HAYDAR HATİPOĞLU

سنن ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE

TERCEMESİ VE ŞERHİ

2

Hadis No: 393 - 802

KAHRAMAN YAYINLARI

سنن

للحافظ أبي عبد الله محمد بن يزيد القزويني

ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE

TERCEMESİ VE ŞERHİ

Tercüme ve Şerheden:
HAYDAR HATİPOĞLU

KAHRAMAN YAYINLARI

سنن

الحافظ ابي عبد الله محمد بن يزيد القزويني

ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ ve ŞERHİ

CİLT - 2

Mütercim
Haydar HATİPOĞLU
(Varisleri)

Naşir
Kahraman Yayınları
Fethullah KAHRAMAN
(Varisleri)

KAHRAMAN YAYINLARI

Umumi Neşriyat No: 6
Kur'ân ve Hadis İlimleri Husûsi No: 1

İsteme Adresi:
KAHRAMAN YAYINLARI
Davutpaşa Cad. TİM2 No: 322
Topkapı-İstanbul
Tel: 0212 613 83 05
Fax: 0212 565 25 84

Sertifika No: 16133

İstanbul 2012

Dizgi: Ayyıldız Matbaası
Baskı: Ofis Matbaa Ltd. Şti.
Davutpaşa Kışla Cd. 75/386
Topkapı-İSTANBUL
Tel: 0212 576 47 15

سنن
الحافظ أبي عبد الله محمد بن يزيد القزويني
ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ ve ŞERHİ

Terceme ve Şerheden:
Haydar HATİPOĞLU
(Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi)

NEŞREDEN

KAHRAMAN YAYINLARI

بسم الله الرحمن الرحيم

(٤٠) باب الرجل يستيقظ من منامه هل يدخل يده فى الإناء قبل أن يغسلها

40 — UYKUDAN UYANAN ADAM, ELİNİ YIKAMADAN ÖNCE KABA SOKABİLİR Mİ ? BÂBI

٣٩٣ — حدثنا عبد الرحمن بن إبراهيم الدمشقي. ثنا الوليد بن مسلم. ثنا الأوزاعي. حدثني الزهري، عن سعيد بن المسيب، وأبي سلمة بن عبد الرحمن؛ أنهما حدثاه: أن أبا هريرة كان يقول: قال رسول الله ﷺ «إذا استيقظ أحدكم من الليل فلا يدخل يده في الإناء حتى يفرغ عليها مرتين أو ثلاثا: فإن أحدكم لا يدري فيم باتت يده».

TERCEMESİ

393) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle derdi : **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :**

«Sizden birisi gece uykusundan uyandığı zaman eline iki veyâ üç defa su dökmeden kaba sokmasın. Çünkü elinin nerede gecelediğini bilmez.»"

٣٩٤ — حدثنا حرملة بن يحيى. ثنا عبد الله بن وهب. أخبرني ابن لهيعة، وجابر بن إسماعيل، عن عقيل، عن ابن شهاب، عن سالم، عن أبيه؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إذا استيقظ أحدكم من نومه فلا يدخل يده في الإناء حتى يغسلها».

في الزوائد: إسناده صحيح على شرط مسلم.

TERCEMESİ

394) "... Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) *(Radıyallâhü anhümâ)*'den şöyle rivâyet edilmiştir. Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* buyurdu ki:

«Sizden birisi uykusundan uyandığı zaman elini yıkayıncaya kadar kaba sokmasın.»"

Not: Hadîsin isnadının, Müslim'in şartı üzerine sahih olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

٣٩٥ – حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ تَوْبَةَ . ثنا زِيَادُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْبَكَّائِيُّ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ ابْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ مِنَ النَّوْمِ فَأَرَادَ أَنْ يَتَوَضَّأَ ، فَلَا يُدْخِلْ يَدَهُ فِي وَضُوئِهِ حَتَّى يَغْسِلَهَا . فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ ، وَلَا عَلَى مَا وَضَعَهَا » .

TERCEMESİ

395) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Biriniz uykudan kalktıktan sonra abdest almak istediği zaman elini yıkamadan abdest su kabına sokmasın. Çünkü şüphesiz, elinin nerede gecelediğini ve elini neyin üzerine koyduğunu bilmez.»"

٣٩٦ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْحَارِثِ ، قَالَ : دَعَا عَلِيٌّ بِمَاءٍ . فَغَسَلَ يَدَيْهِ قَبْلَ أَنْ يُدْخِلَهُمَا الْإِنَاءَ . ثُمَّ قَالَ : هٰكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَنَعَ .

TERCEMESİ

396) "... El-Hâris *(Radıyallâhü anh)*'den şöyle dediği rivâyet olunmuştur:

Ali (Radıyallâhü anh) **su istedi,** (su getirilince) **ellerini, kaba sokmadan önce yıkadı. Sonra dedi ki:**

«Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in böyle yaptığını gördüm.»"**

HADİSLERİN İZAHI

İlk üç hadis, uykudan uyanan kimsenin önce ellerini yıkamasını ve ondan sonra su kabına sokmasını hükme bağlıyor. Bunlardan birinci hadiste «Gece uykusu» tâbiri var ise de diğerlerinde uyku mutlak geçiyor. Yâni gece veya gündüz kaydı bulunmuyor. Ebû Dâvûd'un Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den naklettiği rivâyetin birisinde gece uykusu kaydı var iken diğerinde gece kaydı yoktur. El-Menhel yazarı gece kaydı bulunan rivâyetle ilgili olarak diyor ki: «Uyku genellikle geceleyin vuku bulduğundan dolayı gece tâbiri kullanılmıştır. Hüküm bakımından gece uykusu ile gündüz uykusu arasında bir fark yoktur. Nitekim diğer rivâyette böyle bir kayıt bulunmuyor.»

Hadislerdeki; ... فَلَا يُدْخِلْ يَدَهُ .. = «... Elini sokmasın...»

cümlesi yerine Ebû Dâvûd'un bir rivâyetinde; فَلَا يَغْمِسْ ..

ve Bezzâr'ın rivâyetinde; فَلَا يَغْمِسَنَّ ifadesi kullanılmıştır.

Bu ifâde, kasdedilen mânâyı daha açık belirtir. Çünkü maksad, eli yıkamadan kabın içindeki abdest suyuna sokmamaktır. Ebû Dâvûd ile Bezzâr'ın rivâyetindeki mezkûr cümlenin mânâsı: «Sakın elini batırmasın» demektir. Suya batırılmadan ve dokunulmadan elin kaba sokulmasında bir sakınca yoktur. Bu itibarla burada kullanılan; فَلَا يُدْخِلْ cümlesinden maksad «Elini kabtaki suya sokmamaktır.»

İlk iki hadiste geçen «kab»tan maksad abdest suyu kabıdır. Nitekim üçüncü hadiste «abdest su kabı» diye belirtilmiştir. Buhârî ve Müslim'in rivâyetinde de üçüncü hadiste olduğu gibi «abdest su kabı» tâbiri bulunur. El-Bezzâr'ın rivâyeti de böyledir.

El-Menhel yazarı bu hususta şöyle der:

«El-Fetih'de beyan edildiğine göre; hadislerde geçen kabtan maksad abdest su kabıdır. Gusül kabı da abdest su kabı hükmündedir. Çünkü gusül de bir nevi abdesttir. Diğer kablar ise; abdest su kabına kıyaslanır. Fakat bunlara el batırmak mekruhtur, denemez. Çünkü bu hususta bir yasaklama yoktur. Bu sebeple el yıkamak müstahabdır, denilir. Kab tâbiri ile, havuz ve göl gibi büyük sular

hükmün dışında tutulmuş oluyor. Dolayısıyla uykudan uyanan kimse elini yıkamadan havuz ve benzeri büyük suya batırabilir.»

Elin kaç defa yıkanması husûsuna gelince birinci hadîste «İki veya üç defa» tabiri vardır. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilen ikinci hadis ve Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivâyet olunan üçüncü hadiste yıkama sayısı belirtilmemiştir. Müslim'in Câbir (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyetinde ise üç defa yıkama hükmü bulunur. Ebû Dâvûd'un Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den aldığı iki rivâyette de üç defa yıkama emri yer almış, diğer bir rivâyet ise; buradaki ilk hadîste olduğu gibi «İki veya üç defa» tâbiri bulunur.

Hadîsin: «İki veya üç» tâbiri hakkında El-Menhel yazarı şunu söyler:

Bu tâbir Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek sözünden olabilir. Bu takdirde, elin iki veya üç defa yıkanması husûsunda mükellef, serbest bırakılmış olur. Şayet bu tâbir râvilerden birisine âit ise yıkama sayısındaki tereddüdünü belirtir. Kuvvetli ihtimal ise bu sözün râviye âit olmasıdır. Çünkü diğer rivâyetlerde kesin olarak «üç defa» tâbiri kullanılmıştır.

Bu duruma göre üç defa yıkama yükümlülüğü konmuştur.

İlk ve üçüncü hadîsin son fıkralarında ise uykudan uyanan kişinin kabtaki abdest suyuna elini batırmadan önce yıkama sebebine işâret edilerek şöyle buyuruluyor:

«Çünkü kişi, uyku hâlinde elinin nereye dokunduğunu ve neyin üzerine bıraktığını bilemez.»

İbn-i Huzeyme ve Darekutni, Ebû Hüreyre'den olan rivâyetlerinin sonunda: إِيْ مِنْ جَسَدِهِ = «Yâni cesedinden...» kelimelerini eklemişler.

Fıkranın mânâsı şudur:

Kişi, uyku hâlinde iken, cesedinin temiz veya necis olan yerlerinden nerelere elinin dokunduğunu bilemez. İnsan vücudunda çiban ve yara olabilir. Avret mahallini taşla temizleyip su ile yıkamamış olabilir. Uyku uyurken terleme ve benzeri nedenlerle avret mahalli ıslanmış iken kaşıntı gibi sebeplerle eli, avret yerine dokunmuş veya sivilce, çiban ve yara yerine sürülmüş olabilir. Bu şüpheler karşısında elini yıkaması öngörülmüştür.

El-Menhel yazarı şöyle der:

E l - H â f ı z: Bu fıkraya göre uyanıklık hâlinde iken elinin pis bir şeye dokunduğundan şüphe eden kişi de aynı hükme tâbidir. Keza meselâ eline iyice bir bez sardıktan sonra uyuyan ve uyandığı zaman sargısının aynen durduğunu görmek sûretiyle pis bir yere dokunmadığını anlayan bir kimsenin elini yıkamadan kabtaki suya batırması mekruh değildir. Ancak böyle kimsenin elini yıkaması müstahabtır. Nasıl ki; uyumamış olan kimsenin elini suya batırmadan önce yıkaması müstahabdır.»

Yasaklamanın sebebine gelince; bu hususta değişik görüşler vardır.

İ b n ü ' l - K a y y ı m demiştir ki:

«Bâzı âlimler, yasaklama hikmeti taabbüdîdir. Yâni biz bunun hikmetini bilemeyiz. Ş â r i - i H a k î m emretmiştir. Biz de O'nun emrine itaat ederiz.

Bu görüş tutarsız sayılmıştır. Çünkü hadîs'in sonunda yasaklamanın illeti beyan edilerek:

«Çünkü kişi, uyku hâlinde iken elinin nereye dokunduğunu bilemez» buyurulmuştur.

Bâzıları, yasaklamanın hikmeti elin pis bir yere dokunması ihtimalidir, demiştir. Bu görüş de zayıftır. Çünkü yasaklama umumîdir. Taşla istincâ etmiş olsun, su ile tahâretlenmiş olsun, vücûdunda sivilce, çiban, yara ve benzeri rahatsızlık bulunsun bulunmasın netice değişmez. Halbuki eğer hikmet elin pislenmiş olması ihtimâli olsaydı, yasaklamanın yalnız taş ile istincâ edene ve vücudunda çiban ve benzerî şeyler bulunanlara tahsis edilmesi gerekirdi. Oysa kimse böyle bir tahsis yoluna gitmemiştir.

Sahîh olan görüşe göre yasaklamanın hikmeti elin şeytan üzerinde veya şeytanın el üzerinde gecelemiş olmasıdır.

Bu hikmet, uykudan kalkan kimsenin burnuna su çekmesi hikmetine benzer. Şöyle ki Ş â r i - i H a k î m (Aleyhisselâtü Vesselâm) sahîh olan bir hadîste buyuruyor ki:

«Biriniz uykudan uyandığı zaman burnuna su çeksin. Çünkü şeytan onun genizi üzerinde geceler.» B u h â r î ve M ü s l i m bu hadîste ittifak etmişlerdir. Ş â r i - i H a k î m (Aleyhisselâtü Vesselâm) burada da **«Çünkü hiç biriniz elinin nerede gecelediğini bilemez.»** buyurmakla yıkama sebebinin elin nerede gecelediğinin bi-

linmemesi olarak gösteriliyor. Bu durum ise; şeytanın geniz üzerinde gecelemesi ile alâkalıdır. Şeytanın geniz üzerinde gecelemesi ve el ile ilişkisinin sırrını ancak ruhların hükümlerini bilenler çözerler. Şeytan pis olduğu için pis yerlerden hoşlanır. Ve böyle yerlerde yuvalanmak ister. Kul uyuduğu zaman cesedinin dış kısmında genizden daha kirli yer göremeyen şeytan orada geceler. Şeytanın el ile ilişkisine gelince insanoğlu bir çok günahı eli ile işler. El, günahların pisliği ile çok kirlendiği için şeytan ondan da çok hoşlanır.»

El-Bâcî, uykudan kalkan kişinin elini yıkaması hikmeti hakkında çeşitli görüşleri beyan ederek bunların hiç birisini uygun görmediğini ifâde ettikten sonra şöyle der:

«En kuvvetli ve açık hikmet, bizim Mâlikî âlimlerimizden olan Irak'lı üstadlarımızın ve başkalarının da katıldığı şu sebeptir: Uyuyan kimse cesedini, bedenindeki çiban yerini, koltuk altını, terleyen yerlerini ve avret mahallini kaşımaktan boş kalmaz. Uyanınca temizlik bakımından elini abdest suyuna batırmadan önce yıkaması müstahab görülmüştür. Şâyet elini yıkamadan suya batırırsa günah işlemiş sayılmaz.»

Nevevî de şöyle söyler:

«Şafiî ve başka âlimler demişler ki: Hicâz halkı taş ile istincâ ederlerdi. İklimleri de çok sıcak idi. Bu nedenle birisi uyuduğu zaman terlerdi. Dolayısıyla elinin, necis olan avret yerine veya bir sivilce veyahut kirli ve benzeri yerlere dokunmasından emin olamazdı.»

Hadîsler, uykudan uyanıldığı zaman elin yıkanmadan önce abdest suyuna sokulmasını yasaklıyorlar. Âlimler bu yasağın değeri husûsunda muhtelif görüşler beyan etmişlerdir. El-Menhel'de bu görüşlerle ilgili olarak şu bilgi veriliyor:

Mutekaddimîn ve Mutaahhirîn âlimlerin cumhûruna göre; bu yasak tenzihen kerahet içindir. Buna göre kişi yasağa aykırı hareket ederek elini yıkamadan abdest suyuna batırırsa suyun temizliğine bir halel gelmez ve kişi de günah işlemiş sayılmaz.

Muhakkik âlimlere göre kerahet hükmü uykudan kalkmaya münhasır değildir. Hükmün dönüm noktası elin pislenmesinden şüphe duymaktır. İster gece uykusundan veya gündüz uykusundan kalkmış olsun, ister hiç uyumamış olsun elinin necis olduğu şüphesine düşen kimsenin elini yıkamadan abdest suyuna sokması mekruhtur. Cumhûrun görüşü budur.

Ahmed bin Hanbel ve Dâvûd-i Zâhirî'ye göre gece uykusundan kalkan için tahrimen mekruh olup gündüz uykusundan kalkan için tenzîhen mekruhtur.

Şâfii de şöyle demiştir: «Gece veya gündüz uykusundan uyanan herkesin elini yıkamadan abdest suyuna sokmamasını arzu ederim. Eğer elini yıkamadan suya sokarsa eli necis olmadığı takdirde bu hareketi mekruhtur. Suyun temizliğine bir zarar gelmez.»

Kişi elinin temiz olduğunu kesinlikle bildiği takdirde cumhûr'a göre elini yıkamadan abdest suyuna sokmasında bir kerahet yoktur.

HÜLÂSA

Hanbelî mezhebine göre, uykudan kalkan kişinin elini abdest suyuna sokmadan önce yıkaması vâciptir. Hanefî, Şâfiî ve Mâlikî mezheblerine göre ise sünnettir.

Hattâbi demiştir ki: «Hadîsteki emir vucûp için değildir. Çünkü bu emir, elin pis olması şüphesine bağlanmıştır. Şüpheye bağlı bir emir vücûbu gerektirmez. Diğer taraftan suyun ve insan bedeninin aslı tahârettir. Bir şeyin temizliği kesin olarak sâbit olduktan sonra şüpheli nedenlerle o temizlik giderilemez.»

HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKHÎ HÜKÜMLER

1. Uykudan uyanan kimse elini, yıkamadan önce abdest ve gusül suyuna sokamaz.

2. Necis olan yer, üç defa yıkanmalıdır. Çünkü pis olması muhtemel olan elin üç defa yıkanması istenirken pis olduğu kesin bilinen bir uzuv, elbise ve benzeri şeylerin en az üç defa yıkanması gereği açıkca anlaşılır.

3. İbâdetlerde vesveseye düşmemek kaydı ile dâima ihtiyatlı davranılmalıdır.

Hadîsi rivâyet edenler:

Az bir lafız değişikliği ile ayni mânâyı ifade eden hadîs Buhârî, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Darekutnî, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân ve Beyhakî tarafından müteaddit senedlerle rivâyet edilmiştir.

Bu bâbtaki son hadiste ise uyku durumu söz konusu edilmeden elin abdest alınacak su kabına sokulmadan önce yıkanması isteniyor ve el yıkandıktan sonra abdest alınacak su kabına sokulabileceği belirtiliyor.

(٤١) باب ما جاء فى التسمية فى الوضوء

41 — ABDESTTE TESMİYE (Allah'ı anmak) HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

٣٩٧ – حدّثنا أَبُو كُرَيْبٍ ، مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ . ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ . ثنا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ . قَالُوا : ثنا كَثِيرُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ رُبَيْحِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا وُضُوءَ لِمَنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ » .

فى الزوائد : هذا حديث حسن .

TERCEMESİ

397) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûl-i Ekrem *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Abdest üzerinde Allah adını zikretmeyenin abdesti yoktur.»"

Not : Zevâid'de, hadis'in hasen olduğu bildirilmiştir.

٣٩٨ – حدّثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أنا يَزِيدُ بْنُ عِيَاضٍ . ثنا أَبُو ثِفَالٍ ، عَنْ رَبَاحِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَدَّتَهُ بِنْتَ سَعِيدِ ابْنِ زَيْدٍ تَذْكُرُ أَنَّهَا سَمِعَتْ أَبَاهَا سَعِيدَ بْنَ زَيْدٍ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا وُضُوءَ لَهُ . وَلَا وُضُوءَ لِمَنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ » .

TERCEMESİ

398) "... Saîd bin Zeyd *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Abdesti olmayanın namazı yoktur. Abdest üzerinde Allah adını zikretmeyenin abdesti yoktur.»"

٣٩٩ — حدثنا أبو كُرَيْبٍ، وعبد الرحمن بن إبراهيم. قالا: ثنا ابن أبي فديك.
ثنا محمد بن موسى بن أبي عبد الله، عن يعقوب بن سلمة الليثي، عن أبيه، عن أبي هريرة؛
قال: قال رسول الله ﷺ «لا صلاة لمن لا وضوء له. ولا وضوء لمن لم يذكر اسم
الله عليه».

TERCEMESİ

399) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Abdesti olmayanın namazı yoktur. Abdest üzerinde Allah adını zikretmeyenin abdesti yoktur.»"

٤٠٠ — حدثنا عبد الرحمن بن إبراهيم. ثنا ابن أبي فديك، عن عبد المهيمن
ابن عباس بن سهل بن سعد الساعدي، عن أبيه، عن جده، عن النبي ﷺ قال
«لا صلاة لمن لا وضوء له. ولا وضوء لمن لم يذكر اسم الله عليه. ولا صلاة لمن
لا يصلي على النبي. ولا صلاة لمن لا يحب الأنصار».

قال أبو الحسن بن سلمة: حدثنا أبو حاتم. ثنا عيسى (عُبَيْس) بن مرحوم العطار.
ثنا عبد المهيمن بن عباس. فذكر نحوه.

في الزوائد: ضعيف، لاتفاقهم على ضعف عبد المهيمن.

وقال السندي: لكن لم ينفرد به عبد المهيمن، فقد تابعه عليه ابن أخي عبد المهيمن رواه الطبراني
في المعجم الكبير.

TERCEMESİ

400) "... Sehl bin Sa'd eş-Sâidî *(Radıyallâhü anh)*'den, Resûlullah *(Sallallahü* Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivâyet edilmiştir :

«Abdesti olmayanın namazı yoktur. Abdest üzerinde Allah adını zikretmeyenin abdesti yoktur. Ve Peygamber üzerine salâvat getirmeyenin namazı yoktur. Ensâr'ı sevmiyenin namazı da yoktur.»"

Müellif, hadis'in râvilerinden A b d ü l ' l - M ü h e y m i n b i n A b b â s ' tan sonra ikinci bir senedle kendisine intikal ettiğini belirterek bu senedde aşağıdan yukarıya doğru sırayla E b ü ' l - H a s a n b i n S e l e m e, E b û H â t i m, İ s â (U b e y s) b i n M e r h u m E l - A t t â r, A b d ü ' l - M ü h e y m i n (Radıyallâhü anhüm)'ın bulunduğunu ifade etmiştir.»

Not: Senedin iki kolunun birleştiği râvi A b d ü ' l - M ü h e y m i n ' i n zayıflığı hususunda âlimler ittifak ettikleri gerekçesi ile isnadın zayıf olduğu Zevâid'de belirtilmiştir. Fakat S i n d i demiş ki A b d ü ' l - M ü h e y m i n yalnız kalmamıştır. Çünkü onun kardeşi oğlu da rivâyette bulunmuştur. Bu rivâyeti T a b a r â n i, El-Mu'cemü'l-Kebir'de nakletmiştir.

HADİSLERİN İZAHI

«Abdesti olmayanın namazı yoktur.» fıkrasının mânâsı şudur: Hiçbir farz veya nâfile namaz abdestsiz kılınamaz. Abdestsiz olarak kılınan namaz sahih değildir, namaz sayılamaz.

Bütün müslümanlar, abdest almaya gücü yeten bir kimsenin abdest almasının namazın sıhhatı için şart olduğunda ittifak etmişlerdir. Su bulamayan veya kullanamayan kimse için teyemmüm de abdest hükmündedir.

Hadisin «Abdest üzerinde Allah ismini zikretmeyenin abdesti yoktur.» fıkrasına gelince: Allah'ın ismini zikretmek çeşitli şekillerde olabilir.

B e y h a k i, N e s â i ve D a r e k u t n i ' nin E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiklerine göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek parmakları arasından bir mûcize mâhiyetinde su fışkırdığı zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) تَوَضَّؤُا بِاسْمِ اللهِ = «Bismillah diyerek abdest alınız» buyurmuştur.

T a b a r â n i ' nin E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyetine göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:

«Yâ Ebâ Hüreyre! Abdest almak istediğin zaman;

بِاسْمِ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ söyle. Çünkü böyle söylersen o abdestin bozuluncaya kadar senin görevli meleklerin senin için hasenat ya-

zarlar.» buyurmuştur. Fakat bu hadîs'in senedinin zayıf olduğu «Sübülü's-Selâm»da belirtilmiştir.

Fethü'l-Kadîr'de denildiğine göre Seleften veya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den nakledilen söz;

بِاسْمِ اللّٰهِ الْعَظِيمِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى دِينِ الْإِسْلَامِ dır. Bir de en faziletlisi, istiazeden sonra tam besmele çekmektir, diyenler vardır. El-Muhit'te ise Kelime-i Tevhid veya Kelime-i Şehâdet yâhut Allah'a hamd etmek ile hadîsin gereği yapılmış olur, denilmiştir.

Fıkranın «... Abdesti yoktur.» hükmü de iki şekilde yorumlanmıştır.

1. Allah'ın ismini anmayanın abdesti sahih değildir.

2. Allah'ın ismini anmayanın abdesti kâmil ve olgun değildir.

Fıkranın zâhirine göre birinci şekilde yorumlanır. Böyle yorumlanınca tesmiye (= Allah'ın adını zikretmek) abdestin sıhhatı için vâcip olur. Zâhiriye mezhebine mensup âlimler İshak ve başka bir grup âlim bu görüştedirler. Bunlardan Zâhirîye mezhebine göre tesmiye abdestin farzıdır. Unutularak bile terk edilirse abdest sahih sayılmaz. Diğerlerine göre kasden terkedenin abdesti sahih değil ise de unutarak terkedenin abdesti sahihtir. Ahmed bin Hanbel'den bir rivâyete göre O da böyle söylemiştir. Ashâbı da bu görüştedir. Gusül ve teyemmüm de abdest gibidir. Abdest esnasında hatırlayan kimse hemen besmele çekerek abdestine, kaldığı yerden devam eder.

Fıkrayı ikinci şekilde yorumlayan âlimlerin başında gelen Hanefî, Şâfiî ve Mâlikî'ler ise; tesmiyenin sünnet olduğuna hükmetmişler. Ahmed bin Hanbel'in bir rivâyeti de böyledir.

Tesmiye çeşitleri hakkındaki Hanefî'lerin görüşü; yukarda Fethü'l-Kadîr'den alınan nakilde belirtildi.

Şâfiî'lere göre ise Bismillah demek yeterlidir. Tam besmeleyi çekmek ise daha faziletlidir.

Mâlikî mezhebine göre besmeleyi tam çekmek hakkında iki görüş vardır. Birisine göre tam çekmek daha iyidir. Diğerine göre ise yalnız Bismillah demek daha iyi sayılmıştır.

Tesmiyenin vâcip olmadığını söyleyerek fıkrayı 2'nci şekilde yorumlayanların delili şu hadîstir.

مَنْ تَوَضَّأَ وَذَكَرَ اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ كَانَ طَهُوراً لِجَمِيعِ بَدَنِهِ وَمَنْ تَوَضَّأَ وَلَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ كَانَ طَهُوراً لأَعْضَاءِ وُضُوئِهِ

= **«Kim Allah adını zikrederek abdest alırsa, aldığı abdest onun bütün bedenini temizler. Allah adını zikretmeden aldığı abdest ise yalnız abdest uzuvlarını temizlemiş olur.»**

Bu hadisi, Darekutnî ve Beyhakî İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhüm)'den merfuan rivâyet etmişler. Fakat senedlerinde rivâyeti metruk olan Abdullah bin El-Hakem Et-Dahirî bulunur. Darekutnî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den de rivâyet etmiş ise de onun senedinde, zayıf olan Mirdas bin Muhammed bin Abdillah ve babası vardır. Keza Darekutnî ve Beyhakî, İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhüm)'den de rivâyette bulunmuşlar. Lâkin bu senedde de metruk olan Yahyâ bin Hâşim Es-Simsar bulunur.

Bu hadis tesmiyenin vâcip olmadığına delâlet eder, diyen âlimler yukarda Beyhakî, Nesâî ve Darekutnî'nin Enes (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiklerini belirttiğimiz **«Bismillâh diyerek abdest alınız»** meâlindeki hadise dayanarak besmelenin sünnet olduğunu söylemişlerdir.

Nevevî de, bu mes'elede Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin şu meâldeki hadisini delil göstermek mümkündür, demiştir:

«Allah adı ile başlanmayan önemli her iş sakattır, eksiktir.»

Ebû Dâvûd'un şerhi El-Menhel'de bu izahat verildikten sonra şöyle deniliyor:

Bu dayanakların kuvvetli olmadığı ve matluba pek delâlet etmediği görülmektedir. Lâkin Tirmizî'nin şerhinde İbn-i Seyyidi'n-Nâs, bâzı rivâyetlerde, hadis metninde:

لاَ وُضُوءَ كَامِلَ = **«Kâmil abdest...»** tâbiri bulunur, demiştir.

Râfiî de bu tâbirin bulunduğu rivâyeti delil göstermiştir. Eğer bu rivâyet sâbit ise, tesmiye'nin sünnet olduğunu ispatlayan en kuvvetli delil budur.

T i r m i z î ' nin şerhi Tuhfe'de şöyle deniliyor:

«Abdest alınırken Allah adını anmak husûsunda rivâyet olunan hiç bir hadîsin kuvvetli olmadığı E l - B e z z â r tarafından ifâde edilmiştir. Ben derim ki: Bu bâbta çok hadîs rivâyet olunmuş olup yek diğerini desteklemektedir. Bunların toplamından anlaşılıyor ki; tesmiyenin bir aslı vardır. E l - H â f ı z İ b n - i H a c e r de: Hadîslerin toplamından bir kuvvet doğup tesmiyenin bir aslının bulunduğuna delâlet var, der. E b û B e k r b i n Ş e y b e de: Resûl-i Ekrem (Sallallahû Aleyhi ve Sellem)'in abdest alırken tesmiyede bulunduğu bizce sâbittir, demiştir.»

400 nolu hadîsteki: **«Ve Peygamber üzerine salâvat getirmeyenin namazı yoktur.»** fıkrası ile ilgili olarak S i n d î şöyle der:

Fıkranın mânâsı şudur: Ömründe bir defa olsun Peygamber'e salâvât getirmenin farziyetine inanmayarak bu nedenle salâvât getirmeyen veya ömür boyunca Peygamber'e salâvât getirmeyi hiçe sayarak bu vecibeyi ifâ etmiyenin namazı makbul değildir.

Ş â f i î ise: Bu fıkradan maksad, namaz içinde Peygamber'e salâvât getirmeyenin namazının sahîh olmadığını ifâde etmektir, diyerek namazda O'na salâvât getirmeyi farz saymıştır.

«Ensar'ı sevmiyenin namazı yoktur.» fıkrasından maksad ise, Ensar-ı Kirâm (Radıyallâhü anhüm)'ın yapmış oldukları fedakârlık ve yardımlara değer vermiyerek onların fazîlet ve üstünlüklerini tanımayan kimsenin namazı makbul değildir.

(٤٢) باب التيمن فى الوضوء

42 — ABDESTTE SAĞDAN BAŞLAMAK BÂBI

٤٠١ — حدثنا هَنّادُ بْنُ السَّرِيّ . ثنا أَبُو الأَحْوَصِ . عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ .
ح وَحَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ . ثنا عُمَرُ بْنُ عُبَيْدٍ الطَّنَافِسِيُّ ، عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ ،
عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُحِبُّ التَّيَمُّنَ فِي الطُّهُورِ
إِذَا تَطَهَّرَ ، وَفِي تَرَجُّلِهِ إِذَا تَرَجَّلَ ، وَفِي انْتِعَالِهِ إِذَا انْتَعَلَ .

T E R C E M E S İ

401) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den :

Şöyle söylemiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldığı zaman, saç ve sakalını taradığı zaman ve ayakkabı giydiği zaman sağdan başlamayı severdi."**

İ Z A H I

Hadîs, M ü s l i m ' in «İstitâbe» bâbında aynı metinde rivâyet edilmiştir. B u h â r î ' de ise ayni mânâyı ifâde eden ve lafız bakımından biraz farklı bir metinle rivâyet edilmiştir.

N e v e v î, Hadîs'in şerhinde aşağıdaki malûmatı verir:

Şer-i Şerifte şu sâbit kâide vardır: Elbise, ayakkabı, mest giymek, câmiye girmek, misvak kullanmak, göze sürme sürmek, tırnak kesmek, bıyık kısaltmak, saç, sakal taramak, koltuk altını yolmak, başı tıraş etmek, namazdan çıkarken selâm vermek, abdest uzuvlarını yıkamak, helâdan çıkmak, yemek, içmek, tokalaşmak, H a c e r - i E s v e d ' i selâmlamak gibi şeref verici ve ikram edici kabilden olan işlerde sağdan başlamak müstahabdır. Bunların zıddı olan şeylerde: Meselâ câmiden çıkmak, helâya girmek, burunu silmek, tahâretlenmek, elbise soyunulmak, ayakkabı çıkarmak ve benzerî işlerde soldan başlamak müstahabtır. Bunun hikmeti de sağın şerefi ve üstünlüğüdür. Allah daha iyi bilir.

Abdest alınırken sağ kolu sol koldan ve sağ ayağı sol ayaktan önce yıkamanın sünnet oluşu husûsunda âlimler icmâ' ederek bunun aksine hareket eden yâni sol kolunu sağ kolundan önce ve sol ayağını sağ ayağından önce yıkayan bir kimsenin abdesti sahîhtir, fakat sünnetin fazîletini kaçırmış olur, demişlerdir. Ş i î l e r, sağ uzvu sol uzuvdan önce yıkamak vâcibtir, demişler ise de onların âlimlerin icmâına muhâlif kalmalarının bir değeri yoktur.

Abdestte soldan başlamak yeterli ise de mekruhtur. Ş â f i î El-Ümm'de bunu kesinlikle belirtmiştir. E b û D â v û d ve T i r m i z î ' nin sünenlerinde ve başka sahîh hadîs kitablarında senedlerle sâbit olan E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den mervî bir hadîste Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Elbisenizi giydiğiniz veyâ abdest aldığınız zaman sağ tarafınızdan başlayınız.»

Bu hadîs, sağdan başlamayı emreden kesin ve açık bir nass'tır. Nass ile sâbit olan emre muhâlefet ya haram yada mekruhtur. Âlim-

ler söz konusu emre muhâlefet etmenin haram olmadığı husûsunda icmâ' etmişlerdir. Artık mekrûh sayılması zorunludur.»

Abdest uzuvlarının bir kısmında sağdan başlamak müstahab değildir. Bu uzuvlar; kulaklar, yanaklar ve ellerdir. Bunların sağ ve sol tarafları beraber yıkanır, kulaklar birlikte mesh edilir. Ama birlikte yapılması imkânsız olursa meselâ: Bir eli kesik olan kişi abdest alırken sağ yanağını ve sağ kulağını takdim edecektir.

٤٠٢ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا أَبُو جَعْفَرٍ النُّفَيْلِيُّ . ثنا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا تَوَضَّأْتُمْ فَابْدَءُوا بِمَيَامِنِكُمْ » .

قَالَ أَبُو الْحَسَنِ بْنُ سَلَمَةَ : ثنا أَبُو حَاتِمٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ ، وَابْنُ نُفَيْلٍ وَغَيْرُهُمَا . قَالُوا : ثنا زُهَيْرٌ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ .

TERCEMESİ

402) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle söylemiştir: (Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

«Abdest aldığınız zaman sağ uzuvlarınızdan başlayınız.»

Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki: Bize Ebû Hâtim tahdis etti. (O da dedi ki) bize Yahyâ bin Sâlih ile İbn-i Nüfeyl ve başkaları tahdis ettiler. Dediler ki: Bize Züheyr (bin Muâviye) tahdis etti. (Bir önceki senedde anılan El-A'meş ve Ebû Sâlih aracılığı ile) Ebû Hüreyre hadîsini zikretti.»

(٤٣) باب المضمضة والاستنشاق من كف واحد

43 — BİR AVUÇTAN MAZMAZA VE İSTİNŞAK BÂBI

٤٠٣ — حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْجَرَّاحِ ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ ابْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ مِنْ غُرْفَةٍ وَاحِدَةٍ .

TERCEMESİ

403) "... İbn-i Abbas *(Radıyallâhü anh)*'den şöyle söylediği rivâyet edilmiştir :

Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir avuçtan mazmaza ve istinşak etti."**

٤٠٤ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا شَرِيكٌ ، عَنْ خَالِدِ بْنِ عَلْقَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ خَيْرٍ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَوَضَّأَ فَمَضْمَضَ ثَلَاثًا ، وَاسْتَنْشَقَ ثَلَاثًا ، مِنْ كَفٍّ وَاحِدٍ .

في الزوائد : رواه ابن خزيمة وابن حبان في صحيحيهما ، من طريق خالد بن علقمة .

TERCEMESİ

404) "... Ali *(Radıyallâhü anh)*'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **abdest aldığında bir avuçtan üç defa mazmaza ve üç defa istinşak etti."**

Not : Zevâid'de bildirildiğine göre İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân kendi sahihlerinde Hâlid bin Alkama tariki ile bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

٤٠٥ – حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا أَبُو الْحُسَيْنِ الْعُكْلِيُّ ، عَنْ خَالِدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيِّ ؛ قَالَ : أَتَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَسَأَلَنَا وَضُوءًا . فَأَتَيْتُهُ بِمَاءٍ ، فَمَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ مِنْ كَفٍّ وَاحِدٍ .

TERCEMESİ

405) "... Abdullah bin Yezîd El-Ensârî *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle söylemiştir : **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bize gelmişti. Bizden abdest için su istedi. Ben O'na su getirdim. Bir avuçtan mazmaza ve istinşak etti."**

ÜÇ HADİSİN İZAHI

Mazmaza : Arap dilinde ağız içinde suyu hareket ettirmektir. Şer-i Şerifte ise ağıza su alıp çalkaladıktan sonra atmaktır. Cum-

hûr'un görüşüne göre çalkalamak şart değildir. N e v e v î demiş ki: «Bâzı arkadaşlarımız çalkalamayı şart koşmuşlardır. İ b n - i D a k î k i ' l - İ y d ' in beyanına göre bâzı fıkıhçılar, Mazmaza: Ağıza su almak, sonra da dökmektir, diye târif etmişler. Buna göre ağıza alınan su yutulursa sünnet yapılmış olmaz. Abdest alanlar umumiyetle suyu atarlar. Bu fıkıhçılar, genel durumu belirtmek maksadı ile suyun dışarı atılmasını zikretmiş olabilirler. Bu takdirde yutulsa bile sünnet îfâ edilmiş olur.»

İstinşâk: Buruna su çekmektir. Buruna çekilmiş olan suyu dışarı atmaya da **İstinsâr** denilir. N e v e v î ' nin beyânına göre lûgat ehli, fıkıhçılar ve hadîsçilerin cumhûru böyle demiştir. İ b n ü ' l - A ' r â b î ve İ b n - i K u t e y b e ise **İstinsâr**: **İstinşâktır**, demişlerdir.

Hadîsler, Resûl-i Ekrem'in bir avuçtan mazmaza ve istinşâk ettiğini belirtirler. T i r m i z î ' nin **Tahâret** Kitabı'nda aynı başlık altında açtığı bâbta A b d u l l a h b i n Z e y d (Radıyallâhü anhümâ)'den rivâyet ettiği hadîs meâlen şöyledir:

«Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm. Bir avuçtan mazmaza ve istinşâk etti. Bunu üç defâ yaptı.»

T i r m i z î ' nin şerhi **Tuhfetü'l-Ahvezî**'de bu hadîsin şerhinde bildirildiğine göre B u h â r î ve M ü s l i m ' deki rivâyet de T i r m i z i ' nin rivâyeti gibidir. N e v e v î de şöyle demiştir: «Sahih ve seçkin olan mezhebe göre mazmaza ve istinşâk'ın sünnet olan şekli bir avuç sudan mazmaza ve istinşâk etmek ve bu işi üç defa tekrarlamaktır. Hadîs, bu mezhebin açık delilidir. E l - H â f ı z İ b n ü H a c e r de: Hadîs, bir avuçtan hem mazmaza hem de istinşâk etmeye açıkca delâlet eder, demiştir.»

Tuhfe Mübarekfûrî yazarı daha sonra şöyle der:

Bir avuç sudan mazmaza ve istinşâk etmek, yeniden alınacak bir avuç suyla yine mazmaza ve istinşâk etmek ve üçüncü defa avuçlanan suyla tekrar mazmaza ve istinşâk etmek sûretiyle yapılan mazmaza ve istinşâk müstahabtır, diyen âlimler için bu hadîs açık ve sahîh bir delîldir. Ş â f i i ' nin meşhur kavli de budur. E l - H â f ı z İ b n ü ' l - K a y y i m de Z a d ü ' l - M a â d ' da şöyle der: B u h â r î ve M ü s l i m ' in A b d u l l a h bin Z e y d ' - den rivâyet ettikleri hadîsten açıkca anlaşılıyor ki; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mazmaza ve istinşâkı bir avuçtan yapmıştır. Mazmaza ve istinşâk hakkında vârid olan en sahîh hadîs bu-

dur. Mazmazanın bir avuç sudan ve istinşâkın başka bir avuç sudan yaptığına dâir sahîh bir hadîs rivâyet edilmemiştir.»

Şâfiî'nin meşhur kavli ile Ahmed bin Hanbel'in mezhebi, mazmaza ve İstinşâkın ayni avuçtan yapılmasıdır. Onların delîli Abdullah bin Zeyd'in mezkûr hadîsi ile zikrettiğimiz hadîslerdir.

Ebû Hanîfe'nin mezhebi ise; mazmaza ve istinşâkın ayrı ayrı avuçla yapılmasıdır. Yâni önce üç avuç su ile üç defa mazmaza yapılır. Daha sonra üç avuç su ile üç defa istinşâk yapılır. Onların delîli Kâ'b bin Amr'in hadisidir. El-Aynî Umdetü'l-Kârî (cild 1. Sah. 690)'da diyor ki:

Bizim mezhebimiz olan mazmaza ve istinşâkın ayrı ayrı yapılmasının delîli Tabarânî'nin Kâ'b bin Amr'den rivâyet ettiği şu hadîstir:

«**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **abdest alırken üç defa mazmaza etti. Üç defa da istinşâk etti. Her** defa için su aldı.» Ebû Dâvûd da süneninde Kâ'b'ın hadîsini rivâyet etti ve onun hakkında bir şey söylemedi. Ebû Dâvûd'un susması, hadîsin sıhhatına rıza göstermesinin delîlidir.»

Tuhfe yazarı El-Aynî'nin yukarıya alınan naklinden sonra Kâ'b bin Amr'in hadîsindeki senedin zayıf olduğuna dair, El-Hâfız İbn-i Hacer'in Et-Telhîs'deki sözünü nakleder. Bu arada seneddeki râvî Leys bin Ebî Selîm'in zayıflığına âlimlerin ittifak ettiğine dair Nevevi'nin **Tehzibü'l-Esmâ**'daki sözlerini kaydeder. **Tuhfe** yazarı daha sonra şöyle der:

Mazmaza ve istinşâkın ayrı ayrı yapıldığına dair gösterilen hadîsin sahîh olduğu farzedilse ve mazmaza ile istinşakın ayrı ayrı yapıldığına sarahaten delâlet etse El-Aynî'nin de dediği gibi şöyle söylenir:

Mazmaza ve istinşâkın bir avuçtan ve ayrı ayrı avuçtan yapılması câizdir, sâbittir. **Sübülü's-Selâm** yazarı da: En uygun olanı iki şeklin de sünnet olduğunu söylemektir. Ancak bir avuçtan hem mazmaza hem istinşakın yapılmasına dâir rivâyet daha çok ve daha sahîhtir, der.

İmamların ihtilâfı, en fazîletli olan şekil hakkındadır. İki şeklin câizliği husûsunda imamlar arasında bir ihtilâf yoktur. Nitekim **El-Fetvâ ez-Zahîriyye** sahibi: Ebû Hanîfe, mazmaza ve istin-

şakın bir avuçtan yapılmasını câiz görmüştür, der. Şafii fıkıhçılarından El-Hatîb ve Malikîler'den İbn-i Ebî Zeyd de bu durumu sarahaten belirtmişlerdir.

Ebû Dâvûd'un şerhi El-Menhel'in 2. cüz'ünün birinci bâbında konu hakkında çok geniş izahat vardır. Biz bir iki husûsu özet hâlinde buraya alalım. El-Menhel yazarı şöyle der:

Nevevî, Müslim'in şerhinde demiştir ki: «Ağız ve buruna ne şekilde su alınırsa mazmaza ve istinşak hâsıl olur. En fazîletlisi husûsunda ise beş çeşit vardır.

1. Mazmaza ve istinşak beraber ve üç avuç su ile yapılır. Her avuç sudan önce bir miktar ağıza alınarak onunla mazmaza yapılır. Sonra avuçta kalan su buruna çekilerek istinşâk yapılır. Bu iş üç defa tekrarlanır.

2. Bir avuç sudan önce üç defa mazmaza, sonra üç defa istinşak yapılır.

3. Bir avuç sudan önce mazmaza, sonra istinşâk yapılır. Bu iş avuçta kalan su ile iki defa daha yapılır.

4. Bir avuç sudan üç defa mazmaza yapılır. İkinci defa su avuçlanır. Bu kere de üç defa istinşâk yapılır.

5. Altı defa su avuçlanır. İlk üç avuç su ile üç defa mazmaza yapılır. Son üç avuç su ile de üç defa istinşâk yapılır.

Buhârî, Müslim ve diğer kitablarda rivâyet olunan sahih hadîsler birinci şekle delâlet eder. Mazmaza ve istinşâkın ayrı ayrı avuçlarla yapılmasına dair gelen hadisler ise zayıftır.»

Mazmaza ve istinşâkın abdest ve gusüldeki hükmünde âlimler muhtelif görüşlere sahip olmuşlardır.

1. Mâlikî ve Şâfiî âlimlere göre abdestte olsun, gusülde olsun mazmaza ve istinşâk sünnettir. Selef âlimlerinden Hasan-i Basrî, Zührî, Hakem bin Uteybe, Katâde, Rabîa, Yahya bin Said El-Ensârî, Evzâî, Leys bin Sa'd ve Muhammed bin Cerîr Et-Taberî de bu görüştedirler.

2. Hanefî âlimleri, Süfyân-ı Sevrî ve Zeyd bin Ali'ye göre mazmaza ve istinşâk, abdestte sünnet, gusülde ise farzdır.

3. **Ahmed bin Hanbel'in** meşhur kavli, **İbn-i Ebî Leylâ, İshak bin Raheveyh, El-Hâdî, El-Kasım** ve **El-Müeyyed Billah'in** mezheblerine göre mazmaza ve istinşâk abdestte ve gusülde vâcibtir. Bunlar olmadan ne abdest ne de gusül sahîh olur.

4. **Ahmed bin Hanbel'den** bir rivâyete göre ve **Dâvûd-i Zahirî, Ebû Sevr, Ebû Ubeyd** ve **Ebû Bekir bin El-Münzir'in** kavillerine göre istinşâk abdest ve gusülde vâcibtir. Fakat mazmaza sünnettir.

Yukarda 4 madde halinde beyan edilen mezheblerin mesnedleri ve delilleri El-Menhel'de beyan edilmiştir. Uzun izah istediği için buraya almadım. Oraya müracaat edilebilir.

(٤٤) المبالغة فى الاستنشاق والاستنثار

44 — İSTİNŞAK VE İSTİNSARDA MÜBALAĞA ETMEK BÂBI

٤٠٦ — حدّثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ . ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ مَنْصُورٍ . ح وَحَدَّثنا أَبُو بَكْرِ
ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو الْأَحْوَصِ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ هِلَالِ بْنِ يَسَافٍ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ قَيْسٍ ؛
قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا تَوَضَّأْتَ فَانْثِرْ ، وَإِذَا اسْتَجْمَرْتَ فَأَوْتِرْ » .

TERCEMESİ

406) "... Seleme bin Kays (*) (El-Eşcaî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

Resûlullah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) **bana buyurdu ki:**
«Abdest aldığın zaman (burnuna su çektikten sonra) **sümkür ve taşla istincâ ettiğin zaman taş sayısını tek yap.»"**

İZAHI

Başlıkta bulunan **İstinşak** ve **İstinsâr** kelimelerinin târifi bir önceki **bâbın** izahında geçti. **İstinsâr**, **intisar ve nesir aynı mânâyı ifâ-**

(*) Sahâbîdir. 7 hadîsi var. Râvîsi Hilâl bin Yesâf ve Ebû İshak'tır. (Hulasa: 149)

de ederler. Hepsi buruna çekilmiş suyu sümkürmek sûretiyle dışarı almaktır. Tuhfetü'l-Ahvezî, mazmaza ve istinşâk bâbında E l - H â f ı z İ b n - i H a c e r'den naklen beyan ettiğine göre târif edilen istinsar da yani buruna çekilen suyun sümkürmek sûretiyle dışarı atılmasında elin yardımcı olarak kullanılıp kullanılmaması neticeyi değiştirmez. Fakat İ m a m M â l i k, elin yardımcı olarak kullanılmadığı sümkürmek hayvanınkine benzediği gerekçesi ile mekruh saymıştır. Ama meşhur olan bunun mekruh olmamasıdır. El ile sümkürüldüğü zaman müstahab olanı, sol elin kullanılmasıdır. N e s â i bunun için özel bir bâb açmıştır.

Hadîsin istincâ ile ilgili fıkrasına gelince, yine Tuhfe yazarı şunları söyler: E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın rivâyetinde fıkra şöyledir:

«Taş ile istincâ eden kimse tek yapsın. Kim tek yaparsa iyi etmiş olur. Kim tek yapmazsa (çift yaparsa) mahzur yoktur.»"

Bu rivâyeti A h m e d, E b û D â v û d ve İ b n - i M â c e h rivâyet etmiştir. E l - H â f ı z, İ b n - i H a c e r El-Fetih'te: «Bu rivâyetteki fazlalığa âit isnad hasendir. E b û H a n î f e ve M â l i k bu rivâyeti tutarak istincâde muteber olan şey istincâ sayısı değildir. Mûteber olan, bu işi tek yapmaktır. Ş â f i i, A h m e d ve hadîs ehli ise M ü s l i m'in S e l m â n'dan rivâyet ettiği şu mealdeki hadîsi esas tutmuşlardır.

«Sizden hiç bir kimse üçten az taşla istincâ etmesin.»

Bunlar temizlemeye riâyet etmek kaydı ile en az üç taşın kullanılmasını şart koşmuşlar ve üç taşla gereken temizlik sağlanmadığı takdirde, temizleninceye kadar taş sayısı artırılır. Ancak taş sayısını tek tutmak müstahabtır. Çünkü bu hadîste **«İstincâ eden tek yapsın»** emri vardır. Yalnız bu emir vücûp için değildir. Zira Selmân'ın hadîsinde: **«Kim tek yapmazsa sakıncası yoktur»** buyurulmuştur. Böylece hadisler arasında uyumluluk sağlanır.

٤٠٧ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَحْيَىٰ بْنُ سَلِيمٍ الطَّائِفِيُّ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ
ابْنِ كَثِيرٍ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ لَقِيطِ بْنِ صَبْرَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ !
أَخْبِرْنِي عَنِ الْوُضُوءِ قَالَ « أَسْبِغِ الْوُضُوءَ . وَبَالِغْ فِي الِاسْتِنْشَاقِ . إِلَّا أَنْ تَكُونَ
صَائِمًا » .

TERCEMESİ

407) "... Lakît bin Sabıra (43) *(Radıyallâhü anh)*'den şöyle dediği rivâyet olunmuştur:

Ben: Yâ Resûlallah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (şer'an övülen) abdestten bana haber buyurunuz, dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

«Abdesti isbâğ et (= tam ve mükemmel al) ve oruçlu olmadığın zaman istinşâkta mübalâğa et.»"

İZAHI

Hadîs, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâî, Şâfiî Ahmed, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân, İbnü'l-Câru d, El-Hâkim ve Beyhakî tarafından uzun ve kısa metinler hâlinde rivâyet edilmiş ve Tirmizî, Bağavî ve İbnü'l-Kattân bunun sahîh olduğunu söylemişlerdir.

Hadisin «Abdesti isbağ et» fıkrasından maksad abdestin farzlarından, sünnetlerinden ve müstahablarından hiç bir şey ihmal etmemek ve hepsini ifa etmektir.

Hadîsin diğer fıkrasında ise oruçlu olunmadığı takdirde genize kadar buruna su çekmek ve her defasında iyice sümkürmekle burnun içini iyice temizlemek isteniyor. Oruçluluk halinde ise boğaza su kaçması endişesi bulunduğu için genize kadar su çekmek mekruhtur. Bu nedenle oruçluluk hali istisna edilmiştir.

Ebü Dâvûd'un rivâyetinde iki fıkra arasında;

وَخَلِّلْ بَيْنَ الْأَصَابِعِ ve parmakları bir birine sok (ki su iyice her tarafa ulaşsın) fıkrası bulunur. Buna tahlil ve hilallama denilir. Mâlikî mezhebinde el parmaklarını hilallamak vâcip ve ayak parmaklarını hilallamak ise sünnettir. Diğer mezheblere göre el ve ayak parmaklarını hilallamak sünnettir. Eğer hilallama yapılmadan parmaklar arasına su ulaşmazsa hilallamak ittifakla vâcibdir. Sindî'nin beyanına göre İbnü'l-Kattân'ın rivâyetinde

(43) İbn-i Sabra da denilen bu zat Abdullah bin El-Müntefik'ın oğludur. Sahâbîdir. Râvîsi ise oğlu Âsım'dır. İbn-i Mâceh, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel cüz, 2. Sah. 85)

son fıkrada **mazmaza** da vardır. Buna göre fıkranın mânâsı şöyle olur: «Ve oruçlu olmadığın zaman mazmaza ve istinşakta mübalâğa et.» İstinşaktaki mübalâğa şeklini yukarda anlattık. Mazmazadaki mübalâğa ise ağıza bol su alıp gargara ettikten sonra dökmek ve bunu üç defa tekrarlamaktır.

Hadîs, Ebû Dâvûd'un sünnetinde **Tahâret** Kitabının «İstinsâr bâbında rivâyet edilmiştir. Şerhi El-Menhel'de hadîsin izahı yapılırken şöyle bir soru ve cevap geçiyor:

Soru: Lakît'in Resûl-i Ekrem'e yönelttiği soruya göre cevapta abdestin tamamının ayrıntıları ile izah edilmesi gerekirdi. Neden Resûl-i Ekrem abdestin tafsilâtını yapmadı. Yalnız isbağ, hilallama ve mazmaza ile istinşakta mübalâğa etmek husûslarını belirtmekle yetindi?

Cevap: Resûl-i Ekrem, onun abdestin aslına vâkıf olduğunu biliyordu. Ancak hadîste açıklanan hususları bilmediğini sandığı için böyle cevap vermiştir Sindî bu cevabın yanında ikinci bir cevap olarak şöyle der: Muhtemelen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdesti ayrıntıları ile Lakît'a, anlatmıştır. Fakat râviler, hadîsin ihtiyaç duyulan kısmını rivâyet etmekle yetinmişlerdir.

HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKHÎ HÜKÜMLER

1. Kişinin, bilmediği hususları âlimlere sorması gerekir.
2. Âlim, kendisine sorulan soruyu cevaplamalıdır. Şayet kendisinden başka bilen yoksa cevablaması vâcibtir.
3. Abdestin tam ve mükemmel alınması, mazmaza ve istinşakta mübalâğa edilmesi, oruçlunun mübalâğa etmemesi, parmakların hilallanması istenmiştir.

٤٠٨ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ . ح وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ
ابْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ ، عَنْ قَارِظِ بْنِ شَيْبَةَ ، عَنْ أَبِي غَطَفَانَ الْمُرِّيِّ ،
عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اسْتَنْثِرُوا مَرَّتَيْنِ بَالِغَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا » .

TERCEMESİ

408) "... (Abdullah) İbn-i Abbas *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet

edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«İki defa tam ve mükemmel olarak veya üç defa sümkürünüz.»"

İ Z A H I

Hadîs, Ebû Dâvûd, Ahmed, Hâkim ve İbnü'l-Carûd tarafından da rivâyet edilmiş, İbnü'l-Kattân bunun sahih olduğunu belirtmiştir. Hadîs, sümkürme sayısı bakımından mükellefi muhayyer kılmış ve burun içinin iyice temizlenmesi için abdest alanın sümkürmede mübalâğa etmesini istemiştir.

٤٠٩ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ ، وَدَاوُدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ .
قَالَا : ثنا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛
قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ تَوَضَّأَ فَلْيَسْتَنْثِرْ ، وَمَنِ اسْتَجْمَرَ فَلْيُوتِرْ »

T E R C E M E S İ

409) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den:

Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

«Abdest alan kimse burnunu iyice ayıklasın ve taş ile istinca eden kimse taş sayısını (çift değil, üç, beş gibi) tek yapsın.»"

Hadîs Buhârî'de de ayni metinle abdest bahsinde rivâyet edilmiştir. Mânâ bakımından 406 nolu hadîs'e benzer. İzahı için oraya müracaat edilebilir.

(٤٥) باب ما جاء في الوضوء مرة مرة

45 — BİRER DEFA ABDEST (UZUVLARINI YIKAMAK) HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

٤١٠ – حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَامِرِ بْنِ زُرَارَةَ . ثنا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللهِ النَّخَعِيُّ ،
عَنْ ثَابِتِ بْنِ أَبِي صَفِيَّةَ الثُّمَالِيِّ ؛ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ ، قُلْتُ لَهُ : حُدِّثْتَ عَنْ جَابِرٍ

ابْنِ عَبْدِ اللهِ ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَوَضَّأَ مَرَّةً مَرَّةً ؟ قَالَ : نَعَمْ . قُلْتُ : وَمَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ
وَثَلَاثًا ثَلَاثًا ؟ قَالَ : نَعَمْ .

TERCEMESİ

410) "... Sâbit bin Ebî Safiyye es-Sümâlî *(Radıyallâhü anh)*'den:

Şöyle söylemiştir: Ben Ebû Ca'fer (Muhammed El-Bakır) Radıyallâhü anh)'a: Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ) tarafından sana:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (abdest uzuvlarını) **birer defa** (yıkayarak) **abdest aldı, diye tahdis edildi** (mi?) **diye sordum. Ebû Ca'fer:**

Evet, dedi. Ben Ebû Ca'fer'e:

Ve Resûlullah'ın (başka bir zaman) **ikişer kere** (ve diğer bir defa) **üçer kere** (abdest uzuvlarını yıkayarak abdest aldığı da Câbir tarafından sana tahdîs edildi mi?) **dedim. Ebû Ca'fer:**
Evet, dedi."

İZAHI

Hadîs, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir defasında abdest alırken abdest uzuvlarını birer defa yıkadığına, başka bir zaman abdest aldığında uzuvlarını ikişer defa ve bir başka vakit abdest alırken uzuvlarını üçer defa yıkadığına delâlet eder. Kezâ, abdest alınırken meshedilmesi matlup olan uzuvları da ayni şekilde birer, ikişer ve üçer defa meshettiğine delâlet eder. Çünkü hadiste yıkama ve mesh diye bir ayırım yapılmamış Vudû = abdest tâbiri kullanılmıştır. Birer, ikişer ve üçer defa abdest almak demek yıkanacak uzuvları ve meshedilecek uzuvları bir vakit birer defa, başka zaman ikişer defa ve bir başka zaman üçer defa yıkamak ve meshetmektir. Mesh ve yıkamanın toplamına abdest denilir.

Meshin bir defa yapılması matlubtur, bunun ikişer veya üçer defa yapılması matlub değildir, diyen âlimlere göre hadîste geçen ikişer ve üçer defa tâbiri yıkanan uzuvlara âittir. Bu uzuvlar çoğunluğu teşkil ettikleri için «İkişer ve üçer defa abdest aldı» ifadesi kullanılmıştır.

S i n d î bu yorumu beyan ettikten sonra şöyle der:

Bâzı âlimler: Abdest uzuvlarını üçer defa yıkamak en mükemmel şekildir. Resûl-i Ekrem'in bir ara birer veya ikişer defa yıkamakla yetinmiş olması bunun câiz olduğunu beyân etmek içindir, demişlerdir. Bence şöyle de olabilir: Birer defa veya ikişer defa yıkamanın câizliği K u r ' a n - ı K e r i m ' in abdestle ilgili âyetinde yıkamanın bir sayı ile kayıtlanmamasından ve mutlak olmasından anlaşılıyor. Peygamber'in birer veya ikişer defa yıkamakla yetinmesi husûsu suyun az oluşu veya acele etmeyi gerektiren bir halin bulunuşu dolayısıyla olmuş olabilir.

S i n d î bu yorumu yapmıştır. Fakat 47'nci bâbta gelen 419 ve 420 nolu hadîsler ilk yorumun daha isabetli olduğunu gösterir.

Baş ve kulak meshinin sayısı hakkındaki âlimlerin görüşünü 51 ve 52 nolu bâblarda inşaallah anlatırız.

T i r m i z î de hadîsi rivâyet etmiştir. Yalnız seneddeki Ş e r î k ' in çok yanılgan olduğunu söylemiştir. T i r m i z î ayrıca E b û Î s a ve V e k î ' in aracılığı ile hadîsi rivâyet ederek bunun daha sahîh olduğunu ifade etmiştir. V e k î ' in rivâyetinde Resûl-i Ekrem'in abdest uzuvlarını birer defa yıkadığı keyfiyeti var. İkişer ve üçer defa yıkadığına âit kısım yoktur.

T i r m i z î şerhi Tuhfe yazarı bu hadîsi açıklarken râvî S a b i t b i n E b i S a f i y y e E s - S ü m â l î ' nin zayıf ve R a f i z î olduğunu söylemiş ve A l i y y ü ' l - K a r i, El-Mırkat'ta senedin sahih olduğunu beyan etmiş ise de senedde Ş e r î k ve S a b i t ' in bulunduğunu, bu nedenle senedin zayıf sayılması gerektiğini, ancak bu bâbta sahîh hadislerin bulunduğunu ifade etmiştir.

R a f i z î l e r, Ş î i l e r i n bir kolu olup hilâfetin H z. H ü s e y i n ' den sonra sırayla oğlu A l i Z e y n ü ' l - A b i d î n ' e, Z e y n e l a b i d î n oğlu M u h a m m e d E l - B a k ı r ' a ve E l - B a k ı r ' ın oğlu C a f e r - i S â d ı k ' a ... intikal ettiğine inanırlar. (44)

Hulâsa'nın 56'ncı sahifesinde S â b i t b i n E b i S a f i y y e hakkında şu kısa bilgi var: Künyesi E b û H a m z e ' dir. K û f e ' - lidir. E n e s ve Ş a ' b î ' den rivâyette bulunmuştur. Onun râ-

(44) Şiilerin kolları ve inançları hakkında geniş izah için mütercim'in tercüme ettiği İslâm Hukuku Tarihi Sah. 184 İstanbul 1974'e müracaat.

vileri ise Hafs bin Gıyas ve Şerik'tir. Kendisi Rafizi'dir. Nesaî onun sıka olmadığını söylemiştir. El-Mansûr'un hilâfeti zamanında vefat etmiştir.

٤١١ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ. ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَوَضَّأَ غَرْفَةً غَرْفَةً.

TERCEMESİ

411) "... İbn-i Abbas *(Radıyallâhü anh)*'den, şöyle dediği rivâyet edilmiştir :

(Bir defa) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in** (abdest uzuvlarını) **birer avuç** su ile (yıkayarak) **abdest aldığını gördüm.**"

İZAHI

Abdullah İbn-i Abbâs'ın bu hadîsinin, Müslim'den başka diğer sahîh hadîs kitablarında rivâyet edildiği, Tirmizî'nin şerhi **Tuhfe**'de belirtilmiş, Tirmizi de: Bu bâbta rivâyet edilen hadîslerin en hasen ve sahih hadîsi, İbn-i Abbâs'ın hadîsidir, demiştir.

Tirmizî'nin şerhi **Tuhfe**'de hadîsin izahı yapılırken ezcümle şöyle deniliyor :

Hadîs, abdest uzuvlarının bîr defa yıkanmasının vâcib olduğuna delâlet eder. Bunun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) birer defa yıkamak ile yetinmiştir. Eğer ikişer veya üçer defa yıkamak vâcip olmuş olsaydı birer defa yıkamakla yetinmezdi. Nevevî demiştir ki : Müslümanlar abdest uzuvlarını birer defa yıkamanın vâcip olduğu ve üçer defa yıkamanın sünnet olduğu husûsunda icmâ etmişlerdir. Abdest uzuvlarının birer defa, ikişer defa ve üçer defa yıkandığına, keza bâzı uzuvların üçer ve diğer uzuvların ikişer defa yıkandığına dâir sahîh hadîsler gelmiştir. Bu hadîslerden anlaşılıyor ki bu şekillerin hepsi câizdir, en mükemmeli üçer defa yıkamaktır ve birer defa yıkamak da yeterlidir.

٤١٢ ـ حدثنا أبو كريب . ثنا رشدين بن سعد . أنا الضحاك بن شرحبيل ، عن زيد بن أسلم ، عن أبيه ، عن عمر ؛ قال : رأيت رسول الله ﷺ في غزوة تبوك توضأ واحدة واحدة .

في الزوائد : إسناده واه ، لضعف رشدين بن سعد .

TERCEMESİ

412) "... Ömer (bin el-Hattâb) *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle söylemiştir: **Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Tebuk savaşında (abdest uzuvlarını) birer defa (yıkayarak) abdest aldığını gördüm."**

Not : Zevâid'de : Hadisin isnadı vâhîdir. Çünkü râvilerinden Rişdîn bin Sa'd zayıf olduğu söylenmiştir, deniliyor.

(٤٦) باب الوضوء ثلاثا ثلاثا

46 — (ABDEST UZUVLARI) ÜÇER DEFA (YIKAYARAK) ABDEST ALMAK BÂBI

٤١٣ ـ حدثنا محمود بن خالد الدمشقي . ثنا الوليد بن مسلم الدمشقي ، عن ابن ثوبان ، عن عبدة بن أبي لبابة ، عن شقيق بن سلمة ؛ قال : رأيت عثمان وعليا يتوضآن ثلاثا ثلاثا ، ويقولان : هكذا كان وضوء رسول الله ﷺ .

قال أبو الحسن بن سلمة : حدثناه أبو حاتم . ثنا أبو نعيم . ثنا عبد الرحمن بن ثابت ابن ثوبان . فذكر نحوه .

TERCEMESİ

413) "... Şakîk bin Seleme (45) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

---

(45) Şakîk bin Seleme El-Esedî Ebû Vâil El-Kufî tabiilerin büyüklerinden idi. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Muaz bin Cebel (Rıdvanullahi Aleyhim Ecmaîn) ve bir cemaattan rivâyette bulunmuş, râvileri ise Şa'bi, Amr bin Mürre, Mansûr ve başkalarıdır. İbn-i Muîn onun sıka olduğunu söylemiştir. Vakıdî, onun Ömer bin Abdilazîz'in hilâfeti zamanında vefat ettiğini söylemiştir. (Hulasa, 167)

Ben, Osman ve Ali (Radıyallâhü anhümâ)'nın (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkayarak) abdest aldıklarını ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdestinin böyle olduğunu söylediklerini gördüm."

Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki hadîsi bize Ebû Hâtim tahdîs etti. (O da dedi ki) Bize Ebû Naîm tahdis etti. (O da dedi ki) Bize Abdurrahman bin Sâbit bin Sevbân tahdîs etti. Ve bunun mislini zikretti.

٤١٤ – حدثنا عبد الرحمن بن إبراهيم الدمشقي. ثنا الوليد بن مسلم. ثنا الأوزاعي، عن المطلب بن عبد الله بن حنطب، عن ابن عمر : أنه توضأ ثلاثا ثلاثا. ورفع ذلك إلى النبي ﷺ.

T E R C E M E S İ

414) "... El-Muttalib bin Abdillah bin Hantab (46) *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisi (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkamak suretiyle) abdest aldığını ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in böyle abdest aldığını rivâyet ettiğini söylemiştir."

٤١٥ – حدثنا أبو كريب. ثنا خالد بن حيان، عن سالم أبي المهاجر، عن ميمون ابن مهران، عن عائشة وأبي هريرة : أن النبي ﷺ توضأ ثلاثا ثلاثا.

T E R C E M E S İ

415) "... Âişe ve Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kendileri, Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkayarak) abdest aldığını söylemişlerdir."

(46) El-Muttalib bin Abdillah bin Hantab El-Mahzûmî El-Medenî, Ebû Hüreyre, Âişe ve Enes'ten rivâyet etmiş, râvileri ise, iki oğlu Abdülaziz ve El-Hakem bir de El-Evzâî'dir. Ebû Zur'a ve Darekutnî onu sıka saymışlardır. Ebû Hâtim ise onun Âişe (R.A.)'ya yetişmediğini söylemiştir. İbn-i Sa'd de onun çok hadîsinin bulunduğunu fakat hadîsi ile hüccet edilmediğini söylemiştir. Tehzib'e göre mürsel hadîsleri vardır. (Hulasa 379)

٤١٦ — حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ . ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنْ فَائِدٍ ، أَبِي الْوَرْقَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى ؛ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ تَوَضَّأَ ثَلَاثًا ثَلَاثًا ، وَمَسَحَ رَأْسَهُ مَرَّةً .

في الزوائد: هذا الإسناد ضعيف. فائد بن عبد الرحمن قال فيه البخاري: منكر الحديث. وقال الحاكم: روى عن ابن أبي أوفى أحاديث موصوعة. نعم، المتن رواه النسائي في الصغرى من حديث علي بن أبي طالب .

TERCEMESİ

416) "... Abdullah bin Ebî Evfâ *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkayarak) abdest aldığını ve başını bir defa meshettiğini gördüm."

Not : Zevâid'de hadîsin isnadının zayıf olduğu bildirilmiştir. Çünkü râvilerinden Fâid bin Abdirrahman'ın hadîslerinin münker olduğu Buhârî tarafından söylenmiştir. El-Hâkim de, Fâid'in, İbn-i Ebi Evfâ'dan mevzu hadîsler rivâyet ettiğini söylemiştir. Ancak bu hadîsin metni Nesâî tarafından Hz. Ali'den rivâyet edilmiştir.

٤١٧ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ لَيْثٍ ، عَنْ شَهْرِ ابْنِ حَوْشَبٍ ، عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْعَرِيِّ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ يَتَوَضَّأُ ثَلَاثًا ثَلَاثًا .

في الزوائد : هذا الإسناد ضعيف . وليث هو ابن أبي سيف .
وقال السندي : وشهر ، قد تكلموا فيه .

TERCEMESİ

417) "... Ebû Mâlik El-Eş'arî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre demiştir ki :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (abdest uzuvlarını) **üçer defa** (yıkayarak) **abdest alırdı."**

Not : Zevâid'de : Bu isnad zayıftır. Senedin râvilerinden olan Leys de İbn-i Ebî Sayf'tır, denilmiştir. Sindî diyor ki, senedin râvilerinden birisi olan Şehr hakkında da konuşmuşlardır.

٤١٨ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وعلي بن محمد. قالا: ثنا وكيع، عن سفيان، عن عبد الله بن محمد بن عقيل، عن الربيع بنت معوذ بن عفراء؛ أن رسول الله ﷺ توضأ ثلاثا ثلاثا.

TERCEMESİ

418) "... Er-Rubeyyi Bint-i Muavviz bin Afrâ *(Radıyallâhü anhâ)*'den : Şöyle söylemiştir : **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (abdest uzuvlarını) **üçer defa** (yıkamak sûretiyle) **abdest alırdı.**"

BU BÂBTAKİ HADÎSLERİN İZAHI

Burada geçen hadîsler, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest uzuvlarını üçer defa yıkadığına delâlet ederler. Tirmizî de aynı başlık altında açtığı bâbta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in böyle abdest aldığına dâir Hz. Ali (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini senedi ile beraber zikrettikten sonra, konu hakkında Osman, Er-Rubeyyi, İbn-i Ömer, Âişe, Ebû Ümame, Ebû Rafi', Abdullah bin Amr, Muâviye, Ebû Hüreyre, Câbir, Abdullah bin Zeyd ve Ebû Zer (Radıyallâhü anhüm) hazretlerinden rivâyetler bulunduğunu ifade eder. Bu arada Tirmizî şöyle der : 'Konu hakkında rivâyet olunan en hasen ve en sahîh hadis Hz. Ali'nin hadisidir. Bütün âlimler şunda müttefiktirler ki, uzuvları birer defa yıkamak yeterlidir, ikişer defa yıkamak daha iyidir. En fazîletlisi üçer defa yıkamaktır. Daha fazla yıkamak ise yoktur.' Tirmizî'nin şerhi Tuhfe'de, Hz. Ali'nin hadîsinin Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn-i Mâceh (413 nolu) tarafından da rivâyet edildiği bildiriliyor.

Abdullah bin Ebî Evfâ (R.A.)'nın Hâl Tercemesi

416 nolu hadîsin râvisi Abdullah bin Ebî Evfâ sahâbî oğlu sahâbî'dir. Adı Alkame bin Halid olup Biat-ı Ridvan'da bulunmuştur. 95 hadîsi var. Buhârî ve Müslim 10 hadîsini müttefikan, 5 hadîsini Buhârî ve bir hadîsini Müslim münferiden rivâyet etmişlerdir. Râvileri : Amr bin Mürre, Talha bin Müsrif, Adiy bin Sâbit ve El-A'meş'tir. Vâkıdî, 86 tarihinde; Ebû Nuaym ise 87 tarihinde vefat ettiğini söylemişlerdir. Amr bin Ali'nin dediğine göre Ashab-ı Kirâm'dan Kûfe'de

(Devamı 36. Sahifede)

(٤٧) باب ما جاء في الوضوء مرة ومرتين وثلاثا

47 — BİRER, İKİŞER VE ÜÇER DEFA (UZUVLARI YIKAYARAK) ABDEST ALMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

٤١٩ — حَدَّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ. حَدَّثَنِي مَرْحُومُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعَطَّارُ.
حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ زَيْدٍ الْعَمِّيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ قَالَ:
تَوَضَّأَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَاحِدَةً وَاحِدَةً. فَقَالَ «هٰذَا وُضُوءُ مَنْ لَا يَقْبَلُ اللهُ مِنْهُ صَلَاةً
إِلَّا بِهِ» ثُمَّ تَوَضَّأَ ثِنْتَيْنِ ثِنْتَيْنِ. فَقَالَ «هٰذَا وُضُوءُ الْقَدْرِ مِنَ الْوُضُوءِ». وَتَوَضَّأَ
ثَلَاثًا ثَلَاثًا. وَقَالَ «هٰذَا أَسْبَغُ الْوُضُوءِ. وَهُوَ وُضُوئِي وَوُضُوءُ خَلِيلِ اللهِ إِبْرَاهِيمَ.
وَمَنْ تَوَضَّأَ هٰكَذَا ثُمَّ قَالَ عِنْدَ فَرَاغِهِ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ، فُتِحَ لَهُ ثَمَانِيَةُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ».

في الزوائد: في الإسناد، زيد العمّيّ وهو ضعيف. وعبد الرحيم متروك، بل كذاب. ومعاوية ابن قرة لم يلق ابن عمر. قاله ابن حاتم في العلل. وصرّح به الحاكم في المستدرك.

TERCEMESİ

419) "... (Abdullah) İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'den:

Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem (abdest uzuvlarını) **birer defa** (yıkayarak) **abdest aldı ve:**

«Bu, o kimsenin abdestidir ki Allah hiç bir namazını bunsuz kabul etmez.» buyurdu. Sonra (abdest uzuvlarını) **ikişer defa** (yıkamak sûretiyle), **abdest aldı ve:**

«Bu, değerli ve kıymetli abdesttir.» buyurdu ve (mübârek uzuvlarını) **üçer defa da** (yıkayarak) **abdest aldı ve:**

«Bu, abdestin en mükemmel olanıdır. Ve bu (şekil), **benim ve**

Abdullah b. Evfâ .... (Baştarafı 35.ci Sahifede) en son vefat eden zat İbn-i Ebî Evfâ'dır. Hulasa 191) Buhârî'nin şarihi Aynî'nin bildirdiğine göre Ebû Hanîfe'nin ulaştığı 7 Sahâbî'den birisi İbn-i Ebi Evfâ'dır. O, vefat ederken Ebû Hanife 7 yaşında idi. Ebû Hanife'nin 70 senesinde doğduğu rivâyetine göre ise İbn-i Ebi Evfâ vefat ederken Ebû Hanife 16 yaşında idi.

Ebû Mâlik El-Eş'arî'nin Hâl Tercemesi 280 ve Er-Rubeyyi'ninki de 390 nolu hadîslerin açıklaması bahsinde geçti.

Halîlü'l-Lah İbrâhim'in abdestidir. Kim böyle abdest alıp tamamladıktan sonra:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

— Ben, Allah'tan başka tapınmaya lâyık ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın kulu ve Resûlü olduğuna şehâdet ederim,»

Derse o kimse için Cennetin sekiz kapısı (beraber) açılır. Onlardan dilediğinden girer.» buyurdu."

Not : Zevâid'de isnadın zayıf olduğu belirtilerek nedenleri şöyle anlatılıyor : Râvîlerinden Zeyd El-Ammî zayıftır, râvî Abdurrahîm ise metruk, hattâ kezzâbtır. Râvî Muâviye bin Kurra ise İbn-i Ömer'e ulaşmamıştır. İbn-i Hâtim bu durumu **El-İlel**'de söylemiş El-Hâkim de **El-Müstedrek**'te açıklamıştır.

İ Z A H I

Hadîs, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest uzuvlarını birer defa, ikişer defa ve üçer defa yıkamak suretiyle üç türlü abdest aldığını bildirmektedir.

Birer defa yıkamak, namazın sıhhatının şartı olduğu, bunsuz namaz kılınamıyacağı ve kabul olunmayacağı hükmü veriliyor.

Abdest uzuvlarını ikişer defa yıkamak sûretiyle alınan abdestin Allah katında değerli ve kıymetli olduğu ifâde buyuruluyor.

S i n d i diyor ki, fıkradan maksad, abdestin bizatihi değerli ve kıymetli olmasını veyâhut böyle bir abdestle kılınan namazın değerli ve kıymetli olmasını belirtmektir. İki yorum şekli de uygundur.

Hadîsin son kısmında ise Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, uzuvları üçer defa yıkamak sûretiyle alınan abdestin en mükemmel abdest olduğunu ifâde buyurduktan sonra, bu çeşit abdestin, Zat-ı Nebevîlerinin ve dedesi H z . İ b r a h i m (Aleyhisselâm)'in abdest şekli olduğu belirtilmiştir.

S i n d î ' nin S u y u t i ' den naklen beyân ettiğine göre, T a b a r â n î ' nin rivâyetinde; وَوُضُوءُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي = «Ve **benden önceki Nebîlerin abdestidir.»** cümlesi de bulunur.

S i n d î , diyor ki : Hadîslerden anlaşıldığı gibi peygamberimizin ümmeti, abdest eseri olarak âhirette yüzleri, kolları ve ayakları

nurla parlar halde haşrolunacak ve bu parıltı onlara mahsustur. Sâir ümmetlerin böyle bir durumu olmayacaktır. Ama peygamberlerin hepsinin bu durumda haşrolunması muhtemeldir. Böyle yorum yapılınca bu hadîsin, abdest eseri olarak görülecek parlamaya âit hadîslere aykırı düşecek bir yönü kalmaz. Çünkü netice şu olur: Bütün peygamberlerin abdest almış olmaları, Ümmetlerinin de abdest aldıklarını gerektirmez. Abdest eseri olarak ümmetimizde bulunacak ve «**Gûrre** ile **Tahcîl**» denîlen nur parıltısının peygamberlerde bulunması, bunun ümmetimize mahsus olduğuna engel değildir. Çünkü hadisler diğer ümmetlerde **gurre** ve **tahcîl** bulunmayacağını ifâde ederler. Fakat peygamberlerde bulunmayaçağına dâir bir kayıt yoktur.

Şayet, diğer peygamberlerin ümmetlerinin de böyle abdest aldıkları kabul edilirse şöyle denilecek: Onlar da abdest almışlar ise de **gurre** ve **tahcîl** durumu onlarda bulunmayacaktır. Allah Teâlâ Ümmet-i Muhammediyye'ye özel bir ikram mahiyetinde **gurre** ve **tahcîli** verecektir.

Abdestin isbağı (= mükemmel bir şekilde alınması) ve abdestın bitiminde kelime-i şahâdet okunuşu halinde cennet kapılarının açılması ile ilgili fıkra, Müslim'de ve Ebû Dâvûd'un süneninde Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'den ve Hz. Ukbe bin Amir El-Cüheni (Radıyallâhü anh)'den müteaddit senedlerle rivâyet edilmiştir. Abdest sonunda okunan kelime-i şehâdetin baş kısmında: وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ parçası da bulunur.

Tabarânî ise daha uzun bir ilâve yaparak şöyle nakleder:

وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Tirmizî'nin rivayetindeki duâ ise şöyledir:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ

Ömer ve Ukbe (Radıyallâhü anhümâ)'nın isbag ve dua ile ilgili hadîsleri kitabımızın 60'ıncı bâbında da gelecektir.

Yukarda Zevâid'den naklen beyan ettiğimiz nedenlerle isnad zayıf olmakla beraber, Peygamber'in abdest uzuvlarını birer defa, ikişer defa ve üçer defa yıkadığı sahih hadîslerle sabittir. Kezâ hadisin son kısmında mevcut duânın okunması ve bunun mükâfatına dâir sahîh hadîsler M ü s l i m, T i r m i z î, E b û D â v û d gibi mutemed kitablarda mervidir.

٤٢٠ – حدثنا جعفر بن مسافر ثنا إسماعيل بن قعنب، أبو بشر. ثنا عبد الله ابن عرادة الشيباني، عن زيد بن الحواري، عن معاوية بن قرة، عن عبيد بن عمير، عن أبي بن كعب: أن رسول الله ﷺ دعا بماء فتوضأ مرة مرة. فقال «هذا وظيفة الوضوء» أو قال «وضوء من لم يتوضأه لم يقبل الله له صلاة» ثم توضأ مرتين مرتين ثم قال «هذا وضوء من توضأه أعطاه الله كفلين من الأجر» ثم توضأ ثلاثا ثلاثا. فقال «هذا وضوئي ووضوء المرسلين من قبلي».

في الزوائد: في إسناده زيد. هو العمي. ضعيف وكذا الراوي عنه. ورواه الإمام أحمد في مسنده عن أبي إسرائيل عن زيد العمي عن نافع عن ابن عمر.

T E R C E M E S İ

420) "... Ubeyy bin Kâ'b *(Radıyallâhü anh)*'den şöyle dediği rivâyet olunmuştur :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), su istedi ve (abdest uzuvlarını) birer defa (yıkayarak) abdest aldı. Sonra buyurdu ki :

«Bu, abdest görevidir.» veyahût şöyle buyurdu : «Bu, kişinin öyle abdestidir ki, onu almazsa Allah, hiç bir namazını kabul etmez.»

Bundan sonra O, (uzuvlarını) ikişer defa (yıkamakla) abdest aldı ve bundan sonra şöyle buyurdu :

«Bu, kişinin öyle bir abdestidir ki, onu aldığı zaman Allah ona sevabdan iki pay verir.»

Daha sonra O, üçer defa (yıkamak sûretiyle) abdest aldı. Sonra buyurdu ki : «Bu, benim ve benden önceki Resûllerin abdestidir.»"

Not : Hadîsin isnadında zayıf olan Zeyd El-Ammî ve yine zayıf olan râvisi bulunduğundan isnadın zayıflığı Zevâid'de ifade edilmiştir. Yine Zevâid'in bildirdiğine göre İmam Ahmed de Müsnedinde hadîsi şu senedle rivayet etmiştir : «Ebû İsrâîl'den, o da Zeyd El-Ammî'den, o da Nâfi'den, o da İbn-i Ömer'den...»

(٤٨) باب ما جاء في القصد في الوضوء وكراهية التعدي فيه

48 — ABDESTTE İKTİSAD VE BUNDA İSRAFIN KERÂHETİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

٤٢١ — حدثنا محمد بن بشار. ثنا أبو داود. ثنا خارجة بن مصعب، عن يونس ابن عبيد، عن الحسن، عن عتي بن ضمرة السعدي، عن أبي بن كعب؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إن للوضوء شيطانا يقال له ولهان. فاتقوا وسواس الماء».

الحديث قد رواه الترمذي بهذا الإسناد، وقال: حديث غريب، ليس إسناده بالقوي عند أهل الحديث. لأنا لا نعلم أحدا أسنده غير خارجة. وليس هو بقوي عند أصحابنا. وضعفه ابن المبارك. وروى هذا الحديث من غير وجه عن الحسن.

TERCEMESİ

421) "... Übeyy bin Kâ'b *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir:

«Şüphesiz abdest (vesvesesi) için Velehân denilen bir şeytân vardır. Bunun için su vesvesesinden sakının.»"

Not: Tirmizî, «Abdestte İsrafın Kerâheti» babında, hadîsi ayni isnad ile zikretmiş ve garîp olup bu isnadın hadîsçiler yanında kuvvetli olmadığını, çünkü Hârice'den başka kimşenin bunu isnad ettiğini bilmiyoruz. Hârice de arkadaşlarımız yanında kuvvetli değildir, hatta İbnü'l-Mübarek onu zayıf görmüştür, der. Bu hadîs müteaddit yollarla El-Hasan'dan rivâyet edilmiştir.

İZAHI

Tirmizi'nin şerhi **Tuhfe**'de şöyle deniliyor:

Zehebî, **El-Mîzân**'da: 'Ahmed, Hârice'yi zayıf görmüş, İbn-i Mûin, Hârice sıka değil, kezzâbtır, demiş, Buhârî de İbnü'l-Mübârek ve Vekî'in onu terkettiklerini ifâde etmiştir' der.

Velehân: Sözlükte aşırı aşk ve şiddetli muhabbet dolayısıyla aklın gitmesi ve şaşmaktır. Abdest işinde vesvese eden şeytâna bu ismin verilmesinin sebebi, abdest işine vesvese sokmak yolundaki aşırı hırsıdır. Yahut yaptığı vesvese ile insanı öyle bir hayrete sokuyor ki, artık kişi kendisini şaşkın görür, şeytânın nasıl onunla oynadığını anlamaz. Abdest alırken uzvunun ıslanıp ıslanmadığını ve

kaç defa yıkadığını bilemez olur. Bundan dolayı da bu isim verilmiştir, denilebilir.

Hadîsin : «... **Su vesvesesinden sakının»** fıkrası hakkında T ı y b î 'den naklen **Tuhfe'de** deniliyor ki : Yâni abdest uzuvları ıslandı mı, ıslanmadı mı, bir defa mı, iki defa mı yıkandı, su temiz mi necis mi?, Su kulleteyn var mı, yok mu? diye Velahân adlı şeytânın suyla ilgili yapmak istediği bu ve benzeri vesveselerden kaçının.

İ b n ü ' l - M e l i k demiş ki, şeytân su hakkında pek fazla vesvese verdiğinden fıkrada **Velehân vesvesesi,** tâbiri yerine **su vesvesesi,** tâbiri mübalâğayı ifâde etmek için kullanılmıştır. İ b n - i H a c e r de İ b n ü ' l - M e l i k ' in bu görüşünü benimsemiştir.

Hadîs, abdest alınırken suda israf etmenin kerâhetine delâlet eder. Nehir kenarında bile abdest alınırken suda israf etmenin kerâhetinde âlimler icmâ etmişlerdir.

٤٢٢ – حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا خَالِي يَعْلَى ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَسَأَلَهُ عَنِ الْوُضُوءِ . فَأَرَاهُ ثَلَاثًا ثَلَاثًا . ثُمَّ قَالَ « هٰذَا الْوُضُوءُ . فَمَنْ زَادَ عَلَى هٰذَا ، فَقَدْ أَسَاءَ ، أَوْ تَعَدَّى أَوْ ظَلَمَ » .

TERCEMESİ

422) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (baba babası Abdullah bin Amr bin el-As) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Bir a'râbî Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına gelerek abdestin nasıl alınacağını sordu. Nebî** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkayarak) **ona abdest almayı gösterdi. Sonra buyurdu ki :**

«Abdest budur. Bundan fazla yapan kimse, isâe etmiş veya taaddî etmiş veyâ zulüm etmiş olur.»"

İ Z A H I

Resûl-i Ekrem'e gelen adamın ismi bildirilmemiştir. Burada ve N e s â î ' nin rivâyetinde a'râbî diye geçmekte; E b û D â v û d

ve diğer bâzı rivâyetlerde **'recül = adam'** diye geçer. Adamın a'râbî yâni bedevî olması muhtemeldir.

Adam'ın, abdest nasıl alınır? sorusu da rivâyetlerde değişik cümlelerle ifâde edilmiş ise de mânâ bakımından bir farklılık teşkil etmez.

Soru üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uygulamalı olarak abdest almayı öğretmiştir. Abdest uzuvlarını üçer defa yıkadığı anlaşılıyor ise de bunun tafsîlâtı anlatılmıyor. Fakat Ebû Dâvûd'un rivâyetinde şöyle tafsilât var:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **önce iki elini bileklerle beraber üçer defa** yıkadı, **sonra yüzünü üç defa, daha sonra iki kolunu** (dirseklerle beraber) üçer defa yıkadı. **Bundan sonra başına meshetti. Bunu takiben** şahâdet **parmaklarını**(n uçlarını) **kulaklarına sokarak baş parmakları ile kulaklarının dışını** (= arkasını) **ve içini** (= önünü) **meshetti. Sonra ayaklarını** (aşık kemikleriyle birlikte) **üçer defa yıkadı...»**

El-Menhel yazarı diyor ki:

Hadiste mazmaza ve istinşâktan bahsedilmiyor. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunları yapmamanın câiz olduğunu beyan etmek için bırakmış olabilir. Yâhut O, bunları da yapmış olup râvî yüz yıkamayı anlatmak ile yetinmiş olabilir.

Sindî, Buhârî'nin şârihlerinden İbn-i Hacer'den naklen beyânına göre hadîsteki üçer defa tâbiri yıkamaya aittir. Mesh işi böyle değildir. Nitekim Saîd bin Mansûr'un rivâyetinde meshin bir defa yapıldığı belirtilmiştir. Şayet meshin üçer defa yapıldığı subût bulursa delîllerin uzlaştırılması için üç meshten maksad başın her tarafının meshedilmesidir.

Hadîsin «Bundan fazla yapan...» fıkrasına gelince, El-Menhel müellifi şunu söyler:

Meselâ, uzuvları üçer defadan fazla yıkamak veya yıkanması emrolunan uzuvlardan başka uzuvları da yıkamak bu fıkra ile yasaklanıyor.

Fıkradaki **İsâe** ve **zulüm** kelimelerinin açıklaması husûsunda El-Menhel'in beyânına göre El-Aynî şöyle demiştir:

İsâe etti. Yâni şer-i şerîfin âdabına karşı teddüb ve sünnetti seniyyeyi terk etmekle kötü yaptı.

Zulüm etti. Yâni meşrû sayıdan fazla yapmak sebebi ile sevabını azaltarak nefsine zulmetti. Bâzılarına göre «zulmetti» tâbirinden maksad şudur: Üçer defa yıkamakla sünnetin hâsıl olmadığını itikad etmekle zulmetmiş, haksızlık etmiştir.

El-Menhel yazarı da: İsâe ve zulümü birleştirerek şöyle mânâlandırır: O kimse, Resûl-i Ekrem'e muhalefet etmekle, sevapsız yere fazla yıkamak sûretiyle nefsini yormakla ve faydasız olarak suyu zayi etmekle kötü yapmış, haksızlık etmiştir.

«Taaddî etti» cümlesine gelince, bu cümle Ebû Dâvûd'un rivâyetinde yoktur. Taaddî etmek sınırı aşmak demektir. Böyle yapan kimse meşrû sayıdan fazla yıkamakla sınırı aşmış olur. Nesâî'nin rivâyetinde bu cümle vardır. Şunu da belirteyim: Nesâî'nin rivâyetinde bu fiiller; وَ = ve iledir. Yani «... İsâe etmiş ve taaddî etmiş ve zulmetmiştir.» Halbuki kitabımızda أَوْ = ev ile geçtiği için tercemede «isâe etmiş veyâ taaddî etmiş veyâ zulm etmiş...» dedik.

Sindî diyor ki, musannıfın rivâyetinin zâhirine göre «veyâ ... veyâ ...» tâbiri râvinin tereddüdünü ifâde eder.

El-Menhel müellifi, Peygamber'in böyle yapanı kınaması, onun bu işten vazgeçirilmesi içindir, dedikten sonra El-Mirkat'a atfen verdiği malûmata göre İmam Nesei: Şüphe halinde kalbin tatmin olması için üçten fazla yıkamakta beis yoktur, demiştir. Fakat El-Menhel yazarı diyor ki, üçer defa yıkadıktan sonra doğacak şüpheye mahal kalmaz. Bu vesvesenin kapısını açabilir. Bunun için İbnü'l-Mübârek hadîsin zâhirini tutarak: Üçer defadan fazla yapanın günah işlediğinden emin değilim, demiştir. Ahmed ve İshak da: Deliden başkası üçten fazlasını yapmaz, demişlerdir. İbn-i Hacer de: Elini yüzlerce defa yıkadığı halde abdestsizliğinin kalkmadığını itikad eden vesveselileri gerçekten müşâhede ettik, demiştir.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Kişi bilmediği hususları bilenlere sormalıdır.
2. Bilenler bilmeyenlere anlıyacakları şekilde anlatmalı ve gerekirse uygulamalı olarak göstermelidirler.
3. Yıkanacak abdest uzuvları üçer defa yıkanmalıdır.

4. Baş ve kulaklar birer defa meshedilmeli ve kulağın her tarafı meshedilmelidir.

5. Abdest alınırken sünnete uyulmalı, fazla veya eksik yapılmamalıdır.

6. Sünnet olana muhalefet etmek kötü, sınırı aşmak ve zulümdür. Kınanmayı mûciptir.

Hadis, Ebû Dâvûd ve Nesâî'den başka, Ahmed, Beyhakî, Tahavî ve İbn-i Huzeyme tarafından da mervidir.

٤٢٣ – حدّثنا أَبُو إِسْحَاقَ الشَّافِعِيُّ، إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ. ثنا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرو، سَمِعَ كُرَيْبًا يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: بِتُّ عِنْدَ خَالَتِي مَيْمُونَةَ. فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَتَوَضَّأَ مِنْ شَنَّةٍ وُضُوءًا. يُقَلِّلُهُ. فَقُمْتُ فَصَنَعْتُ كَمَا صَنَعَ.

TERCEMESİ

423) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'den şöyle dediği rivâyet olunmuştur :

Ben (bir defa Peygamber'in hanımlarından olan) teyzem Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'nın yanında geceledim. Nebî (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) (gece) kalkıp eski bir su kırbasından abdest aldı. Suyu azar azar kullanıyordu. Ben de kalktım. O'nun yaptığı gibi yaptım."

٤٢٤ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَفَّى الْحِمْصِيُّ. ثنا بَقِيَّةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ قَالَ: رَأَى رَسُولُ اللهِ ﷺ رَجُلًا يَتَوَضَّأُ فَقَالَ «لَا تُسْرِفْ. لَا تُسْرِفْ».

في الزوائد : إسناده ضعيف . بقية مدلس .

TERCEMESİ

424) "... (Abdullah) İbn-i Ömer *(Radıyallâhu anhümâ)*'den :

Şöyle söylemiştir : **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir adamı abdest alırken gördü ve ona buyurdu ki :**

«İsraf etme. İsraf etme.»

Not : Senedindeki râvî Bakiyye tedlis yaptığından dolayı isnadının zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

٤٢٥ — حدثنا محمد بن يحيى . ثنا قتيبة . ثنا ابن لهيعة ، عن حيى بن عبد الله المعافرى ، عن أبى عبد الرحمن الحبلى ، عن عبد الله بن عمرو ؛ أن رسول الله ﷺ مر بسعد ، وهو يتوضأ . فقال « ما هذا السرف ؟ » فقال : أفى الوضوء إسراف ؟ قال « نعم . وإن كنت على نهر جار » .

فى الزوائد : إسناده ضعيف لضعف حيى بن عبد الله وابن لهيعة .

T E R C E M E S İ

425) "... Abdullah bin Amr *(Radıyallâhü anhümâ)*'den :

Şöyle demiştir : (Bir gün) **Sa'd abdest alırken Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **onun yanından geçti ve :**

«Bu israf nedir?» buyurdu. Sa'd de : «Abdestte israf var mı? diye sorunca, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Akan bir nehir üzerinde bile olsan evet.» (abdestte israf vardır.) **buyurdu."**

Not : Senedindeki râvîlerden Huyey bin Abdillah ve İbn-i Lehîa zayıf oldukları için isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

423, 424 ve 425 nolu hadîsler de abdest alınırken israf etmenin yasaklığına delâlet ederler.

E b û D â v û d ' un süneninde **Abdestte İsraf Bâbı** var. T i r m i z î de **Abdestte İsrafın Kerâheti Bâbı** diye bir bölüm ayırmıştır.

El-Menhel yazarı, israf bâbında şu bilgiyi veriyor :

N e v e v î demiştir ki : «Deniz kıyısında bile olunsa suda israfın yasaklığı hakkında âlimlerin icmâ'ı vardır. Ezhar kavle göre bu israf tenzihen mekruhtur. Bâzı arkadaşlarımız, haramdır, demişlerdir.»

Kerâhet kavli Cumhûrun sözüdür. Su israfı, bir zarara veya bir malı zayi etmeye sebebiyet vermediği takdirde durum böyledir. Aksi takdirde haram olur.

H a n e f î âlimlere göre, kişi, kendisinin malı olan veya mübah (= her işte kullanılabilen sahipsiz) su ile abdest aldığında israf etmesi tahrîmen mekruhtur. Ama mescitlerdeki su gibi taharet için vakfedilmiş olan suda israf etmek ise haramdır.

(٤٩) باب ما جاء في إسباغ الوضوء

49 — ABDEST İSBAĞI (= TAM ALINMASI) HAKKINDAKİ HADÎSLERİN BEYÂNI BÂBI

٤٢٦ — حدثنا أحمد بن عبدة. ثنا حماد بن زيد. ثنا موسى بن سالم، أبو جهضم. ثنا عبد الله بن عبيد الله بن عباس، عن ابن عباس؛ قال: أمرنا رسول الله ﷺ بإسباغ الوضوء.

TERCEMESİ

426) "... (Abdullah) İbn-i Abbas *(Radıyallâhü anhümâ)*'den : Şöyle söylemiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bize abdest isbağını emretti.**"

İZAHI

İsbağ: Arap dilinde işin hakkını vermek, tam yapmaktır. S i n d î, **El-Menhel** ve T u h f e t ü ' l - A h v e z î müellifleri abdest isbağından maksad: Farzlarına, sünnetlerine ve müstehablarına riâyet etmek sûretiyle tam ve mükemmel bir şekilde abdest almaktır. Riâyet edilmesi istenenlerden bir kısmı şunlardır: Abdest uzuvlarının her tarafını iyice yıkamak, yıkamayı üç defa tekrarlamak, uzuvları ovmak, yüz, kollar ve ayaklar yıkanırken, alın, dirsekler ve aşık kemiklerin ötesindeki bitişik yerleri yıkamaktır, derler.

S i n d î diyor ki İ b n - i A b b â s, (Radıyallâhü anh) burada «... **Bize** ...» tâbiri ile tüm müslümanları kasdetmiş olabilir. Bu takdirde isbağ emri mendupluk içindir. (Yâni müslümanların abdestte isbağ etmeleri mendubtur). Bu tâbir ile yalnız Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ehl-i Beyti kasdedilmiş olabilir. N e s â î ve başkasının rivâyetinde İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh) Ehl-i Beyte mahsus olan dinî hükümler meyânında bunu anlatmıştır. Bu takdirde emir vucûp veyâ müekked mendubluk içindir. Yâni Ehl-i Beyt için isbağ vâcib veya sünnet-i müekkede hükmünde mendubtur. Ehl-i Beyt'in dışında kalan müslümanlar için ise normal sünnet hükmünde mendubtur. Böyle olunca fıkıh âlimlerinin Ehl-i Beyte âit bu özel durumu belirtmeleri gerekirdi. (Halbuki böyle bir ayırım yapmamışlardır.)

٤٢٧ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يحيى بن أبي بكير. ثنا زهير بن محمد، عن عبد الله بن محمد بن عقيل، عن سعيد بن المسيب، عن أبي سعيد الخدري؛

أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا يُكَفِّرُ اللهُ بِهِ الْخَطَايَا وَيَزِيدُ بِهِ فِي الْحَسَنَاتِ ؟ » قَالُوا : بَلَى . يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ ، وَكَثْرَةُ الْخُطَا إِلَى الْمَسَاجِدِ ، وَانْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ » .

في الزوائد : حديث أبي سعيد رواه ابن حبان في صحيحه . وله شاهد في صحيح مسلم وغيره .

TERCEMESİ

427) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet olunduğuna göre kendisi Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den şöyle buyurduğunu işitmiştir :

— **«Allah'ın, günahlara keffâret ve hasanâtı artırmaya vesile kıldığı şeyleri size göstermiyeyim mi?»** Sahabîler :

— **Göster, yâ Resûlallah! dediler. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Güçlüklere rağmen abdesti tam olarak almak, mescidlere doğru çok adım atmak ve bir namaz'dan sonra diğer bir namazı beklemektir.» buyurdu."

Not : Zevâid'in beyanına göre İbn-i Hibbân'ın sahîhinde bu hadîs yine Ebû Saîd-i Hudrî'den rivâyet olunmuştur. Sahîh-i Müslim'de ve başka sahîh hadîs kitaplarında bu hadîsin şâhidi vardır.

٤٢٨ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ كَاسِبٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ حَمْزَةَ ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ رَبَاحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « كَفَّارَاتُ الْخَطَايَا إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ ، وَإِعْمَالُ الْأَقْدَامِ إِلَى الْمَسَاجِدِ ، وَانْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ » .

TERCEMESİ

428) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu :

Güçlüklere rağmen abdesti kemâl üzere almak ve mescitlere doğru çok adım atmak ve (bir) namazdan sonra da gelecek namazı gözetlemek (beklemek) günahların kefâretidir."

İZAHI

Müslim ve Tirmizî'nin **«Abdest İsbağı»** bâbında Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri şâhid durumundaki hadiste Resûl-i Ekrem'e âit kısım burdaki lafızların aynidir. Sahabî'ye âit lafızlarda mânâyı etkilemeyen az bir değişiklik vardır. Ordaki hadisin meâli şöyledir :

"Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den :

Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (sahâbîlere) :

— **«Allah'ın, günahları imha ettirdiği ve dereceleri yükselttirdiği şeyleri size göstermiyeyim mi?» buyurdu. Sahâbîler:**

— **Göster, Yâ Resûlallah! dediler.** Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— **«Güçlüklere rağmen abdesti tam olarak almak, mescidlere doğru çok adım atmak ve (bir) namazdan sonra diğer (bir) namazı beklemektir. İşte sizin rıbatınız** (= nöbetiniz) **budur.» buyurdu."**

Yukarıya meâlini aldığım Ebû Hüreyre'nin hadîsindeki Resûl-i Ekrem'e âit buyruğun son cümlesi Ebû Saîd-i Hudrî'nin hadîsinde yoktur.

Tirmizî'nin şerhi Tuhfe'de Nevevî'den naklen beyan edildiğine göre Kadı Iyaz, hadîsle ilgili olarak şöyle demiştir:

'Günahların imhasından maksad, onları mağfiret etmek (örtmek)tir. Bununla beraber, imha tâbiri ile günahları hafeze meleklerin defterinden silmek kasdedilmiş olabilir ki, bu takdirde yine günahların mağfiretine delâlet eder.'

Derecelerin yükselmesi de cennetteki makamın yükselmesi demektir. Konuşmanın soru ve cevap şeklinde oluşu, buyurulan hakikatların zihinlerde iyice yerleşmesini sağlar.

Hadîsteki **«Güçlükler...»** tâbiri ile şiddetli soğuk, suyun dokunmasından eziyet duyulan hastalık, su arayıp bulmakta duyulan güçlük, gerektiğinde parayla, hatta pahalı bir fiatla suyu satın almak ve benzeri zorluklar kasdedilmiştir.

«Mescidlere doğru çok adım atmak» durumu ise Nevevî'nin beyan ettiği gibi evin mescidlere uzak oluşu ve mescitlere devamlı gitmekle sağlanır.

«Bir namazdan sonra diğer bir namazı beklemek» fıkrasından maksad, Tuhfe'de şöyle açıklanıyor:

Yâni, kişi cemaatla veya tek başına namaz kıldıktan sonra, oturduğu yerde veya evde diğer namaz vaktinin gelişini bekler, fikrini ona bağlar, yâhut işiyle meşgul olmakla beraber, kalbini gelecek namaz vaktine bağlar.

Ebü'l-Velid El-Bacî ise fıkrayı, bir vakit namazından sonra, oturduğu yerde diğer namaz vaktini belkemek, şeklinde yorumlamış ve bu durum, zamanları birbirine yakın olan namazlara mahsustur. Diğer namazlar için böyle bir bekleyiş âdet olmamıştır, der.

Musannıfın rivâyetinde bulunmayan, fakat M ü s l i m ile T i r m i z î ' nin rivâyetinde bulunan «**İşte sizin ribatınız budur**» cümlesine gelince; **ribat**; nöbet yeri ve bir şeye kendini hapsetmek, demektir. Namaz kılmak için câmiye gidip orada namaz vaktini bekliyen kimse kendini ibâdete hapsetmiş gibidir. Şöyle de denilebilir: Hadîste anılan ibâdetlere devam etmek cihad ve serhatte nöbet beklemek gibidir. Bâzıları; anılan ibâdetler, sahibini günahlardan menettiği için buna ribat denmiştir, derler. N e v e v î de fıkra hakkında: «Yani rağbet edilen ribât budur. Bir kısım ilim adamlarına göre rıbatın en faziletlisi budur. Nasıl ki, cihadın en büyüğü nefisle yapılan cihaddır. Şöyle yorumlamak da mümkündür: Ribat çeşitleri arasında herkes için yapılması ve sevabına kavuşulması mümkün olan ribât işte budur.»

Tuhfe'de beyân edildiğine göre K a d ı I y â z şöyle demiştir: Bu ameller gerçek ribattır. Çünkü şeytanın nefis üzerine yapmak istediği etki yollarını tıkar, şehvânî arzuları yener, vesveselere engel olur. Bu ise büyük cihaddır.

(٥٠) باب ما جاء فى تخليل اللحية

50 — SAKAL TAHLİLİ HAKKINDAKİ HADÎSLER BÂBI

٤٢٩ – حدثنا محمد بن أبي عمر العدني . ثنا سفيان ، عن عبد الكريم أبي أمية، عن حسان بن بلال ، عن عمار بن ياسر . ح وحدثنا ابن أبي عمر ؛ قال : ثنا سفيان ، عن سعيد بن أبي عروبة ، عن قتادة ، عن حسان بن بلال ، عن عمار بن ياسر ؛ قال : رأيت رسول الله ﷺ يخلل لحيته .

T E R C E M E S İ

429) "... Ammâr bin Yâsir *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, (abdest aldığında mübârek) **sakalını tahlil ederken gördüm.**"

٤٣٠ – حدثنا محمد بن أبي خالد القزويني . ثنا عبد الرزاق ، عن إسرائيل ، عن عامر بن شقيق الأسدي ، عن أبي وائل ، عن عثمان : أن رسول الله ﷺ توضأ فخلل لحيته .

TERCEMESİ

430) "... Osmân *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest alırken, (mübârek) **sakalını tahlîl etti."**

٤٣١ – حدثنا محمد بن عبد الله بن حفص بن هشام بن زيد بن أنس بن مالك . ثنا يحيى بن كثير ، أبو النضر ، صاحب البصري ، عن يزيد الرقاشي ، عن أنس بن مالك : قال : كان رسول الله ﷺ إذا توضأ خلل لحيته وفرج أصابعه مرتين .

في الزوائد : في إسناد حديث أنس هذا ، يحيى بن كثير ، وهو ضعيف ، وشيخه يزيد .

TERCEMESİ

431) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle söylemiştir : **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldığı zaman (mübârek) parmaklarını (açıp) aralıyarak (mübârek) sakalını tahlîl ederdi."**

Not : Hadîsin senedindeki râvilerden Yahya bin Kesîr ve Şeyhi Yezid-i Rakkaşî'nin zayıf olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

٤٣٢ – حدثنا هشام بن عمار . ثنا عبد الحميد بن حبيب . ثنا الأوزاعي . ثنا عبد الواحد بن قيس . حدثني نافع ، عن ابن عمر ، قال : كان رسول الله ﷺ إذا توضأ عرك عارضيه بعض العرك ، ثم شبك لحيته بأصابعه من تحتها .

في الزوائد : في إسناده عبد الواحد ، وهو مختلف فيه .

TERCEMESİ

432) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'den :

Şöyle söylemiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **abdest aldığı zaman** (mübârek) **yüzünün her iki yanını biraz ovduktan sonra parmaklarını aşağıdan yukarıya doğru sakalının arasına sokup karıştırırdı."**

Not : Seneddeki râvîlerden Abdülvâhid'in sıka olmasının ihtilaflı olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.

٤٣٣ – حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الرَّقِّيُّ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَبِيعَةَ الْكِلَابِيُّ .
ثنا وَاصِلُ بْنُ السَّائِبِ الرَّقَاشِيُّ ، عَنْ أَبِي سَوْرَةَ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ
رَسُولَ اللهِ ﷺ تَوَضَّأَ فَخَلَّلَ لِحْيَتَهُ .

في الزوائد : هذا إسناد ضعيف ، لاتفاقهم على ضعف أبي سورة وواصل الرقاشي .

TERCEMESİ

433) "... Ebû Eyyûb El-Ensârî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**i gördüm. Abdest aldı ve** (abdest alırken) **sakalını tahlîl etti."**

Not : Zevâid'de : Bu, zayıf bir isnaddır. Çünkü râvîlerinden Ebû Sevre ve Vasıl Er-Rakkaşî'nin zayıflığı husûsunda âlimler ittifak etmişlerdir, denilmiştir.

İZAHI

Tahlîl : S i n d i diyor ki, tahlîl, esasen bir şeyi diğer bir şeyin arasına sokmak, demektir. Burada ise sakalın kıllarını aralamaktır. Tuhfetü'l-Ahvezî'nin beyânına göre, İ b n ü ' - A r a b î ; Tahlîl, burada parmakları sakal kılları arasına sokmaktır, demiştir.

T i r m i z i ve E b û D â v û d da sünenlerinde Tahlîl için bir bâb açmışlardır. E b û D â v û d, bu bâbta yalnız Hz. E n e s (Radıyallâhü anh)'in (431 nolu) hadîsini başka bir sened ile ve başka cümlelerle nakletmiştir. Oradaki metne göre :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **abdest aldığı zaman bir avuç su alarak mübârek çenesinin altına sokup onunla sakal-ı şerifini parmakları ile karıştırırdı ve : «Rabbim azze ve celle bana böyle yapmamı emretti.»** buyururdu.»

Tirmizî ise Hz. Ammâr (Radıyallâhü anh)'ın 429 nolu hadîsini buradaki senedle ve daha uzun metinle, Hz. Osman (Radıyallâhü anh)'ın 430 nolu hadîsini de son râvî hariç, aynı sened ile ve şu mânâyı ifade eden metin ile rivâyette bulunmuştur:

«Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sakalını tahlîl ederdi.»

Tirmizî, bu arada şöyle der: «Tahlîl hakkında Âişe, Ümmü Seleme, Enes, Ibn-i Ebi Evfâ ve Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anhüm)'den hadîsler rivâyet edilmiştir. Hz. Osman'ın hadîsi hasen ve sahîhtir. Buhârî, de: Tahlîl hakkında rivâyet olunan en sahîh hadîs, Amir bîn Şakik'ın Ebû Vâil aracılığı ile Osman'dan rivâyet ettiği hadîstir, demiştir.»

Hz. Osman (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin İbn-i Hibbân, İbn-i Huzeyme, Darekutni ve El-Hâkim tarafından da rivâyet edildiği Tuhfe'de bildirilmiştir.

El-Menhel yazarı da Tahlil bâbında Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini açıklarken ezcümle şunları söyler:

«Hadîs, abdest alınırken sakalı hilallamanın meşrûluğuna delâlet eder. Bu meşrûluğun değeri konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.

Mâlikî, Şâfii ve Hanbelî imamları ile Hanefî imamlarından Ebû Yûsuf, gür olan sakalı tahlîl etmek sünnettir. Hafif olan sakalın içini ve dışını yıkamak vâcibdir. Bir sakala karşıdan bakıldığı zaman kılların arasında deri görülmezse gür sayılır, görülürse hafif sayılır, demişlerdir. Bu imamların tahlîl hakkındaki delîlleri Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ile ona benziyen hadîslerdir.

Ebû Hanîfe, İmam Muhammed ve bâzı Mâlikiler tahlîlin müstahab olduğunu ve bu konuda vârid olan hadîslerin zayıf olup tahlîlin sünnet oluşuna yeterli delîl sayılamıyacagını söylemişlerdir. Fakat Tirmizi, El-Hâkim, İbnü'l-Kattan, İbnü's-Seken ve başkaları tahlîl hakkında vârid olan hadîslerin bir kısmını sahih görmüşlerdir.

Zâhiriye mezhebine mensup âlimler ve Ebû Sevr, İshak bin Raheveyh ile Hasan bin Sâlih, Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisindeki; هكذا أمرني ربي

= «Benim Rabbim bana böyle emretti.» fıkrasının zâhirine bakarak tahlîlin vücûbuna hükmetmişlerdir. Cumhûr ise: Fıkradaki emir ve benzeri emirler mustahablık içindir. Vucûp için emir hafif sakalın tahlîline mahsustur, demişlerdir.»

Hadîs sahiplerinin hal tercemelerine gelince, A m m a r ' ın 146, O s m a n ' ın 109 - 113, E n e s ' in 24, İ b n - i Ö m e r ' in 4 ve E b û E y y û b ' un 318 nolu hadîslerin izahı meyanında bu zevât-ı Kiram'ın kısa hal tercemeleri okuyuculara sunulmuştur. (Radıyallâhün anhüm ve annâ ecmaîn).

(٥١) باب ما جاء في مسح الرأس

51 — BAŞA MESHETMEK HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

٤٣٤ — حدثنا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . قَالَا : أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ الشَّافِعِيُّ . قَالَ : أَنْبَأَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ ، وَهُوَ جَدُّ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى : هَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تُرِيَنِي كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَوَضَّأُ ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ : نَعَمْ . فَدَعَا بِوَضُوءٍ . فَأَفْرَغَ عَلَى يَدَيْهِ . فَغَسَلَ يَدَيْهِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ . ثُمَّ تَمَضْمَضَ وَاسْتَنْثَرَ ثَلَاثًا . ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا . ثُمَّ غَسَلَ يَدَيْهِ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ . ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ بِيَدَيْهِ فَأَقْبَلَ بِهِمَا وَأَدْبَرَ . بَدَأَ بِمُقَدَّمِ رَأْسِهِ . ثُمَّ ذَهَبَ بِهِمَا إِلَى قَفَاهُ . ثُمَّ رَدَّهُمَا حَتَّى رَجَعَ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي بَدَأَ مِنْهُ . ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ .

T E R C E M E S İ

434) "... Amr bin Yahyâ'dan (O da) babası (Yahya el-Mâzinî *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre, Yahya, Abdullah bin Zeyd (47)'e : — ki o da Amr bin Yahyâ'nın ceddidir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **nasıl abdest aldığını bana gösterebilir misin? diye sordu. O da evet, dedi. Bunun üze-**

(47) Bin Asım El-Ensârî El-Medenî sahâbî'dir. Buhârı ve Müslim 8 hadisini müttefikan ve Buhârî bir hadisini münferiden almışlardır. Râvileri Ubâde bin Habîb, İbn-i Müseyyeb ve Vâsi bin Habban'dır. (Hulasa - 198)

rine (bir miktar) abdest suyunu istedi. Ellerine su döktükten sonra ellerini iki defa yıkadı. Sonra üç defa ağzını çalkalayıp burnuna su çekti. Bundan sonra yüzünü üç kere yıkadı. Daha sonra ellerini dirseklerle beraber ikişer defa yıkadı. Sonra iki eliyle (bütün) başını meshederek her iki elini ileri götürüp geri getirdi. Başının ön tarafından başlıyarak ellerini ensesine kadar götürdü. Sonra ellerini geri getirerek başladığı yere vardı. Bundan sonra ayaklarını yıkadı."

İ Z A H I

Hadîs: Mâlik, Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn-i Hibbân tarafından da rivâyet edilmiştir.

Ebû Dâvûd'un **«Peygamber'in abdestinin sıfatı»** başlığı altında açtığı sünen bâbında rivâyet ettiği Hadîs'in şerhi El-Menhel'de şu mâlumat var:

«Abdullah bin Zeyd'e soru soran zâtın Yahyâ El-Mâzinî olduğu müsannif (= Ebû Dâvûd)'un rivâyetinde ifade edilmiştir. Şâfiî'nin El-Ümm'de Mâlik'ten aldığı rivâyet de böyledir. (Musannıfımızın buradaki rivâyetinde görüldüğü gibi böyledir.)

Bâzı rivâyetlerde soru sahibinin Amr bin Ebi'l-Hasan olduğu bildiriliyor. Bu zât, Yahyâ'nın amucasıdır. Diğer bir kısım rivâyetlere göre Yahyâ'nın babası ve mezkûr Amr'ın babası olan Ebü'l-Hasan El-Ensârî tarafından soru sorulmuştur. Buhârî'nin ve diğer bâzı âlimlerin rivâyetinde ise soru sahibi ismen belirtilmeyerek **«Bir adam»** diye geçer.

Soru sahibinin ismi husûsunda görülen ihtilâfın bertaraf edilmesi için şöyle bir şey söylemek mümkündür:

Abdullah bin Zeyd'in yanında, Hadîs'in râvisi Yahyâ bin Ammâre El-Mâzinî, Yahyâ'nın amcası Amr bin Ebi'l-Hasan ve Amr'ın babası Ebü'l-Hasan El-Ensârî toplu halde bulunmuşlardır. El-İsmâilî'nin rivâyetindeki **«Biz Abdullah'a söyledik ki...»** tâbiri bu yorumu destekler. Abdullah (Radıyallâhü anh)'a soruyu yönelten zât, Amr'dır. Ebü'l-Hasan onun babası ve büyüğü, Yahyâ da Hadîs'in râvisi olduğundan bunlar da mecazî olarak soru sahibi gösterilmiştir.

Abdullah bin Zeyd'in, Amr bin Yahyâ'nın ceddi olduğu ifade edilmiştir. El-Aynî ve bâzı âlimler: Amr'ın, annesi Abdullah'ın kızıdır, demişlerdir. Fakat El-Hâfız bunun bir yanılma olduğunu, çünkü İbn-i Sa'd, Amr'ın anası Hamîde bint-i Muhammed bin İyâs bin El-Kebir'dir, dediğini beyan etmiştir. İbn-i Abdi'l-Ber de: Mâlik'ten başka kimse Abdullah, Amr'ın dedesidir, dememiştir, diyerek bunun bir yanılgı olduğunu belirtmiştir. İbn-i Dakîki'l-İyd de ayni şeyi söylemiştir.

El-Menhel yazarı, bu nakilleri yaptıktan sonra sözlerine devamla şöyle der: Bu nakillerden anlaşılıyor ki Abdullah bin Zeyd, Amr bin Yahya'nın ne anası ne de babası tarafından dedesi değildir.

Hadîsin Mânâsı

Soru sahibi, Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'den abdest târifini uygulamalı olarak göstermesini istemiş, çünkü, bu tür öğretim daha etkilidir. Soru sahibinin «... **Bana gösterebilir misin?**» diye istifhamda bulunmasının sebebine gelince El-Menhel yazarı diyor ki: Abdullah bin Zeyd'in bunu unutmuş olması ihtimali karşısında soru sahibi istifhamda bulunmuştur. Çünkü arada bir hayli zaman geçmişti.

'Sindî ise şu yorumlarda bulunmuştur: Her sahâbînin Peygamber'in abdestini izlemiş olması sahâbîliğin şartı değildir. Dolayısıyla Abdullah (Radıyallâhü anh) Peygamber'in abdest alışını görmemiş olabilir. Haliyle görmediği bir şeyi göstermesi mümkün olmaz. Yâhut, göstermek için gereken su ve kabın bulunması ve zaman ile durumun müsaid olması şarttır. Bu imkânlar el vermeyince göstermek mümkün olmaz. Veyahut sorunun nezaket içinde yöneltilmesi için istifham şekli kullanılmıştır.'

«Ellerine su döktükten sonra iki defa yıkadı» fıkrasına gelince bu rivâyete göre Abdullah bin Zeyd ellerini iki defa yıkamıştır. Mâlik, Buhârî ve Beyhakî'nin rivâyetleri de böyledir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde elleri kaç defa yıkadığı belirtilmemiştir. Buhârî'nin diğer bir rivâyetinde ve Müslim'in rivâyetinde **«Ellerini üç defa yıkadı»** deniliyor. Demek ki Abdullah bin Zeyd ellerini iki veya üç defa yıkamıştır. Üç defa yıkadığına dâir olan ve güvenilir rivâyetlerin çokluğu dolayısıyla tercih edilmesi uygundur. Hâdisenin iki ayrı za-

man tekerrür ettiği ve birisinde iki, diğerinde üç defa ellerini yıkadığı söylenemez. Çünkü tahriç eden zât (Amr bin Yahyâ) tektir. Asıl da olayın tekerrür etmeyişidir.

«**Yüzünü üç defa yıkadıktan sonra kollarını ikişer defa yıkadığı**» husûsu, Amr bin Yahyâ'dan yapılan bütün rivâyetlerde aynıdır. Yâni hepsinde kolların ikişer defa yıkandığı mervidir. Lâkin Müslim'in, Habbân bin Vasi' tarîki ile Abdullah bin Zeyd'den yaptığı rivâyette, Abdullah, Resûl-i Ekrem'in (mübârek) kollarını üç defa yıkadığını gördüğünü söylemiştir. İki hadîsi tahriç edenler ayrı iki zât olduğu için Resûl-i Ekrem'in iki ayrı zamanda aldığı abdestlerin birisinde ikişer defa ve diğerlerinde üçer defa kollarını yıkadığına Abdullah'ın şâhit olması muhtemeldir. Olayın bir defa vuku bulduğu farzedildiği takdirde üçer defa yıkamaya âit rivâyetler, çokluğu ve kuvvetliliği dolayısıyla tercih edilir.

Nevevî, Müslim'in şerhinde: «Hadîs, abdest uzuvlarının bir kısmının üçer ve diğer bir kısmının ikişer defa yıkanmasının câizliğine delâlet eder. Böyle alınan abdest şüphesiz câizdir. Fakat müstahab olan şekil abdest uzuvlarının hepsinin üçer defa yıkanmasıdır. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bâzı vakitlerde müstahab olan şekle muhalefet etmesi bunun câizliğini beyan etmek içindir. Nasıl ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), câizliğini beyân etmek için bâzı zamanlarda abdest uzuvlarını birer defa yıkamıştır. Peygamber'in o zamanlarda böyle abdest alması O'nun için daha faziletlidir. Çünkü şer'î hükmün beyanı O'na vâcibtir. Hükmün, dil ile anlatmak sûretiyle beyânı mümkün ise de bilfiil yapmak ve tatbikini göstermek sûretiyle açıklanması daha etkili ve yanlış yorumlardan daha uzaktır.» (48)

Hadîsin bundan sonraki kısmında Abdullah bin Zeyd'ın başının tamamını meshettiği bildiriliyor.

BAŞIN NE KADARINI MESHETMEK VÂCİBTİR?

Sünen-i Ebû Dâvûd'un «**Peygamber'in abdest sıfatı**» başlığı altındaki bâbta rivâyet olunan ilk hadîsin şerhinde **El-Menhel** yazarı başın meshi hakkında aşağıdaki bilgiyi vermektedir:

«Abdestte başın meshedilmesi gerekliliği **Kitab, Sünnet** ve **İcmâ'**

(48) El-Menhel'den yapılan nakil burada bitti.

ile sâbittir. Başın ne kadarını meshetmenin vâcip olduğu husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

Hanefi âlimlerden alınan bir rivâyete göre başın dörtte birisini meshetmek vâcibtir. Diğer bir rivâyete göre el parmaklarından üç parmakla yapılan mesh kâfidir. Hanefî'lerin delîli Müslim ve başkasının rivâyet ettiği El-Muğîre'nin hadisidir. Bu hadiste Peygamber'in (bir defa) abdest alırken başının nâsiyesi (= ön kısmı)nı meshettiği bildiriliyor. Onlar nasiyeyi başın dörtte bir miktarı olarak takdir etmişlerdir.

Şafii âlimlere göre başın bir saç telini veya başın sınırı içinde kalan bir saç parçasını meshetmek kâfidir. Fakat başın sınırından çıkacak şekilde uzamış olan bir saç telinin ucunu meshetmek kâfi değildir. Onlar derler ki; Resûl-i Ekrem'in nasiyesini ve sarığının üstünü meshetmekle yetindiği sâbittir. Hiç kimseye nâsiye kısmının meshedilmesi zorunludur dememiştir. Şu halde önemli olan başın bir kısmını meshetmektir. Nâsiye, başın dörtte birinden daha az bir parça olup bununla yetinildiğine göre başın tamamını veya dörtte birini meshetmenin vâcib olmadığı sonucu alınıyor.

Mâlik, Ahmed bin Hanbel ve bâzı âlimler ise başın tamamını meshetmek vâciptir, demişlerdir. Bâzı Mâlikî âlimler de başın üçte ikisini, diğer bir kısmı da üçte birisini meshetmek vâciptir, demişlerdir.

Başın tamamını meshetmek vâcibtir, diyenlerin delîli bu bâbta rivâyet edilen Osman bin Affân ve Abdullah bin Zeyd'in hadîsleridir. Çünkü Peygamber'in abdestini uygulamalı olarak gösteren bu iki zât başının tamamını meshetmişlerdir. (Yukarda görüşleri belirtilen 4 mezheb imamlarının başka delilleri El-Menhel'de belirtilmiştir. Fakat konunun çok uzayacağı endişesi ile buraya almayalım. İsteyenler oraya müracaat edebilirler.

KAÇ DEFA MESHEDİLİR?

Hadisin zâhirine göre bir defa meshetmekle yetinilmiştir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Ahmed bin Hanbel bu ve benzerî hadîsleri delil göstererek böyle hükmetmişlerdir.

Şâfiî, Atâ ve bâzı âlimler ise başın üç defa meshedilmesi sunnettir, demişlerdir. Onların delili, Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivâyet ettikleri Hz. Osman (Radıyallâhü anh)'ın şu mânâdaki hadîsidir:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (âzasının) **abdestini üçer defa aldı.»** Diğer taraftan, abdestin bütün uzuvları üçer defa yıkandığına göre başın meshini de bu uzuvların yıkanmasına kıyaslamışlardır. Bu âlimler; başın bir defa meshedildiğine dâir olan rivâyetler, bunun câizliğini beyan etmek içindir, demişlerdir.

٤٣٥ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ تَوَضَّأَ فَمَسَحَ رَأْسَهُ مَرَّةً .

TERCEMESİ

435) "... Osman bin Affân *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle söylemiştir : **Ben Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i gördüm abdest aldı ve** (abdestte) **başını bir defa meshetti."**

٤٣٦ – حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ . ثنا أَبُو الْأَحْوَصِ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ أَبِي حَيَّةَ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ مَسَحَ رَأْسَهُ مَرَّةً .

TERCEMESİ

436) "... Ali *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle söylemiştir : **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (ab dest alırken) **başını bir defa meshetti."**

٤٣٧ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَارِثِ الْمِصْرِيُّ . ثنا يَحْيَى بْنُ رَاشِدٍ الْبَصْرِيُّ ، عَنْ يَزِيدَ مَوْلَى سَلَمَةَ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ : قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ تَوَضَّأَ فَمَسَحَ رَأْسَهُ مَرَّةً .

في الزوائد : إسناد حديثه ضعيف . محمد بن الحارث ، ذكره ابن حبان في الثقات وقال: يخطئ. ويحيى بن راشد ضعيف .

TERCEMESİ

437) "... Seleme bin El-Ekra' *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**i gördüm abdest aldı da başını bir defa meshetti."**

Not : Zevâid'de : Hadîsin râvilerinden Muhammed bin El-Hâris'in sıka olmakla beraber hataya düştüğü İbn-i Hibbân tarafından belirtilmiştir, denilmiştir. Sindî diyor ki seneddeki râvî Yahya bin Râşid de zayıftır.

٤٣٨ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وعلي بن محمد. قالا: ثنا وكيع، عن سفيان، عن عبد الله بن محمد بن عقيل، عن الربيع بنت معوذ بن عفراء؛ قالت: توضأ رسول الله ﷺ فمسح رأسه مرتين.

TERCEMESİ

438) "... Er-Rubeyyi' bint-i Muavviz bin Afrâ' *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: Şöyle söylemiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem, **abdest aldı ve** (abdest alırken) **başını iki defa meshetti."**

İZAHI

Hadisin zâhirine göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), başını iki defa meshetmiştir. T i r m i z î bu hadisten hemen sonra E r - R u b e y y i ' den rivâyet ettiği ve sahîh olduğunu belirttiği diğer hadîste E r - R u b e y y i ' Resûl-i Ekrem'in başını bir defa meshettiğini açıkca söylüyor. E b û D âv û d ' un süneninde de E r - R u b e y y i ' in her iki hadîsi rivâyet edilmiştir.

T i r m i z î ' nin şerhi Tuhfe, E b û D â v û d ' un şerhi El-Menhel ve İ b n - i M â c e h ' in haşiyesi S i n d î : E r - R u b e y y i ' in sahîh ve sâbit olan hadîsi Resûl-i Ekrem'in, başını bir defa meshet-

---

Seleme (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Ebû Müslim-i Eslem-i künyeli Seleme Medine'lidir. Rıdvan ağacı altında Peygamber (S.A.V.)'e biat edip ölüm üzerine söz veren mücahitlerdendir. Rivâyete göre ilk ,orta ve son biat edenlerin arasına karışmak sûretiyle Peygamber'e üç defa el uzatmak şerefine mazhar olmuştur. Kendisinden rivâyet edilen 77 hadîsten 16'sını Buhârî ve Müslim ittifakla, beşini Buhâri ve dokuzunu Müslim münferiden rivâyette bulunmuşlardır. Râvileri çoktur. En son râvisi kölesi olup bu hadisi rivâyet eden Yezîd İbn-i Ubeyd'dir. Seleme 64 tarihinde vefat etmiştir. Hulasa. 148)

miş olduğunu bildirir. Resûl-i Ekrem, ellerini başının ön tarafından ensesine kadar sürmesi ve tekrar geri getirmesi bir mesih sayılır. E r - R u b e y y i : İki defa meshetti, dediği rivâyette ellerin ön taraftan arka tarafa götürülmesini bir defa ve öne doğru geri getirilmesini de ayrı bir defa saymakla meshin iki defa yapıldığını kasdetmiştir. Halbuki bu iki hareket bir mesih sayılır.

E r - R u b e y y i ' in bu iki hadisini T i r m i z i ve E b û D â v û d ' dan başka B e y h a k i de rivâyet etmiştir.

(٥٢) باب ما جاء في مسح الأذنين

52 — KULAKLARIN MESHİ HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

٤٣٩ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ ، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَسَحَ أُذُنَيْهِ ، دَاخِلَهُمَا بِالسَّبَّابَتَيْنِ ، وَخَالَفَ إِبْهَامَيْهِ إِلَى ظَاهِرِ أُذُنَيْهِ . فَمَسَحَ ظَاهِرَهُمَا وَبَاطِنَهُمَا .

T E R C E M E S İ

439) "... Abdullah) İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (abdest alırken) kulaklarını meshetti. Dahiline (= yüze bakan kısmına) şahâdet parmaklarını ve zâhirine (başa bakan kısmına) baş parmaklarını sürerek kulakların zâhirini ve bâtınını meshetti."

İ Z A H I

Hadîs, kulakların zâhir ve bâtınını meshetmenin meşrûluğuna delâlet eder ve meshin yapılış tarzını bildirir. T i r m i z î ' nin rivâyetinde: İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem'in kulaklarının zâhir ve bâtınını meshettiğini beyan eder. **Tuhfe** yazarı burada şu malûmatı verir:

Kulakların zâhiri baş tarafına bakan kulakların dış kısmıdır. Bâtını ise yüze bakan cephesidir.

E l - H â f ı z, Telhis'te anlattığına göre, İ b n - i H i b b â n

da İbn-i Abbâs'ın hadisini kendi sahîh'inde zikretmiş (O rivâyette de burada olduğu gibi meshin yapılış şekli anlatılmıştır.) Ve İbn-i Huzeyme ile İbn-i Mendeh'in bunu sahîh gördüklerini beyan etmiştir. El-Hâfız bu arada Hadîsin Nesâî, İbn-i Mâceh, El-Hâkim ve El-Beyhaki tarafından rivâyet edildiğini bildirmiştir.»

Miftahü'l-Hâce yazarı da, yukarda anılan zâtlar tarafından Hadîs'in rivâyet edildiğini belirtirken, Hadîs'in lâfızlarının buradaki lâfızlara yakın olduğunu da bildirir. Daha sonra şöyle der:

'Bu bâbta rivâyet edilen hadîsler, kulakların zâhir ve bâtınını meshetmenin meşrûluğuna delâlet ederler. Ancak kulakların meshi için eller yeniden ıslatılacak mı? yoksa başın meshinden dolayı ellerde bulunan ıslaklıkla yetinilecek mi?'

EL-MENHEL'DE BU KONUDAKİ GÖRÜŞLER ŞÖYLE ANLATILIYOR

Hanefî âlimler: Kulakların meshi sünnettir. Başın meshinden dolayı ellerde ıslaklık kalmış ise yeniden eller ıslatılmadan kulaklar meshedilir. Aksi takdirde eller suyla ıslatılarak mesih işi yapılır, demişlerdir.

Şâfiî âlimler: Başın meshinden sonra kulakların zâhir ve bâtınını yeni bir suyla meshetmek sünnettir. (Ve üç defa tekrarlanması sünnettir), demişlerdir.

Hanefî âlimlerin delili Ebû Dâvûd'un «Peygamber'in abdest sıfatı» bâbında rivâyet ettiği İbn-i Abbâs'ın Hadîsindeki şu fıkradır: **«İbn-i Abbâs, — Peygamber'in abdestini târif ederken — kollarını üçer defa yıkadıktan sonra su alarak başını ve kulaklarının zâhirlerini ve bâtınlarını birer defa meshetti.»**

Şâfiî'lerin delili ise Beyhakî'nin rivâyet ettiği ve Senedinin sahîh olduğunu söylediği Abdullah bin Zeyd'in hadîsinin şu fıkrasıdır: **«Resûlullah — abdest alırken — başının meshi için aldığı sudan başka kulakları için su aldı.»**

Mâlikîler'in cumhûru: Kulakların zâhir ve bâtını meshetmek sünnettir, demişlerdir. Bunlardan İbn-i Mesleme ile El-Ebherî kulakların meshi farzdır, demişlerdir. Kulağın meshi için yeni su almak bâzılarına göre sünnet olup bir kısım Mâlikî'lere göre müstahabtır.

H a n b e l î ' ler ise: Kulakların zâhir ve bâtınını meshetmek vâcibtir. Kulağın meshi için yeni su almak da sünnettir, demişlerdir.

٤٤٠ — حدّثنا أبُو بَكْرِ بْنُ أبِي شَيْبَةَ. ثنا شَرِيكٌ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، عَنِ الرُّبَيِّعِ؛ أنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَوَضَّأَ فَمَسَحَ ظَاهِرَ أُذُنَيْهِ وَبَاطِنَهُمَا.

T E R C E M E S İ

440) "... Er-Rubeyyi (Bint-i Muavviz) *(Radıyallâhü anh)*'den:

Şöyle söylemiştir: **Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), abdest aldı ve (abdestte) kulaklarının zâhirini ve bâtınını meshetti."**

٤٤١ — حدّثنا أبُو بَكْرِ بْنُ أبِي شَيْبَةَ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. قَالاَ: ثنا وَكِيعٌ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، عَنِ الرُّبَيِّعِ بِنْتِ مُعَوِّذِ بْنِ عَفْرَاءَ؛ قَالَتْ: تَوَضَّأَ النَّبِيُّ ﷺ فَأَدْخَلَ إِصْبَعَيْهِ فِي جُحْرَيْ أُذُنَيْهِ.

T E R C E M E S İ

441) "... Er-Rubeyyi bint-i Muavviz bin Afrâ' *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle söylemiştir: **Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldı ve (kulaklarını meshederken) iki (şahâdet) parmak ucunu iki kulağının deliklerine soktu."**

E b û D â v û d ve B e y h a k î de Hadisi rivâyet etmişlerdir.

٤٤٢ — حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا الْوَلِيدُ. ثنا حَرِيزُ بْنُ عُثْمَانَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ابْنِ مَيْسَرَةَ، عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِيكَرِبَ؛ أنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَوَضَّأَ فَمَسَحَ بِرَأْسِهِ وَأُذُنَيْهِ، ظَاهِرَهُمَا وَبَاطِنَهُمَا.

T E R C E M E S İ

442) "... El-Mıkdâm bin Madîkerib *(Radıyallâhü anh)*'den:

Şöyle söylemiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldı ve (abdest alırken) başını ve kulaklarının zâhirini ve bâtınını meshetti."**

İ Z A H I

Ebû Dâvûd, El-Beyhakî ve **Ahmed** (Radıyallâhü anhüm) de hadîsi rivâyet ettiler.

Er-Rubeyyi bint-i Muavviz'in hal tercemesi 390 nolu hadîsin izahında anlatıldı.

(٥٣) باب الأذنان من الرأس

53 — KULAKLAR, BAŞTANDIR, BÂBI

٤٤٣ — حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ ، عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ ؛ قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الأُذُنانِ مِنَ الرَّأْسِ » .

في الزوائد : هذا إسناد حسن . إن كان سويد بن سعيد حفظه .

T E R C E M E S İ

443) "... Abdullah bin Zeyd *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir : Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* buyurdular ki :

«Kulaklar baştan (birer parça) dır.»"

Not : Zevâid'de denilmiş ki, eğer son râvî Süveyd bin Saîd bellemiş ise bu isnad hasendir.

El-Mıkdâm bin Madîkerib (R.A.)'ın Hal Tercemesi

El-Mıkdâm bin Madîkerib bin Amr bin Madîkerib Ebû Yahyâ'dır, Künyesi Ebû Kerîme'dir. Resûlullah (S.A.V.)'den 47 hadîs rivâyet etmiştir. Ayrıca Hâlid bin El-Velîd, Muaz bin Cebel, Ebû Eyyûb El-Ensârî (R.A.) hazretlerinden ve başka sahâbîlerden de rivâyette bulunmuştur. Râvîleri ise Şüreyh bin Ubeyd, Hâlid bin Midân, Habîb bin Ubeyd Eş-Şabî'dir. Bâzıları onun sahâbî olmadığını söylemişler ise de bu söz tutarsızdır. Kendisinin sahâbî olduğu sâbittir. Çünkü, El-Bağavî, Ebû Yahyâ bin Selim tariki ile rivâyet ettiğine göre Ebû Yahyâ şöyle söylemiştir : Biz, El-Mıkdam bin Madîkerib'e : Yâ Ebâ Kerîme! Halk senin Peygamber (S.A.V.)'i görmediğini sanıyorlar, dedik. Kendisi : Halk yanılıyor. Vallahi şüphesiz ben O'nu gördüm. Bir gün ben amcamla yürürken Resûlullah (S.A.V.) benim kulağımın memesini tutmuştu. Bilâhare amcama : Mıkdâm, kulağının memesini tuttuğumu hatırlıyor mu? diye sordu. Ben Resûlullah (S.A.V.)'den işittim şöyle buyurdu :

«Cenîn'den, çok yaşlıya kadar bütün insanlar, kıyâmet günü 30 yaşında olarak haşredileceklerdir.»

El-Mıkdâm hicri 86 veya 87 yılı 91 yaşında vefat etti. (49)

(49) El-Menhel cüz 2, Sah. 49

٤٤٤ – حدّثنا محمّد بن زياد . ثنا حماد بن زيد ، عن سنان بن ربيعة ، عن شهر ابن حوشب ، عن أبي أمامة ؛ أنّ رسول الله ﷺ قال « الأذنان من الرأس » وكان يمسح رأسه مرّة . وكان يمسح المأقين .

TERCEMESİ

444) "... Ebû Ümâme *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle söylemiştir : **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Kulaklar baştandır.» buyurdu. Ve (abdest alırken) başını bir defa meshederdi, gözün burun tarafındaki uçları da meshederdi.»"**

٤٤٥ – حدّثنا محمّد بن يحيى . ثنا عمرو بن الحصين . ثنا محمّد بن عبد الله ابن علاثة ، عن عبد الكريم الجزري ، عن سعيد بن المسيّب ، عن أبي هريرة : قال : قال رسول الله ﷺ « الأذنان من الرأس » .

في الزوائد : إسناد حديث أبي هريرة ضعيف لضعف عمرو بن الحصين ومحمد بن عبد الله .

TERCEMESİ

445) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kulaklar baştan (birer parça)dır.»"

Not : Râvilerinden Amr bin El-Husayn ve Muhammed bin Abdillah'ın zayıflığı dolayısıyla Ebû Hüreyre'nin bu hadisine âit isnadın zayıflığı Zevâid'de belirtilmiştir.

HADİSİN İZAHI

Ayrı ayrı senedlerle rivâyet edilen «Kulaklar baştandır» Hadisinin mânâsı; S i n d i , El-Menhel ve Tuhfe'de beyân edildiği gibi kulaklar başın bir parçası sayılarak onunla beraber ve onun suyu ile meshedilir. Yeni bir su alınmaz.

H a n e f i âlimler bu ve benzeri hadislere dayanarak kulaklar başla beraber ve baş için alınan su ile meshedilir, demişlerdir.

M â l i k , A h m e d ve bâzı âlimler : Kulaklar baştan birer parçadır fakat, yeni bir su ile meshedilmeleri matlubtur. Çünkü

E l - H â k i m ' in rivâyet ettiği A b d u l l a h b i n Z e y d ' in hadîsi bunu gerektirir, demişlerdir.

Ş â f i î l e r ise kulakları müstakil bir uzuv sayarak onun meshi için yeni bir suyun alınması gerekir, demişlerdir. Onların delîli de A b d u l l a h b i n Z e y d ' in hadîsidir. E l - H â f ı z ' ın beyânına göre M â l i k, El-Muvatta'da N a f i ' den o da İ b n - i Ö m e r ' den rivâyet ettiğine göre İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh) kulaklarının meshi için parmağı ile yeni su alırdı.

T i r m i z î, E b û Ü m â m e ' nin hadisini naklettikten sonra şöyle der :

«Kulakların baştan olduğuna dâir E n e s (Radıyallâhü anh)'den de rivâyet vardır. Sahâbîlerden ve onlardan sonra gelenlerden ilim ehlinin çoğunun uygulaması bu şekildedir. Yani kulakları baştan saymışlardır. S ü f y â n - ı S e v r î, İ b n ü ' l - M ü b â r e k, A h m e d ve İ s h a k da böyle demişlerdir. Bâzı ilim adamları kulakların yüze bakan tarafı yüzden ve diğer tarafı baştan saymışlardır.»

E b û D â v û d da E b û Ü m â m e ' nin hadîsini rivâyet etmiştir. Şerhi El-Menhel Hadîsin izahını yaparken bu arada kulakların meshi ve bunun baştan bir parça mı, yüzden bir parça mı veyâhut müstakil bir uzuv mu sayıldığı yolundaki âlimlerin görüşlerini ve her görüşün mesned ve delillerini birer birer yazmaktadır. Geniş izâhat isteyenler oraya (50) mürâcaat etsinler.

E b û Ü m â m e (Radıyallâhü anh) hadisindeki «Gözün burun tarafındaki uçları da meshederdi» fıkrasını El-Menhel şöyle açıklar: Yâni bu uçları ovardı. A h m e d ' in rivâyetinde :

كَانَ يَتَعَاهَدُ الْمَأْقَيْنِ = «Anılan uçları ovardı» cümlesi kullanılmıştır.

T i y b î demiştir ki, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) isbağda mübalâğa etmek için müstehab olmak üzere bu uçları ovardı. Çünkü göze sürülen sürme ve benzeri şeylerden veya göz yaşlarından akan bir şeyler gözün bir kenarında birikebilir. Göz çapağı denilen bu birikinti burun tarafına bakan göz kenarında olabildiği gibi karşı tarafta da olabilir. Bu nedenle abdest alınırken gözün iki kenarını da ovmak müstehabtır.

(50) El-Menhel cüz 2, Sah. 67-72

(٥٤) باب تخليل الأصابع

54 — PARMAKLARI HİLALLAMAK BÂBI

٤٤٦ — حدثنا محمد بن المصفى الحمصي . ثنا محمد بن حمير ، عن ابن لهيعة .
حدثني يزيد بن عمرو المعافري ، عن أبي عبد الرحمن الحبلي ، عن المستورد بن شداد ؛
قال : رأيت رسول الله ﷺ توضأ فخلل أصابع رجليه بخنصره .
قال أبو الحسن بن سلمة : ثنا خلاد بن يحيى الحلواني . ثنا قتيبة . ثنا ابن لهيعة .
فذكر نحوه .

TERCEMESİ

446) "... El-Müstevrid bin Şeddâd (51) *(Radıyallâhü anhümâ)*'den :

Ebû Ümâme'nin Hal Tercemesi

Sudayy isimli bu zât meşhûr sahâbîlerden olup Humus'ta ikamet etmiştir. 250 hadîsi vardır. Buhâri 5 ve Müslim 3 hadîsini rivâyet etmişlerdir. Kendisi Ömer, Osman, Ali, Ebû Ubeyde, Muaz, Ebü'd-Derdâ, Ubâde bin Es-Sâmit ve bir cemaattan rivâyet etmiştir. Râvileri ise Recâ' bin Hayat, Muhammed bin Ziyâd El-Hânî, El-Kasım bin Abdirrahmân, Şarahbil bin Müslim, Mekhûl, Ebû Galib ve başkalarıdır. (Radıyallâhü anhüm ecmaîn). İbn-i Sa'd, Ebû Ümâme'nin Şam'da oturduğunu söylemiştir. Tabarânî zayıf bir sened ile rivâyet ettiğine göre Uhud savaşına katılmıştır. El-Hasan bin Râfi, **Fedailü's-Sahâbe** adlı eserde, Yûsuf El-Bahilî'den naklen beyan ettiğine göre Ebû Ümâme (R.A.) demiş ki : Resûl-i Ekrem'e bîat edenlerin Allah'ın rızâsına mazhar olduklarına dâir Âyet nâzil olduğu zaman ben Resûlullah (S.A.V.)'e Yâ Resûlallah! Ağaç altında ben de size biyat edenlerdenim, dedim. Resûl-i Ekrem (S.A.V. buyurdu ki : **«Sen bendensin, ben de sendenim.»**

Ebû Galib'in rivâyetine göre Ebû Ümâme (R.A.) şöyle demiştir :

Resûl-i Ekrem (S.A.V.) beni bir kavme gönderdi. Onlar kanı gıda maddesi olarak içerlerdi. Ben onların yanına vardığım gün bana da bunu ikram etmek istediler. Ben sizi kan içmekten menetmek için yanınıza geldim, dedim. Beni dinlemediler. Ben de aç olarak o gece yattım. Gece bir yabancı zât bana bir kab dolusu bir şerbet getirdi. Ben onu içtim. Açlığım susuzluğum gitti. Bilâhare kavimden birisi bunları kınıyor ve misafire karşı böyle davranılmaz diyor. Bunun üzerine bana süt getirdiler. Buna ihtiyacım olmadığını söyledim ve tok olan karnımı gösterdim. Bu (keramet) üzerine hepsi müslüman oldu. El-Hâfız, El-İsâbe'de belirttiğine göre h. 86. yılı vefat etmiştir. (El-Menhel 2. cüz, 68. Sah.)

(51) El-Müstevrid bin Şeddâd bin Amr El-Kureyşi El-Fehrî El-Mekkî, sahâbi oğlu sahâbîdir. Peygamber (S.A.V.)'den ve babasından hadîs rivâyet etmiştir. Râvileri ise Kays bin Ebî Hâzım, Vakkâs bin Rabia, Abdurrahman bin Cübeyr ve başkalarıdır. Hadisleri, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh'de ve başka kitablarda mervîdir. Mısır fethinde bulunmuş ve h. 45. yıl İskenderiye'de vefat etmiştir. (El-Menhel cüz 2, Sah. 100)

Şöyle söylemiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **gördüm: Abdest aldı ve** (abdest alırken sol elin) serçe **parmağı ile her iki ayak parmaklarını hilalladı.**"

Müellif, Ebü'l-Hasan bin Seleme, Hallâd bin Yahyâ El-Hülvanî, Kuteybe ve İbn-i Lahîa'dan kurulu ikinci bir sened ile de rivâyette bulunmuştur.

İ Z A H I

Hadis, abdest alınırken ayaklar yıkandığı zaman parmaklar arasının hilallanmasının meşrûluğuna ve hilallamanın elin serçe parmağı ile yapılmasının matlub olduğuna delâlet eder. Hadîs, Tirmizî ve Ebû Dâvûd'da da mervîdir. Oralarda «Hallele = hılalladı» tâbiri yerine «Delk - ovma» tâbiri kullanılmış ise de şerhler bu tâbiri hilallamak olarak yorumlamışlardır. Serçe parmağından maksadın da sol elin serçe parmağı olduğu yine şerhlerde beyan edilmiştir.

Ebû Dâvûd, Hadisi, «Ayakları yıkamak» bâbında rivâyet etmiştir. Şerhi El-Menhel'de şöyle deniliyor:

«Delk, aslında uzuv üzerinde el geçirmek ve ovmaktır. Hilallamak da delk'in bir nevîdir. Hilallamak, sağ el ile yapılan şerefli işlerden sayılmadığı için serçe parmağı ile sol elin serçe parmağının kasdedilmesi açıktır.

El-Mirkat yazarı: İbn-i Hacer demiştir ki: «Eğer râvi El-Müstevrid delk ile hilallamayı kasdetmiş ise, Hadîs, ayak parmaklarının serçe parmağı ile hilallamanın mendubluğuna delâlet eden bir delîldir. Sol elin serçe parmağı hilallamaya tahsis edilmiştir. Çünkü ayak parmaklarını hilallamak hürmet edilmesi gereken işlerden olmadığı için sol elin parmağı uygun görülmüştür. Eğer El-Müstevrid, delk ile serçe parmağıyla ayak parmaklarını ovmayı kasdetmiş se, Hadîs, abdest uzuvlarını ovmanın mendubluğuna delâlet eder. Mezhebimiz de ovmanın mendubluğudur. Veyâhut ovmanın vâcibliğine delâlet eder ki Mâlikîler'in mezhebi budur. Ben derim ki: Dinde ihtiyat olmak üzere ve Mâlikîler'in görüşüne muhalefet etmemek için ovmak bizim mezhebimizde de mustahabdır, der.

HADÎS'İ RİVÂYET EDENLER

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Seneddeki râvîlerden İbn-i Lahîa'nın

zayıf olduğunu söyleyenler bulunduğu için T i r m i z î, Hadîs garibtir. İ b n - i L a h î a ' nın hadîsi olarak tanırız demiştir. Fakat T i r m i z î ' nin şerhi **Tuhfe** yazarı şöyle der: «En-Neyl'de belirtildiği gibi isnadın garipliği hadisin hasen oluşunu engellemez. İ b n - i S e y y i d i ' n - N a s böyle demiştir. Kaldı ki hadisin Y e z î d b i n A m r ' den rivâyetinde İ b n - i L a h î a yalnız değildir. E l - L e y s b i n S a ' d ve A m r b i n E l - H â r i s de Y e z î d b i n A m r ' den rivâyette bulunmuşlardır. Bu nedenle hadis, sahîh olup garibliği kalmamıştır. Bu bilgiyi E n - N e y l ' - den almıştır. El-Menhel de bu malûmatı E l - H â f ı z İ b n - i H a c e r ' den naklen beyân etmiş ve rivâyetin İ b n ü ' l - K a t t â n tarafından sahîh görüldüğü ifâde edilmiştir.

Hadiste ayak parmaklarının hilallanması belirtilmiştir. Diğer hadîslerden anlaşılacağı gibi el parmaklarını hilallamak da meşrûdur. Buna âit fıkhî hükümleri o hadîslerin izahı bahsinde anlatacağız.

٤٤٧ – حدّثنا إبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ الْجَوْهَرِيُّ . ثنا سعْدُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جَعْفَرٍ ، عَنِ ابْنِ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ صَالِحٍ ، مَوْلَى التَّوْأَمَةِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَأَسْبِغِ الْوُضُوءَ وَاجْعَلِ الْمَاءَ بَيْنَ أَصَابِعِ يَدَيْكَ وَرِجْلَيْكَ »

في الزوائد : رواه الترمذيّ أيضا . وصالح مولى التوأمة ، وإن اختلط بأخرة ، لكن روى عنه موسى ابن عقبة قبل الاختلاط . فالحديث حسن كما قال الترمذيّ .

T E R C E M E S İ

447) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Namaza durmak istediğin zaman abdesti isbağ et (rükün, şart ve sünnetlerine riâyet ederek tastamam yap.) Ellerin ve ayakların parmaklarının arasını da (hilallamak sûretiyle) su ulaştır.»"

Not: Zevâid'de: Tirmizî de Hadîs'i rivâyet ederek hasen olduğunu söylemiştir. Râvîlerinden Sâlih Mevlâ Tev'eme, son zamanlarında (rivâyetleri karıştırmış ise de, bu duruma düşmeden önce kendisinden Mûsâ bin Ukbe rivâyette bulunmuş, denilmiştir. (Tuhfe'nin En-Neyl'den naklen beyan ettiğine göre Buhârî de aynı nedenle Hadîsi hasen görmüştür.)

٤٤٨ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا يحيى بن سليم الطائفي ، عن إسماعيل ابن كثير ، عن عاصم بن لقيط بن صبرة ، عن أبيه ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « أسبغ الوضوء وخلّل بين الأصابع » .

TERCEMESİ

448) "... Lakît bin Sabıra *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Abdestini isbağ et ve parmakların arasını hilalla.»"

İZAHI

Hadiste emredilen isbağ, 49'uncu bâbta izah edildiği için burada tekrar etmeye lüzum yoktur.

Hadisin sonunda ise parmaklar arasının hilallanması emredilmiştir.

Lakît'in bu hadisi Şâfii, Ahmed, Tirmizî, Nesâi, Ebû Dâvûd, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân, Hâkim, Beyhakî ve İbn-i Cârûd tarafından da kısa ve uzun metinler halinde rivâyet edilmiştir. Hepsinde parmaklar arasının hilallanması emrolunmuştur.

El-Menhel yazarı şöyle bir malûmat verir :

«Hadisin zâhiri parmakların hilallanmasının vücubunu ifâde eder. Mâlikîler el parmakları hakkında hilallamanın vücubuna ve ayak parmakları için de hilallamanın mendubluğuna hükmetmişlerdir. Sebebine gelince, onlar abdest uzuvlarını ovmayı vâcib görmüşlerdir. El parmakları birbirinden ayrılmış durumda olduğu için her parmak müstakil bir uzuv gibi sayılmış ve ovulması vâcib kılınmıştır. Ayak parmakları ise birbirine bitişik olduğu için tek uzuv itibar edilerek hilallanması vâcip görülmemiştir.»

Mâlikiler'den başka bütün âlimler el ve ayak parmakları arasında bir fark gözetmeden hepsinin aralarının hilallanmasını sünnet görmüşlerdir. Peygamber'in abdest alış şeklini târif eden hadislerde el ve ayak parmaklarını hilallamaktan bahsedilmediği için

hilallamaya âit bu ve benzeri hadîslerdeki emri mendubluk için telakki etmişlerdir. Böylece rivâyetleri toplayıp aralarını telif etmişlerdir.

Parmakların arasını hilallamak sünnettir, diye hükmeden âlimler, eğer hilallama yapılmadan parmaklar arası normal bir şekilde suyla ıslanırsa hüküm budur. Şâyet hilallamadan parmaklar arası ıslanmazsa hilallamak ittifakla vâcibtir, demişlerdir.

El-Menhel yazarı bu arada hilallama hakkında vârid olan hadisleri ve bunların sıhhat ve zayıflığı konusunda yapılmış olan tartışmaları ve bâzı nakilleri beyân eder. Daha sonra şöyle der: Hilallamaya âit hadislerin sahîhliği konusunda bâzı konuşmalar yapıldığını bilmiş olunuz. Bu nedenle hadîsler, hilallamanm vücubuna delil olmazlar. Sahih olduklarını kabul ettiğimiz takdirde bunlardaki emir mendubluğa yorumlanır ki, Peygamber'in abdest şeklini târif eden ve hilallamadan hiç bahsetmeyen çok sayıdaki sahîh hadislere ters düşmesin, rivâyetler arasında bir ihtilâf bulunmasın. Bunun içindir ki Cumhûr, el ve ayak parmakların arasını hilallamayı müstahab saymışlardır.

Hilallama'nın en mükemmel şekli: El parmaklarının hilallanması için sağ elin ayası sol elin üzerine konup parmaklar birbirinin arasına sokulur. Ayak parmaklarını hilâllamak için de sol elin serçe parmağı ile sağ ayağın serçe parmağından hilallamaya başlanmalı, hilallama işi ayağın altından üstüne doğru yapılmalı ve sırayla devam edilerek sol ayağın serçe parmağında bitirilmelidir. Böyle yapılırsa hem kolay hem de sağdan başlama prensibine riâyet edilmiş olur.»

Şâfii mezhebine göre el parmakları hilallanırken şöyle de olabilir: Sol elin ayası sağ elin ters yüzüne konup parmaklar birbirinin arasına sokulur ve bundan sonra da sağ elin ayası, sol elin ters yüzü üzerine bırakıp parmaklar birbirinin arasına sokulur. Şekil önemli değildir. Önemli olan, hilallamayı ihmal etmemektir.

٤٤٩ – حدّثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّقَاشِيُّ . ثنا مَعْمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ابْنِ أَبِي رَافِعٍ . ثنى أَبِي ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ إِذَا تَوَضَّأَ حَرَّكَ خَاتَمَهُ .

فى الزوائد : إسناده ضعيف ، لضعف معمر وأبيه محمد بن عبيد الله .

TERCEMESİ

449) "... Ebû Râfi' (53) *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle söylemiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **abdest aldığı zaman yüzüğünü** (altı iyice ıslansın diye) **oynatırdı.**"

Not : Râvîlerinden Ma'mar bin Muhammed ve babası Muhammed bin Ubeydullah zayıf oldukları gerekçesi ile isnadın zayıf olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

(٥٥) باب غسل العراقيب

55 — ARÂKIYBI YIKAMA BÂBI

Arâkıyb: Urkûb'un çoğuludur. **Urkûb:** Topuğun üstündeki kalın sinirdir. Abdestte ayaklar yıkanırken, topuğu veya üstündeki yeri yıkamamanın sakıncalı oluşu bu bâbtaki hadîslerden anlaşılıyor.

٤٥٠ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. قَالَا: ثنا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ هِلَالِ بْنِ يَسَافٍ، عَنْ أَبِي يَحْيَى، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ؛ قَالَ: رَأَى رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ قَوْمًا يَتَوَضَّؤُونَ، وَأَعْقَابُهُمْ تَلُوحُ. فَقَالَ «وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ. أَسْبِغُوا الْوُضُوءَ».

TERCEMESİ

450) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'den :

Şöyle söylemiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **abdest alıp ökçelerine su değmediği görülen bir cemâat gördü. Bunun üzerine:**

«**Ateşten azab olsun** (abdestte yıkanmayan) **ökçelere. Abdesti tam alınız.**» **buyurdu.**"

---

(53) Ebû Râfi, Resûl-i Ekrem'in azadlısı idi. Adı İbrâhim veya Eslem yâhut da Sâbit idi. Önce Hz. Abbâs'ın kölesi idi. Bilâhare Hz. Abbâs tarafından Peygamber Efendimize hibe edilmiştir. Hz. Abbâs'ın müslümanlığı kabul ettiğini Resûl-i Ekrem'e müjdeleyince Ebû Râfi âzad olmakla müjdesini almış oldu. Bedir savaşından önce müslüman olmakla beraber buna katılmayıp Uhud ve ondan sonraki savaşlarda bulunmuştur. Peygamber'den ve Abdullah İbn-i Mes'ûd'dan rivâyet etmiştir. Râvîleri ise oğulları Râfi, Hasan ve Ubeydullah'tır. Ayrıca El-Muğîre, Ebû Saîd-i Makbirî, Süleyman bin Yesâr ve başka zâtlardır. 68 hadîsi var. Buhârî bir, Müslim de üç hadîsini almıştır. Hz. Ali'nin halifeliği zamanında vefat ettiği söylenmiştir. (El Menhel 2. cüz, 286. Sah.)

İ Z A H I

Hadıste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
A'kaab : Akıb'ın çoğuludur. **Akıb :** Ökçe demektir.

Veyl : Bu kelime muhtelif şekillerde mânâlandırılmıştır : Helâk, en çetin azab, cehennemde kan ve irinden meydana gelen dağ, keder, yazık, maşakkat ve cehennemde bir dere olarak açıklanmıştır. El-Hâfız İbn-i Hacer, El-Fetih'te Veyl kelimesinin mânâsında değişik sözler söylenmiştir. En kuvvetlisi, İbn-i Hibbân'ın kendi sahîhinde Ebû Said (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki merfu hadîstir : **»Veyl Cehennem'de bir deredir.»** Buna göre Veyl, özel isimdir. (54).

İsbağ : 45. bâbta izah edildiği gibi abdesti tam olarak almaktır. Hadîs, Ebû Dâvûd'un süneninde **Abdestte İsbâğ** bâbında rivâyet edilmiştir. Râvîsi yine Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'dir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit olan metin buranın aynidir. Abdullah'a âit metin ise meâlen şöyledir :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ökçelerine su değmediği görülen bir cemaat gördü...»**

El-Menhel yazarı Hadîsin açıklaması ile ilgili olarak şu bilgiyi verir .

«Resûl-i Ekrem, anılan cemâatı, abdestlerini bitirdikleri zaman görüyor ve ökçelerine su değmediği besbelli olduğundan Hadîs'teki tehdîdi ferman buyuruyor.

Cemâatin ökçelerini yıkamamalarının sebebi husûsunda şöyle denilmiştir : Anılan cemâat yeni müslüman olmuştu. Dînî hükümleri yeni öğreniyorlardı. Ayakların çoğunu yıkamanın kâfi geldiğini sanıyorlardı. Yâhut bunlar ikindi namazının vakti daraldığı için çarçabuk abdest aldıklarında ökçelerine su değmediğinin farkına varmamışlardı. Nitekim Müslim'in Abdullah bin Amr bin El-As (Radıyallâhü anhümâ)'dan tahriç ettiği Hadîs'in rivâyetinde İbn-i Amr (Radıyallâhü anh) şöyle söylemiştir :

«Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in refakatında Mekke'den Medîne'ye döndük.** (55) **Yolda bir su başına vardığımız**

(54) El-Menhel cüz 1., Sah. 316 ve Tuhfe Sah. 50
(55) Bu sefer, vedâ haccı veya Umretü'l-Kadıyye için yapılan yolculuğun dönüşü idi.

zaman bir cemâat ikindi namazı için acele etti. Çarçabuk abdest aldı. Biz onların yanına vardığımız zaman ökçeleri, kuru kaldığından bembeyaz görülüyordu...»

Hadîste, abdest alınırken yıkanmayan ökçelere azab olsun buyurulmuştur. Abdestin, diğer uzuvları da ayni durumdadır. Hangisi yıkanmazsa ayni beddua vâriddir. Hadîsin buyurulmasına neden olan hâdisede ökçeler kuru bırakıldığı ve genellikle ökçelerin yıkanması ihmal edildiği için hadîste ökçeler söz konusu edilmiştir.

Bâzı bid'at ehli, mezkûr cemâatın ökçelerinde necâset bulunduğunu ve bu nedenle Hadîste tehdit edildiklerini sanmışlar ise de bu zan tamamen yersizdir. Hadîste buyurulan tehdit cümlesinden sonra abdestin isbâğı (tastamam alınması)na âit emir, cemâatın abdest uzuvlarını iyice yıkamadıklarının ve kusurlarının bu yönden olduğuna delâlet eder.»

Hadîs'te «Ökçelere azab...» fıkrasını Sindî şöyle açıklar: Fıkradan maksad, abdest alırken ökçelerini yıkamayı ihmal eden ökçe sahiblerine azab olsun. Yâhut bu kusuru işleyenlerin ökçelerine azab olsun. Bu takdirde iyi yıkanmayan ökçelerin tazîb edileceği bildirilmiş oluyor.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

El-Menhel yazarı hadisten aşağıdaki hükümlerin çıkarıldığını ifâde eder:

1. Yıkanması farz olan abdest uzuvlarının her tarafının yıkanması farzdır.

2. Yıkanması farz olan abdest uzuvlarından birisinin ufak bir yeri bile yıkanmamış olursa alınan abdest sahîh değildir.

3. Kişi, kendisine yüklenen farzlardan bir şey ihmal ederse Cehennem azâbına mustahak olur.

4. Câhili tâlim ve irşâd etmek meşrûdur.
5. Âlim'in, dîne aykırı gördüğü şeyleri reddetmesi, hatta ağır söz söylemesi matlubtur.

El-Menhel'de bildirilen hükümlerden başka şunlar da çıkarılıyor:
6. Abdest alırken ayakları yıkamak farzdır. Çünkü eğer meshetmek kâfi gelseydi ökçeden bir yerin yıkanmamasından dolayı tehdît buyurulmazdı.

7. Ruhla beraber cesed de tazîb edilir. Ehl-i Sünnet'in mezhebi de budur.

Mütercim olarak bir tereddüdüm

Elimde müellifin süneninden üç nüsha vardır. Bunlardan Muhammed Fuad Abdülbaki'nin tahkiki ile basılan nüshada Hadîs'in râvisi Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) gösteriliyor. Sünen-i Ebî Dâvûd'un «İsbağu'l-Vudû» bâbındaki râvî yine İbn-i Ömer'dir. Kenarında Sindî haşiyesi bulunan nüshamızda yine Abdullah bin Ömer'den rivâyet yapılıyor. Sindî haşiyesinde ise Abdullah bin Amr geçiyor. Kenarında Miftahü'l-Hâce haşiyesi bulunan nüshada ve kenarındaki haşiyede Abdullah bin Amr diye yazılıdır.

«Ökçelere azâb olsun» meâlindeki Buhârî ve Müslim'de bulunan rivayetler içinde Abdullah bin Ömer'e dayanan bir rivâyete rastlamadım. Fakat Abdullah bin Amr'e dayanan müteaddit rivâyetler bulunur. Elimdeki Tirmizî nüshası da Buhârî ve Müslim gibidir. Hadîs'in Ebû Hüreyre, Abdullah bin Amr, Âişe, Câbir bin Abdillah, Abdullah bin El-Hâris, Muaykîb, Hâlid bin El-Velîd, Amr bin El-As, Şurahbil bin Hasana ve Yezîd bin Ebî Süfyan (Radıyallâhü anhüm)'den rivâyet edildiğini beyan ederken, Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'den bahsetmez. Ancak Tirmizî şerhi Tuhfe yazarı, İbn-i Ebî Şeybe'nin İbn-i Ömer'den Hadîsi tahriç ettiğini yazar. Acaba müellifimiz, İbn-i Amr'dan ve İbn-i Ömer'den de tahriç etmiş, yoksa İbn-i Ömer'in yazılışı bir matbaa hatası mıdır?

HADÎSİ RİVÂYET EDENLER

Müslim ve Beyhakî, müteaddit yollarla Hadîsi bu metinle, bir de (454 nolu) metin halinde tahriç etmişlerdir. Buhârî, Nesâî ve bir rivâyetinde Müslim, Yûsuf bin Mâhik'in Abdullah bin Amr'den şu meâldeki metni rivâyet etmişlerdir:

«Bir yolculuğumuzda Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizden geride kalmış idi. İkindi namazı vakti girdikten sonra bize yetiştiğinde abdest almakla meşgul idik. Çarçabuk abdestimizi bitire-

lim diye ayaklarımızı meshetmeye giriştik. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) **ökçelere.» buyurdu.»** Tahâvî de hadîsi Ahmed bin Dâvûd El-Mekkî'den rivâyet etmiştir.

٤٥١ – قَالَ الْقَطَّانُ : حَدَّثَنَا أَبُو حَاتِمٍ . ثنا عَبْدُ الْمُؤْمِنِ بْنُ عَلِيٍّ . ثنا عَبْدُ السَّلَامِ
ابْنُ حَرْبٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ
« وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ » .

TERCEMESİ

451) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) **ökçelere.»**

٤٥٢ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ الْمَكِّيُّ ، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ .
ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، وَأَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، عَنْ مُحَمَّدِ
ابْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ؛ قَالَ : رَأَتْ عَائِشَةُ عَبْدَ الرَّحْمَٰنِ
وَهُوَ يَتَوَضَّأُ . فَقَالَتْ : أَسْبِغِ الْوُضُوءَ . فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « وَيْلٌ
لِلْعَرَاقِيبِ مِنَ النَّارِ » .

TERCEMESİ

452) "... Ebû Seleme *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Âişe (Radıyallâhü anhâ), **Abdurrahmân** (bin Ebîbekr-i Sıddık) (Radıyallâhü anhümâ) **yı abdest alırken gördü ve :**

— (Yâ Abdurrahman!) **Abdesti mükemmel al. Çünkü ben Resûlullah** (Salallahü Aleyhi ve Sellem)**'i,**

«Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) **arakıybe** (= topuğun üstündeki kalın sinirlere)**...» buyururken işittim, dedi."**

İ Z A H I

H z . Â i ş e ' nin hadisi M ü s l i m ' de müteaddit senedlerle S â l i m M e v l a Ş e d d â d ' dan rivâyet edilmiştir. Yalnız oradaki rivâyette «Arâkıyb = ökçeler, üstündeki kalın sinirler» kelimesi yerine (451 nolu hadîste olduğu gibi «A'kaab = ökçeler» kelimesi bulunur. Oradaki râvî S â l i m M e v l â Ş e d d â d şöyle söylemiştir:

S a ' d b i n E b î V a k k â s (Radıyallâhü anh)'ın vefât ettiği gün ben E b û B e k r ' in oğlu A b d u r r a h m â n (Radıyallü anhümâ) ile beraber H z . Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın evine vardık. A b d u r r a h m â n içeri girerek, (kardeşi olan) H z . Â i ş e ' nin yanında abdest aldı. Bunun üzerine Â i ş e :

— **Yâ Abdurrahmân abdestini isbâğ et** (= iyi al). **Çünkü ben Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **«Ateşten azab olsun** (abdestte yıkanmayan) ökçelere...» **buyururken işittim, dedi.»**

٤٥٣ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَارِبِ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ .
ثنا سُهَيْلٌ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ ».

T E R C E M E S İ

453) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) **ökçelere...»"**

İ Z A H I

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'in hadîsini T i r m i z î de ayni metinle rivâyet ederek, hasen ve sahîh olduğunu belirtir ve Hadîs, ayaklar mest içinde değil iken üzerine meshetmenin câiz olmadığına delâlet eder, demektir. T i r m i z î ' nin şerhi **Tuhfe** yazarı da: «Çünkü eğer ayakları meshetmek kâfi gelseydi, ökçelerini yıkamayanlara Resûlullah azab ile bed duâ etmezdi. E b û H ü r e y r e ' nin hadisini B u h â r î , M ü s l i m , N e s â i ve İ b n - i M â c e h de rivâyet etmiştir.» der.

M ü s l i m ' in E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den bir rivâyeti şöyledir:

«**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **ökçelerini yıkamamış bir adam görerek:**

«**Ateşten azab olsun**(abdestte yıkanmamış) ökçelere...» buyurmuştur.

٤٥٤ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا الأحوص ، عن أبي إسحاق ، عن سعيد ابن أبي كريب ، عن جابر بن عبد الله ؛ قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول « ويل للعراقيب من النار » .

في الزوائد: قلت أصله في الصحيحين من حديث عبد الله بن عمرو، ومن حديث أبي هريرة. وفي مسلم من حديث عائشة .

وحديث جابر ، رجال إسناده ثقات . إلا أن أبا إسحاق كان يدلس ، واختلط بأخره .

TERCEMESİ

454) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'den :

Şöyle söylemiştir : **Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, «Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmamış) ökçeler üzerindeki kalın sinirlere...» buyururken işittim, demiştir."**

Not : «Zevâid müellifi; Hadîs'in aslı Buhârî ve Müslim'de bulunan Abdullah bin Amr'in ve Ebû Hüreyre'nin hadîslerindendir. Bir de Buhârî'de olmayıp Müslim'de bulunan Âişe'nin hadisindendir, demiştir.

Câbir'in hadisine gelince; isnadındaki adamlar, sıka zâtlardır. Bunlardan yalnız Ebû İshak, tedlis ederdi ve son zamanlarda rivâyetleri karıştırırdı.»

Tirmizî'nin şerhi Tuhfe'de beyân edildiğine göre Câbir bin Abdillah'ın Hadîs'ini İbn'i Ebî Şeybe ve Tahavi de tahriç etmişlerdir.

٤٥٥ — حدثنا العباس بن عثمان ، وعثمان بن إسماعيل الدمشقيان . قالا : ثنا الوليد ابن مسلم . ثنا شيبة بن الأحنف ، عن أبي سلام الأسود ، عن أبي صالح الأشعري . حدثني أبو عبد الله الأشعري ، عن خالد بن الوليد ، ويزيد بن أبي سفيان ، وشرحبيل ابن حسنة ، وعمرو بن العاص ؛ كل هؤلاء سمعوا من رسول الله ﷺ قال « أتموا الوضوء . ويل للأعقاب من النار » .

في الزوائد : إسناده حسن . ما علمت في رجاله ضعفا .

TERCEMESİ

455) "... Hâlid bin El-Velîd, Yezîd bin Ebî Süfyan, Şürahbîl bin Ha-

sana ve Amr bin El-Âs *(Radıyallâhü ahüm)*'den ayrı ayrı rivâyet eden Ebû Abdillah El-Eş'ârî *(Radıyallâhü anh)* şöyle söylemiştir :

Bu zâtlardan hepsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şunu buyurduğunu işittiler :

«Abdesti tam olarak alınız. Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) ökçelere...»"

Not : Zevâid'de : İsnadı hasendir. Râvilerinde bir zayıflık bilmiyorum, denilmiştir.

(٥٦) باب ما جاء في غسل القدمين

56 — AYAKLARI YIKAMAK HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

٤٥٦ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو الأَحْوَصِ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ أَبِي حَيَّةَ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ عَلِيًّا تَوَضَّأَ فَغَسَلَ قَدَمَيْهِ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ثُمَّ قَالَ : أَرَدْتُ أَنْ أُرِيَكُمْ طُهُورَ نَبِيِّكُمْ ﷺ .

TERCEMESİ

456) "... Ebû Hayye (56) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben, Ali (Radıyallâhü anh)'ı abdest alıp ayaklarını topukları (aşık kemikleri) ile beraber yıkarken ve (abdestini tamamladıktan) sonra :

«Ben, Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdestini size göstermek istedim.» derken gördüm."

İZAHI

Hadîs, abdestte ayakları yıkamanın gereğine delâlet eder. Sindi diyor ki, Şiiler abdestte ayakları meshetmenin gereğini ve yıkamanın gereksiz olduğunu iddia ederler. Hadîs, onların iddialarını açık ve seçik bir şekilde reddeder. Hele Hadis'in Hz. Ali'ye

(56) Ebû Hayye bin Kays El-Hemadânî El-Vadiî, Hz. Ali'den rivâyet etmiş, râvîsi ise, Ebû İshak'tır. El-Hâkim Ebû Ahmed ve Ebû Zur'a, onun adı bilinmiyor, demişlerdir. İbn-i Mâkûla ise : «Onun adı hakkında ihtilâf bulunduğunu, bâzılarına göre, adı Amr bin Nasr, diğer bâzılarına göre ise ismi Âmir bin El-Hars'tır, demiştir. (Hulasa Sah. 448)

âit oluşu ayrı bir önem taşır. Ş i î l e r ' -in H z . A l i ' ye bağlılıklarını göz önünde tutan müsannifin bu bâbı H z . A l i ' nin Hadîsi ile açmaşı çok isabetli olmuştur. Aslında abdest alınırken ayakları yıkamanın gereğini isbatlayan hadisler çoktur. N e v e vî gibi muhakkik âlimler : Peygamber'in muhtelif yerlerde ve çeşitli şekillerde almış olduğu abdest türlerini târif edenlerin hepsi ayakların yıkanması gereği husûsunda ittifak etmişlerdir, derler.

Hadîs, T i r m i z î , N e s â î ve E b û D â v û d tarafından da tahriç edilmiştir. T i r m i z î , Hadîs için müteaddit senedler zikrederek hasen - sahîh olduğunu da kaydetmiştir.

E b û D â v û d ' un Süneninin «Peygamberin **Abdestinin Sıfatı»** bâbında Peygamber'in abdestini târif eden H z . O s m a n (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini açıklayan El-Menhel yazarı ayakları yıkamakla ilgili olarak ezcümle şunları söyler :

« H z . O s m a n ' ın Hadîsi abdestte ayakları yıkamanın meşrûluğuna delâlet eder. Ayakları yıkamak husûsunda ihtilâf vardır.

Dört mezheb imamı ve bunlardan başka, ehl-i sünnet mezhebine mensup bütün âlimler ayakları yıkamanın gereğine hükmetmişlerdir. Delîlleri de bu bâbta rivâyet olunan hadîsler ve abdest hakkında inen M â i d e sûresinin 6'ncı âyetindeki :

... وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ

= «... **Başınıza meshediniz ve ayaklarınızı d atopuklarınızla beraber** yıkayınız...» nazm-i celilidir. Âyetteki وَأَرْجُلَكُمْ kelimesi mansup (üstünlü) ve mecrûr (esreli) olarak okunmuştur. Her iki okuyuş, kıraat-ı seb'a (yedi kıraat) dandır. Her iki kıraat halinde, bu kelime «ruûs» kelimesine atfedilmekle meshetme mânâsını ve yıkanan «vucûh» veya eydiye» kelimelerine atfedilmekle yıkama mânâsını ifade edeceği hususunda Lugat âlimleri ittifak halindedirler. Bu duruma göre; şu üç mânâdan birisi kasdedilmiş denilebilir. Başka bir ihtimal yoktur.

1. Yıkama ve meshetme birlikte muraddır. Yâni kişi abdest alırken ayaklarını hem meshedecek hem de yıkayacaktır. Z â h i r i y e mezhebine mensup bâzı âlimler böyle demişlerdir. Ama hiç bir sağlam delîl gösterememişlerdir ve görüşleri icmaa muhalif olduğundan tutarsızdır.

2. Yıkamak ve meshetmekten birisinin yapılması kâfidir. Kişi isterse mesheder, isterse yıkar. H a s a n - ı B a s r î , M u h a m -

med bin Cerir ve Mu'tezile'nin başkanı El-Cubâi böyle söylemişlerdir. Bu görüş de tutarsızdır. Çünkü âyette muhayyerlik geçmez ve buna delâlet eden bir işaret de yoktur.

3. Yıkamak ve meshetmekten birisi kasdedilmiştir. Hangisi kasdedilmiş ise onu yapmak zorunludur. Diğerini yapmak öngörülmemiştir. Bunlardan hangisinin kasdedilmiş olduğunu belirlemek için delîle ihtiyaç vardır. Bütün âlimler: Ayaklarını yıkayan kişi farz olanı yapmış, âyetle kasdedileni îfa etmiş ve ayrıca ayaklarını meshetmediği için kınanmaz, demekte ittifak etmişlerdir. Bu ittifak, âyet ile kasdedilen mânânın ayakları yıkamak olduğunun delîlidir. Keza kasdedilen mânânın yıkamak veya meshetmek olması muhtemel olunca âyet'in bu cümlesi mücmel hükmünde kabul edilerek beyâna muhtaç olur. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından kavli veya fi'lî bir beyan görülünce Allah Teâlâ'nın maksadı anlaşılır. Âyet ile ayakların yıkanmasının murad olduğu, Peygamber'in hem kavlî hem fi'lî beyanı ile sabittir. Fi'lî beyânı şudur: Müstefîz ve mütevatir nakille sabit olmuştur ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest alırken ayaklarını yıkamıştır. Bu hususta imamlar arasında her hangi bir ihtilâf yoktur. Kavlî beyânı ise Tahavî ve İbn-i Mâceh'in rivâyet ettikleri (454 nolu) Câbir'in hadîsi, Nesâî, İbn-i Huzeyme, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh'in rivâyet ettikleri (422 nolu) Abdullah bin Amr'in hadîsi, Şâfiî'nin kendi müsnedinde rivâyet ettiği:

«**Abdest alan a'ma bir adama,** Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); **Ayağın altına dikkat et» buyurdu. Bunun üzerine a'ma ayağının altını iyice yıkamaya başladı.»** meâlindeki hadîs ve Beyhakî'nin rivâyet edip sahîh olduğunu belirttiği Amr bin Abese (Radıyallâhü anh)'ın Peygamber'in abdest şeklinin târifine dâir hadîsinin şu meâldeki fıkrasıdr:

«**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **iki ayağını da topukları ile beraber Allah'ın O'na emrettiği gibi yıkadı.»** Beyhakî: Bu hadîs, Allah'ın, ayakları yıkamayı emrettiğine delâlet eder, demiştir.

Şiîler'in İmamiye kolu, ayakları meshetmenin farz olduğunu söylemişler ise de onların iddiası reddedilmiştir. (El-Menhel, onların delillerini cevabları ile beraber zikretmiştir. Bu husus uzun sürdüğü ve anlatılmasına gerek olmadığı kanısında olduğum için buraya aktarmadım.)

N e v e v î demiştir ki: «Bütün ülkelerde ve devirlerde yetişmiş olan ve fetvaya yetkili fıkıhçıların hepsi abdest alınırken ayakları topuklarla beraber yıkamak farzdır, ayakları meshetmek kâfi değildir, ayakları yıkarken bunları ayrıca meshetmek vâcib değildir, demişlerdir. İcmâın oluşması husûsunda muteber olan hiç bir âlimden buna muhalif bir fetva sabit olmamıştır.»

E h l - i S ü n n e t âlimlerine göre abdest âyetindeki; وأرجلكم kelimesi **mansûb** (üstünlü) okunduğunda yıkanması emrolunan yüz veya ellere atfedilmekle ayakları yıkama hükmü açıktır. Bu kelime mecrûr (esreli) okunduğunda hüküm aynidir. Ruûs kelimesinin yanında bulunduğu için bu kelime de mecrûr okunmuştur. Bu tür harekelemeye 'cerr-i civar = **komşuluk esresi**, denir. Bu komşuluğun faydası ise yıkanmasında fuzûli su harcanması beklenen ayakları yıkarken su israfından kaçınmaya dikkatleri çekmek ve meshe yakın bir yıkamanın uygunluğuna işaret etmektir. S i n d î, Z e m a h ş e r î ' nin böyle dediğini naklettikten sonra: Âyette yıkanması farz olan yüz ve kollar zikredildikten sonra başın meshinden bahsedilir ve bundan sonra da ayakların yıkanması emredilir. Kolların yıkanması ile ayakların yıkanması arasında başın meshinden bahsedilmesinin hikmeti, abdest uzuvları arasında tertibe riâyet etmenin önemine işaret etmektir. Bir de Z e m a h ş e r î ' nin dediği gibi ayakları yıkarken suda israf etmemektir.

Âyetteki 'Ercül' kelimesinin mecrûr ve mensûb okunması husûsunda âlimlerin bir kısmı şöyle de yorum yapmak mümkündür, demişlerdir: Mecrûr okunup meshetme mânâsı, ayağında mest bulunan kimse hakkındadır. Mansûb okunup yıkama mânâsı ise; ayağında mest olmayan kimse hakkındadır.

Bütün bu yorumlardan başka şu da vardır ki: Mesh kelimesi arap dilinde yıkamak anlamına da kullanılır. Abdest alan kişi için uzuvlarını meshetti (yâni yıkadı) deniliyor.

S i n d î diyor ki, âlimler âyet'i, başka şekillerde de yorumlamışlardır. Biz anlattığımız cerr-i civar yorumu ile yetinelim.»

٤٥٧ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا حَرِيزُ بْنُ عُثْمَانَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ مَيْسَرَةَ ، عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِيكَرِبَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَوَضَّأَ فَغَسَلَ

رِجْلَيْهِ ثَلاثاً ثَلاثاً .

في الزوائد : إسناده حسن .

TERCEMESİ

457) "... El-Mıkdâm bin Madîkerib *(Radıyallâhü anh)*'den:

Şöyle söylemiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldı ve (abdest alırken) ayaklarını üçer defa yıkadı."**

Not : Zevâid'de Hadîs'in isnadı hasendir, denilmiştir.

٤٥٨ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا ابْنُ عُلَيَّةَ ، عَنْ رَوْحِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ ، عَنِ الرُّبَيِّعِ ؛ قَالَتْ : أَتَانِي ابْنُ عَبَّاسٍ فَسَأَلَنِي عَنْ هٰذَا الْحَدِيثِ . تَعْنِي حَدِيثَهَا الَّذِي ذَكَرَتْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَوَضَّأَ وَغَسَلَ رِجْلَيْهِ . فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : إِنَّ النَّاسَ أَبَوْا إِلَّا الْغَسْلَ . وَلَا أَجِدُ فِي كِتَابِ اللهِ إِلَّا الْمَسْحَ .

في الزوائد : إسناده حسن .

TERCEMESİ

458) "... Er-Rübeyyî (Bint-i Muavviz) *(Radıyallâhü anhâ)*'den:

Şöyle söylemiştir: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ), bana gelerek şu hadîsi (mi) sordu: Er-Rubeyyi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest alırken ayaklarını (üçer defa) yıkadığını anlatan (390 nolu) hadîsini kasteder. (Hadis İbn-i Abbâs'a anlatıldıktan) sonra İbn-i Abbâs:

Gerçekten herkes (ayakları) yıkamaktan başka bir şeye (= meshetmeye) rıza göstermez. Hal böyle iken, ben Kitabullah'ta yalnız (ayakları) meshetmeyi buluyorum, dedi."

Not : Zevâid'de Hadîs'in isnadı hasendir, denilmiştir.

İZAHI

Sindi, diyor ki: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayaklarını yıkadığını

E r - R u b e y y i (Radıyallâhü anhâ)'den işitince, vardığı neticeyi belirtmek maksadı ile bu sözü söylemiş olabilir. Yâni Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayaklarını yıkadığı sabit olduğu için insanlar (sahâbîler) yıkamak hükmünde ittifak etmişlerdir. Eğer bundan olmazsa K u r ' a n - ı K e r î m ' in zâhirine göre meshetme hükmü vardır, demek istemiş olur. İ b n - i A b - b â s ' ın «İnsanlar» sözü ile sahâbîler kasdedilmiştir. Çünkü o zaman orada sahâbîlerden başka kimse yoktu. Sahâbilerin icmâı, ittifakla hüccettir. Şu halde sünnet ve ümmetin icmâı ile yıkamak hükmü sabittir. Dolayısıyla hak ve doğru olanı da budur. K u r ' a n âyetini buna göre yorumlamak gerekir.

İ b n - i A b b â s ' ın «... **Kitabullah'ta yalnız meshetmeyi buluyorum.**» demesinin sebebi; âyetteki 'Ercül' kelimesinin 'Ruûs' kelimesinin yanında olması ve ikisinin mecrûr okunması halinde zâhiren ayaklar baş hükmüne tâbi görülür. Çünkü cerr-i civarî durumu arap dilinde nadiren bulunur. Ercül, kelimesinin mensûb okunmasına âit kıraat şeklini İ b n - i A b b â s duymamış ve bunun için bu sözü söylemiş olması da muhtemeldir.

456 nolu hadîsin açıklaması bahsinde bâzı mâlûmatı naklettiğim El-Menhel yazarı aynı bâbta E l - H â f ı z İ b n ü H a c e r ' den naklen şöyle der :

«E l - H â f ı z İ b n ü H a c e r ' in El-Fetih'te : Ayakları yıkamaya muhalif herhangi bir hüküm hiç bir sahâbi'den sabit olmamıştır. Yalnız A l i , İ b n - i A b b â s ve E n e s (Radıyallâhü anhüm)'den meshetme hükmü duyulmuş ise de bunların da meshetme hükmünden rücû ederek yıkamanın gereğini söyledikleri sabittir. A b d u r r a h m a n b i n E b î L e y l a : «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ashâbı, ayakları yıkama hükmünde icmâ etmiştir, diye S a î d b i n M a n s û r ' dan rivâyet vardır, der. T a h a v i ve İ b n - i H a z m ise meshin mensûh olduğunu iddia etmişlerdir.»

Miftâhü'l-Hace yazarı ise İ b n - i A b b â s ' ın E r - R u b e y - y î ' e cevap olarak söylediği söz ile ilgili olarak şöyle der :

«İ b n - i A b b â s , sahâbîlerin cumhûruna muhalif bir hüküm beyân etmek istemiştir. Bu, söz bir mezhebtir. İ b n - i A b - b â s tek kalmıştır. E l - H â f ı z İ b n - i H a c e r , Fethü'l-Bârî'- de İ b n - i A b b â s ' ın bundan rücû ettiği sabittir, demiştir.»

B u h â r i ve M ü s l i m de Ayakları Yıkama başlığı altın-

da açılan bâbta ayakları yıkamanın gerekliliğini ve meshin kifayet etmediğini ispatlayan sahîh hadisleri nakletmişlerdir.

(٥٧) باب ما جاء في الوضوء على ما أمر الله تعالى

57 — ALLAH TEALÂ'NIN EMRİ ÜZERİNE ABDEST ALMAK HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

٤٥٩ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ جَامِعِ بْنِ شَدَّادٍ ، أَبِي صَخْرَةَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ حُمْرَانَ يُحَدِّثُ أَبَا بُرْدَةَ فِي الْمَسْجِدِ أَنَّهُ سَمِعَ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ أَتَمَّ الْوُضُوءَ كَمَا أَمَرَهُ اللَّهُ ، فَالصَّلَاةُ الْمَكْتُوبَاتُ كَفَّارَاتٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ » .

TERCEMESİ

459) "... Câmi' bin Şeddâd Ebû Sahra *(Radıyallâhu anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisi : «Ben, Humrâ'nın Ebû Bürde'ye mescidde hadîs naklederken : Osman bin Affan (Radıyallâhü anhüm)'den şöyle söylerken işittim, dediğini, duydum :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem : «Kim Allah'ın emrettiği gibi abdestini tam alırsa (böyle abdestlerle kıldığı) farz namazlar, aralarındaki (küçük) günahlara keffaret olur.» buyurmuştur."(*)

(*) 1. Câmi' bin Şeddâd Ebû Sahra El-Kûfî El-Muharibî üstün şahsiyetlerdendir. Târık bin Abdillah, Safvân bin Muhriz, Ebû Bürde bin Mûsâ, Abdurrahman En-Nahâî ve başka zatlardan hadis rivâyet etmiştir. Râvileri ise El-A'meş, Es-Sevrî, Şu'be ve bir çok kimsedir. En-Nesâî, İbn-i Muîn, Ebû Hâtim, El-İclî ve Yâkub bin Süfyan onun sıka olduğunu belirtmişlerdir. 127 ve 128'nci yılı vefat etmiştir. (El-Menhel Cüz 2, Sah. 214)

2. Humrân bin Eban Hz. Osman'ın azadlısıdır. Ebû Bekr'in devrine yetişmiştir. Osman, Muâviye ve Abdullah bin Ömer (R.A.)'den rivâyet etmiştir. Râvileri ise, Urve bin Zübeyr, Hasan-ı Basrî, Atâ bin Yezîd, Nâfi' Mevlâ İbn-i Ömer, Zeyd bin Eslem ve başkalarıdır. İbn-i Muîn, onu Medine'nin hadîsçi tabiileri arasında zikretmiştir. İbn-i Hibbân sıkalardan saymıştır. İbn-i Abdi'l-Ber de onun büyük bir âlim olduğunu söylemiştir. Basra'da yerleşerek oralı halk ondan hadîs almıştır. (El-Menhel cüz 2, Sahife 2)

3. Ebû Bürde bin Ebî Mûsâ'nın adı El-Hâris veya Âmir bin Abdillah'tır. Küfe kadısı ve fıkıhçılarındandır. Ali, Abdullah bin Selâm, Urve bin Zübeyr ve Huzeyfe'den rivâyet etmiş, râvîleri de Şâ'bî, Sâbit El-Bennânî, Katâde ve Ebû Ishak'tır. İbn-i Sa'd, El-İclî ve İbn-i Habbân onu sıkalardan saymışlardır. 104 veya 103'üncü yılı vefat etmiştir.

İ Z A H I

Miftâhü'l-Hâce. yazarı: Hadîs'in **«Allah'ın emrettiği gibi»** ifadesi ile abdest âyeti (M â i d e sûresinin 6'ncı âyeti) ne işaret edilmiştir, der. Âyette yüz, kollar ve ayakların yıkanması ve başın meshi emredildiğine göre bunu yapan kimse abdestini tam almış olur. M ü s l i m ' in **Tahâret** Kitabının 4'üncü bâbında rivâyet edilen bu hadisi ve benzerî hadîsleri açıklayan N e v e v î der ki:

«Bu rivâyette nefis bir fayda vardır. Çünkü, abdestin yalnız farzlarını yapıp sünnetlerini ve müstahablarını yapmayan kimseye, bu hadîs'te anılan faziletin bulunduğuna delâlet eder. Sünnetleri ve müstahabları da îfa eden kimsenin kavuşacağı fazîletin daha mükemmel ve üstün olacağı gayet tabiîdir.

K â d ı I y â z : E h l - i S ü n n e t mezhebine göre büyük günahlar ancak samimî tevbe ile veyahut ilâhi rahmetle afv edilir. Allah'ın emrettiği gibi abdest alarak farz namazlarını eda eden kimsenin namazlar arasında işlediği günahların mağfiretinden maksad küçük günahların mağfiretidir, der."

٤٦٠ – حدثنا محمد بن يحيى . ثنا حجاج . ثنا همام . ثنا إسحاق بن عبد الله
ابن أبي طلحة. حدثني علي بن يحيى بن خلاد، عن أبيه، عن عمه رفاعة بن رافع: أنه كان
جالسا عند النبي ﷺ فقال « إنها لا تتم صلاة لأحد حتى يسبغ الوضوء، كما أمره الله
تعالى. يغسل وجهه ويديه إلى المرفقين، ويمسح برأسه ورجليه إلى الكعبين » .

T E R C E M E S İ

460) "... Rifâa bin Râfi (bin Mâlik) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanında oturuyor iken Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem:

«Yüzünü ve dirseklerle beraber kollarını yıkayarak, başını meshederek ve topuklarla beraber ayaklarını yıkamak sûretiyle Allah'ın emrettiği gibi abdestini isbağ etmedikçe (= tam almadıkça) **hiç kimsenin namazı şüphesiz tam olamaz.» buyurdu."**

İ Z A H I

S i n d î diyor ki: Hadîsteki isbağdan maksad, abdestin sünnetlerine ve âdabına riâyet etmek değildir. Çünkü «Allah'ın emret-

tiği gibi...» ifâdesi buna mânidir. (Zira abdest âyetinde sünnetlerden ve âdabtan bahsedilmemiştir.) Hadîsin :

«Yüzünü ve dirseklerle beraber kollarını... yıkamak sûretiyle» kısmı isbağın açıklamasıdır. (Abdest âyetinde de bu uzuvlardan bahsedilir.)

Hadisteki : وَرِجْلَيْهِ .. = «... ve ayaklarını ... lafzı, abdest âyetindeki : وارجلكم = «... ve ayaklarınızı ... nazm-i celîl gibi, (cümle içindeki yeri itibari ile ve arap dili gremerine göre) ayakları yıkamak mânâsına veya meshetmek mânâsına yorumlamak mümkündür. Fakat harici delillerle bunu yıkamak mânâsına yorumlamak zorunluğu mevcuttur.» (57

(٥٨) باب ما جاء في النضح بعد الوضوء

58 — ABDESTTEN SONRA SU SERPMEK HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

٤٦١ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا محمد بن بشر. ثنا زكريا بن أبي زائدة: قال: قال منصور. حدثنا مجاهد، عن الحكم بن سفيان الثقفي: أنه رأى رسول الله ﷺ توضأ ثم أخذ كفا من ماء فنضح به فرجه

TERCEMESİ

461) "... El-Hakem b. Süfyân Es-Sakafî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i abdest aldıktan sonra bir avuç su alarak ön avretine serperken görmüştür."

İZAHI

Hadîsin mânâsı : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldıktan sonra ümmetine meşrû kılmak için ön avreti üzerine ve çev-

(57) Hadîsin râvîsi Rifâa bin Râfi bin Mâlik bin El-İclân bin Amr Ebû Muaz Medîne-i Münevvere'den Hazreç kabilesindendir. Yüce Bedir ehlindendir. Hadislerinden üç tanesini Buhârî tahriç etmiştir. Râvîleri, oğulları Muaz ve Ubeyd'dir. Hz. Muâviye'nin hilâfetinin ilk zamanlarında vefat etmiştir. (Hulasa 118)

resine su serpmiştir. Bundan maksadı vesveseyi defetmek usulünü öğretmektir. Çünkü abdest alındıktan sonra, idrar yolundan bir ıslaklığın çıktığı hayalına bazen kapılıyor. Dolayısıyla abdestin bozulması şübhesi doğuyor. Abdest alındıktan sonra kilotun ön kısmına su serpilip avret mahalli ıslatılınca böyle bir vesvese ve hayal önlenmiş olur.

Ebû Dâvûd, «**İntidah = Su Serpme**» bâbında Hadîsi, şu meâlde rivâyet etmiştir: Süfyan bin El-Hakem Es-Sakafi veya El-Hakem bin Süfyân Es-Sakafî (Radıyallâhü anhüm)'den şöyle söylediği rivâyet olunmuştur:

«**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **su döktüğü zaman abdest alır ve intidah ederdi** (= su serperdi.)

El-Menhel yazarı, hadîs'in: «**İntidah ederdi...**» cümlesini yukarda anlattığımız gibi açıkladıktan sonra şöyle der:

«El-Hattâbî: Buradaki **intidah**'tan maksad su iletahâretlenmektir. Halkın büyük çoğunluğu su ile tahâretlenmezdi, taş ile istincâ ederdi. Şeytan vesvesesini defetmek üzere, tahâretlendikten sonra ön avret mahalline su serpmek diye intidahı yorumlamak da mümkündür, demiştir.

Nevevî: Cumhûra göre hadîs'ten maksad tahâretlendikten sonra ön avret mahalline su serpmektir, demiştir.

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde râvi hakkında görülen ihtilâf râvînin şahsı hakkında olmayıp ismine âittir. Yâni râvînin zâtı mâlûmdur. Ama bâzılarına göre adı El-Hakem, diğer bir rivâyete göre ismi Süfyân'dır. El-Hâfız, **El-İsâbe**'de râvînin adının El-Hakem olduğu görüşünü kuvvetli görüp seçmiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

El-Menhel yazarı diyor ki: «Hadîs, abdest alındıktan sonra ön avrette ve kilotun ön kısmına su serpmenin meşrûluğuna delâlet eder. Tirmizî ve İbn-i Mâceh'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri (463 nolu) hadiste su serpmek emredilmiştir. El-Aynî: İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) abdest aldığı zaman ön avretine su serperdi. Ubeydullah demiş ki, babam da böyle yapardı. Ayrıca Mücâhid, Meymûn, Seleme ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm)'ün de böyle yaptıkları rivâyet olunmuştur. Bu sebeple arkadaşlarımız; abdestten sonra ön avrete ve kilota su serpmek mustahabtır, bilhassa vesvesesi olan kişi için daha müstahabtır, demişlerdir.»

HADÎSLERİ ÇIKARANLAR

Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir. Tirmizî de buna işaret etmiştir.

Hadis'in râvisi El-Hakem bin Süfyân bin Osman bin Âmir Es-Sakafî'nin Sahâbîlik şerefine mazhar olduğu, Ebû Zur'a ve İbrâhim El-Harbî tarafından îfâde edilmiştir. Sünen sahibleri, abdestten sonra su serpmeye âit hadîsini rivâyet etmişlerdir. Ahmed ve Buhârî, onun sahâbî olmadığını söylemişlerdir. İbn-i Abdi'l-Ber, onun bir hadîsinin bulunduğunu ve isnadı hakkında bir tereddüt olduğunu söylemiştir.

٤٦٢ – حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفِرْيَابِيُّ . ثنا حَسَّانُ بْنُ عَبْدِ اللهِ . ثنا ابْنُ لَهِيعَةَ ، عَنْ عَقِيلٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ؛ قَالَ : حَدَّثَنَا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ : قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « عَلَّمَنِي جِبْرَائِيلُ الْوُضُوءَ . وَأَمَرَنِي أَنْ أَنْضَحَ تَحْتَ ثَوْبِي ، لِمَا يَخْرُجُ مِنَ الْبَوْلِ بَعْدَ الْوُضُوءِ » .

قَالَ أَبُو الْحَسَنِ بْنُ سَلَمَةَ : ثنا أَبُو حَاتِمٍ . ح وثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ التِّنِّيسِيُّ . ثنا ابْنُ لَهِيعَةَ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ .

في الزوائد : إسناده ضعيف لضعف ابن لهيعة .

TERCEMESİ

462) "... Zeyd bin Hârise *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: «Cebrâil (Aleyhisselâm) **bana abdest almayı öğretti ve abdestten sonra, dışarı çıkacak idrar**(ı defetmek) **için elbisemin altına su serpmemi emretti.**"

Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki: Bize Ebû Hâtim ve Abdullah bin Yûsuf Et-Tennîsî hadîsi naklettiler. (Onlar dediler ki) bize İbn-i Lahia hadis nakletti ve bu hadîsin mislini anlattı...»

Not: Hadîsin râvîsi İbn-i Lahîa zayıf olduğu gerekçesi ile isnadının zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

٤٦٣ - حدثنا الحسين بن سلمة اليحمدى . ثنا سلم بن قتيبة . ثنا الحسن بن على الهاشمى ، عن عبد الرحمن الأعرج ، عن أبى هريرة : قال : قال رسول الله ﷺ « إذا توضأت فانتضح » .

TERCEMESİ

463) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den:

Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

«**Abdest** aldığın (abdestini tamamladığın) **zaman intidah et** (= ön avret mahalline su serp.)»"

İZAHI

Tirmizi'nin, son râvi hariç aynı senedle Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyeti meâlen şöyledir:

Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu **ki: «Bana Cebrâil gelerek, «Yâ Muhammed!** Abdest aldığın (abdestini tamamladığın) **zaman** (ön avretine) **su serp.» derdi.»** Tirmizi, bu arada hadîs'in garip olduğunu söylemiştir.

Tirmizî Şerhi **Tuhfe**'de, El-Kadı İbnü'l-Arabî'nin **Arızatü'l-Ahvezî** adlı Tirmizî Şerhinden naklen verilen bilgiye göre hadîsin yorumu hususunda âlimler ihtilâf ederek dört çeşit yorum yapılmıştır:

1. Abdest aldığın zaman (abdest uzuvlarına) su dök. Yâni meshetmekle yetinme. Çünkü bunları yıkamak gerekir.

2. Abdest aldığın zaman istibrâ et. Yâni su döktükten sonra tenâsül uzvunda idrar damlalarının kalmaması için gerekli şeyleri yap.

3. Abdest aldığın zaman su ile tahâretlen. Yâni yalnız taşla istincâ etmekle yetinme. İkisini de yap.

4. Abdest aldığın zaman vesveseyi gidermek için kilotunun ön kısmına su serp.

Tuhfe yazarı bu görüşleri savunanları kısmen belirttikten sonra: Hak olan yorum, sonuncusudur, der.

Hadisin tercemesindeki parentez içi ilâveler **Tuhfe**'nin açıklamasından alınmıştır.

٤٦٤ – حدثنا محمد بن يحيى . ثنا عاصم بن علي . ثنا قيس ، عن ابن أبي ليلى ، عن أبي الزبير ، عن جابر ؛ قال : توضأ رسول الله ﷺ فنضح فرجه .

في الزوائد : في إسناده قيس بن عاصم وهو ضعيف .

TERCEMESİ

464) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den şöyle dediği rivâyet olunmuştur : **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), abdest aldı sonra ön avretine su serpti."**

Not : Zevâid'de : İsnadında Kays bin Âsım vardır. O da zayıftır, denilmiştir.

(٥٩) باب المنديل بعد الوضوء وبعد الغسل

59 — ABDEST VE GUSÜLDEN SONRA MENDİL (KULLANMAK) BÂBI

٤٦٥ – حدثنا محمد بن رمح . أنبأنا الليث بن سعد ، عن يزيد بن أبي حبيب ، عن سعيد بن أبي هند ؛ أن أبا مرة ، مولى عقيل ، حدثه أن أم هانىء بنت أبي طالب

Zeyd bin Hârise Ebû Üsâme (R.A.)'nın Hal Tercemesi

462 nolu hadisin râvisi Zeyd bin Hârise Ebû Usâme (R.A.), aslen Yemen'lidir. Benî Huzâa'nın Kelb kabilesindendir. Çocuk iken esir edilerek Sûk-i Ukâz'a getirilip satışa arzedilirken Hz. Hadice tarafından satın alınmış ve sonra Hz. Muhammed (S.A.V.)'e hibe edilmişti. Peygamber Efendimiz de onu âzad ederek evlât edinmişti. Artık herkes, ona Zeyd bin Muhammed derdi. Nihayet Ahzab sûresinin 5'inci âyeti ile herkesin babası adıyla çağırılması emredildikten sonra Zeyd bin Hârise denmeye başlanmıştır. Zeyd ilk müslümanlardandır. Hadice, Ebû Bekr ve Ali'den sonra kendisi müslüman olmuştur. Allah cümlesinden ve bizden razî olsun. Bedir savaşına katılmış ve zafer müjdesini Medine-i Münevvere'ye ilk ulaştıran zât Zeyd'dir. Diğer gazâlarda da Resûl-i Ekrem'in maiyyetinde savaşmıştır. Hicretin 8'inci yılı Rumlarla çarpışmak üzere sefere çıkan ordu komutanı olarak giden Zeyd meşhur Mu'te savaşında şahâdet şerbetini içmiştir. Resûl-i Ekrem, onu çok severdi. Ahmed ve Nesâî'nin rivâyet ettiklerine göre Hz. Âişe (R.A. : Resûlullah (S.A.V.), bir seriyye (Peygamber'in katılmadığı savaş) yi düzenlediği zaman aralarında Zeyd bulunduğunda mutlaka Zeyd'i o seriyye başında kumandan yapardı. Resûl-i Ekrem bir gazâya çıktığında Zeyd Medine'de kaldığı zaman Resûl-i Ekrem tarafından Zeyd vekil olarak bırakılırdı.

Zeyd'den ancak dört hadîs mervîdir. Râvileri ise Enes bin Mâlik, İbn-i Abbâs ve sâir sahâbilerdir.

حَدَّثَتْهُ أَنَّهُ لَمَّا كَانَ عَامُ الْفَتْحِ ، قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى غُسْلِهِ . فَسَتَرَتْ عَلَيْهِ فَاطِمَةُ ، ثُمَّ أَخَذَ ثَوْبَهُ فَالْتَحَفَ بِهِ .

TERCEMESİ

465) "... Ümmü Hâni' bint-i Ebî Tâlib (58) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Mekke'nin fethedildiği yıl, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yıkanmaya kalktı. Fâtime (Radıyallâhü anhâ) da O'nun üzerine perde tuttu. Gusülden sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), elbisesini alarak ona sarındı."

İZAHI

Hadîs, Buhârî'de Tahâret, Namaz ve Edeb kitablarında, Müslim'de Hayız ve Namaz kitablarında, Tirmizî'de İstizan kitabında ve Nesâî'de Tahâret kitabında muhtelif lafızlarla ve değişik râvîlerden nakledilmiştir. Tirmizî, bu bâbta rivâyet olunan en sahih şeyin Ümmü Hânî'in hadisi olduğu Ahmed tarafından ifade edilmiştir, der.

Buhârî ve Müslim'in bâzı rivâyetlerinde şu meâlde bir fıkra da vardır:

«Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalkarak sekiz rek'at kuşluk namazı kıldı.

ÇEŞİTLİ RİVÂYETLERDEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER

1. Arada perde bulunmak şartı ile kişi, mahrem yakınlarının yanında yıkanabilir.
2. Erkek yıkanırken mahremi olan bir kadın ona perde tutabilir.
3. Kuşluk namazı sekiz rek'at olarak kılmak meşrû'dur.
4. Sindî diyor ki, gusülden hemen sonra Resûl-i Ekrem, elbisesine sarınması ile gusül suyunu silmiş olur. Dolayısıyla elbisesi havlu işini yapmış olur. (Yâni gusülden sonra beden üzerindeki su-

(58) Ümmü Hânî' bint-i Ebî Tâlib El-Hâşimiye'nin adı Fâhite'dir. Ahmed'in dediğine göre adı Hind'dir. 46 hadîsi vardır. Buhârî ile Müslim, bir hadîsinde (bu hadîste) ittifak etmiştir. Râvîleri oğlunun oğlu Cu'de ve mevlâsı Ebû Mürre, Kerîr ve Mücâhid'dir. Mekke fethinde müslüman olmuştur. (Hulasa - 500)

yun silinmesinin meşrûluk hükmü bu hadîsten çıkarılmış olur.) Uzak bir ihtimal olmakla beraber şöyle de denilebilir: Hadîste mendilden bahsedilmediği için Resûl-i Ekrem'in gusülden sonra mendil (ve benzerini) kullanmadığı anlaşılır.

٤٦٦ – حدثنا علي بن محمد. ثنا وكيع. ثنا ابن أبي ليلى، عن محمد بن عبد الرحمن ابن سعد بن زرارة، عن محمد بن شرحبيل، عن قيس بن سعد؛ قال: أتانا النبي ﷺ فوضعنا له ماء فاغتسل. ثم أتيناه بملحفة ورسية فاشتمل بها. فكأني أنظر إلى أثر الورس على عكنه.

TERCEMESİ

466) "... Kays bin Sa'd (59) *(Radıyallâhü anhümâ)*'den:

Şöyle söylemiştir: **Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize gelmişti. Biz O'nun (yıkanması) için su koyduk. Gusül ettikten sonra O'na versle boyalı bir örtü getirdik de ona büründü. Biraz sonra (mübârek) karnının kıvrımları üzerindeki boya izine bakar gibi oldum."**

Hadîste Geçen Bâzı Kelimeler:

Milhefe: Örtü, çarşaf ve yorgan anlamına gelir. Burada örtü veya çarşaf mânâsı muraddır.

Virsiye: Vers boyası ile boyanmış olan şeye denir.

Vers: Susama benziyen sarı bir bitkidir. Boya işinde kullanılır. Zaferan ondan imal edilir.

Üken: Ükne'nin çoğuludur. Ükne karındaki kıvrımdır.

Hadîs, Resûl-i Ekrem'in gusülden hemen sonra bir örtüye büründüğünü ve örtü boyasının izleri mübârek karnının kıvrımlarında görüldüğünü ifade eder.

---

(59) Kays bin Sa'd bin Ubâde El-Ensârî El-Hazrecî Ebü'l-Fadl, sahâbî'dir. 16 hadîsi vardır. Buhârî ile Müslim bir hadîsini müttefikan rivâyet etmişlerdir. Başka bir hadîsini kısmen Buhârî rivâyet etmiştir. Râvileri Abdurrahmân bin Ebî Leylâ ve Ebû Temîm El-Ceysânî'dir. Enes demiştir ki, Kays'ın Resûl-i Ekrem'in yanındaki yeri, Emniyet Âmirinin Emir yanındaki yerine benzerdi. Amr bin Dînâr da, Kays, merkebe bindiği zaman ayakları yere değerdi, demiştir. Hz. Muâviye'nin halîfeliği zamanında Medîne-i Münevvere'de vefat etmiştir. Cömertliği hakkında bir çok hikâye vardır. (Hulasa - 317)

Tirmizî şerhi **Tuhfe** yazarı Mübarekfuri; abdestten sonra mendil ile kurulamayı meşrû görenler Ümmü Hâni' ve Kays bin Sa'd'ın hadîslerini delîl göstermişlerdir. Ama bu istidlal düşündürücüdür. Çünkü hadisler gusül hakkındadır, der. **Tuhfe'nin** beyânına göre Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivâyet etmiştir.

٤٦٧ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَا : ثنا وَكِيعٌ .
ثنا الْأَعْمَشُ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ كُرَيْبٍ . ثنا ابْنُ عَبَّاسٍ ، عَنْ خَالَتِهِ مَيْمُونَةَ ؛
قَالَتْ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ بِثَوْبٍ ، حِينَ اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ . فَرَدَّهُ وَجَعَلَ يَنْفُضُ الْمَاءَ.

TERCEMESİ

467) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre (Peygamberimizin hanımlarından olan teyzesi Meymûne *(Radıyallâhü anhâ)* şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüblükten boy abdesti aldığı zaman (kurulanması için) O'na bir elbise (peşkir) verdim. Kabul buyurmadı ve suyu silkelemeye başladı."

İZAHI

Buhârî, Müslim, Tirmizi, Nesâi, Ebû Dâvûd ve Beyhakî'nin rivâyet ettikleri bu hadiste, Peygamber'in muhterem eşlerinden Meymûne, Resûl-i Ekrem'in boy abdestini tamamladıktan sonra peştemal, mendil veya benzeri bir elbise ile kurulanmayı reddettiğini ve mübarek bedeni üzerindeki suyu silkelediğini beyan ediyor.

Ebû Dâvûd **Cünüblükten Gusül** bâbında hadisi rivâyet etmiştir. Şerhi El-Menhel'de konu hakkında özetle şu malûmat veriliyor :

Buhârî'nin bir rivâyetinde :
«Ben O'na bir parça elbise uzattım. O, eliyle şöyle etti ve istemedi», buyurmuştur.

KURULAMAYI MEKRÛH GÖRENLER

Câbir bin Abdillah, İbn-i Ebi Leylâ ve Said bin El-Müseyyeb gibi bâzı zatlar gusül ve abdestten sonra bir elbise ile kurulanmayı mekruh görmüşlerdir. Onların

delillerinden birisi bu hadistir. Fakat onlara hüccet değildir. Çünkü peşkirin reddedilmesi başka sebeblerden olabilir. (Tuhfe'nin, El-Hâfız İbn-i Hacer'den naklettiği gibi zamanın darlığı, verilen peşkirin elverişli olmayışı ve başka nedenlerle red olayı meydana gelmiş olabilir.)

Kurulamanın kerâhetine hüküm verenlerin gösterdikleri diğer bir delîl de İbn-i Şâhîn'in En-Nâsih ve'l-Mensûh adlı kitabında Enes (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadîstir:

«**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **Ebû Bekir, Ömer, Ali ve İbn-i Mes'ûd** (Radıyallâhü anhüm)'den **hiç birisi abdestten sonra yüzünü mendil ile kurulamazdı.**»

Bu hadîsin senedinde Said bin Meysere El-Basrî vardır. Buhârî, onun hadîslerini münker saymış, İbn-i Hibbân da onun mevzu hadîsler rivâyet ettiğini söylemiştir. Hadîs sahih olsa bile onda kurulamanın yasaklığı yoktur. Netice itibarı ile Enes (Radıyallâhü anh) kurulamayı sâbit görmemiştir. Onun sâbit görmemesi yasaklamayı gerektirmez.

KURULAMAYI MÜBAH GÖRENLER

Osman bin Affân, Hasan bin Ali, Enes bin Mâlik, Hasan-i Basrî, Ebû Hanîfe, Mâlik ve Ahmed (Radıyallâhü anhüm) gerek abdestten ve gerekse gusülden sonra kurulamayı mübah görmüşlerdir. Onların delîlleri İbn-i Mâceh'in çıkardığı Selmân-i Farisî'nin (468 nolu) hadîsi ve Tirmizî'nin rivâyet ederek pek kuvvetli olmadığını beyan ettiği şu meâldeki Âişe'nin hadîsidir:

«**Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **bir peşkiri var idi. Abdestten sonra onunla kurulanır idi.**»

Yukarda beyan edilen hadîslerin benzerleri de rivâyet edilmiş ise de onların da zayıf olduğu belirtilmiştir. Ancak hadîslerin çokluğundan bir kuvvet meydana gelir.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) ise kurulamak abdestte mekruh olup gusülde mekruh değildir, demiştir.

ŞÂFİÎLER'İN GÖRÜŞÜ

Şâfiî âlimlerin kurulamak hakkındaki kavillerine gelince; en meşhûr kavle göre kurulamayı yapmamak müstahabtır. Bunu yap-

manın mübah olduğunu söyleyenler olduğu gibi mekruh görenler de vardır. Dördüncü bir kavle göre kirleri giderici olduğu için kurulamak müstahabtır. Beşinci kavle göre yazın mekruh, kışın müstahabtır.

Ş â f i î l e r ' den N e v e v î der ki bu kaviller, kurulamaya ihtiyaç duyulmamak haline âittir. Şayet üşütme veya necâsetin bulaşması endişesi gibi bir nedenle kurulamaya bir ihtiyaç duyulursa bunda kat'iyyen kerâhet yoktur.

SUYU SİLKELEMEK

H z . M e y m û n e (Radıyallâhü anh)'nın hadisinin sonunda Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gusülden sonra suyu silkelediği bildirilir. El-Menhel yazarı bu konuda da şunu ifade eder:

'Hadîs, gusülden sonra beden üzerindeki suyu silkelemenin câizliğine delâlet eder. Abdesti gusle kıyaslamak mümkündür. Çünkü abdestten sonra suyu silkelemenin yasaklığına dâir sahîh bir şey vârid olmamıştır. «Abdestten sonra ellerinizi silkelemeyiniz» meâlinde rivâyet olunan hadîs hakkında İ b n ü ' s - S a l â h şöyle der: «Ben bu hadisi bulamadım. N e v e v î de bunun meçhul ve zayıf olduğunu ifade etmiştir.» İ b n - i H i b b â n da bunu zayıf hadîsler arasında ve İ b n - i E b î H â t i m de El-İlel'de E b û H ü - r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir. Bu durumda suyu silkelemeyi mübah kılan M e y m û n e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisine muârız olan bir sahih hadis yoktur.

N e v e v î diyor ki «M e y m û n e ' nin hadîsi abdest ve gusülden sonra suyu silkelemede bir beis olmadığına delâlet eder. Arkadaşlarımız muhtelif görüşler beyan etmişlerdir.

En meşhûr görüş, silkelemeyi terketmenin müstahab oluşu ve silkelemenin mekruh olmayışıdır. İkinci görüş silkelemenin mekruhluğudur. Üçüncü görüş, yapıp yapmamanın eşitliği ve mübahlığıdır. Azhar ve Muhtar (seçkin) kavil de budur. Zira mübahlığı hakkında bu sahîh hadis vârid olmuştur. Yasaklığı husûsunda ise bir şey sâbit görülmemiştir.»'

Hadisin râviyesi H z . M e y m û n e (Radıyallâhü anhâ)'nın hal termecesi 372 nolu hadisin izahı yapılırken anlatıldı.

٤٦٨ — حدثنا العباس بن الوليد، وأحمد بن الأزهر؛ قالا: ثنا مروان بن محمد. ثنا يزيد بن السمط. ثنا الوضين بن عطاء، عن محفوظ بن علقمة، عن سلمان الفارسي؛ أن رسول الله ﷺ توضأ، فقلب جبة صوف كانت عليه، فمسح بها وجهه.

في الزوائد: إسناده صحيح. ورواته ثقات وفي سماع محفوظ من سلمان، نظر.

TERCEMESİ

468) "... Selmân-i Fârîsî *(Radıyallâhü anh)*'den:

Şöyle söylemiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), abdest aldıktan sonra üzerindeki yün cübbenin ters yüzü ile** (mübârek) **yüzünü kuruladı."**

Not: Zevâid'de, isnadı sahîh olup râvîlerinin de sıka oldukları beyan edilmekle beraber râvî Mahfûz'un, Selmân'dan rivâyeti üzerinde düşünmek gerekir, denmiştir.

İZAHI

Kurulamanın meşrûluğunu söyleyenlerin delillerinden birisi de bu hadîstir. Ancak Tirmizî'nin şerhi **Tuhfe**'de **«Abdestten Sonra Mendil»** bâbında belirtildiği gibi bir cemâat bu hadîsi zayıf görmüştür.

(٦٠) باب ما يقال بعد الوضوء

60 — ABDESTTEN SONRA SÖYLENEN (DUÂ) BÂBI

٤٦٩ — حدثنا موسى بن عبد الرحمن. ثنا الحسين بن علي، وزيد بن الحباب. ح وحدثنا محمد بن يحيى. ثنا أبو نعيم. قالوا: ثنا عمرو بن عبد الله بن وهب، أبو سليمان النخعي. قال: حدثني زيد العمي، عن أنس بن مالك، عن النبي ﷺ قال «من توضأ فأحسن الوضوء. ثم قال، ثلاث مرات: أشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن محمدا عبده ورسوله فتح له ثمانية أبواب الجنة. من أيها شاء دخل».

قال أبو الحسن بن سلمة القطان: ثنا إبراهيم بن نصر. ثنا أبو نعيم بنحوه.

في الزوائد: في إسناده زيد العمي وهو ضعيف.

قال السندى: قلت لكن أصل الحديث صحيح من حديث عمر بن الخطاب. رواه مسلم وأبوداود والترمذى.
كما رواه المصنف من رواية عمر أيضا . ولا عبرة بتضعيف الترمذى الحديث فى رواية عمر . كما نبه عليه ،
والعجب من صاحب الزوائد أنه اقتصر على كلام الترمذى مع ثبوت الحديث فى صحيح مسلم .

TERCEMESİ

469) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Kim güzelce abdest alır ve abdestten sonra üç defa şunu söylerse ona cennetin 8 kapısı açılır. Onların hangisinden dilerse girer.»

اشهد ان لا إله إلا الله وحده لا شريك له واشهد ان محمداً عبده ورسوله

= «Dilimle söyler ve kalbimle tasdik ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. O birdir, ortağı yoktur. Muhammed de O'nun kulu ve resûlüdür.»

Ebü'l-Hasan bin Seleme El-Kattan dedi ki : Bize İbrahîm bin Nasr tahdis etti. (O da dedi ki) Bize Ebû Nâim bu hadisin mislini tahdis etti."

Not : Zeyd El-Ammî'nin zayıflığı nedeni ile senedin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Sindî diyor ki : (469 nolu) hadisin senedinde Zeyd El-Ammî namındaki zayıf râvinin bulunması gerekçesi ile isnadın zayıflığı Zevâid yazarı tarafından ileri sürülmüş ise de, hadisin aslı Ömer (Radıyallâhü anh)'ın rivâyeti ile sahihtir. Müslim, İbn-i Mâceh, Ebû Dâvûd ve Tirmizi, Ömer'in rivâyeti ile tahriç etmişlerdir. Tirmizî'nin, bu rivâyeti zayıf görmesine itibar edilmemiştir. Zevâid yazarının, Tirmizî'nin bu sözü ile yetinerek Sahîh-i Müslim'de mevcut hadisin ispatından bahsetmemesi cidden şaşılacak şeydir.»

٤٧٠ — حَدَّثَنَا عَلْقَمَةُ بْنُ عَمْرٍو الدَّارِمِيُّ . ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَطَاءٍ الْبَجَلِيِّ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَتَوَضَّأُ فَيُحْسِنُ الْوُضُوءَ . ثُمَّ يَقُولُ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ ثَمَانِيَةُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ ، يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ » .

TERCEMESİ

470) "... Ömer bin El-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre kendisi Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Her hangi bir müslüman abdestini güzelce alır sonra = Allah'-tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve Resûlü olduğuna şübhesiz şehâdet ederim, derse mutlaka onun için cennetin 8 kapısı açılır. Bunlardan dilediğinden (cennet'e) girer.»"

İZAHI

Hadîste geçen **«Güzelce abdest»** tâbirinden maksad isbağdır. Yâni rükünleri ile beraber abdestin sünnet ve âdabına riâyet etmek ve suda israf etmemektir. S i n d î **Güzelliği** böyle açıkladıktan sonra der ki: «T i r m i z i ' nin **rivâyetinde duânın sonunda şu parça** da vardır.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ

= «Allah'ım! Beni çok tevbe edenlerden kıl ve beni çok temizlenenlerden eyle.»

N e v e v î demiştir ki, N e s â î ' nin **Amelü'l-Yevm Ve'l-Leyle** kitabında merfû' olarak rivâyet etmiş olduğu şu duâyı da eklemek müstahabtır.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ
وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

= «Allah'ım, senin her türlü noksanlıktan pâk ve nezih olduğuna inanırım. Senin hamdinle şahâdet ederim ki senden başka ilâh yoktur. Sen teksin hiç bir ortağın yoktur. Senden mağfiret dilerim ve sana tevbe ederim.»

Hadîsin «Cennet'in 8 kapısı açılır.» Fıkrasına gelince bir kapı kişinin Cennet'e girmesi için kâfi olduğu halde, mezkûr amelin üstün değerini belirtmek ve yüceltmek için sekiz kapının açılacağı haber veriliyor.»

E b û D â v û d, Sünen'inde, benzer başlık altında açtığı bâbta, U k b e b i n Â m i r ' den rivâyet edilen uzun metinli hadîsin sonunda H z. Ö m e r ' den rivâyet edilen metin M ü s l i m '-de de bulunur.

El-Menhel yazarı hadîsi açıklarken ezcümle şöyle der:

'Cennet'in sekiz kapısının adları şöyledir: İman kapısı, Namaz kapısı, Oruç kapısı, Sadaka kapısı, Öfkesini yenenler kapısı, Râzılar kapısı, Cihâd kapısı ve Tevbe kapısı.

Bir hadîse göre Cennetin Reyyân kapısından yalnız oruçlular girer. Başkası bu kapıdan giremez. Yukardaki hadise göre abdest alıp duâ okuyan kimse için (bu kapı dâhil) Cennet'in sekiz kapısının açılması durumu bir çelişki arzetmez. Çünkü eğer abdest ve duâyı gerçekleştiren kimse oruçluluk vasfını da taşıyorsa dileğine binâen Reyyân kapısından veya başka kapıdan girer. Şâyet oruçluluk vasfını taşımıyorsa Reyyân kapısından girmek arzusunu duymaz. Veyâ buna muvaffak kılınmaz. Bu takdirde hadîsteki muhayyerlik hikmeti ve faydası o şahsın ihraz edeceği şeref ve azameti belirtmektir. Nasıl ki Cenab-ı Allah, bütün peygamberlere H z. M u h a m m e d (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanına ulaşmaları halinde O'na iman etmelerini emretmiştir. Halbuki H z. M u h a m m e d ' in diğer peygamberlerin zamanında zuhur etmiyeceği ve hepsinden sonra gönderileceği malûm idi. Bu emir sırf peygamberimizin şerefinin açıklanması ve ilânı içindir.

Abdest tamamlandıktan sonra okunması emrolunan yukardaki duâların hepsinin peygamberimizden rivâyet edilmesi sâbittir. Fakat abdest alındığında her uzuv yıkanırken okunması itiyad haline getirilen duâlar sâbit görülmemiştir.

M ü s l i m, N e s â i, T i r m i z i ve E b û D â v û d abdest sonunda şahâdet kelimesinin okunmasına dâir hadîsi uzun ve kısa metinler halinde rivâyet etmişlerdir. M ü s l i m ve N e s â i '-nin rivâyetlerinde abdestten sonra iki rek'at namaz kılan ve huşû' içinde namazını tamamlayanlar için benzer mükâfat vaad edilmiştir. Bu sebeble H a n e f i, Ş â f i i, M â l i k i ve H a n b e l i mezheblerine göre abdestten sonra iki rek'at namaz kılmak sünnettir.'

(٦١) باب الوضوء بالصفر

61 — SARI BAKIR (KAB) İLE ABDEST ALMAK BÂBI

٤٧١ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ
ابْنِ الْمَاجِشُونِ . ثنا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ ، صَاحِبِ النَّبِيِّ ﷺ ؛
قَالَ : أَتَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَأَخْرَجْنَا لَهُ مَاءً فِي تَوْرٍ مِنْ صُفْرٍ ، فَتَوَضَّأَ بِهِ .

TERCEMESİ

471) "... Abdullah bin Zeyd *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) **bize gelmiş idi. Biz sarı bakırdan** (mamûl) **bir tevr'de O'na su çıkardık. Kendisi de onunla abdest aldı."**

İZAHI

Sarı bakır, altına benzediği için bundan mamûl kabtan abdest alınması, keza gusül edilmesi câiz mi? diye bir şübhenin meydana gelmemesi için bu hususta vârid olan hadîslere âit açılan bâbta rivâyet olunan mezkûr hadîs Buhâri ve Ebû Dâvûd'un Sünen'inde de rivâyet olunmuştur.

Ebû Dâvûd'un **«Sarı Bakır Kablardan Abdest Alma Bâbında»** rivâyet olunan bu hadîsin açıklamasını yaparken **El-Menhel** yazarı şu bilgiyi verir:

Tevr: Taş, sarı bakır veya başka maddeden mamûl olup leğene benzeyen bir çeşit kabtır. Su içmek, yemek yemek ve abdest almak işinde kullanılır. Tevr'in, leğen olduğu da söylenmiştir.

HADÎS'İN FIKIH YÖNÜ

Hadis, abdest suyunu hazırlamak sûretiyle abdest alana yardım etmenin câiz olduğuna ve rengi bakımından altına benzemekle beraber sarı bakır kabtan abdest almanın mekruh olmadığına delâlet eder. Ebû Ubey: «Buna binâen bakır vesair benzeri madeni kablardan abdest almanın câizliğine hükmedilerek halka ibâdet husûsunda kolaylık sağlanmıştır. Yalnız İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den edilen bir rivâyete göre kendisi sarı bakır kabtan abdest almayı mekruh görmüştür, der.»

E l - A y n î de «İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den bu hususta yapılan rivâyetleri naklettikten sonra: İ b n - i Ö m e r ' in bu kerâheti kendisinin bakırın kokusundan hoşlanmaması anlamına yorumlamak mümkündür. Şâyet fıkhî anlamdaki kerâhet anlamı kasdedilmiş ise onun bunu mekruh görmesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet edildiği sâbit olan ve bunun kerâhetsiz olarak câiz olduğuna delâlet eden hadîslere karşı tutarsız kalır.» demiştir.

٤٧٢ – حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ كَاسِبٍ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيُّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ جَحْشٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ لَهَا مِخْضَبٌ مِنْ صُفْرٍ. قَالَتْ: كُنْتُ أُرَجِّلُ رَأْسَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فِيهِ.

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

472) "... Zeyneb Bint-i Cahş *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Kendisinin bakır bir teknesi var idi. Kendisi: «Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in mübârek başını** (çamaşır için bakırdan mamûl) **o teknede taradım, demiştir.»"**

Not : Hadisin isnadının sahih ve ricalının sıka oldukları, Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Miftahü'l-Hâce'nin bildirdiğine göre A h m e d de bu hadîsi rivâyet etmiştir.

Mıhdab: Çamaşır teknesidir. Çamaşır yıkamaktan başka işlerde de kullanılır. Bâzen bu kelime her türlü kab anlamında da kullanılır. Bu bâbta anılan hadîsler sarı bakır kabların abdest, gusül ve diğer işlerde kullanılabileceğine delâlet eder.

Zeyneb (R.A.)'in Hal Tercemesi

Zeyneb Bint-i Cahş Abdullah İbn-i Cahş'ın hemşiresidir. Abdü'l-Muttalib'in kızı Ümeyye'nin kızıdır. Resûl-i Ekrem onu Zeyd bin El-Hârise ile evlendirdi. Mu-te'de Zeyd'in şehid olmasından sonra Resûlullah Zeyneb'i ezvac-ı Tahirat arasına

(Devamı 102.ci Sahifede)

٤٧٣ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ، وعلي بن محمد ؛ قالا : ثنا وكيع ، عن شريك ، عن إبراهيم بن جرير ، عن أبي زرعة بن عمرو بن جرير ، عن أبي هريرة ؛ أن النبي ﷺ توضأ في تور .

TERCEMESİ

473 "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den:

Şöyle söylemiştir: Şübhesiz Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), tevr'den (sarı bakır kabtan) abdest aldı."

(٦٢) باب الوضوء من النوم

62 — UYUMAKTAN DOLAYI ABDEST ALMAK BÂBI

٤٧٤ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ، وعلي بن محمد . قالا : ثنا وكيع . ثنا الأعمش ، عن إبراهيم ، عن الأسود ، عن عائشة ؛ قالت : كان رسول الله ﷺ ينام حتى ينفخ . ثم يقوم فيصلي ، ولا يتوضأ .

قال الطنافسي : قال وكيع : تعني وهو ساجد .

TERCEMESİ

474) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den :

Şöyle söylemiştir: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

Zeyneb .... (Baştarafı 101.ci Sahifede) almakla taltif buyurmuştur. Zeyneb hayırseverliği ile herkesin saygısını kazanmıştır. Hele Hz. Ömer, Zeyneb'e çok hürmet ederdi. Hilâfetinin ilk yılı hazineden külliyetli bir para hediye etmişti. Zeyneb bu hediyeyi ağlıyarak almış ve aynı gün hepsini fakirlere dağıtmıştır. Böyle bir para yardımına bir daha muhtaç etmemek için canının alınmasını Allah'tan o gece niyazda bulunduğu rivâyet olunmuştur. Bu bedduâ üzerine uzun zaman geçmemiş, ertesi yıl vefat etmiştir. (Aynî)

Zeyneb'in 11 hadîsi vardır. Buhârî ile Müslim 2 hadîsinde ittifak etmişlerdir. Râvîleri yeğeni Muhammed bin Abdillah ve Zeyneb Bint-i Ebî Seleme'dir. Hz. Âişe: Din, takva, doğru sözlülük ve yakınlarına şefkat bakımından Zeyneb'den daha hayırlı bir kadın görmedim, demiştir. Mü'minlerin analarından (Peygamber'in muhterem eşlerinden) ilk vefat eden hanım O'dur. Hicretin 20. yılı vefat etmiştir. (Hulasa - 491)

uyurdu. Hatta horlardı. Sonra kalkarak abdest almaksızın namaz kılardı.'

Tanâfisî dedi ki Vekî' şöyle söylemiştir:

Âişe, Resûl-i Ekrem'in secde halinde iken uyuduğunu... kasdetmiştir."

٤٧٥ – حدثنا عبد الله بن عامر بن زرارة . ثنا يحيى بن زكريا بن أبي زائدة ، عن حجاج ، عن فضيل بن عمرو ، عن إبراهيم ، عن علقمة ، عن عبد الله : أن رسول الله ﷺ نام حتى نفخ . ثم قام فصلى .

في الزوائد : هذا إسناد رجاله ثقات . إلا أن فيه حجاجا ، وهو ابن أرطاة ، كان يدلس .

TERCEMESİ

475) "... Abdullah (İbn-i Mes'ûd) (60) *(Radıyallâhü anh)*'den:

Şöyle söylemiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şübhesiz uyudu. Hatta horladı. Sonra kalkıp namaz kıldı."**

Not: Zevâid'de: Bu, ricalı sıka olan bir isnaddır. Fakat senedde Haccâc vardır. O da İbn-i Ertât'tır. Kendisi tedlis ederdi.

٤٧٦ – حدثنا عبد الله بن عامر بن زرارة ، عن ابن أبي زائدة ، عن حريث بن أبي مطر ، عن يحيى بن عباد ، أبي هبيرة الأنصاري ، عن سعيد بن جبير ، عن ابن عباس ؛ قال : كان نومه ذلك وهو جالس . يعني النبي ﷺ .

في الزوائد : هذا إسناد ضعيف لضعف حريث . ورواه أبو داود والترمذي من وجه آخر ، عن ابن عباس ، بغير هذا السياق .

قال السندي : قال قد ضعفه أبو داود من حيث الإسناد ومن حيث المعنى .

TERCEMESİ

476) "... (Abdullah) İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'den:

Şöyle söylemiştir: **Nebî** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in o uykusu, kendisi oturur iken olmuştur."**

(İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) şunu demek istemiştir: Resûl-i Ekrem'in uyuyup horladıktan sonra kalktığında abdest almaksızın

---

(60) Râvî Abdullah'ın İbn-i Mes'ûd olduğu, Tirmizî sünenine ait Tuhfetü'l-Ahzevî şerhinin benzer bâbındaki beyânından alınmıştır.

namaz kıldığına dâir hadîste söz konusu edilen uykusu O, oturmuş halde iken vuku bulmuştur.) (61)

Not : Zevâid'de : Râvîlerden Hüreys zayıf olduğu için hadîsin isnadı zayıftır. Ebû Dâvûd ve Tirmizi de İbn-i Abbâs'ın bu hadîsini başka senedlerle ve başka metin halinde rivâyet etmişlerdir, denilmiştir.

Sindî'de : Ben derim ki Ebû Dâvûd bu hadîsi hem isnad hem de mânâ yönlerinden zayıf görmüştür, diyor.

٤٧٧ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَفَّى الْحِمْصِيُّ . ثنا بَقِيَّةُ ، عَنِ الْوَضِينِ بْنِ عَطَاءٍ ، عَنْ مَحْفُوظِ بْنِ عَلْقَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَائِذٍ الْأَزْدِيِّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْعَيْنُ وِكَاءُ السَّهِ . فَمَنْ نَامَ فَلْيَتَوَضَّأْ » .

T E R C E M E S İ

477) "... Ali bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Uyanıklık mak'adın bağıdır. Bu sebeble uyuyan kimse abdest alsın.»"

٤٧٨ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ زِرٍّ ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَسَّالٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْمُرُنَا أَنْ لَا نَنْزِعَ خِفَافَنَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ، إِلَّا مِنْ جَنَابَةٍ . لَكِنْ مِنْ غَائِطٍ وَبَوْلٍ وَنَوْمٍ .

T E R C E M E S İ

478) "... Safvân (62) bin Assâl (El-Müradî El-Cemelî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **mestlerimizi üç güne kadar büyük abdest bozmak, küçük abdest bozmak ve uyku uyumak nedenleri ile çıkarmamızı, fakat cünüblük halinden dolayı çıkarmamızı emretti."**

HADÎSLERİN İZAHI

Bu bâbta geçen ilk iki hadis'e göre Resûl-i Ekrem'in horlayıncaya kadar uyuduktan sonra kalkıp namaz kılmış ve uykudan dolayı ab-

(61) Parentez içindeki ifade mürtercime âittir.

(62) Peygamber ile beraber 12 savaşa katılmış, 20 hadîsi vardır. İbn-i Mes'ûd bile ondan rivâyet etmiştir. (Hulasa - 174)

destini tazelememiştir. Üçüncü hadiste İ b n - i A b b â s Peygamber'in bu uykusunun oturarak vuku bulduğunu ifade etmiştir. İlk hadîsin râvilerinden V e k î ' in beyânına göre Peygamber'in söz konusu uykusu secdede iken meydana gelirdi.

S i n d î bu konu ile ilgili olarak şöyle der:

Sahih hadislerde açıkca belirtildiği gibi Peygamber'in uyku halinde gözü uyurdu. Fakat kalbi uyumazdı. Bu sebeble uykusu abdestini bozmaz. Çünkü uykunun abdesti bozmasının sebebi uyuyan kişinin farkına varmadan yellenmiş olması endişesi ve ihtimalidir. Kalbi uyumayan kimse için bu durum söz konusu değildir. Yâni mak'adından bir şey çıktığı takdirde kalbi uyanık olduğu için farkına varır. Peygamber'in uykudan sonra abdest almaksızın namaz kılmasının sebebi bu olunca ne şekilde uyumuş olursa olsun netice değişmez. Yâni ister secdede iken, ister otururken veya yatarken uyumasının hükmü aynıdır. Dolayısıyla İ b n - i A b b â s ' ın üçüncü hadiste «... **Kendisi otururmuş halde iken ...»** sözüne ve V e k î ' in birinci hadîsi yorumlarken «**Secde halinde iken...»** ifadesine hacet yoktur. Aslında Peygamber'in uykusu ile ilgili hadîsleri bu bâbta zikretmek uygun değildir. Ancak Peygamberler içerisinden O'nun uyku ile abdestinin bozulmadığı hükmünü açıklamak ve özel durumunu belirtmekle berâber bu hadisleri nakletmek yerinde olur.

Dördüncü ve beşinci hadis ise uykunun abdesti bozduğuna delâlet eder.

UYKU HAKKINDA ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1. Uyku hiç bir surette abdesti bozmaz. E b û M û s a E l - E ş ' â r î, S a î d b i n E l - M ü s e y y e b, E b û M i c l e z, H ü m e y d b i n A b d i r r a h m a n, E l - A ' r a c, E v z â î ve Ş i a mezhebine mensup âlimlerin görüşü budur.

2. Uyku ne sûretle olursa olsun abdesti bozar. H a s a n - i B a s r î, M ü z e n î, E b û U b e y d E l - K a s i m b i n S e l â m ve İ s h â k b i n R a h e v e y h böyle demişlerdir. Ş â f i î ' nin garîb bir kavli budur. İ b n ü ' l - M ü n z i r ben de bu görüşteyim, İ b n - i A b b â s ve E b û H ü r e y r e ' den bu yolda rivâyet vardır.

3. Çok uyku ne sûretle olursa olsun abdesti bozar, az uyku ise hiç bir halde abdesti bozmaz. Z ü h r î, R a b i a, E v z â î, M â l i k ve bir rivâyete göre A h m e d ' in mezhebi budur.

4. Rukû', secde, kıyam ve kıraat gibi namazın içindeki durumlardan birisi üzerine meydana gelen uyku abdesti bozmaz. Bu durumlar ve haller namazın içinde olsun dışında olsun hüküm aynıdır.

Fakat namazın içinde bulunmayan durumlar üzerinde vuku bulan uyku abdesti bozar. Meselâ; sırt üstü yatarak veya bir şeye dayanarak uyuyan kişinin abdesti bozulur. Ebû Hanîfe ve Dâvûd-i Zâhirî'nin mezhebi budur. Şâfiî'den garîb bir kavil olarak bu görüş rivâyet edilmiştir.

5. Uyku yalnız rukû' sücûd halinde ise abdesti bozar, aksi takdirde bozmaz. Bu kavil Ahmed'den rivâyet edilmiştir.

6. Yalnız secde halindeki uyku abdesti bozar, başka türlü uyku abdesti bozmaz. Bâzı âlimler böyle demişler. Ahmed'den de böyle bir rivâyet vardır.En-Neyl yazarı El-Bahr'e atfen verdiği malûmata göre Zeyd bin Ali ve Ebû Hanîfe'nin böyle söyledikleri rivâyet olunmuştur.

7. Oturarak veya mak'adını yere yerleştirerek uyuyan bir kimsenin abdesti bozulmaz. Bu husûsta az uyumak ile çok uyumak arasında bir fark yoktur. Kezâ namaz içinde ve namaz dışında olmanın bir ayırımı yoktur. Başka türlü uyku abdesti bozar. Şâfiî mezhebi budur.

Ebû Dâvûd'un süneninde, burada olduğu gibi uykudan dolayı abdest almak başlığı altında açtığı bâbtaki hadîsleri El-Menhel yazarı açıklarken yukardaki görüşleri delîlleri ile berâber zikretmiş ve gösterilen delîllere verilen cevabları da kaydetmiştir. Daha sonra kendi görüşünü şu cümlelerle ifâde etmiştir:

«Yukarda geçen görüşleri, delîlleri ve delîllere vakî itirazları tetkik ettiğin zaman son mezhebin en kuvvetli ve tercihe şâyân olduğunu görürsün. Çünkü delîlleri çoktur. Ve bu konuda mevcut bütün delîllerin işlerliği bu görüşle sâbit olur.»

El-Menhel yazarı, Nevevî'den şunu nakleder:

«Şâfiî mezhebine göre oturarak ve mak'adını iyice yere yerleştirerek uyuyan kişinin abdesti bozulmaz. Şâfiî'ye göre uyku bizâtihi abdesti bozmaz. Ancak uyku mak'addan yelin çıkmasına delîldir. Şâfiî'nin bu sözünün delîli Hz. Ali'nin (477 nolu) hadîsi ve Hz. Muâviye'nin hadisidir. Bence konu hakkında beyan edilen görüşlerin en isabetlisi budur. Çünkü ancak bu görüşle mevcut delîllerin arası bulunur.»

El-Menhel yazarının burada N e v e v î ' den naklettiği parça iki üç sahifeyi doldurur uzunlukta olduğu için buraya aktarmadık. Arzu edenler bu yere müracaat etsinler. (63) El-Menhel yazarı daha sonra şöyle söyler:

«Yukarda geçen tafsîlat ve uykunun abdesti bozup bozmaması husûsunda âlimler arasındaki mezkûr ihtilâf ümmetin uykusu hakkındadır. Resûl-i Ekrem hakkında değildir. Çünkü sahîh hadîslerle sâbit olduğu gibi O'nun uykusu ne şekilde olursa olsun abdesti bozmaz. Âlimler burada ittifak etmişlerdir. O hüküm O'nun özelliklerindendir.»

Bu bâbta geçen ve Resûl-i Ekrem'in uyuyup horladıktan sonra kalkıp abdest almaksızın namaz kıldığını beyan eden ilk üç hadîsten çıkan hüküm Peygamber'in bir özelliğine âit olduğu cihetle bunun hakkında bir şey söylemeye gerek görmüyorum. H z . A l i ' den rivâyet olunan (477 nolu) hadîs'e gelince, bu hadîste geçen kelimelerden :

Ayn : Göz mânâsınadır. Burada uyanıklık halinden kinayedir.

Vikâ' : Kırba, kese ve benzerinin ağzını bağlamak işinde kullanılan bağdır.

Seh : Kalça anlamındadır. Burada mak'ad anlamı kasdedilmiştir.

Hadîsin ilk cümlesi «**Uyanıklık mak'adın bağıdır.**» şeklinde terçeme edildi. Yâni kırba'nın ağzına bağlanan bağ nasıl kırbanın içindeki maddenin dışarıya çıkmasına engel oluyor ise uyanıklık hâli de mak'adden yelin istek dışı çıkmasına engel olur. İnsan uyanık olduğu sürece mak'adı bir bağ ile bağlanmış gibidir. Ondan bir şey çıkmaz. Şâyet çıkarsa sahibi duyar. Kişi uyuyunca bu bağ çözülür. Ve bunun içindir ki uyku abdesti bozar. Çünkü uyku halinde mak'adden bir şeyin çıkması muhtemeldir.

Uykunun her türü, az olsun çok olsun abdesti bozar diyenler bu hadîsi delil göstermiş ise de red edilmiştir. Çünkü İ b n - i E b î H â t i m E b û Z ü r ' a ' dan **El-İlel** ve **El-Merâsîl** kitablarında İ b n - i Â i z ' in A l i ' den olan rivâyetinin mürsel olduğunu nakletmiştir. E l - A y n î de: Bu hadîs iki yönden malûldur. Birinci yön münkati olmasıdır. İkinci yön senedindeki râvi B a k ı y y e ' - nin E l - V a d î n ' den rivâyetinin sıhhatı hakkında bâzı itirazların olmasıdır. Hadisin sıhhatı kabul edildiği takdirde de diğer ha-

(63) El-Menhel C. 2., Sah. 238 - 241

dislere ters düşmemesi için bu hadîs mak'adı iyice yere yerleşmemiş olarak ve iyice uyuyan kimse hakkındadır, diye yorumlanır, demiştir.

Hattâbî: Bu hadîs uykunun bîzatihi abdesti bozmadığı ve mak'adden bir şeyin çıkmasına vesîle olması dolayısıyla uyku ile abdestin bozulduğunu teyid eder, demiştir.

Hadîs Resûl-i Ekrem'in, ümmetine, muhtaç oldukları dini hususları, hatta utanılan incelikleri bile öğrettiğine ve uykunun abdesti bozduğuna delâlet eder.

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Ahmed, Darekutnî, Beyhaki ve Tabarânî de rivâyet etmişlerdir.

478 nolu hadiste uyku, küçük abdest ve büyük abdest bozmak ile beraber zikredildiğinden dolayı uykunun gaita ve idrar gibi abdesti bozduğuna delâlet eder. Ayrıca yolculuk halinde, kişinin üç güne kadar mest üzerine mesh edebileceğine ve mest giymiş olan bir kimsenin cünüp olması halinde mestini çıkarıp ayaklarını boy abdesti meyanında yıkamasının gereğine delâlet eder.

Nevevî diyor ki: Delilik, baygınlık, içki veya başka şeyden dolayı sarhoşluk nedeniyle aklın gitmesi âlimlerin ittifakı ile abdesti bozar. Uyuklamak abdesti bozmaz. Bunda da ihtilâf yoktur. Uyumuş olmanın alâmeti uykunun aklı yenmesi, göz ve diğer duyu organlarının durmasıdır. Uyuklamak ise akla galebe çalmaz, duyu organlarında gevşeme olur. Uyuklamanın en bâriz alâmeti, uyuklayanın, yanında yapılan konuşmaları duymasıdır. Yapılan konuşmayı anlamaz ise de sadece ses duyması kâfidir. Bir kimse uyudu mu, uyukladı mı diye tereddüt ederse abdest alması müstahab olur. Âlimler: Uyumuş olmanın alâmetlerinden birisi kişinin rüyâ görmesidir, demişlerdir.

Uykunun abdesti bozması husûsunda geniş bir ayrıntılı malûmatı almak isteyenler fıkıh kitablarına baş vursunlar.

(٦٣) باب الوضوء من مس الذكر

63 — ERKEKLİK UZVUNA ELİN DOKUNMASINDAN DOLAYI ABDEST ALMAK BÂBI

٤٧٩ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ ، عَنْ هِشَامِ ابْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ بُسْرَةَ بِنْتِ صَفْوَانَ ؛ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا مَسَّ أَحَدُكُمْ ذَكَرَهُ فَلْيَتَوَضَّأْ » .

TERCEMESİ

479) "... Büsre bint-i Safvân *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Biriniz, el ile kendi erkeklik uzvuna dokunduğu zaman abdest alsın.»"

İZAHI

Ebû Dâvûd'un Süneninde aynı başlık altında açılan bâbta rivâyet edilen hadîsin açıklaması bahsinde **El-Menhel** yazarı şu malûmatı vermektedir:

Hadîsin **«Eliyle kendi erkeklik uzvuna dokunan»** ifâdesinden maksad perdesiz olarak dokunmaktır. Çünkü Ebû Hüreyre'den rivâyet edilen bir hadîste Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Arada perde olmaksızın eliyle kendi erkeklik uzvuna dokunan kimseye abdest almak vâcib olur.» buyurmuştur. Bu hadîsi Ahmed bin Hanbel ve İbn-i Hibbân rivâyet etmişlerdir. Esasen bu fıkrada geçen «Mess» kelimesi çıplak el ile ve perdesiz olarak bir şeye dokunmaktır.

Hadîsin **«Abdest alsın»** emrinden maksad şer'î abdesttir. Sadece el yıkamak değildir. Çünkü Darekutnî'nin rivâyetinde hadîs şöyledir: **«Biriniz kendi erkeklik uzvuna eliyle dokunduğu zaman namaz için alınması gereken abdesti alsın.»** Yine Darekutnî'nin başka bir rivâyetinde şu meâlde bir hadîs vardır: **«Kendi erkeklik uzvuna eliyle dokunan abdestini iâde etsin.»** İâde kavramı namaz abdesti için tahakkuk eder.

Hadîsin zâhiri, erkeklik uzvuna dokunmaktan dolayı abdestin bozulmasına delâlet eder. Ömer bin El-Hattâb, oğlu Abdullah, Ebû Hüreyre, İbn-i Abbâs, Âişe, Sa'd bin Ebî Vakkâs, Atâ', Zührî, İbnu'l-Müseyyeb, Mücâhid, Eban bin Osman, Süleyman bin Yesâr, İshâk, Mâlik, Şâfii ve Ahmed bin Hanbel (Radıyallâhü anhüm) buna hükmetmişlerdir. Onların delili mezkûr hadîs ile Darekutnî'nin yukarda geçen iki rivâyeti ve yine Darekutnî'nin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettiği şu hadistir:

"Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki, **«tenâsül uzuvlarına elleriyle dokunduktan sonra abdest almadan namaza duran**

lara veyl olsun.»" Bu hadîs bir bedduâ mahiyetindedir. Bedduâ ise ancak gerekli olan bir şeyi terk etmek üzere yapılır.

(**El-Menhel** yazarı başka delilleri de zikretmiş ise de bu kadarını almakla yetinelim.)

El-Menhel yazarı daha sonra erkeklik uzvuna elin dokunmasıyla abdestin bozulmadığına hükmedenlerin başında A l i, İ b n - i M e s ' û d, A m m â r, H a s a n - i B a s r î, R a b î a, S e v r î, E b û H a n î f e ve arkadaşları (Radıyallâhü anhüm) gelir. Bunların delîli ise T a l k b i n A l i ' nin gelecek olan (483 nolu) hadîsidir. T a b a r â n î ve İ b n - i H a z m, T a l k ' ın hadîsinin sahîh olduğunu T a h â v î de onun isnadının doğru olduğunu ve İ b n ü ' l - M e d e n î ise T a l k ' ın hadîsi B ü s r e ' nin (479 nolu) hadîsinden hasen olduğunu söylemiştir. Bunların delîllerinden birisi de T a h â v î ' nin A l i (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu mânâdaki haberidir:

«Ben, burnuma veya kulağıma veya erkeklik uzvuma elimle dokunmam, arasında bir fark görmem.» T a h â v î, İ b n ü ' l - M e s' û d ve H u z e y f e (Radıyallâhü anhümâ)'den de benzer haber rivâyet etmiştir.

Erkeklik uzvuna elin dokunmasıyla abdestin bozulmadığına hükmeden bu âlimler, abdestin bozulduğuna delâlet eder. B ü s r e ' nin hadîsi hakkında : Bu hadîs herkesin mübtelâ olduğu yaygın bir mes'ele hakkında da vârid olan bir âhâd hadîs'tir. Eğer sâbit olmuş olsaydı meşhur hadîsler arasına geçerdi. Bunun sâbit olduğu tesbit edildiği takdirde normal abdest değil, el yıkama anlamında yorumlanır. Çünkü sahâbîler taşlarla istincâ ederlerdi elleriyle tenâsül uzuvlarına dokununca bilhassa yaz günlerinde elleri kirlenmiş olurdu, demişlerdir.

Bâzı âlimler de Bü s r e ' nin hadîsi ile T a l k ' ın hadîsini işler hâle getirmek için B ü s r e ' nin hadîsindeki erkeklik uzvuna dokunmayı o yoldan idrâr ve benzerî bir şeyin çıkmasına yorumlamışlardır.

Tabiî bu yorum çok uzak bir te'vildir. Bu nedenle tutarsızdır. Erkeklik uzvuna dokunmakla abdestin bozulmadığına hükmedenlerin gösterdikleri en kuvvetli delîl olan T a l k ' ın hadîsini « Ş â f i î, D a r e k u t n î, B e y h a k î, İ b n ü ' l - C e v z î zayıf görmüşlerdir. Ş â f i î : «Biz K a y s b i n T a l k ' ın kim olduğunu soruşturduk onu tanıyanı bulamadık. Bu nedenle biz onun

haberini neye dayanarak kabul edebiliriz» demiştir. E b û H â t i m ve E b û Z ü r ' â da: K a y s b i n T a l k, sözü delîl sayılan kişilerden değildir. Onun hadîsinin sahîh olduğu tesbit edildiği takdirde de B ü s r e ' nin hadîsi ile mensuhtur. Çünkü T a l k hicretin ilk yılı M e s c i d - i N e b e v î yapılırken Peygamber'in yanına varmış, B ü s r e ise hicretin sekizinci yılı M e k k e ' nin fethedildiği yıl müslüman olmuştur. T a l k mescid inşaatında Peygamberimizi ziyâret ettikten sonra kavmine dönmüş ve ondan sonra bir daha Peygamberimizin yanına geldiği sâbit olmamıştır, demişlerdir. İ b n - i H i b b â n, T a b a r â n i, İ b n ü ' l - A r a b î ve E l - H â z ı m i de T a l k ' ın hadîsinin mensuh olduğuna hükmedenlerdendir.

Âlimlerin bir kısmı tercih yolunu seçerek B ü s r e ' nin hadîsini T a l k ' ın hadisine tercih etmişlerdir. Çünkü T i r m i z î, D a r e k u t n i, İ b n - i M u i n ve A h m e d gibi bir çok imam onun sıhhatına hükmetmişlerdir. B u h â r î de bu konuda vârid olan en sahih hadis B ü s r e ' nindir, demiştir.

Telhis'te beyan edildiğine göre B e y h a k i : B ü s r e ' nin hadîsini B u h â r î ve M ü s l i m tahrif etmemiş ise de bütün râvîlerini hüccet saymışlardır. B u h â r î, M e r v â n b i n E l - H a k e m i bir kaç hadîste sıka saymıştır. B ü s r e ' nin hadisini te'yid eden şâhidlerinin ve tariklerinin çokluğu da tercih sebebini teşkil eder. (El-Menhel yazarı bu arada şâhidleri ve tarîkleri sırayla nakletmiş ise de çok uzun olduğundan dolayı buraya aktarmadım.)

El-Menhel yazarı daha sonra abdestin bozulmadığına hükmeden H z . A l i ve diğer sahâbîlerin sözlerine karşı abdestin bozulduğunu savunanlar şöyle demişlerdir, der :

H z . A l i ve arkadaşlarından rivâyet olunan hadîsler mevkûf eserlerdir. (Yâni Resûlullah'ın buyrukları değildir.) Bu nedenle bunlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e merfû olan sahîh hadîslere denk tutulamazlar. «B ü s r e ' nin hadîsi Ehâd haberidir», sözü reddedilmiştir. Çünkü B ü s r e ' nin hadîsini 17 sahâbî rivâyet etmiştir. S u y û t î onu mütevatir hadislerden saymıştır. E l - H â k i m : Sahâbîlerden ve Tabiîlerden bir cemaat bu hadîsi B ü s r e ' den rivâyet etmiştir. A b d u l l a h b i n Ö m e r b i n E l - H a t t â b, A b d u l l a h b i n A m r b i n E l - A s, S a î d b i n E l - M ü s e y y e b, U m r e b i n t - i A b d i r r a h m a n, E l - E n s â r î y e, A b d u l l a h b i n E b î M e l i k e ve S ü l e y m a n b i n M û s a (Radıyallâhü anhüm) B ü s r e ' den rivâyet edenlerdendir, der.

Yukarda geçen malûmat ile erkeklik uzvuna dokunmanın abdesti bozduğu açıktır. Buna hükmedenlerin konu hakkmdaki ayrıntılı bilgileri aşağıya alınmıştır:

1) M â l i k î mezhebine göre erginlik çağına gelen kişinin perdesiz olarak kendi erkeklik uzvuna eliyle dokunması abdesti bozar. Dokunmanın kasden veya sehven olması, şehvet duyup duymaması, el ayası, kenarı, parmak uçları veya kenarları ile dokunma arasında bir fark yoktur. Fakat; tırnak ve elin tersi ile dokunma abdesti bozmaz. Mezhebin meşhûr kavli budur. Perdeli olarak dokunmaya gelince, üç kavil vardır:

Meşhur kavle göre; bozmaz. Kadının kendi tenasül uzvuna dokunması ise meşhur kavle göre abdesti bozmaz. Kişinin kendi dübürüne elini dokundurması abdesti bozmaz.

2) Ş â f i î mezhebine göre elin içi ile bir insanın tenâsül uzvuna perdesiz olarak dokunmak abdesti bozar. Kişinin kendi tenâsül uzvuna veya başkasının tenâsül uzvuna dokunması farketmez. Tenâsül uzvuna dokunulan kişinin, küçük veya büyük, erkek veya kadın, diri veya ölü olması farketmez. Bir insanın dübürüne dokunmasının hükmü de aynıdır. Elin içi derken elin ayası ve parmakların iç kısmı kasdedilmiştir.

3) H a n b e l î mezhebine göre erkeklik uzvuna çıplak el ile dokunmak mutlaka abdesti bozar. Dokunanın erkek veya kadın olması, şehvetli veya şehvetsiz olması kendi tenâsül uzvu veya başkasının tenâsül uzvu, elin ayası veya tersi yahut da kenarı neticeyi değiştirmez. Dübürün hükmü de erkeklik uzvunun hükmüdür. Kadının kendi tenâsül uzvuna dokunması da abdestini bozar.

(El-Menhel yazarı yukarıdaki ayrıntılı bilgilerini naklettiği çeşitli mezheb âlimlerinin dayandıkları delîllerin bir kısmını da kasdetmiştir. Çok geniş olan bu konu hakkında özlü olarak verilmesine çalıştığımız bu bilgiyi aktarmakla yetiniyoruz. Daha geniş malûmat isteyenler fıkıh kitaplarına ve hadîslerin şerhlerine müracaat edebilirler.)

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Hadis erkeklik uzvuna elin dokunmasından dolayı abdestin bozulduğuna delâlet eder. Bu konuda âlimler arasında mevcut ihtilâfı yukarda gördünüz.

HADÎSİ TAHRİÇ EDENLER

Mâlik, Şâfiî, Ahmed, Tirmizî, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân, El-Hâkim, İbnü'l-Cârûd, Darekutni ve Tahâvi (Rahimehumullah).

Tirmizî ve Darekutnî hadîsin sahîh olduğunu da beyan etmişlerdir. El-Hâfız İbn-i Hacer Telhis'te: Hadisin bu konuda rivâyet olunan bütün hadîslerden daha sahîh olduğu Buhârî'den nakledilmiştir, der. Ebû Dâvûd: Ben Ahmed'e Büsre'nin hadîsi sahîh değildir, dedim. Ahmed, bilâkis hadîs sahîhtir diye cevap verdiğini ifâde etmiştir. Yâhyâ bin Muîn, Beyhakî ve Hâzimî de sıhhatını beyân etmişlerdir. Hadîsin sıhhatına itiraz edenlerin gösterdikleri gerekçe râvî Urve'nin Mervân bin El-Hakem aracılığı ile Büsre'den rivâyet etmesidir. Halbuki İbn-i Huzeyme ve birkaç imam Urve'nin doğrudan Büsre'den hadîsi rivâyet ettiğini kesin olarak ifâde etmişlerdir.

٤٨٠ – حدثنا إبراهيم بن المنذر الحزامي . ثنا معن بن عيسى . ح وحدثنا عبد الرحمن بن إبراهيم الدمشقي . ثنا عبد الله بن نافع ، جميعا ، عن ابن أبي ذئب ، عن عقبة بن عبد الرحمن ، عن محمد بن عبد الرحمن بن ثوبان ، عن جابر بن عبد الله ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إذا مس أحدكم ذكره ، فعليه الوضوء » .

فى الزوائد : فى إسناده مقال . عقبة بن عبد الرحمن ذكره ابن حبان فى الثقات . وقال ابن المدينى : شيخ مجهول ، وباقى رجاله ثقات .

TERCEMESİ

480) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

Büsre (R.A.)'nin Hal Tercemesi

Büsre bint-i Safvan bin Nevfel bin Abdi'l-Uzza bin Kusayy El-Kureşiye El-Esediye Mervân bin El-Hakem'in teyzesi ve Abdülmelik bin Mervân'ın büyük dedesidir. Râvîleri Abdullah bin Amr, Urve bin Zübeyr, Mervan bin El-Hakem ve Saîd bin El-Müseyyeb'dir. İbn-i Mâceh, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî Büsre'nin hadîslerini rivâyet etmişlerdir. Şâfiî, Büsre muhâcirlik şerefine kavuşmuştur, demiştir. İbn-i Mus'ab de Büsre'nin Resûl-i Ekrem'e biat edenlerden olduğunu söylemiştir. (El-Menhel cüz 2, Sah. 192)

«Sizden birisi eliyle kendi erkeklik uzvuna dokunduğu zaman ona abdest gerekir.»"

Not: Zevâid'de: Hadîsin isnadındaki râvîlerden Ukbe bin Abdirrahman'ın meşhur bir şeyh olduğunu İbnü'l-Medenî söylemiştir. Fakat İbn-i Hibbân onu sıkalardan saymıştır. Senedin diğer ricali sıkadır, denmiştir.

٤٨١ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا المعلى بن منصور . ح وحدثنا عبد الله ابن أحمد بن بشير بن ذكوان الدمشقي . ثنا مروان بن محمد . قالا : ثنا الهيثم بن حميد . ثنا العلاء بن الحرث ، عن مكحول ، عن عنبسة بن أبي سفيان ، عن أم حبيبة ؛ قالت : سمعت رسول الله ﷺ يقول « من مس فرجه فليتوضأ » .

في الزوائد : في الإسناد مقال . ففيه مكحول الدمشقي ، وهو مدلس . وقد رواه بالعنعنة فوجب ترك حديثه . لاسيما وقد قال البخاري وأبو زرعة : إنه لم يسمع من عنبسة بن أبي سفيان . فالإسناد منقطع .

TERCEMESİ

481) "... Ümmü Habîbe *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre: **Kendisi: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim:**

«Kendi tenâsül uzvuna eliyle dokunan kişi abdest alsın.»"

Not: Zevâid'de bu isnad hakkında eleştiri olmuştur. Çünkü onda Mekhûl Ed-Dımışkî vardır. Kendisi tedlisçidir. Bu hadîsi an'âne ile rivâyet etmiştir. Dolayısı ile hadîsini terk etmek gerekir. Ayrıca Buhârî ve Ebû Zür'a: Şüphesiz Mekhûl Ambese bin Ebî Süfyan'dan hadis dinlememiştir, demişlerdir. Bu nedenle de isnad münkatıdır, diye malûmat vermiştir.

Tirmizi'nin şerhi Tuhfe bu bâbta El-Telhis'ten naklen şu bilgiyi verir: Ümmü Habibe'nin hadîsini İbn-i Mâceh rivâyet etmiş, El-Müntekа'da beyan edildiğine göre Ahmed ve Ebû Zür'a hadîsin sahih olduğunu söylemişlerdir. İbnü's-Seken de ben: Bu hadiste bir illet bilmiyorum, demiştir.

٤٨٢ – حدثنا سفيان بن وكيع . ثنا عبد السلام بن حرب ، عن إسحاق بن أبي فروة ، عن الزهري ، عن عبد الله بن عبد القاري ، عن أبي أيوب ؛ قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول « من مس فرجه فليتوضأ » .

في إسناده إسحاق بن أبي فروة . اتفقوا على ضعفه .

TERCEMESİ

482) "... Ebû Eyyûb *(Radıyallâhü anh)*'den :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den işittim, şöyle buyurdu :**

«Kendi tenâsül uzvuna eliyle dokunan kişi abdest alsın.»"

Not : İsnadında İshâk bin ebî Ferve bulunur. Âlimler onun zayıflığı husûsunda ittifak etmişlerdir.

(٦٤) باب الرخصة فى ذلك

64 — ERKEKLİK UZVUNA DOKUNMA HAKKINDAKİ RUHSAT BÂBI

Ruhsat : Arap dilinde kolaylık ve kolaylaştırmak demektir. Usûl ve Fıkıh âlimlerine göre ruhsat bir mes'ele hakkında asıl hükmün sebebi bulunmakla beraber güç olan o hükümden bir mazeret dolasıyla kolay olan başka bir hükme intikal etmektir.

٤٨٣ — حدثنا عليُّ بنُ محمدٍ . ثنا وكيعٌ . ثنا محمدُ بنُ جابرٍ ؛ قال : سمعتُ قيسَ ابنَ طلقٍ الحنفيَّ ، عن أبيه : قال : سمعتُ رسولَ اللهِ ﷺ ، سُئِلَ عن مسِّ الذَّكرِ ، فقالَ « ليسَ فيهِ وضوءٌ . إنما هوَ منكَ » .

TERCEMESİ

483) "... Talk (bin Ali) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'e erkeklik uzvuna el ile dokunmanın hükmü sorulurken şöyle buyurduğunu işittim.** (Bu olaya bizzat şâhid oldum.)

«Onda abdest almak yoktur. Çünkü o senden bir parçadır.»"

İZAHI

Nesâî, Ebû Dâvûd, Beyhakî, Tahavî, İbn-i Hibbân (Radıyallâhü anhüm) de bunu rivâyet etmişler. Tirmizî bu bâbta rivâyet olunanların en güzeli budur demiştir. Ebû Dâvûd'un şerhi El-Menhel yazarı : Tirmizî'nin bu sözü hadîsin zayıflığını ortadan kaldırmaz demiştir. Ebû Dâvûd'un rivâyeti biraz daha geniştir. Meâli şöyledir :

«Kays bin Talk babası Talk'dan rivâyet ettiğine göre Talk şöyle demiştir:

Biz Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanına vardık. Biraz sonra bedevî'ye benzer bir adam gelerek; Ey Allah'ın nebîsi! Kişi abdest aldıktan sonra kendi erkeklik uzvuna eliyle dokunması husûsunda ne buyurursun, diye sordu? Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **«O, kişinin bir parçasından başka bir şey değildir. Veyâ kişiden bir çiğdem et parçasından başka bir şey değildir.»** buyurdu.»

El-Menhel bu hadîsin açıklamasını yaparken ezcümle şöyle söyler: 'Nesâi'nin rivâyeti şöyle başlar: Râvî (yâni Talk) dedi ki; «Biz elçi olarak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vardık. O'na biat ederek beraberinde namaz kıldık. Namaz bittikten sonra bir adam gelerek...» Gelen elçi heyeti Beni Hanîfe kabîlesinin elçileriydi. İbn-i Hibbân'ın anlattığına göre heyet altı kişiydi. Bunların on kişi olduğu da söylenmiştir. Onların gelişi hicretin birinci yılına rastlar.

Hadîsin zâhirine göre erkek uzvuna el ile dokunmak abdesti bozmaz. Çünkü o bedenden bir parçadır. Bedenin bundan başka her hangi bir parçasına el ile dokunmak abdesti bozmadığı gibi buna dokunmak da abdesti bozmaz. Sahâbîlerden ve Tabiîlerden bir cemâat ile Ebû Hanîfe buna hükmetmişlerdir. Tirmizî: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir kaç sahâbîsinden ve bâzı Tabiîden rivâyet edildiğine göre bunlar erkeklik uzvuna dokunmaktan dolayı abdest almayı gerekli görmemişlerdir. Kûfe ehli ve İbn-i Mübârek'in kavli de budur. Bu bâbta rivâyet olunanların en güzeli budur demiştir.

El Menhel yazarı sözlerine devamla bu hadîsin zayıf olduğunu söyleyenlerin bir kişi olmadığı yukarıda geçti. Bunun sahîh olduğu farz edilse bile bu hadîs, Büsre'nin hadîsi ve Ebû Hüreyre'nin hadîsiyle mensuhtur. Hattâ bizzat Talk'ın merfû olarak rivâyet ettiği ve Tabarâni'nin tahriç ederek sahîhliğini belirttiği şu hadîsle de mensuhtur:

«Erkeklik uvzuna eliyle dokunan kişi abdest alsın.»

Büsre'nin hadîsini sahîh gören İmamların çokluğu ve şâhidleri ile tariklerinin bolluğu dolayısı ile O'nu Talk'ın hadîsine tercih edenler de vardır. Bâzı âlimler de Talk ile Büsre'nin hadîsleri birbirine muârız oldukları gerekçesi ile bunlara hük-

metmeyi bırakarak sahâbîlerden vârid olan ve söz konusu dokunmanın abdesti bozduğuna hükmeden eserlere rücû etmişlerdir.

Hattâbî de şöyle der: «Söz konusu dokunmanın abdesti bozduğuna hükmedenler şöyle gerekçe göstermişlerdir. Büsre'nin hadîsi ve Ebû Hüreyre'nin hadîsi Talk'ın hadisinden zaman bakımından sonradır. Çünkü Talk hicretin ilk yılı Peygamberle görüşmüştür. O esnada Medîne'deki mescid inşâ ediliyordu. Ebû Hüreyre ile Büsre'nin müslümanlığı kabullenmeleri ve hadîsi rivâyetleri daha sonraki tarihe rastlar. Bâzı âlimler Talk'ın hadîsini perdeli olarak dokunmaya yorumlayarak Sevri, Şu'be ve İbn-i Uyeyne'nin şu rivâyetini delil göstermişlerdir. Namaz esnasında dokunmanın hükmü Peygamber'e sorulmuştur. Namazda duran kişi ise perdesiz olarak avret mahalline dokunamaz.

Hasan bin Yahyâ'nın Ebû Bekir bin El-Münzir'den rivâyet ettiğine göre Ahmed bin Hanbel ve Yahyâ bin Muîn bir ara buluşarak erkeklik uzvuna dokunmanın abdest almayı gerektirip gerektirmemesi meselesi hakkında müzakerede bulunmuşlardır. Ahmed abdest almayı gerekli görüyordu. Yahyâ ise buna gerek olmadığını söylüyordu. Konuya âit vârid olan hadîsler hakkında konuştular. Nihâyet Büsre'nin hadîsini ve Talk'ın hadîsini delil olarak göstermemeye ittifakla karar verdikten sonra konu hakkında sahâbîlerden rivâyet olunan eserlere rücû ettiler. Bunun üzerine Ahmed bin Hanbel İbn-i Ömer'in hadîsini dokunmayla abdestin bozulduğuna delil olarak gösterdi. Yahyâ için bu delîli red etmek imkânı kalmadı.'

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Hadis el ile erkek uzvuna dokunmadan dolayı abdestin bozulmamasına, dinî hükümleri öğrenmek için çalışmaya, kişinin bilmediği hususları kendisinden üstün olan kimselere sormasının meşrûluğuna ve utanç vericidir endişesi ile bilinmeyen dinî husûsları sormaktan çekinmemenin gereğine delâlet eder.

Hadîsin Râvîsi

Talk bin Ali bin Talk bin Amr sahâbidir. Resûl-i Ekrem ile görüşmek üzere kavmi adına elçilik yapmış ve hadis rivâyetinde bulunmuştur. Sünenlerde geçen hadîslerden birisi şu meâldedir: Talk sahâbilerle beraber Mescid-i Nebevî'nin inşaatında çalıştı. Resûlullah (S.A.V.) buyurdu ki :

«O'na çamur işini getirin çünki o çamur işinden daha iyi anlar.» buyurdu. **Râvîleri; Oğlu Kays, kızı Halide, Abdullah bin Bedr, Abdurrahman bin Ali ve başkalarıdır. İbn-i Mâceh, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (64)**

٤٨٤ — حدثنا عمرو بن عثمان بن سعيد بن كثير بن دينار الحمصى. ثنا مروان ابن معا [illegible] عفر بن الزبير، عن القاسم، عن أبى أمامة؛ قال: سئل رسول الله ﷺ عن مس الذ [illegible] فقال «إنما هو حذية منك».

في الزوائد: [illegible] جعفر بن الزبير. وقد اتفقوا على ترك حديثه واتهموه.

TERCEMESİ

484) "... Ebû Ümâme *(Radıyallâhu anh)*'den:

Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e erkeklik uzvuna el ile dokunmanın hükmü soruldu. Bunun üzerine kendisi:

«Şüphesiz o senin vücûdundan, küçük bir et parçasından başka bir şey değildir.» buyurdu."

Not: Zevâid'de: Bunun isnadında Câ'fer bin Ez-Zübeyr vardır Alimler onun hadisini bırakmaya ittifak etmişler, denilmiştir

(٦٥) باب الوضوء مما غيرت النار

65 — ATEŞTE PİŞEN ŞEYLER(İ YEMEK)TEN DOLAYI ABDEST ALMAK BÂBI

٤٨٥ — حدثنا محمد بن الصباح. ثنا سفيان بن عيينة، عن محمد بن عمرو بن علقمة، عن أبى سلمة بن عبد الرحمن، عن أبى هريرة؛ أن النبى ﷺ قال «توضئوا مما غيرت النار» فقال ابن عباس: أتوضأ من الحميم؟ فقال له: يا ابن أخى! إذا سمعت عن رسول الله ﷺ حديثا، فلا تضرب له الأمثال.

TERCEMESİ

485) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)* den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ateşte pişen şeyden dolayı abdest alınız.»

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın bu hadisi rivâyet etmesi üzerine İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) :

Ateşte kaynatılmış su (ile abdest aldığım)dan dolayı (yeniden) abdest mi alacağım? diyerek (Ebû Hüreyre'nin hadîsini garibsedi). Bunun üzerine Ebû Hüreyre O'na:

«Ey kardeşim oğlu! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir hadîs işittiğin zaman sakın ona misaller getirme, dedi."

٤٨٦ – حدثنا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى. ثنا ابْنُ وَهْبٍ. أنا يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «تَوَضَّئُوا مِمَّا مَسَّتِ النَّارُ».

T E R C E M E S İ

486) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Ateşte pişen şeyi (yemek)ten dolayı abdest alınız.»"

٤٨٧ – حدثنا هِشَامُ بْنُ خَالِدٍ الأَزْرَقُ. ثنا خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ أَبِي مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ: كَانَ يَضَعُ يَدَيْهِ عَلَى أُذُنَيْهِ وَيَقُولُ: صُمَّتَا. إِنْ لَمْ أَكُنْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «تَوَضَّئُوا مِمَّا مَسَّتِ النَّارُ».

في الزوائد : في إسناده خالد بن يزيد . وثقه جماعة وضعفه آخرون . والمتن معلوم بالصحة .

T E R C E M E S İ

487) "... Yezîd bin Ebî Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) ellerini kulaklarının üzerine koyarak, kulaklarım sağır olsun eğer ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işitmedim, dedi:

«Ateşte pişen şeyi (yemek)ten dolayı abdest alınız.»"

Not : Zevâid'de : Bu hadîsin isnadında Halid bin Yezid bulunur. Bir cemâat onu sıka saymış, diğer bâzıları zayıf saymışlardır. Hadîsin metni de sahih olarak malûmdur, denmiştir.

---

(64) El-Menhel cüz 2. Sahife 198

İZAHI

Bu bâbta geçen hadîsler ateşte pişirilen şeyleri yiyen kişinin abdestinin bozulduğuna ve dolayısıyla abdest almasının gereğine delâlet eder. Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tahâvî de bu hükmü iktiza eden hadîsleri rivâyet etmişlerdir. Tirmizî aynı başlık altında açtığı bâbta Ebû Hüreyre'nin hadîsini rivâyet ettikten sonra bu konu hakkında Ümmü Habîbe, Ummü Seleme, Zeyd bin Sâbit, Ebû Talha, Ebû Eyyûb ve Ebû Mûsa (Radıyallâhü anhüm)'den hadîs rivâyetlerinin bulunduğunu ifâde eder ve bu arada şöyle der:

«Bâzı ilim ehli ateşte pişen bir şeyi yemenin abdesti bozduğunu ve dolayısıyla abdest almanın gereğine hükmetmişlerdir. Fakat sahâbîler, Tabiîler ve onlardan sonra gelen ilim ehlinin ekserisi bunun aksine hükmetmişlerdir. Ateşte pişen şeyi yemekten dolayı abdest almaya gerek olmadığına dâir sahîh hadîs, abdestin gerekliliğine delâlet eden hadîsi neshetmiştir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ateşte pişen şeyi yemekten dolayı bir ara abdest almış ise de bilâhare bu durumu terkederek abdest almamıştır.

Ebû Dâvûd da benzer başlık altında açtığı bâbta Ebû Hüreyre ve Ümmü Habîbe'nın hadîslerini rivâyet etmiştir. Şerhi **El-Menhel** yazarı da hadisle ilgili olarak aşağıdaki malûmatı vermiştir:

'Ateşte pişen şeyi yemenin abdest almayı gerektirdiğine hükmedenler bu hadîsi delil göstermişlerdir. Ömer bin Abdülaziz, Hasan-ı Basrî, Zühri, Ebû Kılâbe, Ebû Miclez ve Ebû Dâvûd böyle hükmedenlerdendir. Ateşte pişen bir şeyi yemenin abdest almayı gerektirmediğini söyleyen âlimler ise bu ve benzeri hadîslerin mensuh olduğunu söylemişlerdir. (Bu hadisleri neshcden hadîslerin bir kısmı bundan sonraki bâbta gelecektir.) Nevevî, Müslim'in şerhinde: Söz konusu ihtilâf ilk zamanlara âittir. Daha sonra, ateşte pişen şeyi yemekten dolayı abdest almanın gereksiz olduğu husûsunda âlimler icma' etmiştir, der. İbn-i Hacer de İbn-i Battâl'dan naklen: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ateşte pişen şeyleri yemekten dolayı abdest almayı emretmişti. Çünkü ilk zamanlarda halk câhiliyet devrindeki duruma alışkın olup pek temizliğe riâyet etmiyorlardı. Bu nedenle ateşte pişen şeyden dclayı abdest almakla memur kılındılar. Temizlik müslümanlar arasında yerleşip yaygınlaşınca bu emir neshedildi, demiştir.

İbn-i Teymiye: Ateşte pişen bir şeyi yedikten sonra abdest almamaya âit hadîsler abdest almanın vâcib olmadığına delâlet ediyor ise de müstahab olmadığına delâlet etmiyor, demekle abdest almaya âit hadîslerin mendubluk için yorumlanmasına taraftar görülmüş ve abdest almamaya âit hadîsleri de abdest almanın vâcib olmadığı hakkındadır, demek istemiştir. Hattâbi de bu yorumu benimsemiştir.

Beyhaki de Osman Ed-Dâremi'den naklen: Abdest alıp almamak husûsunda muhtelif hadîsler bulunup bunların hangilerinin daha kuvvetli olduğu belirlenmeyince Resûl-i Ekrem'den sonra Hulafâ-i Râşidin'in uygulamasına bakılmış ve onların uygulaması abdest almamak yolunda olduğu için biz bu tarafı tercih ettik, demiştir. Nevevi de şerh-i Mühezzeb'de bu sözü seçmiştir. Tahâvi, Maâni'l-Âsâr şerhinde Hulafâ-i Râşidîn-den ve diğerlerinden rivâyet olunan ve abdest almaya gerek olmadığına delâlet eden çok sayıda eserler zikretmiştir.'

(El-Menhel yazarı mezkûr eserlerin 7 tanesini râvîleriyle beraber nakletmekte ise de bunların tercemelerini buraya almaya lüzum duymadım.)

Bu bâbda rivâyet olunan hadîsler ya mensuhtur veyahut abdest almanın mendubluğuna yorumlanır. Abdest almanın vâcip olmadığı husûsundaki geniş izah bunu takib eden bâbta rivâyet olunan hadîslerin açıklaması bahsinde inşaallah yapılacaktır.

(٦٦) باب الرخصة فى ذلك

66 — ATEŞTE PİŞEN ŞEYLERİ YEMEKTEN DOLAYI ABDEST ALMAMA HAKKINDAKİ RUHSAT BÂBI

٤٨٨ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو الْأَحْوَصِ ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ ، عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : أَكَلَ النَّبِيُّ ﷺ كَتِفًا ، ثُمَّ مَسَحَ يَدَيْهِ بِمِسْحٍ كَانَ تَحْتَهُ . ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ ، فَصَلَّى .

T E R C E M E S İ

488) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **bir koyun küreği yedikten sonra ellerini yemek altındaki sofra beziyle sildi. Daha sonra namaza kalkarak namaz kıldı."**

٤٨٩ - حدثنا محمد بن الصباح. أخبرنا سفيان بن عيينة، عن محمد بن المنكدر، وعمرو بن دينار، وعبد الله بن محمد بن عقيل، عن جابر بن عبد الله؛ قال: أكل النبي ﷺ وأبو بكر وعمر خبزا ولحما ولم يتوضؤوا.

TERCEMESİ

489) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir ve Ömer (Radıyallâhü anhümâ) ekmek ve et yediler de abdest almadılar."

Not : Zevâid'de : Bu isnadın ricâli sıkalardır, denmiştir.

٤٩٠ - حدثنا عبد الرحمن بن إبراهيم الدمشقي. ثنا الوليد بن مسلم. ثنا الأوزاعي. ثنا الزهري؛ قال: حضرت عشاء الوليد أو عبد الملك. فلما حضرت الصلاة قمت لأتوضأ. فقال جعفر بن عمرو بن أمية: أشهد على أبي أنه شهد على رسول الله ﷺ أنه أكل طعاما مما غيرت النار، ثم صلى ولم يتوضأ.

وقال علي بن عبد الله بن عباس: وأنا أشهد على أبي بمثل ذلك.

TERCEMESİ

490) "... Zührî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben El-Velîd veya Abdülmelik'in akşam yemeğinde hazır bulundum. Yemekten sonra namaz vakti olunca abdest almak için kalktım. Bunun üzerine Câfer bir Amr bin Ümeyye dedi ki :

Ben babam üzerine şehâdet ederim ki kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ateşte pişen yemek yedikten sonra abdest almadan namaza durduğuna şâhidlik etmiştir. (Zührî dedi ki) Ali bin Abdillah bin Abbâs (Radıyallâhü'anhümâ) da : Ben de bunun misliyle babam üzerinde şehâdet ederim, dedi."

٤٩١ – حدثنا محمد بن الصباح . ثنا حاتم بن إسماعيل ، عن جعفر بن محمد ، عن أبيه ، عن علي بن الحسين ، عن زينب بنت أم سلمة ، عن أم سلمة ؛ قالت : أتي رسول الله ﷺ بكتف شاة . فأكل منه . وصلى ولم يمس ماء .

TERCEMESİ

491) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'den :

Şöyle söylemiştir : **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**e bir koyun küreği getirildi. O, bundan yedi ve suya el değdirmeden namaz kıldı."**

٤٩٢ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا علي بن مسهر ، عن يحيى بن سعيد ، عن بشير بن يسار . أنا سويد بن النعمان الأنصاري ؛ أنهم خرجوا مع رسول الله ﷺ إلى خيبر . حتى إذا كانوا بالصهباء صلى العصر . ثم دعا بأطعمة ، فلم يؤت إلا بسويق . فأكلوا وشربوا . ثم دعا بماء . فمضمض فاه . ثم قام فصلى بنا المغرب .

في الزوائد : رجال هذا الإسناد ثقات .

TERCEMESİ

492) "... Süveyd bin Nûman El-Ensârî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

(İçlerinde kendisinin de bulunduğu) **Ashâb'dan bir cemaat Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in beraberinde Hayber'e doğru yola çıktılar. Sahbâ** (65) **ya vardıkları zaman Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ikindi namazını kıldı. Sonra azıkları istedi, kavud'dan başka bir şey getirilmedi, bunun üzerine** (onu) **yediler ve içtiler, daha sonra Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **su istedi, ağzını çalkaladıktan sonra kalkıp bize akşam namazını kıldırdı."**

Not : Zevâid'de : Bunun isnadındaki ricâl sıkalardır, denmiştir.

٤٩٣ – حدثنا محمد بن عبد الملك بن أبي الشوارب . ثنا عبد العزيز بن المختار . ثنا سهيل ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ أكل كتف شاة . فمضمض وغسل يديه وصلى .

---

(65) Sahbâ : Hayber'e yakın bir yerin adıdır.

T E R C E M E S İ

493) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den:
Şöyle söylemiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir koyunun küreğini yedi, sonra ağzını çalkaladı, ellerini yıkadı ve namaz kıldı."**

BU BÂBDAKİ HADÎSLERİN İZAHI

488 nolu İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhâri, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Tahâvî ve Beyhakî rivâyet etmişlerdir. Bu hadiste geçen **«Mish»** kelimesi kıldan mamûl beze denir. Bu hadîste belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem'in et yemesine rağmen yemekten sonra ellerini yıkamaması husûsu yemekten sonra el yıkamanın vâcib olmadığını beyan etmek içindir. Bilindiği gibi yemekten önce ve sonra el yıkamak emredilmiş olan bir sünnet-i seniyye mahiyetindedir. Hadîs yemekten sonra abdest almadan, el yıkamadan ve ağzı çalkalamadan namaz'a durmanın câizliğine, yemekten sonra el yıkamanın vâcib olmadığına ve temiz bir bezle elleri silmenin cevâzına delâlet eder.

489 nolu Câbir bin Abdillah'ın hadisini kısa ve uzun metinler halinde Ebû Dâvûd, Tirmizi, Mâlik ve Tahâvî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîste ateşte pişen eti yemekten dolayı abdest almanın vâcip olmadığını bildirmektedir.

490 nolu Zühri'nin hadisini Buhârî ve Müslim de rivâyet etmişlerdir. Bu da aynı hükmü te'yid eder.

491nolu Ümmü Seleme'nin hadisini Ahmed de aynı mânâyı ifâde eden başka bir lafızla tahriç etmiştir.

492 nolu Süveyd bin Nûman'ın hadisini Buhârî mânâya etki yapmayan az bir lafız farkıyla rivâyet etmiştir. Bu hadiste geçen **«Sevik»** kelimesini **«Kavud»** diye terceme ettik. **Kavud** kavurulup un haline getirilmiş olan buğday ve arpa olduğu için ateş değmiş yiyeceklerdendir. Resûl-i Ekrem'in bunu yedikten sonra abdest almadan akşam namazını kıldırmasından, ateşte pişen bir şeyi yemekten dolayı abdestin bozulmadığı anlaşılır. Resûl-i Ekrem'in kavud yedikten sonra namaza durmadan önce ağızını çalkalaması ise diş aralarında kalan yemek kırıntılarının giderilmesi içindir.

493 nolu Ebû Hüreyre'nin hadîsini ise Bezzâr başka bir lafızla ve aynı hükmü ifâde eden şekilde rivâyet etmiştir.

Buhârî, Müslim ve Tirmizî'de konu hakkında başka hadîsler de mevcuttur.

Ebû Dâvûd, Nesâi, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân ve Beyhakî'nin Câbir (Radıyallahü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadîsin meâli şöyledir:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ateşte pişen bir şeyi yedikten sonra abdest alıp almaması husûsundaki son durumu abdest almayı terketmesi olmuştur.»**

El-Menhel yazarı ateşte pişen bir şeyi yemekten dolayı abdest alma hükmünün bu hadîsle neshedildiği Cumhûr tarafından ifâde edilmiştir, der.

Mezkûr yazar konu hakkında aşağıdaki malûmatı şöyle vermektedir:

Hulefâ-i Râşidîn, Ashâb-ı Kiram ve onlardan sonra gelen imamlar ateşte pişen bir şeyi yemekten dolayı abdest alma hükmünün bu bâbta rivâyet olunan hadîslerle neshedilmiş olduğu husûsunda icmâ etmişlerdir.

Mâlikî Mezhebi Fukahasından El-Bâci: Zamanımızdaki bütün fıkıh âlimleri ateşte pişen bir şeyi yemekten dolayı abdest almaya gerek olmadığına hükmetmişlerdir. Sahâbîler ve Tabiin devrinde abdest almanın gerekliliğini söyleyenler olmuş ve bu konuda rivâyet olunan hadisleri delil göstermişler ise de âlimlerin icmâı ile bu görüş terkedilmiştir. Abdestin gereğine zâhiren delâlet eden hadîsleri âlim arkadaşlarımız muhtelif şekillerde yorumlamışlardır. Bunların bir kısmı bu hadîslerde geçen abdestten maksad müstahab olmak üzere ağzı çalkalamaktır, demişlerdir. Bâzıları da ilk zamanlar abdest almak vâcip idi. Sonradan Câbir bin Abdillah'ın hadîsiyle bu hüküm neshedilmiş demişlerdir, der.»

Selef ve halefin Cumhûruna göre ateşte pişen her hangi bir yemeği yemekle abdest bozulmaz.

Hulefâ-i Râşidîn, Abdullah bin Mes'ûd, İbn-i Abbâs, Abdullah bin Ömer, Ebû Derdâ, Câbir bin Semüre, Ubey bin Kâ'b, Âmir bin Rabîa ve Ebû Ümâme (Radıyallâhü anhüm) hazretleri olsun Cumhur-u Tabiîn olsun hepsinin mezhebi budur. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî ve Ahmed bin Hanbel gibi mezheb imamlarının kavli de budur.

(٦٧) باب ما جاء في الوضوء من لحوم الإبل

67 — DEVE ETLERİN(İ YEMEK)DEN DOLAYI ABDEST ALMAK HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

٤٩٤ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا عَبْدُاللهِ بْنُ إِدْرِيسَ، وَأَبُو مُعَاوِيَةَ؛ قَالَا: ثنا الأَعْمَشُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِاللهِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ؛ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْوُضُوءِ مِنْ لُحُومِ الْإِبِلِ؟ فَقَالَ «تَوَضَّئُوا مِنْهَا».

TERCEMESİ

494) "... Berâ bin Âzib *(Radıyallâhü anh)*'den:

Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e deve etlerinden dolayı abdest alma hükmü soruldu ve bunun üzerine:

«Deve etlerin(i yemek)den dolayı abdest alınız» buyurdu."

٤٩٥ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ. ثنا زَائِدَةُ وَإِسْرَائِيلُ، عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ؛ قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ نَتَوَضَّأَ مِنْ لُحُومِ الْإِبِلِ وَلَا نَتَوَضَّأَ مِنْ لُحُومِ الْغَنَمِ.

TERCEMESİ

495) "... Câbir bin Semûre (66) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize, deve etlerin(i yemek)ten dolayı abdest almamızı ve koyun etlerin(i yemek)ten dolayı abdest almamamızı emretti."

---

(66) Meşhur bir sahâbidir. 146 hadisi vardır. Buhâri ve Müslim iki hadisini ve yalnız Müslim 23 hadîsini rivâyet etmiştir. Hicretin 72 veya 73 veyahut 74. yılı vefat etmiştir. (Hulasa, 59)

İZAHI

Bu iki hadis deve etini yedikten sonra abdest almanın gereğine ve ikinci hadîs koyun etini yedikten sonra abdest almaya gerek olmadığına delâlet eder.

Müslim bu bâbta Câbir bin Semûre'nin hadîsini rivâyet etmiştir.

Berâ bin Âzib'in hadîsini ise Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân, İbn-i Cârut, İbn-i Huzeyme, Tahâvî, Tirmizî ve Beyhakî rivâyet etmişlerdir.

Ebû Dâvûd'un şerhi El-Menhel yazarının konu hakkında verdiği malûmatın özetini aşağıya alalım:

'Berâ bin Âzib'in hadîsi deve etini yemenin abdesti bozduğuna delâlet eder. Ahmed bin Hanbel, Ishak bin Raheveyh, Yahyâ bin Yahyâ, Ebû Bekir bin El-Münzir ve İbn-i Huzeyme bu yola gitmiştir, Ebû Bekir El-Beyhâkî de bu görüşü tercih etmiş, hadîs ehlinden ve sahâbilerin bir cemaatından bu hüküm rivâyet edilmiştir. Onların delili bu hadîs ile Müslim'in rivâyet ettiği (müellifimizin de 495 nolu sırada rivâyet ettiği) Câbir bin Semüre'nin hadîsidir.

İmam Nevevî, Müslim'in şerhinde şöyle der: «Ahmed bin Hanbel ve İshâk bin Râheveyh demişler ki: 'Bu konuda Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den iki sahîh hadîs rivâyet edilmiştir. Bunlar Câbir'in hadîsi ile Berâ'nın hadisidir'. Bu mezheb delil bakımından daha kuvvetlidir. Bununla beraber cumhûr'un mezhebi bu değildir'.

Dehlevî, Huccetullah Et-Bâliğa kitabında: Deve etini yemenin abdest almayı gerektirdiğine hükmedenlerin görüşünün sırrı şudur ki deve eti yemek Tevrat'ta haram kılınmıştı. Benî İsrail peygamberlerinin hepsi bu hususta ittifak halindedirler. Cenâb-ı Allah bunu bize mübah kılınca iki nedenle abdest almamızı meşrû kılmıştır. Birinci neden haram kılındıktan sonra mübah kılınma nimeti dolayısıyla Allah'a şükretmek kabilinden abdest almaktır. Diğer neden Benî İsrail'in tüm peygamberleri bunu haram kılmışken mübah kılınması bâzı kimselerin kalbinde istifham doğurabilir. Gönüller tatmin olsun diye abdest almak emredilmiştir.

Âlimlerin çoğu deve etini yemenin abdesti bozmadığına hükmetmişlerdir. Hulefâ-i Râşidîn, İbn-i Mes'ûd, Ubey

bin Kâ'b, İbn-i Abbâs, Ebû Derdâ, Ebû Talha, Âmir bin Rebia, Ebû Ümâme, Tabiînin cumhûru, Mâlik, Ebû Hanife, Şafii ve arkadaşları (Radıyallâhü anhüm) bu görüşte olan âlimlerdendirler. Bunlar Câbir ve Berâ'nın hadîsinde emredilen «Vudû» kelimesini lüğat mânâsına yâni temizlenme anlamına yorumlamışlardı. Bununla şerî abdest mânâsının kasdedilmediğini söylemiştir.

Hattabî: Fıkıh âlimlerinin ekserisi hadîsteki «Vudû»u temizlik anlamına yorumlamışlardır. Çünkü bilindiği gibi deve eti çok yağlıdır. Amaç bu yağın giderilmesidir. Nitekim: '**Deve eti yağlı olduğu için yedikten sonra Vudû** alınız' şeklinde rivâyet vardır. Bu rivâyette amaç belirtildiği için vudû'dan maksad el yıkamaktır.

Tahâvî'nin tahriç ettiği eserlerle sâbit olmuştur ki İbn-i Mes'ûd, Alkama, Osman ve İbn-i Abbâs gibi büyük sahâbîler yağlı et yedikten sonra el ve ağızlarını yıkamakla yetinmişler ve abdest almamışlardır. Bu durumda vudû ile temizlenmek olan lügat mânâsı kasdedilmiş, ıstılahı mânâsı murad değildir. Bu hadîslerdeki vudû' ile ıstılahî mânâ olan abdest almak işi faraza kasdedilmiş olsa bile bu hüküm Câbir bin Abdillah'ın şu meâldeki sahîh hadîsi ile neshedilmiştir:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in son uygulaması ateşle pişen bir şeyden dolayı abdest almamaktı.**"

Çünkü bu hadîs ateşte pişen şeyden dolayı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir ara abdest aldığına ve bilâhare abdest almayı bıraktığına delâlet eder. Bunun için Tirmizî: Bence bu hadîs ateşte pişen şeyden dolayı abdest almaya delâlet eden hadîsi neshetmiş, demiştir. Deve eti ateşte pişen şeylerden birisi olduğuna göre bununla ilgili hüküm de Câbir bin Abdillah'ın hadîsi ile neshedilmiştir'.

٤٩٦ – حدثنا أبو إسحاق الهروى ، إبراهيم بن عبد الله بن حاتم . ثنا عباد ابن العوام ، عن حجاج ، عن عبد الله بن عبد الله ، مولى بنى هاشم (وكان ثقة . وكان الحكم يأخذ عنه) . ثنا عبد الرحمن بن أبى ليلى ، عن أسيد بن حضير ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « لا توضئوا من ألبان الغنم وتوضئوا من ألبان الإبل » .

فى الزوائد : إسناده ضعيف لضعف حجاج بن أرطاة وتدليسه . وقد خالفه غيره . والمحفوظ « عن عبد الرحمن بن أبى ليلى ، عن البراء » .

T E R C E M E S İ

496) "... Üseyd bin Hudayr (67) *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle söylemiştir : Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* :

«Koyun sütlerin(i içmek)ten dolayı abdest almayınız ve deve sütlerin(i içmek)ten dolayı abdest alınız.» buyurdu."

Not : Zevâid'de : Bu hadisin senedindeki râvilerden Haccâc bin Er-Tat'ın zayıflığı ve tedlisçiliği dolayısı ile isnadı zayıftır. Mahfuz olan sened Abdurrahman bin Ebî Leylâ'nın Berâ'dan olan (494 nolu hadiste geçen) rivâyettir, denmiştir.

٤٩٧ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ رَبِّهِ . ثنا بَقِيَّةُ ، عَنْ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ ابْنِ عُمَرَ بْنِ هُبَيْرَةَ الْفَزَارِيِّ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ مُحَارِبَ بْنَ دِثَارٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَاللهِ بْنَ عَمْرٍو يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « تَوَضَّئُوا مِنْ لُحُومِ الْإِبِلِ، وَلَا تَتَوَضَّئُوا مِنْ لُحُومِ الْغَنَمِ . وَتَوَضَّئُوا مِنْ أَلْبَانِ الْإِبِلِ، وَلَا تَوَضَّئُوا مِنْ أَلْبَانِ الْغَنَمِ . وَصَلُّوا فِي مُرَاحِ الْغَنَمِ ، وَلَا تُصَلُّوا فِي مَعَاطِنِ الْإِبِلِ » .

في الزوائد : في إسناده بقية بن الوليد وهو مدلس . وقد رواه بالعنعنة . رجاله ثقات . خالد بن عمر مجهول الحال.

T E R C E M E S İ

497) "... Abdullah bin Amr *(Radıyallâhü anhümâ)*'den, şöyle söylemiştir :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle **buyururken işittim :**

«Deve etinden dolayı abdest alınız, koyun etlerinden dolayı da abdest almayın. Deve sütlerinden dolayı abdest alınız, koyun sütlerinden dolayı da abdest almayınız. Koyun ağılında namaz kılınız ve deve yataklarında namaz kılmayınız.»"

Not : Zevâid'de : Bu hadisin isnadında Bakiyye bin El-Velîd bulunur. Kendisi tedlis edenlerdendir. Bu hadisi an'âne ile rivâyet etmiştir. Senedin râvileri sıka zatlardır. Bunlardan Halid bin Ömer'in durumu meçhuldür.

---

(67) Bu zat meşhur bir sahâbi'dir. Akabe, Bedir, El-Câbiye ve Kudüs seferlerinde bulunmuştur. 18 hadisi var. Buhâri ve Müslim 1 hadisinde ittifak etmişlerdir. Kendisinden Enes, Ebû Said-i Hudri ve Muhammed bin İbrahim Et-Teymi rivâyette bulunmuşlardır. Resûl-i Ekrem'in özel medhine mazhar olmuştur. Hicretin 20. yılı vefat edip Bakî'a defnedilmiştir. (Hulasa 38)

İ Z A H I

Bu iki hadîste geçen **Vudû (Abdest)** kelimesi daha önceki hadislerin izahında belirtildiği gibi temizlenme anlamında kullanılmıştır. Yâni deve etini yedikten veya sütünü içtikten sonra fazla yağlılığı dolayısıyla ellerin ve ağızın yıkanması istenmektedir. Cumhûr'un görüşü budur.

Koyun ağıllarında ve deve yataklarında namaz kılmakla ilgili fıkralara gelince: Müslim'in Câbir bin Semüre'den rivâyet ettiği hadîs de burdaki son hadîs gibidir. Yâni koyun ağıllarında namaz kılınabileceğini ve deve ireklerinde namaz kılınmasının yasaklığını ifâde eder.

Koyun ağıllarında namaz kılmak âlimlerin ittifakıyla mübahtır. Deve yataklarında ise Ahmed bin Hanbel, İbn-i Hazm ve Zâhiriye mezhebine mensub âlimler hadîsin zâhirine bakarak haram kılmışlardır. Burada namaz kılmak sahîh değildir, iâdesi gerekir demişlerdir. Fakat âlimlerin cumhûru burada namaz kılmak mekruhtur, demişlerdir. Kerahetin sebebine gelince bâzı âlimler deve yatakları koyun ağıllarından daha pis koktuğu için deve yataklarında namaz kılmak mekruhtur, demişlerdir. Bir kısım âlimler de develer ürkerek namaza duran kimseyi korkutacağı veya onu meşgul edeceği cihetle orada namaz kılmanın yasaklandığını beyân etmişlerdir.

(٦٨) باب المضمضة من شرب اللبن

68 — SÜT İÇMEKTEN DOLAYI MAZMAZA (AĞZA SU ALMAK) BÂBI

٤٩٨ — حدثنا عبد الرحمن بن إبراهيم الدمشقي. ثنا الوليد بن مسلم. ثنا الأوزاعي، عن الزهري، عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة، عن ابن عباس؛ أن النبي ﷺ قال « مضمضوا من اللبن فإن له دسما ».

T E R C E M E S İ

498) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Süt (içmek)ten dolayı ağzınızı (su) ile çalkalayınız. Çünkü bunun yağı vardır.»"

٤٩٩ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا خالد بن مخلد ، عن موسى بن يعقوب .
حدثني أبو عبيدة بن عبد الله بن زمعة ، عن أبيه ، عن أم سلمة ، زوج النبي ﷺ
قالت : قال رسول الله ﷺ « إذا شربتم اللبن فمضمضوا ، فإن له دسما » .

TERCEMESİ

499) "... Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in zevcelerinden Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü *Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Süt içtiğiniz zaman ağzınızı (su) ile çalkalayınız. Çünkü yağlıdır.»"

٥٠٠ — حدثنا أبو مصعب . ثنا عبد المهيمن بن عباس بن سهل بن سعد الساعدي ،
عن أبيه ، عن جده ؛ أن رسول الله ﷺ قال « مضمضوا من اللبن ، فإن له دسما » .

في الزوائد : إسناده ضعيف لضعف عبد المهيمن . قال فيه البخاري : منكر الحديث .

TERCEMESİ

500) "... Sehl bin Sa'd Es-Sâidî *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan :
Şöyle söylemiştir : Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* buyurdular ki:

«Süt (içmek)ten dolayı ağzınızı su ile çalkalayınız. Çünkü yağlıdır.»"

Not : Zevâid'de : Bunun senedindeki râvilerden Abdülmüheymin zayıftır. Buhârî hadîslerinin münker olduğunu söylemiştir. Bu sebeple isnadı zayıftır, denilmiştir.

٥٠١ — حدثنا إسحاق بن إبراهيم السواق . ثنا الضحاك بن مخلد . ثنا زمعة
ابن صالح ، عن ابن شهاب ، عن أنس بن مالك ؛ قال : حلب رسول الله ﷺ شاة
وشرب من لبنها . ثم دعا بماء فمضمض فاه ، وقال « إن له دسما » .

TERCEMESİ

501) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir Şat (koyun veya keçi) yi sağarak sütünden içti. Sonra su isteyip ağzını çalkaladı ve buyurdu ki: «Şüphesiz bu yağlıdır.»"

İ Z A H I

Bu bâbta rivâyet edilen hadîsler, süt içtikten sonra, ağzı su ile çalkalamanın meşrûluğuna delâlet ederler. 498 nolu İ b n - i A b - b â s'ın hadîsini B u h â r î, M ü s l i m, N e s â î, B e y h a - k î, E b û D â v û d ve T i r m i z i de rivâyet etmişlerdir. T i r m i z î, bunun hasen - sahîh olduğunu da söylemiştir. Hadis, sütün yağlı oluşunu mazmazaya neden olarak göstermiştir. El-Menhel yazarı, bu hadîsi açıklarken şöyle der: Hadîs, süt içtikten sonra ağzı çalkalamanın müstahab olduğuna delâlet eder. Yağlı olan yiyecek ve içecekler, süt gibi olduğu için böyle bir şeyi yedikten veya içtikten sonra ağzı çalkalamak müstahabtır. Yemekten önce ve sonra elleri yıkamak da mazmaza gibidir. N e v e v i, M ü s l i m'in şerhinde şöyle demiştir: Yemekten önce ve sonra elleri yıkamanın müstahablığı husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Kuvvetli olan görüş budur ki, yemekten önce elleri yıkamak müstahabdır. Ancak ellerin necâsetten ve her türlü kir ve terden temiz olduğu kesinlikle bilinirse yıkanmayabilir. Yemekten sonra yine elleri yıkamak müstahabtır. Ancak elini hiç yemeğe sürmemiş veya kuru bir yemek yediği için yemek izi elde bulunmazsa yıkama işi terkedilebilir.

Bu bâbta rivâyet edilen hadîsler, birbirini teyid eder mahiyettedir.

(٦٩) باب الوضوء من القبلة

69 — ÖPMEKTEN DOLAYI ABDEST ALMAK BÂBI

٥٠٢ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وعلي بن محمد. قالا: ثنا وكيع. ثنا الأعمش، عن حبيب بن أبي ثابت، عن عروة بن الزبير، عن عائشة؛ أن رسول الله ﷺ قبل بعض نسائه ثم خرج إلى الصلاة ولم يتوضأ. قلت: ما هي إلا أنت. فضحكت.

هذا الحديث قد رواه أبو داود والنسائي بإسناد فيه إرسال. والإرسال لا يضر، عند الجمهور، في الاحتجاج. وقد جاء بذلك الإسناد موصولا، ذكره الدارقطني. وقد رواه البزار بإسناد حسن. ورواه المصنف بإسنادين. فالحديث حجة بالاتفاق.

T E R C E M E S İ

502) "... Urve bin Zübeyr *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre Âişe *(Radıyallâhü anhâ)* şöyle dedi :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bazı hanımlarını öptü. Sonra abdest almadan çıkıp namaza gitti.» Ben Âişe'ye :**

O öpülen hanım, senden başkası değildir, dedim. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) **güldü."**

Not : Ebû Dâvûd ve Nesâî, mürsel bir isnad ile bu hadîsi rivâyet etmişler. Bir hadîsin mürsel olması, onun delil olmasına cumhur'a göre zarar vermez. Dâre-kutnî'nin zikrettiği şu isnadla mevsul olarak da gelmiştir. Bezzâr'da hasen bir isnad ile zikretmiştir. Musannif ise iki sened ile zikretmiştir. Bu nedenle Hadîs ittifakla hüccettir.

٥٠٣ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ عَمْرِو ابْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ زَيْنَبَ السَّهْمِيَّةِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَتَوَضَّأُ ثُمَّ يُقَبِّلُ وَيُصَلِّي وَلَا يَتَوَضَّأُ . وَرُبَّمَا فَعَلَهُ بِي .

في الزوائد : في إسناده حجاج بن أرطاة . وهو مدلس . وقد رواه بالعنعنة . وزينب ، قال فيها الدارقطني : لا تقوم بها حجة .

T E R C E M E S İ

503) "... Zeyneb es-Sehmiye *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre Âişe *(Radıyallâhü anhâ)* şöyle demiştir :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **abdest alırdı, sonra** (bazı eşlerini) **öperdi ve abdest almadan namaza dururdu.** (Bu durumda) **bazen beni öperdi.»"**

Not : Bunun isnadında Haccâc bin Ertât vardır. Kendisi tedlisçidir ve bu hadîsi an'ane ile rivâyet etmiştir. Zeyneb'in de rivâyetinin hüccet olmadığını Dare-kutnî söylemiştir.

Bu bilgi Zevâid'den alınmıştır.

İ Z A H I

Bu hadisin zâhirine göre kadına dokunmak abdesti bozmaz. **T i r m i z î «Öpmekten dolayı abdest almayı bırakmak»** başlığı

altında açtığı bâbta buradaki ilk hadîsi râvî V e k î ' den itibaren ayni senedle rivâyet ettikten sonra şöyle der: «A sh a b - ı K i r â m ve T a b i î n ' den bazı ilim adamlarından bu hadîsin benzeri rivâyet edilmiştir. S ü f y a n - i S e v r î ve K û f e ehlinin kavli budur. Onlar: «Öpmekten dolayı abdest almak yoktur» demişlerdir. M â l i k b i n E n e s, E v z â î, Ş â f i i, A h m e d ve İ s h a k ise: Öpmekten dolayı abdest almak gerekir, demişlerdir. Bu da Sahâbîlerden ve tabiîlerden bazı âlimlerin kavlidir. Abdest almanın gereksizliğine delâlet eden H z . Â i ş e ' nin Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den aldığı (Fiili) hadîsi ile arkadaşlarımız (hadîs ehlinin) amel etmemelerinin sebebi ise hadîsin senedinin onlarca sahîh görülmemesidir. H a b i b b i n E b î S â b i t, U r v e ' den hadîs işitmemiştir. (Yani hadîs mürseldir.) Bu hususta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sahîh bir şey sabit değildir.»

E b û D â v û d ' un süneninde de sünenimizde olduğu gibi açılan bâbta aynı hadîs yine V e k i ' den itibaren aynı senedle rivâyet edilmiş ve mürsel olan başka bir senedle de Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi rivâyet edilmiştir.

Şerhi El-Menhel'de konu hakkında geniş izah verilmiştir. Burada özetleyerek naklini uygun görüyorum.

El-Menhel yazarı şöyle der:

Hadisin zahiri kadına dokunmanın abdesti bozmadığına delâlet eder. A l î, İ b n - i A b b â s, A t â ', T â v û s, E b û H a n î f e ve arkadaşları (Radıyallâhü anhüm)'un kavli budur. Onların gösterdikleri delillerin bir kısmı şunlardır.

1. Bu bâbta rivâyet edilen H z . Â i ş e ' nin (Radıyallâhü anhâ) hadîsidir. Bu hadîs münkatı' ise de başka hadîsler onu teyid ediyor.

2. M ü s l i m ve T i r m i z î ' nin rivâyet ettikleri ve sahîh olduğu T i r m i z î tarafından ifade edilen şu meâldeki H z . Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsidir.

«Bir gece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **yatakta bulamadım da O'nu aradım. Mescidde şu duayı yaparken ve ayakları dikilmiş iken elimi O'nun ayaklarının altına koymuş oldum: «Allah'ım! Şüphesiz ben, gazabından rızana, azabından afvına ve Senden Sana sığınırım. Sana lâyıkıyla senâ edemem. Sen kendine senâ ettiğin gibisin.»**

3. Buhârî ve Müslim'in Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîstir:

«Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in önünde yatardım. Ayaklarım O'nun kıblesi tarafında idi. Secde ettiği zaman beni dürterdi. Ben ayaklarımı kendime doğru çekerdim. Secdeden kalktığı zaman ayaklarımı uzatırdım.»** O zamanlarda evlerde ışık yoktu.

4. Nesâî'nin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadîstir:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **namaza dururdu. Ben de O'nun önünde cenaze gibi dururdum. Vitir namazını kılmak isteyince ayağı ile bana dokunurdu.»** (Beni dürterdi.)

Bu görüşte olan âlimler (Mâide sûresinin 6'ncı âyetinde geçen أَوْ لَٰمَسْتُمُ النِّسَاءَ = **«... Yâhut kadınlara dokunduğunuz zaman...»** **«Mülamese = Dokunma»**yı cinsî münasebet anlamına yorumlamışlardır. Bu yorumun delili, mezkûr hadîsler ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın bu yorumu yapmış olmasıdır. Bilindiği gibi İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) Kur'an-ı Kerîm'in tevili hususunda ilâhi inayete ve bu husus Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın özel duasına mazhar olmuştur. Hz. Ali ((Radıyallahü anh) de âyeti böyle yorumlamıştır.

DOKUNMANIN ABDESTİ BOZDUĞUNU SÖYLEYENLER

Abdullah bin Mes'ûd, İbn-i Ömer, Zühri, Evzâi ve Şâfiî kadına dokunmanın abdesti bozduğunu söylemişlerdir. Bunlar da bâzı deliller zikretmişlerdir.

1. Yukarda anılan: أَوْ لَٰمَسْتُمُ النِّسَاءَ nazm-ı celîlidir. Bunlar derler ki: Âyet-i celîle, **«Mülaseme - Lems»**in abdesti bozan şeylerden olduğunu sarahaten bildirmiştir. Bu kelimenin gerçek mânâsı, el ile dokunmaktır. Hamza ve Kisâi'nin bu âyeti: أَوْ لَمَسْتُمْ olarak okumaları bu kelimenin hakîkî mânâsında kullanıldığını ve mecazî bir anlamın kasdedilmediğini teyid eder. Çünkü 'Lems'in açıkca mânası dokunmaktır, cimâ' değildir.

İlk görüşü savunanlar bu görüş sahiplerine şöyle cevap verirler: 'Lems'in zâhir ve hakiki mânasının el ile dokunmakla olduğunu kabul ediyoruz. Fakat mezkûr delîller, kelimenin mecazî mânâya yorumlanmasını gerektiriyorlar. Ali ve Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) da böyle yorum yapmışlardır. Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ın hadislerinde bildirilen dokunmaların, çıplak uzuvlara olmayıp arada elbise gibi bir perdenin bulunmuş olması ihtimali, zâhire muhalif ve külfetli bir şeydir.»

2. Dokunmanın abdesti bozduğunu söyleyen âlimlerin delillerinden birisi de Mâlik ve Şâfiî'nin İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîstir.

«Hanımını öpen veya eliyle ona dokunan kişinin abdest alması gerekir.» Ayrıca Mâlik'in El-Muvatta'da İbn-iMes'ûd (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet ettiği şu meâldeki hadisi de onların delîlidir.

«Kişinin eşini öpmesinden dolayı abdest gerekir.»

3. Mâlik'in İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadîstir: **«Kim abdestli iken hanımını öperse abdesti iâde eder.»**

4. Mâlik'in İbn-i Şihâb ve Sâlim aracılığı ile yine İbn-i Ömer'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadîstir:

«Erkeğin (eşini) öpmesi ve eliyle dokunması 'Mülâmese'dendir. Kim eşini öper veya eliyle ona dokunursa abdest alması vâciptir.»

İbn-i Abdi'l-Berr, Hz. Ömer'in eserini zayıf görerek: «Bu hatadır. Eserin Ömer (Radıyallâhü anh)'den değil oğlu Abdullah'tan rivâyeti sahîhtir. Hz. Ömer'den rivâyet edildiği kabul edilse bile kendisinin hanımını öptükten sonra abdest almadan namaza durduğu sabittir. Bu nedenle kendisinden olan rivâyet muhtelif olur. Aradaki ihtilâfın bertaraf edilmesi için" abdest alınmasına dair eseri sahîh olduğu takdirde müstahablık mânâsına yorumlanır. Diğer sahâbîlerden rivâyet olunan eserler de hüccet değillerdir. Çünkü bu eser Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'a ref edilmemiştir. Sahâbîlerin sözleri Resûlullah'dan vârid olan bir hadîs'e ters düştüğü zaman hiç hüccet olamaz.» demiştir.

El-Mirkat'ta şöyle denilmektedir: 'Dokunmanın abdesti bozduğunu söyleyen sahâbîlerin hadîsleri mevkuftur. Merfu' hükmünde değildir. Ayrıca bunların kavli istihbaba yorumlanabilir. Müctehid kim-

se sahâbîlerin sözlerinden dilediğini seçebilir. Üstelik dokunmayla abdestin bozulmadığı Hz. Âişe'nin hadîsinde geçtiği gibi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sabittir.'

ŞEHVETLE DOKUNMANIN ABDESTİ BOZDUĞUNU SÖYLEYENLER

Mâlik, Leys bin Sâ'd ve rivâyetlerinin birisinde Ahmed (Radıyallâhü anhüm) şöyle demişlerdir: «Kadınlara dokunmaya âid âyet-i kerîme ve hadîsler arasında görülen zâhiri ihtilâfı kaldırmak için kadına dokunma şehvetle olursa abdesti bozar, şehvetsiz olursa bozmaz. Âyet-i kerîmedeki «Lems» şehvetle dokunmaya yorumlanır. Hadîslerdeki «Lems» ise şehvetsiz dokunmaya yorumlanır. Nitekim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda iken ve Mevlâsına yönelmiş bir halde Hz. Âişe'ye vâki olan Lems'i elbette şehvetsiz olmuştur. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, hanımlarından birisini öptükten sonra abdest almadan namaza çıktığına dair Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin diğer hadisine gelince; bu olayın söz konusu âyetin inişinden önce olması muhtemeldir. Mâlik ve Şâfii'ye göre dokunan ve dokunulanın abdesti bozulur. Dâvûd ise: Dokunulanın abdesti bozulmaz demiştir.

El-Menhel yazarı âlimlerin mezkûr görüşlerini yukarda anlatıldığı gibi naklettikten sonra şöyle söyler:

Hulâsa kadına dokunmanın abdesti bozup bozmadığı hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Dokunmanın abdesti bozmadığına dâir görüş delîl bakımından daha kuvvetlidir. Fakat ihtiyatlı olan abdest almaktır. Zira abdest alınması halinde bütün âlimlere göre kişi abdestli sayılır.

HANEFÎ VE ŞÂFİÎ MEZHEBLERİNE GÖRE ABDESTİ BOZAN DOKUNMA

1) — Hanefî mezhebine göre, fâhiş mübâşeret (aşırı dokunma) abdesti bozar. Şöyle ki: Erkekle kadın çıplak veya pek ince bir hail ile karınlarını veya münteşir bulunan tenasül uzuvlarını birbirine temas ettirmeleri abdestlerini bozar, kendilerinden bir mâyi çıkmama bile hüküm budur. İmam Muhammed'e göre bu durumda bir ıslaklık, bir mezi çıkmadıkça abdest bozulmuş olmaz.

2) — Ş â f i î mezhebine göre, bir erkeğin nâmahrem olup yedi yaşına girmiş veya daha büyük yaşta olan kız veya kadına vücutlarının her hangi bir yerini çıplak olarak bir birine dokunması halinde iki tarafın abdesti bozulur. Erkeğin mahremi olan anası, halası, teyzesi gibi bir kadına dokunması abdesti bozmaz. Keza, yedi yaşından küçük bir kıza dokunmak da abdesti bozmaz. Diş, tırnak ve saça dokunmak veya dokunulan ile dokunandan birisinin örtülü yerine dokunmak abdesti bozmaz.

(٧٠) باب الوضوء من المذى

70 — MEZİ'DEN DOLAYI ABDEST ALMAK BÂBI

Mezi : Genellikle erkekle kadının oynaşması ve hafif şehvet duymaları halinde tenasül uzvundan çıkan yapışkan ince ve beyazımsı bir sudur. Bâzen farkına varılmadan çıkar ve kilotun ıslaklığından çıktığının farkına varılır. Mezî, erkekten de kadından da çıkar. Kadından daha çok çıkar. Arapça olan bu kelime, **Meyz, Mezî** ve **Meziyy** diye okunabilir.

Vedî, ise genellikle küçük abdesti bozduktan sonra yine tenasül uzvundan çıkan yapışkan, kalın ve beyaz bir sudur. Çıkmasının şehvet duymakla ilgisi yoktur. Bu iki su sidik hükmündedir. Yani necistir, abdesti bozar, boy abdestini gerektirmez.

٥٠٤ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا هشيم ، عن يزيد بن أبي زياد ، عن عبد الرحمن بن أبي ليلى ، عن علي . قال : سئل رسول الله ﷺ عن المذي فقال « فيه الوضوء . وفي المني الغسل » .

TERCEMESİ

504) "... Ali *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **mezî'nin hükmü soruldu. Kendileri şöyle cevap buyurdular :**

«Mezîde abdest almak gerekir. Menîde ise gusül gerekir.»"

İ Z A H I

Hadis, B u h â r i, M ü s l i m, E b û D â v û d, T i r m i z i ve B e y h a k i tarafından kısa ve uzun metinler halinde rivâyet

edilmiştir. T i r m i z î, hadîsin hasen - sahih olduğunu beyan etmiştir.

Mezînin hükmünü soran zat M i k d â d b i n E s v e d olabilir. Çünkü 505 nolu nolu rivâyette görüldüğü gibi bâzı rivâyetlerde onun bu soruyu sorduğu belirtiliyor. N e s â î ' nin bir rivâyetinde A m m â r b i n Y â s i r ' in bu soruyu sorduğu ifâde edilmiştir. A b d ü r r â z z â k ' ın Â i ş b i n E n e s ' ten rivâyet ettiğine göre A l i, M i k d â d ve A m m â r (Radıyallâhü anhüm), mezînin hükmünü kendi aralarında müzakere ettiler. Bu arada A l i (Radıyallâhü anh) :

«Benden çok mezî gelir. İkiniz mezînin hükmünü Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorun, dedi...

E b û D â v û d ' un bir rivâyetine göre, H z. A l i (Radıyallâhü anh) şahsen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormuştur.

İ b n - i H i b b â n, rivâyetler arasında görülen bu ihtilâfı şöyle kaldırmıştır: H z. A l i (Radıyallâhü anh), bu sorunun Resûlullah'a sorulmasını önce A m m â r ' dan istemiş, daha sonra M i k d â d ' dan istemiş ve bilâhare kendisi de şahsen sormuştur.»

H â f ı z İ b n - i H â c e r ise şöyle söyler: İ b n - i H i b b â n ' ın mezkûr yorumu güzeldir. Ancak, bâzı rivâyetlerde H z. A l i (Radıyallâhü anh)'nin Peygamber'in damadı olduğu için: «Ben bunu Resûlullah'a sormaktan hayâ ederim,» dediği sabittir. Yoruma göre bilâhare şahsen sorması bu sözüne ters düşer. Bu nedenle H z. A l i (Radıyallâhü anh)'nin şahsen sorduğuna dâir rivâyeti mecâzi mânâya yorumlamak gerekir. Yani, kendisi sordurduğu için o sormuş gibi olur.»

٥٠٥ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ . ثنا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ، عَنْ سَالِمٍ أَبِي النَّضْرِ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنِ الْمِقْدَادِ بْنِ الأَسْوَدِ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الرَّجُلِ يَدْنُو مِنِ امْرَأَتِهِ فَلاَ يُنْزِلُ ؟ قَالَ « إِذَا وَجَدَ أَحَدُكُمْ ذَلِكَ فَلْيَنْضَحْ فَرْجَهُ ، يَعْنِي لِيَغْسِلْهُ وَيَتَوَضَّأْ » .

TERCEMESİ

505) "... Mikdâd bin El-Esved *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre kendisi Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'e şunu sormuştur:

Adam, hanımına yaklaşır (yani, cinsi münasebet yapmadan oynaşır) ve bunun neticesinde menî çıkmaz (sadece mezî çıkarsa) kişinin ne yapması gerekir? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle cevap buyurdu:

«Biriniz mezîyi bulduğu zaman tenâsül uzvuna su serpsin. (Râvi dedi ki, yani tenasül uzvunu yıkasın) ve abdest alsın.»"

İZAHI

Hadîs; Mâlik, Nesâî, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Tahavî ve Beyhaki tarafından da uzun ve kısa metinler halinde rivâyet edilmiştir. Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği metin meâlen şöyledir:

«Mikdâd bin El-Esved (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre Ali bin Ebî Talib (Radıyallâhü anh) kendisinin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:

Adam, hanımına yaklaştığı ve kendisinden mezî çıktığı zaman ne yapması gerekir... sorusunu sormasını istedi ve: Resûlullah'ın kızı benim yanımdadır. Ben, bu soruyu O'na sormaktan hayâ ederim, dedi.

Mikdâd dedi ki: Bunun üzerine Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum. Şöyle cevap buyurdular:

«Biriniz mezî bulduğu zaman, tenasül uzvuna su serpsin (yıkasın) ve namaz için olan normal abdestini alsın.»

BU HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKHÎ HÜKÜMLER

1) — Kişi, ailesinin yakınlarına karşı edebli davranmalıdır ve utanç verici sözleri onların huzurunda sarfetmemelidir.

2) — Kişi, hanımının akrabaları huzurunda şehvetle ilgili bir şey anlatmamalıdır.

3) — Mezî, abdest almayı gerektirir, Gusül gerektirmez.
4) — Fetvayı başkasının aracılığıyla sormak câizdir.
5) — Kişi, Din ile ilgili hükümleri sormalıdır.
6) — Kendisine soru sorulan zât, bildiği cevâbı esirgememelidir.

٥٠٦ — حدثنا أَبُو كُرَيْبٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنِ الْمُبَارَكِ ، وَعَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَان ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ السَّبَّاقِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ :

قَالَ : كُنْتُ أَلْقَى مِنَ الْمَذْيِ شِدَّةً ، فَأُكْثِرُ مِنْهُ الِاغْتِسَالَ . فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ
فَقَالَ « إِنَّمَا يُجْزِيكَ ، مِنْ ذٰلِكَ ، الْوُضُوءُ » قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللّٰهِ ! كَيْفَ بِمَا يُصِيبُ ثَوْبِي ؟
قَالَ « إِنَّمَا يَكْفِيكَ كَفٌّ مِنْ مَاءٍ تَنْضَحُ بِهِ مِنْ ثَوْبِكَ حَيْثُ تَرَى أَنَّهُ أَصَابَ » .

TERCEMESİ

506) "... Sehl bin Hüneyf *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben, mezîden dolayı meşakkat ve güçlüğe uğrayıp, çok boy abdesti alırdım. Nihayet (durumu) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **sordum. Buyurdular ki:**

«Meziden dolayı yalnız abdest almak sana kâfidir.»

Ben: Yâ Resûlallah! Elbiseme dokunan mezî nasıl olacak? diye sordum. Buyurdular ki:

«Senin elbisenden mezînin dokunduğunu gördüğün yere serpmen (yıkaman) için sana bir avuç su kâfidir.»"

İZAHI

Tirmizî bu hadîsi rivâyet ederek hasen - sahîh olduğunu belirtmiştir. Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir.

El-Menhel yazarı hadîsin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der:

Sehl bin Huneyf'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat etmeden önceki zamanda mezînin çıktığı her defa için boy abdestini alması, kendi içtihadına dayalı idi. Sık sık mezî görmesi ve her defası için boy abdesti alması onun güçlük ve meşakkat duymasına sebep olmuştur. Hadîste geçen 'Nadh, kelimesinin lügat mânâsı su serpmektir. Nevevî: «Hadîste geçen bu kelimenin mânası yıkamaktır. Çünkü diğer bir rivâyette «**Gasl = yıkama**» kelimesi geçer. 'Nadh, kelimesi, lügatte yıkamak anlamını da taşır. Bu nedenle kelimeyi burada yıkamak mânâsına almak zorunludur» demiştir.'

Tirmizî şöyle der: «Elbiseye dokunan mezi hakkında âlimler ihtilâf etmiştir. Bâzıları: Dokunulan yerin yıkanması gereklidir.

Oraya su serpmek kâfi değildir, demişlerdir. Şâfiî ve İshak'ın kavli budur. Diğer bir kısım âlimler: Dokunulan yere su serpmek kâfidir, demişlerdir. Ahmed de: Oraya su serpmenin kâfi geldiğini umarım, demiştir.»

Menhel yazarı bu nakillerden sonra şöyle der: «Hak, Cumhur'un dediği gibi 'Nadh'tan muradın yıkamak olması ve su serpmenin yeterli olmayışıdır.»

En-Neyl yazarı: «Âlimler, mezînin necis sayıldığı hususunda ittifâk etmişlerdir. İmamiye mezhebine mensub bâzı şahıslar hariç kimse muhalefet etmemiştir,» der.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1) — Şer'i hükmü bilmeyen kişi, bilene baş vurmalıdır.

2) — Başvurulan kişi, bildiği takdirde şer'î hükmü açıklamalıdır.

3) — Mezî gusül gerektirmeyip, abdesti gerektirir.

4) — Mezinin dokunduğu yeri yıkamak gerekir. Oraya az su serpmek kâfi değildir.

٥٠٧ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ ثنا مِسْعَرٌ ، عَنْ مُصْعَبِ ابْنِ شَيْبَةَ ، عَنْ أَبِي حَبِيبِ بْنِ يَعْلَى بْنِ مُنْيَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ أَتَى أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ وَمَعَهُ عُمَرُ . فَخَرَجَ عَلَيْهِمَا . فَقَالَ : إِنِّي وَجَدْتُ مَذْيًا ، فَغَسَلْتُ ذَكَرِي وَتَوَضَّأْتُ .

Sehl bin Huneyf'in Hal Tercemesi

Sehl bin Huneyf bin Vahib bin Akîm bin Su'lebe El-Ensârî El-Evsî El-Medenî Ebû Sabid veya Ebû Abdillah, Bedir ve diğer savaşlara katılmış ilk müslümanlardandır. Uhud savaşında müslümanlar dağıldığı zaman Resûlullah (S.A.V.)'ın yanından ayrılmayarak sebat gösteren ve ölmek üzere o gün Peygamber (S.A.V.) ile biat eden bir şahsiyettir. Cemel vak'asından sonra Hz. Ali O'nu Basra'da kendisine vekil olarak bırakmış idi. Sıffin'de de Hz. Ali'nin yanında yer almıştır. Peygamber'in kendisiyle Hz. Ali arasında kardeşlik kurduğu söylenir. Resûlullah (S.A.V.)'dan rivâyet ettiği 40 hadîsi vardır. Buhârî ve Müslim 4 hadîsini ittifakla ve yalnız Müslim 2 hadîsini rivâyet etmişlerdir. Râvîleri iki oğlu Ebû Ümame ile Abdillah ve ayrıca Ebû Vâil ile abdurrahman bin Ebî Leylâ ve başkalarıdır. Hicretin 38. yılı Kûfe'de vefat etmiş, cenaze namazını Hz. Ali kıldırmıştır. (El-Menhel C. 2, Sh. 265)

فَقَالَ عُمَرُ : أَوَ يُجْزِئُ ذٰلِكَ ؟ قَالَ . نَعَمْ . قَالَ : أَسَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

أصل الحديث في الصحيحين .

TERCEMESİ

507) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Kendisi beraberinde Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) olduğu halde Übey bin Ka'b (Radıyallâhü anh)'e varmıştır. Übey (Radıyallâhü anh), onlarla (görüşmeye) çıkınca :

Ben mezî buldum. Bunun üzerine tenâsül uzvumu yıkayıp, abdest aldım, dedi. O'nun bu konuşması üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) O'na :

Abdest almak kâfi midir? diye sordu. Übey :
Evet, deyince Ömer (Radıyallâhü anh) O'na :
Sen abdestin kâfi olduğunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittin mi? diye sordu. Übey (Radıyallâhü anh) :

Evet, dedi.»

Not : Bu hadîsin aslı Buhârî ve Müslim'de mevcuttur.

(٧١) باب وضوء النوم

71 — UYUMAK İÇİN ABDEST ALMAK BÂBI

٥٠٨ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ . سَمِعْتُ سُفْيَانَ يَقُولُ لِزَائِدَةَ بْنِ قُدَامَةَ : يَا أَبَا الصَّلْتِ ! هَلْ سَمِعْتَ فِي هٰذَا شَيْئًا ؟ فَقَالَ : ثنا سَلَمَةُ بْنُ كُهَيْلٍ ، عَنْ كُرَيْبٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَامَ مِنَ اللَّيْلِ ، فَدَخَلَ الْخَلَاءَ ، فَقَضَى حَاجَتَهُ ، ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ وَكَفَّيْهِ ، ثُمَّ نَامَ .

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ . ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ثنا شُعْبَةُ . أنا سَلَمَةُ بْنُ كُهَيْلٍ . أنا بُكَيْرٌ ، عَنْ كُرَيْبٍ . قَالَ ، فَلَقِيتُ كُرَيْبًا فَحَدَّثَنِي عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ .

TERCEMESİ

508) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece uykudan kalkıp helaya girdi. Kaza-ı hâcet ettikten sonra çıkıp yüzünü ve bileklerine kadar ellerini yıkadı. Sonra uyudu.»

İZAHI

Müellif, İbn-i Abbâs'tan rivâyet ettiği bu hadîs için iki sened zikretmiştir. Birinci senedde belirtildiğine göre, râvîlerden Vekî' demiş ki: Ben, Süfyân'ın Zâide b. Kudame'ye: Ey Ebu's-Salt! Uyumak için abdest almak hakkında bir şey işittin mi? diye sorduğunu ve Zâide'nin: Bize Seleme bin Küheyl, Küreyb'den O da İbn-i Abbâs'tan şöyle rivâyet etti, diye cevap verdiğini işittim. İkinci senedde de râvîlerden Bükeyr demiş ki: Ben Küreyb ile görüştüm. Kendisi İbn-i Abbâs'ın Peygamber'den rivâyetle şu hadîsini bana anlattı...

Sindî diyor ki: Musannifin maksadı uyumak için abdest almanın mendûb olduğunu bildirmektir. Söz konusu abdest hakkında sahih hadîsler vardır. İbn-i Abbâs'ın hadîsi, uyumak için kâfi olan abdest miktarını beyan eder. Musannifin bu istinbatı garibtir. Buna göre cünüp kişi, gusül etmeden uyumak istediği zaman hadislerle alması istenen abdestin de böyle yorumlanması mümkündür. Fakat, cünüple ilgili olarak istenen abdeste âid hadîste bu yoruma engel vardır.

Sindi'nin, Musannifin istinbatını garipsemesinin nedeni görüldüğü gibi İbn-i Abbâs'ın hadîsinde Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalnız ellerini ve yüzünü yıkadığı bildiriliyor. Oysa bu, şer'î abdest sayılamaz. Diğer taraftan Buhârî ve Müslim'de Berâ' bin Âzib'den rivâyet edilen hadîste Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmaktadır :

اذا اَتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأْ وُضُوءَكَ لِلصَّلاَةِ

«Yatağına varmak istediğin zaman namaz abdesti gibi abdest al...»

Mendub olan şey, yalnız el ve yüzü yıkamak değil, namaz abdesti gibi tam abdest almaktır.

Müellifin rivâyetine göre elleri ve yüzü yıkamaya 'Vudû' = abdest denmesi ile şer'î abdest değil, kelimenin lügat mânâsı olan temizlenme kasdedilmiştir.

(٧٢) باب الوضوء لكل صلاة . والصلوات كلها بوضوء واحد

72 — HER NAMAZ İÇİN ABDEST ALMAK VE BÜTÜN NAMAZLARI BİR ABDESTLE KILMAK BÂBI

٥٠٩ — حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا شَرِيكٌ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَامِرٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَتَوَضَّأُ لِكُلِّ صَلَاةٍ . وَكُنَّا نَحْنُ نُصَلِّي الصَّلَوَاتِ كُلَّهَا بِوُضُوءٍ وَاحِدٍ .

TERCEMESİ

509) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **her** (farz) **namaz için abdest alırdı. Biz de bütün** (farz) **namazları bir abdestle kılardık."**

İZAHI

Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî, Beyhaki ve Tahavî'nin de rivâyet ettikleri bu hadisin haşen-sahîh olduğunu Tirmizî belirtmiştir. El-Menhel yazarı, hadîsin açıklaması ile ilgili olarak aşağıdaki malûmatı vermiştir :

«Hadisteki namaz'dan maksad farz namazıdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdestli olsun olmasın her farz namaz için abdesti tazelediği Tirmizî'nin rivâyetinde belirtilmiştir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seallem) ekseriyetle abdest tazelerdi. Bâzen de iki veya daha çok farz namazı bir abdestle kılardı. Nitekim 510 ve 511 nolu hadîslerde bu durum belirtilmiştir. Buhâ-

ri'nin Süveyd bin Numan'dan rivâyet ettiği hadiste (67) belirtildiği gibi Hayber savaşına gidildiğinde **Sahbâ'** denilen mevkide konaklanıp Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ikindi namazını kıldırmış ve namazdan sonra yemek yenmiştir. Akşam namazı vakti girince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), abdest almadan ve (yemek yediğinden dolayı) ağzını çalkalayıp akşam namazını kıldırmıştır.

Bâzıları : Peygamber'in müstahab olmak üzere her farz namaz için abdest aldığı, sonra, bunun vâcib olduğunun sanılmasından endişelendiğinden dolayı bu âdete muhalefetle câizliğini beyan mahiyetinde bir kaç farz namazı bir abdestle kılmış olması muhtemeldir, demişlerdir.

Diğer bir kısım âlimler de : Muhtemelen her farz namaz için abdest almak yalnız Peygamber için vâcip idi. Bilâhare fetih günü Büreyde'nin (510 nolu) hadîsiyle bu vücub neshedilmiştir, demişlerdir. Bu takdirde nesih durumu Mekke fethinden daha önce vuku bulmuştur. Çünkü yukarıda işaret edilen Süveyd bin Numan'ın hadîsinde anlatıldığı gibi Hayber seferinde Peygamberimiz bir abdestle ikindi ve akşam namazını kılmıştır. Hayber seferi ise Mekke fethinden bir süre öncedir.

Şöyle demek de mümkündür : Enes'in verdiği haber kendisinin muttali olduğu duruma münhasırdır. O'nun bilmediği durum da olmuş olabilir.

Hadîsin : **«Biz de bütün (farz) namazları bir abdestle kılardık.»** Fıkrasından murad, bir günlük farz namazlardır. Sahâbîler, bazen böyle yaparlardı. Ama devamlı olarak böyle yaptıkları kasdedilmemiştir. Çünkü fazileti kazanmak üzere onların her namaz için abdest aldıkları sabittir.

BİR ABDESTLE BİRDEN FAZLA FARZ NAMAZIN KILINIP KILINMIYACAĞI HUSÛSUNDA ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

Şii ve Zâhiriye mezheblerine mensub bir tâife : Mukim olan kimselerin her farz namaz için abdest alması gerekir, yolcular için bu mecburiyet yoktur, demişlerdir.

---

(67) Bu hadîs, Musannif'imizin 492. numarada rivâyet ettiği hadîstir.

İbn-i Ömer, Ebû Mûsa, Câbir bin Abdillah, Übeyde Es-Selmâni, Ebü'l-Âliye, Saîd bin Müseyyeb, İbrahim, Hasan ve Amr bin Übeyd gibi bâzı âlimler: Kişi mukim olsun, misafir olsun, abdestli olsun olmasın her farz namaz için abdest almak mecburiyetindedir, demişlerdir.

Nevevî, Müslim'in şerhinde şöyle der: 'Ebû Ca'fer Et-Tahâvi ve Ebü'l-Hasan bin Battal, âlimlerden bir tâifenin: Abdestli olunsa bile kişinin her farz namaz için abdest alması vâciptir, dediklerini ve delîl olarak, abdest hakkındaki Mâide sûresinin şu meâldeki âyetini gösterdiklerini nakletmişlerdir:

«Ey Mü'minler! Namaza durmak istediğiniz zaman yüzlerinizi ve dirseklerle beraber kollarınızı yıkayınız, başlarınızı meshedin ve topuklarla beraber ayaklarınızı yıkayınız...»

Nevevî, sözlerine devamla: Ben, bu mezhebin sıhhatlı olarak kimseden sâbit olduğunu sanmam. Söz konusu âlimlerin her farz namaz için abdest tazelemenin müstahab olduğunu kasdetmiş olmalarını umarım. Bize İbrâhim En-Nehâi'nin bir abdestle beşten fazla namaz kılmadığı rivâyet edilmiştir.'

Hanefî, Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî mezheblerine mensub âlimler ile hadîs âlimlerinin çoğu ve diğer âlimlerin görüşü şudur ki; Abdest bozulmadıkça yeniden abdest almak zorunluluğu söz konusu değildir. Bunların elinde delîl olarak sahîh hadîsler mevcuttur. Örneğin; Buhârî'de rivâyet olunan Süveyd b. Numan'ın hadîsi, Müslim hariç Kütübü Sitte sâhiplerinin rivâyet ettiği Enes bin Mâlik'in hadîsi, Buhârî hariç diğer Kütübü Sitte sâhiplerinin rivâyet ettikleri Büreyde'nin hadîsi... Bunların anlamını taşıyan diğer hadislerden bahsetmek gerekirse meselâ; Arefe ve Müzdelife'de iki farz namazı cem etmeye âid hadîs, yolculuk halinde yine iki farz namazın cem'ine âid hadis, Hendek günü kazâya kalan farz namazları cem etmeye âid hadîsler gösterilebilir.

Yukarıdaki meâli alınan abdeste âit âyete gelince, bundan maksad şudur:

«Ey Mü'minler! Siz abdestsiz iken namaza durmak istediğiniz zaman...»

D â r i m î, âyetin bu şekilde yorumlanmasına delîl olarak şu hadîsi göstermiştir:

لاَ وُضُوءَ إِلاَّ مِنْ حَدَثٍ

= «Abdestsizlik halinden başka hiç bir şeyden dolayı abdest almak zorunluğu yoktur.»

Ş â f i î de görüştüğü âlimlerin âyeti şöyle yorumladıklarını anlatmıştır:

«Ey Mü'minler! Uykudan kalkarak namaza durmak istediğiniz zaman...»

Z e m a h ş e r î de, şöyle der: Eğer sen desen ki, âyetin zâhirine göre abdestsiz olsun olmasın namaza durmak isteyen herkesin abdest alması gerekir. Bunun yorumu nasıldır? Biz, şöyle cevaplarız: Âyetteki emrin vücub için olması muhtemeldir. Bu takdirde âyetin muhatabları yalnız abdestsiz olanlardır. Eğer âyetteki emir mendûpluk için ise mesele açıktır. Yani, abdestli olsun, olmasın kişi namaza durmak istediği zaman yeniden abdest almalıdır. Bu onun için daha sevaptır.

T a h a v î de demiştir ki: 'B ü r e y d e'nin hadîsinde rivâyet olunduğu gibi Peygamber'in her farz namaz için abdest almasının sebebi, böyle yapması kendisine vâcib olduğu için değil, daha çok sevap kazanması için olabilir. E n e s b i n M â l i k'ten rivâyet olunan şu meâldeki hadîs de bizim görüşümüzü te'yid eder. Şöyle ki; A m r b i n Â m i r'den rivâyet edildiğine göre E n e s b i n M â l i k şöyle demiştir:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e abdest suyu getirildi ve kendisi abdest aldı. Ben Enes'e: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her farz namaz için abdest alır mıydı? diye sorunca; evet, diye cevap verdi. Bunun üzerine Ben O'na: Yâ siz? diye sordum. Enes şöyle dedi: Biz birkaç farz namazı bir abdestle kılardık.»

Burada görüldüğü gibi E n e s (Radıyallâhü anh)'in, Resûl-i Ekrem'in fiilini bildiği ve buna uymayı farz telakkî etmediği meydandadır. Çünkü, eğer Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu fiili fazla fazîlet kazanması maksadıyla olmayıp mecburiyet nedeniyle olmuş olsaydı ne E n e s'in, ne de başkasının O'na muhalefet etmeleri düşünülemez.

٥١٠ - حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة ، وعلي بن محمّد . قالا : ثنا وكيع ، عن سفيان ، عن محارب بن دثار ، عن سليمان بن بريدة ، عن أبيه ؛ أنّ النّبيّ ﷺ كان يتوضّأ لكلّ صلاة . فلمّا كان يوم فتح مكّة صلّى الصّلوات كلّها بوضوء واحد .

TERCEMESİ

510) "... Büreyde (bin El-Hüseyn *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), her (farz) namaz için abdest alırdı. Mekke'nin fethedildiği gün olunca farz namazların hepsini bir abdestle kıldı.»

İZAHI

Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd, Beyhaki ve Tahavî de bu hadisi rivâyet etmişlerdir. Tirmizî de, bir kaç tarikten rivâyet ederek hadîsin hasen - sahîh olduğunu beyan etmiştir. Bâzı rivâyetlerdeki metin daha uzundur. Örneğin: Ebû Dâvûd'un rivâyeti meâlen şöyledir:

«Fetih günü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beş vakit namazı bir abdestle kıldı ve mestleri üzerine meshetti. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) O'na; Şimdiye kadar yapmadığın bir şey yaptığını görmüş oldum, deyince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cevâben :

«Ben bunu kasden yaptım.» buyurdu.»"

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o zamana kadar her farz namaz için abdest almayı ekseriyetle itiyat haline getirmiş iken Fetih günü bir günlük namazları bir abdestle kılması Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'in dikkatini çekmiş ve bunun için de: Yâ Resûlallah! Şimdiye kadar yapmadığın bir şeyi yapmış oldun, demekle bir nevi bunun mâhiyetini öğrenmek istemiştir.

Hadîs, birçok farz namazları ve nafileleri bir abdestle kılmanın câizliğine delâlet eder. Muteber olan âlimlerin icmâı ile bu câizlik sabittir. Tirmizî: İlim ehlinin uygulaması budur, demiştir.

İKİ HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKHÎ HÜKÜMLER

1) — Bir kaç farz namazı bir abdestle kılmak câizdir.

2) — Her farz namaz için abdest tazelemek müstahabtır.

3) — Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), M e k k e Fethine kadar geçen zamanda ekseriyetle her farz namaz için abdest tazelerdi.

4) — Âlimin kendisinden üstün olan şahsiyetin mu'tadına muhalif olan fiil ve davranışlarının nedenini sorması câizdir. Çünkü mutadına muhalif olan hareket, sehven yapılmış olabilir.. Bâzen de âlimin bilmediği bir nedenle kasden yapılır, soruşturma neticesinde o şahsiyetten istifade edilmiş olur.

5) — Kendisine soru tevcih edilen üstün şahsiyet, soruyu cevaplandırmalıdır.

٥١١ – حدثنا إسماعيل بن توبة . ثنا زياد بن عبد الله . ثنا الفضل بن مبشر ، قال : رأيت جابر بن عبد الله يصلى الصلوات بوضوء واحد . فقلت : ما هذا ؟ فقال : رأيت رسول الله ﷺ يصنع هذا . فأنا أصنع كما صنع رسول الله ﷺ .

T E R C E M E S İ

511) "... El Fadl bin Mübeşşir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

'Ben, Câbir bin Abdillah'ın bir abdestle bir kaç (farz) namazı kıldığını görünce O'na : Bu nedir? diye sordum. Kendisi, şöyle cevap verdi :

«Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm. Böyle yaptı. Ben de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gibi yaparım.»"

İ Z A H I

Bu hadîs de birden fazla farz namazın bir abdestle kılınmasının câiz olduğuna delâlet eder. S i n d î 'nin beyânına göre Z e v â i d müellifi, bu hadîsin râvilerinden F a d l b i n M ü b e ş ş i r 'in Cumhur'ca zayıf görülmesi nedeniyle isnadın zayıf olduğunu bildirmiştir. F a d l b i n M ü b e ş ş i r E l - E n s â r î , E b û B e k r

El-Medeni ((Radıyallâhü anhüm) Câbir bin Abdillah'tan rivâyette bulunmuştur. Kendisinin râvisi ise Mervân bin Muâviye'dir.

(٧٣) باب الوضوء على الطهارة

73 — ABDEST ÜZERİNE ABDEST ALMAK BÂBI

٥١٢ – حدثنا محمد بن يحيى. ثنا عبد الله بن يزيد المقرئ. ثنا عبد الرحمن بن زياد، عن أبي غطيف الهذلي؛ قال: سمعت عبد الله بن عمر بن الخطاب، في مجلسه في المسجد. فلما حضرت الصلاة قام فتوضأ وصلى، ثم عاد إلى مجلسه. فلما حضرت العصر قام فتوضأ وصلى، ثم عاد إلى مجلسه. فلما حضرت المغرب قام فتوضأ وصلى، ثم عاد إلى مجلسه. فقلت: أصلحك الله. أفريضة أم سنة، الوضوء عند كل صلاة؟ قال: أو فطنت إلي، وإلى هذا مني؟ فقلت: نعم. فقال: لا. لو توضأت لصلاة الصبح لصليت به الصلوات كلها. ما لم أحدث. ولكني سمعت رسول الله ﷺ يقول «من توضأ على كل طهر فله عشر حسنات» وإنما رغبت في الحسنات.

في الزوائد: مدار الحديث على عبد الرحمن بن زياد الإفريقي، وهو ضعيف. ومع ضعفه كان يدلس. ورواه أبو داود والترمذي بغير ذكر القصة.

TERCEMESİ

512) "... Ebû Gutayf El-Huzeli *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Abdullah bin Ömer bin El-Hattâb (Radıyallâhü anhüm), Mescid'de, yerinde oturuyordu. (Öğle) namazı vakti olunca kalktı, abdest alıp namaz kıldı. Sonra yerine dönüp oturdu. Ta ikindi namazı zamanı gelince (abdesti olduğu halde) yeniden abdest alıp namaz kıldı. Sonra yerine geçip oturdu. Akşam namazı zamanı olunca kalkıp (tekrar) abdest tazeleyip namaz kıldıktan sonra yine yerine dönünce ben O'na :

Allah, seni salihlerden kılsın, her farz namaz zamanı abdest tazelemek farz mıdır? Sünnet midir? diye sordum. Kendisi bana:

Sen bana ve benim şu yaptığıma mı baktın? diye sordu. Ben de: Evet, deyince kendisi:

Hayır. Ben, sabah namazı için abdest alsaydım, abdestim bozulmadıkça onunla (günlük) bütün namazları kılabilirdim. Lâkin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim:

«Kim abdest üzerine abdest alırsa kendisi için on hasene vardır.» Gerçekten ben de bu hasenelere rağbet ettim, dedi."

Not: Zevâid'de: Hadîsin sıhhat bakımından medârı râvî Abdurrahman bin Ziyad El-İfrikî üzerindedir. Kendisi zayıftır. Ve zayıf olmakla beraber tedlis yapardı. Ebû Dâvûd da hadîsi rivâyet etmiş, Tirmizî ise hadîs'ten yalnız Resûl-i Ekrem'e ait metni rivâyet etmiştir, denilmektedir.

İZAHI

Hadîsin son kısmı İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in mevcut abdestini bozmadan abdest tazelediğine delâlet ettiği için tercemede bu durumu parentez içi ilâvelerle ifâde ettik.

Hasene: Kulun işlediği hayırlı haslete denir. Abdest almak bir hasenedir. Hadîs, abdest üzerine abdest alan kimseye Cenab-ı Allah'ın on abdest sevabını vereceğini bildiriyor. İşlenen bir hasene karşılığında Allah'ın vâdettiği mükâfatın en azı o hasenenin 10 katıdır. Bâzen bu mükâfat 70 kat, bazen 700 kat bazen daha çok olabilir. Ebû Dâvûd ve Tirmizî Sünenlerinin şerhleri, **Tuhfe** ve **Menhel**'de bu durum belirtiliyor.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Hadîs, her farz namaz için abdest tazelemenin müstahab olduğuna delâlet eder. Bu husûsta mukîm ve yolcu arasında bir fark yoktur. Cumhur'un mezhebi budur.

2 — Tecdid-i Vudu', yâni abdest üzerine abdest almanın mükâfatını bildiriyor.

3 — İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) aldığı bir abdestle namaz kıldıktan sonra ikinci bir farz namaz için, abdest üzerine abdest aldığı noktasından hareketle bâzı âlimler: 'Bir abdestle; namaz, Kur'an-ı ellemek ve Kâ'be'yi tavâf gibi bir ibâdet yapıl-

dıktan sonra abdest üzerine abdest almak müstahabtır. Aksi takdirde yani alınan abdestle bir ibâdet yapılmadıkça o abdest üzerine tekrar abdest almak müstahab değildir, demişlerdir. Bâzı âlimler ise : 'Abdest üzerine abdest almak için böyle bir kayıtlama yoktur. Teçdid-i Vudû', dâima müstahabtır, demişlerdir.

(٧٤) باب لا وضوء إلا من حدث

74 — ABDEST ALMANIN ANCAK ABDESTSİZLİKTEN DOLAYI GEREKLİLİĞİ BÂBI

٥١٣ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . قَالَ : أَنْبَأَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدٍ ؛ وَعَبَّادُ بْنُ تَمِيمٍ ، عَنْ عَمِّهِ ؛ قَالَ : شُكِيَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ الرَّجُلُ يَجِدُ الشَّيْءَ فِي الصَّلَاةِ ، فَقَالَ « لَا . حَتَّى يَجِدَ رِيحًا ، أَوْ يَسْمَعَ صَوْتًا » .

TERCEMESİ

513) "... Abbâd bin Temîm'in amcası (Abdullah bin Zeyd bin Âsım) (68) *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Namazda iken abdesti bozuldu diye şüphelenen kişinin durumu Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **arzedildi.** (= Namazın bozulup bozulmadığı soruldu.) **Bunun üzerine Nebî** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdular ki :**

«Böyle bir kimse koku duymadıkça veya ses işitmedikçe namazdan çıkmasın.»"

İZAHI

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Beyhakî de, bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Buhârî ve Müslim'de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e adamın durumu arz eden zâtın Abbâd bin Temîm'ın amcası olan Abdullah bin Zeyd bin Âsım olduğu belirtilmiştir.

(68) Bu zat, Ensâr'dandır. Birkaç hadîsi vardır. Buhârî ve Müslim 8 hadîsini ve Buhârî münferiden 1 hadisini rivâyet etmiştir. Ravîleri, yeğeni Abbâd bin Temîm, İbn-i Müseyyeb ve Vasî' bin Hibbân'dır. Vakıdi, Harre günü öldürüldüğünü söylemiştir. Hulasa : 198)

Abdullah bin Zeyd'den bu hadîsi Abbad bin Temîm'in rivâyet ettiği sâbittir. Ancak Saîd bin El-Müseyyeb'in de Abdullah'tan rivâyet edip etmediği kesinlikle bilinmemektedir. Hâfız El-Fetih'te şöyle der: «Abbâd» kelimesi, «Saîd» kelimesine atfedilmiştir. Saîd'in Abdullah'tan hadîsi rivâyet etmesi muhtemeldir. Bu takdirde hem Saîd, hem Abbâd, Abdullah'tan rivâyet etmiş olurlar. İkinci bir ihtimal: Abdullah'tan yalnız yeğeni olan Abbâd rivâyet etmiş olup, Saîd'in şeyhi ise mahfuzdur. (Senedde alınmamıştır.) Bu takdirde sened, Said bakımından mürseldir. **El-Etraf** müellifi, birinci ihtimali benimsemiştir. 514 nolu senedde Saîd bin El-Müseyyeb'in şeyhi olarak Ebû Saîd-i Hudrî'nin gösterilmiş olması ikinci ihtimali te'yid eder.

Hadîsin mânâsına gelince: Namaza duran kişı, namaz esnâsında yellendi diye bir şüphe duyarsa namazını kesecek mi, yoksa bu şüpheye itibar etmeyerek namaza devam edecek mi? Sahâbîlerden Abdullah bin Zeyd bin Âsım bu durumu ve buna âid şer'î hükmü Peygamber'e sormak istemiş ve O'ndan şu cevabı almıştır:

Hayır. Namazdan çıkmasın. Ancak, yellendiğini kesinlikle bildiği takdirde abdesti bozulmuş olur. Dolayısıyla namazdan çıkmış olur. Yellendiğini kesinlikle bilmesi; bir koku duyması veyâ ses işitmesiyle mümkündür. Yellendiğinin kesinlik kazanması için koku duymak veya ses işitmek şart değildir. Çünkü kişi, sağır olabilir veyâ koklama duygusu bozuk olabilir. Hadîste koku duyulması veyâ ses işitilmesi tâbiri, çoğunluk itibarı iledir.

Hattâbî: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hadîste ses işitmeyi ve koku duymayı zikretmekle abdestin ancak bunlarla bozulabileceğini namaz esnasında abdestin başka türlü bozulmıyacağını kasdetmemiştir. Soruya uygun olsun diye cevapta bu ifade tarzı tercih edilmiştir. Ön ve arkadan çıkan her şey, yel hükmündedir. Bazen yel çıkar ama ne ses duyulur, ne de koku. Buna rağmen durum kesinlikle bilindiği takdirde abdest bozulmuş olur. Bazen kişi sağır olur ses işitmez. Bâzen burnu tıkalı olur koku işitmez...' demiştir.

Ebû Dâvûd'un abdest bahsinde rivâyet ettiği bu hadîsin şerhinde **El-Menhel** yazarı özetle şöyle der.

«Bu hadîs, İslâm dininin temellerinden ve fıkıh kâidelerinden biridir. Bu kâide şudur ki: «Sabit olan her şeyin devamı asıldır. Aksi sâbit olmadıkça o şeyin devamlılığına hükmedilir.» Beliren şüpheler, etki yapamaz. Bu kâideye «İstisbah» derler.

Hadîste söz konusu olan mes'ele, bu genel kâidenin şumulüne giren yüzlerce mes'eleden biridir. Şöyle ki; Abdest aldığını kesinlikle bilen kişi, abdestinin bozulduğundan şüphe ederse, abdestinin devamlılığına hükmedilir. Şüphenin namaz içinde veya dışında olması arasında bir fark yoktur. Selef ve haleften olan âlimlerin cumhûr'unun görüşü budur. Mâlikî'lerden (İbn-i Nâfi' de bu görüşe katılmıştır. Onların delîli bu bâbtaki hadîslerdir. Onlara göre hadîste söz konusu edilen şüphe, namaz içinde vuku bulan şüphe türünden ise de, şüphenin namaza bağlanması sorudan doğmadır. Yâni soru namaz içindeki şüpheyle ilgili olduğu için, ona uygun olsun diye cevapta namazdan bahsedilmiştir.

Mâlikî'lerin Cumhûruna göre kişi, namaza başlamadan önce abdestinden şüphelenirse, abdesti bozulmuş sayılır. Dolayısıyla abdest almadan namaza duramaz. Şâyet kişi, namaza başladıktan sonra şüphelenirse, abdestinin bozulduğunu kesinlikle bilmedikçe namazına devam eder. Namazdan çıktıktan sonra şüphesi zâil olursa ona bir şey yapmak gerekmez. Eğer, namazdan çıktıktan sonra da şüphesi devam ederse veya abdestinin kesinlikle bozulduğunu hatırlarsa yeniden abdest alır ve kıldığı namazı iâde eder. Mâlikî'lerin meşhur kavli budur. Onlar hadîsin zâhirine dayanmışlardır.

Yukarıda belirtildiği gibi kesinlikle bilinen bu husûsa âid hükmün şüpheyle değişmiyeceğine dâir olup, mezkûr hadîsten alınan genel kâidenin şümulüne giren mes'elelerin bir kısmını Nevevî şöyle anlatmıştır: Aslında tahir olan su, süt, bal, yağ, elbise gibi bir maddenin necis olduğunda tereddüt eden kişi, bu şüpheye itibar etmemeli ve aslında tahir olan o maddenin tahâretine hükmetmelidir. Kendisinde beliren şüphe ve necâset ihtimali % 50'den aşağı veyâ % 50'den yukarı olması neticeyi değiştirmez. Kezâ boşamada, köleyi azad etmekte veyâ eşinin aybaşı âdetinde tereddüt eden kişi, bu şüphelere iltifat etmeyerek nikâhın, kölesinin kölelik hâlinin ve eşinin temizlik durumunun devamına hükmederek, buna göre hareket eder ve hareketinden dolayı mes'ul değildir.

Kişinin söz konusu zannı belli bir sebebe dayanmadıkça hüküm budur. Ama muayyen bir sebebe dayanırsa, meselâ necâseti kullanmayı ibâdet telâkki edenlerin elbisesi, mezbahalarda hayvanla-

rı boğazlayanların elbiseleri ve şarap imal edip, buna düşkün olanların giyecekleri husûsunda ayrı hükümler vardır. Bâzı âlimler, zâhirle amel ederek bu elbiselerin necis olduklarına hükmetmişlerdir. Bir kısım âlimler de, elbiselerin aslında temiz olmalarını dikkate alarak tahâretliklerine hükmetmişlerdir. İkinci görüş daha kuvvetlidir.

٥١٤ – حدثنا أَبُو كُرَيْبٍ . ثنا الْمُحَارِبِيُّ ، عَنْ مَعْمَرِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ .
أَنْبَأَنَا سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ قَالَ : سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنِ التَّشَبُّهِ
فِي الصَّلَاةِ . فَقَالَ « لَا يَنْصَرِفْ حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتًا أَوْ يَجِدَ رِيحًا » .

في الزوائد : رجاله ثقات . إلا أنه معلل بأن الحفاظ من أصحاب الزهري رووا عنه ، عن سعيد بن عبد الله
ابن زيد . وكان الإمام أحمد ينكر حديث المحاربي عن معمر ، لأنه لم يسمع من معمر . لا سيما كان يدلس .

TERCEMESİ

514) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, namaz esnasında abdestin bozulması şüphesinin hükmü soruldu. Resûlullah, şöyle buyurdu :

«Namaz kılan kişi bir ses işitmedikçe veyâ bir koku duymadıkça namazdan çıkmasın.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Hadisin ricali sıkalardır. Ancak Zuhrî'nin Hâfız olan arkadaşları Zührî'nin Said bin Abdillah bin Zeyd'den rivâyet ettiğini ifade ederler. İmam Ahmed de Muhâribî'nin Ma'mer'den hadîsini münker sayardı. Çünkü Ma'mer'den hadîs işitmemiştir. Üstelik tedlis yapardı.

٥١٥ – حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ
ابْنُ جَعْفَرٍ ، وَعَبْدُ الرَّحْمٰنِ ؛ قَالُوا : ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ،
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا وُضُوءَ إِلَّا مِنْ صَوْتٍ أَوْ رِيحٍ » .

TERCEMESİ

515) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre kendisi, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Abdest, ancak ses veya kokudan ötürü gerekir.»"

İ Z A H I

Bu hadîsi Müslim, Buhârî ve Tirmizî mânâya değişiklik getirmeyen fakat lafız bakımından farklı metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir. Tirmizî hadîsin hasen - sahîh olduğunu ifade etmiştir. Müslim'in rivâyeti meâlen şöyledir:

«Sizden birisi karnında bir şey duyar da (dübüründen) bir şeyin çıkıp çıkmadığına tereddüt ederse bir ses işitince veyâ bir koku duyuncaya kadar sakın mescidden (namazdan) çıkmasın.»

Bu hadîs de, daha önceki hadîsleri te'yid eder mâhiyette olup, abdestin yellenme şüphesi ile bozulmadığını bildirir ve dübüründen çıkan yelin abdesti bozduğunu ifâde eder. Bunda âlimlerin icmaı vardır. Ön kısımdan çıkan yelin hükmü de İbn-i Mübârek, Şâfiî, İshak ve Ahmed'e göre budur. Hanefî âlimlerinden Muhammed'den bir rivâyette aynı hüküm vardır. Fakat Hanefî'lerden meşhur olan kavle göre, ön kısımdan çıkan yel, abdesti bozmaz. Mâlikî âlimleri de bozmaz demişlerdir. Ancak, dübür kapanır ve büyük abdest ön kısımdan çıkacak olursa bu takdirde önden gelen yel'de de abdest bozulur.

٥١٦ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ
عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ يَشَمُّ ثَوْبَهُ .
فَقُلْتُ : مِمَّ ذٰلِكَ ؟ قَالَ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لَا وُضُوءَ إِلَّا مِنْ رِيحٍ
أَوْ سَمَاعٍ » .

في الزوائد : في إسناده عبد العزيز وهو ضعيف .

T E R C E M E S İ

516) "... Muhammed bin Amr bin Atâ *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre kendisi :

Ben, Saîb bin Yezîd'i elbisesini koklarken gördüm ve O'na: Şu elbise koklaman neden icab etti? diye sordum, demiştir. Sâib: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim, dedi:

«Abdest, ancak koku veya işitmekten ötürü gerekir.»"

Not: Hadîsin isnadında bulunan râvi Abdülaziz'in zayıf olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

(٧٥) باب مقدار الماء الذى لا ينجس

75 — (NECASETİN GİRMESİYLE) NECİSLENMEYEN SU MİKTARINI BEYÂN BÂBI

٥١٧ - حدثنا أبو بكر بن خلاد الباهلي . ثنا يزيد بن هارون . أنبأنا محمد بن إسحاق ، عن محمد بن جعفر بن الزبير ، عن عبيد الله بن عبد الله بن عمر ، عن أبيه ؛ قال : سمعت رسول الله ﷺ سئل عن الماء يكون بالفلاة من الأرض ، وما ينوبه من الدواب والسباع ؟ فقال رسول الله ﷺ « إذا بلغ الماء قلتين لم ينجسه شيء » .

حدثنا عمرو بن رافع . ثنا عبد الله بن المبارك ، عن محمد بن إسحاق ، عن محمد ابن جعفر ، عن عبيد الله بن عبد الله بن عمر ، عن أبيه ، عن النبي ﷺ ، نحوه .

TERCEMESİ

517) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Binek hayvanları ile yırtıcı hayvanların peşpeşe geldikleri göldeki suyun hükmü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorulduğunda şöyle cevap buyurduğuna şahit oldum :

«Su iki kulleye ulaştığı zaman hiç bir şey onu necis etmez.»"

٥١٨ — حدثنا علي بن محمد . ثنا وكيع . ثنا حماد بن سلمة ، عن عاصم بن المنذر ، عن عبيد الله بن عبد الله بن عمر ، عن أبيه ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إذا كان الماء قلتين أو ثلاثا ، لم ينجسه شيء » .

قال أبو الحسن بن سلمة : حدثنا أبو حاتم . ثنا أبو الوليد ، وأبو سلمة ، وابن عائشة القرشي ؛ قالوا : حدثنا حماد بن سلمة . فذكر نحوه .

فى الزوائد : رجال إسناده ثقات . ورواه أبو داود والترمذى ، ما خلا قوله « أو ثلاث » .

TERCEMESİ

518) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edil-

diğine göre kendisi: Resûlullah (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurdu demiştir:

«Su iki veya üç kulleye ulaştığı zaman hiç bir şey onu necis etmez.»"

Not: Hadîsin isnadındaki ricalın sıkalar olduğu ve «veya üç kulle...» kısmı, hariç, hadîsin Ebû Dâvûd ile Tirmizî tarafından da rivâyet edildiği Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Müellif, her iki hadîs için ikişer sened zikretmiştir. Bu senedlerdeki râvilerin isimleri tercemelerin üstündeki arapça metinde sırayla anılmaktadır. Bunları tekrarlamaya lüzum görmüyorum.

İlk hadîste Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'a yöneltilen sorunun açıklamasını yapan El-Menhel yazarı şöyle der: 'Binek hayvanları ve yırtıcı hayvanlar su içmek için defalarca vardıkları sudan içtikleri gibi, ona işer ve tersleri de ona karışır. Böyle bir su necis sayılır mı sayılmaz mı? diye Resûlullah'a soru sorulmuştur.'

Hadîsteki bâzı kelimeleri açıklayalım:

Devâbb: Bu kelime, «**Dâbbe**»nin çoğuludur. **Dâbbe** lügatte yer yüzünde yürüyen hayvan demektir. Genellikle dört ayaklı olup, binek olarak kullanılan hayvanlara denir. Bâzı lügat kitapları **dâbbe**'yi binek hayvanı olarak tanımlamıştır.

Sibâ': «**Sebu'**»un çoğuludur. Yırtıcı hayvan demektir.

Kulleteyn: «**Kulle**»nin tesniyesidir. 2 kulle demektir. **Kulle**, büyük küp ve testi demektir. H a t t â b î «**Kulle**», elle taşınan ve içme suyu için kullanılan testi anlamında kullanıldığı gibi, çok kuvvetli adamın kaldırabildiği büyük küp manâsına da kullanılır. Hadiste, çölde hayvanların sulandığı suyun durumu sorulduğu için buradaki kulle'nin küçük testi anlamında kullanılmadığı açıktır. Çünkü, böyle bir suyun bir iki testi miktarı ile sınırlandırılması örf ve âdete aykırıdır.

İ b n - i C ü r e y c (Radıyallâhü anh)'in rivâyetinde hadîsin metni şöyle geçer:

«Su, hecer kulleleri ile iki kulle olduğu zaman...» H e c e r kulleleri hacimce malûm ve meşhur olup, en büyük kulledir.» demiştir.

Bahreyn tarafında bulunan Hecer şehrine mensup olan Kulleler ya orada yapılır Medîne-i Münevvere'ye getirtiliyordu. Yâhut da Medîne-i Münevvere'de yapılıyordu.

Kullenin, hacım ölçüsü birimi ile ne kadar su aldığı husûsuna gelince iki kulle Mısır rıtlı ile dörtyüz kırkaltı tam yedide üç rıtıldır. Bağdat rıtlı ile yaklaşık olarak beşyüz rıtıldır. Bizim ölçülerimize göre iki kulle 210 litre su alır. Küp şeklindeki bir havuz ve benzerinin mutedil bir adamın kulacı ile uzunluğu, genişliği ve derinliği bir tam, bir bölü dört kulaç olursa iki kulleye denk olur. Silindir şeklindeki bir kuyu ve benzeri bir yerin genişliği bir kulaç, derinliği ikibuçuk kulaç ve çevresi de üç tam yedide bir kulaç miktarı olursa yine iki kulleye eşit su alır.

Az suyun içine necaset düşünce su, necis olmuş olur. Çok suyun durumu böyle değildir. Bir suyun çok sayılması husûsunda âlimler arasında ihtilâf vardır. El-Menhel yazarı, bu konuda ez cümle şöyle söyler:

«Şâfiî ve arkadaşları bu hadîse dayanarak: 'İki kulle miktarı olan su değişmedikçe (renk, koku ve tadı bakımından), necasetin girmesiyle pislenmez' demişlerdir. Ahmed ve Ebû Sevr'in mezhebi de budur. Bu görüşte olan âlimlere göre iki kulleye ulaşmayan suya necaset girdiği takdirde suyun vasıfları değişsin değişmesin pislenmiş olur.

Ebû Hanîfe ve arkadaşları şöyle demişlerdir: Durgun su, az olduğu zaman içine necâset girince pis olur. Akan su ise, içinde necâset eseri zuhur etmedikçe temizdir ve tahârette kullanılır. Çok suyun bir kenarına necâset düştüğü zaman, suyun başka bir kenarından abdest almak câizdir. Hanefî âlimleri, çok suyun târifinde muhtelif kaviller söylemişlerdir. En meşhur kavle göre alanı 10 × 10 kulaç olan bir su çok sayılır. Bu suyun derinliğindeki ölçü ise, ondan avuçlamakla dibinin görülmemesidir. Zeylâi şöyle der: «Ebû Hanîfe'den alınan zâhiri rivâyete göre abdest alan veyâ gusül eden kişinin rey'i esastır. Eğer kuvvetli kanaatına göre suyun bir kenarına düşen necâset diğer kenara ulaşmış ise o su kullanılmaz. Aksi takdirde kullanılır. El-Gaye'de yazar bunu zikrederek; en sahîh kavlin bu olduğunu söylemiştir.»

Tahavî de: "Biz Kulleteyn hadîsi ile hükmetmedik, çünkü kulleteyn miktarı sâbit değildir, demiştir."

İkinci hadîsteki: «İki kulle veyâ üç kulle...» tâbiri ile ilgili olarak şöyle der: Bu tâbir, râvinin tereddüdü için değil, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğundandır. Bundan maksadı, söz konusu hüküm için suyun iki kulleden fazla olmasının mahzurlu olmadığını, fakat iki kulleden eksik olmasının mahzurlu olduğunu beyan etmektir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1) — Binek hayvanlarının ve yırtıcı hayvanlarının su artığı necistir. Çünkü, eğer necis olmasaydı soru ve cevâbın anlamı kalmazdı.

2) — Bu hayvanların sidik ve tersi necistir. Zîra cevapta suyun iki kulle kadar olması şart koşuluyor. Eğer bunlar necis olmasaydı az suyu bile necis etmezdi. Bu hayvanların sidik ve terslerinin necis olduğu hadîsten şöyle anlaşılıyor: Yırtıcı hayvanlar suya vardıkları zaman içine girip işerler, uzuvları pislikten boş olmaz. Bu hal, onların mu'tadıdır.

3) — Çok suya necâset girdiği zaman evsafı değişmedikçe su temizleyicidir. Çünkü E b û Ü m â m e'den merfu' olarak rivâyet edilen bir hadiste şöyle buyuruluyor:

«Hiç bir şey suyu necis etmez. Fakat suyun kokusuna, tadına ve rengine galip gelen necâset onu pisler.» İ b n - i M â c e h ve T a b a r â n î'nin rivâyet ettikleri bu hadîsin senedi zayıf ise de mânâları ile amel etmek hakkında âlimlerin icmaı vardır.

4) — Su, iki kulleden az olduğu zaman, necâsetin girmesiyle evsafı değişmese bile necistir.

İlk hadîsi N e s â î, E b û D â v û d, Ş â f i î, A h m e d, İ b n - i H u z e y m e, İ b n - i H i b b â n, H â k i m, D a r e - k u t n î, B e y h a k î, T a h a v î, D â r i m î ve T i r m i z î de rivâyet etmişlerdir. H â f ı z, T e l h i s'te şöyle der: H â k i m: Bu hadîs, B u h â r î ve M ü s l i m'in şartı üzerine sahîh olup bütün râvileri ile ihticac etmişlerdir, demiştir.

Bir Noktayı Belirtelim:

İki kulle veya daha çok olan suya bir necâset girdiği halde suyun evsafı değişmemişse abdest, gusül ve necâsetin giderilmesinde

o su kullanılabilir. H a n e f i âlimlerine göre çok sayılan suyun hükmü budur. Şer'î olan bu hüküm belirtilirken hatıra şöyle bir soru gelebilir: İçine sidik, hayvan tersi ve benzeri bir necasetin karıştığı su, mikroplu olur, kullanılması sıhhî yönden sakıncalıdır. Buna rağmen «Temizlik îmandandır» diyen İslâm dîni nasıl böyle bir suyun kullanılmasına izin verir?

Bu sorunun cevâbı şudur: Yukarıda belirtilen hüküm, dine dayalı olduğu gibi, sağlığa zararlı olan bir maddenin kullanılamıyacağı hükmü de İslâmiyet'te yer alır. Bu iki hüküm beraber düşünülür. Sağlık yönünden zararlı olursa miktarı iki kulle değil, bin kulle de olsa ne abdest ve gusülde, ne de yiyecek ve içecekte kullanılır. Bunu kullanmak haramdır.

(٧٦) باب الحياض

76 — HAVUZLAR BÂBI

٥١٩ — حدثنا أبو مصعب المدنى. ثنا عبد الرحمن بن زيد بن أسلم، عن أبيه، عن عطاء بن يسار، عن أبي سعيد الخدرى؛ أن النبي ﷺ سئل عن الحياض التي بين مكة والمدينة. تردها السباع والكلاب والحمر. وعن الطهارة منها؟ فقال «لها ما حملت في بطونها. ولنا ما غبر. طهور».

في الزوائد: في إسناده عبد الرحمن. قال فيه الحاكم: روى عن أبيه أحاديث موضوعة. قال ابن الجوزي: أجمعوا على ضعفه.

TERCEMESİ

519) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: **Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Mekke ile Medîne arasında bulunan ve yırtıcı hayvanların, köpeklerin ve eşeklerin geldiği havuzların durumu ve onlardan tahâret (abdest, gusül, necâsetin giderilmesi işini) yapmanın hükmü soruldu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle cevap buyurdu:**

«O hayvanların karınlarında taşıdıkları su, onlaradır. Kalan su, bizim içindir. Tahârette kullanılabilir.»"

Not: Hadîsin isnadındaki râvi Abdurrahman'ın babasından mevzu hadîsler rivâyet ettiği El-Hâkim tarafından beyan edilmiş olduğu ve İbnü'l-Cevzî'nin; Âlimlerin Abdurrahman'ın zayıflığına icma ettiklerini söylediği Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

S i n d î, bu hadîsin açıklamasında der ki : Hadîste durumu sorulan havuzların suyu genellikle iki kulleden fazla olduğu için anılan hayvanların artığı sayılmaz. Veyâhut necâset, suyun evsafını değiştirmedikçe suyun temizliğine olumsuz yönden etkı etmez. Bu iki nedenden birisi ile söz konusu havuzların suyu ile tahâret yapılacağı hükme bağlanmıştır. Hadîs, yırtıcı hayvanların artığı olan suyun temizliğine delâlet etmez. Bil'akis bu ve benzeri hadîsler ve bilhassa iki kulleye âid (517 - 518 nolu) hadîsler, yırtıcı hayvanların su artığının necasetine delâlet eder. Eğer bu artık temiz olsaydı az olsun çok olsun, suyun artık olmasıyla pislenmiyeceği beyan buyurulacaktı.

٥٢٠ — حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . ثنا شَرِيكٌ ، عَنْ طَرِيفِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا نَضْرَةَ ، يُحَدِّثُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللهِ ؛ قَالَ : انْتَهَيْنَا إِلَى غَدِيرٍ. فَإِذَا فِيهِ جِيفَةُ حِمَارٍ . قَالَ فَكَفَفْنَا عَنْهُ . حَتَّى انْتَهَى إِلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ، فَقَالَ : « إِنَّ الْمَاءَ لَا يُنَجِّسُهُ شَيْءٌ » فَاسْتَقَيْنَا وَأَرْوَيْنَا وَحَمَلْنَا .

في الزوائد : إسناد حديث جابر ضعيف ، لضعف طريف بن شهاب . قال ابن عبد البر : أجمعوا على أنه ضعيف .

T E R C E M E S İ

— 520) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Biz, bir göle vardık. Ve gölde bir merkep lâşesine rastlayınca gölden su almaktan çekindik. Nihayet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza teşrif edince:

«Şüphesiz hiç bir şey suyu pislemez.» buyurdu. Bunun üzerine biz su aldık, içirdik ve taşıdık.»

Not : Râvilerden Tarif bin Şihâb'ın zayıf olduğuna âlimlerin icmâ ettiklerini İbn-i Abdi'l-Berr'in söylediği ve bu nedenle Câbir'in bu hadîsine ait isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

S i n d î şöyle der: 'Hadîs'ten maksad şudur: Suya karışan necâset onun vasıflarını değiştirmedikçe, su necis sayılmaz. Fakat, su-

yun rengini, tadını veyâ kokusunu değiştirince necâset, onu su olmaktan çıkarmış olur. Dolayısıyla böyle bir su temizleyici olamaz.'

Çok sayılmayan suyun, pis bir şeyin girmesiyle necis olduğu ve çok suyun içine pis bir şey girdiği zaman, suyun vasıflarına bakılacağı, bu vasıflarda değişıklik meydana geldiği anlaşıldığı takdirde suyun tahârette kullanılmıyacağı, ayrıca suyun sağlık yönünden kullanılmaya elverişli olup olmadığının göz önünde bulundurulacağı husûsu bundan önceki bâbta izah edilmiştir.

٥٢١ — حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ خَالِدٍ، وَالْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ الدِّمَشْقِيَّانِ. قَالَا: ثنا مَرْوَانُ ابْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا رِشْدِينُ. أَنْبَأَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ رَاشِدِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِنَّ الْمَاءَ لَا يُنَجِّسُهُ شَيْءٌ، إِلَّا مَا غَلَبَ عَلَى رِيحِهِ وَطَعْمِهِ وَلَوْنِهِ».

في الزوائد: إسناده ضعيف لضعف رشدين.

قال السندي: الحديث بدون الاستثناء، رواه النسائي وأبو داود والترمذي من حديث أبي سعيد الخدري.

TERCEMESİ

521) "... Ebû Ümâme El-Bahili *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdular ki :**

«Şüphesiz hiç bir şey, suyu necis etmez. Ancak suyun kokusuna, tadına ve rengine galebe çalan şey, onu necis eder.»"

Not : Râvilerden Rişdîn zayıf olduğu için, isnadın zayıf olduğu Zevaid'de bildirilmiştir. Sindî : 'Hadîsin «Ancak suyun...» kısmı hariç baş kısmı Nesâî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî tarafından Ebû Saîd-i Hudrî'nin hadsinden rivâyet edilmiştir.' der.

İZAHI

Hadisin ilk fıkrası yani :

Şüphesiz hiç bir şey suyu necis etmez» kısmı yukardaki notta işaret edildiği gibi Sünen sahipleri tarafından rivâyet edilmiştir. Ancak, son râvisi Ebû Ümâme değil, Ebû Saîd-i Hudrî'dir. El-Menhel yazarının beyânına göre : Tirmizî, hadîsin hasen olduğunu ve Ahmed bin Hanbel de hadîsin sa-

hîh olduğunu söylemiştir. Hadîs, Şâfii, Darekutnî, Hâkim ve Beyhakî tarafından da rivâyet edilerek Yahyâ bin Muîn ve Ebû Muhammed bin Hazm tarafından da sahîh görülmüştür.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

El-Menhel yazarı 'Bidâet Kuyusu' için açılan bâbta rivâyet edilen bu hadîsin fıkıh yönünü özetle şöyle beyan eder :

'Hadîs, az olsun çok olsun suyun, içine giren bir şeyle pislenmediğine delâlet eder. Hatta suyun evsafı değişse bile hükmün bu olduğu görülür. Fakat, bir necasetle suyun vasıflarından birisi değiştiği zaman, tahârette kullanılamıyacağı hususunda icma' vardır. Şu halde vasıfları değişen suyun pislenme hükmü icmaa dayalıdır. Ebû Ümâme'den rivâyet edilen hadîsteki :

«Ancak suyun kokusuna, tadına ve rengine galebe çalan şey onu necis eder.» meâlindeki istisnaya dayalı değildir. Çünkü hadîsin istisna kısmı sabit görülmemiştir. Yukarda belirtilen duruma göre suyun evsafı değişmedikçe miktarı az olsun, çok olsun necâsetin girmesiyle pislenmez. Hadîsin zâhiri buna delâlet eder. İbn-i Abbâs, Ebû Hüreyre, Hasan-ı Basri, İbnü'l-Müseyyeb, İkrime, İbn-i Ebî Leylâ, Sevri, Dâvûd-i Zâhirî, Nehaî, Câbir bin Zeyd, Mâlik ve Gazâlî bu görüştedirler.

İbn-i Ömer, Mücâhid, İshak, ehl-i Beyt'ten El-Hâdi, El-Müeyyed Billah, Ebû Tâlib, Nâsır ile Hanefi, Şâfiî ve Hanbelî âlimleri şöyle demişlerdir : Necâset, az suyun içine girdiği zaman suyun evsafı değişsin değişmesin onu necis eder. Çünkü o su, kullanıldığı zaman içindeki necâset de kullanılmış olur. Bunların delilleri şu hadîslerdir :

1 — **«Biriniz uykudan kalktığı zaman elini yıkamadan kaba sokmasın. Çünkü elinin nerede gecelediğini bilmez.»** Bu hadîste uykudan uyanan kişi elini kaba batırmaktan men ediliyor ve yasaklama sebebi de necâset endişesi olarak gösteriliyor. Bilindiği gibi ele uykuda dokunan ve görülmeyen necâset, suyu değiştirecek durumda değildir.

2 — **«Köpek, birinizin kabını yaladığı zaman, içindekini döktükten sonra yedi defa yıkasın.»**

Buradaki dökme ve yıkama emri necâsetin delilidir.

3 — «Sakın hiç biriniz durgun suyu içmesin.»
4 — «Müftüler sana fetva verseler bile sen, kalbinden fetva iste.»
5 — «Seni şüpheye düşüreni bırak. Şüphesiz olana git.»

Bu görüşte olan âlimler: «Hiç bir şey suyu necis etmez.» meâlindeki hadîsin yukarıda anılan delillerle muhassas olduğunu söylemişlerdir.

Bu âlimler az su ve çok su miktarı husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları: Su kullanıldığı zaman içine düşen necâsetin de kullanıldığı sanıldığı, takdirde bu su az sayılır, demişlerdir. Bir rivâyete göre, E b û H a n î f e de böyle demiştir. Diğer bir kısım âlimler: İki kulleden az olan su az sayılır, demişlerdir. Ş â f i î ve arkadaşları bu görüştedirler.»

El-Menhel'in verdiği izah çok uzundur. Âlimlerin değişik görüşleri ve karşılıklı müdafaa ve itirazları bu izahta beyan edilmekte ise de okuyucularımızı sıkacağı endişesi ile o malûmatı buraya almaktan sarf-ı nazar ettik. İstekliler oraya müracaat edebilirler.

(٧٧) باب ما جاء في بول الصبي الذي لم يطعم

77 — HENÜZ YEMEK YEMEYEN ÇOCUĞUN BEVLİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

٥٢٢ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو الأحوص ، عن سماك بن حرب ، عن قابوس بن أبي المخارق ، عن لبابة بنت الحارث ؛ قالت : بال الحسين بن علي في حجر النبي ﷺ . فقلت : يا رسول الله ! أعطني ثوبك والبس ثوبا غيره . فقال « إنما ينضح من بول الذكر ، ويغسل من بول الأنثى » .

TERCEMESİ

522) "... Lübâbe (69) binti'l-Hâris *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

(69) Lübâbe binti'l-Hâris bin Hazn Ümmü'l-Fadl El-Hilâliye, Abdülmuttalib'in oğlu Hz. Abbâs (R.A.)'ın hanımıydı. Hz. Hatice'den sonra, müslüman olan ilk hanım olduğu söylenmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den 30 hadis'i var. Buhârî ve Müslim birer hadîsini ittifakla ve birer hadîsini münferiden rivâyet etmişlerdir. Râvileri : Oğulları Abdullah ve Tammâm ile mevlası Numayr bin El-Hâris, Enes bin Mâlik ve başkalarıdır. Hz. Osman'ın hilâfeti zamanında vefat etmiştir. (R.A.)

(Hz.) Ali'nin oğlu Hüseyin (Radıyallâhü anhümâ), **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in kucağında işedi. Ben: Ya Resûlallah! Elbiseni bana ver** (ki yıkayayım) **ve başka elbise giy, dedim. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdular ki:**

«Erkek çocuğun bevlinden dolayı yalnız su serpilir. Kız çocuğun bevlinden de yıkamak gerekir.»"

İ Z A H I

Ahmed, Ebû Dâvûd, Tahavî, İbn-i Huzeyme, Beyhakî ve Hâkim de, Lübâbe'nin hadîsini az lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, henüz yemek yemeyen erkek ve kız çocukları eşit tutarak bevillerinin dokunduğu elbiseyi yıkamak gerekir diyenlerle, her ikisinde de su serpmek kâfidir diyenlerin görüşünü reddeder. Ve: 'Erkek çocuğunkine su serpmek kâfi olup, kız çocuğunkini yıkamak gerekir' diyenlere hüccettir. Lübâbe (Radıyallâhü anh), yıkamak için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den elbisesini soymasını istemiş olup, bu husus bâzı rivâyetlerde sarahaten belirtilmiştir. Tercemedeki parantez içi ifade, bu rivâyetlerden alınmadır.

٥٢٣ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ؛ قَالَا : ثنا وَكِيعٌ . ثنا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، قَالَتْ : أُتِيَ النَّبِيُّ ﷺ بِصَبِيٍّ . فَبَالَ عَلَيْهِ . فَأَتْبَعَهُ الْمَاءَ ، وَلَمْ يَغْسِلْهُ .

T E R C E M E S İ

523) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **henüz yemek yemeyen küçük bir erkek çocuk getirildi. Çocuk, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in elbisesine işedi, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **hemen işenen yere su döktü de yıkamadı.»**

İ Z A H I

Sabî: Süt emen erkek çocuğa denir. Sütten kesilince yedi yaşına kadar ona **«Ğulam»** denilir. Kastalânî, **Sabî:** Gıda için

sütten başka henüz birşey yemeyen ve içmeyen çocuğa denir. Hz. Âişe'nin hadîsinde söz konusu edilen sabi Ümmü Kays'ın oğlu veya Hasan bin Ali yâhut da kardeşi Hüseyin'dir. Buhârî ve Müslim'in de rivâyet ettikleri bu hadîs de bir önceki hadîs gibi, henüz yemek yemeyen erkek çocuğun işediği yeri yıkamanın icab etmediğine ve üzerine su dökmenin kâfi geldiğine delâlet eder.

٥٢٤ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ ؛ قَالَا : ثَنَا سُفْيَانُ ابْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ ، عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مِحْصَنٍ ؛ قَالَتْ : دَخَلْتُ بِابْنٍ لِي عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ لَمْ يَأْكُلِ الطَّعَامَ . فَبَالَ عَلَيْهِ . فَدَعَا بِمَاءٍ ، فَرَشَّ عَلَيْهِ .

TERCEMESİ

524) "... Ümmü Kays binti Mihsan *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

«**Ben, henüz yemek yemeyen bir oğlumu Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in huzuruna çıkardım. Çocuk, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in elbisesine işedi. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **su isteyerek işenen yere su serpti.**»"

İZAHI

Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Tahavî ve Dârimî de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Buhârî ve Ebû Dâvûd'un rivâyetlerinde hadîs metninin sonunda:

وَلَمْ يَغْسِلْهُ = «Ve işenen yeri yıkamadı.» cümlesi vardı. Ayrıca yine Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivâyetinden Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ümmü Kays'ın oğlunu kucağında oturttuğu ve kucağında işediği anlaşılmaktadır.

Bu hadîs de henüz yemek yemeyen erkek çocuğun işediği yeri temizlemek için su serpmenin kâfi olduğuna ve yıkamaya gerek olmadığına delâlet eder.

Nevevî, Müslim'in şerhinde: 'Yemek yemeyen erkek çocuğun bevlinin necis olduğu hususunda âlimler arasında ihtilâf

yoktur. Hattâ bazı arkadaşlarımız bu husûsta âlimlerin icmâ'ını nakletmişlerdir. Yalnız D â v û d - i Z â h i r î muhalif kalmıştır. Ş â f i î ve başkası sabinin bevli tahirdir, bununla beraber dokunduğu yere su serpilir, diye E b u ' l - H a s a n b i n B a t t a l'ın ve O'nu takiben K â d ı I y â z ' ın hikâye ettikleri söz, kesinlikle yanlıştır.'

Âlimler, bu konuda müttefik olmakla beraber, sabinin işediği yerin temizletilmesi hususunda ihtilâf ederek üç mezhebe ayrılmışlardır:

1. Henüz yemek yemeyen erkek çocuk ise, işediği yere su serpmek kâfidir. Kız ise yıkamak gerekir. A l î, A t â, H a s a n, Z ü h r î, A h m e d, S e v r i, Ş â f i î âlimleri, N a h a î ve şâz bir rivâyete göre M â l i k ' in kavli budur. Onların delilleri bu hususta rivâyet edilen Ü m m ü K a y s ' ın, Â i ş e ' nin, Ü m m ü K ü r z ' ün, L ü b â b e b i n t i ' l - H â r i s ' in hadisleri ve benzer hadîslerdir.

2. Erkek ve kız çocuğun işedikleri yere su serpmek kâfidir. Aralarında bir fark yoktur. E v z â î ' nin mezhebi budur. M â l i k ve Ş â f i î ' den de böyle bir rivâyet hikâye edilmiştir. Bu mezhebin deliline rastlanamamıştır.

3. Her ikisini yıkamak gerekir. H a n e f î âlimleri vesâir K û f e âlimleri ile M â l i k î âlimlerinin mezhebi budur. Bunların delili, A m m â r ' ın merfu' olarak rivâyet ettikleri şu meâldeki hadisleridir:

«Elbise, ancak büyük ve küçük abdestten dolayı yıkanır.» Ayrıca bu görüşteki âlimler, erkek çocuğun bevlini, kız çocuğun bevline kıyaslayarak şöyle derler: Erkek ve kız çocuk, sütten başka maddeler yedikten sonra her ikisinin bevlinin dokunduğu yeri yıkamanın gereği husûsunda icmâ' vardır. Necâsetin giderilmesinde, yıkamak asıldır. Öyleyse henüz yemek yemeyen erkek çocuk da kız çocuk gibidir.

Erkek çocuğun bevline su serpmek kâfidir, diye vârid olan hadislerdeki «Nadh» kelimesini su serpmek şeklinde mânâlandırmayarak, bununla yıkamanın kasdedildiğini ve Nadh'ın yıkama anlamında kullanıldığını söylemişlerdir. Hadîslerdeki; وَلَمْ يَغْسِلْهُ = «Ve **o yeri yıkamadı.»** cümlesini de: O yeri bol yıkamadı, sıkmadı, ovmadı diye yorumlamışlardır.

El-Menhel yazarı, âlimler arasındaki ihtilâfı açıkladıktan sonra birinci mezhebin daha kuvvetli olduğunu beyan eder:

Üçüncü gurup âlimin delîl olarak gösterdikleri A m m â r ' ın hadîsi zayıftır. Çünkü isnadında S â b i n b i n H a m m â d vardır ki, bâzı âlimler kendisini mevzû hadîsleri rivâyet etmekle itham etmişlerdir. Bu hadîs sahih olsa bile, hükmü, bu bâbtaki hadîslerle tahsis edilmiş olur. Yaptıkları kıyaslama açık değildir. Çünkü, sarih nassa muârız olduğu zaman kıyas geçersizdir. «Nadh' tan murad yıkamaktır.» sözü de makbul değildir. Çünkü açık olan mânâsından döndürücü bir karine yoktur.

«Ve onu yıkamadı.» cümlesini «İyice yıkamadı, sıkmadı, ovmadı» diye yorumlamak da zâhire muhâliftir...

El-Menhel yazarı, bundan sonra aynı görüşü teyid eden İ b n - i D a k î k i ' l - I y d ' den uzunca bir nakil yapmaktadır. Buraya almayı gereksiz buluyorum.

Henüz yemek yemeyen erkek çocuk hakkında bu ihtilâf vardır. Yemek yemeye başladı mı, işediği yeri yıkamak husûsunda âlimler müttefiktirler.

٥٢٥ — حدّثنا حَوْثَرَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ؛ قَالَا : ثنا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . أَنْبَأَنَا أَبِي ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي حَرْبِ بْنِ أَبِي الْأَسْوَدِ الدِّيلِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ ، فِي بَوْلِ الرَّضِيعِ « يُنْضَحُ بَوْلُ الْغُلَامِ ، وَيُغْسَلُ بَوْلُ الْجَارِيَةِ » .

Ümmü Kays (R.A.)'ın Hal Tercemesi

Ümmü Kays Bint-i Mıhsan bin Cersan bin Kays bin Mürre El-Esediyye'nin adı Cezzâme'dir. İlk müslümanlardan ve ilk muhacirlerdendir. Medine'ye hicret etmiştir. Resûlullah (S.A V.)'dan 24 hadîsi vardır. Buhârî ve Müslim, iki hadîsinde ittifak etmişlerdir. Râvileri Vâkısa bin Ma'bed, Nâfi mevlâsı Hinne bint-i Şuca, Ubeydullah bin Abdillah, Adî bin Dinar ve başkalarıdır. Ebü'l-Kasım El-Cevherî, El-Muvatta'ın mesnedinde bu hanımın adının Âmine olduğunu söylemiştir. Ümmü Kays, şöyle bir şey anlatmıştır:

Bir oğlum ölmüştü. Cenazesini yıkayan adama: Oğlumu soğuk su ile yıkama, onu öldürürsün, dedim. Bunun üzerine Ukâşe Peygamber'e giderek, bunu anlatmış, Peygamber (S.A.V.) de tebessüm ettikten sonra Ümmü Kays'a ne oluyor? Allah, ona uzun ömürler versin, buyurmuştur. Bu nedenle, onun kadar uzun ömürlü bir kadın bilinmiyor. (Menhel: Cilt 3, Sah. 247)

قَالَ أَبُو الْحَسَنِ بْنُ سَلَمَةَ : حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى بْنِ مَعْقِلٍ . ثنا أَبُو الْيَمَانِ الْمِصْرِيُّ ؛
قَالَ : سَأَلْتُ الشَّافِعِيَّ عَنْ حَدِيثِ النَّبِيِّ ﷺ « يُرَشُّ مِنْ بَوْلِ الْغُلَامِ ، وَ يُغْسَلُ مِنْ بَوْلِ
الْجَارِيَةِ » وَالْمَاءَانِ جَمِيعًا وَاحِدٌ . قَالَ : لِأَنَّ بَوْلَ الْغُلَامِ مِنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ ، وَبَوْلَ الْجَارِيَةِ
مِنَ اللَّحْمِ وَالدَّمِ . ثُمَّ قَالَ لِي : فَهِمْتَ ؟ أَوْ قَالَ : لَقِنْتَ ؟ قَالَ ، قُلْتُ : لَا . قَالَ : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى
لَمَّا خَلَقَ آدَمَ خُلِقَتْ حَوَّاءُ مِنْ ضِلَعِهِ الْقَصِيرِ . فَصَارَ بَوْلُ الْغُلَامِ مِنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ ،
وَصَارَ بَوْلُ الْجَارِيَةِ مِنَ اللَّحْمِ وَالدَّمِ . قَالَ ، قَالَ لِي : فَهِمْتَ ؟ قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ لِي :
نَفَعَكَ اللَّهُ بِهِ .

TERCEMESİ

525) "... (Hz.) Ali *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **süt emen çocuğun bevli hakkında buyurdular ki :**

«Erkek çocuğun bevline su serpilir. Kız çocuğun bevli yıkanır.»

(Müellif diyor ki :) Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki : Bize Ahmed bin Musa bin Ma'kil tahdis etti. (O dedi ki) : Bize, Ebü'l-Yamân El-Mısri bize tahdis ederek dediler ki : Ben, Şafii'ye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :

«Erkek çocuğun bevlinden dolayı su serpilir, kız çocuğun bevlinden dolayı yıkamak gerekir.» mealindeki hadisi sorarak; her iki sidik birdir. (Bu ayırımın hikmeti nedir?) Şafii :

— Çünkü erkek çocuğun bevli su ve çamurdandır. Kız çocuğunun bevli et ve kandandır, diye cevap verdikten sonra Bana : Anladın mı? diye sordu. Ebü'l-Yeman dedi ki : Ben :

— Hayır anlamadım dedim. Şâfiî :

— Şüphesiz Allah Taâlâ Âdem (Aleyhisselâm)'i **yarattığı zaman Havvâ O'nun kısa kaburga kemiğinden yaratıldı. Bu sebeple erkek çocuğun bevli su ve çamurdan oluştu. Kız çocuğun bevli de et ve kandan oluştu, dedi. Ebü'l-Yemân dedi ki : Şâfiî bana : Anladın mı? diye sordu. Ben :**

— **Evet,** (anladım) **diye cevap verdim. Şâfiî bana:**
— **Allah, seni öğrendiğinden yararlandırsın.**

İ Z A H I

Ebû Dâvûd ve İbn-i Ebî Şeybe de Hz. Ali (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde metnin sonunda مَالَمْ يُطْعِمْ = «**Erkek** çocuk **yemek yemedikçe...**» cümlesi de mevcuttur. Bu hadîs de daha evvel geçen hadîslerin hükmünü ifâde eder.

Erkek çocuğun bevli ile kız çocuğun bevli arasındaki fark hakkında bâzı eserler vardır. **El-Menhel** yazarı bu eserleri sıralarken önce Ebü'l-Yemân El-Mısrî ile İmam-ı Şâfiî arasında geçen konuşmayı naklederek Şâfiî'nin belirttiği farkı kaydeder. Daha sonra şu farkları da beyan eder:

1 — Bu fark cahiliyet devrinde devam edegelmişti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu olduğu gibi ibka' etmiştir.

2 — Kız çocuğun bevli, erkek çocuğunkinden daha galiz ve daha pis kokar.

3 — Erkek çocuktan insan tabiatı tiksinmez, kız çocuğundan tiksinir.

Bu nedenle erkek çocukla fazla ihtilat yapıldığı için kolaylık olsun diye bu fark va'z edilmiştir.

Sindî, farkın nedenlerini anlattıktan sonra: Hak budur ki, Şâri'in emrine uymak durumundayız. Bu hüküm taabbüdîdir. Bunun hikmetlerinden sormak konunun dışında kalır.

٥٢٦ — حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، وَمُجَاهِدُ بْنُ مُوسَى، وَالْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ؛ قَالُوا:
حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ. ثنا يَحْيَى بْنُ الْوَلِيدِ. حَدَّثَنَا مُحِلُّ بْنُ خَلِيفَةَ، أَخْبَرَنَا
أَبُو السَّمْحِ؛ قَالَ: كُنْتُ خَادِمَ النَّبِيِّ ﷺ فَجِيءَ بِالْحَسَنِ أَوِ الْحُسَيْنِ. فَبَالَ عَلَى صَدْرِهِ.
فَأَرَادُوا أَنْ يَغْسِلُوهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «رُشَّهُ. فَإِنَّهُ يُغْسَلُ بَوْلُ الْجَارِيَةِ، وَيُرَشُّ
مِنْ بَوْلِ الْغُلَامِ».

TERCEMESİ

526) "... Ebü's-Semh (70) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in hizmetçisi idim. Hasan veya Hüseyin** (Radıyallâhü anhümâ) **getirildi. Getirilen çocuk, O'nun mübârek göğsüne bevletti. Orada bulunanlar, o yeri yıkamak istediler. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle buyurdu :**

«Oraya su serp. Çünkü, kız çocuğun bevli yıkanır. Erkek çocuğun bevlinden dolayı ise su serpilir.»"

İZAHI

Getirilen çocuğun Hasan veyâ Hüseyin (Radıyallâhü anhümâ) olduğu husûsundaki tereddüt, râvilerden birisine âittir. Bu şüphenin râvi Muhîl bin Halîfe'ye âit olması kuvvetle muhtemeldir. Getirilen çocuğun, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek göğsü hizasındaki elbiseye bevlettiği, hadîsin şerhlerinde ifâde edilmektedir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde Ebü's-Semh diyor ki : '**Ben, o yeri yıkamak istedim.**' Bu hadis; Nesâî, Ebû Dâvûd, Bezzâr, İbn-i Huzeyme, Hâkim ve Darekutnî tarafından da rivâyet edilmiştir.

٥٢٧ — حدثنا محمد بن بشار. ثنا أبو بكر الحنفي. ثنا أسامة بن زيد، عن عمرو ابن شعيب، عن أم كرز؛ أن رسول الله ﷺ قال « بول الغلام ينضح، وبول الجارية يغسل ».

في الزوائد : في إسناده انقطاع . فإن عمرو بن شعيب لم يسمع من أم كرز .

TERCEMESİ

527) "... Ümmü Kürz (71) *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

---

(70) Bu zat, Resul-i Ekrem (S.A.V.)'in mevlâsı ve hizmetçisi idi. Ebû Zur'a : Ben, onun ismini bilemem ve bundan başka hadisini de bilmem demiştir. Adının Iyâd veya Ebû Zer olduğu da söylenmiştir. Râvisi Muhîl bin Halife'dir. (Menhel Cild 3, Sah. 252)

(71) Ümmü Kürz El-Kâ'biye sahâbidir. Birkaç hadisi vardır. Râvileri İbn-i Abbâs ve Tavus (R.A.)'dur (Hulâsa, 499)

«(Henüz yemek yemeyen) Erkek çocuğun bevline su serpilir. Kız çocuğun bevli yıkanır.»"

Not : Râvilerden Amr bin Şuayb'in Ümmü Kürz'den hadîs işitmediği için senedde inkıta' olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

BU BÂBTA GEÇEN HADÎSLERDEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1 — Henüz yemek yemeyen erkek çocuğun bevlinin dokunduğu elbise ve benzeri şeylere su serpmek kâfidir.

2 — Çocuk kız olduğu takdirde bevlinin dokunduğu elbiseyi yıkamak gerekir.

3 — Çocukları fazilet ehlinin yanına götürüp onların bereketinden faydalandırmak meşrûdur.

4 — Küçüklere karşı şefkatlı ve yumuşak davranmalı.

5 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in örnek ahlâkı ve üstün tavazuu belirtilmekte olup, böyle davranılmalıdır.

6 — Büyük zatlara hizmet etmek meşrûdur.

(٧٨) بَاب الأرض يصيبها البول كيف تغسل

78 — BEVLİN İSABET ETTİĞİ YERİN NASIL YIKANACAĞI BÂBI

٥٢٨ — حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ . انا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ . ثنا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسٍ؛ أَنَّ أَعْرَابِيًّا بَالَ فِي الْمَسْجِدِ . فَوَثَبَ إِلَيْهِ بَعْضُ الْقَوْمِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تُزْرِمُوهُ » ثُمَّ دَعَا بِدَلْوٍ مِنْ مَاءٍ ، فَصَبَّ عَلَيْهِ .

T E R C E M E S I

528) "... Enes (bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre : Bir A'rabî mescid'de işedi. Cemâatın bir kısmı (O'na mâni olmak üzere) hızla ona doğru sıçradılar. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Onu işemekten kestirmeyiniz (= bırakın işini bitirsin.)» buyurdu. Sonra bir kova su istedi. O yere döktü."

٥٢٩ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا علي بن مسهر ، عن محمد بن عمرو ، عن أبي سلمة ، عن أبي هريرة ؛ قال : دخل أعرابي المسجد ، ورسول الله ﷺ جالس . فقال : اللهم ! اغفر لي ولمحمد . ولا تغفر لأحد معنا . فضحك رسول الله ﷺ وقال «لقد احتظرت واسعا» ثم ولى . حتى إذا كان في ناحية المسجد فشج يبول . فقال الأعرابي ، بعد أن تقه ، فقام إلي . بأبي وأمي . فلم يؤنب ولم يسب . فقال « إن هذا المسجد لا يبال فيه . وإنما بني لذكر الله وللصلاة . ثم أمر بسجل من ماء ، فأفرغ على بوله .

TERCEMESİ

529) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Bir A'rabî mescide girdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturuyordu. A'rabî: Allah'ım! Bana Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mağfiret kıl ve ikimize mağfiret eylerken, hiç kimseye mağfiret etme, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülümseyerek:

«Sen gerçekten pek geniş olan bir şeyi daralttın. (= İlâhî mağfireti daraltmak istedin)» buyurdu. Sonra adam geri dönüp, mescidin bir kenarına varınca ayaklarını açıp işedi. Daha sonra A'rabî, suçluluğunu anlayınca kalkıp: Babam, annem sana feda olsun. Bana (merhamet et) dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu azarlamadı ve sebetmedi. Sonra (A'rabîye hitaben) :

«Şüphesiz bu mescidde işenmez. Bu, ancak Allah'ı anmak ve namaz için yapılmıştır.» buyurdu. Daha sonra su dolu bir kova getirilmesini emretti. A'rabî'nin bevli üzerine döküldü.

٥٣٠ – حدثنا محمد بن يحيى . ثنا محمد بن عبد الله ، عن عبيد الله الهذلي ؛ قال محمد ابن يحيى ، وهو عندنا ابن أبي حميد . أنا أبو المليح الهذلي ، عن واثلة بن الأسقع : قال : جاء أعرابي إلى النبي ﷺ ، فقال : اللهم ! ارحمني ومحمدا . ولا تشرك في رحمتك إيانا أحدا . فقال « لقد حظرت واسعا ، ويحك ! أو ويلك ! » قال ، فشج يبول . فقال

أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ : مَهْ . فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «دَعُوهُ» ثُمَّ دَعَا بِسَجْلٍ مِنْ مَاءٍ فَصَبَّ عَلَيْهِ.

فى الزوائد : إسناد حديث واثلة بن الأسقع ضعيف لاتفاقهم على ضعف عبد الله الهذلى . قال الحاكم : روى عن أبى المليح عجائب . وقال البخارى : منكر الحديث

TERCEMESİ

530) "... Vâsile bin el-Eska' *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Bir A'rabî, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gelerek: Allah'ım! Bana ve Muhammed'e rahmet et ve bize olan rahmetinden hiç kimseyi ortak etme, dedi. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Sana yazıklar olsun. Veya veyl olsun. Sen, hakikaten çok geniş olan bir şeyi daralttın.» buyurdu. Râvi dedi ki: A'rabî, ayaklarını açıp işemeye başladı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in ashâbı** (A'rabî'ye) **hey** (= etme) **dediler. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Onu bırakınız.» buyurdu. Sonra, su dolu bir kova isteyip, o bevlin üzerine döktü."

Not : Râvi Ubeydullah El-Hüzelî'nin zayıf olduğunda âlimler ittifak ettikleri için Vâsile bin El-Eska'ın hadîsine ait isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. El-Hâkim : Anılan Ubyedullah'ın Ebü'l-Melih'ten acaip şeyler rivâyet ettiğini söylemiş, Buhârî de : Ubeydullah El-Hüzelî'nin hadîsleri münkerdir, demiştir.

BU BÂBTAKİ HADÎSLERİN İZAHI

Bu bâbta geçen Hz. Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buhârî ve Müslim de, müteaddit senedlerle ve mânâyı değiştirmeyen, fakat lafız bakımından az farklı metinler halinde rivâyet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsini de Buhârî, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Dâvûd, yine aynı mânâyı ifade eden ve lafız bakımından az farklı metinler halinde rivâyette bulunmuşlardır. Vâsile bin El-Akrâ'ın hadîsi ise Ahmed ve Tabarânî tarafından da rivâyet edilmiştir. Ancak, notta belirtildiği gibi isnadı zayıftır: Bununla beraber, metin bakımından Ebû Hüreyre'nin hadîsine benzemekte ve benzer mânâyı ifade etmektedir.

Hadîste bahsi geçen A'rabî'nin Akrâ' bin Hâbis yahut Üyeyne bin Hısn-ı Fezârî veyahut Zü'l-Huveysıra El-Yemânî olduğu husûsunda rivâyetler vardır.

A'rabî'nin yaptığı duâyı kendi şahsına inhisar ettirmesini uygun görmeyen Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Allah'ın geniş olan rahmet ve mağfiretini şahsına tahsis etmek isteğinin hayırhahlık prensibine aykırı olduğunu nazik bir ifade ile belirtmek üzere : «**Sen, pek geniş olan bir şeyi daraltmış oldun.**» buyurmuştur.

A'rabî'nin mescidde işemesi husûsuna gelince; **El-Menhel** yazarı bu konuda şöyle der : 'A'rabî, yeni müslüman olduğu için mescidlerin pislikten korunmasının gerektiğini bilmiyordu. Nitekim Müslim'in Enes (Radıyallâhü anh)'den ve Müellifimizin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyetlerinde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) A'rabî'ye mescidlerin yapılış gayesini ve kirletilmemesinin gerekliliğini beyan buyurmuştur.'

A'rabî, su dökmeye başlayınca cemaatın bir kısmının yerlerinden sıçrayarak hızla ona doğru gitmeleri ve uyarıda bulunmaları, onu bu işten men etmek içindi. Ancak, yine hadîslerde belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaatı ona müdahale etmekten menederek : «**Onu bırakın işini bitirsin**» buyurmuştur. **El-Menhel** yazarı : 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cemaatı müdahale etmekten men etmesinin sebebini şöyle açıklar: Çünkü cemaat bevletmesini yarıda kestirseydi, şu iki şeyden birisi olacaktı : Ya A'rabî bevlini yarıda kesecekti, bu takdirde bevlini hapsetmekten dolayı sağlık yönünden mutazarrır olabilirdi. Yâhut, A'rabî bevlini kesmiyecekti. Bu takdirde müdahale nedeniyle elbisesi ve bedeni necis olurdu. Necâset, mescidde yayılırdı. Mahzurlu olan bu iki şıkkı men etmek A'rabî'nin bevlini tamamlamasından daha önemlidir.' demiştir.

Hadîste anlatılan olaydan sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fiili sünnetinden yani işenen yere bir kova dolusu su döktürmesinden çıkarılan şer'î hükme gelince; **El-Menhel** yazarı bu hususta şöyle der : 'Pislenen yerin toprağı gevşek olsun, sert olsun üzerine su dökmekle temizlenmiş olacağına bu hadîsler delâlet eder. Cumhûr'un kavli budur Ebû Hanîfe : Necâsetin rutubeti ulaşan yere kadar kazılıp, toprağı atılmadıkça, su dökmekle o yer temizlenmez, demiştir. Onun arkadaşları ise gevşek ve sert yerleri şer'î hüküm bakımından ayrı ayrı hükme bağlıyarak şöyle demişlerdir : Islak bir necaset, bir yere isabet ettiği zaman eğer o yerin toprağı gevşek ise, toprak altına iyice ininceye kadar üzerine su

dökülür. Suyun kaç defa döküleceği önemli değildir. İşin dönüm noktası o yerin temizlendiğine dâir kuvvetli kanaata varmaktır. Suyun toprak altına inişi, pislenen elbise gibi bir şeyi sıkmak yerine geçer. Şâyet pislenen yerin toprağı sert ise ve arâzi meyilli ise pislenen yerin aşağı kısmında bir çukur kazılır ve yukardan aşağı doğru üç defa su akıtılır. Sonra çukur toprakla örtülür. Şâyet sert olan arâzi düzlük ise yıkanmaz. Çünkü yıkamak fayda vermez. Bu yerin kazılması ile yetinilir. Hanefî âlimleri, Darekutnî'nin İbn-i Mes'ud'dan rivâyet ettiği şu meâldeki hadîsi delîl göstermişlerdir:

«Bir A'rabî gelip mescidde işedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **o yerin kazılmasını emretti. Sonra bir kova suyu döktürdü.»** Fakat Dârekutnî, bu hadîsteki râvilerden Sem'an'ın meçhul olduğunu Ebû Zur'a, onun hadîslerinin münker olduğunu söylemişlerdir. Hanefî âlimlerinin delillerinden birisi de Ebû Dâvûd'un Abdullah bin Ma'kil'den rivâyet ettiği ve yine işenen toprağın kazılmasıyla oraya su dökülmesini emreden hadîstir. Fakat Ebû Dâvûd, bu hadîsin mürsel olduğunu ve İbn-i Ma'kil'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaşmadığını bildirmiştir.

Bununla cumhûr'un mezhebinin daha kuvvetli olduğu anlaşılır. İbn-i Dakiki'l-Iyd'de Ebû Hüreyre'nin hadîsinde toprak nakli emredilmemiştir. Bunun zâhirine göre su dökmek kâfidir. Çünkü eğer yerin kazılması gerekseydi, onunla emredilecekti. Ve emredilmiş olsaydı hadiste zikredilecekti. Diğer taraftan yerin temizletilmesinde toprak nakli gerekli olsaydı bununla yetinilirdi. Çünkü artık o yere su dökme emri fazla bir teklif ve maksada yönelik bir menfaat olmaksızın bir eziyetten ibâret kalırdı. Süfyân bin Uyeyne'nin hadîsinde de toprak nakli emredilmemiştir. Lâkin, o hadîsin sıhhatı tartışma konusudur.

HADÎSLERDEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1. Mü'min yaptığı duâyı şahsına inhisar ettirmemelidir.
2. Câhil kimse, alay etmek veyâ inatçılık maksadı olmaksızın, dîne muhâlif bir şey işlediği zaman, onu tatlılıkla uyarmak daha iyidir.
3. Reislerinin huzûrunda bulunan müslümanlar dîne muhalif bir hareketi gördükleri zaman reislerinden izin istemeden o muhalif harekete müdahale edebilirler.

4. Büyük bir zararı defedebilmek için, nisbeten hafif olan zarar tercih edilmelidir.

5. İnsan bevli necistir. N e v e v i : Sözü muteber olanların icmâı ile bu hüküm sâbittir. Büyüğün, küçüğün farkı yoktur. Ancak henüz yemek yemeyen erkek çocuğun bevline su serpmek kâfidir. Bu çocuğun bevlini yalnız D â v û d - i Z â h i r i temiz saymıştır, demiştir.

6. Mescidlere hürmet etmek ve pisliklerden temiz tutmak gerekir.

7. Pislenen yerin necâsetini gidermek için, üzerine su dökmek kâfidir. Oranın toprağını nakletmek şart değildir.

8. Hadîsler pislenen böyle yerin kurumakla temizlenemiyeceğine ve ancak su ile temizlenebileceğine delâlet eder.

9. Bulunan engel kalkınca dîne muhalif şeyleri gidermeye hız verilmelidir. Çünkü, A'rabî bevlini tamamlayınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hemen oraya su dökülmesini emretti.

10. Hadîsler, Resûl-i Ekrem'in yüce ahlâk ve büyük merhamet sâhibi olduğunu bir kez daha ifâde eder.

(٧٩) باب الأرض يطهر بعضها بعضا

79 — YER YÜZÜNÜN BİR KISMI DİĞER BİR KISMI TEMİZLER, BÂBI

٥٣١ — حدثنا هشام بن عمار. ثنا مالك بن أنس. ثنا محمد بن عمارة بن عمرو ابن حزم، عن محمد بن إبراهيم بن الحرث التيمي، عن أم ولد لإبراهيم بن عبد الرحمن ابن عوف؛ أنها سألت أم سلمة، زوج النبي ﷺ قالت: إني امرأة أطيل ذيلي.

Vâsile bin Eska (R.A.)'ın Hal Tercemesi

Vâsile bin El-Eska' bin Ka'b bin Âmir, Tebük seferinden önce müslüman olmuş ve bu sefere Peygamber (S.A.V.) ile beraber katılmıştır. Suffe ehlindendir. Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den 56 hadîs rivâyet etmiş olup, Buhâri ve Müslim birer tanesini rivâyet etmişlerdir. Kendisi ayrıca; Ebû Hüreyre, Ebû Mersed El-Ğaveni ve Ümmü Seleme'den rivâyette bulunmuştur. Râvileri ise, Abdulvahid bin Abdillah, Şeddâd bin Abdillah, Mekhul ve bir çok kimsedir. 70 - 80 yaşında iken hicretin 83. yılında Şam'da vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte sahibleri, onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (Kaynak : El-Menhel, c. 4, s. 106)

فَأَمْشِى فِي الْمَكَانِ الْقَذِرِ . فَقَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « يُطَهِّرُهُ مَا بَعْدَهُ » .

الحديث رواه أبو داود أيضا . وضعفه لجهالة « أم ولد لإبراهيم بن عبد الرحمن بن عوف » .

TERCEMESİ

531) "... Abdurrahman bin Avf'ın oğlu İbrâhîm'in Ümmü Veledi (72) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'ya şunu sormuştur : 'Ben eteğini uzatan bir kadınım. Necis yerde yürürüm.' Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) şöyle cevap vermiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :

«Necis yerden sonra gelen temiz yer o eteği temizler.»"

Not : Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivâyet etmiş ve İbrâhim'in Ümmü Veledî'nin mechul olduğundan zayıf olduğunu söylemiştir.

İZAHI

Mâlik, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Dârimî de bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı bu hadîsin açıklamasını yaparken şöyle der : Ümmü Seleme'ye müracaat eden Hamîde adlı kadın Arapların âdeti vechile yürürken ayakları örtülsün diye eteğini uzatırdı. Arapların hanımları mestler giymedikleri için eteklerini yere sürülecek şekilde uzun yaparlardı. Örtünmek mülahazasıyla böyle yaptıkları için, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), buna ruhsat vermiştir.

Ümmü Seleme, bu hadîsle ona fetva vermiş ve yanındaki bilgiyi ona aktarmış tâ ki soru sahibi, delili ile beraber hükmü bilsin. Ümmü Seleme, bu kadının hâfıza gücünü ve işittiğini iyi zabtedeceğini, ilmî mes'eleyi anlamaya ve başkasına aktarmaya elverişli gördüğü için böyle yapmıştır. Âlim de böyle yapma-

(72) Hamîde adlı bir kadın yaşça küçük tabiîlerdendir. El-Hâfız Takrîb'te onun 4'üncü tabaka râvilerden sayıldığını söylemiştir. Ümmü Seleme'den rivâyette bulunmuştur. Râvisi ise Muhammed bin İbrâhim Et-Teymî'dir. Bir cariye'nin efendisinden çocuğu olduğu zaman o cariyeye Ümmü Veled denilir. Fıkıhta onun özel hükümleri vardır. Hamîde'nin, İbrâhim'in böyle bir câriyesi olduğu anlaşılıyor.

lıdır. Yâni zekî ve öğretime elverişli bir kimse, ona şer'î bir mes'ele sorduğu zaman mes'eleyi delilleriyle beraber etraflıca anlatmalıdır. İlim ehlinden olmayıp, öğrendiğini nakletmeye müsait olmayan kişi soru sorduğu zaman âlim, mes'elenin yalnız hükmünü anlatmalıdır.

Âlimlerden bir cemaat, bu hadîsin zâhiri ile hükmederek: Yaş necâsetin bile dokunduğu bir elbise eteği temiz bir yerden yürüyerek geçmekle temizlenir, demişler ve kadının entari eteğini mest ve ayakkabı gibi telakkî etmişlerdir.

Âlimlerin cumhuruna göre: Hadîste geçen necâsetten maksat, elbiseye yapışmayan kuru necâsettir. Pis bir yerden geçerken eteğe takılan kuru necâset, biraz sonra geçilen temiz yerde düşer. Sanıldığı gibi yaş necâsetin temiz yerden geçmekle giderileceği kasdedilmemiştir.

Şâfii: Hadîs, elbiseye bulaşmayan kuru necâset hakkındadır. Kadının eteği, yaş necâsete sürülerek geçilirse yıkamaktan başka bir şey onu temizleyemez, demiştir.

Ahmed bin Hanbel de: Hadîsin mânâsı, kadının eteğine sidik dokunup da sonra yere sürtüldüğü zaman yer onu temizler, demek değildir. Fakat kadın pis bir yerden geçerken entari o yere dokunur, sonra iyi bir yerden geçilirken, etek oraya da dokunursa necâsetten bir şey entariye yapışmamak üzere temiz yerden geçiş, pis yerden geçişin eserini giderir, demiştir.

Zerkâni şöyle der: İmam Mâlik kendisinden rivâyet edilen:

«Yeryüzünün bir kısmı diğer bir kısmını temizler.» meâlindeki hadîs (bu hadîsin aynısı 532 numarada geçer.) hakkında demiştir ki: Hadîsten maksad şudur: Pislenmiş olan yere basan kişî, daha sonra kuru ve temiz yere basar. İşte böylece yeryüzünün bir kısmı, diğer kısmını temizlemiş olur. Ama sidik ve benzeri bir necâset, elbiseye veyâ vücuda dokunursa şüphesiz pislenen şey ancak yıkamakla temizlenir. Bu hüküm, ümmetin icmâı ile sâbittir.»

Tirmizî'nin şerhi **Tuhfe**'de de, yukarıda yazılı âlimlerin görüşü nakledildikten sonra, Hanefî âlimlerinden İmam Muhammed'in rivâyeti olan **Muvatta**'ındaki sözü şöyle nakledilir: Muhammed dedi ki: 'Pis bir yerden geçerken kadının eteğine dokunan necâset, bir miskalden fazla olmadığı takdirde beis yoktur. Daha çok olunca, pislenen yeri yıkamadıkça o elbiseyle namaz kılınmaz. Ebû Hanîfe'nin kavli de budur.

HADÎSTEN ÇIKAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1. Kadınlar, örtünmek maksadı ile elbiselerini uzatabilirler.

2. Pis yerden geçerken pislenen kadının eteği daha sonra temiz yerden geçmekle temizlenmiş sayılır. Bu husustaki tafsilâtı yukarıda verdik.

3. Sokak ve caddelerde yağışlı havalarda gezilirken necâsetin karıştığı pis çamurların elbiseye sıçraması, kaçınılması güç bir sorun olduğundan fıkıh âlimleri, bunun bağışlandığını hükme bağlamışlardır. Bu hususta ayrıntılı bilgi almak isteyenler fıkıh kitablarına mürâcaat etsinler.

٥٣٢ – حَدَّثنا أَبُو كُرَيْب. ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْيَشْكُرِيُّ، عَنِ ابْنِ أَبِي حَبِيبَةَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ ، قِيلَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّا نُرِيدُ الْمَسْجِدَ فَنَطَأُ الطَّرِيقَ النَّجِسَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الْأَرْضُ يُطَهِّرُ بَعْضُهَا بَعْضًا » .

في الزوائد : إسناده ضعيف . فإن اليشكريّ مجهول . قال الذهبيّ : وشيخه ممن اتفقوا على ضعفه .

T E R C E M E S İ

532) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **Yâ Resûlallah! Biz mescide gitmek isteriz de** (yürürken) **pis yola basarız, diye** (bunun hükmü) **soruldu. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Yer yüzünün bir kısmı, diğer bir kısmı temizler.»"

Not : Râvilerden Yeşkurî meçhul olduğundan ve şeyh olan İbn-i Ebî Habîbe'nin zayıf olduğuna âlimlerin ittifak ettiğini Zehebî söylediğinden dolayı isnadının zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

S i n d î : 'Hadîsin : «Pis yol» tâbirinden maksat kuru necâsetin bulunduğu yoldur. Böyle bir yoldan geçerken toprağa karışmış olan necâset toprakla birlikte elbiseye dokunabilir.' demiştir.

Bu hadîsin M â l i k tarafından da rivâyet edildiğini ve İ m a m M â l i k ' in bu hadîsi ne şekilde yorumladığını, bundan önceki hadîsin açıklamasında anlatmıştım. Mânâ itibariyle hadîs, bir önceki hadîs'e benzer. Bu nedenle izahına gerek görmüyorum.

٥٣٣ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا شَرِيكٌ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مُوسَى بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنِ امْرَأَةٍ مِنْ بَنِي عَبْدِ الأَشْهَلِ ، قَالَتْ : سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ ، فَقُلْتُ : إِنَّ بَيْنِي وَبَيْنَ الْمَسْجِدِ طَرِيقًا قَذِرَةً . قَالَ « فَبَعْدَهَا طَرِيقٌ أَنْظَفُ مِنْهَا ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ « فَهَذِهِ بِهَذِهِ » .

TERCEMESİ

533) "... Benî Abdi'l-Eşhel *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e : **Hakikatan benim** (evim) **ile mescid arasında necis bir yol vardır, diyerek** (bunun hükmünü) **sordum. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«O yoldan sonra temiz bir yol vardır (değil mi?)**» diye sordu. Ben de : Evet** (vardır) **dedim. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«İşte bu temiz yol o pis yola tekâbül eder.»"

İZAHI

Hadîs, E b û D â v û d tarafından da rivâyet edilmiştir. Oradaki rivâyette kadının sorusu şöyledir :

Yâ Resûlallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! **Mescide pis kokulu bir yolumuz vardır. Bize yağmur yağdığı zaman, nasıl yapalım?»**

El-Menhel yazarı der ki : Soru sahibi kadının adı ve nesebi bilinmemekle beraber, Ensâr'dan bir sahâbi'dir. Sahâbî'nin tanınmaması mahzur teşkil etmez. H a t t â b i : Bu kadın meçhul olup, meçhul râvi ile istidlal edilmez. Dolayısıyla hadîs, söz götürür demiş ise de, E l - M ü n z i r î , Muhtasar'ında H a t t â b i ' nin sözünü red

ederek: Sahâbî'nin adının meçhul oluşu hadîsin sıhhatine te'sir etmez, demiştir.

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'a âit hadîs metnini El-Menhel yazarı şöyle açıklar: «Necâsetlerin toprağa karışması nedeniyle pis kokulu yoldan eteğe dokunan şeyler, eteğin temiz yola sürülmesi ile giderilir.»

S i n d î şöyle der: Hadîsin zâhiri Ümmü Seleme'nin yukarıda geçen hadîsine muvafıktır. Ümmü Seleme'nin hadîsi gibi yorumlanması mümkündür. Ancak, bu hadîs kısadır. Fakat, Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği metin, bu yoruma müsâit değildir. Çünkü orada yağışlı havadaki geçişe âit durumun sorulduğu açıktır. Bu takdirde şöyle yorum yapmak mümkündür: Kadın, pis kokulu yolda yağışlı havada yürümek insanı tiksindirdiği için biz mescide gelmemekte özürlü sayılır mıyız, sayılmaz mıyız? demek istemiş; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'da: Bunun mazeret sayılamıyacağını ve pis bir yoldan geçerken duyduğunuz tiksintiye mukabil, biraz sonra temiz yolda yürürken rahatlık duyarsınız, demek istemiştir.

İkinci bir yorum şöyle olabilir: Kadın: 'Yağışlı havada pis yerden mescide giderken, o pis yerin çamuru elbisemize veya vücudumuza isabet ederse buna ne yapalım?' demek istemiş; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de: 'Tahâret asıldır. Şüpheye itibar edilmez' demek istemiştir. Hadîsin zâhiri pis sokaktaki kesin necâsetin yıkanmadan giderilebileceğine delâlet ediyor ise de âlimler: Elbise ve benzeri şeylere dokunan necâsetin ancak yıkamakla giderilebileceği görüşündedirler.»

HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1. Dinî hükümleri öğrenmeye çalışılmalıdır.

2. Kadınların şer'î hükümleri âlim'e sormaları meşrûdur.

3. Mürâcaat edilecek zâtın büyüklüğü, kendisinden noksan olan kişilerin soru sormalarına engel değildir.

4. Kadınların mescidlere gitmeleri câizdir. Ancak bir fitne tehlikesinin olmayışı şartı esastır.

(٨٠) باب مصافحة الجنب

80 — CÜNÜB İLE TOKALAŞMAK BÂBI

٥٣٤ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا إسماعيل بن علية، عن حميد، عن بكر ابن عبد الله، عن أبي رافع، عن أبي هريرة؛ أنه لقيه النبي ﷺ في طريق من طرق المدينة وهو جنب. فانسل. ففقده النبي ﷺ. فلما جاء، قال «أين كنت يا أبا هريرة؟» قال: يا رسول الله! لقيتني وأنا جنب. فكرهت أن أجالسك حتى أغتسل. فقال رسول الله ﷺ «المؤمن لا ينجس».

TERCEMESİ

534) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Kendisi cünüp iken Medîne(-i Münevvere) **yollarından birisinde Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ona rastlamış, Ebû Hüreyre** (Radıyallâhü anh) **gizlice oradan sıvışıp gitmiş. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onu araştırmış. Ebû Hüreyre** (guslünü yapıp) **gelince Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ona:**

«Nerede idin ey Ebâ Hüreyre?» diye sormuş, kendisi de:

Yâ Resûlallah! Ben cünüp iken bana rastladınız. Boy abdestimi almadıkça huzurunuzda oturmayı doğru görmedim, diye cevap vermiş. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle buyurmuştur:**

«Mü'min necis olmaz.»"

٥٣٥ — حدثنا علي بن محمد. ثنا وكيع. ح وحدثنا إسحاق بن منصور. أنبأنا يحيى بن سعيد، جميعا، عن مسعر، عن واصل الأحدب، عن أبي وائل، عن حذيفة؛ قال: خرج النبي ﷺ، فلقيني وأنا جنب. فحدت عنه، فاغتسلت ثم جئت. فقال «مالك؟» قلت: كنت جنبا. قال رسول الله ﷺ «إن المسلم لا ينجس».

TERCEMESİ

535) "... Huzeyfe (bin Yeman) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (dışarı) **çıktı. Ben cünüp iken bana rastladı. Bunun üzerine yolumu hemen değiştirerek guslümü yaptıktan sonra gelince O bana:**

«Sana ne **oldu?»** diye sordu. **Ben: Cünüp** idim, diye cevap verdim. **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Şüphesiz müslüman necis **olmaz.»"**

HADÎSLERİN İZAHI

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'nin bu hadîsini **Kütüb-i Sitte** sahiplerinin hepsi rivâyet etmişlerdir.

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'nin cünüp iken Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i görünce gizlice oradan ayrılmasının sebebi Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ashâbından birisiyle karşılaştığı zaman tokalaşır ve ona duâ ederdi. Bu âdeti bilen E b û H ü r e y r e cünüp kimsenin cünüplüğü dolayısıyla necis sayıldığını sandığı için bu haliyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile tokalaşmaktan korkmuş ve hemen guslünü yapmak için süratle oradan ayrılmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bilâhare o'na:

«Sen neredeydin?» diye soru yöneltmesinin sebebi hakkında **El-Menhel** yazarı şöyle der: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vahiy yoluyla E b û H ü r e y r e'nin halini bilmiş olması ve cünüp kimsenin necis olmadığına dâir hükmü açıklamak için o'na bu soruyu sorması kuvvetle muhtemeldir.'

H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini ise M ü s l i m, N e s â î, E b û D â v û d ve **B e y h a k i** de rivâyet etmişlerdir.

Aynı mânâyı ifâde eden bu iki hadîsin açıklaması bahsinde **El-Menhel** yazarı şöyle der:

«Müslüman necis olmaz.» hadisinden maksad şu olabilir: 'Cünüp olmakla pislenmiş olmaz, dolayısıyla temas ettiği şeyi de pislemez.' Ama cünüp kişi necâsetlere dokununca pislenmiş olur. Hadisten kasdedilen mânâ şu da olabilir: 'Müslüman, cünüp olmakla sidik ve gâita gibi pis bir madde haline dönüşmez.'

«Müslüman pis olmaz.» hadisinden kâfirin cünüp olmakla pis olduğu mânâsı çıkarılmamalıdır. Konuşma yeri müslümana âit ol-

duğu için böyle buyurulmuştur. Yâhut apaçık necâsetlerden kaçınıldığı gibi kâfirlerden kaçınmanın gereğine işâret edilmiştir. Şöyle de denilebilir: Kâfirlerin necâsetlerden kaçınmadıklarına ve temiz durmadıklarına işâret edilmiştir.

N e v e v î : «Bu hadîs, müslümanın dirisi ve ölüsünün tahâretine âit büyük bir temeldir. Müslümanın diri iken temiz oluşu âlimlerin icmâı ile sâbittir. Hattâ cenin, annesinden doğarken üzerinde anasının avret mahalline âit rutûbet bulunduğu zaman bile temiz sayılmıştır. Halbuki tavuk ve benzeri yumurtlayan hayvanların yumurtalarının dış kısmının necâsetine bâzı âlimler hükmetmişlerdir.

Müslüman ölüsünün hükmüne gelince: Bu konuda âlimler arasında ihtilâf vardır: Ş â f i î ' den rivâyet edilen iki kavilden sahîh olana göre müslüman ölüsü tâhirdir. Delili de bu bâbta geçen hadîstir. Bu h â r î Sahîhinde ta'lik olarak İ b n - i A b b â s ' tan şu eseri nakletmiştir:

'Müslüman ne diri iken, ne de ölü iken necis olmaz.' Müslümanın hükmü budur. Selef ve Haleften cumhûr'un mezhebine ve bizim mezhebimize göre kâfir, tahâret ve necâset husûsunda müslüman hükmündedir. إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ = **«Müşrikler ancak necistirler.»** âyetine gelince, bundan maksat onların itikat bakımından sapık ve kirli olmalarıdır. Sidik ve gâita necaseti gibi kâfirlerin uzuvlarının necâseti kasdedilmemiştir.

Müslüman olsun kâfir olsun âdem oğlunun tahâreti sâbit olunca onun teri, tükrüğü ve göz yaşı da tâhirdir. Bu husûsta abdestsizin, cünübün, hayız veya lahusalık halindeki kadının diğer insanlardan farkı yoktur. Bu hüküm, müslümanların icmâı ile sabittir. Kezâ, küçük çocukların bedenleri, elbiseleri ve ağızlarından akan su tâhir olarak kabul edilir. Kesin bir necâset olursa durum değişir. Bu sebeple çocuklarla beraber yemek yemek, ellerini batırdıkları sıvı yemeklerden almak ve onların elbiseleri ile namaz kılmak câizdir. Bu hükmün sünnet ve icmâ'dan olan delilleri meşhurdur.

HADÎSLERİN FIKIH YÖNÜ

1. Âlim zât, kendisine bağlı olanlarda yanlış bir şey gördüğü zaman doğrusunu anlatmalıdır.
2. Bir namaz vaktinin çıkma endişesi olmadıkça cünüp kişi guslünü biraz tehir edebilir.
3. Cünüp adamın vücudunun dokunduğu şey necis olmaz.

(٨١) باب المنيّ يصيب الثوب

81 — ELBİSEYE DOKUNAN MENİ BÂBI

٥٣٦ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبدة بن سليمان ، عن عمرو بن ميمون ؛ قال : سألت سليمان بن يسار عن الثوب يصيبه المنيّ ، أنغسله أو نغسل الثوب كلّه ؟ قال سليمان ، قالت عائشة : كان النبيّ ﷺ يصيب ثوبه ، فيغسله من ثوبه . ثمّ يخرج في ثوبه إلى الصلاة ، وأنا أرى أثر الغسل فيه .

TERCEMESİ

536) "... Amr bin Meymûn *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Meninin isâbet ettiği elbisenin hepsini mi, yoksa meninin dokunduğu yerleri mi yıkayacağımızı Süleyman bin Yesâr (73) (Radıyallâhü anh)'e **sordum. Süleyman** (Radıyallâhü anh) **şöyle cevap verdi :** Âişe (Radıyallâhü anhâ) **şöyle söyledi :**

«**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in elbisesine meni isabet ederdi. Elbisesinden meniyi yıkardı. Sonra o elbise ile namaza çıkardı. Ben de elbisede yıkama eserini o esnada gördüm.**»"

İ Z A H I

Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Buhârî'nin bir rivâyetinde ve Müslim'de Süleyman bin Yesâr: «**Ben Âişeye'ye sordum**» tâbiri bulunur. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde ise Süleyman bin Yesâr diyor ki: 'Ben, Âişe'den işittiğini ispatlar ve Bezzâr ile Ahmed'in: 'Süleyman bin Yesâr, Âişe'den işit-

(73) Bu zat Hz. Meymûne'nin mevlâsı olup, meşhur yedi fıkıhçıdan birisidir. Zeyd bin Sâbit, Âişe, Ebû Hüreyre, Meymûne (R.A.)'den ve bir cemaattan da mürsel olarak rivâyet etmiştir. Râvileri ise Mekhûl, Katâde, Zührî ve Amr bin Şuayb'dır. Ebû Zur'a ve İbn-i Sa'b, sıka olduğunu belirtmisler, Nesâi de o imamlardan birisidir. Hicrî 100 veya 104 yahut 107'de 73 yaşında iken vefat ettiği rivâyet olunmuştur. (Hulâsa, 155)

medi, sözünü reddeder. Şâfii de **El-Ümm**'de başkasından Bezzâr ve Ahmed'in sözüne benzer bir şey rivâyet etmiştir.'

Hadîsin mânasına gelince : Buradaki rivayetin zahirine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meniyi yıkadığını söylemiştir. Müslim'deki ifâde de böyledir. Fakat Buhârî ve Ebû Dâvûd'un rivâyetinde Hz. Âişe'nin, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elbisedeki meniyi yıkadığı tashih edilmiştir. Sindî diyor ki : 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meniyi yıkadığına dâir ifâdeden murad, yıkanmasını emretmesi olabilir.'

Menînin necâsetine hükmeden âlimler, bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Çünkü burada **«Menîyi yıkardı.»** tâbiri bu işin bir defa değil devamlı sûrette yapıldığını gösterir.

El-Menhel yazarı şu malumatı verir :

«Ebû Dâvûd'un şerhinde Hattâbî'nin şöyle dediği anlatılır : 'Menînin yıkanmasına dâir bu hadîs elbisedeki menînin ovalanmasıyla yetinildiğine dâir hadîs'e muhâlif değildir. Çünkü menîyi yıkamak, temizlik bakımından müstahabtır. Nasıl ki; Balgam ve sümkürüğün dokunduğu elbise de yıkanır. İki hadîsin kullanılması mümkün olduğu zaman çelişki arzedecek şekilde yorumlanması câiz değildir.» Şârih bu naklinden sonra şöyle der : 'Ben derim ki; yıkama ve ovalamaya âit iki hadîs arasında bir muhâlefet veya çelişkinin bulunduğunu hiç kimse iddia etmemiştir. Bu hadîs, menînin necis olduğuna delâlet eder. Çünkü yıkanmıştır. Kurumuş menînin de ıslak menîye kıyaslanması gerekirdi. Fakat ovalama hadîsi ile kuru menî ayrı hüküm almış olur. Biz menîyi yıkamayı sümkürük ve balgamı yıkamaya benzetemeyiz. Çünkü Darekutnî, **Sünen**'inde şöyle bir hadîs rivâyet etmiştir :

«Yâ Ammâr! Senin balgamın ve göz yaşların ancak senin kovandaki su durumundadır. Elbise, ancak beş şeyden yıkanır : Bevl, gâita, menî, kan ve kuskudur.» Görüldüğü gibi hadîste menî, gâita ve dem arasında zikredilir. Eğer dense ki: Darekutnî : 'Bu hadîsi Sâbit bin Hammâd'dan başkası rivâyet etmemiş o da cidden zayıftır' demiştir. Ben derim ki Bezzâr, Sâbit bin Hammâd'ın sıka olduğunu söylemiştir. Eğer dense ki; Beyhaki: 'Ammâr'ın hadîsi bâtıldır. Aslı yoktur. Çünkü onu Sâbit bin Hammâd, Ali bin Zeyd'den, o da İbn-i Müseyyeb'den o da Ammâr'dan rivâyet etmiştir. Ali bin Zeyd ile ihticac edilemez, demiştir. Ben

derim ki: Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâî, Ali bin Zeyd'in hadîsini rivâyet etmişlerdir. İbn-i Muin de Ali bin Zeyd'i savunmuştur. El-İclî de: 'Onun rivâyetlerinde beis yoktur' demiştir. Hâkim El-Müstedrek'inde O'nun rivâyetini almıştır. Tirmizi de: Ali bin Zeyd sadıktır' demiştir.»

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Hadîs, meninin necis olduğuna delâlet eder. Bu konuda âlimler arasındaki ihtilâfı, bundan sonraki bâbta inşaallah anlatacağım.

2. Kadının, kocasının elbisesini yıkamak gibi hizmetler yapması câizdir.

(٨٢) باب فى فرك المنىّ من الثوب

82 — ELBİSEDEN MENÎYİ OVALAMAK BÂBI

٥٣٧ — حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَرِيفٍ . ثنا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، جَمِيعًا عَنِ الأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ الْحَرِثِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : رُبَّمَا فَرَكْتُهُ مِنْ ثَوْبِ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِيَدِي .

TERCEMESİ

537) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

«Ben, çok defa kendi elimle Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elbisesinden menîyi ovaladım.»

٥٣٨ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنِ الأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ الْحَرِثِ ؛ قَالَ : نَزَلَ بِعَائِشَةَ ضَيْفٌ . فَأَمَرَتْ لَهُ بِمِلْحَفَةٍ لَهَا صَفْرَاءَ . فَاحْتَلَمَ فِيهَا . فَاسْتَحْيَى أَنْ يُرْسِلَ بِهَا ، وَفِيهَا أَثَرُ الاحْتِلَامِ . فَغَمَسَهَا فِي الْمَاءِ ، ثُمَّ أَرْسَلَ بِهَا . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : لِمَ أَفْسَدَ عَلَيْنَا ثَوْبَنَا ؟ إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيهِ أَنْ يَفْرُكَهُ بِإِصْبَعِهِ . رُبَّمَا فَرَكْتُهُ مِنْ ثَوْبِ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِإِصْبَعِي .

TERCEMESİ.

538 "... Hemmâm bin El-Hâris (74) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye birisi misafir olmuş. Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ) kendisine sarı renkli bir çarşafın misafire verilmesini emretmişti. Misafir, bu çarşaf içinde uyurken, ihtilâm olmuş ve ihtilâm eseri bulunduğu halde çarşafı göndermekten hayâ ederek çarşafın tamamını suya batırıp yıkadıktan sonra göndermiş, bunun üzerine Hz. Âişe :

«Çarşafımızı niye bozdu (soldurdu)? kendi parmağıyla onu ovalaması kâfi idi. Ben çok defa parmağımla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elbisesinden menîyi ovaladım.» buyurmuştur."

٥٣٩ – حَدَّثَنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا هُشَيْمٌ ، عَنْ مُغِيرَةَ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ: لَقَدْ رَأَيْتُنِي أَجِدُهُ فِي ثَوْبِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَحُتُّهُ عَنْهُ .

TERCEMESİ

539) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

«Şüphesiz, Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elbisesinden menîyi bulup, onu elbiseden kazıdığımı bilirim.»"

İZAHI

Elbiseye dokunan menînin ovalanması ile yetinildiğine dâir olup muhtelif senedlerle Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet edilen hadîsi Müslim, Nesâî, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir.

538 nolu rivâyette Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye gittiği bildirilen misafirin ismi burada anılmamıştır. Ebû Dâvûd'un

---

(74) Hemmâm bin El-Hâris bin Kays bin Amr bin Rabîa bin Hârise En-Nahâvî El-Kûfî'nin; Ömer bin El-Hattâb, İbn-i Mes'ûd, Ammâr bin Yâsir, Huzeyfe, Âişe (R.A.)'den ve başkalarından rivâyeti vardır. Kendisinden de; Süleyman bin Yesâr, İbrâhim En-Nahâi ve Vebre bin Abdirrahman rivâyette bulunmuşlardır. İbn-i Muin ve İbn-i Hibban onu sıka saymışlardır. İclî de : O sıka bir tabiidir, demiştir. 63 veya 65 yılı vefat etmiştir. (Menhel C. 3, Sah. 242)

süneninde; Misafirin râvi Hemmân bin El-Hâris olduğu belirtilmiş, Müslim'in bir rivâyetinde, misafirin Abdullah bin Şihâb El-Halani olduğu bildirilmiştir. **El-Menhel** yazarı; 'Bu duruma göre misafirlik olayı iki defa vuku' bulmuş' demiştir.

Kurumuş olan menînin ovalamakla temizlendiğine hükmeden âlimler, bu hadîsi delil göstermişlerdir.

MENÎ HAKKINDAKİ İHTİLÂF:

A — Menînin necis olduğunu söyleyen âlimler:

1. Sevrî, Evzâî, Ebû Hanîfe ve Mâlik (Radıyallâhü anhüm), menînin necis olduğuna hükmetmişlerdir. Bunlardan Ebû Hanîfe, menînin kuruduğu zaman ovalamakla temizlenebileceğini söylemiştir. Ahmed bin Hanbel'den yapılan bir rivâyette böyledir. Bunlardan Mâlik ve Evzâî ise: Yaş olsun kuru olsun menîyi yıkamak gerekir, demişlerdir.

2. El-Leys bin Sa'd: Meni necistir. Fakat dokunduğu yer yıkanmadan kılınan namazın iâdesi gerekmez, demiştir.

3. El-Hasan bin Sâlib: Menî elbisede olduğu zaman çok bile olsa, bununla kılınan namazın iâdesi gerekmez. Şâyet bedende ise, az bile olsa, namazın iâdesi gerekir, demiştir.

Meninin necâsetine hükmeden âlimler, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, ve İbn-i Mâceh'in Hz. Âişe'den rivâyet ettikleri ve Peygamber'in elbisesine dokunan menînin yıkatıldığına dâir hadisi delil göstermişler, bir de menîyi bevl ve hayız kanına kıyaslamışlardır.

B — Meninin Tâhir Olduğunu Söyleyen Âlimler:

Şâfiî, Dâvûd, İbnü'l-Münzir, Said bin El-Müseyyeb, Atâ', İshak ve Ebû Sevr, menînin temiz olduğuna hükmetmişlerdir. Ahmed bin Hanbel'den yapılan iki rivâyetin en sahîhi de budur. Sahâbîlerden Ali, Sa'd bin Ebî Vakkas, İbn-i Ömer ve Âişe (Radıyallâhü anhüm)'ün menînin tâhir olduğunu söyledikleri rivâyet olunmuştur.

Bu âlimlerin delîli menînin ovalanmasıyla yetinildiğine dâir rivâyetlerdir. Bunlar: Eğer menî necis olmuş olsaydı, kan ve diğer necisler gibi ovalanması yetmezdi, demişlerdir.

İlk görüşü savunanlar; Bunlara şöyle cevap vermişlerdir:

Ovalama rivâyeti, menînin temizliğine delâlet etmez. Ancak temizleme keyfiyetine delâlet eder. Sonuç şudur ki; Meni necistir. Sudan başka bir şekilde temizlenmesi husûsunda kolaylık sağlanmıştır.

Âlimler arasındaki ihtilâfa âit izah pek çoktur. El-Menhel ve Tuhfe'de bu hususta geniş ma'lumat vardır. Oraya mürâcaat edilebilir.

HADÎSLERİN FIKIH YÖNÜ

Bu bâbtaki hadîsler, menînin ovalamakla temizlenebileceğine delâlet eder. Konu hakkındaki tafsilât yukarıda verildi.

(٨٣) باب الصلاة فى الثوب الذى يجامع فيه

83 — İÇİNDE CİNSÎ MÜNASEBET YAPILAN ELBİSEYLE NAMAZ KILMAK BÂBI

٥٤٠ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . انا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ سُوَيْدِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ حُدَيْجٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ أُخْتَهُ أُمَّ حَبِيبَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ : هَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي فِي الثَّوْبِ الَّذِي يُجَامِعُ فِيهِ؟ قَالَتْ : نَعَمْ . إِذَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ أَذًى .

TERCEMESİ

540) "... Muâviye bin Süfyan *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı olan kızkardeşi Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'ya: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) içinde cinsî münâsebet yaptığı elbiseyle namaz kılar mıydı? diye sordu. Ümmü Habîbe de:

«Evet. Elbisede necâset olmadığı zaman (o elbiseyle namaz kılardı.)»"

İ Z A H I

N e s â î ve E b û D â v û d da bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. El-Menhel yazarı; hadîste 'Ezâ' olarak geçen ve tercemede necâset olarak ifâde ettiğimiz kelimeyi menî veya mezî eseri olarak açıklamış ve bu hadîsin menînin necâsetine delîl olarak gösterildiğini söylemiştir. Daha sonra şöyle der: Menînin necâsetini ifâde eden bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek vücudundan çıkan bütün maddelerin temizliğine ters düşmez. Çünkü şer'î hükümlerde ümmetin durumu dikkate alınır. Hadîs zan ile amel edilmesinin gerekli olmadığına da delâlet eder. Çünkü içinde cinsî münâsebet yapılan elbisenin pislenmesi kuvvetle muhtemeldir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu fiili hadîsiyle yakîn (kesin bilgi) ile amel edîlmesinin gerekliliğine ve zanlara itibar edilmemesine müslümanları irşad etmiştir.

HADÎS'TEN ÇIKARILAN FIKHÎ HÜKÜMLER

1 — İçinde cinsi temas yapılan elbisede necâset görülmediği zaman, namaz kılmak câizdir.

2 — Meni necistir. Bununla ilgili ihtilâf bundan önceki bâbta anlatıldı.

3 — Namaza duran kişi, pislenen elbiseyi giymekten sakınmalıdır.

4 — Aksi sâbit olmadığı müddetçe, asıl olan şeyle amel edilmelidir.

٥٤١ — حَدَّثنا هِشَامُ بْنُ خَالِدٍ الأَزْرَقُ . ثنا الْحَسَنُ بْنُ يَحْيَى الْخُشَنِيُّ . ثنا زَيْدُ ابْنُ وَاقِدٍ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ ؛ قَالَ : خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَرَأْسُهُ يَقْطُرُ مَاءً . فَصَلَّى بِنَا فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، مُتَوَشِّحًا بِهِ . قَدْ خَالَفَ بَيْنَ طَرَفَيْهِ . فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : يَا رَسُولَ اللهِ ! تُصَلِّي بِنَا فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ؟ قَالَ « نَعَمْ . أُصَلِّي فِيهِ ، وَفِيهِ » أَيْ قَدْ جَامَعْتُ فِيهِ .

في الزوائد : إسناده ضعيف ، لضعف الحسن بن يحيى . اتفق الجمهور على ضعفه .

TERCEMESİ

541)"... Ebü'd-Derdâ' *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **mübârek başından su damladığı halde çıkıp yanımıza geldi ve tek bir elbiseyle bize namaz kıldırdı. Sarılmış olduğu elbisenin bir kenarını sağ omuzuna atarak sol kolunun altından ve diğer kenarını sol omuzuna atarak, sağ kolunun altından geçirerek göğsü üzerine uçlarını bağlamıştı.** (Namaz kıldıktan sonra) **geri dönünce Ömer bin El-Hattâb : Yâ Resûlallah! Bir elbisede bize namaz kıldırıyorsun? diyerek** (hükmünü öğrenmek istedi.) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Evet. Tek elbisede namaz kılarım ve o elbisede.» Yâni cinsî münâsebette bulunmuştum.» buyurdu."

Not : **Bu senedin râvilerinden Hasan bin Yahyâ'nın zayıflığı üzerine cumhur ittifak ettiğinden dolayı isnadının zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.**

٥٤٢ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا يَحْيَىٰ بْنُ يُوسُفَ الزِّمِّيُّ . ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ ابْنُ عُثْمَانَ بْنِ حَكِيمٍ . ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ الرَّقِّيُّ ؛ قَالَا : ثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ؛ قَالَ : سَأَلَ رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ : يُصَلِّي فِي الثَّوْبِ الَّذِي يَأْتِي فِيهِ أَهْلَهُ ؟ قَالَ « نَعَمْ . إِلَّا أَنْ يَرَى فِيهِ شَيْئًا ، فَيَغْسِلَهُ » .

TERCEMESİ

542) "... Çâbir bin Semûre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Hanımı ile, içinde cinsî temas yaptığı elbiseyle kişinin namaz kılmasının hükmünü bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **sordu. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de :**

«Evet, her zaman (kılabilir.) **Ancak elbisede bir şey gördüğü zaman onu yıkayıncaya kadar kılamaz.»"**

İZAHI

Bu iki hadis, ilk hadîsin hükmünü teyid eder. **Zevâid** yazarı : C â b i r'in hadîsindeki isnad sahîh olup, ricâli sıkadır, demiştir.

S i n d î : C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadisinin zâhiri, meninin necâsetine delâlet eder. Ancak şöyle denebilir: İçinde meni bulunan elbiseyle namaz kılmanın mekruhluğu kasdedilmiş olabilir. Menînin tahâretine hükmedersek hadîste öngörülen yıkama, kerâhatten sakınmak için olur, demiştir. S i n d î ' nin bu ifâdesi, hadîste geçen 'şey' kelimesini meni ile yorumladığını gösterir.

(٨٤) باب ما جاء في المسح على الخفين

84 — MESTLER ÜZERİNE MESHETMEK HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

٥٤٣ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ هَمَّامِ ابْنِ الْحَارِثِ؛ قَالَ: بَالَ جَرِيرُ بْنُ عَبْدِاللهِ ثُمَّ تَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَى خُفَّيْهِ؛ فَقِيلَ لَهُ: أَتَفْعَلُ هٰذَا؟ قَالَ: وَمَا يَمْنَعُنِي؟ وَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَفْعَلُهُ.

قَالَ إِبْرَاهِيمُ: كَانَ يُعْجِبُهُمْ حَدِيثُ جَرِيرٍ؛ لِأَنَّ إِسْلَامَهُ كَانَ بَعْدَ نُزُولِ الْمَائِدَةِ.

TERCEMESİ

543) "... Hemmâm bin el-Hâris *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Cerir bin Abdillah (El-Becelî (Radıyallâhü anh), küçük abdestini bozduktan sonra abdest aldı ve mestleri üzerine meshetti. Bunun üzerine kendisine: Sen böyle mi yaparsın? diye soruldu. Kendisi: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bunu yaptığını gördüğüm halde beni bunu yapmaktan alıkoyan nedir? dedi.

Râvi İbrâhim En-Nehâî (dedi ki): Onlar (= Abdullah İbn-i Mes'ud'un arkadaşları) Cerîr'in hadîsinden çok hoşlanırlardı. Çünkü Cerîr'in İslâm'a girişi Mâide sûresinin (abdeste âit 6. âyetinin) inişinden önce idi."

İ Z A H I

Kütüb-i Sitte sâhiplerinin hepsi bu hadîsi az bir lafız farkıyla ve aynı mânâyı ifâde eder mâhiyette rivâyet etmişlerdir. B u h â r î ' nin rivâyetinde C e r î r (Radıyallâhü anh), abdest alıp, mestler üzerine meshettikten sonra kalkıp namaz kılıyor, namazdan son-

ra kendisine soru yöneltiliyor. E b û D â v û d ' un rivâyetinde C e r i r (Radıyallâhü anh) soruyu cevaplandırdıktan sonra oradakiler : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mest üzerine meshetme işi M â i d e sûresinin (abdeste âit 6. âyetinin) inişinden önce idi, dediler. C e r i r (Radıyallâhü anh) : Ben, M â i d e sûresinin (mezkûr âyetinin) inişinden sonra müslüman oldum, diye cevap verdi. B e yh a k î ' nin süneninde İ b r â h i m b i n E t h e m ' in : Mestler üzerinde meshetme hakkında C e r î r (Radıyallâhü anh)'in hadîsinden daha güzel bir hadîs işitmedim, dediği rivâyet edilmiştir.

Hadîsin Mânâsı :

Hadis, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mest üzerine meshettiğini ve bunu bizzat müşâhede eden meşhur sahâbî C e r î r (Radıyallâhü anh)'in de aynı şeyi yaptığını ifâde ediyor. Hadîs'in râvilerinden İ b r â h i m E n - N e h â î (Radıyallâhü anh)'nin belirtiği gibi A b d u l l a h İ b n - i M e s ' u d ' un ashabı, C e r î r ' in hadîsini çok güzel bularak beğenmişlerdir. Sebebi ise; mest üzerine meshetmeyi câiz görmeyenler şöyle iddiâ ederler : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk zamanlarda abdest alırken mest üzerine mesh yapardı. Abdeste âit M â i d e sûresinin 6. âyeti inince âyette ayakların yıkanması emredilmekle mest üzerine yapılagelen meshetme hükmü neshedilmiş oldu. C e r î r (Radıyallâhü anh)'in hadîsi bu iddiâyı kökünden çürütür. Çünkü C e r î r (Radıyallâhü anh)'in müslüman oluşu bu âyetin inişinden sonraki zamana rastlar. Çünkü abdest âyeti B e n î M u s t a l i k savaşında inmiştir. Bu savaş hicretin 4'üncü veya 5. yılı vuku' bulmuş, C e r î r (Radıyalâhü anh) ise hicretin 10. yılı R a m a z a n ayında müslümanlığı kabul etmiştir. Eğer bu âyetin nüzulünden önce C e r î r (Radıyallâhü anh) müslüman olmuş olsaydı söz konusu hadîsinin bu âyetle mensuh olmasına ihtimal verilirdi. Bu zâtın müslümanlığı âyetin nüzulundan sonraki zamana rastlayınca anılan hadisinin mezkûr âyetle mensuh olmayıp yürürlüğünün devamını bilmiş oluruz. Bu durumda hadîs, âyeti husûsileştirir. Yâni ayakları yıkamaya âit âyetin emri ayağında mest bulunmayanlara mahsustur. Âyetle bu mânânın kasdedilğini mezkûr hadîsler açıklar.

E b û D â v û d ' un rivâyetinde C e r î r (Radıyallâhü anh)'ın : Ben, M â i d e sûresinin nüzulundan sonra müslüman oldum, meâlindeki haberinden ve musannifimizin rivâyetinde İ b r â h i m (Radıyallâhü anh)'in : Çünkü C e r î r (Radıyallâhü anh)'in

müslümanlığı kabulü M â i d e süresinin nüzûlünden sonra idi, şeklindeki sözünden maksat M â i d e sûresinin tamamı olmayıp, sûredeki abdest âyetidir. Biz de tercemede parentez içi ifâdeyle buna işâret ettik. Çünkü sûrenin bâzı âyetleri C e r î r (Radıyallâhü anh)'in İslâmiyeti kabulünden sonra nâzil olmuştur. Nitekim hicretin 10. yılı R a m a z a n ayında C e r î r müslüman olmuş, o yıl yapılan meşhur V e d â haccında arefe günü;

اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ = «**Bu gün sizin için dininizi kemâle erdirdim...**» âyeti inmiştir. (Mâide : 3)

Mestler üzerine meshetmeyi kabul etmeyenler, mesh hadisinin râvisi C e r î r (Radıyallâhü anh)'in, H z . A l i (Radıyallâhü anh) ile H z . M u â v i y e ve taraftarları arasında cereyan eden olaylarda H z . A l i (Radıyallâhü anh)'den ayrıldığını iddiâ ederek, onu zayıflatmak istemişler ise de bu tutarsızdır. Çünkü C e r i r (Radıyallâhü anh), H z . A l i (Radıyallâhü anh)'den ayrılmamış olup, bâzı mazeretler dolayısıyla bu olaylara katılmamıştır. Kaldı ki İmam ve Hâfız olan M u h a m m e d b i n İ b r â h i m E l - V e z î r , Ehl-i Beyt'in büyük imamları ve etbalarının rivâyetleriyle sâbit olduğu vechile, sahâbîler arasında cereyan eden müessir olaylardan önce olsun sonra olsun sahâbîlerin rivâyetinin makbul olduğu husûsunda icmâ' vardır. Mest hadîslerinden kurtulmak için bu yüce sahâbîye kusur isnad etmek yersiz olup İslâm âlimleri kat'iyyen böyle bir şeye iltifat etmemişlerdir.

İ b n ü ' l - M ü n z i r , İ b n ü ' l - M ü b â r e k ' in şöyle söylediğini nakletmiştir: 'Mestler üzerine meshetmenin câizliği husûsunda sahâbîler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü câizliği inkâr ettiği rivâyet olunanlardan başka câizliği sâbit gördüğü rivâyeti de vardır.'

E l - H â f ı z da, El-Fetih'te şöyle der: «Hadîs hâfızlarından bir cemaat; mestler üzerine meshetmek mütevatirdir demişlerdir. Hadîscilerden bir cemâat meshe âit râvileri toplamışlar, sayıları sekseni bulmuştur. İ m a m A h m e d : Mesh hakkında sahâbîlerden kırk tane merfu' hadîs vardır, demiştir.»

E b ü ' l - K a s ı m İ b n - i M ü n e d d e h , Tezkiresinde mesh hadîsinin râvilerini ismen zikrederek seksen sahâbi'yi bulduğunu zikretmiştir. T i r m i z î ve B e y h a k î de sünenlerinde bu sahâbîlerden bir cemâatı zikretmişlerdir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Mestler üzerine meshetmek meşrûdur.

2 — Zamanına göre şer'î şerif'e muhâlif bir şeyi gören kimse susmamalı. Güzel yolla itiraz etmelidir.

3 — Yaptığının doğruluğuna inanan kimse, bir itiraza mâruz kaldığı zaman dayandığı delîli açıklamalıdır.

4 — İtiraz eden kişi, gösterilen delîle vâki tenkitleri söyleyebilir.

5 — İtiraza mâruz kalan kişi, o tenkitleri cevaplamak sûretiyle delîlinin sıhhatını göstermelidir.

6 — İhtiyaç zamanında, tarihi delil göstermek câizdir. Nitekim C e r î r (Radıyallâhü anh), müslümanlığı kabul ettiği tarihi; mestler üzerine meshetme hükmünün devam ettiğine ve mensuh olmadığına delîl göstermiştir.

٥٤٤ — حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير، وعلي بن محمد؛ قالا: ثنا وكيع.
ح وحدثنا أبو همام الوليد بن شجاع بن الوليد. ثنا أبي، وابن عيينة، وابن أبي زائدة،
جميعا عن الأعمش، عن أبي وائل، عن حذيفة؛ أن رسول الله ﷺ توضأ ومسح
على خفيه.

T E R C E M E S İ

544) "... Huzeyfe (bin Ee-Yeman *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **abdest aldı ve mestlerinin üzerine meshetti.**"

İ Z A H I

Bu hadîsi **Kütüb-i Sitte** sâhipleri rivâyet etmişlerdir. Rivâyetlerin bir kısmı daha uzun olup, meshetme konusu dışında kalan bâzı hususları da beyan eder. Yeri olmadığı için burada anlatılmasına gerek yoktur.

٥٤٥ — حدثنا محمد بن رمح. أنا الليث بن سعد، عن يحيى بن سعيد، عن سعد
ابن إبراهيم، عن نافع بن جبير، عن عروة بن المغيرة بن شعبة، عن أبيه المغيرة

ابْنِ شُعْبَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ خَرَجَ لِحَاجَتِهِ . فَاتَّبَعَهُ الْمُغِيرَةُ بِإِدَاوَةٍ فِيهَا مَاءٌ .
حَتَّى فَرَغَ مِنْ حَاجَتِهِ ، فَتَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ .

TERCEMESİ

545) "... Muğîre bin Şu'be *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **abdestini bozmaya çıktı. Muğîre de içinde su bulunan bir matara ile O'nu izledi. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ihtiyacını giderdikten sonra** (gelip) **abdest aldı ve mestler üzerine meshetti."**

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî, Müslim ve Sünen sahipleri uzun ve kısa metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir. Bâzı lafızlarda değişiklik varsa da hepsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest aldığında mestler üzerine meshettiğini bildirmektedirler.

Bu hadîsde mestler üzerine meshetmenin meşrûluğuna delâlet eder.

İmamiye mezhebine mensub olanlar ile hariciler ve Ebû Bekir bin Dâvûd Ez-Zâhirî, mestler üzerine meshetmenin câiz olmadığını söylemişlerdir. Bunlar abdest almaya dâir

Mâide sûresinin 6. âyetini delil göstererek; bu âyette ayakların yıkanması emredilmiştir, derler. Ayrıca Resûl-i Ekrem (Aleyhissalâtü ve's-selâm)'in abdest almayı öğrettiği şahsa:

«...Ve ayağını yıka.» buyurması ve mestler üzerine meshetmekten bahsetmemesine dayanırlar. Bir de: **«Abdestte yıkanmayan topuklara azab olsun.»** ile ayakları yıkadıktan sonra: **«Ayakların yıkanması olmaksızın, Allah namazı kabul etmez.»** meâllerindeki hadîsleri mesned gösterirler ve meshe âit hadîslerin abdest âyetiyle mensuh olduğunu söylerler.

Âlimlerin cumhûru mestler üzerine meshetmenin câizliğine hükmetmişlerdir.

Hanefî âlimlerinden İbnü'l-Himân **Fethü'l-Kadir**'de: «Meshe âit hadîsler çoktur. Ebû Hanîfe: Gün ışığı gibi apaçık delilleri bulduktan sonra mestler üzerine meshetmeyi câiz gördüm.

Bunu câiz görmiyenin küfre gitmesinden endişelenirim. Çünkü bu husûsta gelen eserler, tevâtür haddini bulmuştur, demiştir. E b û Y û s u f da; Meshe âit haber meşhur olduğu için bununla âyetin neshi câizdir, demiştir' diye nakleder.

El-Aynî de : Meshetmenin câizliğini hiç kimse inkâr edemez. Ancak sapık bid'atçı inkâr edebilir, demiştir.

H a s a n - ı B a s r i de : 'Ben, yetmiş sahâbiyle görüştüm. Hepsi mestler üzerine meshetmeyi meşrû sayıyorlardı.' demiştir.

Ş â f i i l e r ' den N e v e v i : İcmâ'ın oluşmasında sözü muteber olan bütün âlimler hazarda ve seferde, ihtiyaç olsun olmasın mestler üzerine meshetmenin câizliği husûsunda icmâ' etmişlerdir. Hattâ evinden çıkmayan kadın ve yürüyemeyen sakat kimse bile meshedebilir. Yalnız, Ş i i l e r ve H â r i c i l e r , meshin câizliğini inkâr etmişler ki, bunların muhalefeti muteber değildir.

M â l i k ' in mezhebi de meşhur rivâyete göre cumhûrun mezhebi gibidir.

Sayılamıyacak kadar çok tabii bu husûsu sahâbîlerden rivâyet etmişlerdir.

A l i , Â i ş e , İ b n - i A b b â s ve E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anhüm)'ün mestler üzerine meshetmeyi kabul etmediklerine dâir yapılan isnad sâbit değildir. H z . A l i (Radıyallâhü anh)'ye «Kitab, mestleri geçti.» şeklinde izâfe edilen eser muttasıl bir isnad ile rivâyet edilmemiştir. H z . Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin : Mestler üzerine meshetme hükmü A l i bilir, diyerek mes'eleyi H z . A l i ' ye havale ettiği sabittir. İ b n - i A b b â s ise, abdest âyetinin inişinden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meshetmesi sabit olmadığı zaman bundan kerâhat ettiği, bilâhare Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meshettiği sâbit olunca buna rücu' ettiği sabittir. A h m e d b i n H a n b e l ; Meshin inkârı hakkındaki E b û H ü r e y r e ' nin hadisi sahîh olmayıp bâtıldır, demiştir.

Menhel yazarı yukarıda verilen bilgiyi naklettikten sonra şöyle der :

«Yukarıda işâret edilen abdest âyetine ve hadislere dayanarak meshin câiz olmadığını söyliyenlerin sözü reddedilmiştir. Şöyle ki; Âyetin hadîsleri neshettiğine dâir sözleri tutarsızdır. Çünkü âyet

M ü r e y s î ' savaşında nâzil olmuş, halbuki M u ğ î r e ' nin bu hadîste anlattığı olay, M ü r e y s î ' savaşından sonra vukubulan T e b ü k savaşında meydana gelmiştir. C e r î r (Radıyallâhü anh)'in (543 nolu) hadîsi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu âyetin inişinden sonra meshettiğini ispata kâfidir.

٥٤٦ – حدثنا عمران بن موسى الليثي. ثنا محمد بن سواء. ثنا سعيد بن أبي عروبة،
عن أيوب، عن نافع، عن ابن عمر؛ أنه رأى سعد بن مالك وهو يمسح على الخفين.
فقال: إنكم لتفعلون ذلك؟ فاجتمعا عند عمر. فقال سعد لعمر: أفت ابن أخي
في المسح على الخفين. فقال عمر: كنا ونحن مع رسول الله ﷺ نمسح على خفافنا.
لا نرى بذلك بأسا. فقال ابن عمر: وإن جاء من الغائط؟ قال: نعم.

في الزوائد: إسناده صحيح ورجاله ثقات. وهو في صحيح البخاري بغير هذا السياق. إلا أن سعيد
ابن أبي عروبة كان يدلس. ورواه بالعنعنة، وأيضا قد اختلط بآخرة.

T E R C E M E S İ

546) "... İbni Ömer *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Kendisi Sa'd bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ın mestleri üzerine meshettiğini görmüş ve: Hakikaten siz bunu (nasıl) yapıyorsunuz? (diyerek bu hareketi yadırgamış) sonra ikisi beraber Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'in yanında toplanmışlar ve Sa'd (Radıyallâhü anh) Ömer (Radıyallâhü anh)'e mestler üzerine meshetme hakkında kardeşimin oğluna (İbn-i Ömer'e) fetvâ ver, demiş, bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) :

«Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulunurken mestlerimiz üzerine meshederdik. Böyle yapmakta bir beis görmeyiz.» demiş ve bunun üzerine İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) : Kişi, büyük abdesti bozmaktan gelse bile (meshedebilir mi?) diye sormuş, Ömer (Radıyallâhü anh) de: Evet, diye cevap vermiştir.»"

Not : Hadîsin isnadının sahîh ve ricâlinin sıka olduğu, yalnız râvilerden Saîd bin Ebî Arûbe'nin tedlis yaptığı, bu hadîsi an'ane ile rivâyet ettiği, son zamanlarında ıhtılat ettiği ve hadîsin Sahih-i Buhârî'de başka bir uslüb ile rivâyet edildiği, Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Bu hadis de mestler üzerine meshetmenin cevâzına delildir. Buhârî'deki hadîs, meâlen şöyledir: Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

«**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **mestler üzerinde meshederdi. Abdullah bin Ömer** (Radıyallâhü anhümâ), **bu durumu** (babası) **Ömer** (Radıyallâhü anh)**'a sormuş, O da şöyle cevap vermiştir: Evet** (Peygamber meshetti.) Sa'd (Radıyallâhü anh) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den sana bir şey rivâyet ettiği zaman, artık onu başkasına sorma.**»

Rivâyete göre Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü anh) Irak'ta hazer halinde iken meshetmiş, bunu gören Abdullah İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) itiraz etmiş, O da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bunu gördüğünü söylemiş, daha sonra, ikisi Ömer (Radıyallâhü anh)'ın yanında buluşunca Sa'd, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'e: 'Babana meshin hükmünü sorsana, demiş, o da sormuş ve babası böyle cevap vermiştir.

٥٤٧ — حَدَّثَنَا أَبُو مُصْعَبٍ الْمَدَنِيُّ . ثنا عَبْدُ الْمُهَيْمِنِ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنِ سَهْلٍ السَّاعِدِيُّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَسَحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ ، وَأَمَرَنَا بِالْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ .

في الزوائد : ضعيف . اتفق الجمهور على ضعف عبد المهيمن .

T E R C E M E S İ

547) "... Sehl es-Sâidî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre demiştir ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **mestler üzerine meshetti ve mestler üzerine meshetmeyi bize emretti.**"

Not: Râvi Abdülmüheymin'in zayıflığına cumhur ittifak ettiği için isnadın zayıf olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

٥٤٨ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . ثنا عُمَرُ بْنُ عُبَيْدٍ الطَّنَافِسِيُّ . ثنا عُمَرُ ابْنُ الْمُثَنَّى ، عَنْ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ

فِي سَفَرٍ . فَقَالَ « هَلْ مِنْ مَاءٍ ؟ » فَتَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَى خُفَّيْهِ ، ثُمَّ لَحِقَ بِالْجَيْشِ ، فَأَمَّهُمْ .

في الزوائد : هذا إسناد ضعيف منقطع . قال أبو زرعة : عطاء الخراساني لم يسمع من أنس .

وقال العقيلي : عمر بن المثنى حديثه غير محفوظ .

TERCEMESİ

548) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre demiştir ki :

Ben, bir yolculukta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in berâberinde idim.**

O : «Su varmı?» diyerek (su istedi, bunun üzerine su hazırlanınca) **abdest aldı ve mestleri üzerine mesh etti. Sonra orduya yetişerek onlara namaz kıldırdı."**

Not : Zevâid'de : Bu isnad, zayıf ve munkati' bir isnaddır. Ebû Zür'a, Horasanlı Ata'nın Enes bin Mâlik'ten hadîs işitmediğini söylemiş; Akîlî de, Ömer bin El-Müsenna'nın hadîsinin mahfuz olmadığını söylemiştir, denilir.

٥٤٩ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ . ثنا دَلْهَمُ بْنُ صَالِحٍ الْكِنْدِيُّ ، عَنْ حُجَيْرِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ الْكِنْدِيِّ ، عَنْ أَبِي بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ النَّجَاشِيَّ أَهْدَى لِلنَّبِيِّ ﷺ خُفَّيْنِ أَسْوَدَيْنِ سَاذَجَيْنِ . فَلَبِسَهُمَا ، ثُمَّ تَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَيْهِمَا .

TERCEMESİ

549) "... Büreyde (bin el-Husayb) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Necâşî, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'e bir çift siyah ve sâde mesti hediye olarak gönderdi. O da bunları giydi. Sonra abdest aldı ve bunların üzerine meshetti."**

İZAHI

Ahmed bin Hanbel, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Hadîsin metni açık olup, mestler üzerine meshetmenin meşrûluğuna delâlet eder. El-Menhel yazarı hadîsin fıkıh yönünü şöyle anlatır :

«1 — Hadîs, Kâfirden hediye kabul etmenin meşrûluğuna delâlet eder. Çünkü İ b n ü ' l - A r a b î ' nin dediği ve E l - I r a k î ' - nin te'yid ettiği gibi N e c â ş î, müslüman olmadan önce söz konusu mestleri Resûlullah'a göndermiştir.

2 — Kendisine hediye gönderilen zât, aldığı hediyeyi gönderiliş gâyesine uygun olarak kullanmalı ve böylece hediyeyi kabul ettiğini, beğendiğini açıklamalıdır. Nitekim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alır almaz bu mestleri giymiştir. Bu davranış hediyeyi göndereni sevindirir.

3 — Siyah mestleri giymenin câiz olup, bunda kerahet olmadığı anlaşılır.»

Necâşî'nin Hal Tercemesi

Adı Ashama bin Bahr'dır. Meshama ve Asham da denmiştir. Habeşistan meliklerine Necâşî ünvanı verilirdi. Necâşî behiye anlamını taşıyor. İran meliklerine Kisra, rum meliklerine Kaysar, Mısır meliklerine kâfir oldukları takdirde Fir'avn, İskenderiye meliklerine Mukavkıs denildiği gibi Habeşistan kralına da bu ünvan verilmiştir.

Hadîste bahsi geçen Necâşi Resûlullah (S.A.V.)) hayatta iken müslümanlığı kabul etmiş fakat onunla görüşmek ve sahabilik kendisine müyesser olmamıştır. Müslümanlığı kabullenişinin sebebi şudur : Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Mekke devrinde ashâbına revâ görülen eziyetleri görüp bu belâyı defetmeye o gün için maddî gücü yetmediği için sahâbîlerin Habeşistan'a hicret etmelerini tavsiye ederek : **«Çünkü orada öyle bir kral var ki yanında kimseye zulüm edilemez. Allah size bu eziyetlerden kurtuluş kapısını açıncaya kadar oraya gitmeniz arzulanır»** buyurdu. Bunun üzerine müslümanların bir kısmı İslâm'da ilk hicret olarak oraya göçüştüler. Mekke müşrikleri muhâcirlerin Habeşistan'a güven içinde yerleştiklerini görünce aralarında bu sorunu görüşüp Amr bin El-Âs ve Abdullah bin Ebî Rebîa'yı Necâşî ve devletinin ileri gelenlerine verilmek üzere hediyelerle birlikte oraya gönderdiler. Bunlar hediyelerini Necâşî ve adamlarına takdim ederek Necâşî'nin adamlarına şöyle dediler : 'Bizden bazı sefihler kavminin dininden çıkmışlar ve sayın melik'in dinine de girmemişler. Ne bizim ne de sizlerin tanıdığı yeni bir din getirdiler. Bu sefihlerin kavminin eşrafı onları kendilerine iade etmek için bizi sayın kıral'a elçi olarak gönderdiler. Sizden istirhamımız biz bu sefihler sorunu hakkında sayın melikle görüştüğümüz zaman bunların iadesi için siz melik'e işaret edin ki onları konuşturmadan bizimle geri göndersin. Elçiler Necâşi'nin müslümanları konuşturmasını istemiyorlardı. Çünkü bu takdirle onları teslim etmiyebilir diye düşünüyorlardı. Bunun üzerine adamlar elçilere yardımcı olmaya söz verdiler. Sonra melikin huzuruna çıkarılan elçiler ne maksatla geldiklerini bildirdiler. Ordaki devlet adamları müslümanları iade etmenin uygunluğunu hemen söylediler. Fakat Necâşî buna öfkelendi ve : **'Hayır! Vallahi ben bunları çağırıp elçilerin dedikleri hususları onlara sormadıkça memleketime gelen ve beni başkalarına tercih eden bir kavmi tes'im etmem. Eğer elçilerin doğruluğu anlaşılırsa bunları teslim ederim. Ve şayet göçmenler bunların dediği gibi değilse elçileri**

(Devamı 206.cı Sahifede)

(٨٥) باب في مسح أعلى الخف وأسفله

85 — MESTİN ÜSTÜNE VE ALTINA MESHETMEYE ÂİT BÂB

٥٥٠ – حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ ، عَنْ رَجَاءِ ابْنِ حَيْوَةَ ، عَنْ وَرَّادٍ ، كَاتِبِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَسَحَ أَعْلَى الْخُفِّ وَأَسْفَلَهُ .

قيل : الوليد مدلّس . وثور ماسمع من رجاء بن حيوة . وكاتب المغيرة أرسله . وهو مجهول .
أجيب عنه بأن الوليد قال حدثنا ثور ، فلا تدليس . وسماع ثور قد أثبته البيهقي وصرّح بأن ثورا قال حدثنا رجاء . وكاتب المغيرة ذكر المغيرة ، فلا إرسال . وكاتب المغيرة اسمه وراد ، كما صرّح به ابن ماجة ، وكنيته أبو سعيد . روى عنه الشعبي وغيره .

TERCEMESİ

550) "... Muğîre bin Şu'be *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Necâşî .... (Baştarafı 205.ci Sahifede)

geri çevirir ve göçmenlere iyilik ederim, dedi. Sonra Necâşî Sahâbîleri huzuruna çağırdı. Sahâbîler Necâşî'nin huzuruna girince selâm verdiler. Elçiler selâmı fırsat bilerek : **'Sayın melik! İşte doğruluğumuz hemen belirdi. Çünkü bunlar zatınıza karşı mutad olan saygı usulü ile girmediler'** dediler. Melik bunun sebebini sorunca Sahâbîler : **'Sayın Melik biz sana cennet ehlinin ve meleklerin ta'zim usulüyle saygı gösterdik'** dediler. Sahâbîlerin sözcüsü Ca'fer bin Ebi Talib (R.A.) idi. Necâşî onlara : **'Nedir sizin bu dininiz. Hem kavminizin dinini terkettiniz hem de benim dinimi ne de başka milletlerin dinlerinden birisini seçmediniz?»** diye sordu. Sözcü Ca'fer şöyle cevap verdi :

'Ey Melik! Biz cahiliyet ehli idik. Putlara tapar, murdar hayvan etini yiyer, fuhuş yapar, yakınlarımıza şefkat etmez, komşularımıza kötülük ederdik. Kuvvetlimiz zayıfımızı sömürüyordu. Nihayet Allah bize nesebini, doğruluğunu, güvenilir, iffetini yakînen bildiğimiz bizden bir Peygamber'i bize gönderdi.

Gelen Peygamber bizi tevhid'e, Allah'a şerik koşmamağa, tapmakta olduğumuz putlardan sıyrılmağa dâvet etti. Doğru konuşmayı, emanetleri sahiplerine vermeyi, yakınlarına şefkat etmeyi, komşulara iyilik etmeyi, ırz, namus ve kanlara saygılı olmayı emretti. Fuhuşlardan, yalan söylemekten, yetimin malını yemekten men etti. Namaz kılmayı, oruç tutmayı emretti, (diyerek İslâm'ın emirlerini saydı.) Biz de O'na iman edip tasdik ettik.

Haram kıldığını haram ve helâl kıldığını helâl saydık. Kavmimiz bize saldırdı, dinimizden döndürmek ve tekrar putlara taptırmak için eziyetler ve ta'zibler yaptılar. Bizi kahredip zulmedince ve dini görevlerimizi yerine getirmemize mâni

(Devamı 207.ci sahifede)

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **mestin üstüne ve altına meshetmiştir."**

Not : Senedde râvilerden El-Velîd'in tedlisçi olduğu, Sevr'in Reca' bin Heyvet'ten hadîs işitmediği ve El-Muğîre'nin kâtibinin (verrâd) meçhul olduğu halde hadîsi mürsel rivâyet ettiği söylenmişse de, şöyle cevap verilmiştir : El-Velîd :

حَدَّثَنَا ثَوْرٌ = «Bize Sevr tahdis etti.» demiştir. Bunda tedlis yoktur. Sevr'in Reca'dan hadîs işittiğini Beyhakî tesbit ederek; Sevr'in de :

حَدَّثَنَا رَجَاءٌ

= «Bize Reca' tahdis etti, dediğini belirtmiştir. El-Muğîre'nin kâtibi de, El-Muğîre'yi zikretmiştir. Bunun için hadîste mürsellik yoktur. İbn-i Mâceh'in açıkladığı gibi Muğire'nin kâtibinin adı Verrâd'dır. Künyesi ise Ebû Saîd'dir. Şa'bî ve başkası ondan rivâyet etmişlerdir. (Artık kâtibin meçhul olmadığı anlaşılır.) .

İ Z A H I

Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Darekutnî, Beyhakî ve İbnü'l-Cârud da bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Nevevî, hadîsçilerin bu hadîsi zayıf gördüklerini söyle-

---

Necâşî .... (Baştarafı 205 ve 206.cı sahifede) olunca biz memleketinize çıkıp geldik. Seni başkalarına tercih ettik ve senin yanında bize zulm edilemiyeceğini ümîd ettik, dedi. Bunun üzerine Necâşî : O Peygamber'in Allah tarafından getirdiğinden senin beraberinde bir şey var mı? diye sordu. Ca'fer : Evet, dedi ve Meryem sûresini okudu. Okunan âyetlerden etkilenen Necâşî ve adamları ağladılar. Ve Necâşî : Şüphesiz bu okunan ve İsâ'nın getirdiği aynı kaynaktan çıkmıştır, dedi. Ve Kureyş elçilerine, gidiniz vallahi ilelebet bunları size teslim etmem dedi. Henüz ümitlerini tamamen kesmiyen elçiler ertesi gün başka bir oyunla Necâşî'nin huzuruna tekrar çıkarak : 'Sayın Melik! Bunlar Hz. İsâ hakkında çok büyük bir söz söylerler dedi. Bunun üzerine Necâşi Hz. İsâ hakkındaki görüşlerini sordu. Ca'fer (R.A.) biz İsâ (S.A.V.) hakkında Peygamber'imizin beyan ettiğini söyleriz. İsâ Allah'ın kulu ve resûlüdür. İsâ, bakire ve hiç bir erkeğin dokunmadığı Hz. Meryem'e Allah'ın ulaştırdığı kelimesi ve Allah tarafından gelen bir ruhtur, dedi. Bunun üzerine Necâşi yerden bir çöp alarak : 'İsâ'nın dediğinden bu çöp kadar bile fazla bir şey söylemediniz, dedi. Ve müslümanlara : 'Gidiniz. Siz emin olabilirsiniz. Ben sizden birisine eziyet etmek karşılığında bir dağ kadar altın sahibi olmaya bile razı değilim, dedi. Ve Kureyş'in hediyesini reddetti. Sonra Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'e gönderdiği mektupta şunları yazmıştır : 'Ben, senin, Allah'ın resûlü olup, doğru sözlü ve doğrulanan bir zat olduğuna şehâdet ederim. Sana ve senin amcan oğlu Ca'fer bin Ebî Talib'e biat ettim. Âlemlerin rabbi olan Allah'a teslim oldum. Necâşî (R.A.) müslümanlara destek idi. Adâletle hükmeden ve insanlara yararlı bir melik idi. Onun meziyetleri meşhur olduğu için anlatmaya hacet yoktur. Kendisi Habeşistan'da vefat etti. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) ashâbına O'nun cenaze namazını gıyabî olarak kıldırdı. (Menhel Cild 2, Sah. 122-123)

miştir. El-Menhel yazarı «Mesh» bâbında rivâyet olunan bu hadîsin izahını yaparken şöyle der:

Buhârî, Ebû Zur'a, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Şâfiî gibi büyük hadîs imamları ve müteahhirinden İbn-i Hazm bu hadîsi zayıf görmüşlerdir. Doğrusu da budur. Bu hadîs, sahîh hadîslerin hepsine muhaliftir. (Çünkü sahîh hadisler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, mestlerinin yalnız üst kısmına meshetmekle yetindiğine delâlet ederler. Bu hadîs ise mestlerin hem üstüne, hem altına meshettiğini bildirir.) Bu hadîsin zayıflığına âit illetlerin bir kısmı müessir değil ise de hadîsin sıhhatına mâni olacak derecede etkili olan kısmı da vardır. Nitekim yalnız El-Velîd bin Müslim hadîsi mevsul olarak isnad etmiş, kendisinden daha yüce ve hıfzı daha kuvvetli olup, hadîste imam sayılan Abdullah bin El-Mübârek hadîsi mürsel olarak rivâyet etmiştir. Çünkü onun rivâyetinde El-Muğîre'nin kâtibi doğrudan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklediyor. Abdullah bin El-Mübârek ile El-Velîd bin Müslim, ihtilâfa düştükleri zaman Abdullah'ın dediği makbuldür. Hadîs hâfızlarının bir kısmı: El-Velîd bin Müslim, bu hadîste iki yerde hata etmiştir. Birincisi, Recâ', El-Muğîre'nin kâtibinden işitmemiştir. An'ane ile ondan nakletmiştir. İkinci hata, Sevr, Recâ'dan işitmemiştir, demişlerdir. Üçüncü bir hata var. O da şudur ki; Hadîsin mürsel oluşu doğrudur. Hadîs hâfızlarının hepsi bunu beyan etmişlerdir. Şâfiî de, hadîsin zayıflığını belirtmiş olup, mestlerin hem üstüne, hem altına meshetmenin daha iyi olması husûsunda Beyhakî ve başkasının İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri esere itimad etmiştir.»

VÂCİB VE SÜNNET OLAN MESH MİKTARINDAKİ İHTİLÂF

El-Menhel yazarı, aynı bâbta ihtilâfla ilgili olarak şöyle der:

«Âlimler, vâcib olan mesh miktarı ile sünnet olan mesh miktarı hakkındaki muhtelif görüşler beyan etmişlerdir:

1 — Mâlikî âlimlerinin meşhur kavline göre mestlerin üst kısmının tamamını topuklara kadar meshetmek vâcibtir. Altını meshetmek de sünnettir. Sünnet olan meshin yapılışı şöyledir: Kişi, sağ elini, sağ ayağının parmak uçlarına üstten bırakır. Sol elini de

ayak parmaklarının altına bırakarak her iki elini beraber topuklara kadar çeker. Sol ayağın meshine gelince, bunun tersine sağ elini, sol ayağının altına ve sol elini ayağın üstüne bırakarak yine parmak uçlarından topuklara kadar her iki elini çeker.

2 — Ş â f i î âlimlerinin meşhur kavline göre mestin üst kısmından ve abdestte yıkanması farz olan her hangi bir yere meshetmek vâcibtir. Mestin hem üstünü, hem altını çizgiler hâlinde meshetmek sünnettir. Yapılış şekli için en sevaplı olanı şudur ki; Kişi, sağ elini sağ ayağının parmak uçlarının üstüne ve sol elini aynı ayağının topuğunun altına bıraktıktan sonra, sağ elini bacağa doğru ve sol elini parmak uçlarına doğru çeker. (Sol ayağının meshinde sağ el topuğun altına ve sol el ayağın parmak uçlarına bırakıldıktan sonra aynı şekilde çekilir.)

3 — H a n e f î âlimlerine göre vâcib olan miktar mestin üst kısmından elin serçe parmağıyla üç parmak kadar meshetmektir. Mestin içine, kenarlarına ve altına meshetmek sünnet değildir. Müstahab olan mesh şekli budur. Kişi sağ elin parmaklarını sağ ayağın parmaklarının hizasına üstten bırakır. Sol elin parmaklarını da sol ayağın parmaklarının üstüne bıraktıktan sonra ellerini bacağa doğru çeker. Parmaklarla beraber el ayasını da mestlere sürerse daha iyidir. Meshin çizgiler hâlinde olması daha makbuldür.

4 — H a n b e l î âlimleri; mestin üst kısmının çoğuna meshetmek câizdir, mestin altını ve topuğunu meshetmek yerine geçmez. İki ayağı beraber meshetmek sünnet değildir. Sünnet olan mesh şekli şöyledir: Mesh işi sol el ile yapılmalı, el parmakları birbirine yapışmamalı, ayak parmaklarının uçlarından bacağa doğru yapılmalıdır, demişlerdir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, mestin üstüne ve altına meshettiğine delâlet eder. Fıkıhçıların bu konudaki görüşleri yukarıda beyân edilmiştir.

٥٥١ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَفَّى الْحِمْصِيُّ ؛ قَالَ : ثنا بَقِيَّةُ ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ يَزِيدَ ؛ قَالَ:
حَدَّثَنِي مُنْذِرٌ . ثنى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ: مَرَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِرَجُلٍ يَتَوَضَّأُ

وَيَغْسِلُ خُفَّيْهِ . فَقَالَ بِيَدِهِ ، كَأَنَّهُ دَفَعَهُ « إِنَّمَا أُمِرْتَ بِالْمَسْحِ » وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِيَدِهِ هٰكَذَا : مِنْ أَطْرَافِ الْأَصَابِعِ إِلَى أَصْلِ السَّاقِ . وَخَطَّطَ بِالْأَصَابِعِ .

قال السندىّ : الحديث لم يذكره صاحب الزوائد . وهو ، فيما أراه ، من الزوائد . وفى سنده بقية ، متكلم فيه .

TERCEMESİ

551) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), abdest alan ve bu arada (ayaklarındaki) mestleri yıkayan bir adamın yanından geçti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mübârek eliyle sanki onu mestlerini yıkamaktan men edercesine işâret ederek :

«Sen, ancak meshetmekle emrolunmuşsun.» buyurdu ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübârek eliyle ayak parmakları uçlarından bacak mafsalına doğru çekerek ve parmaklarıyla çizgiler çizerek «Şöyle» buyurdu."

Not : Sindî şöyle demiştir : Zevâid sahibi bu hadîsi zikretmemiştir. Zannımca bu hadis de Zevâid (Kütüb-i Hamse'de bulunmayan) kısmındandır. Senedinde Bakiyye adlı râvi vardır. Bu râvinin sıka olup olmadığı hususunda konuşulmuştur.

(٨٦) باب ما جاء فى التوقيت فى المسح للمقيم والمسافر

86 — MUKÎM VE MİSÂFİR İÇİN MESHEDEBİLME SÜRESİ HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

٥٥٢ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ثنا شُعْبَةُ ، عَنِ الْحَكَمِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُخَيْمِرَةَ ، عَنْ شُرَيْحِ بْنِ هَانِئٍ ؛ قَالَ : سَأَلْتُ عَائِشَةَ عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ . فَقَالَتْ : ائْتِ عَلِيًّا فَسَلْهُ ، فَإِنَّهُ أَعْلَمُ بِذَلِكَ مِنِّي . فَأَتَيْتُ عَلِيًّا فَسَأَلْتُهُ عَنِ الْمَسْحِ فَقَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَأْمُرُنَا أَنْ نَمْسَحَ . لِلْمُقِيمِ يَوْمًا وَلَيْلَةً . وَلِلْمُسَافِرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ .

TERCEMESİ

552) "... Şüreyh bin Hâni' (75) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

---

(75) Aslen Yemenli olup, Kûfe'de yerleşmiş, Hz. Ali (R.A.)'nin ileri gelen arkadaşlarındandır. Ebû Hüreyre, Ömer, Ali, Sa'd bin Ebî Vakkas, Âişe ve baş-
(Devâmı 211.ci sahifede)

Ben mestler üzerine meshetmek durumunu Hz. Âişe'ye sordum. Bana: Ali'ye varıp onu sor. Çünkü O, bunu benden daha iyi bilir. (Çünkü O, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yolculuk ederdi.) dedi. Bunun üzerine ben, Ali (Radıyallâhü anh)'ye gelerek, meshetme durumunu sordum. Ali (Radıyallâhü anh) buyurdular ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mukim için bir gün bir gece, misafir için de üç gün üç gece olmak üzere meshetmeyi bize emretti."

İ Z A H I

M ü s l i m de bu hadîsi müteaddit senedlerle rivâyet etmiştir. H z. Â i ş e (Rdayıllâhü anhâ)'nin soru sâhibi Ş u r e y h (Radıyallâhü anh)'i H z. A l i (Radıyallâhü anh)'ye havale etmesinin sebebi, M ü s l i m'in rivâyetinde H z. Â i ş e'nin: Çünkü A l i (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yolculuk ederdi, cümlesi ile açıklanmıştır. Hadîs, misafir için üç gün üç gece ve mukim için bir gün bir gece mestler üzerine meshetmenin câiz olduğuna delâlet eder. Hadîs şer'î mes'eleler sorulduğunda fetva verenin nasıl hareket edeceğine ışık tutmaktadır. Şöyle ki; Mesh süresini soran zât, H z. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) tarafından Al i (Radıyallâhü anh)'e gönderiliyor. Şu halde fetvâ verme durumunda olan kimseye şer'î bir mes'ele sorulduğu zaman daha ehliyetli birisi varsa, soru sâhibini ona göndermek mustahabtır.

Hadîste söz konusu edilen emir, ruhsat ve mübahlık içindir. Vücub için değildir. Yani mukim ve misafir hadîste belirtilen sürede mestleri üzerine meshedebilir. Mestlerini çıkarıp, ayaklarını yıkamak mecburiyetinde değillerdir. Ama isterlerse mestlerini çıkarıp, ayaklarını yıkayabilirler. Eğer emir vücub için olmuş olsaydı mestleri çıkarmak ve ayakları yıkamak yasaklanmış olurdu,

٥٥٣ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ. ثنا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ. قَالَ: جَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِلْمُسَافِرِ ثَلَاثًا. وَلَوْ مَضَى السَّائِلُ عَلَى مَسْأَلَتِهِ لَجَعَلَهَا خَمْسًا.

Şüreyh .... (Baştarafı 210. sahifede) kalarından rivâyet etmiştir. Râvileri iki oğlu Muhammed Mikdam, Şabi ve başkalarıdır. İbn-i Muîn, Ahmed, Nesâî ve İbn-i Hibbân onu sıka saymışlardır. Hicretin 78. yılında 120 yaşında iken Sicistan'da öldürülmüştür. Buhârî'den başka diğer sahih kitab sahipleri ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. (Menhel - Cild 2. Sah. 206)

TERCEMESİ

553) "... Huzeyme bin Sâbit *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **mestler üzerine meshetmek** (husûsunda) **misafir için üç gün** (lük bir süre) **tayin etti. Eğer soru sahibi sorusuna devam etseydi** (sürenin arttırılmasını isteseydi) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **süreyi beş kılacaktı.»**"

İZAHI

Tirmizî ve Ebû Dâvûd'un da rivâyet ettikleri Huzeyme'nin bu hadîsi için müteaddid senedler zikretmişlerdir.

«Mestler üzerine meshetmek süresi misafir için üç gün, mukim için de bir gün bir gecedir.» meâlindeki metnin hasen - sahîh olduğu Tirmizî'de belirtilmiştir. Ebû Dâvûd'un diğer bir senedinde râvi şöyle der : 'Eğer biz, misafir için meshetme süresinin uzatılmasını istedeysik, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), süreyi uzatacaktı.' **El Menhel** yazarı : Bu fıkra ile ilgili olarak, râvinin bu sözünden şu netice çıkar, demiştir : 'Lâkin biz sürenin fazlalaştırılmasını istemedik, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve sellem) de süreyi üç günden fazlalaştırmadı.' Bu durumda, bu rivâyet ile bundan önceki rivâyet arasında ihtilâf yoktur. Bilindiği gibi kitabımızdaki rivâyette mukîm için mesih süresinden bahsedilmemiştir. Ebû Dâvûd ve Tirmizi'de görüldüğü gibi onun süresi de tahsis edilmiştir.

٥٥٤ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ :
قَالَ : سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيَّ ، يُحَدِّثُ عَنِ الْحٰرِثِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ ،
عَنْ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ قَالَ « ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ » أَحْسِبُهُ قَالَ « وَلَيَالِيهِنَّ
لِلْمُسَافِرِ فِي الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ » .

TERCEMESİ

554) "... Huzeyme bin Sâbit *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

«Mestler üzerine meshetmek husûsunda misafir için süre üçgündür.» Sanımca : **«...ve üç gece...»** buyurdu."

٥٥٥ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وأبو كريب؛ قالا: ثنا زيد بن الحباب؛
قال: ثنا عمر بن عبد الله بن أبي خثعم الثمالي. قال: ثنا يحيى بن أبي كثير، عن أبي سلمة،
عن أبي هريرة؛ قال، قالوا: يا رسول الله! ما الطهور على الخفين؟ قال «للمسافر
ثلاثة أيام ولياليهن. وللمقيم يوم وليلة».

TERCEMESİ

555) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Sahâbiler :

Yâ Resûlallah! Mestler üzerine meshetme süresi nedir? diye sordular. O da :

«Misafir için geceleriyle beraber üçgündür. Mukim için de bir gün bir gecedir.»"

٥٥٦ — حدثنا محمد بن بشار، وبشر بن هلال الصواف؛ قالا: ثنا عبد الوهاب
ابن عبد المجيد؛ قال: ثنا المهاجر أبو مخلد، عن عبد الرحمن بن أبي بكرة، عن أبيه،
عن النبي ﷺ؛ أنه رخص للمسافر، إذا توضأ ولبس خفيه ثم أحدث وضوءا،
أن يمسح ثلاثة أيام ولياليهن. وللمقيم، يوما وليلة».

TERCEMESİ

556) "... Ebû Bekre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Misafir abdest alıp, mestlerini giydikten sonra abdest bozduğu zaman geceleriyle beraber üç gün üç gece ve mukimin bir gün bir gece meshetmesini Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ruhsat olarak câiz kılmıştır.

İZAHI

Tirmizî'nin şerhi Tuhfe'de belirtildiğine göre, Ebû Bekre'nin hadîsini İbn-i Huzeyme ve Darekutnî de rivâyet etmişler, Hattâbî de isnadının sahîh olduğunu söyle-

miştir. El-Münteka'dan naklen verilen bilgiye göre buralardaki hadîs metni meâlen şöyledir:

««**Misafirin, geceleriyle beraber üçgün, mukîmin'de bir gün bir gece mestleri üzerine meshetmelerine, mestlerini abdest aldıktan sonra giymişlerse ruhsat verilmiştir.**» Bu rivâyete göre abdest aldıktan sonra, mestlerini giymiş olma şartı misafirde arandığı gibi mukimde de aranıyor. Bu hususta âlimlerin ittifakı vardır. Yani bu şart bakımından misafir ile mukim arasında bir fark yoktur. Kitabımızdaki rivâyette, misafirin abdest alıp mestlerini giymiş olma şartı, mukim için zikredilmemiş ise de melhuzdur.

MESH SÜRESİ HUSÛSUNDAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞÜ

Bu bâbta geçen hadîsler bu sürenin mukim için bir gün bir gece, misafir için de üç gün üç gece olduğunu ispat eder.

Menhel yazarı «Mesih süresi» bâbında âlimlerin görüşünü şöyle anlatır. Sahâbîlerin, Tabiîlerin ve onlardan sonra gelen fıkıhçıların âlimlerinden meydana gelen cumhura göre mesh süresi mukîm için bir gün bir gece, misafir için de üç gün üç gecedir. Ebû Hanife, Şâfii, Ahmed bin Hanbel, Sevri, Hasan bin Sâlih ve İshak bin Rahaveyh'in mezhebi budur. Hattâbî: Meshin muayyen bir süreyle sınırlı oluşu tüm fıkıhçıların sözüdür, demiştir. İbn-i Abdi'l-Berr de: 'Tabiîlerin çoğu ve fıkıhçılar bu görüş üzerinde müttefiktirler. Bence de ihtiyatlı olanı budur. Çünkü meshetmenin câizliği tevâtürle sâbittir. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâât bu konuda müttefiktirler. Gönül, onların ittifakında yatışmıştır. Âlimlerin çoğu: Mukîmin bir gün bir geceye âit beş vakit namazdan misafirin de üç gün üç geceye âit onbeş vakit namazdan fazlası için meshetmesi câiz değildir, dediklerine göre ilim adamına, uyması vâcip olan şey, namazını kesin bilgi ile kılmasıdır. Bütün âlimler ittifak etmedikçe kesin bilgiye göre ayakları yıkamak gerekir. Meshe ittifak ettikleri takdirde meshetmek de sağlam ve kesin bilgiye dayalı olur. Âlimler, üç günden fazla süre için misafirin meshedebileceğine ve bir gün bir geceden fazla mukimin meshetmesinin câiz olduğuna icmâ' etmemişlerdir. Bu nedenle en sağlam iş bu süreyi aşmamaktır, demiştir.»

Cumhûrun gösterdikleri deliller çoktur. Huzeyme bin Sâbit'in (553-554 nolu) hadîsi, Şüreyh bin Hâni'in (552 nolu) hadîsi, Safvan bin Assal'ın hadîsi bu cümledendir.

Ş u r e y h b i n H â n i ' in hadîsini A h m e d , N e s â î ve İ b n - i M â c e h rivâyet etmişlerdir. S a f v a n b i n A s - s a l ' ın hadîsini A h m e d ve İ b n - i H u z e y m e rivâyet etmişlerdir. H u z e y m e b i n S â b i t ' in hadîsini de, E l - H â f ı z ' ın **Telhis'te** beyân ettiği gibi Ş â f i î , A h m e d , N e - s â i , E b û D â v û d , T i r m i z î , İ b n - i M â c e h , İ b n - i H u z e y m e , İ b n - i H i b b â n , D a r e k u t n î ve B e y h a - k î rivâyet etmişlerdir. T i r m i z î bu hadîsin hasen - sahîh olduğunu, B u h â r î de hasen olduğunu söylemiştir.

Mestler üzerine meshetmek için süre tahdidi olmayıp hazer ve seferde kişi, dilediği sürece mestler üzerine meshedebilir, diyenler de olmuştur. Ş a ' b î , E b û S e l e m e b i n A b d u r r a h - m a n , E l - L e y s , R a b î a ve meşhur rivâyete göre M â l i k bunlardandır. Bunların delili, E b û D â v û d ' un H u z e y m e b i n S â b i t ' e âit bir rivâyetindeki;

وَلَوِاسْتَزَدْنَاهُ لَزَادَنَا

= **«Eğer biz mesh süresinin arttırılmasını Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den **isteseydik süreyi bize arttıracaktı.»** fıkrasıdır. Ve (557 - 558 nolu hadîs gibi) buna benzeyen bâzı hadîslerdir. İ b n - i S e y y i d i ' n - N a ş , T i r m i z î ' nin şerhinde : «Eğer bu fıkra sâbit olmuş olsaydı bile meshin süresiz olduğunu söyleyenler için delil olmazdı. Çünkü bu ifâde açıktır ki, onlar sürenin arttırılmasını istememişler ve arttırılmamıştır.»

Bu grup âlimlerin gösterdikleri hadîslerin hepsi zayıftır. (El-Menhel yazarı, bu hadîsleri ve zayıf oluşlarının nedenlerini bir bir anlatır. Çok uzun olduğu için buraya almaktan vazgeçtim.) Menhel yazarı daha sonra şöyle der : Eğer meshin süresiz yapılabileceğine delil gösterilen hadîsler sahîh olsaydı, şöyle yorum yapılacaktı : «Mukîmin günü ve misafirin üç günü dolunca mestlerini çıkarıp, ayaklarını yıkamaları kaydıyla kişi, yıllarca mesh işine devam edebilir. Yukarıda verilen bilgiyi edindikten sonra en sağlamı ve ihtiyatlısı, mesh süresinin sınırlı olduğuna dâir hadîslerle amel etmektir.

Tanınan süre, 556 nolu hadîste işâret edildiği gibi mestler giyildikten sonra abdest bozulduğu zamandan itibaren başlar. Mestleri giyme zamanından veyâ mestler üzerine meshetme zamanından başlamış olmaz.»

Mestler üzerine meshetmenin çeşitli fıkhî hükümleri vardır. Hükümler; mezheblere göre kısmen değişiktir. Geniş ma'lumat isteyenler Fıkıh kitablarına mürâcaat etsinler.

(٨٧) باب ما جاء فى المسح بغير توقيت

87 — ZAMANLA SINIRLANDIRMA OLMAKSIZIN MESHETME HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

٥٥٧ — حدثنا حرملة بن يحيى، وعمرو بن سواد المصريان؛ قالا: ثنا عبد الله ابن وهب. أنبأ يحيى بن أيوب، عن عبد الرحمن بن رزين، عن محمد بن يزيد بن أبى زياد، عن أيوب بن قطن، عن عبادة بن نسى، عن أبى بن عمارة، وكان رسول الله ﷺ قد صلى فى بيته القبلتين كلتيهما، أنه قال لرسول الله ﷺ: أمسح على الخفين؟ قال «نعم» قال: يوما؟ قال «ويومين» قال: وثلاثا؟ حتى بلغ سبعا. قال له «وما بدا لك».

قال النووى: هو حديث ضعيف باتفاق أهل الحديث.

TERCEMESİ

557) "... Evinde Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in her iki kıble (Ka'be ve Mescid-i Aksâ')ya doğru namaz kılmış olduğu Übeyy bin İmâre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:

Mestler üzerine meshedeyim (mi?) **diye sormuş. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— **«Evet, buyurmuştur. Übeyy** (Radıyallâhü anh):

— **Bir gün** (mü?) **diye sormuş, Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— **«Ve iki gün de** (meshedebilirsin)» **buyurmuştur. Übeyy** (Radıyallâhü anh):

— **Ve üç gün de** (mi?) **diye sormuş ve nihayet yedi güne kadar** (olan hükmü sorarak) **ulaştırmış. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de:**

— **«Ve sana zuhur eden sürece** (meshedebilirsin) **buyurmuştur.»**

Not: Nevevî: Bu, hadîs ehlinin ittifakı ile zayıf olan bir hadîstir, demiştir.

٥٥٨ — حدثنا أحمد بن يوسف السلمى. ثنا أبو عاصم. ثنا حيوة بن شريح،

عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْبَلَوِيِّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبَاحٍ اللَّخْمِيِّ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ ، أَنَّهُ قَدِمَ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ مِنْ مِصْرَ . فَقَالَ : مُنْذُ كَمْ لَمْ تَنْزِعْ خُفَّيْكَ ؟ قَالَ : مِنَ الْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ . قَالَ : أَصَبْتَ السُّنَّةَ .

TERCEMESİ

558) "... Ukbe bin Âmir el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisi, Mısır'dan Ömer bin El-Hattab (Radıyallâhü anh)'**ın yanına gelmiştir. Hz. Ömer** (Radıyallâhü anh) **Ona : Kaç günden beri sen mestlerini çıkarmamışsın, diye sormuş? Kendisi : Cuma'dan cuma'ya kadar, diye cevaplamış, Hz. Ömer de : Sünnete isâbet etmişsin, demiştir.**

İZAHI

Birinci hadîs, mestler üzerine meshetmenin belirli bir süreye bağlı olmadığına delâlet eder. Ancak notta işaret edildiği gibi hadîs âlimlerinin ittifakıyla zayıf görülmüştür. Bu hadîsi Beyhakî, Hâkim ve Tahavî de rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd da iki senedle rivâyet etmiş ve isnadında ihtilâf bulunup, kuvvetli olmadığını belirtmiştir.

Sindî, Hadîs'in zayıf olduğunu belirttikten sonra şöyle bir yorum yapıldığını ifade eder: «Sahîh hadîslerle sabit olan meshetme süresi şartına riâyet etmek halinde uzun zaman mestler üzerine mesh yapılabileceği kasdedilmiş olabilir.»

İkinci hadîse gelince; Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'in Ukbe'ye söylediği: 'Sen sünnete isabet ettin' sözünde, bu işin Resûl-i Ekrem (Aleyhissalâtü ve's-selâm)'in sünnetine uygunluğuna dâir bir delîl yoktur. Çünkü sünnet, bazen Resûl-i Ekrem (Aleyhissalâtü ve's-selâm) tarafından olduğu gibi dört halîfe'ye âit de olabilir. Nitekim bir hadîs de:

«Benim sünnetime ve Hulafâ-i Râşidîn sünnetine sarılınız» buyurulmuştur. Hulafa-i Râşidîn'den olan Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'in Ukbe'ye dediği görüşü benimsemiş olabilir. Ve kendi görüşüne sünnet adını vermiş olabilir.

Sindî der ki: 'Bir sahâbî yapılan bir işin isabetli olduğunu

söylediği zaman, meşhur kavle göre bu söz merfu' hadîs yerine geçer. Durum böyle olunca hadîs, meshin süresizliğine delâlet eder. Fakat şöyle denilebilir: Sahâbinin böyle bir tâbiri merfu' hadîs gibi olsa bile serahaten merfu' olan hadîs kuvvetini taşımaz. Dolayısıyla sarahaten merfu' olan hadîs buna tercih edilir. Soru ve cevâbın meshetme müddetine âit şartına riâyet etmekle beraber, uzun süre mestlerin giyilmesi ve üzerine mesh yapılması hakkında cereyan etmiş olması muhtemeldir.»

El-Menhel yazarı bu hadîsle ilgili olarak şöyle der:

«Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'den yapılan bu rivâyete karşı meshin muayyen süre ile sınırlı olduğuna dâir, müteaddit hadîsler kendisinden rivâyet edilmiştir. Bu cümleden olarak:

Süveyd bin Ğufle'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) ile rahatça konuşmaya cesaretli olan Benâne El-Ca'fîye: 'Mestler üzerine meshetmek durumunu Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'e sor,» dedik. Kendisi de sordu, Hz. Ömer (Radıyallâhü anh): **«Misafir için üç gün ve mukîm için bir gün bir gece meshetmek câizdir.»** dedi. Zeyd bin Veheb'den de rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir: Mestler üzerine meshetmek hakkında Hz. Ömer (Radıyallâhü anh), bize mektup yazarak misafirin üç gün mukim'in bir gün bir gece meshedebileceğini bildirmiştir, dedi. Tahâvî Şerhi Meâni'l-Âsâr kitabında bu iki eseri rivâyet ederek: İşte Ömer (Radıyallâhü anh), meshin belirli bir süreyle kayıtlı olduğuna dâir Resûl-i Ekrem (Aleyhissalâtü Ve's-selâm)'den rivâyet olunan sahih hadîslere muvâfık olarak söylenmiştir, der.»

Bu konu hakkında bir önceki bâbta geniş mâlumat verilmiştir.

Ukbe bin Âmir (R.A.)'in Hal Tercemesi

Ukbe bin Âmir bin Abs bin Amr Ebû Hammâd El-Cühenî, meşhur bir sahâbî olup Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den çok hadîs rivâyet etmiştir. Kendisinden sahâbilerden ve tabiîlerden bir cemaat rivâyette bulunmuştur. İbn-i Abbâs, Ebû Ümâme ve Ebû İdrîs El-Havlânî onlardandır. Ebû Said bin Yunus: Ukbe kurra'dan olup, ferâiz ve fıkıh âlimi idi. Edib, şâir ve kuvvetli kalem sahibi idi. Kur'an-ı toplayanlardan birisi idi. Ben, Mısır'da O'nun kendi eliyle yazmış olduğu Mushaf'ı Şerifi gördüm. Musahf'ın sonunda: Bunu Ukbe bin Âmir kendi eliyle yazmıştır, ibaresi vardı. Sahîh-i Müslim'de Kays bin Ebî Hâzim tarıkiyle Ukbe bin Âmir'den rivâyet edilen bir hadiste Ukbe şöyle demiştir: «Resûlullah (S.A.V.) Medine-i Münevvere'ye teşrif etti. Ben koyun sürüsünü güdüyordum. Koyunları bırakıp O'nun yanına giderek: Benim biatımı kabul buyur, dedim. O da Hicret üzerine biatımı kabul buyurdu.» Ebû Dâvûd ve Nesâî de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

(Devamı 219.cu sahifede)

(٨٨) باب ما جاء في المسح على الجوربين والنعلين

88 — ÇORAPLAR VE PABUÇLAR ÜZERİNE MESHETMEK HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

٥٥٩ — حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ . ثنا سُفْيَانُ ، عَنْ أَبِي قَيْسٍ الْأَوْدِيِّ ، عَنِ الْهُذَيْلِ بْنِ شُرَحْبِيلَ ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَى الْجَوْرَبَيْنِ وَالنَّعْلَيْنِ .

قال أبوداود : وكان عبد الرحمن بن مهدىّ لايحدّث بهذا الحديث . لأن المعروف عن المغيرة أن النبي ﷺ مسح على الخفين .

وقال الحافظ : المغيرة هذا ضعفه عبد الرحمن بن مهدىّ ، وغيره من الأئمة .

TERCEMESİ

559) "... El-Muğîre bin Şu'be *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **abdest alırken çorapları ve pabuçları üzerine meshetmiştir."**

Not : Ebû Dâvûd : Abdurrahman bin Mehdî, bu hadîsi anlatmazdı. Çünkü El-Muğîre'den ma'ruf olan rivâyet Peygamber (S.A.V.)in mestler üzerine meshetmesidir, demiştir. El-Hâfız da : Abdurrahman bin Mehdî ve başka hadîs imamları El-Muğîre'nin bu hadîsini zayıf saymışlardır, demiştir.

İZAHI

Tahavî, Tirmizî, ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivâyet etmişler. Tirmizî; hadîsin hasen - sahîh olduğunu söylemiştir. Fakat Ebû Dâvûd notta belirtildiği gibi hadîsi zayıf görmüş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mestler üzerine meshettiğine dâir El-Muğîre (Radıyallâhü anh)'nin rivâyeti ma'ruf olduğu için, Abdurrahman bin Mehdî'-

---

Ukbe b. Âmir .... **(Baştarafı 218.ci sahifede)**
Ukbe bin Âmir, Fetihlerde bulunmuştur. Şam fethinde kumandan ile halife Hz. Ömer (R.A.) arasında postacı idi. Hicretin 58. yılı Mısır'da vefat etmiştir. Sahîh hadîs kitap sahipleri ondan rivâyette bulunmuşlardır. (Menhel Cild 2, Sah. 156)

nin bu hadîsi rivâyet etmediğini söylemiştir. El-Menhel yazarı: «Fıkıhçılar ile hadîsçilerin bir kısmı bu hadîsi zayıf görmüştür, der. Daha sonra Abdurrahman bin Mehdî'nin söz konusu hadîsi rivâyet etmemek için gösterilen gerekçenin şu şekilde reddedildiğini nakleder: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mestler üzerine mesh ettiğine dâir El-Muğîre (Radıyallâhü anh)'-nin rivâyeti bu rivâyete muhalif değildir. Çünkü El-Muğîre (Radıyallâhü anh)'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mestler üzerine meshettiğini görünce, bunu rivâyet etmesi; başka bir zaman da çoraplar üzerine meshettiğini gördükten sonra bu hâli de rivâyet etmiş olması muhtemeldir.

Beyhakî Çoraplar üzerine meshe âit El-Muğîre'nin hadîsi münkerdir. Süfyân-ı Sevrî, Abdurrahman bin Mehdî, Ahmed bin Hanbel, Yahyâ bin Muîn, Ali bin El-Medenî ve Müslim bin El-Haccâc, bunu zayıf görmüşlerdir, demiştir.»

HADÎSİN MÂNÂSI

Çorap diye terceme ettiğimiz kelime başlıkta ve hadîste **«Cevreb»** olarak geçer. Bu kelime ile ilgili olarak El-Menhel'de şu malûmat vardır:

«**Cevreb**, pamuk veya keten yâhut yünden mest şeklinde imâl edilir. **El-Lisân** yazarı: **Cevreb**, ayak sargısıdır, demiştir. Dehlevî de: **Cevreb**, mesti kir ve ıslaklıktan muhafaza etmek ve soğuktan korunmak için mest üzerine giyilen ve topukları kapatan bir mest çeşididir, demiştir. El-Aynî de: İklimi soğuk olan Şam dolaylarındaki halkın soğuktan korunmak için bükülmüş yün ipliğinden imâl edilen ve topukların yukarısına kadar ayağa giyilen bir giyecektir, demiştir.»

Hadîsin: «Çorapları ve pabuçları üzerine meshetmiştir.» ifâdesinin mânâsı ile ilgili olarak El-Menhel yazarı şöyle der:

«Yani pabuçları ve çorapları meshetmiştir. Çorapların meshi esastır. Ayakların yıkanmasına bedel olan mesh işi budur. Pabuçlar üzerine, fazîlet için meshetmiştir.

Pabuç; lügatta ve arapların örfünde; mestten ayrı bir şeydir. İbnü'l-Arabî: (Pabuç olarak tarif ettiğimiz) **«Na'l»**, Peygamberlerin libasıdır. Halk, mıntıkalarındaki çamur nedeniyle başka

ayakkabılar imal etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in na'lında kıl yoktu. İki adet sırımı vardı. K a t â d e 'den rivâyet edildiğine göre kendisi E n e s b i n M â l i k 'e Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in na'lının şeklini sormuş. E n e s d e: İki sırımlı idi, demiştir. İ b n ü ' l - C e v z î : Resûl-i Ekrem (Aleyhissalâtü Ve's-selâm)'in Na'lininin iki sırımı vardı. Bir sırım ayağın büyük parmağı ile yanındaki parmak arasından, diğeri de orta parmak ile küçük parmağın yanındaki parmak arasından geçirilerek ayak üzerinde bulunan üçüncü sırımla birleştirildi. **Şemâil-i Tirmizî'**-nin şerhinde böyle anlatılmıştır, der.

Hadîs, pabuçlar giyilmiş iken, çoraplar üzerine meshetmenin meşrûluğuna delâlet eder. Fakat, yalnız pabuçların üzerine meshetmenin câizliğine delâlet etmez.

İ b n ü ' l - K a y y ı m, **Tehzibü's-Sünen'de**: B e y h a k î demiş ki: E b ü ' l - V e l i d, çorapların meshine âit hadîsi şöyle yorumlamıştır: Yâni altına deri geçirilmiş olan çoraba meshetmiş. Çoraba ve pabuca ayrı ayrı meshetmemiştir. 'Bence zâhir şudur ki: Müstakil pabuçlar altında giyilmiş olan çoraplara meshetmiştir. Metindeki ifâde tarzı buna delâlet eder. Çorabın altına geçirilmiş olan deriye arapların lügatında «Na'l» denmez...'

Âlimler çoraplar üzerine meshetme husûsunda ihtilâf etmişlerdir. H a n e f î âlimleri A h m e d b i n H a n b e l, İ s h a k, b i n R â h a v e y h, S e v r î ve İ b n ü ' l - M ü b â r e k: Buna meshetmek câizdir, demişlerdir. Çoraplar mücelled yani, her tarafına deri çekilmiş olabilir. Münaal, yani yalnız altına deri çekilmiş olabilir. Sahîn yani ayakta durabilen, kalın ve su geçirmiyecek şekilde sık dokunmuş olabilir. Dayanıklığı bakımından mezheblere göre ayrı bir takım şartlar vardır. (Meselâ H a n e f î âlimlerine göre koşulan şartlardan birisi; üzerinde üç mil kadar yürümeye dayanıklı olmasıdır.)

M â l i k î âlimleri: Çoraplar üzerine meshedebilmek için üstüne ve altına deri çekilmiş olması şarttır, demişlerdir.

E b û H a n i f e sahîn olan çoraplar üzerinde meshetmeyi câiz görmezdi. Fakat vefâtından üç gün ve bir rivâyete göre bir hafta önce hastalığında sahîn çorapları üzerine meshederek: Ben halka yasaklamış olduğum şeyi yaptım, demiştir.

Ş â f i î âlimlerine göre ardarda üzerinde yürümeye dayanıklı olup, su geçirmeyen mest ve benzeri giyecek üzerine mesh yapılabilir. Her tarafına veya bir kısmına deri çekilmiş olsun olmasın farket-

mez. Mühim olan, onun sağlamlığı, dayanıklığı ve su geçirmezliğidir.»

Yukarıda belirtilen bütün mezheblere göre topuklarla beraber ayakları örten giyeceğin dayanıklı olması şart koşulduğu için hadiste geçen cevreb (çorab) ile bildiğimiz ve kullanmakta olduğumuz yün ve benzeri çoraplar kasdedilmemiştir. Çünkü pabuçsuz olarak üç mil yürümeye bu nevi çorapların dayanmadığı veya su geçirdiği bilinmektedir.

٥٦٠ — حدّثنا محمّد بن يحيى . ثنا معلّى بن منصور ، وبشر بن آدم . قالا :
ثنا عيسى بن يونس ، عن عيسى بن سنان ، عن الضّحّاك بن عبد الرّحمن بن عرزب ،
عن أبي موسى الأشعريّ ، أنّ رسول الله ﷺ توضّأ ومسح على الجوربين والنّعلين .
قال المعلّى في حديثه : لا أعلمه إلّا قال : والنّعلين .

قال أبو داود . ليس بمتصل ، والراوي عن الضحاك عيسى بن سنان . وقد ضعفه أحمد وابن معين وأبو زرعة والنسائي وغيرهم . فلم يكن قويا .

TERCEMESİ

560) "... Ebû Musa El-Eş'ârî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **abdest aldı da çoraplarına ve pabuçlarına meshetti. El-Muallâ, kendi rivâyetinde dedi ki: Ben Ebû Mûsâ'nın «... ve pabuçlarına...» dediğini bilirim, başka türlü dediğini bilmem."**

Not : Ebû Dâvûd : Sened muttasıl değildir, dedi. Dahhâk'dan râvi İsâ bin Sinân'dır. Ahmed, İbn-i Muin, Ebû Zur'a, Nesâî ve başkaları onu zayıf saymışlardır. Bu sebeple hadis kuvvetli değildir.

İZAHI

Hadîs, Beyhakî ve Tahavî tarafından da rivâyet edilmiştir. Senedin sonundaki râvi El-Muallâ'nın hadîs metninin sonunda: 'Ben Ebû Mûsa El-Eş'arî'nin ancak «ve pabuçlarına..» dediğini bilirim.' sözünden maksadı hadîsi böyle te'vil edenleri red etmektir. Şöyle ki :

Bâzı âlimler; عَلَى الْجَوْرَبَيْنِ وَالنَّعْلَيْنِ = «... Çoraplar ve pabuçları üzerine...» ifâdesini; عَلَى جَوْرَبَيْنِ مُنَعَّلَيْنِ = «... Altına deri geçirilmiş olan çoraplar üzerine...» diye te'vil etmişlerdir. Hadîsin lafzı bu te'vilden uzaktır.

Notta işâret edildiği gibi Ebû Dâvûd hadîs senedinin muttasıl olmadığını söylemiştir. El-Menhel yazarı der ki: 'Çünkü râvî Dahhâk bin Abdirrahman'in Ebû Mûsa'-dan hadîs işittiği sâbit değildir. Muttasıl hadîs senedi her hangi bir râvinin düşmesinden sâlim olana denir. Yine notta işâret edildiği gibi hadîs kuvvetli değildir. Çünkü senedinde bulunan İsa bin Sinân'ın zayıf olduğu Ahmed, İbn-i Muîn, Ebû Zur'a ve Nesâi tarafından ifâde edilmiştir. Ebû Hâtim: İsâ kuvvetli değildir, demiştir. Beyhakî de; İsa ile ihticâc edilmez, demiştir. El-Menhel yazarı; Yahyâ bin Muîn'in İsa'yı sıka kabul ettiğini, El-İclî'nin de: İsa zararsızdır, dediğini nakleder.

Ebû Dâvûd: 'Ali bin Ebî Tâlib, İbn-i Mes'ûd, Berâ' bin Âzib, Enes bin Mâlik, Ebû Ümâme, Sehl bin Sa'd ve Amr bin Hureys (Radıyallâhü anhüm) çoraplar üzerine meshettikleri ve Ömer bin El-Hattâb ile İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm)'ün böyle yaptıkları rivâyet edilmiştir, der.

El-Menhel yazarı: Konu hakkında geniş nakiller ve bu sahâbîlere âit eserleri kaydettikten sonra şöyle der: Yukarıdan beri verilen ma'lûmattan şu netice alınıyor: Ebû Dâvûd çorap üzerine meshetmenin 9 sahâbîden rivâyet edildiğini beyan eder. Ahmed bin Hanbel çorap üzerine meshetmeyi câiz görmüştür. Onun dayanağı anılan sahâbîler ve açık kıyastır. Çünkü çoraplar ile mestler arasında hükmü değiştirecek kuvvetli bir fark yoktur. Bu görüş, İshak, İbnü'l-Mübârek, Sevrî, Saîd bin Cübeyr, Saîd bin El-Müseyyeb, İbrâhim En-Nehaî, Hasan-ı Basrî ve başkalarından rivâyet edilmiştir.

Üzerine mesh edilecek çorabın su geçirmemesi, ayakkabısız olarak meselâ 3 mil kadar üzerinde yürümeye dayanıklı ve kalın olması âlimlerce şart koşulduğu dikkatten uzak tutulmamalıdır.

(٨٩) باب ما جاء فى المسح على العمامة

89 — SARIK ÜZERİNE MESH ETMEK HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

٥٦١ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى ، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ ، عَنْ بِلَالٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَسَحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ وَالْخِمَارِ .

TERCEMESİ

561) "... Bilâl *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mestleri ve sarığı üzerine meshetmiştir."

٥٦٢ — حدثنا دُحَيْمٌ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا الْأَوْزَاعِيُّ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُصْعَبٍ . ثنا الْأَوْزَاعِيُّ . ثنا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ . ثنا أَبُو سَلَمَةَ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَمْسَحُ عَلَى الْخُفَّيْنِ وَالْعِمَامَةِ .

TERCEMESİ

562) "... Amr (76) (bin Ümeyye ed-Damrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mestlerine ve sarığına meshettiğini gördüm."

٥٦٣ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي الْفُرَاتِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ ، عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ ، مَوْلَى زَيْدِ بْنِ صُوحَانَ ؛ قَالَ : كُنْتُ مَعَ سَلْمَانَ . فَرَأَى رَجُلًا يَنْزِعُ خُفَّيْهِ لِلْوُضُوءِ . فَقَالَ لَهُ سَلْمَانُ : امْسَحْ عَلَى خُفَّيْكَ وَعَلَى خِمَارِكَ وَ بِنَاصِيَتِكَ . فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَمْسَحُ عَلَى الْخُفَّيْنِ وَالْخِمَارِ .

---

(76) Kahramanlardan olan bu zatın 20 hadîsinden birisini Buhârî ve Müslim, diğer birisini de Buhârî rivâyet etmiştir. Râvileri : Oğulları Ca'fer, Abdullah ve El-Fadl'dır. Uhud savaşından sonra müslüman olmuştur. Hz. Muaviye devrinde Şam'da vefat etmiştir. (Hulasa : 287)

TERCEMESİ

563) "... Zeyd bin Suhân mevlası Ebû Müslim *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben, Selman (Radıyallâhü anh)'ın beraberinde idim. Selmân (Radıyallâhü anh) abdest için mestlerini çıkaran bir adamı gördü ve ona :

Mestlerine, sarığına ve başının ön kısmına meshet. Çünkü ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in mestlere ve sarığa meshettiğini gördüm, dedi."**

٥٦٤ — حدثنا أبُو طَاهِرٍ ، أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ السَّرْحِ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وهْبٍ .
ثنا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي مَعْقِلٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛
قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَوَضَّأَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ قِطْرِيَّةٌ . فَأَدْخَلَ يَدَهُ مِنْ تَحْتِ الْعِمَامَةِ ،
فَمَسَحَ مُقَدَّمَ رَأْسِهِ ، وَلَمْ يَنْقُضِ الْعِمَامَةَ .

TERCEMESİ

564) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in abdest aldığını gördüm.** (Mübârek) **Başında Kıtriyye (77) bir sarık vardı.** (Mübârek) **Elini sarığın altına sokarak başının ön kısmını meshetti ve sarığı kaldırmadı."**

İZAHI

561 nolu Bilâl (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Müslim ve Nesâi de rivâyet etmişlerdir. 562 nolu Amr (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buhâri ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Selmân (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ahmed rivâyet etmiş, Tirmizi de El-İlel'de rivâyet etmiştir. Tirmizi'nin bu arada Ebû Şüreyh'in kim olduğunu Buhâri'ye sorduğunu,

(77) Bahreyn tarafından Katar adlı köy imalatından olduğu için bu ismi almıştır. Nihaye de : Katar, kırmızımsı, desenli ve oldukça sert bir hırka çeşididir denilmiştir. Bu takdirde sarık bu tür kumaştan yapılmadır.

Buhârî'nin de: Tanımam, adını da bilmem, diye cevap verdiğini, ayrıca seneddeki Ebû Müslim'in meçhul olup, adını bilmediğini, Tuhfetü'l-Ahfezî nakleder. 564 nolu Enes'in hadîsini de Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh nakletmişlerdir. Zehebî: Sarık üzerine meshetmek hakkında Enes (Radıyallâhü anh)'den rivâyette bulunan Ebû Ma'kil tanınmıyor, demiş; İbnü'l-Kattân da: O meçhuldür, demiştir.

Tirmizî: «Çoraplar ve Sarık Üzerine Meshetme» bâbında El-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh)'den iki rivâyette bulunmuştur. Muğîre, birincisinde Resûl-i Ekrem (Aleyhissalâtü Ve's-selâm)'in mestler ve sarık üzerine meshettiğini; diğerinde hem sarık üzerine, hem de başının ön kısmına meshettiğini bildirmiştir. Tirmizî, bu hadîsin bir kaç yoldan El-Muğîre'den rivâyet edildiğini, bazılarında başın üst kısmına ve sarığa meshedildiğini, bazılarında başın üst kısmından bahsedilmediğini belirterek bu bâbta Amr bin Ümeyye, Selmân, Sevban ile Ebû Ümâme'den rivâyetler bulunduğuna ve El-Muğîre bin Şu'be'nin hadîsinin hasen - sahîh olduğunu ifâde etmiştir.

Müellifimizin rivâyet ettiği ilk iki hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sarık üzerine meshettiği bildirilirken, başa meshetmesinden söz edilmediği görülmektedir. Son iki hadîste ise O'nun hem sarığa hem de mübârek başının ön kısmına meshettiği açıklanmıştır.

Ebû Dâvûd: «Sarık Üzerine Mesh» bâbında Sevban ve Enes bin Mâlik'in hadîslerini rivâyet etmiş, Sevbân'ın hadîsinde başa meshedilmesinden bahsedilmemiş; Enes'inkinde ise burada olduğu gibi bahsedilmiştir. El-Menhel yazarı konu hakkında aşağıdaki ma'lumatı vermiştir:

«Sevbân (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin zâhirine göre; yalnız sarığa meshetmek kâfi olup, bunun yanında başa da meshetmeye gerek yoktur. Âlimlerin çoğu bu yola gitmişlerdir. Tirmizî, Sünen'inde: 'Bu görüş sahâbîlerin âlimlerinden bir kısmının kavlidir. Ebû Bekir, Ömer ve Enes (Radıyallâhü anhüm), bunlardandır. Evzâî, Ahmed ve İshak da böyle demişlerdir, der. Bu görüşteki âlimler, sarık üzerine meshetmenin yeterli olması için sarığın abdestli iken giyilmiş olması şart mıdır, değil midir? diye ihtilâfa düşmüşlerdir. Ebû Sevr: Sarığın abdestli iken giyilmiş olması şarttır, demiştir. Diğerleri ise; şart değildir,

demişlerdir. Kezâ Ebû Sevr'e göre; sarık üzerine meshetmek, mestler üzerine meshetmek süresine tabidir. Yani mukîm bir gün, misafir de üç gün başına meshetmeden yalnız sarığa meshetmekle yetinebilir. Bunların cumhuru, bu tahdidi koymamıştır.

Âlimlerden bir cemaat da: Sarık üzerine meshetmek, başa meshetmek yerine geçmez, demişlerdir. Tirmizî: Sahâbîlerin ve tabiîlerin âlimlerinden bir kısmı; yalnız sarık üzerine mesh yapılamaz, fakat sarıkla beraber başın bir kısmı meshedilirse olur, demişlerdir. Mâlik, Şâfiî, Süfyan-i Sevrî ve İbnü'l-Mübârek de böyle demişlerdir.

El-Hattâbi şöyle der: «Fıkıhçıların ekserisi yalnız sarık üzerine meshetmeyi men etmişlerdir. Bu husûsta vârid olan hadîsleri şöyle yorumlamışlardır: «Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), başının her tarafını meshederdi. Fakat sarıklı olduğu zaman, başının bir kısmını meshetmekle yetinerek sarığını kaldırmazdı. Başına meshetmediği kısım yerine sarığı üzerine mesh yapardı. Bu âlimler: El-Muğîre bin Şu'be'nin haberi bu yoruma delâlet eder. Çünkü El-Muğîre, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest şeklini anlatırken:

«... **Ve başının ön kısmına ve sarığının üzerine meshetti** ...» diyerek, sarık üzerine meshetmeyi, başın ön kısmına meshetmenin tamamlayıcısı olarak almıştır, demişlerdir.

Bu görüşteki âlimler şunu da söylemişlerdir: Allah, başa meshetmeyi farz kılmıştır. Asıl olan da budur. Yalnız sarığa yapılan meshe âit hadîs, te'vile muhtemeldir. (Yani sarıkla beraber başın bir kısmı da meshedilmiştir, denilebilir. Çünkü böyle rivâyetler de vardır.) Yapılmasının gerekliliği kesinlikle bilinen bir asıl, muhtemel hadîsle terkedilemez...»

Hanefi âlimleri: 'Sarık üzerine meshetmek câiz değildir. Bu, mestler üzerine meshetmeye benzemez. Çünkü mestleri ikide bir çıkarmanın güçlüğü dolayısıyla bir ruhsat olmak üzere meshetme müsadesi verilmiştir. Sarığı çıkarmakta ise böyle bir güçlük yoktur. Sevban (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi, anlatılan savaş olayına mahsustur. Yâhut sarığa meshetmeye âit hadîs mensuhtur' demişlerdir.

Mâlikî'ler ise: Zarûret olmadıkça sarığa meshetmek câiz değildir, demişlerdir. Onların meşhur kavli budur. Sevban (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini de zarûret hâline hamletmişlerdir.»

(أبواب التيمم)

TEYEMMÜM BÂBLARI

Teyemmüm; Arab dilinde herhangi bir şeyi kasdetmektir.

Şerîatta; Abdestsiz olarak yapılması yasak olan namaz veya benzeri bir şeyi mübah kılmak niyetiyle temiz bir toprak veya benzerini yüze ve iki kola sürmeyi kasdetmektir. Abdest almayı gerektiren her şey, teyemmümü de gerektirir. Su bulunmadığı veya bulunmasına rağmen kullanılamadığı halde teyemmüm yapmak mümkündür. Çünkü teyemmüm abdest yerine geçer. Abdest almak mümkün iken teyemmüm yapılamaz. Teyemmüm, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'imizin ümmetine mahsustur. Kitap, sünnet ve icmâ' ile sâbittir. Azimet veya ruhsat olduğu husûsunda ihtilâf vardır. Bâzı âlimlere göre su bulunmadığı zaman teyemmüm yapmak azîmettir. Hastalık gibi bir mâzeret dolayısıyla su kullanılamadığı zaman teyemmüm yapmak ruhsattır. Âlimler, abdestsizlik veya cünüblük halinde teyemmümün meşrûluğuna icma' etmişlerdir. Kimse muhalif olmamıştır. Yalnız İbrâhim En-Nehâî'nin, ancak abdestsizlik halinde teyemmüm yapılabileceğini ve cünüplük halinde yapılmıyacağını söylediği hikâye edilmiştir. Ashabtan Ömer bin El-Hattâb (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'dan da böyle bir şey rivâyet edilmiş ise de, bu görüşten rücu' ettikleri söylenmiştir.

Teyemmümün semeresi husûsunda ihtilâf vardır. Hanefî âlimlerine göre teyemmüm aynen abdest veya boy abdesti kuvvetindedir. Ma'zeret bitinceye kadar abdestsizlik hâli teyemmümle kalkar. Bunun için bir teyemmümle kişi, dilediği kadar farz namazları, nâfile namazları kılabilir, Kur'an-ı taşır ve abdest alınması gerekli olan her türlü ibâdeti yapabilir.

Mâlikî, Şâfiî, Hanbelî âlimleri ve cumhura göre teyemmüm abdestsizlik hâlini gidermez. Ancak namaz ve benzeri mezkûr ibâdetleri mübah kılar. Bunun için bir teyemmümle kişi, yalnız bir farz namaz ve dilediği kadar nâfile namazı kılar. Fakat bir teyemmümle iki veya daha çok farz namazı kılamaz. Keza farz namaz kılmak niyetiyle teyemmüm edilirse, o teyemmümle farz ve nâfile namaz kılmak mübahtır. Fakat, nâfile namaz kılmak için yapılan teyemmüm ile farz namaz kılamaz. Bir teyemmümle bir kaç cenaze namazı kılınabilir. Ayni teyemmümle bir farz namaz da kılınabilir. Namaz vakti girmeden önce teyemmüm yapılamaz.

(٩٠) باب ما جاء فى السبب

90 — TEYEMMÜM SEBEBİ (HAKKINDA) GELEN HADÎSLER BÂBI

٥٦٥ - حدثنا محمد بن رمح . ثنا الليث بن سعد ، عن ابن شهاب ، عن عبيد الله ابن عبد الله ، عن عمار بن ياسر ؛ أنه قال : سقط عقد عائشة . فتخلفت لالتماسه . فانطلق أبو بكر إلى عائشة فتغيظ عليها في حبسها الناس . فأنزل الله ، عز وجل ، الرخصة في التيمم . قال فمسحنا يومئذ إلى المناكب . قال فانطلق أبو بكر إلى عائشة فقال : ما علمت إنك لمباركة .

TERCEMESİ

565) "... Ammâr bin Yâsir *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in seferlerinin birinde)** Âişe (Radıyallâhü anhâ)'**nın gerdanlığı düştü. Gerdanlığı aramak için** Âişe (Radıyallâhü anhâ), **gecikti.** (Herkes bulunması için bekledi.) **Bunun üzerine Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh), **Âişe** (Radıyallâhü anhâ)'**nin yanına vararak halkın beklemesine sebep olduğu için ona şiddetle öfkelendi. Biraz sonra Allah** (Azze ve Celle) **teyemmüm ruhsatını** (bir âyetle) **indirdi. Ammâr** (Radıyallâhü anh) **dedi ki : Biz o gün** (teyemmüm ederken toprakla) **omuzlarımıza kadar meshettik. Ammâr** (Radıyallâhü anh) **dedi ki : Bundan sonra Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh) **Âişe** (Radıyallâhü anhâ)'**nin yanına vararak : Ben senin bu kadar mübârek olduğunu bilemedim, dedi."**

٥٦٦ — حدثنا محمد بن أبي عمر العدني . ثنا سفيان بن عيينة ، عن عمرو ، عن الزهري ، عن عبيد الله بن عبد الله ، عن أبيه ، عن عمار بن ياسر ؛ قال : تيممنا مع رسول الله ﷺ إلى المناكب .

TERCEMESİ

566) "... Ammâr bin Yâsir *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber omuzlarımıza kadar teyemmüm ettik."

٥٦٧ – حدثنا يعقوب بن حميد بن كاسب. ثنا عبد العزيز بن أبي حازم. ح وحدثنا أبو إسحاق الهروي. ثنا إسماعيل بن جعفر، جميعا عن العلاء، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «جعلت لي الأرض مسجدا وطهورا».

TERCEMESİ

567) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

»Yer (yüzü), benim için mescid ve tahâret sebebi kılındı.»"

٥٦٨ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا أبو أسامة، عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة؛ أنها استعارت من أسماء قلادة. فهلكت. فأرسل النبي ﷺ أناسا في طلبها. فأدركتهم الصلاة. فصلوا بغير وضوء. فلما أتوا النبي ﷺ شكوا ذلك إليه. فنزلت آية التيمم. فقال أسيد بن حضير: جزاك الله خيرا. فوالله ما نزل بك أمر قط إلا جعل الله لك منه مخرجا، وجعل للمسلمين فيه بركة.

TERCEMESİ

568) "... Urve (78) (bin ez-Zübeyr'in teyzesi) Âişe *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre:

---

(78) Urve bin Ez-Zübeyr bin El-Avvâm Ebû Abdillah meşhur yedi fıkıhçıdan birisi ve tabiîn âlimlerindendir. Babasından, annesi Esma'dan, teyzesi Âişe'den hadis rivâyet ettiği gibi Ali, Muhammed bin Mesleme ve Ebû Hüreyre (R.A.)'den de rivâyette bulunmuştur. Râvileri ise oğulları: Osman, Abdullah ve Hişâm, ayrıca Yahya, Muhammed, Süleyman ve İbn-i Ebi Müleyke gibi pek çok tabiî'dir. İbn-i Sa'd: O, sikadır, hadîsi çoktur. Âlimdir. Fıkıhçıdır, demiştir. İclî de: O, hiç bir fitneye karışmadı, demiştir. Kendisi: Ben, Âişe (R.A.)'nin bütün hadislerini ölümünden üç yıl önce zaptettim, demiştir. İbn-i Şevzeb: O'nun her gece Kur'an'ın dörtte birini okuduğunu söylemiştir. Hicretin 29. yılı doğan Urve'nin 92, 93, 94 ve 95. yılı vefat ettiği yolunda muhtelif rivâyetler vardır. Oruçlu iken vefat etmiştir. (Hulasa: 265)

Âişe (Radıyallâhü anhâ), (kız kardeşi) Esmâ (Radıyallâhü anhâ)'den emâneten bir gerdanlık almış idi. (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber yapılan bir yolculuk esnasında) bu gerdanlık kaybolmuş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Üseyd bin Hudayr (Radıyallâhü anh)'ın başkanlığında) bir kaç kişiyi gerdanlığı aramaya gönderdi. Gidenler, namaz vakti olunca su bulamadıkları için abdestsiz olarak namazlarını kılmışlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına (dönüp) gelince hallerini O'na arzettiler. Bunun üzerine teyemmüm âyeti nâzil oldu. Üseyd bin Hudayr (Radıyallâhü anh), Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya: Allah seni hayırla mükâfatlandırsın. Vallahi senin başına ne gelmiş ise mutlaka Allah senin için onda bir çıkar yol ihsan kılmış ve o işte müslümanlar için bir bereket kılmıştır."

BU BÂBTAKİ HADÎSLERİN İZAHI

568 nolu Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Beyhaki ve Ahmed uzun ve kısa metinler hâlinde müteaddit senedlerle rivâyet etmişlerdir. Buhârî ve Müslim rivâyetlerinde Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ), gerdanlığın Beydâ veyâ Zatü'l-Ceyş denilen mevkide kaybolduğunu belirtmiştir. Hadîste söz konusu olan yolculuğun, Benî Müstalik savaşına veya Zatür-Rikâ savaşına âit olduğu husûsunda ihtilâf vardır. Muhammed bin Habîb El-Âhvârî: Aişe (Radıyallâhü anhâ)'nin gerdanlığı bir defa Zâtü'r-Rika savaşında, bir defa da Benî Mustalik savaşında olmak üzere iki defa kaybolmuştur. Meşhur İfk hâdisesi, Benî Müstalik savaşında vuku' bulmuş olduğu için buradaki hadîslerde anlatılan gerdanlık hâdisesinin, ondan sonra vuku bulmuş olması gerekir. Çünkü Müslim ve İbn-i Mâceh'in buradaki rivâyetinde Üseyd bin El-Hudayr'ın Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye: «Allah seni hayırla mükâfatlandırsın...» diyerek, övmesi ve gerdanlığın kaybolmasının daha önce müslümanlar için bereket vesilesi olduğuna işâret vardır. Müslim'in diğer bir rivâyetinde Üseyd bin Hudayr (Radıyallâhü anh), Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye: «Ey Ebû Bekir'in hâne halkı! Bu sizin ilk bereketiniz değildir.» şeklindeki sözleri de İfk hâdisesine bir işarettir. Taberânî'nin rivâyetinden de İfk hâdisesinin, teyemmümün meşru' kılınmasından önce vuku' bulduğu anlaşılır. Çünkü orada Âişe (Radıyallâhü anhâ) :

«Benim gerdanlığım hâdisesi geçtikten ve müfteriler dedikodularını yaptıktan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile beraber, başka bir savaşa çıktım. Yine gerdanlığım düştü ve aranması için ordunun bekletilmesine sebep oldum. Şafak söktü. Ben de Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh)'**den bir hayli azar işittim. Bana: «Her yolculukta halkın başına belâ oluyorsun. Halkın abdest alması için su yok» dedi. Bunun üzerine Allah teyemmüme âit ruhsatını indirdi. Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh) **de Bana: 'Senin böyle mübârek olduğunu bilmemişim' dedi.** der.

Gerdanlık aramaya giden sahâbîlerin su bulamayınca abdestsiz olarak namaz kıldıklarına dâir fıkranın izahını yaparken El-Menhel yazarı şöyle der: Gerektiğinde abdestsiz olarak namaz kılmanın vâcipliğine bu fıkra delâlet eder. Çünkü bu sahâbîler, namazın onlara farz olduğuna itikad ederek namaz kılmışlar, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de onların yaptıklarına karşı susmuştur. Eğer bu haliyle namaz onlara farz olmamış olsaydı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların itikâd ettikleri namaz kılma mecburiyetinin söz konusu olmadığını ve onların yaptıkları işin hatâlı olduğunu kendilerine bildirecekti.

Şâfii, Ahmed, hadisçilerin cumhuru, Mâlik'in arkadaşlarının ekserisi bu görüştedirler. Yani şer'î tahâret yapma imkânı bulunmadığı zaman abdestsiz olarak namaz kılmak gerekir demişlerdir. Ancak bilâhare bu namazın iâdesinin vâcib olup olmadığı husûsunda bunlar arasında ihtilâf vardır. Şâfiî ve arkadaşlarının çoğu, iâdenin gerekliliğine hükmederek bu özür nâdirdir. İâde etmek gereğini düşürmez, demişlerdir. Ahmed bin Hanbel'in meşhur kavline göre bilâhare iâde gerekmez. El-Müzenî, Sahnun ve İbnü'l-Münzir de böyle demişlerdir. Onların delîli bu hadîstir. Çünkü eğer kılınan namazın iâdesi vâcib olsaydı, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), durumu onlara açıklayacaktı. Bu gerekçe, Şâfii ve arkadaşlarınca reddedilmiştir. Böyle kılınan namazın ilk fırsatta iâdesi zorunlu değildir. Tehir edilebilir. Acele etme mecburiyeti olmadığı için durumun beyânı da gecikebilir.

Ebû Hanîfe ve Mâlik'ten yapılan meşhur rivâyete göre abdest ve teyemmüm imkânı olmadığı zaman namaz kılmak sahîh değildir. Gerdanlığı aramaya gidenlerin kıldıkları namazın yanlış olduğunu, belki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bildirmiştir. Hadîste böyle bir şeyin anlatılmaması, bu işin vuku' bulmamasını gerektirmez. Hal böyle olunca onların namaz kılmaları içti-

hada dayalıdır. Müctehid hatâ yapabilir... Bu âlimlerin E b û H a n î f e, O'nun arkadaşları, S e v r î ve E v z â î; abdest ve teyemmüm imkânı bulamayan kimsenin bilâhare namazı kazâ etmesi gerekir, demişlerdir. M e d î n e âlimlerinin M â l i k ' ten rivâyetlerine göre kazâ gerekmez

Hadîste indiği bildirilen teyemmüm âyeti El-Menhel yazarının dediğine göre Hicret'in 5. yılı B e n î M u s t a l i k savaşında inmiştir. Bu âyetle N i s â âyetinin mi, M â i d e âyetinin mi kasdedildiği husûsunda ihtilâf vardır. Çünkü:

وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْجَاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ اَوْلاَ مَسْتُمُ النِّسَاءَ

فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدِيكُمْ..

=«... Eğer hasta veyâ yolculukta iseniz veyâ ayak yolundan gelmişseniz yâhut kadınlara dokunmuşsanız ve su bulamamışsanız, temiz bir toprakla teyemmüm ediniz. Yüzlerinize ve ellerinize sürün...» Nazm-ı celîl'i, N i s â sûresinin 43. ve M â i d e sûresinin 6. âyetinde geçmektedir.

K u r t u b î: 'Hadîste indiği bildirilen âyet, N i s â sûresindeki âyettir. Çünkü M â i d e sûresindeki âyete, abdest âyeti, ismi verilir. N i s â sûresindeki âyette abdestten bahsedilmez. Bu nedenle N i s â âyetinin teyemmüm âyeti olarak tahsisi uygundur, demiştir. El-Menhel yazarı: Hadîsteki âyet ile M â i d e âyetinin kasdedildiği daha açıktır. B u h â r î buna temayül etmiş, bu hadîsi M â i d e sûresinin tefsirinde tahric etmiş ve bu görüşü, A m r bin El-Hâris'in, Abdurrahman bin El-Kâsım'dan rivâyet ettiği şu eserle te'yid etmiştir: Bu hadîste anlatılan olay hakkında;

يَااَيُّهَاالَّذِينَ آمَنُوا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلاَةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ ... اِلَى قَوْلِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

Âyeti nâzil olmuştur. (Mâide. 6)

Bu duruma göre anılan âyetin nüzulünden önce de abdest almak vâcibti. İ b n - i A b d i ' l - B e r r: Namaz farz olduğu andan itibaren Paygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest alarak

namaz kıldığı, siyer ehlinin hepsince bilinmektedir. Ayette abdest alınış şekli anlatıldığı halde râvinin buna teyemmüm âyeti demesi ile sahâbîlerin bu âyetle teyemmüm hükmünü öğrenmiş olduklarına ve abdest hükmünü daha önce bilmiş olduklarına işaret vardır. Sahabîler, abdest almayı âyetin inişinden önce bilmelerine rağmen abdest şeklinin âyet ile bildirilmesinin hikmeti, bunun farziyetinin Kur'an-ı Kerîm ile bilinmesidir.

565 nolu Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anh)'in hadisini Ebû Dâvûd daha uzun metinle rivâyet etmiş, Tahavî de ona benzer bir metinle tahriç etmiştir. Burada da Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin gerdanlığının düşmesinden, bulunması için beklenmesinden, Ebû Bekr (Radıyallâhü anh)'in Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye öfkelendiğinden, bu olay dolayısıyla teyemmüm âyetinin inmesinden ve Ebû Bekr (Radıyallâhü anh)'in bilâhare Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye giderek; mübârek olduğunu bildirmesinden bahsedilmektedir. Ayrıca yapılan teyemmümde omuzlara kadar kollara toprak sürülmesinden bahsedilmektedir. 565 nolu sened ile rivâyet olunan Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde yine sahâbîlerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in berâberinde omuzlarına kadar teyemmüm yaptıkları bildirilmektedir. Teyemmümün yapılış tarzını, bunu takip eden 91 ve 92 nolu bâblardaki hadîslerin izahını yaparken anlatacağımızda Ammâr (Radıyallâhü anh)'ın bu rivâyetlerini ele alacağız.

567 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin buradaki hadîsi kısadır. Buhârî ve Müslim'de daha uzun olarak Câbir bin Abdullah (Radıyallâhü anh)'tan rivâyet etmiştir. Oralardaki hadîsin meâli şöyledir: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Benden önce hiç kimseye verilmemiş olan beş şey bana verilmiştir: Bir aylık mesafede (bulunan düşmanlarımın kalbine) korku (verilmek) ile mansur kılındım. Yer (yüzü) bana mescid ve tahâret sebebi kılındı. Bu nedenle ümmetimden olan her hangi bir adam, namaz vaktine erişti mi, namazını hemen kılıversin. Ganimetler bana helâl edildi. Halbuki benden önce hiç kimseye helâl değildi. Bana şefâat etme yetkisi verildi. Her peygamber yalnız kendi kavmine gönderiliyordu. Ben bütün insanlara gönderildim.»

Bu hadîs de yer yüzünün tahâret sebebi kılınmış olduğunu, yani toprak ve benzeri maddelerle lüzumu hâlinde teyemmüm yapılabileceğini ve toprağın da su gibi bir tahâret aracı olduğunu hükme bağlamıştır.

(٩١) باب ما جاء في التيمم ضربة واحدة

91 — TEYEMMÜMDE BİR DARBE HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

٥٦٩ — حدثنا محمد بن بشار . ثنا محمد بن جعفر . ثنا شعبة ، عن الحكم ، عن ذر ، عن سعيد بن عبد الرحمن بن أبزى ، عن أبيه ؛ أن رجلا أتى عمر بن الخطاب ، فقال : إني أجنبت فلم أجد الماء . فقال عمر : لا تصل . فقال عمار بن ياسر : أما تذكر ، يا أمير المؤمنين ! إذ أنا وأنت في سرية . فأجنبنا فلم نجد الماء . فأما أنت فلم تصل . وأما أنا فتمعكت في التراب فصليت . فلما أتيت النبي ﷺ ، فذكرت ذلك له ، فقال « إنما كان يكفيك » وضرب النبي ﷺ بيديه إلى الأرض ، ثم نفخ فيهما . ومسح بهما وجهه وكفيه .

TERCEMESİ

569) "... Abdurrahman bin Ebzâ *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre bir adam Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'a gelerek :

— Ben cünüp oldum da su bulamadım, demiş. Ömer (Radıyallâhü anh) :

— (Su buluncaya kadar) Namaz kılma, demiştir. Bunun üzerine Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anhümâ) :

— Yâ Emire'l-Mü'minîn! Hani ben ile sen bir askerî kıt'ada idik. İkimizde cünüp olduk da (gusül için) su bulamadık. Sen namaz kılmadın. Ama ben toprak içinde yuvarlandıktan sonra namaz kıldım. Bilâhare Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardığım zaman (ikimizin başından geçen) durumu O'na anlattım. Bunun üzerine O :

«Şüphesiz sana (şu) yeterdi» buyurdu ve ellerini yere vurdu, sonra ellerine üfürdü ve elleri ile yüzüne ve bilcklerle beraber iki eline meshetti.»"

٥٧٠ — حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الْحَكَمِ، وَسَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ؛ أَنَّهُمَا سَأَلَا عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى عَنِ التَّيَمُّمِ. فَقَالَ: أَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ عَمَّارًا أَنْ يَفْعَلَ هٰكَذَا . وَضَرَبَ بِيَدَيْهِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ نَفَضَهُمَا . وَمَسَحَ عَلَى وَجْهِهِ . قَالَ الْحَكَمُ : وَيَدَيْهِ . وَقَالَ سَلَمَةُ : وَمِرْفَقَيْهِ .

في الزوائد : إسناده ضعيف . فيه ابن أبي ليلى ، واسمه محمد بن عبد الرحمن . فضعفه من قِبَل حفظه .

TERCEMESİ

570) "... El-Hakem ve Seleme bin Küheyl *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre ikisi Abdullah bin Ebî Evfa *(Radıyallâhü anh)*'a teyemmümden soru sormuşlar ve Abdullah *(Radıyallâhü anh)* :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ammâr (Radıyallâhü anh)'a şöyle teyemmüm etmesini emretmiştir, diyerek ellerini yere vurduktan sonra silkelemiş ve yüzüne meshetmiş, El-Hakem (Radıyallâhü anh)'in dediğine göre kollarını da meshetmiş ve Seleme (Radıyallâhü anh)'nin dediğine göre dirseklerine de meshetmiştir."

Not : Zevâid'de bunun senedinde İbn-i Ebî Leylâ bulunduğu, adının Muhammed bin Abdurrahman olduğu, hıfzı yönünden zayıflığı dolayısıyla isnadın zayıf olduğu bildirilmiştir.

İZAHI

A b d u r r a h m a n b i n E b z â (Radıyallâhü anh)'ın 569 nolu hadîsini Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetler, buradakinden daha uzundur. E b û D â v û d'un teyemmüm bâbında tahriç ettiği rivâyet buradakinden nisbeten uzun olduğu için meâlen buraya alalım :

«A b d u r r a h m a n b i n E b z â (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben, Ömer (Radıyallâhü anh)'ın yanında idim. (Bedevî) bir adam O'na gelerek : Biz, bir yerde bir ay, iki ay bulunuruz. Cünüp olur, su bulamayız, diyerek durumlarının ne olacağını sormak istediler. Ömer (Radıyallâhü anh) : Ben, şahsen su buluncaya kadar namaz kılmam, diye cevap verdi. Bunun üzerine Ammâr (Radıyallâhü anh) :

— Yâ Emire'l-Mü'minîn! Hatırlamıyor musun? Ben ile sen develeri gütmekte idik. İkimize de cünüplük hâli isâbet etti. Ben, toprak içinde yuvarlandım. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldik. Bu durumu O'na anlattım. Bunun üzerine buyurdu ki: «Şöyle yapman sana kâfi idi.» ve mübârek ellerini yere vurduktan sonra onlara üfledi. Daha sonra, elleri ile yüzüne ve kollarından dirseklerine kadar olan kısmın yarısına meshetti. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh):

— Yâ Ammâr! Allah'tan kork diyerek (olayı unutmuş veya karıştırmış ihtimali ile rivâyetinde titiz olmasını istemiştir.) Ammâr (Radıyallâhü anh) da:

— Yâ Emîre'l-Mü'minîn! İstersen vallahi ilelebed bunu anlatmıyacağım, diye karşılık verdi. Ömer (Radıyallâhü anh):

— Hayır. Cünübün teyemmüm edebileceğine âit söylediğin sözün sorumluluğunu sana bırakıyoruz, dedi."

Ö m e r (Radıyallâhü anh) ile A m m â r (Radıyallâhü anh) arasında cereyân eden sohbette Ö m e r (Radıyallâhü anh) cünüplük için teyemmümün câiz olmadığına ve namazı te'hir etmeye âit görüşünü beyan etmiştir. A m m â r (Radıyallâhü anh)'ın teyemmümünün aslı hakkında bir bilgisi bulunduğunu, kendisini toprak içinde yuvarlamasından ve bundan sonra namaz kılmasından anlıyoruz. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baş vurduktan sonra cünüplük için de teyemmüm yapılacağına ve teyemmümün alınış şekline âit ma'lumatı öğrenmiş oluyor.

Hadîsin zâhirine göre teyemmümde yüz ve kolları meshetmek için elleri bir defa toprağa vurmak kâfidir. Bâzı âlimler böyle demişlerdir. İleride açıklayacağız. Elleri iki defa toprağa vurmanın gerekliliğine hükmeden âlimler: Bu hadîs, meshetmeyi öğretmek içindir. Tam bir teyemmümün etraflıca anlatılması için değildir, demişlerdir.

Kolların meshinde, dirseklere kadar mesh yapılmamış, bileklerin biraz ilerisine kadar gitmekle yetinilmiştir. Teyemmümde ellere, bileklere kadar meshetmek kâfidir, diyen âlimler bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Dirseklerle beraber kolları meshetmek gerekir, diyen âlimler yine öyle cevap vermişlerdir. Yani burada teyemmüm şekli öğretiliyor. Ama gereken bütün teferruat anlatılmıyor.

A m m a r (Radıyallâhü anh)'ın Ö m e r (Radıyallâhü anh)'e söylediği: **İstersen ebediyen bunu anlatmayacağım**, sözünden mak-

sadı şudur: 'Eğer bu hadîsi anlatmamam hâlindeki maslahatı, anlatmam hâlindeki yarara tercih etme görüşünde isen ben susarım. Çünkü günaha girme durumu hâric, sair işlerde halîfe olman hasebiyle sana itaat etmek bana vâcibtir.' A m m â r 'ın şu görüşte olması muhtemeldir: 'Bildiği sünneti tebliğ etme hizmetini îfâ etmiş durumdadır. Bundan sonra sussa dahi, bildiğini gizleyenlere dâhil olmayacaktır. Ziyâdesi ile tebliğ ise ona vâcib değildir.'

Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in O'na: **Söz konusu mesele hakkında söylediğin sözün sorumluluğunu sana bırakıyoruz,** demesinin sebebi şu olabilir: A m m â r (Radıyallâhü anh)'ın hatâlı olduğuna kesin kanaat sahibi olmadığı gibi olayı da hatırlayamamıştır. Bu nedenle kendisinin unutmuş olabileceğini veyâ A m m â r (Radıyallâhü anh)'ın yanılabileceğini düşünmüştür.

HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKHÎ HÜKÜMLER

1 — Öğretici bir mes'eleyi öğretirken, en açık yolla izah etmelidir.

2 — Teyemmümde yüzü ve kolları meshetmek için elleri bir defa toprağa vurmak kâfidir. (İlerde izah edilecektir.)

3 — Elleri toprağa vurduktan sonra ellere fazla toprak yapışmış ise, onları silkelemek meşru'dur.

4 — Teyemmümde bir defadan fazla mesh yapmak müstahab değildir. (Bu hüküm elleri silkelemekten anlaşılır.)

5 — Kolların meshinde elleri bileklere kadar meshetmek kâfidir. (Bu hususta ilerde izahat verilecektir.)

6 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında Sahâbîler ictihad etmiştir.

7 — Müctehid, olanca gücünü harcadığı takdirde ictihadında isabet etmemiş olsa bile kınanmaz ve ictihadı ile amel ettiği zaman, bilâhere yanıldığı anlaşılsa bile yaptığı ibâdeti iâde etmesi gerekmez.

570 nolu hadîste A b d u l l a h b i n E b î E v f a (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in A m m â r (Radıyallâhü anh)'a târif ettiği teyemmüm şeklini anlatırken ellerini toprağa vurup silkeledikten sonra yüzüne meshetmiştir.

E l - H a k e m demiş ki: A b d u l l a h kollarını da meshetmiş, S e l e m e de: A b d u l l a h yüzüne ve dirseklerine meshetmiş, demiştir.

(٩٢) باب فى التيمم ضربتين

92 — İKİ DARBE İLE TEYEMMÜME ÂİT BÂB

٥٧١ — حدثنا أبو الطاهر ، أحمد بن عمرو بن السرح المصري . ثنا عبد الله ابن وهب . أنبأنا يونس بن يزيد ، عن ابن شهاب ، عن عبيد الله بن عبد الله ، عن عمار ابن ياسر حين تيمموا مع رسول الله ﷺ ، فأمر المسلمين فضربوا بأكفهم التراب ولم يقبضوا من التراب شيئا فمسحوا بوجوههم مسحة واحدة . ثم عادوا فضربوا بأكفهم الصعيد مرة أخرى فمسحوا بأيديهم .

TERCEMESİ

571) "... Ammâr bin Yâsir *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan :

Sahâbîler, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde teyemmüm ederlerken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanlara emir buyurdu. Onlarda (emre göre) avuçlarını toprağa vurdular da topraktan bir şey avuçlamadılar. Sonra bir defa yüzlerine meshettiler. Daha sonra dönüp bir kere daha avuçlarını toprağa vurup, (bu kere) kollarına meshettiler."

İZAHI

Ebû Dâvûd, Nesâi, Tahavî ve Beyhaki de bu hadîsi müteaddit tarîklerden rivâyet etmişlerdir. Ancak Ubeydullah bin Abdillah'ı, Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anh)'in râvisi olarak gösteren senedlerin munkatı' olduğu, çünkü bu zâtın Ammâr (Radıyallâhü anh)'a yetişmediği El-Münzir tarafından belirtilmiştir. Bâzı senedler böyle ise de, diğer senedlerde Ubeydullah ile Ammâr (Radıyallâhü anh) arasında Abdullah İbn-i Utbe bulunur. İbn-i Mâceh, buradaki senedde Ubeydullah'tan sonra Ammâr'ı göstermiştir. Münzir'in dediğine göre sened munkatı' olur. 566 nolu senedde ise bu iki râvi arasında Abdullah İbn-i Utbe anılmıştır. Bu senedde inkıta yoktur. El-Menhel yazarı: Nesâî, İbn-i Mâceh, Ebû Dâvûd, Tahavî ve Beyhaki mevsul olarak ve hepsi, râvilerden

Ubeydullah bin Abdillah bin Utbe'nin babası Abdullah bin Utbe'den ve Abdullah bin Utbe'nin Ammâr (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiğini senedde belirtmişlerdir.

Bu hadîs, teyemmüm şeklini bildirmekte ve bu maksatla sahâbîlerin Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emriyle ellerini iki defa toprağa vurduklarını; birinci defa ellerini yüzlerine meshettiklerini, ikinci defa toprağa vurdukları ellerini kollarına meshettiklerini bildirir. Bir önceki bâbta geçen hadîslerde ise, teyemmüm maksadı ile bir defa elleri toprağa vurmanın yeterli olduğu belirtilmektedir. Böylece bâzı hadîslerde bir darbe, diğer bir kısım hadîslerde iki darbe ile teyemmüm yapıldığı bildirildiği için konu âlimler arasında çeşitli görüşlere sahne olmuştur.

El-Menhel yazarı, teyemmüm bâbında âlimler arasındaki ihtilâfı şöyle bildirir:

«Bu hadîs (571 nolu Ammâr'ın hadîsi), teyemmümün iki darbeden oluştuğunu, bunlardan birisinin yüz için, diğerinin ise kollar için ayrıldığını bildirir. Âlimlerin ekserisinin mezhebi budur. Ebû Hanîfe, Şâfiî, Sevrî, Ali bin Ebî Tâlib, Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli budur. Mâlik'ten bir rivâyette de böyledir.

Bir cemaat da: Yüz ve eller için vâcib olan darbe birdir, demişlerdir. Hadîsçiler, Atâ', Mekhûl, Dâvûd, Evzâî, Taberî, Ahmed, İshak bin Rahaveyh ve İbnü'l-Münzir böyle demişlerdir. Mâlik ve Zühri'den bir rivâyet de böyledir.

TEYEMMÜMDE KOLLAR NEREYE KADAR MESHEDİLMELİDİR?

Bu hususta da hadîslerde farklı ifâdelere rastlanıyor. Kolların meshi anlatılırken bâzı rivâyetlerde «Kef» kelimesi geçer. Kef; elin bileklere kadar olan kısmına denir. 569 nolu hadîste de «Kef» tâbiri geçmiştir. Bâzı hadîslerde «Yed» geçer. Yed; kol demektir. Bu hadîslerde kolların ne kadarının meshedileceği belirtilmemiştir. 571 nolu hadîste «Yed» kelimesi kullanılmıştır. Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anh)'in bir rivâyetinde, kendisi ve arkadaşlarının kollarını omuzlarına kadar meshettiklerini anlatmıştır. 566 nolu hadîste bu ifâde kullanılmıştır.

H â f ı z, El-Feth'in teyemmüm bahsinde şöyle der:

«Teyemmüm şekline âit olan hadîslerden E b û C ü h e y m (Radıyallâhü anh) ve A m m â r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsleri hâriç hiç birisi sahîh değil, ya zayıftır ya da merfu' ve mevkuf olduğu husûsunda ihtilâf vardır. Merfu' olmaması görüşü kuvvetlidir. E b û C ü h e y m (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde kolların meshi zikredilmiş fakat ne kadarının meshinin yeterli olacağı bildirilmemiştir. A m m â r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine gelince B u h â r î ve M ü s l i m'in rivâyetlerinde «Kef = Bileklere kadar el» geçer. Sünenlerdeki rivâyetlerde ise; kimisinde dirsekler kimisinde koltuklara kadar, kimisinde de 'Zirâ' = Kolun parmak uçlarından dirseğe kadar olan kısmı'nın yarısı gibi değişik ifâdeler kullanılmıştır. Dirsekler rivâyeti ile Zirâ'ın yarısı rivâyeti söz götürür türdendir. Koltuklara kadar olan rivâyete gelince; Ş â f i î ve başka âlimler: Eğer koltuklara kadar mesh edenler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emriyle böyle yapmışlar ise, bundan sonra yapıldığı sâbit olan teyemmüm, onu neshetmiştir. Eğer O'nun emri olmadan yapılmış ise, emredilmiş olan miktar esastır, demişlerdir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra A m m â r (Radıyallâhü anh)'ın: Teyemmümde bileklere kadar elleri meshetmek kâfidir, diye fetvâ verişi B u h â r î ve M ü s l i m'in «Kef» rivâyetini takviye eder. Çünkü hadîs râvisi, o hadîsle kasdedilmiş olan mânâyı herkesten daha iyi bilir. Hele râvi, müctehid sahâbî ise, taşıdığı kuvvet kat kat fazladır.'

T a h a v i: de: «Teyemmümün yapılış şekli husûsunda âlimler ihtilâfa düşünce ve rivâyetler de muhtelif olunca biz, bunların hepsini tetkik ederek şu neticeye vardık: Abdestte yıkanması emrolunan uzuvlar bellidir. Teyemmümde baş ve ayaklar hükümden düşürülmüş, yüz ve kollar kalmıştır.

Bu iki uzuv, abdest uzuvları olduğu için koltuklara kadar meshin yapılacağını söyleyenlerin sözü tutarsızdır. Çünkü, abdestte meshedilmesi gereken baş ve yıkanması gereken ayaklar, teyemmümde toprakla meshedilmezken abdestte yıkanması gerekli görülmeyen dirsekle omuz arasındaki kısmın teyemmümde meshedilmemesi gayet tabii karşılanır. Kolların dirseklere kadar mı yoksa bunun yarısı kadar mı meshedileceği husûsundaki ihtilâfa baktık. Biz bakıyoruz ki, yüz suyla yıkandığı gibi toprakla meshediliyor. Baş ve ayak-

ların teyemmümü hiç yapılmıyor. Bir tarafta yüzün tamamının meshi yapılıyor. Diğer taraftan baş ve ayakların tamamı mesh hükmünden hâriç tutuluyor. Eğer yıkanması emrolunan kolların bir kısmı meshetmekten muâf tutulsaydı tamamı tutulurdu. Madem ki kolların meshi istenmiştir, yıkanması emrolunan kısmın aynen meshi uygun olur. Çünkü teyemmüm, abdest yerine geçer...» der .

H a t t â b i : Dirseklerden daha yukarı olan kısmın meshedilmesinin teyemmüm edene vâcib olmadığı husûsunda âlimler ittifak hâlindedir, demiştir.»

Dört mezhebin görüşüne gelince; H a n e f î ve Ş â f i i mezheblerine göre, kolları dirseklerle beraber meshetmek gereklidir. M â l i k î ve H a n b e l î mezheblerine göre ise elleri bileklere kadar meshetmek farzdır. Bileklerden sonra dirseklere kadar olan kısmı meshetmek teyemmümün sünnetidir.

Topraktan başka bir madde ile teyemmüm yapma hükmü :

Teyemmüm âyetinde ve bâzı hadîslerinde geçen «Saîd» kelimesi, yer yüzü anlamındadır. Yer yüzü toprak olsun, başka madde olsun, hepsine saîd denir. Z e c c â c : Bu hususta lügat ehli arasında bir ihtilâf olduğunu bilmiyorum, demiştir. S a î d'in yalnız toprak adı olduğu da söylenmiştir. Bu nedenle toprak cinsinden olmayan yer yüzündeki maddelerle teyemmüm yapılıp yapılamayacağı ihtilâf konusu olmuştur. Şöyle ki :

E b û H a n i f e ve M u h a m m e d : 'Küle dönüşmeyen, yandığı zaman yumuşamayan ve yer cinsinden olup, temiz sayılan toprak, kum, çakıl, taş, alçı, tuğla, sürme ve benzeri maddeler ile teyemmüm yapmak sahîhtir. Yandığı zaman küle dönüşen odun, tahta, gibi veya ateşte yumuşayan demir ve kalay gibi maddeler üzerinde toz bulunmadığı zaman onunla teyemmüm yapmak sahîh değildir, demişlerdir.

E b û Y û s u f ise : Toprak ve kumdan başka maddelerle teyemmüm yapılmaz, demiştir.

Ş â f i î, A h m e d b i n H a n b e l, D â v û d ve fıkıhçıların çoğu : Teyemmüm ancak tozu bulunan toprakla yapılabilir. Başka maddelerle yapılamaz, demişlerdir.

M â l i k : Yer cinsinden olup, yakılmamış olan her şeyle teyemmüm yapmak sahîhtir, demiştir.

E v z â î ve S e v r î ise : Yer üstünde bulunan herşeyle, hattâ kar ile teyemmüm yapmak câizdir, demiştir.

(٩٣) باب فى المجروح تصيبه الجنابة فيخاف على نفسه إن اغتسل

93 — CÜNÜB OLUP, GUSLETMEKTEN KORKAN YARALIYA ÂİT BÂB

٥٧٢ — حدثنا هشام بن عمار. ثنا عبد الحميد بن حبيب بن أبي العشرين. ثنا الأوزاعي، عن عطاء بن أبي رباح؛ قال: سمعت ابن عباس يخبر أن رجلا أصابه جرح في رأسه، على عهد رسول الله ﷺ. ثم أصابه احتلام. فأمر بالاغتسال، فاغتسل، فكز، فمات. فبلغ ذلك النبي ﷺ فقال «قتلوه. قتلهم الله. أو لم يكن شفاء العي السؤال». قال عطاء: وبلغنا أن رسول الله ﷺ قال «لو غسل جسده وترك رأسه، حيث أصابه الجراح».

في الزوائد: إسناده منقطع.

TERCEMESİ

572) "... Atâ' bin Ebî Rebâh *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Ben İbn-i Abbas *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan şu haberi duydum, demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir adam başından yaralanmış sonra ihtilâm olup ona gusül yapması gerekir denmiş, kendisi de yıkanarak soğuk algınlığı neticesinde ölmüştür. Olay, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaşmış, bunun üzerine O:

«Onu öldürmüşler. Allah onları öldürsün. Cehâletin şifâsı sormak değil miydi?» buyurmuştur. Atâ': Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:

«Vücudunu yıkayıp, başının yaralı yerini terketmiş olsaydı.» buyurduğu bize ulaşmıştır.»"

Not: İsnadının münkatı' olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Evzâi de bu hadîsi Atâ' aracılığıyla İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'tan rivâyet etmiş olup, doğrusu da budur. Beyhaki, müteaddit tariklerden rivâyet ederek, zayıf olduğunu söy-

lemiştir. Ebû Dâvûd ve Darekutnî ise hadisi Atâ' aracılığıyla Câbir bin Abdillah El-Ensârî'den rivâyet etmişler, İbnü's-Seken de bunu sahih görmüştür. Ancak bu senedde Atâ'dan münferiden rivâyet eden Zübeyr bin Harik adlı râvinin kuvvetli olmadığını Darekutnî söylemiştir. Hulâsa sargılar ve cebireler üzerine meshetmek husûsunda Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir şey sabit olmamıştır. Lâkin Abdullah İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in bütün meshi yaptığı sabittir.

HADÎSİN MÂNÂSINA GELİNCE

Başından yaralı adam, ihtilâm olunca, yarayı ıslatmaktan korkmuş, bu nedenle boy abdestini almamak için bir çârenin bulunup bulunmadığını yanındakilere sorarak; su bulunmasına rağmen mâzeretim dolayısıyla teyemmüm yapabilir miyim? demek istemiş. Yanındakiler de: Biz, senin için bir ruhsat olduğunu bilmiyoruz, demişlerdir. Çünkü onlar, su bulunmadığı zaman teyemmüm yapılabilir, su varken teyemmüm yapılamaz, itikadında idiler.

Hadiste geçen: «Allah onları öldürsün.» fıkrası, bilmeden fetva vermekten ve müslümanlara zarar vermekten kaçındırmak için buyurulmuş olan önleyici bir tehdit mâhiyetindedir. Yoksa onların öldürülmesini dilemek değildir. Hadis, yanlış fetvâ verme neticesinde doğan zarar ölüm dahi olsa kısas yolu ile fetvâ verenin öldürülmeyeceğine delâlet eder.

«Cehâletin şifâsı sormak değil midir?» fıkrası ile öğrenmek ve bilenlere baş vurmak isteniyor. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kesin bilgi olmadan fetvâ verdiklerinden dolayı onları kınamış ve dinde güçlük olmadığına dâir İslâmî prensibi düşünmeme kusurunu işlediklerinden dolayı onlara beddua etmiştir.

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit hadîs metninde kişinin yapması gerekli olan iş şöyle buyuruluyor:

«Onun teyemmüm etmesi, yarasına bir bez sarması, sonra bezin üstünü meshedip vücudunun kalan kısmını yıkaması kâfi idi.»

Hattâbi bu rivâyetle ilgili olarak: 'Burada yaralının sağlam vücudunu yıkaması ve teyemmüm etmesi emrediliyor. Yalnız yıkanma veya yalnız teyemmüm kâfi görülmüyor. Rey sahiplerine

göre kişinin uzuvlarının azı yaralı ise hem yıkanır hem teyemmüm eder. Şâyet yaralı uzuvlar çoğunlukta ise sağlam yerleri yıkamaya gerek yok. Teyemmüm kâfidir. Ş â f i î mezhebine göre sağlam kısım çok olsun az olsun yıkanmalıdır.' der.

El-Menhel yazarı şöyle der: «Hâsılı su kullanmayı tehlikeli gören kişi, âlimlerin ittifakıyla teyemmüm edebilir. Şâyet hastalığının artmasından veya iyileşmesinin gecikmesinden endişelenirse E b û H a n î f e ve M â l i k'e göre teyemmüm etmesi caizdir. Bu hâliyle kıldığı namazı bilâhere iâde etmez. Ş â f i î mezhebinin racih kavli de budur. Her hangi bir uzvunda yara, kırıklık gibi bir şey olup, üzerine cebire çekilmiş ve açılması tehlikeli görülüyorsa Ş â f i î'ye göre; cebire üzerine mesh yapılarak teyemmüm yapılır ve eğer cebîreyi abdestli iken koymuşsa, bilâhere namazı iâde etmez. (79)

E b û H a n i f e ve M â l i'k'e göre vücudunun bir kısmı yaralı olan kişinin bedeninin çoğu sağlam ise orayı yıkar. Yaraya da mesheder. Şâyet çoğu yaralı ise teyemmüm eder. Sağlam yeri yıkaması gerekmez. A h m e d b i n H a n b e l ise: Kişi sağlam yeri yıkar, yaralı yer için teyemmüm eder, demiştir.»

Ata' bin Ebî Rabâh (R.A.)'ın Hal Tercemesi

Atâ' bin Ebî Rabâh El-Kureşî mevlâ Kureyş Ebû Muhammed El-Cündî El Yemânî, Mekke-i Mükerreme'de ikamet eden imam ve fıkıhçılardandır. Üsâme bin Zeyd, Âişe, Ebû Hüreyre, Ümmü Seleme, Urve bin Zübeyr (R.A.)'den ve bir cemaattan rivâyet etmiş, râvileri ise Eyyüb, Habib bin Ebi Sâbit, Ca'fer bin Muhammed, Cerir bin Hâzım, İbn-i Cüreyc ve bir cemaattır. İbn-i Sa'd : O, sıka, âlim ve çok hadîs bilirdi. Mekke'de fetvâ ona dayanırdı, demiştir. Ebû Hanîfe de : Ben Atâ'dan daha üstün ve faziletli bir kimseye rastlamadım, demiştir. İbn-i Abbas (R.A.)'a, bir soru sorulmuş ve kendisi : Ey Mekke halkı! Yanınızda Atâ (R.A.) varken siz benim başımda toplanıyorsunuz, demiştir. 70 defadan fazla hac yaptığı söylenmiştir. Hammâd bin Seleme : Benim hac yaptığım yüz ondördüncü yılı Atâ vefat etti, demiştir. (Hulâsa : 266)

(79) Cebîre, teyemmüm uzvu olan yüz veya kolda ise abdestli iken konmuş olsa bile bilâhere namazın iadesi gerekir. Keza başka uzuvlara abdestli iken konan cebîre lüzumundan fazla yer kaplamışsa, namazın iadesi gerekir. Geniş ma'lumat için fıkıh kitaplarına müracaat. (Mütercim)

(٩٤) باب ما جاء فى الغسل من الجنابة

94 — CÜNÜBLÜKTEN GUSLETMEK HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

٥٧٣ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. قَالَا: ثنا وَكِيعٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ. ثنا ابْنُ عَبَّاسٍ، عَنْ خَالَتِهِ مَيْمُونَةَ؛ قَالَتْ: وَضَعْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ غُسْلًا. فَاغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ. فَأَكْفَأَ الْإِنَاءَ بِشِمَالِهِ عَلَى يَمِينِهِ. فَغَسَلَ كَفَّيْهِ ثَلَاثًا. ثُمَّ أَفَاضَ عَلَى فَرْجِهِ. ثُمَّ دَلَكَ يَدَهُ بِالْأَرْضِ. ثُمَّ مَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ، وَغَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا، وَذِرَاعَيْهِ ثَلَاثًا، ثُمَّ أَفَاضَ الْمَاءَ عَلَى سَائِرِ جَسَدِهِ. ثُمَّ تَنَحَّى فَغَسَلَ رِجْلَيْهِ.

TERCEMESİ

573) "... (Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in muhterem eşlerinden) Meymûne *(Radıyallâhü anhâ)*'dan şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için gusül suyunu koydum. O da cünüblükten gusletti. Önce sol eliyle sağ eline kabı eğerek su döktü ve ellerini bileklerle beraber üç defa yıkadı. Sonra avret mahalline güzelce su döküp yıkadıktan sonra elini toprağa sürerek ovaladı. Daha sonra ağzına su aldı, burnuna su çekti yüzünü ve kollarını üçer defa yıkadı. Bunun arkasında vücuduna su döktü. Bundan sonra yerini değiştirerek ayaklarını yıkadı.»

İZAHI

Buhârî, Müslim, Tirmizi, Nesâi ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi az bir lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, guslün şeklini târif etmektedir. Buhârî, ve Müslim'de Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sağ eliyle sol eline su dökerek avret mahallini yıkadığını belirtmektedir. Tahâretlendikten sonra sol elini yere sürerek iyice ovduğunu Müslim belirtmiştir. El-Menhel yazarı aynı başlık altında açılan gusül bâbında rivâyet olunan hadîsin açıklamasında şöyle der:

«Suyla tahâretlendikten sonra elin güzelce temizlenmesi için toprağa sürülmesinin müstahab olduğuna hadîs delâlet eder. Toprakla güzelce ovaladıktan sonra ellerini tekrar yıkadığı B u h â r î 'de belirtilmiştir. İ b n ü ' l - D a k i k ü ' l - İ y d şöyle demiştir:

'Avret mahallindeki necâset suyla iyice giderildikten sonra necâsetin kokusu kaldığı zaman bâzı fıkıhçılara göre zarar vermez. Ş â f i î mezhebinde bu husûsta ihtilâf vardır. O kokudan afıv bulunduğu bu hadîsten çıkarılabilir. Şöyle ki, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tahâretlendikten sonra elini toprağa sürmesi boşuna değildir. Necâsetin giderilmesi için olduğu söylenemez. Çünkü necâsetten en ufak bir şey kaldığı takdirde tahâret yapılmış sayılmayacağı âlimlerin ittifakiyle sabittir. Tahâretten sonra elde necâsetten bir şey kaldığı zaman avret mahalli de temizlenmemiş olur. Necâsetin tadını gidermek için elin toprağa sürüldüğü de söylenemez. Çünkü tadın kalması necâsetin kaldığına alâmettir. Rengin giderilmesi amacı da söz konusu edilemez. Çünkü ihtilâm veya cinsî münasebet dolayısıyla hâsıl olan cünüplük hâliyle ele yapışacak bir necâset rengini gerektirmez. Olsa bile cidden nâdir olur. Bu nedenle kokunun giderilmesi ihtimali kalır. Tahâretlenme esnasında giderilmesi vâcib olan kokunun giderilmesi için toprağa el sürülmesi câiz değildir. Çünkü avret mahalli iyice temizlendikten ve giderilmesi gereken koku da iyice giderildikten sonra el temiz olarak avret mahallinden ayrılmış olur. Böyle olmazsa ne avret mahalli temiz sayılır ne de el. Şu halde giderilmesi gerekli olmayan bir râyiha izi kalmış olabilir ki bu iz bağışlanmıştır ve bağışıklık kazanan muhtemel izin de kalmaması için en güzel bir şekilde ihtiyatlı davranılarak el toprağa sürülmüş olur.»

Hadîs'te Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek ağzına ve burnuna su aldığı bildirilmekte ve mazmaza ile istinşak ismini alan bu işlemin meşrûluğu bildirilmektedir. Abdest ve gusül de ağız ve buruna su almanın hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. İ b n-ü ' l - M ü b â r e k, A h m e d ve İ s h a k ile bâzı âlimler hem gusülde hem de abdestte vâcibtir, demişler. H a n e f î âlimleri ve S ü f y a n - ı S e v r i ; gusülde vâcib, abdestte sünnettir, demişler. M â l i k ve Ş â f i î ise; gusülde de abdestte de sünnettir, demişlerdir. Bu görüşler delîlleri ile berâber abdest bâbında genişçe izah verilmiştir.

Hadîs, mazmaza ve istinşâktan sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek yüzünü ve kollarını üçer defa yıkadığı, bütün vücuduna su dökerek guslünü yaptıktan sonra başka

bir yere çekilerek ayaklarını yıkadığını ifâde eder. Şu halde önce abdest almış fakat ayak yıkama işini gusülden sonraya bırakmıştır.

Buhâri ve Müslim'in rivâyetlerinde Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gusülden önce: **«Namaz abdesti gibi abdest aldığı»** tâbiri ve Buhârî'nin rivâyetinde: 'Abdest alırken ayaklarını yıkama işini gusülden sonraya bıraktığı' tasrih edilmiştir. Ebû Dâvûd'un Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettiği hadîste ise: Namaz abdesti gibi tam abdest aldığı bildirilmektedir. Bunun zâhirine göre ayaklarını da o zaman yıkamıştır.

El-Menhel yazarı: «Bu rivâyetler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü şöyle yorum yapmak mümkündür. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gusülden önce abdest alırken bâzen ayaklarını da yıkardı. Bâzen de ayak yıkama işini gusülden sonraya bırakırdı. Değişik rivâyetler dolayısıyla âlimler muhtelif görüşler beyan etmişler:

Cumhur'a göre ayak yıkamayı gusülden sonraya bırakmak müstahabtır. Ebû Hanîfe ve arkadaşları ise; 'Eğer su toplanmıyacak bir yerde gusül yapılacaksa gusülden önce tam abdest almak efdaldır. Şâyet küvet, leğen gibi su birikecek bir yerde gusül yapılacaksa ayak yıkamayı gusülden sonraya bırakmak daha efdaldır, demişlerdir.'

Mâlik ise; 'Gusledilen yer temiz ise gusülden önce ayakları yıkamak müstahabdır, aksi halde gusülden sonra ayakları yıkamak müstahabdır.'

Şâfiî mezhebindeki meşhur ve en sahîh kavle göre tam abdest almak efdaldır. Çünkü Âişe ve Meymûne (Radıyallâhü anhümâ)'dan edilen rivâyetlerin ekserisi böyledir.» demiştir.

Gusülden önce alınan abdestin hükmüne gelince; Cumhurun mezhebine göre sünnettir. Dâvûd ve Ebû Sevr'e göre vâcibtir.

Âişe ve Meymûne (Radıyallâhü anhümâ)'dan edilen rivâyetlerin bir kısmında Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) guslederken mübârek başına üç defa su döktüğü tasrih edilmiştir. Buradaki 574 nolu rivâyet de böyledir. Nevevi: «Başa üç defa su dökmenin müstahablığı husûsunda âlimlerin ittifakı vardır. Arkadaşlarımızın bir kısmı vücudun sâir kısmını başa ve abdest uzuvlarına kıyaslayarak; üç defa yıkanması müstahabdır, de-

mişlerdir. Buna kimsenin muhâlefet ettiğini bilmiyoruz. Yalnız arkadaşlarımızdan Ebü'l-Hasan El-Mâverdi bir defâdan fazla su dökmek müstahab değildir demiş fakat onun bu sözü terk edilmiş tutarsız bir sözdür.» El-Menhel yazarı bu nakli yaptıktan sonra Hanefî ve Hanbelî âlimlerinin de böyle dediklerini fakat Mâlikî'lerin baştan başka vücudun her hangi bir tarafını üç defa yıkamanın müstahab olmadığını, abdestin gusle kıyaslanamıyacağını çünkü gusülde çok güçlük olduğunu söylemişlerdir.

GUSLÜN FARZLARI

1 — Mâlikî mezhebine göre guslün farzları niyet, vücudun her tarafını suyla yıkamak, vücudu ovalamak, saçların arasını ovalamak ve ara vermeden guslü tamamlamaktır.

2 — Şâfiî mezhebine göre guslün farzları niyet ile bütün vücudu ve vücut üzerindeki saç ve kılların tamamını suyla yıkamaktır.

3 — Hanefî âlimlerine göre ağız ve buruna su almak ile bütün vücudu yıkamaktır.

4 — Hanbelî mezhebine göre suyun deriye ulaşmasına mânî herhangi bir madde ve necâset varsa gidermek, niyet, beşmele, ağız ve burun dâhil vücudun her tarafını ve kılların tamamını suyla ıslatmaktır.

Nevevî, Müslim'in şerhinde: "Gusleden kişinin önemli olan şu husûsa dikkat etmesi gerekir: Avret mahallini güzelce yıkadıktan sonra, o yerin ve çevresinin cünüplüğünü kaldırmak niyetiyle yıkanması uygun olur. Çünkü o esnada bacakların arasının guslünü yapmazsa bilâhere orayı unutabilir. Dolayısıyla guslü sahîh olmaz. Bir de başını ve vücudun sâir yerlerini yıkayıp gusleltikten sonra avret yerinin guslünü yapmadığını hatırlarsa ya çıplak eliyle oraların guslünü yapması gerekir, elini sürmesi icap eder ki avret mahalline el ayasının dokunmasıyla abdesti bozulmuş olur. Yahut da abdestinin bozulmaması için eline bir bez bağlaması icab eder ki bu da bir güçlüktür. Şunu da belirtelim ki gusül yapılırken hiç kimse abdest almayı vâcib görmemiştir.

Dâvûd-i Zâhirî ve arkadaşları hâriç. Onlara göre vâcibtir.

Cumhur'a göre abdest almak sünnettir. Gusülden sonra namaz kılmak ve Kur'an-ı ellemek gibi abdestsiz yapılamayan ibâ-

detler gusletmekle mübah kılınır. Yâni cünüp olan kişi abdest almadan vücudun her tarafına su dökerek guslünü yaptığı takdirde yaptığı gusül sahîh olup onunla namaz ve benzerî ibâdetler yapmak mübah olur, demiştir.

GUSLÜN EFDALİ

El-Menhel yazarı şöyle der: «Gusledecek kişi kaba ellerini batırmadan önce üç defa yıkadıktan sonra avret mahallini güzelce yıkamalı ve vücudunun her hangi bir yerinde bulunan necâset, kir ve suyun deriye yahut kıllara ulaşmasına engel olan ne varsa gidermeli. Bundan sonra namaz abdesti gibi tam abdest almalı ve bunun akabinde su avuçlayarak sakalını saçlarını hilâllemelidir. Yani parmaklarını kıllar arasına geçirip her tarafını ıslatmalıdır. Daha sonra başına üç defa su dökmeli ve koltuklar altı göbek nahiyesi, kulaklar ve sair vücut kıvrımlarını güzelce ovarak her tarafı ıslatmalı daha sonra başına üç defa su dökmeli, vücudunun her tarafını yıkamalı ve ellerinin yetiştiği her tarafını ovalamalıdır. Vücuduna su dökerken üst kısımlarına ve sağ tarafa öncelik tanımalı. Gusle başlarken niyet etmeli, vücudunda bulunan kılların her tarafını güzelce ıslatmalıdır.

٥٧٤ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَارِبِ . ثنا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ . ثنا صَدَقَةُ بْنُ سَعِيدٍ الْحَنَفِيُّ . ثنا جُمَيْعُ بْنُ عُمَيْرٍ التَّيْمِيُّ ؛ قَالَ : انْطَلَقْتُ مَعَ عَمَّتِي وَخَالَتِي . فَدَخَلْنَا عَلَى عَائِشَةَ . فَسَأَلْنَاهَا : كَيْفَ كَانَ يَصْنَعُ رَسُولُ اللهِ ﷺ عِنْدَ غُسْلِهِ مِنَ الْجَنَابَةِ . قَالَتْ : كَانَ يُفِيضُ عَلَى كَفَّيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . ثُمَّ يُدْخِلُهَا الْإِنَاءَ . ثُمَّ يَغْسِلُ رَأْسَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . ثُمَّ يُفِيضُ عَلَى جَسَدِهِ . ثُمَّ يَقُومُ إِلَى الصَّلَاةِ . وَأَمَّا نَحْنُ فَإِنَّا نَغْسِلُ رُءُوسَنَا خَمْسَ مِرَارٍ ، مِنْ أَجْلِ الضَّفْرِ .

TERCEMESİ

574) "... Cümey' bin Ümeyr (80) Et-Teymî *(Radıyallâhü anh)*'ten rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

(80) Cümey' bin Ümeyr Ebü'l-Esved El-Kûfî: İbn-i Ömer, Ebî Bürde ve Âişe (R.A.)'den rivâyette bulunmuştur. Râvileri ise Sadaka bin Said, El-A'meş, Ebû

(Devamı 251.ci sahifede)

Ben, halam ve teyzemle beraber gidip Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın yanına vardık ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cünüplükten guslettiği zaman nasıl yaptığını sorduk. Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle cevap verdi:

«Ellerine üç defa su döktükten sonra ellerini kaba sokardı. Sonra başını üç defa yıkardı. Daha sonra vücuduna su dökerdi. Sonra namaza dururdu. Ama biz saç örgüsünden dolayı başlarımızı beş defa yıkarız.»"

İ Z A H I

Nesâî, Ebû Dâvûd ve Darekutnî de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Senedlerinde Cümey' bin Ümeyr (Radıyallâhü anh) bulunur. Tirmizî onun hadisini hasen saymış ise de zayıf olduğunu söyleyenler bir kişi değildir. Âişe (Radıyallâhü anh)'nin buradaki sözünden kadının başına beş defa su dökmesi hükmü çıkarılıyor. Fakat râvi Cümey (Radıyallâhü anh) dolayısıyla hadîs zayıftır. Kaldı ki kadının başına üç defa su dökmesinin yeterliliği Müslim, Nesâî, Tirmizî ve İbn-i Mâceh'in rivâyet ettiği Ümmü Seleme'nin hadisi, Buhârî, İbn-i Mâceh ve Ebû Dâvûd'un rivâyet ettikleri Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi ve Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği Sevban'ın hadîsi ile sabittir.

Bâzı rivâyetlerde Âişe (Radıyallâhü anhâ), Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz abdestinin aynısını gusülden önce aldığını, sonra başına su döktüğünü ifâde etmiştir.

(٩٥) بَاب فِى الغسل مِن الجنابة

95 — CÜNÜBLÜKTEN GUSÜL HAKKINDA BİR BÂBTIR

٥٧٥ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو الأَحْوَصِ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ صُرَدٍ ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ ؛ قَالَ : تَمَارَوْا فِي الْغُسْلِ مِنَ الْجَنَابَةِ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَمَّا أَنَا فَأُفِيضُ عَلَى رَأْسِي ثَلَاثَ أَكُفٍّ» .

Cümey b. Ümeyr .... (Baştarafı 250.ci sahifede) İshak Eş-Şeybânî, El-Alâ' bin Salih ve başkalarıdır. Buhârî : Onun rivâyetini tetkik gerekir, demiştir. İbn-i Adîy ise : Hadîsleri incelenmelidir. Rivâyet ettiği hadîslerin mütâbii pek bulunmaz, demiştir. İbn-i Nümeyr : O, çok yalan söyleyenlerdendir, demiş; İbn-i Hibbân ise : O, râfizî idi. Hadîs uyduruyordu, demiştir. El-İclî ise, O'nun sıka bir tabiî olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn-i Mâceh ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. (Menhel cild : 3, Sah. 6)

TERCEMESİ

575) "... Cübeyr bin Mut'im *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Sahâbîler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in huzurunda gusül hakkında mübahase ettiler. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bana gelince: Ben de başıma üç avuç su dökerim.»"

İZAHI

Buhârî, Müslim, Beyhakî, Nesâî ve **Ebû Dâvûd** da bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Ebû Dâvûd'un rivâyetine göre sahâbîler Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda cünüplükten gusletmekten bahsettiler. **Müslim'in, Câbir bin Abdillah** (Radıyallâhü anh)'tan rivâyetine göre **Sakîf** hey'eti Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Bizim memleketimiz soğuktur. Acaba nasıl gusledeceğiz? diye sormuşlar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) da hadîsteki cevabı buyurmuştur. Tercemede geçen mübahaseden maksat, her sahâbînin nasıl guslettiğini anlatmasıdır. Bâzıları; gusül böyle yapılır, bâzıları; şöyle yapılır deyince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de: **«Ben şöyle yaparım»**, buyurmuştur.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Cünüplükten dolayı gusül abdesti alırken başa üç defa su dökmek meşrûdur.

2 — Din büyüklerinin huzurunda ilmî müzakere yapmak meşrûdur.

3 — Öğretici, öğrencinin kolayca anlayabileceği bir yolla öğretim yapmalıdır.

٥٧٦ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَا : ثنا وَكِيعٌ .
ح وثنا أَبُو كُرَيْبٍ. ثنا ابْنُ فُضَيْلٍ، جَمِيعًا عَنْ فُضَيْلِ بْنِ مَرْزُوقٍ، عَنْ عَطِيَّةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛

أَنَّ رَجُلًا سَأَلَهُ عَنِ الْغُسْلِ مِنَ الْجَنَابَةِ . فَقَالَ : ثَلَاثًا . فَقَالَ الرَّجُلُ : إِنَّ شَعْرِى كَثِيرٌ .
فَقَالَ : رَسُولُ اللهِ ﷺ كَانَ أَكْثَرَ شَعْرًا مِنْكَ وَأَطْيَبَ .

TERCEMESİ

576) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Bir adam, cünüplükten (dolayı) gusül hakkında Ona soru sormuş, kendisi de :
Üç defa (başına su dök) diye cevap vermiştir. Bunun üzerine adam : Benim saçım çoktur, demiştir. (Üç defanın kendisine yetmeyeceğini anlatmak istemiş) **Ebû Said** (Radıyallâhü anh) **de : Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in saçı seninkinden daha çok ve daha temizdi, demiştir."**

٥٧٧ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ؛ قَالَ : ثنا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ ، عَنْ جَعْفَرِ ابْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ : قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ ! أَنَا فِي أَرْضٍ بَارِدَةٍ . فَكَيْفَ الْغُسْلُ مِنَ الْجَنَابَةِ ؟ فَقَالَ ﷺ « أَمَّا أَنَا فَأَحْثُو عَلَى رَأْسِي ثَلَاثًا » .

TERCEMESİ

577) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben; Yâ Resûlallah! Ben soğuk bir yerdeyim. Cünüplükten (dolayı) gusül nasıldır? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **:**

«Bana gelince, ben başıma üç avuç su dökerim.» diye cevap buyurdu."

٥٧٨ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ سَأَلَهُ رَجُلٌ : كَمْ أُفِيضُ عَلَى رَأْسِي وَأَنَا جُنُبٌ ؟ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَحْثُو عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثَ حَثَيَاتٍ . قَالَ الرَّجُلُ : إِنَّ شَعْرِى طَوِيلٌ . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَكْثَرَ شَعْرًا مِنْكَ وَأَطْيَبَ .

T E R Ç E M E S İ

578) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre bir adam O'na :

Ben cünüb iken başıma kaç defa su dökeyim? diye sormuş; kendisi de :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **mübârek başına üç avuç su dökerdi, diye cevap vermiş. Adam ona : Benim saçım uzundur, deyince kendisi : Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sa**çı seninkinden daha çok ve daha temizdi, diye karşılık vermiştir."**

İ Z A H I

Cünüplükten gusül için gereken asgarî su miktarı bir sâ'dır. Bu konuda geniş izahat isteyenler, tahâret kitabının birinci bâbına müracaat etsinler.

(٩٦) باب فى الوضوء بعد الغسل

96 — GUSÜLDEN SONRA ABDEST ALMAK BÂBI

٥٧٩ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عَامِرِ بْنِ زُرَارَةَ ، وَإِسْمَاعِيلُ ابْنُ مُوسَى السُّدِّيُّ . قَالُوا : ثنا شَرِيكٌ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يَتَوَضَّأُ بَعْدَ الْغُسْلِ مِنَ الْجَنَابَةِ .

T E R C E M E S İ

579) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **cünüplükten** (dolayı) **guslettikten sonra abdest almazdı."**

İ Z A H I

B e y h a k î, N e s â î, E b û D â v û d, T i r m i z î ve **H â k i m** de bu hadîsi az lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir. **T i r m i z î** ve **H â k i m**, sahîh olduğunu da belirtmişlerdir. **E b û D â v û d**'un rivâyetinde **Â i ş e** (Radıyallâhü anhâ) şöyle der :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), guslederdi. Ve iki rek'at (sabah farzından önceki sünnet) namaz ile sabah farzını kılardı. Gusülden sonra abdest aldığını bilmem, (veya) sanmam.»

El-Menhel yazarı şöyle der: «Cünüplük guslünden sonra abdestin meşrû olmadığı bu hadisten anlaşılıyor. T i r m i z î: S a h â b î ve tâbiîlerden bir kısmının kavli budur, demiştir. İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e; Gusülden sonra abdest alınıp alınmıyacağı sorulduğu zaman O: «Hangi abdest gusülden daha efdaldır.» diye cevap vermiştir. E l - H â k i m bunu rivâyet etmiştir. İ b n - i E b î Ş e y b e'nin İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre gusülden sonra abdest aldığını söyleyen bir adama I b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh): Hakikatan sen işi derinleştirmişsin, demiştir. T i r m i z î'nin Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gusülden sonra abdest almazdı. H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre: Tepesinden ayağına kadar yıkanmak birinize yetmiyor mu ki, abdest alsın? demiştir. Sahâbîlerden bir cemâat ve onlardan sonra bir çok âlim, ayni şeyi söylemişlerdir. Hattâ E b û B e k i r b i n E l - A r a b î: Abdestin, guslün altına girdiği husûsunda âlimler arasında ihtilâf yoktur, demiştir.

Hadis, sabah farzından önce iki rek'at fecir sünnetinin kılınmasının meşrûluğuna ve gusülden sonra abdest almanın meşrû olmadığına delâlet eder.

(٩٧) باب فى الجنب يستدفئ بامرأته قبل أن تغتسل

97 — CÜNÜBLÜKTEN GUSLEDEN ADAMIN HENÜZ GUSLETMEYEN KARISIYLA ISINMAK İSTEMESİ BÂBI

٥٨٠ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا شريك ، عن حريث ، عن الشعبي ، عن مسروق ، عن عائشة ؛ قالت : كان رسول الله ﷺ يغتسل من الجنابة ثم يستدفئ بي قبل أن أغتسل .

TERCEMESİ

580) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüplükten gusledttikten sonra henüz ben guslümü yapmamış iken benimle ısınmak isterdi."

İ Z A H I

T i r m i z î, bu hadîsi az bir lafız farkıyla rivâyet ederek, isnadında beis olmadığını beyan etmiştir. Oradaki rivâyette Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) şöyle der:

«Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **çok defa cünüplükten guslettikten sonra gelirde, benimle ısınmak isterdi. Ben de guslümü henüz yapmadığım halde, ısıtmak için O'na sarılırdım.» Tuhfe tü'l-Ahfez**'in yazarı, hadisi açıklarken şöyle der: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin: **«Benimle ısınmak isterdi.»** sözünden maksadı şuydu: 'Yâni Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübârek uzuvlarını örtüsüz olarak benim uzuvlarımın üzerine bırakarak, bedenimdeki harâret ile ısınmak isterdi.' **El-Lemaât** sahibi, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin sözünü böyle açıklamıştır. S e y y i d C e m â l ü d ' d i n, **El Mirkat** adlı kitabında: 'Hadîs, cünüp adamın çıplak vücudunun necis olmadığına delâlet eder. Çünkü ısınmak iki tarafın çıplak vücudlarının birbirine temas etmesiyle meydana gelir.' demiştir. **T ı y b î**: Hadîs buna delâlet etmiyor, demiştir. E l - K â r î ', T ı y b î 'nin maksadının şu olabileceğini söyler: 'Çünkü ısınmak isteği elbise ile de mümkündür. Mutlaka vücudlarının çıplak olması şart değildir.'

(٩٨) باب فى الجنب ينام كهيئته لا يمس ماء

98 — CÜNÜBÜN SUYA DOKUNMADAN CÜNÜP OLARAK UYUMASI BÂBI

٥٨١ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُجْنِبُ ثُمَّ يَنَامُ وَلَا يَمَسُّ مَاءً . حَتَّى يَقُومَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَيَغْتَسِلَ .

T E R C E M E S İ

581) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den şöyle söylemiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **cünüp olurdu. Sonra suya dokunmadan uyurdu. Bilâhare uyandığı zaman guslederdi."**

İ Z A H I

T i r m i z i, N e s â i, E b û D â v û d, T a h a v î ve B e y h a k î de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Hadîste geçen «suya dokunmadan...» kaydını açıklayan El-Menhel yazarı şöyle der: «Yani Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüp olduktan sonra gusül etmeden ve abdest almadan uyurdu. Bu hadîs, cünübün uyumadan önce abdest almasının müstehab olduğuna dâir rivâyet olunan hadîslere muhâlif değildir. Çünkü abdest almadan cünübün uyumasının câizliğini beyan etmek için Resûli- Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bâzen abdest almazdı. N e v e v î, M ü s l i m ' in şerhinde: 'Eğer bu hadîs sahîh ise Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Cünüp olduğu zaman abdest alır da öyle uyurdu.» meâlindeki hadîslere muhâlif olmaz. Görülen zâhiri muhalefet için iki cevap vardır: Birisi, E b u ' l A b b â s b i n Ş ü r e y h ve E b û B e k i r e l - B e y h â k i ' nin cevabıdır. Bu yüce iki imam derler ki: 'Suya, gusletmek için dokunmadığı kasdedilmiştir.' Bu cevaba göre Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest almadığı mânası çıkmaz. İkinci cevab şudur: Abdest almadan cünübün uyumasının câizliğini beyân etmek için Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bâzen hiç suya dokunmadan uyurdu. Çünkü eğer dâima abdest alarak uyumuş olsaydı, bunun vâcib olduğu zannedilirdi. Bu cevab bence güzeldir.'

٥٨٢ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو الأحوص ، عن أبي إسحاق ، عن الأسود ، عن عائشة ؛ قالت: إن رسول الله ﷺ ، إن كانت له إلى أهله حاجة قضاها. ثم ينام كهيئته لا يمس ماء .

TERCEMESİ

582) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in, eşlerine ihtiyacı olduğu takdirde giderirdi. Sonra suya dokunmadan o vaziyette uyurdu.**"

٥٨٣ — حدثنا علي بن محمد . ثنا وكيع . ثنا سفيان، عن أبي إسحاق، عن الأسود، عن عائشة ؛ أن رسول الله ﷺ كان يجنب ثم ينام كهيئته لا يمس ماء .

قال سفيان : فذكرت الحديث يوما ، فقال لي إسماعيل : يا فتى ! يشد هذا الحديث بشيء .

TERCEMESİ

583) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan şöyle demiştir:

'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **cünüp olurdu. Sonra suya dokunmadan o vaziyette uyurdu.'**

Süfyân demiş ki: Ben bir gün bu hadîsi anlattım. İsmâil bana: Ey genç! Bu hadîs bir şeyle bağlanır, dedi."

İZAHI

Merhum müellifimiz bu bâbta Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini üç sened ile rivâyet etmiştir. T i r m i z î de iki senedle zikretmiş ve: 'S a î d b i n E l - M ü s e y y e b ile başkası böyle demişlerdir. Halbuki; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in uyumadan önce abdest aldığına dâir E l - E s v e d'in Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettiği hadîsi bir kaç kişi E l - E s v e d'den nakletmiştir. O hadîs E b û İ s h a k'ın E l - E s v e d'den rivâyet ettiği bu hadîsten daha sıhhatlıdır. Hatta Ş u' b e, S e v r î ve başkaları bu hadîsi E b û İ s h a k'tan rîvâyet ederken hadîsteki «...suya dokunmadan...» kaydını E b û İ s h a k'ın galatı olarak göstermişlerdir, demiştir. Tuhfetü'l-Ahfezî yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde İ b n - i A r a b î'nin El-Ârıza adlı eserinde: E b û İ s h a k'ın uzun bir hadîsi kısaltarak rivâyet ederken bu galatı yaptığını söylemiştir, der. Bu nedenle bu hadîsi rivâyet etmenin câiz olmadığının A h m e d b i n S â l i h tarafından söylendiği nakledilmiştir.

583 nolu hadîsin sonunda İ s m â i l, S ü f y â n'a söylediği söz ile aynı şeyi kasdetmiş olabilir. Hadisin sıhhatına itiraz olmuş ve sahîh olduğu kabul edildiği takdirde yoruma muhtaç olduğu göz önünde bulundurulursa, yanlış anlamlara yer vermemek için rivâyet edilmemesi uygun görülmüş olabilir. Fakat 581 nolu hadisin açıklamasında N e v e v î'den naklettiğimiz gibi abdest almanın vâcib olmadığını beyan etmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bâzen abdest almayı terkettiği muhtemeldir.

(٩٩) باب من قال لا ينام الجنب حتى يتوضأ وضوءه للصلاة

99 — NAMAZ ABDESTİ GİBİ ABDEST ALMADIKÇA CÜNÜBÜN UYUYAMIYACAĞINI SÖYLEYENLERİN BÂBI

٥٨٤ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ الْمِصْرِيُّ . أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ،
عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَنَامَ ، وَهُوَ جُنُبٌ ،
تَوَضَّأَ وُضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ .

TERCEMESİ

584) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüb olarak uyumak istediği zaman namaz abdesti gibi abdest alırdı."

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve diğer sahîh hadis müellifleri rivâyet etmişlerdir.

Zâhiriye mezhebine mensub âlimler ile Mâlikî âlimlerinden İbn-i Habîb: Bu hadis'e dayanarak gusletmeden uyumak isteyen kimsenin abdest alması vâcibtir, demişler ise de cumhur, abdestin vâcib değil müstahab olduğunu söylemişler ve abdest alınması istenen rivâyetlerdeki emri mendupluk için yorumlamışlardır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in suya dokunmadan uyuduğuna dâir Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi vardır. Buna benzer başka hadîsler de mevcut olup, El-Menhel'-de nakledilmiştir.

Âlimlerden bir grup da : Hadiste söz konusu olan abdest ile şer'î abdest kasdedilmeyip, avret mahallinin ve ellerin yıkanması muraddır, demişlerdir. Onların delîli ise Mâlik ve Tahavî'nin rivâyet ettikleri ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in cünüp iken abdest aldığını ve ayaklarını yıkamadığını bildiren hadistir. Lâkin onların delîli merduttur. Çünkü 'abdest' kelimesiyle şer'î abdest kasdedilmiştir. Nitekim buradaki rivâyette Âişe (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz abdesti gibi abdest aldığını belirtmiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bir özür dolayısıyla ayaklarını yıkamamış olabilir.

Bu abdestin hikmetine gelince; Bununla cünüplük halinin hafifletilmiş olduğu söylenmiştir. Çünkü İbn-i Ebi Şeybe'nin, râvileri sıka olan bir sened ile sahâbîlerden Şeddâd bin Evs (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre şöyle demiştir:

'Geceleyin biriniz cünüb olur da gusletmeden uyumak isterse abdest alsın. Çünkü abdest, cünüplük guslünün yarısıdır.» Şöyle bir hikmet de anlatılmıştır: Kişi uyku halinde iken ölebilir. Hiç olmazsa abdestli olarak uyusun. Bu hususta da İbn-i Ebî Şeybe'nin Âişe (Radıyallâhü anha)'den şöyle bir rivâyeti vardır:

«Cünüp olarak uyumak isteyeniniz olursa abdest alsın. Çünkü uykuda iken başınıza bir musibet gelebilir.» İbnü'l-Cevzi de: 'Abdestin hikmeti, meleklerin kir ve pis kokudan nefret etmesi, şeytanların da böyle şeylerden hoşlanmasıdır.' demiştir.

Su bulamayan veyâ kullanamayan kimsenin teyemmüm etmesi müstahabtır. Çünkü Beyhakî, Âişe (Radıyallâhü anhâ) den şunu rivâyet etmiştir:

'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **cünüb olup uyumak istediği zaman abdest alırdı veya teyemmüm ederdi.»** Bu hadîsin zâhirine göre, abdest ve teyemmüm husûsunda kişi muhayyerdir. Hangisini isterse onu yapabilir. Fakat teyemmüm, yukarıda anlatıldığı gibi, su bulunmadığı veya özür dolayısıyla kullanılamadığı zamanda müstahabtır. Abdest alınabilirken teyemmüm onun yerine geçmez.

٥٨٥ — حدّثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ . ثنا عَبْدُ الأَعْلَى . ثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : أَيَرْقُدُ أَحَدُنَا وَهُوَ جُنُبٌ ؟ قَالَ « نَعَمْ . إِذَا تَوَضَّأَ » .

TERCEMESİ

585) "... (Abdullah) İbni-i Ömer *(Radıyallâhu anhumâ)*'dan rivâyet edildiğine göre (babası) Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhu anh)*, Resûlullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*'e:

Birimiz cünüp iken uyuyabilir mi? diye sormuş. O da:

«Evet, abdest aldığı zaman (uyuyabilir) **» buyurmuştur."**

İZAHI

Buhârî, Müslim, Nesâi, Beyhakî, Ebû Dâvûd ve Mâlik, değişik yollarla ve az lafız farkıyla rivâyet et-

mişlerdir. Bütün rivâyetlere göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüp adamın abdest aldığı zaman cünüp olarak uyuyabileceğini bildirmiştir.

٥٨٦ — حدثنا أبو مروان العثمانى، محمد بن عثمان . ثنا عبد العزيز بن محمد ، عن يزيد بن عبد الله بن الهاد ، عن عبد الله بن خباب ، عن أبى سعيد الخدرى ؛ أنه كان تصيبه الجنابة بالليل، فيريد أن ينام . فأمره رسول الله ﷺ أن يتوضأ ثم ينام.

فى الزوائد : إسناده صحيح .

TERCEMESİ

586 "... Ebû Said-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisi geceleyin cünüp olurdu. Gusletmeden uyumak isterdi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest almasını, sonra uyumasını emretti."

Not : Hadisin isnadının sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

Cumhur'a göre, abdest almak mendub olduğu için buradaki emir, mendupluk içindir.

(١٠٠) باب فى الجنب إذا أراد العود توضأ

10 — CÜNÜB ADAMIN TEKRAR CİNSİ MÜNÂSEBETTE BULUNMAK İSTEDİĞİ ZAMAN ABDEST ALACAĞINA DÂİR BÂB

٥٨٧ — حدثنا محمد بن عبد الملك بن أبى الشوارب . ثنا عبد الواحد بن زياد . ثنا عاصم الأحول ، عن أبى المتوكل ، عن أبى سعيد ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إذا أتى أحدكم أهله ، ثم أراد أن يعود ، فليتوضأ » .

TERCEMESİ

587) "... Ebû Said(-i Hudrî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Biriniz eşine yaklaşır, sonra tekrar yaklaşmak istediği zaman abdest alsın.»"

İ Z A H I

Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibban, Tahavî ve Beyhakî de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Tirmizî de rivâyet ederek hasen - sahîh olduğunu söylemiş, El-Hâkim de El-Müstedrek'te rivâyet ederek, sahîhliğini bildirmiştir.

Hadîsteki yaklaşmaktan maksad, cinsî münasebettir. İstenen abdest ile şer'î abdest kasdedilmiştir. Çünkü mutlak olarak kullanıldığı zaman böyle anlaşılır. Ayrıca İbn-i Huzeyme'nin rivâyetinde :

«Namaz abdesti gibi abdest alsın.» buyurulmaktadır.

Hadîsteki abdest emri, Zâhiriye mezhebi âlimlerine ve Mâlikî olan İbn-i Habib'e göre vücub içindir. Onlar, hadîsin zâhirini tutmuşlardır. Fakat Cumhur, emrin müstehablık için olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Tahâvî'nin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bâzen abdest almadan tekrar yaklaşırdı.

Hanefî âlimlerinden Ebû Yûsuf'a göre söz konusu abdest ne vâcibtir ne de menduptur. Hadîsteki emir de mubahlık içindir.

Bâzı âlimler de: Hadîsteki «vudu' (abdest)» kelimesi ile şer'î abdest değil, lüğavi abdest olan avret mahallini yıkamak anlamı kasdedilmiştir, demişlerdir.

Hadis, iki cima' arasında abdest alınmasının matlub olduğuna ve gusletmenin vâcib olmadığına delâlet eder.

(١٠١) باب ما جاء فيمن يغتسل من جميع نسائه غسلا واحدا

101 — EŞLERİNİN HEPSİNE YAKLAŞMAKTAN DOLAYI BİR GUSÜL EDEN HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

٥٨٨ — حدّثنا محمّد بن المثنّى . ثنا عبد الرّحمن بن مهديّ ، وأبو أحمد ، عن سفيان ، عن معمر ، عن قتادة ، عن أنس ؛ أنّ النّبيّ ﷺ كان يطوف على نسائه في غسل واحد .

T E R C E M E S İ

588) "... Enes (bin Mâlik) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **tek bir gusül etmek niyetiyle bütün hanımlarını dolaşırdı."**

٥٨٩ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي الأَخْضَرِ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ قَالَ : وَضَعْتُ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ غُسْلاً ، فَاغْتَسَلَ مِنْ جَمِيعِ نِسَائِهِ فِي لَيْلَةٍ .

TERCEMESİ

589) "... Enes (bin Mâlik) *(Radıyallâhü anh)*'den şöyle söylemiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **için gusül** suyu**nu koydum. Bir gecede bütün hanımlarına yaklaşmaktan ötürü bir gusül yaptı."**

İZAHI

Buhârî, Müslim, Beyhakî, Nesâî ve Ebû Dâvûd, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu uygulamasına âit Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsini değişik lafızlarla rivâyet etmişlerdir. Bütün rivâyetlere göre birden fazla cinsî münâsebet için bir gusül kâfidir. İlk hadîsteki «dolaşmak» kelimesiyle cinsî münâsebet kasdedilmiştir.

Buhârî'nin bir rivâyetinde o gün için Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dokuz eşi, diğer rivâyetinde onbir zevcesi bulunduğu belirtiliyor. Bu husus âlimler arasında ihtilâflıdır.

Buhârî'nin rivâyetine göre, Katâde, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buna nasıl dayandığını Enes'e sormuş. Enes de:

Ona otuz erkek kuvveti verildiğini aramızda konuşuyorduk, diye cevap vermiştir.

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarına bir gusül ile yaklaştığında iki yaklaşım arasında abdest almış olması kuvvetle muhtemeldir. Ebû Dâvûd'un rivâyetini açıklayan Menhel yazarı, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duhul ettiği hanımları ismen şöyle sıralamaktadır:

Huveylid kızı Hadice, Zam'a kızı Sûde, Ebû Bekir kızı Âişe, Ömer bin El-Hattab'ın kızı Hafsa, Ebû Ümeyye El-Muğıre'nin kızı Ümmü Seleme (=Hind) El-Hâris kızı Cüveyriye, Cahş

kızı Zeyneb, Huzeyme kızı Zeyneb, Beni Kureyza kabilesinden, bir rivâyete göre Beni Nadir kabilesinden Zeyd kızı Reyhâne, Ebû Süfyan kızı Ümmü Habibe (=Ramle), Hayy bin Ahtab kızı Safiye ve El-Hâris kızı Meymûne. Bunlardan başka Dahhâk kızı Fâtıma ve Nu'man kızı Esmâ ile evlenmiştir.

PEYGAMBERİN ÇOK KADINLA EVLENMESİNİN HİKMETİ

El-Menhel yazarı bu hususta şunları söyler: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çok kadınla evlenmesinin hikmeti, onların şer-i şerif'e âit âilevî ve dâhilî hükümleri hıfzetmeleri ve bu hükümleri faydalanmak isteyenlere nakletmeleridir. Zevcelerinin çokluğu, dünyalık için, yâhut nefsî arzuları tatmin için değildir...»

Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz 25 yaşına kadar hiç evlenmemiş ve 25 yaşında iken 40 yaşında bir dul kadınla evlenmeye râzı olmuş ve 50 küsûr yaşına kadar onunla yaşamıştır. Birden fazla kadınla evlenmesi, O'nun ömrünün son senelerine rastlar. Ömrünün bu bölümünde gıda alması bakımından da çok sâde bir hayat sürdürdüğü, bâzen haftada iki gün oruç tuttuğu, bazen de fâsılasız olarak bir aydan fazla oruç tuttuğu sâbittir. Yukarıda isimleri anılan muhterem zevcelerin her birisi ile evlenmesinin nedenleri tetkik edildiği zaman, İslâm dîninin yayılması, yanlış fikir ve inanışların ezilmesi ve güzel ahlâk düstûrunun yerleştirilmesi gibi çok ulvî ve pek önemli amaçların güdüldüğü anlaşılır.

(١٠٢) باب فيمن يغتسل عند كل واحدة غسلا

102 — EŞLERİNİN HER BİRİSİNE YAKLAŞTIĞINDA GUSLEDEN HAKKINDAKİ BÂB

٥٩٠ — حدثنا إسحاق بن منصور . أنبأنا عبد الصمد . ثنا حماد . ثنا عبد الرحمن ابن أبي رافع ، عن عمته سلمى ، عن أبي رافع ؛ أن النبي ﷺ طاف على نسائه في ليلة . وكان يغتسل عند كل واحدة منهن . فقيل له : يا رسول الله ! ألا تجعله غسلا واحدا ؟ فقال « هو أزكى وأطيب وأطهر » .

TERCEMESİ

590) "... Ebû Râfi' *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir gecede hanımlarının hepsini dolaştı ve dolaşırken her birinin yanında guslediyordu. Kendisine : Yâ Resûlallah! Neden bunu birleştirerek, bir gusül yapmadın? diye soruldu. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bu (= Her yaklaşmadan sonra gusletmek) **daha sevap, daha güzel ve daha çok temizleyicidir.» buyurdu."**

İZAHI

Bu hadîsi E b û D â v û d, A h m e d, B e y h a k î ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîse göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir hanımıyla cinsî münâsebette bulunduktan sonra gusletmiş, gusülden sonra diğer eşine yaklaşmıştır. Bu hadîs, bir önceki bâbta geçen E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadîsine muhâlif değildir. Çünkü, E n e s (Radıyallâhü anh)'in rivâyet ettiği hadisteki uygulama, böyle yapmanın câizliğini beyan içindir. Buradaki uygulamanın çeşitli yönlerden daha iyi olduğu, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından beyan buyurulmuştur. N e s â î : Bu hadîs ile E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadîsi arasında ihtilâf yoktur. Bir defa öyle yapmış, bir defa böyle yapmış, der. N e v e v î de : Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayrı ayrı zamanlarda iki şekilde guslettiği yorumu ile görülen zâhiri ihtilâf bertaraf edilir, demiştir.

E b û D â v û d'un rivâyetine göre, E b û R â f i' (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e niçin bir gusül ile yetinmediğini sormuştur. Bu durumda soru sâhibi E b û R â f i' (Radıyallâhü anh)'dir. E b û R â f i', Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in defalarca yıkanmaktan mutazarrır olması endişesi ile soru sormuş olabilir. Gizli olması beklenen bu duruma E b û R â f i' (Radıyallâhü anh) nasıl muttali oldu? denemez. Çünkü E b û R â f i' (Radıyallâhü anh) O'nun hizmetçisiydi. Suyunu o getirirdi.

(١٠٣) باب فى الجنب يأكل ويشرب

103 — CÜNÜBÜN YEMESİ İÇMESİ BÂBI

٥٩١ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا ابن علية ، وغندر ، ووكيع ، عن شعبة ، عن الحكم ، عن إبراهيم ، عن الأسود ، عن عائشة ؛ قالت : كان رسول الله ﷺ إذا أراد أن يأكل ، وهو جنب ، توضأ .

TERCEMESİ

591) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*; şöyle demiştir:

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **cünüp iken** (bir şey) **yemek istediği zaman abdest alırdı."**

٥٩٢ — حدثنا محمد بن عمر بن هياج . ثنا إسماعيل بن صبيح . ثنا أبو أويس ، عن شرحبيل بن سعد ، عن جابر بن عبد الله ؛ قال : سئل النبي ﷺ عن الجنب . هل ينام أو يأكل أو يشرب ؟ قال « نعم . إذا توضأ وضوءه للصلاة » .

TERCEMESİ

592) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: **Cünüp, uyuyabilir mi, veya yiyebilir mi, yâhut içebilir mi? diye soru soruldu. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de:**

«Evet, namaz abdesti gibi abdest aldığı zaman (bunları yapabilir.)» **buyurdu."**

İZAHI

Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs bundan sonraki bâbda gelen Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsine muhâlif değildir. Orada, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalnız ellerini yıkamakla yetindiği bildiriliyor. Bâzen öyle yaparak câizliğini beyân buyuran efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ekseriyetle abdest alarak bunun daha efdal olduğunu göstermiştir.

S i n d î : 'C â b i r b i n A b d i l l a h (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde cünüp için sorulduğu bildirilen sorudan maksad, cünübün bu işleri yapmasının uygun ve güzel olup olmadığıdır. Çünkü, cünübün abdest aldıktan sonra böyle yapması menduptur, şart değildir. Nitekim bundan sonra gelen hadisten, cünübün yalnız ellerini yıkamakla yetinmesinin câizliği anlaşılır, der.

Hulâsa cünüp, gusletmeden uyuyabilir, yiyebilir, içebilir ve hanımına yaklaşabilir. N e v e v i , M ü s l i m ' in şerhinde : 'Bu husûsta icma' vardır. Kezâ cünübün bedeni ile terinin temizliğine âlimler icma' etmişlerdir.' der. Cünübün anılan işleri yapmadan önce avret mahallini yıkaması ve abdest alması müstehaptır. N e v e v î : 'Abdest almadan bu işleri yapmanın mekrûh olduğunu arkadaşlarımız kesinlikle belirtmişlerdir. Hadîsler buna delâlet eder. Bu abdestin vâcib olmadığı husûsunda bizce ihtilâf yoktur. Cumhur'un görüşü de budur...' demiştir.

(١٠٤) باب من قال يجزئه غسل يديه

104 — CÜNÜBÜN ELLERİNİ YIKAMASI YETERLİDİR DİYENLERİN BÂBI

٥٩٣ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ ، عَنْ يُونُسَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَأْكُلَ ، وَهُوَ جُنُبٌ ، غَسَلَ يَدَيْهِ .

T E R C E M E S İ

593) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüp iken bir şey yemek istediği zaman ellerini yıkardı."

İ Z A H I

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), câizliği beyân için, elleri yıkama ile yetinmiştir. N e s â î , E b û D â v û d ve D a r e k u t n î ' nin rivâyetleri şöyledir :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüp iken uyumak istediği zaman abdest alırdı ve cünüp iken yemek istediği zaman el-

lerini yıkardı.» B e y h a k î ise Müellifimizin rivâyet ettiği metni aynen rivâyet etmiştir. T a h a v î de aynisini rivâyet etmiş, yalnız «**yed**» kelimesi yerine «**keff**» kelimesini nakletmiştir. **Keff** kelimesi bileklere kadar el mânâsını ifâde eder. Yed kelimesi ise bu mânâda kullanılmakla beraber, ekseriyetle kol mânâsını ifâde eder.

(١٠٥) باب ما جاء في قراءة القرآن على غير طهارة

105 — TAHÂRET OLMAKSIZIN KUR'AN OKUMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

٥٩٤ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَلَمَةَ ؛ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ . فَقَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَأْتِي الْخَلَاءَ . فَيَقْضِي الْحَاجَةَ . ثُمَّ يَخْرُجُ ، فَيَأْكُلُ مَعَنَا الْخُبْزَ وَاللَّحْمَ وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ . وَلَا يَحْجُبُهُ ، وَرُبَّمَا قَالَ وَلَا يَحْجُزُهُ عَنِ الْقُرْآنِ شَيْءٌ إِلَّا الْجَنَابَةُ .

TERCEMESİ

594) "... Abdullah bin Seleme *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben, Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh)'ın yanına girdim. Buyurdu ki :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **helâya uğrayıp ihtiyacını giderdikten sonra çıkar ve (abdest almadan) bizimle beraber ekmekle et yiyer, Kur'an okurdu. Cünüplükten başka hiç birşey, O'nu Kur'an okumaktan men etmezdi.»**"

İZAHI

A h m e d, İ b n - i H i b b a n, E b û D â v û d, E l - H â k i m, E l - B e z z â r, D a r e k u t n î, E l - B e y h a k î, E n - N e s â î de bu hadîsi tahriç etmişler, T i r m i z î, İ b n ü ' s - S e k e n, A b d ü ' l - H a k ve B a ğ a v î bunun sahîh olduğunu söylemişlerdir. Bâzı rivâyetler daha uzundur.

T ı y b î : Et yendikten sonra abdest tazelenmeden ve ağza su alınmadan namaza durmak sahîh olduğu gibi, K u r ' a n okuma-

nın da sahîh olduğunu bildirmek için burada et yemek ile Kur'an okumak bir arada anlatılmış olabilir demiştir.

Râvi, Hz. Ali (Radıyallâhü anh)'nin; لَا يَحْجُبُهُ veya; لَا يَحْجُزُهُ dediğinde tereddüd etmiştir. Hangi fiil kullanılmış ise netice değişmez. Her iki fiilin mânâsı men etmektir. Onun için tercemede: «Onu men etmez.» diye anlatıldı.

Hadis, cünüp adamın Kur'an okumasının câiz olmadığına delâlet eder. Cumhur'un görüşü budur. Delîlleri de bu hadîs, bundan sonra gelen İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ve Darekutni'nin Ebu'l-Garif El-Hemedâni'den rivâyetle Hz. Ali (Radıyallâhü anh)'nin şu meâldeki haberidir:

«Cünüp olmadığınız müddetce Kur'an okuyunuz. Birinize cünüplük isâbet ederse Kur'an okumasın. Tek bir harfini de okumasın.» Cumhurun görüşüne delâlet eden rivâyetler çoktur. Bâzılarının sahihliğine itiraz edilmiş ise de rivâyetler birbirini takviye eder.

Mâlikiler: 'Âyetü'l-Kürsi, İhlas ve Muavezeteyn gibi az bir parçayı, korunmak ve benzeri maksadlarla okumak câizdir. Fakat uzun parça okumak haramdır, demişlerdir.

Şâfiiler: Kur'an niyeti ile değil, zikir veya duâ niyetiyle az bir şey okumak câizdir, demişlerdir.

Ahmed bin Hanbel: Cünübün bir âyet mikdarını okumasına ruhsat verilmiştir, der.

Ebû Hanife: Bir âyetin bir parçasını okumak câizdir, demiştir.

El-Hattâbî şöyle der: «Cünübün Kur'an okuyamıyacağı hükmü, hadîsten çıkarılıyor. Aybaşı âdetini gören kadın da okuyamaz. Çünkü onun abdestsizliği, cünübün abdestsizliğinden daha ağırdır. İmam Mâlik, cünübün bir âyet miktarını okuyabileceğini söylemiştir. Kendisinin: Aybaşı âdeti gören kadın Kur'an okuyabilir. Fakat cünüb okuyamaz. Hayz süresi uzayabildiği için kadın okumadığı takdirde, Kur'an-ı unutabilir. Fakat cünüblük süresi uzun değildir, dediği rivâyet edilmiştir. İbnü'l-Müseyyeb ve İkrime'nin de, cünübün Kur'an okumasında beis görmedikleri rivâyet edilmiştir. Âlimlerin ekserisi, cünübün Kur'an okumasının haram olduğunu söylemişlerdir.»

El-Menhel yazarı 'Cünübün Kur'an Okuması Bâbı'nda yukarıdaki bilgileri verdikten sonra, cünübün Kur'an-ı ellemesinin cumhura göre haram olduğunu bildirir. Bu arada cumhurun delîl olarak gösterdikleri âyet ve hadîsleri nakleder. Konunun uzatılmaması için delîlleri buraya nakletmekten vazgeçtim. El-Menhel yazarı daha sonra abdestsiz olarak Kur'an-ı ellemenin hükmüne âit fıkıhçıların görüşlerini şöylece nakleder:

«Hanefîler, Şâfiîler ve Hanbelîler: 'Kur'-an-ı öğreten ve öğrenen dâhil hiç kimse abdestsiz olarak Kur'-an'ı elleyemez. Ancak çocuğun, âyetlerin yazılı olduğu levhaları ellemesi zarûret icâbı câizdir. Mushaf'ın cildini, sahifelerin yazısız olan kenarlarını, satırlar arasındaki boşlukları ellemesi de haramdır. Kezâ kılıf içinde veya rahle üzerinde yahut eşya içerisinde Kur'an'ı taşıması da haramdır. Ancak, eşyanın taşınması da kasdedildiği takdirde haram değildir.» demişlerdir. Hanefi ve Hanbelî âlimlerine göre Mushaf'a yapışık olmayan kılıfı içinde Kur'an-ı abdestsiz olarak taşımak câizdir.

Müshaf'ın yangın ve sel gibi bir âfetle zâyi olması tehlikesi karşısında, yahut kâfirlerin İslâm memleketini işgal etmesi halinde, veyâhut pis yere atılmış olan Mushaf'ı kurtarmak niyetiyle abdestsizin onu taşıması, hattâ cünübün taşıması vâcibtir. Mushaf'ın korunması ve saygınlığı bunu gerektirir. Eğer abdestsiz veya cünüp kişi, Mushaf'ı kurtarabildiği halde taşımaz da yangın veya selde zâyi olmasına yahut kâfirlerin istilâsına mâruz kalmasına göz yumarsa günahkâr olur. Şâyet pis yerden kaldırmazsa kâfir olur.

Kezâ abdestsiz olarak Kur'an âyetini yazmak da haramdır.

Bağavî: 'Duvarları ve elbiseleri âyetlerle veya Allah'ın adlarıyla süslemek, yani bu yerlere yazmak mekruhtur. Mushaf'ları yastık gibi kullanmak câiz değildir. Kezâ dinî ilimlere âit kitapları yastık gibi kullanmak câiz değildir. Ancak kaybolmasından korkulduğu takdirde, ona dayanmak câizdir. Küçük yaştaki çocuğa ve deliye Kur'an-ı elletmek câiz değildir,' demiştir.

٥٩٥ — حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ . ثنا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ الْجُنُبُ وَلَا الْحَائِضُ » .

TERCEMESİ

595) "... (Abdullah) İbn-i Ömer *(Râdıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Cünüb ve aybaşı hâlindeki kadın Kur'an okuyamaz.»"

٥٩٦ – قَالَ أَبُو الْحَسَنِ: وَثنا أَبُو حَاتِمٍ. ثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ. ثنا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا يَقْرَأُ الْجُنُبُ وَالْحَائِضُ شَيْئًا مِنَ الْقُرْآنِ».

TERCEMESİ

596) "... (Abdullah) İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan :
Şöyle demiştir. Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* :
«Cünüb ve hayz hâlindeki kadın Kur'an'dan hiç bir şey okuyamazlar» buyurmuştur."

İZAHI

Tirmizî de İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini 596 nolu metinle rivâyet ederek; Bunu İsmâil bin Ayyâş'ın şu senediyle tanırız, demiş ve buradaki senedi zikretmiştir. Tirmizî bu arada şöyle der: Cünüb ve hayız hâlindeki kadının Kur'an-ı okuyamıyacağı hükmü, Sahâbiler, tâbiiler ve Onlardan sonra gelen âlimlerin çoğunun kavlidir. Süfyân-ı Sevrî, İbnü'l-Mübârek, Şâfii, Ahmed ve İshak'ın dâhil oldukları bu âlimlere göre cünüb ve hayz hâlindeki kadın Kur'ân'dan bir âyet dahi okuyamaz. Ancak bir harf ve âyetin bir kısmını okuyabilir diyenler vardır. Âlimler cünüp ve hayz hâlindeki kadının tesbih ve tevhid kelimesini çekmelerine ruhsat vermişlerdir. Ben, Muhammed bin İsmâil'den şunu işittim: 'İsmâil bin Ayyâş Hicâz ve Irak ehlinden bir takım münker hadisler rivâyet eder.' İsmâil bin Ayyâş'ın yalnız olarak bu iki bölge sâkinlerinden yaptığı rivâyetin zayıflığını belirtmek için Muhammed bin İsmâil'in böyle söylediğini sanırım. Bu zat şunu da söyledi: 'İsmâil bin Ayyâş'ın Şam halkından rivâyet ettiği hadîs, sahihtir.' Ahmed bin Hanbel: İsmâil bin Ayyâş, Bakiyye'den iyidir, demiştir.

Tirmizî'nin şerhi Tuhfe yazarı şöyle der: 'İbn-i Mâceh de İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini bu yol-

dan rivâyet etmiştir. Hadîs zayıftır. Çünkü hadîs imamları, İ s - m â i l b i n A y y â ş ' ı Ş a m halkından yaptığı rivâyetlerde sıka saymışlar. Fakat H i c â z l ı lardan yaptığı rivâyetleri zayıf görmüşlerdir. Kendisi bu hadîsi H i c â z halkından olan M û s â b i n U k b e ' den rivâyet etmiştir.»

Hulâsa, bu hadîsin senedi zayıf da sayılsa metni sahîhtir. Çünkü bu hususta müteaddit hadîsler bulunur. Bunlar birbirini takviye ettiği için Cumhur, cünüb ve hayz hâlindekilerin K u r ' a n okumalarını haram saymıştır.

(١٠٦) باب تحت كل شعرة جنابة

106 — HER KILIN ALTINDA BİR CÜNÜBLÜK VARDIR, BÂBI

٥٩٧ – حدثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ . ثنا الْحَرِثُ بْنُ وَجِيهٍ . ثنا مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ تَحْتَ كُلِّ شَعْرَةٍ جَنَابَةً . فَاغْسِلُوا الشَّعَرَ ، وَأَنْقُوا الْبَشَرَةَ » .

الحديث قد ضعفه الترمذى وأبو داود .

TERCEMESİ

597) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle söylemiştir : Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* buyurdu ki : **«Her kılın altında bir cünüblük bulunur. Bunun için kılları yıkayınız ve deriyi iyice temizleyiniz.»**"

Not : Tirmizî ve Ebû Dâvûd, bu hadîsi zayıf görmüşlerdir.

٥٩٨ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ . حَدَّثَنِي عُتْبَةُ بْنُ أَبِي حَكِيمٍ ، حَدَّثَنِي طَلْحَةُ بْنُ نَافِعٍ . حَدَّثَنِي أَبُو أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيُّ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ . وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ . وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ ، كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهَا » قُلْتُ : وَمَا أَدَاءُ الْأَمَانَةِ ؟ قَالَ « غُسْلُ الْجَنَابَةِ ، فَإِنَّ تَحْتَ كُلِّ شَعْرَةٍ جَنَابَةً » .

في الزوائد : إسناده ضعيف لأن طلحة بن نافع لم يسمع من أبي أيوب .

TERCEMESİ

598) "... Ebû Eyyüb El-Ensârî *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle demiştir : Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* buyurdu ki :

«Beş vakit namaz, Cuma namazları ve emaneti edâ etmek, aralarındaki (küçük) günahlara keffaret olur.» Ben : Emaneti edâ etmek nedir? diye sordum. Buyurdular ki :

«Cünüblük guslüdür. Çünkü her kılın altında bir cünüblük vardır.»"

Not : Râvilerden Talha bin Nâfi, Ebû Eyyûb'tan hadis işitmediği için, bu senedin zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini Beyhaki, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî: Râvi El-Hâris İbn-i Vecih'in hadîsi garibtir. Kendisini yalnız hadîsinden tanırız, demiştir. Ebû Dâvûd da: El-Hâris bin Vecih'in hadîsi münker olup, kendisi zayıftır, demiştir.

Hadîsin mânâsına gelince : «Her kılın altında bir cünüblük vardır.» cümlesi ile vücudunun dış kısmının tamâmen cünüb sayıldığı bildirilmek istenmiştir. Vücudun her tarafı cünüb sayıldığı için, vücuddaki bütün kılların yıkanması emrediliyor.

Hattâbî: «Hadîsin zâhiri saç örgülerinin cünüblükten gusül edilirken çözülmesini vâcib kılıyor. Çünkü örgü, çözülmedikçe bütün kılların her tarafının ıslatılması mümkün değildir. İbrâhim En-Nahâi, örgünün çözdürülmesini vâcib görmüştür. Fakat âlimlerin kahir ekseriyetine göre örgünün çözülmesi önemli değildir. Mühim olan bütün kılların her tarafının ıslatılmasıdır. Islatıldığı takdirde örgü çözdürülmeden yapılan gusül kâfidir.' demiştir. Örgü çözdürme ile ilgili geniş tafsilât 108. bâbta anlatılacaktır.

Hadîsin : «Deriyi iyice temizleyiniz.» cümlesinden maksad, derinin kirlerden ve suyun deriyi ıslamasına mânî olan maddelerden giderilmesidir. Çünkü her hangi bir şey, derinin en küçük bir yerine suyun ulaşmasına mâni olduğu takdirde cünüblük kalkmaz.

H a t t â b î: «Cünüblükte buruna su çekmek ve ağıza su almak vâcibtir, diyenler bu hadîse dayanırlar. Çünkü burun içinde kıl bulunur. Ağzın içi de vücudun dışından sayılır, demişlerdir. Fakat bu görüş lügat ehlinin sözüne aykırıdır. Şöyle ki: Hadîste geçen «beşere» kelimesi, bakan adamın gözle gördüğü bedenin dış kısmına denir. Ağızın iç kısmı bilindiği gibi karşıdan bakıldığı zaman görülmez. Ağız ve burunun iç kısmına; أَدَمْ denir, demiştir. H a t t â b î ' nin bu sözü reddedilmiştir. Çünkü lügat ehlinden C e v h e r î ve başkaları أَدَمْ ' nin, derinin ete bakan iç yüzüne denildiğini belirtmişlerdir. Ağız ve burunun iç kısmı böyle değildir. Bu itibarla gusülde ağıza su almanın gerekliliği bu hadîsten çıkarılabilir.

E l - A y n î de: 'İ m a m - ı Â z a m bu hadîse dayanarak gusülde mazmaza ve istinşak'ın farz olduğunu söylemiştir. İstinşâk farzdır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Her kılın altında cünüblük var.» buyurmuştur. Burunun içinde de kıllar vardır. Mazmazaya gelince; Ağızın içi, bedenin dış kısmından sayılır. Nitekim, oruçta ağıza bir şey alınabilir. Mazmaza bu itibarla farz kılınmış, H a t t â b î ' nin dediği itibarla farz kılınmamıştır,» demiştir.

HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1 — Bütün deriyi ve kılları suyla ıslatmak guslün farzıdır.

2 — Deri ve kıllara suyun ulaşmasına mâni olan şeyleri gidermek gerekir.

E b û E y y û b - i E n s â r î (Radıyallâhü anh)'nin hadîsine gelince; Bu hadîste beş vakit namaz ile Cumâ namazının ve emaneti ödemenin fazîleti anlatılarak, bunlara riâyet edildiği takdirde bunların, aralarında işlenen günahlara kefâret olduğu bildirilmiştir. Günahlardan maksad, kul hakkı ile ilgisi olmayan küçük günahlardır. Buna benzer hadîsler böyle yorumlanır. Hadîste geçen: «Emanetin edâsı» ile cünüblükten dolayı, yapılan guslün kasdedildiği, râvinin sorusu üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından açıklanmıştır. S i n d î, cünüblükten dolayı yapılan, guslün, bir emâneti ödemek olarak sayılması ile ilgili olarak şöyle der: 'Emânet sâhibi, emânete müstahak olduğu gibi, insan vücudu da, cünüplükten sonra gusle müstahak olur. Bu nedenle gusül, sâhibine ödenmesi vâcip olan emânetler cümlesinden sayılmış ve ona emânet denmiştir.

٥٩٩ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا الأسود بن عامر . ثنا حمّاد بن سلمة ، عن عطاء بن السّائب ، عن زاذان ، عن علي بن أبي طالب ، عن النبيّ ﷺ قال « من ترك موضع شعرة من جسده ، من جنابة ، لم يغسلها ، فعل به كذا وكذا ، من النّار » .

قال علي : فمن ثمّ عاديت شعري . وكان يجزّه .

TERCEMESİ

599) "... Ali bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle söylemiştir : Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :*

«Cünüblükten guslederken, cesedinden bir kıl yerini terkedip yıkamayan kimseye cehennem ateşinden şöyle, şöyle azab verilir.» buyurmuştur.

Ali (Radıyallâhü anh) : İşte bundan dolayı ben, kıllarıma karşı düşmanca davrandım, demiştir. Ve kıllarını traş ederdi."

İZAHI

Ahmed, Ebû Dâvûd, Dârimi ve Beyhakî de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Hadîsteki (kıl yeri) tâbiriyle, kılın deri içindeki kökü kasdedilmemiştir. Suyun oraya ulaşması vâcib değildir. Bu tâbirden maksad, cünüblükten gusledilirken, yıkanmayan en ufak bir yerdir. Hadîsin tehdid ile ilgili cümlesinde : «... Ona ...» zamiriyle, bedeninden kuru bir yer bırakan kişi veyâhut, kuru kalan yer kasdedilmiştir. Yâni ya adamın ta'zib edileceği veya kuru kalan yerin ta'zib edileceği haber veriliyor. Ali (Radıyallâhü anh : «Ben kıllarıma karşı düşmanca davrandım.» sözü ile şunu kasdeder : 'Bu tehdidi ve şiddetli azabı duyduğum için başımın saçlarına karşı düşmanca davrandım.' Hz. Ali (Radıyallâhü anh) derisinin ve kıllarının her tarafına suyun bulaşmaması endişesi ile saçını sık sık kısaltır veya usturayla kazıtırdı.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Cünüblük guslünde bütün bedeni ve beden üzerindeki kılların hepsini suyla ıslatmak vâciptir.

2 — Bundan az bir parçayı bile terkeden kişinin guslü bâtıl olduğu için, Allah'ın dilediği sürece ateşte ta'zib edilir. Guslederken,

bir yeri terkedip, pek ara vermeden orayı da yıkayan kimsenin guslü, âlimlerin ittifakı ile sahîhtir. Ve bir azâba müstahak olmaz. Şâyet guslederken ıslattığı uzuvlar mutedil bir havada kuruduktan bir süre sonra yıkamadığı yeri su ile ıslatırsa, H a n e f î, Ş â f i î ve H a n b e l î imamlarına göre gusül sahîhtir. Çünkü bütün vücudu aralıksız yıkamayı şart koşmamıştır. M â l i k î mezhebine göre, bu adamın bütün vücudunu yeniden yıkaması gerekir. Çünkü onlara göre bütün vücudu aralıksız yıkamak gerekir.

3 — Başı usturayla traş etmek veya saçı kısaltmak câizdir.

(١٠٧) باب فى المرأة ترى فى منامها ما يرى الرجل

107 — RÜYASINDA ERKEĞİN GÖRDÜĞÜNÜ GÖREN KADIN HAKKINDAKİ BÂB

٦٠٠ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وعلي بن محمد. قالا: ثنا وكيع، عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن زينب بنت أم سلمة، عن أمها أم سلمة؛ قالت: جاءت أم سليم إلى النبي ﷺ فسألته عن المرأة ترى في منامها ما يرى الرجل؟ قال «نعم. إذا رأت الماء فلتغتسل» فقلت: فضحت النساء. وهل تحتلم المرأة؟ قال النبي ﷺ «تربت يمينك. فبم يشبهها ولدها إذا؟».

T E R C E M E S İ

600) "... (Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in muhterem hanımlarından) Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

(Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ın annesi) **Ümmü Süleym** (Radıyallâhü anhâ), **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **giderek, rüyasında erkeğin gördüğü şeyi gören kadının durumunu O'na sordu. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Evet. Kadın su (menî) **gördüğü zaman gusletsin.»** buyurdu. **Bunun üzerine ben** (soru sâhibi Ümmü Süleym'e) : **Sen kadınları rezil ettin. kadın ihtilâm olur mu? dedim. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :

«Elin topraklansın. (= ayıp ediyorsun.) **Kadının suyu yoksa hangi sebeple çocuğu kendisine benzer?»** buyurdu."

İ Z A H I

B u h â r î, M ü s l i m, E b û D â v û d ve T i r m i z î de Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini farklı lafızlarla rivâyet etmişlerdir. Bütün rivâyetlerde Ü m m ü S ü l e y m (Radıyallâhü anhâ)'in, ihtilâm olan kadının hükmünü Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorduğu ve verilen cevapta, menî gördüğü takdirde gusletmesinin gerekli olduğu belirtiliyor. Ü m m ü S ü l e y m (Radıyallâhü anhâ)'in sorusu ve verilen cevâbı rivâyet eden Sahâbî, bâzı rivâyetlerde Ü m m-ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ) olduğu gibi, diğer bir kısım rivâyetlerde de Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dir. Bâzı rivâyetlerde E n e s b i n M â l i k (Radıyallâhü anh), olayı anlatıyor. Nitekim 601 nolu hadîs böyledir. Kezâ bâzı rivâyetlerde Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nin, diğer bir kısım rivâyetlerde Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin Ü m m ü S ü l e y m (Radıyallâhü anhâ)'ya itiraz ettiği bildirilmektedir. Bu nedenle Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu iki muhterem hanımının berâber itiraz etmiş olmaları muhtemeldir.

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, kadının su görmesi hâlinde gusletmesinin gerekliliğini bildirmesinden sonra böyle bir soruyu sorduğundan dolayı Ü m m ü S ü l e y m (Radıyallâhü anhâ)'yi kınayan Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ) veyâ Â i ş e (Radıyallâhü anh)'nin: **«Kadın ihtilâm olur mu?»** sorusu inkâr anlamını taşır. Yâni böyle bir şey olmaz denmek istenmiştir. E l - I r a k î bu husûsta şöyle der: 'Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cevâbından sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcesi, soru sâhibine: **«Kadın ihtilâm olmaz»** demiştir. Bu söz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğuna ters düşmez. Çünkü bir şeyin şer'î hükmünü anlatmak, onun bilfiil vuku' bulmasını gerektirmez. Nitekim fıkıhçılar, hükümleri bilinsin diye, vuku' bulması aklen mümkün olan bir çok meseleyi anlatırlar.. Halbuki hiç de vaki olmaz. Kadının ihtilâm olması aklen mümkün olmakla berâber bilfiil vuku bulmasını tahmin etmeyen muhterem annemiz, kadınları mahçup eden bu soruya gerek görmediği için soru sâhibini yadırgamış ve böyle şey olmaz demiştir.»

İ b n - i A b d i ' l - B e r r ise şöyle der: 'Her kadının ihtilâm olmadığı hadîsten anlaşılıyor. Çünkü her kadın bunu görseydi Â i ş e ve Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhümâ), bunu inkâr et-

mezlerdi. Bâzı erkekler de ihtilâm olmaz. Ancak kadınlarda ihtilâm olmamak oranı daha yüksektir.'

S ü y û t î de: 'Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcelerinin bir özelliği mâhiyetinde olmak üzere ihtilâm olmaktan korunmuş olmaları muhtemeldir. Nasıl ki, Peygamberler de ihtilâm olmazlar.' demiştir.

تَرِبَتْ يَمِينُكِ cümlesini terceme ederken: **«Elin topraklansın.»** diye mânâlandırdık ve parentez içi ifâdeyle: «Ayıp ediyorsun» diye yorumladık. Bu cümlenin asıl mânâsı, dediğimiz gibi: **«Elin topraklansın.»** olup, fakir olmaktan kinâyedir. Yâni: «Fakir olasın» demektir. Lâkin araplar bu cümleyi asıl mânâsından başka mânâlarda kullanmayı itiyat hâline getirmişler ve bir beddua anlamını kasdetmez olmuşlardır. Bu nedenle Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhive Sellem), muhterem zevcesine hitâben kullandığı bu cümle ile beddua kasdetmemiştir. Gaye, zevcesinin soruyu yadırgamasını red etmek ve bilâkis onu kınamaktır.

Hadisin son kısmında çocuğun anasına benzemesinin nedeni olarak, onun menîsi gösteriliyor. **El-Menhel** yazarı benzer başlık altında açılan bâbta rivâyet olunan bu hadîsin açıklamasını yaparken, çocuğun annesine benzemesini şöyle anlatır: «Buradaki benzemekten maksad bâzı vasıflarda çocuğun annesine ortak olmasıdır. Şöyle ki; Erkeğin suyu kadının suyuna galip geldiği zaman çocuk babaya benzer. Aksi halde anneye benzer. Eğer annenin suyu olmasaydı çocuk, aslâ ona benzemezdi. M ü s l i m 'in sahîh'inde: **«Annenin suyu babanın suyuna üstün gelirse çocuk dayılarına benzer. Babanın suyu üstün geldiği zaman, çocuk amcalarına benzer. Çocuk annesine benzediği için dayılarına, babasına benzediği için amcalarına benzer.»**

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Yararlı olan mes'eleyi sormaktan hayâ edilmemelidir.
2. Lüzumu hâlinde böyle soru soran kişi kınanmamalıdır.
3. **Onu kınayan kişi, davranışından dolayı ayıplanmalıdır.**
4. Kadın ihtilâm olup, su gördüğü zaman gusletmelidir.
5. Kadın, erkek gibi ihtilâm olabilir. Ve suyu vardır.
6. Çocuk, bâzen babasına benzediği gibi bâzen de annesine benzer.

٦٠١ — حدثنا محمد بن المثنى . ثنا ابن أبي عدي ، وعبد الأعلى ، عن سعيد بن أبي عروبة ، عن قتادة ، عن أنس ؛ أن أم سليم سألت رسول الله ﷺ عن المرأة ترى في منامها ما يرى الرجل ؟ فقال رسول الله ﷺ « إذا رأت ذلك ، فأنزلت ، فعليها الغسل » فقالت أم سلمة : يا رسول الله ! أيكون هذا ؟ قال « نعم . ماء الرجل غليظ أبيض . وماء المرأة رقيق أصفر . فأيهما سبق أو علا ، أشبهه الولد » .

TERCEMESİ

601) "... Enes (bin Mâlik) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Ümmü Süleym (Radıyallâhü anhâ), **uykusunda erkeğin gördüğü şeyi gören kadının hükmünü, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**e sormuş ve Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Kadın onu (ihtilâmı) **rüyâsında görüp menî çıkarırsa gusletmesi gerekir.» buyurmuştur. Bunun üzerine** (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden) **Ümmü Seleme** (Radıyallâhü anhâ) : **Yâ Resûlallah! Bu olur mu? diye sormuştur. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **O'na :**

«Evet (olur). **Erkeğin suyu koyu beyazdır. Kadının suyu ince sarıdır. İki sudan hangisi önce gelir veyâ gâlip olursa, çocuk onun sâhibine benzer.» buyurmuştur."**

Ümmü Süleym (R.A.)'in Hal Tercemesi

Peygamber (S.A.V.)'e soru soran Ümmü Süleym (R.A.), Milhân bin Hâlid bin Zeyd bin Haram bin Cündüb (R.A.)'ün kızı olup, Ensardandır. Peygamber (S.A.V.)'in hizmetçisi Enes bin Mâlik (R.A.)'in annesidir. Bu künye ile tanınmış olup, ismi hakkında ihtilaf vardır. Kimisi Sehle, kimisi Rumeyle, kimisi de Müleyke demiştir. Cahiliyet devrinde Mâlik bin En-Nadr ile evlenmiş ve ondan oğlu Enes (R.A.) olmuştur. Ensâr-ı Kiram'dan ilk müslümanlarla beraber iman etmiştir. Kocası Mâlik, bu duruma çok kızmış ve Şam'a gidip, orada ölmüştür. Bundan sonra Ebû Talha (R.A.) ile evlenmiştir. İmam Ahmed'in Enes bin Mâlik (R.A.)'den rivâyet ettiğine göre Ebu Talha (R.A.) müslüman olmadan önce Ümmü Süleym (R.A.)'e istekli çıkmış ve Ümmü Süleym (R.A.) ona verdiği cevapta müslümanlığı kabullenmesi halinde kendisi ile evleneceğini ve müslümanlığı kabullenmesinden başka bir sıdak istemiyeceğini bildirmiştir. Bunun üzerine Ebu Talha (R.A.) gidip düşünmüş daha sonra gelerek, kelime-i şahadet getirmiş ve bundan sonra evlenmişlerdir. Ümmü Süleym, Resûlullah (S.A.V.) ile beraber savaşmıştır.

٦٠٢ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَا : ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ خَوْلَةَ بِنْتِ حَكِيمٍ ؛ أَنَّهَا سَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْمَرْأَةِ تَرَى فِي مَنَامِهَا مَا يَرَى الرَّجُلُ ؟ فَقَالَ « لَيْسَ عَلَيْهَا غُسْلٌ حَتَّى تُنْزِلَ . كَمَا أَنَّهُ لَيْسَ عَلَى الرَّجُلِ غُسْلٌ حَتَّى يُنْزِلَ » .

في الزوائد : إسناد هذا الحديث ضعيف لضعف علي بن زيد . وأصل الحديث رواه النسائي .

TERCEMESİ

602) ... Havle bint-i Hakîm *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Rüyâsında erkeğin gördüğü şeyi gören kadının hükmünü kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormuş ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«**Su inzal etmedikçe erkeğe gusletmek gerekmediği gibi kadına da, su inzal etmedikçe gusletmek gerekmez.**»"

Not : 'Ravi Ali bin Zeyd zayıf olduğu için, hadîsin isnadının zayıf olduğu Zevaid'de bildirilmiştir. Nesâî, hadîsin aslını rivâyet etmiştir.'

Nesâî, Ahmed ve İbn-i Ebi Şaybe'nin bu hadîsi rivâyet ettiklerini beyan eden Miftahu'l-Hace yazarı şöyle der : Süyûti, El-Camiü'l-Kebir'de bu hadisin sahîh olduğunu söylemiştir. El-Hâfız da Fethü'l-Bari'de bu hadîsi zikretmiş fakat üzerinde konuşmamıştır. Hadisin mânâsı üzerinde ittifak vardır.

601 nolu Enes (R.A.)'in hadîsini Müslim de rivâyet etmiştir.

Ümmü Seleme (R.A.)'nin Hal Tercemesi

Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in muhterem zevcelerinden olan bu hanımın adı Hind bint-i Ebi Ümeyye El-Kureşiyye El-Mahzumiye'dir. Resûlullah (S.A.V.) ile evlenmeden önce Ebu Seleme Abdullah bin Abdi'l-Esed'in nikâhı altında idi. Eşiyle beraber ilk müslümanlardan olup, Habeşistan'a hicret etmişler, orada Seleme adlı kızları olmuş, sonra Mekke'ye dönmüşler ve Medine'ye hicret etmişlerdir. Medine'de Ömer, Durre ve Zeyneb adlı çocukları olmuştur. Medine'de iken eşi vefat edip, iddeti bittikten sonra Ebu Bekir (R.A.) kendisiyle evlenmek istemiş, fakat O, reddetmiştir. Bilâhare Resûl-i Ekrem (S.A.V.) evlilik talebinde bulununca Ümmü Seleme şu cevabı göndermiştir : 'Ben kıskanç bir kadınım. Çocuklarım vardır. Yakınlarımdan kimse burada yoktur.' Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (S.A.V.) onun bu mazeretlerini şöyle cevaplandırmıştır : **«Senin kıskançlığın için Allah'a dua ederim, kıskançlığın gider. Çocuklarına ben bakarım. Yakınların burda olsun olmasın, bu işten hoşlanmıyacak yoktur.»** Bunun üzerine Ümmü Seleme (R.A.), oğlu Ömer'e : Kalk, Peygamber (S.A.V.)'in nikâh işini bitir, demiş ve Fahr-i Kâinat efendimizle evlenme şerefine nâil olmuştur.

(Devamı 281.ci sahifede)

(١٠٨) باب ما جاء في غسل النساء من الجنابة

108 — KADINLARIN CÜNÜBLÜKTEN GUSLETMELERİ HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

٦٠٣ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا سفيان بن عيينة ، عن أيوب بن موسى ، عن سعيد بن أبي سعيد المقبري ، عن عبد الله بن رافع ، عن أم سلمة ؛ قالت : قلت : يارسول الله ! إني امرأة أشد ضفر رأسي . فأنقضه لغسل الجنابة ؟ فقال « إنما يكفيك أن تحثي عليه ثلاث حثيات من ماء . ثم تفيضي عليك من الماء فتطهرين » . أو قال « فإذا أنت قد طهرت » .

TERCEMESİ

603) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e : **Yâ Resûlallah! Ben saçımın örgüsünü çok sıkı bağlayan bir kadınım. Cünüblük guslü için örgümü çözeyim mi? diye sordum. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdular ki :**

«Başına üç avuç su atman, sonra vücuduna su dökmen kâfidir. Sen bununla temizlenirsin.» veya buyurdu ki : «İşte o zaman sen temizlenmiş olursun.»"

İZAHI

Müslim, Nesâi, Ebû Dâvûd, Beyhaki ve Tirmizî de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, hadîsinin hasen - sahîh olduğunu söylemiştir.

Ümmü Seleme .... **(Baştarafı 280.ci sahifede)**

Ümmü Seleme (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'den 378 hadis rivâyet etmiştir. Buhârî ve Müslim 13 hadîsi müttefikan ve üçer hadîsi münferiden rivâyet etmişlerdir. Râvileri, oğlu Ömer, kızı ve Nâfi, Ebû Osman En-Nehdî, Saîd bin El-Müseyyeb, Küreyb mevla İbn-i Abbas ve başkalarıdır. Hicretin 59. yılı vefat etmiş ve Ebû Hüreyre (R.A.), cenaze namazını kıldırmıştır. Zehebî, Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in son vefat eden hanımının Ümmü Seleme (R.A.) olduğunu söylemiştir. (El-Menhel Cilt : 2, Sah. 332)

Ü m m ü S e l e m e, sıkı bağladığı peliklerini, cünüblük guslü için çözmek mecburiyetinde olup olmadığını sorunca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), üç avuç suyu başına dökmesinin kâfi geldiğini buyurmuştur. Pelikleri çözmenin gerekli olmadığı anlaşılıyor. Üç avuç suyu dökmek şartı kasdedilmemiştir. Gaye, suyun her tarafa ulaşmasıdır. Örgülü saçın iç kısımlarının ıslatılması için çoğu zaman, üç defa su dökmek gerektiği için, hadîste, «Üç defa» tâbiri kullanılmıştır. Bâzen bir defa ile her taraf ıslatılabilir, bâzen de üç defadan fazlaya ihtiyaç duyulur.

H a t t a b î : 'Cünüp adamın suya daldığı veya bol suyu vücuduna döktüğü zaman, eliyle vücudunu ovalamasa bile guslünün sahîh olduğu hadîsten anlaşılıyor. M â l i k b i n E n e s hâriç bütün fıkıhçıların kavli budur. M â l i k b i n E n e s'e göre, kişi cünüblükten guslettiği zaman elini vücudunun her tarafına sürmedikçe gusül tam sayılmaz. Kezâ, kolunu veyâ ayağını suya tahâret niyetiyle batırdığı zaman onu eliyle ovalamadıkça o uzvun tahâreti yapılmış olmaz. H a t t â bî, sözlerine devamla şöyle der: Bir avuç suyla başın her tarafı ıslatıldığı zaman bunun kâfi geldiği ve üç defa yıkamanın vâcib olmayıp, müstahab olduğu hadîsten anlaşılıyor' demiştir. El-Menhel yazarı, bu konu için açılan bâbta rivâyet olunan mezkûr hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:

«Hadîs, kadının cünüblük guslünü yaparken pelikleri çözmek zorunda olmadığına delâlet eder. Bu hususta, âlimler arasında ihtilâf vardır:

1 — H a n e f i âlimlerine göre; peliklerin dip kısmı ıslanırsa kadın, onu çözmek mecburiyetinde değildir. Fakat erkek, peliklerinin dip kısmına su ulaşsa bile, çözmek mecburiyetindedir. Erkek ile kadın arasındaki ayırımın hikmeti şudur: Pelikleri çözmek kadına güçtür. Saçlarını kesmesi de suçtur. Bunun için pelikleri çözmek yükümlülüğü kalkmıştır. Fakat erkek böyle değildir. Guslederken mutlaka pelikleri çözmek mecburiyetindedir. Çünkü güçlük yoktur. (Yâni saçını da kısaltabilir, peilklerini kesebilir.) Delîlleri bu ve benzeri hadîslerdir.

2 — Ş â f i î l e r'e göre; Pelik çözülmeden saçların her tarafına su ulaşırsa çözmek vâcip değildir. Aksi takdirde vâcibtir. Bu hususta erkek ile kadın arasında bir fark yoktur. Aynı şekilde cünüplük, lahusalık ve aybaşı âdeti arasında bir fark yoktur. Delîlleri ise; 597 - 598 nolu hadîslerdir. Bir de: Ü m m ü S e l e m e (Radıyallahü anhâ)'nin saçları hafifti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem), saçının her tarafına suyun ulaşacağını bildiği için peliklerini çözmesini emretmemiştir, derler.

3 — Mâlikî'lere göre; Saç, kıvırcık olup, çok sıkı ise gusülde çözülmesi vâciptir. Abdestte vâcib değildir. Şâyet üç veya daha fazla iple örülmüş ise, sıkı olsun olmasın gusül ve abdestte çözülmesi vâcibtir. Eğer bir veya iki iple örülü olup, sıkı ise çözülür, aksi takdirde çözülmesi mecburi değildir. Bu hususta erkekle kadın arasında bir fark yoktur. Kezâ cünüplük guslü ile diğer gusüller arasında bir fark yoktur. Onların delîlleri de, Şâfiîler'in delîl olarak gösterdikleri hadîslerdir.

4 — Hanbelî âlimlerine göre hayz ve nifas guslünde pelikleri çözmek vâcibtir. Cünüplük guslünde ise peliklerin dip kısmına su ulaşırsa peliği çözmek vâcib değildir. Bu ayırıma delîl olarak da Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayızdan guslünü yapmak isteyen Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya buyurduğu şu emri göstermişlerdir: «Başını (saçını) çöz ve tara.» Hanbelîler: Taramak, örgülü olmayan saçta mümkündür, demişlerdir. Fakat bu delîl şöyle reddedilmiştir: Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi hac mevsiminde idi. Umre için ihrama girmişti. Sonra Mekke'ye girmeden aybaşı âdetini gördü. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) O'na başının peliklerini çözüp taramasını ve yıkanıp, hac için ihrama girmesini emretmişti. Âişe (Radıyallâhü anhâ), hayzdan henüz temizlenmemişti. Bu nedenle, onun yaptığı gusül, hayzdan kesilme guslü değil, temizlik için yıkanmadır. Dolayısıyla Ümmü Seleme'nin hadîsine muârız olamaz.»

HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1 — Cünüplük guslünde kadın, peliklerini çözmeye mecbur değildir.

2 — Vücûdun her tarafının suyla ıslatılması kâfidir. Bu husustaki tafsilâtı ve pelikleri çözme hususunda âlimler arasındaki ihtilâfı yukarda verdik.

٦٠٤ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ

أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ؛ قَالَ: بَلَغَ عَائِشَةَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو يَأْمُرُ نِسَاءَهُ، إِذَا اغْتَسَلْنَ، أَنْ يَنْقُضْنَ رُءُوسَهُنَّ. فَقَالَتْ: يَا عَجَبًا لِابْنِ عَمْرٍو هٰذَا. أَفَلَا يَأْمُرُهُنَّ أَنْ يَحْلِقْنَ رُءُوسَهُنَّ. لَقَدْ كُنْتُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَغْتَسِلُ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ. فَلَا أَزِيدُ عَلَى أَنْ أُفْرِغَ عَلَى رَأْسِي ثَلَاثَ إِفْرَاغَاتٍ.

TERCEMESİ

604) "... Ubeyd bin Umeyr (81) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Âişe (Radıyallâhü anhâ), **Abdullah bin Amr** (Radıyallâhü anh)'ın, **kendi yakını olan kadınlara guslettikleri zaman peliklerini çözmelerini emrettiğini duymuş ve:**

«Bu İbn-i Amr'e şaşarım. Kadınlara, guslettikleri zaman saçlarını traş etmelerini niye emretmiyor? Vallahi ben ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir kabtan guslederdik. Başıma üç defa su dökmekten fazla bir şey yapmazdım.»"**

İZAHI

Miftâhü'l-Hâce'nin beyânına göre bu hadîsi Ahmed ve Müslim de rivâyet etmişlerdir. Hadîs kadınların gusül için peliklerini çözmelerinin vâcib olmadığına delâlet eder. Abdullah bin Amr'ın pelikleri çözme emrine gelince; O'nun, yakını olan hanımların saçlarının gür olup, çözülmeden ıslanmıyacağını bildiği için bu emri verdiği muhtemeldir. Yâhut Ümmü Seleme ve Âişe (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsleri kendisine ulaşmadığı için, behemehal pelikleri çözmeyi vâcib görmüş olabilir. Bir de şu ihtimâl var: Müstahablık ve ihtiyat için bu emri vermiş olup, vâcibliği görüşünde olduğu için değildir.

---

(81) Ubeyd bin Umeyr bin Katâde bin Said El-Leysî, Mekkeli olup, bu yerin kadılığını yapmıştır. Babasından, Ömer, Ali, Ebû Mûsa El-Eş'ârî, Ubeyd bin Kâ'b ve diğerlerinden (R.A.) rivâyet etmiştir. Râvisi Atâ bin Ebî Rabah, Amr bin Dinâr, Mücahid ve başkalarıdır. İbn-i Muin ve Ebû Zur'a sıka olduğunu, El-İclî de, tâbiîlerin büyüklerinden bir sıka olduğunu söylemişlerdir. Hicretin 64 veya 68. yılı vefat etmiştir. (El-Menhel C. 4, Sah. 112)

(١٠٩) باب الجنب ينغمس فى الماء الدائم أيجزئه

109 — DURGUN SUYA DALAN CÜNÜB GUSLETMİŞ OLUR MU? BÂBI

٦٠٥ — حدثنا أحمد بن عيسى، وحرملة بن يحيى المصريان. قالا : ثنا ابن وهب، عن عمرو بن الحارث، عن بكير بن عبد الله بن الأشج ؛ أن أبا السائب، مولى هشام ابن زهرة، حدثه أنه سمع أبا هريرة يقول: قال رسول الله ﷺ « لا يغتسل أحدكم فى الماء الدائم وهو جنب » فقال : كيف يفعل ؟ يا أبا هريرة ! فقال : يتناوله تناولا .

T E R C E M E S İ

605) "... Hişam bin Zühre'nin mevlâsı Ebü's-Sâib *(Radıyallâhü anhüm)*'den :

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)**'den şöyle dediğini işittim : Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki :**

«Her hangi biriniz cünüb iken, sakın durgun suda yıkanmasın.» Ebü's-Sâib : Yâ Ebâ Hüreyre! Adam nasıl yapacak? diye sordu. Bunun üzerine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) **: O sudan alıp, yıkanacak, dedi."**

İ Z A H I

Hadîste geçen; لا يغتسل cümlesi olumsuzluk veya yasaklık için olabilir. Olumsuzluk için ise **«Gusledemez.»**, yasaklık için ise **«gusletmesin.»** demektir.

S i n d î ' nin dediğine göre E l - K â d ı , El-Mesâbih şerhinde şöyle demiştir : «Gusletmeme hükmünün durgun suya bağlanması, cünüblük guslünde kullanılan suyun, durgun olduğu takdirde temizleyicilik vasfını yitirmiş olduğuna delâlet eder. Eğer temizleyicilik vasfı kalmış olsaydı durgunluk kaydı mânâsız olurdu. Temizleyicilik vasfı kalkınca ya E b û H a n î f e ' nin dediği gibi temizliği de kalmaz yâni o su pis sayılırdı. Ya da Ş â f i î ' nin dediği gibi temizleyicilik vasfı gitmekle berâber temizdir. Yâni abdest, gusül ve necâsetin giderilmesinde kullanılamaz. Fakat başka türlü kullanılabilen temiz bir sudur.»

S i n d î bu nakli yaptıktan sonra: «Bence hadîsteki yasaklama, şer'i veyâ tıbbî yönden mekruhluk içindir. Yâni durgun suda gusletmek dînen mekruhtur. Veyâhut sağlık yönünden mekruhtur. Yasaklama, durgun su içinde gusül edile edile, onun renk, koku ve tad bakımından değişmesine yol açma endişesi için de olabilir. Durgun su miktarı belirtilmeden konmuş olan yasaklama, sözümüzü te'yid eder. Kadının dediği gibi olmuş olsaydı, o durgun suyun az su olması şartı koşulacaktı. Ki H a n e f î mezhebine göre boyutları 10 zira'dan az olan; Ş â f i î mezhebine göre de iki kulleden az olan su, şer'an az sayılır. Hulâsa hadîste musta'mel su hakkında, mezheblerden herhangi birisinin görüşüne delâlet yoktur.» demiştir.

Hadîs, M ü s l i m ' in **(Durgun Suda Gusletmeyi Yasaklama)** bâbında rivâyet edilmiştir. Ne v e v î, bu hadîsi açıklarken aşağıdaki malûmatı veriyor:

«Ravî E b ü ' s - S â i b ' in adı bilinmiyor. Durgun suda gusletmenin hükümlerine gelince; Ş â f i î olan arkadaşlarımız ve başka âlimler demişler ki: 'Durgun su az olsun, çok olsun içinde gusletmek mekruhtur. Kezâ, akan kaynak suyu içinde gusletmek de mekruhtur.' Ş â f i î rahmetli, **El-Buveytî**'de: 'Taşsın, taşmasın, cünübün kuyu içinde gusletmesi mekruhtur. Durgun suyun azı ve çoğu birdir. Ben, onda gusletmeyi mekruh görürüm,' demiştir. İşte

Ş â f i î imamının nassı budur. Kezâ arkadaşlarımız ve başka âlimler, ayni sözü söylemişlerdir. Anılan kerâhet tahrim için değil, tenzih içindir. Mekruh olduğu halde kişi, durgun suda cünüblük guslünü yaptığı zaman su musta'mel (kullanılmış ve tahâret için elverişli sayılmayan suya bu isim verilir) sayılır mı? Bu husûsta arkadaşlarımızca bilinen şu tafsilât vardır: Eğer su iki kulle (yaklaşık olarak 210 litre) veya daha çok ise, içinde bir kaç kişi ayrı ayrı zamanlarda gusletseler bile müsta'mele dönüşmez. Şâyet su iki kulleden az ise, cünüb kişi gusle niyet etmeden içine dalar da, bütün vücûdu su içine gömüldükten sonra gusle niyet ederse cünüblüğü kalkmış olur. Su da müsta'mel sayılır. Eğer vücûdunun bir kısmı, meselâ dizlerine kadar suya girdikten sonra ve henüz bütün vücûdu suyun içine gömülmeden önce gusle niyet ederse su müsta'mele dönüşür. Su içinde bulunan uzuvlarının cünüblüğü âlimlerin ittifakıyla kalkar. Dışarda kalan vücudunu suya gömdüğü zaman Ş â f i î mezhebinin sahîh, meşhur ve fetvâ verilen kavle göre, o yerlerin cünüblüğü de kalkmış olur. Çünkü gusleden kişi, o sudan çıkmadıkça onun için müsta'mel sayılmaz. Arkadaşlarımızdan E b û A b - d i l l a h E l - H ı d r î: Kişinin su dışında kalan uvuzlarının cü-

nüblüğü artık o suyla kalkmaz, demiş ise de, doğrusu ilk görüştür. Yukarıdaki hüküm, vücûdunun bir kısmını suya daldırıp, gusle niyetlendikten sonra, sudan çıkmadan vücûdunun kalan kısmını da suya daldıran kimse içindir. Şâyet vücûdunun bir kısmını daldırıp, gusle niyetlendikten sonra, su içinden çıkar da, sonra tekrar suya girip, kalan uzuvlarını daldırırsa âlimlerimizin ittifakıyla ikinci girişte yıkanan uzuvların cünüblüğü kalkmaz.

Şâyet iki kulleden az su içine iki kişinin dalması mümkün olur da, ikisi daldıktan sonra berâber gusle niyet ederlerse, gusülleri sahîh olur. Su da müsta'mel sayılır. Eğer birisi diğerlerinden önce gusle niyet ederse, onun cünüplüğü kalkar. Su da arkadaşı için müsta'mel sayılır. Dolayısıyla arkadaşın cünüblüğü kalkmaz. Mezhebin sahîh ve meşhur kavli budur.»

Hanefî âlimlerinin görüşüne gelince; Onlara göre durgun su aslında temiz ise de, içinde cünüblük guslü yapıldıktan dolayı temizleyici olma vasfını kaybeder. Bunun için, içinde gusledilmesi yasaklanmıştır. Abdest veyâ gusülde kullanılan suya müsta'mel denilir. Hanefî âlimleri, suyun ne şekilde müsta'mel sayılacağı hakkında ihtilâf etmişlerdir. Ebû Yûsuf'a göre, hadesten tahârette veyâ cünüblükten tahârette veyâhut ibâdet niyetiyle kullanılan su, müsta'mel sayılır. Ebû Hanîfe'den yapılan bir rivâyet de böyledir. İmam Muhammed'e göre ibâdet niyetiyle kullanılan su müsta'mel sayılır.

Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre müsta'mel su, pis sayılır. Hattâ Ebû Hanîfe'den bir rivâyete göre necâset-i galize sayılır. Başka bir rivâyete göre hafif necâsetten sayılır. İmam Muhammed, İmam Şâfiî gibi müsta'mel suyu temiz saymış, ancak; temizleyici değildir, demiştir. Yâni tekrar abdest ve gusülde kullanılamaz. Fetvâ bu kavle göredir.

(١١٠) باب الماء من الماء

110 — SU, MENÎDEN DOLAYI (GEREKİR), BÂBI

٦٠٦ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ، ومحمد بن بشار . قالا : ثنا غندر ، ومحمد بن جعفر ، عن شعبة ، عن الحكم ، عن ذكوان ، عن أبي سعيد الخدري ؛ أن رسول الله ﷺ مر على رجل من الأنصار . فأرسل إليه . فخرج رأسه يقطر . فقال « لعلنا أعجلناك ؟ » قال : نعم . يا رسول الله ! قال « إذا أعجلت أو أقحطت ، فلا غسل عليك . وعليك الوضوء » .

TERCEMESİ

606) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **Ensâr'dan bir adama uğramış ta kendisini çağırtmış. Adam** da, **başından su damladığı halde hemen çıkmıştır. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— **«Galiba sana acele ettirdik» buyurmuştur. Adam da:**

— **Evet, Yâ Resûlallah! diye cevap vermiş. Resûlullah** (Sallallahü hü Aleyhi ve Sellem):

— **«Sana acele ettirilir** (de menînin çıkmasına fırsat verilmez) **veyâ menînin çıkmasından tutulursan sana gusül gerekmez de abdest gerekir.» buyurmuştur."**

İZAHI

Buhârî ve Müslim de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Buradan ve Müslim'de yapılan rivâyetten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ensâr'dan olan zatın evine uğradığı ve onu çağırttığı anlaşılıyor. Müslim'in bir rivâyetinde uğranılan Ensârî'nin İtban olduğu belirtilmiştir. Bâzı rivâyetlere göre uğranılan zâtın adı Salih'tir. Bu duruma göre olay iki yerde olmuştur.

Adamın, başından su damlaya damlaya huzûra çıkması üzerine durumu sezen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Her hangi bir nedenle menî çıkmazsa yalnız cinsî münasebette bulunulmakla cünüblük hâlinin olmıyacağım ve dolayısıyla gusle gerek olmayıp abdest almakla yetinileceğini bildirmiştir.»

Sindî, hadîsin (608, 609, 610 ve 611 nolu) hadîslerle mensûh olduğuna Cumhurca hükmedildiğini, hattâ müteahhirin âlimlerinin bu nesih işinde icmâ' ettiklerinin söylendiğini nakleder.

Sahâbî ve tabiînden bir cemaat menî inmedikce cinsî münâsebetle gusül gerekmez, demiştir. Ebû Eyyub-i Ensârî, Ebû Said-i Hudrî, İbn-i Mes'ûd, Sa'd bin Ebî Vakkas, Übeyy bin Kâ'b, Râfi' bin Hadîc ve Zeyd bin Halid (Radıyallâhü anhüm) böyle demişlerdir. Tabiîlerden de Atâ' bin Ebî Rabâh, Ebî Seleme ve Süleyman El-A'meş (Radıyallâhü anhüm) böy-

le demişlerdir. Z â h i r i y e mezhebine mensub âlimlerin görüşü de budur. Delilleri ise E b û S a î d - i H u d r î (Radıyallâhü anh)'nin mezkûr hadîsi, E b û E y y u b - i E n s â r î (Radıyallâhü anh)'nin (607 nolu) hadîsi ve bunlara benzeyen E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) ile O s m a n b i n A f f â n (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet edilen hadîslerdir. Fakat bu hüküm, H u l a f â - i R â ş i d î n, Â i ş e, A b d u l l a h b i n Ö m e r, A b d u l l a h İ b n - i A b b â s, A b d u l l a h b i n M e s ' û d (Radıyallâhü anhüm)'den ve diğer muhâcirlerden rivâyet olunan hadîslerle mensuhtur. Bu duruma muttali' olan O s m a n b i n A f f â n, A l i b i n E b î T â l i b, İ b n - i M e s ' û d ve İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhüm)'ün ilk fetvâlarından rücu' ettikleri İ b n - i H a z m tarafından açıklanmıştır. N e v e v î de: 'Sahâbîlerden bir cemaat menî inzal olmadıkça cima' ile gusül icab etmez, demişler ise de, bir kısmı bu fetvâdan rücu' etmiş ve diğerlerden sonra, menî gelsin gelmesin cimâ' ile guslün icab ettiği hakkında icmâ' olmuştur,' der.

٦٠٧ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنِ ابْنِ السَّائِبِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ سُعَادٍ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « الْمَاءُ مِنَ الْمَاءِ » .

TERCEMESİ

607) "... Ebû Eyyûb (El-Ensârî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir : **«Su, sudan dolayı gerekir.»**

İZAHI

Bu hadîsi N e s â î de E b û E y y û b (Radıyallâhü anh)'den; M ü s l i m, T i r m i z î, T a h â v î ve B e y h a k î de E b û S a î d - i H u d r î (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

Hadîsteki birinci 'Su, kelimesi ile gusül suyu, ikinci 'Su, kelimesi ile de menî kasdedilmiştir. Hadîsin mânâsı şudur : «Gusül için su, menîden dolayı gerekir.»

Hadîs iki şekilde yorumlanmıştır: Birinci yorum: 'Cinsî münasebet yapıldığı zaman menî gelmezse gusül icab etmez. Menî gelince gusül gerekir.' Bu takdirde hadîs İslâmiyetin ilk zamanlarındaki durumuna âit olup, sonradan buyurulan hadîslerle mensûh olmuştur. İkinci yorum şekli İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'a âittir. O da şudur: Hadîs mensuh değildir ve cinsî münâsebetle ilgisi yoktur. Maksad: Rüyasında ihtilâm olan kimsenin menîsi gelmedikçe, gusletmesi gerekmez. T i r m i z î, İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın bu yorumu yaptığını, kendisine intikal eden bir sened ile belirtmiştir. N e s â î de bu hadîsi **'Rüyasında İhtilâm Olup Menî Görmeyen Bâbı'nda** rivâyet etmekle İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın yorumuna işâret etmiştir. Bu yorum şekli, cimâ' hâlinde menî gelmese bile guslün gerektiğine dâir hadîslerle bu hadîs arasında zâhiren görülen çelişkiyi kaldırır. Fakat bu yorum şekli reddedilmiştir. Şöyle ki:

Bu hadîs ihtilâm hakkında değil, cimâ hakkında buyurulmuştur. Çünkü M ü s l i m, kendi sahîh'inde, E b û S a î d - i H u d r î (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bu hadiste E b û S a î d şöyle der:

«Bir pazartesi günü ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **berâberinde Kuba'ya doğru yola çıktım. Benî Selîm kabîlesinin bulunduğu yere vardığımız zaman Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **İtbân'ın kapısı önünde durarak ona seslendi. İtbân elbisesini** (üzerine) **çekerek çıktı. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Adama acele ettirdik» buyurdu. İtbân:

Yâ Resûlallah! Ne hüküm buyurursun; Adam karısı ile cimâ' ederken ona acele ettirilir de menî indirmezse ona ne gerekir? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de:**

«Su ancak su (= menî)**den dolayı gerekir.» buyurdu.»**

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'e bu hadîs ulaşmadığından dolayı mezkûr yorumu yapmış olabilir. Eğer ulaşsaydı böyle tefsir etmezdi. Şöyle denebilir: Hadîs mensûh olsa bile ihtilâm bakımından hükmü geçerlidir. Çünkü ihtilâm hâlinde guslün gerekliliği husûsunda menînin çıkması esastır. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh) bu yönden hadîsin hükmünün geçerliliğini belirtmek istemiş olabilir.

(١١١) باب ما جاء في وجوب الغسل إذا التقى الختانان

111 — SÜNNET YERLERİ BİRBİRİNE KAVUŞTUĞU ZAMAN GUSLÜN GEREKLİLİĞİ HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

٦٠٨ — حدثنا علي بن محمد الطنافسي، وعبد الرحمن بن إبراهيم الدمشقي. قالا : ثنا الوليد بن مسلم. ثنا الأوزاعي. أنبأنا عبد الرحمن بن القاسم. أخبرنا القاسم ابن محمد، عن عائشة زوج النبي ﷺ قالت : إذا التقى الختانان فقد وجب الغسل. فعلته أنا ورسول الله ﷺ، فاغتسلنا.

TERCEMESİ

608) "... Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in (mübârek) zevcesi Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den, şöyle demiştir :

Sünnet yerleri birbirine kavuştuğu (= duhul olduğu) zaman gusül vâcib olmuş olur. Ben ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yapmışız ve gusletmişizdir."

İZAHI

Mü'minlerin anası Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın, kardeşi Muhammed'in oğlu El-Kâsım (Radıyallâhü anh)'a beyân buyurduğu bu hadîs Tirmizî de rivâyet etmiştir. O'nun rivâyeti şöyle başlar :

إذا جاوز الختانُ الختانَ = «Sünnet yeri sünnet yerini geçtiği zaman...»

Bu rivâyet daha sarihtir. Çünkü tenâsül uzuvlarının birbirine dokunması ile gusül gerekmez. Ancak erkeğin tenâsül uzvunun sünnet yeri içeri girerse o zaman gusül gerekir. 611 nolu hadîste de bu sarâhat vardır. Tirmizî, Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini müteaddit senedlerle rivâyet ederek hasen - sahîh olduğunu belirtmiştir. Bu arada şunları da söyler : 'Bu husûsta Ebû Hüreyre, Abdullah bin Amr ve Râfi' bin Ha-

dîc'ten de rivâyetler vardır. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Âişe (Radıyallâhü anhümâ)'nin dâhil oldukları âlim sahâbîlerin ekserisi, Tabiîlerin fıkıhçıları ve onlardan sonra gelen Süfyân-ı Sevrî, Şâfiî, Ahmed ve İshak gibi fıkıhçılar: Sünnet yerleri birbirine kavuşunca (= erkeğin sünnet mahalli duhul edince) gusül gerekir, demişlerdir.»

Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı da: 'Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinin zâhirine göre maksadı şudur: «Menî nâzil olmasa bile duhul olunca gusül gerekir ve «Su ancak sudandır.» meâlindeki hadîs mensuhtur.», demiştir.

Sindî: 'Buradaki rivâyete göre hadîs, Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ) üzerinde mevkûf ise de Müslim'de ve başka kitablarda merfu olarak rivâyet olunmuş sahîh bir hadîstir. Merfû olmakla delîl oluşu tamamlanır...' demiştir.

٦٠٩ — حدثنا محمد بن بشار. ثنا عثمان بن عمر. أنبأنا يونس، عن الزهري؛ قال: قال سهل بن سعد الساعدي. أنبأنا أبي بن كعب، قال: إنما كانت رخصة في أول الإسلام، ثم أمرنا بالغسل، بعد.

TERCEMESİ

609) "... Übeyy bin Kâ'b *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

O hüküm (= su, meniden dolayı gerekir hükmü) İslâmiyetin ilk zamanlarına âit bir ruhsat idi. Sonra, gusül etmekle emrolunduk."

İZAHI

Bu hadîsi Beyhakî, Ahmed, Dârimî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî'nin lafzı şöyledir: «Su, meniden dolayı gerekir, hükmü İslâmın başlangıcına mahsus bir ruhsat idi. Sonra bu ruhsat yasaklandı.» Ebû Dâvûd'un rivâyeti ise şöyledir: «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), İslâmın ilk zamanlarında elbiselerin azlığı nedeniyle, su meniden dolayı gerekir, hükmünü halk için bir ruhsat kılmıştı. Sonra (menî gelmese bile, cimâ olunca) gusletmeyi emretti. Ve o ruhsatı yasakladı.» Tirmizî bu hadîsin hasen-sahîh olduğunu

ve ilim ehlinin ekserisinin bununla amel ettiğini söylemiştir. İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân da, bunun sahih olup hüccet olmaya elverişli olduğunu söylemişlerdir.

El-Menhel yazarı 'İksâl bâbı'nda rivâyet olunan bu hadisi açıklarken aşağıdaki ma'lumatı veriyor:

«İslâmiyetin ilk zamanlarında müslümanların elbiseleri azdı. Sık sık ıslatılması, onun çabuk çürümesine sebebiyet verirdi. Müslümanların çok gusül yapmaları hâlinde onlara zarar dokunabilirdi. Bu nedenle menî gelmeden yapılan her duhûlün guslü icab ettirmesi müslümanların için güçlük ve sıkıntı olabilirdi. Bu nedenle kolaylık olsun diye müslümanlara bu ruhsat verildi. Sonra duhul ile guslün gerekliliği hükmü kondu. Hulâfâ-i Râşidin, Sahâbîlerin cumhuru ile fıkıhçıların cumhuru, menî gelmese bile mutlak duhul ile guslün gerekliliğine hükmetmişlerdir. Nevevî, Müslim'in şerhinde: 'Bilki menî gelmese bile cimâ ile guslün gerekliliği üzerinde ümmetin tümü ictimâ etmiştir. Sahâbîlerden bir grup: Menî gelmedikçe gusül icab etmez demişse de bilâhare bir kısmı bu fetvâdan rucu' etmiş ve kalan kısımdan sonra, menî gelmese bile, sırf cimâ' ile guslün gerekliliği üzerinde icma' olmuştur. Cumhur, bu hususta vârid olan bir çok hadîsi delil göstermişlerdir. Bunların bir kısmı bu bâbta geçen hadîslerdir. (El-Menhel yazarı, Ebû Dâvûd'un süneninde rivâyet olunmayan ve Cumhurun delil gösterdiği Buhârî ve Müslim'deki bâzı hadîsleri de nakleder. Bunlardan birisi kitabımızdaki 610 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsidir.) Cumhur, menî gelmedikçe gusül gerekmez diyenlerin gösterdikleri delîllerin, Übeyy bin Kâ'b (Radıyallâhü anh)'ın bu bâbtaki hadisi (kitabımızdaki 609 nolu hadîsi kasdeder.) ve Tahavî'nin Yezid bin Ebî Habib'den rivâyet ettiği Rufâa (Radıyallâhü anh)'nın şu hadîsiyle mensuh olduğunu söylemişlerdir:

Rufâa (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: 'Ben, Ömer bin El-Hattâb (Radıyallâhü anh)'ın yanında oturuyordum. Âniden bir adam gelerek:

Yâ Emîre'l-Mü'minîn! Şu Zeyd bin Sâbit, cünüblükten gusül hakkında kendi re'yi ile halka fetvâ veriyor, dedi. Bunun üzerine Halîfe: Bana acele Zeyd'i getirin, dedi. Biraz sonra Zeyd geldi. Halîfe Zeyd (Radıyallâhü anh)'e:

— **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **mescidinde senin kendi re'yinle cünüblükten gusül hakkında halka fetvâ verdiğin haberi bana ulaştı, dedi. Zeyd** (Radıyallâhü anh) **O'na:**

— Yâ Emîre'l-Mü'minîn! Vallahi ben kendi re'yimle fetvâ vermedim. Lâkin amcalarımdan bir şey işitmiştim. Onunla hükmettim, diye cevap verdi. Halîfe ona:

— Hangi amcalarından? (Bunu işittin.) diye sordu. Zeyd:

— Übeyy bin Kâ'b, Ebû Eyyûb ve Rufâa bin Râfi (Radıyallâhü anhüm)'den işittim, dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer (Radıyallâhü anh), bana bakarak: Bu genç ne diyor? diye sordu. Râvi Rufâa bin Râfi dedi ki: Bu soru üzerine ben halîfe'ye:

— Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), zamanında hakikaten bunu yapardık. (menî gelmeden cimâ yapardık) Sonra gusletmezdik, dedim. Halîfe:

— Siz, şu yaptığınızı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordunuz mu? dedi. Ben:

— Hayır, dedim. Halîfe:

— O halde sahâbîleri bana toplayın, dedi. Bunun üzerine toplanan halk; «Su, ancak menîden dolayı gerekir.» hükmünde ittifak ettiler. Yalnız A l i ve M u â z b i n C e b e l (Radıyallâhü anhümâ) tarafından gelen bilgi böyle değildir. Onlar; Sünnet yeri içeri girince gusül gerekir, dediler. Bunun üzerine râvi:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Bu husûsta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrini muhterem zevcelerinden daha iyi bilen hiç bir kimseyi bulamam, dedi. Bundan sonra Halîfe, Hz. Hafsa (Radıyallâhü anhâ))'ya haber gönderip sordu. Hz. Hafsa (Radıyallâhü anhâ): Bu husûsta bilgim yok diye cevab gönderdi. Sonra Halîfe, Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye haber gönderdi. Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ): Sünnet yeri, sünnet yerini geçince gusül vâcib olmuş olur dedi. Bunun üzerine Halîfe hiddetlendi ve: Vallâhi bir kimsenin böyle yapıp gusletmediği haberini alırsam, o'nu cezalandırırım, dedi.'

Cumhurun delîl olarak gösterdikleri hadîslerden birisi de yine T a h a v î 'nin U b e y d u l l a h b i n A d i y y b i n E l - H ı y a r (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet ettiği hadîstir ki, bu hadîste de R u f a â 'nın anlattığı olay zikredilmiştir.

T â h a v i: 'İşte H a l i f e Ö m e r (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbîlerinin huzûrunda halkı gusletmeye zorlamış, sahâbîlerden hiç kimse bu hükme karşı çıkmamıştır' der.

HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1 — Menî gelmese bile cimâ' ile gusül vâcibtir.
2 — Guslün, yalnız menî gelmesine tahsisi İslâmiyetin ilk zamanlarına âit olup, sonradan neshedilmiştir.
3 — Şer'î hükümlerin bir kısmı, diğer bir kısımla neshedilir.
4 — Hadîs, hadîsle neshedilir.

٦١٠ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا الفضل بن دكين ، عن هشام الدستوائي ، عن قتادة ، عن الحسن ، عن أبي رافع ، عن أبي هريرة ، عن رسول الله ﷺ قال « إذا جلس الرجل بين شعبها الأربع ، ثم جهدها ، فقد وجب الغسل » .

TERCEMESİ

610) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdular ki :**

«Erkek, kadının dört şu'besi arasında oturup, duhul ederse, her ikisine gusül vâcip olur.»"

İZAHI

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sâhiplerinin hepsi, ayrıca Beyhakî, Darekutnî ve Tahavî de az bir lafız farkıyla rivâyet etmiş olup, mânâ bakımından hepsi, menî gelmese bile sırf duhul ile iki tarafa guslün vâcibliğini ifâde ederler. Hattâ Müslim'in bir rivâyetinde : «Menîyi inzal etmese bile...» cümlesi de vardır.

Hadîste geçen «Şuab» kelimesi, «şu'be»nin çoğuludur. Şu'be aslında ağaç dalına denir. Hadîsteki «Şu'beler» kelimesi ile kadının kolları ve ayakları kasdedilmiştir. Erginlik çağına gelen taraflara gusletmek vâcibtir. Hadîs, bir önceki hadîsi te'yid eder.

٦١١ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو معاوية ، عن حجاج ، عن عمرو ابن شعيب ، عن أبيه ، عن جده ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إذا التقى الختانان ، وتوارت الحشفة ، فقد وجب الغسل » .

في الزوائد : إسناد هذا الحديث ضعيف لضعف حجاج بن أرطاة . والحديث أخرجه مسلم وغيره من وجوه أخر .

TERCEMESİ

611) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (olan Abdullah bin Amr bin El-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir:

«Sünnet yerleri birbirine kavuştuğu ve erkeğin sünnet mahalline kadar olan kısmı kaybolduğu zaman gusül vâcib olmuş olur.»"

Not : Râvî Haccâc bin Ertât zayıf olduğu için hadîsin isnadının zayıf olduğu rivâyet edilmiştir. Müslim ve başkaları, ayni hadisi başka senedlerle rivâyet etmişlerdir.

(١١٢) باب من احتلم ولم ير بللا

112 — İHTİLÂM OLUP, ISLAKLIK GÖRMEYENİN BÂBI

٦١٢ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا حَمَّادُ بْنُ خَالِدٍ ، عَنِ الْعُمَرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ فَرَأَى بَلَلًا ، وَلَمْ يَرَ أَنَّهُ احْتَلَمَ ، اغْتَسَلَ . وَإِذَا رَأَى أَنَّهُ قَدِ احْتَلَمَ وَلَمْ يَرَ بَلَلًا ، فَلَا غُسْلَ عَلَيْهِ » .

TERCEMESİ

612) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Biriniz uykusundan uyanır da ihtilâm olduğunu hatırlamadığı halde bir ıslaklık görürse gusletsin. İhtilâm olduğunu bilir de ıslaklık görmediği zaman ona gusletmek gerekmez.»"

İZAHI

Hadisin hükmünü belirtmeden önce şunu söyleyeyim:

Tenâsül uzvundan çıkan sidikten başka üç çeşit su var. Bunlardan menî; normal lezzetle ve tazyikle çıkar ıslak iken hamur kokusunu, kuruduktan sonra yumurta kokusunu vermekle tanınır.

Mezî ise az şehvet olduğu zaman çıkan ince, sarımtırak bir sudur. Bâzen çıktığının farkına varılmaz da kilotun ıslanması ile çıktığı anlaşılır.

Vedî ise genellikle sidikten hemen sonra veya ağır bir yük kaldırıldığı zaman çıkan kalın, beyaz ve bulanık bir sudur.

Hadîs, Beyhakî, Tirmizî, Ahmed, Dârimî, İbn-i Ebî Şeybe ve Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet edilmiştir. Ebû Dâvûd'un rivâyeti şöyledir:

«Âişe (Radıyallâhü anhâ) **demiştir ki: Islaklık bulup da ihtilâm olduğunu hatırlamayan adamın hükmü Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **soruldu. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«**Adam gusleder** (gusletsin)» buyurdu. **Bu defa ihtilâm olup da, ıslaklık bulamayan adamın durumu** soruldu. **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«**Ona gusül gerekmez.**» **cevâbını buyurdu. Ümmü Süleym: Kadın bunu görebilir. O'na da gusül gerekir mi? diye sordu. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«**Kadınlar, erkeklerin kardeşleridir.** (Huy, tabiat ve hükümlerde erkekler gibidir.) **buyurdu.**"

El-Menhel yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der: «Hadisin zâhirine göre uykudan kalkan kişi, ıslaklık bulduğu takdirde, o ıslaklık ne olursa olsun, yâni menî, mezî ve vedî'den hangisi olursa olsun gusül gerekir. İbn-i Abbâs, Şa'bî, İbn-i Cübeyr ve Nahâî böyle demişlerdir. Tirmizî: Sahabi ve Tâbiîlerden böyle söyleyen bir kişi değildir, demiştir.

Ebû İshak, Atâ ve Mücâhid: Islaklık, menî olduğu zaman gusledilir, demişlerdir.

Hanefî âlimlerine göre kişi ihtilâmı hatırlar ve ıslaklığın menî veya mezî olduğunu bilirse yâhutta menî midir, mezî midir, vedî midir? diye şüphe içinde kalırsa ona gusletmek gerekir. Şâyet vedî olduğuna hükmederse, gusletmesi gerekmez. Eğer ihtilâm olduğunu hatırlamazsa durumuna bakılır. Şâyet ıslaklığın vedi olduğuna inanırsa gusül gerekmez. Meni olduğuna inanırsa gusletmesi gerekir. Menî mi, mezî mi, vedî mi diye şüphe ederse Ebû Hanîfe ve Muhammed'e göre yine gusletmesi gerekir.

Ebû Yûsuf: 'İhtilâm olduğunu hatırlamadıkça ona gusletmek gerekmez. Asıl olan, kişinin cünüb olmamasıdır. Kesin bilgi ol-

madıkça gusül gerekmez. Kıyas da budur' demiştir. Ebû Hanîfe ve Muhammed (Rahimehumullah), ihtiyatlı davranmışlar. Çünkü uyuyan kişi gâfildir. Menî, hava ile inceleşerek mezîye benzeyebilir. İhtiyatan gusletmesi gerekir, diye ictihad etmişlerdir.

Şâfiî âlimlerine gelince, uykudan uyanıp ıslaklık gören kişi, menî mi, mezî mi diye şüphe ederse, kanaatine göre hareket eder. Eğer menî olduğu ihtimalini seçerse gusleder. Mezî olduğu ihtimalini tercih ederse o yeri yıkar ve abdest alır. Tahkik budur ki; eğer menî olduğunu bilirse ihtilâmı hatırlasın hatırlamasın gusletmesi gerekir. Şâyet ıslaklığın sidik, mezî veyâ vedî olduğuna inanırsa gusül gerekmez. Eğer menî mi, diğerleri mi, diye şüphe ederse ihtiyatan gusletmesi gerekir.

Mâlikîler'e göre: Uykudan uyanıp, elbisesinde veyâ bedeninde ıslaklık bulan kişi, menî olduğunu bilirse yâhut, menî mi başka bir şey mi diye şüphe ederse gusletmesi vâcibtir. Şâyet menîden başka bir şey olduğunu bilirse, yâhut menî mi, mezî mi, vedî mi diye şüphe ederse gusletmesi gerekmez.

Hanbelîler'e göre; uyuyan veyâ bayılan kişi uyanıp da, elbisesinde veyâ vücûdunda bir ıslaklık görürse bakar; Eğer menî olduğu tahakkuk ederse, ihtilâm olduğunu hatırlamazsa bile gusletmesi vâcibtir. Islaklığı yıkaması gerekmez. Çünkü menî tâhirdir. Eğer mezî olduğu tahakkuk ederse, oraları yıkar ve ona gusül gerekmez. Şâyet menî veyâ mezî olduğu tahakkuk etmezse ve uyumadan önce hanımıyla oynaşmak, şehvânî şeyleri düşünmek veyâ üşütmek gibi bir şey geçirmemişse gusletmesi ve ıslaklığın dokunduğu yeri temizlemesi gerekir. Eğer uyumadan önce, anılan bir neden geçmiş ise gusül gerekmez. O yeri yıkamak gerekir. Çünkü zâhire göre o ıslaklık mezîdir. Zîra uyumadan önce bir sebebi görülmüştür. Eğer bu adam ihtilâm olduğunu hatırlarsa gusül gerekir. Çünkü, çıkan ıslaklık ihtilâm sebebine bağlanır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Uykudan uyanınca bir ıslaklık bulunduğu takdirde, ihtilâm hatırlanmasa bile gusül gerekir. Bu husustaki tafsilât yukarıda geçti.

2 — Şer'î bir hükmü bilmeyen kişi sormalı, bundan çekinmemelidir.

3 — Ebû Dâvûd'un rivâyetinde belirtildiği gibi erkek nasıl ihtilâm oluyorsa kadın da ihtilâm olabilir.

(١١٣) باب ما جاء فى الاستتار عند الغسل

113 — GUSLEDERKEN ÖRTÜNMEK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

٦١٣ – حدثنا العبّاسُ بنُ عبدِالعظيمِ العنبرىُّ ، وأبو حفصٍ، عمرو بنُ عليٍّ الفلّاسُ، ومجاهدُ بنُ موسى ؛ قالوا : ثنا عبدُ الرحمٰنِ بنُ مهدىٍّ . ثنا يحيى بنُ الوليدِ . أخبرنى مُحِلُّ بنُ خليفةَ . حدثنى أبو السَّمْحِ ؛ قال : كنتُ أخدمُ النبيَّ ﷺ . فكان إذا أراد أن يغتسلَ ، قال « ولِّنى » فأُولِّيهِ قفاىَ ، وأنشرُ الثوبَ فأستُرُهُ بهِ .

TERCEMESİ

613) "... Ebü's-Semh *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hizmet ederdim. Gusletmek istediği zaman :

Sırtını bana döndür.» buyurdu. Ben ensemi O'na döndürür ve elbiseyi gererek ona perde tutardım."

٦١٤ – حدثنا محمدُ بنُ رُمْحٍ المصرىُّ . أنا الليثُ بنُ سعدٍ ، عن ابنِ شهابٍ ؛ عن عبدِ اللهِ بنِ عبدِ اللهِ بنِ نوفلٍ ؛ أنهُ قال : سألتُ أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ سبّحَ فى سفرٍ . فلم أجدْ أحدًا يخبرُنى . حتى أخبرتنى أمُّ هانىءٍ بنتُ أبى طالبٍ أنهُ قدِمَ عامَ الفتحِ . فأمرَ بسترٍ فسُتِرَ عليهِ ، فاغتسلَ ، ثم سبّحَ ثمانىَ ركعاتٍ .

TERCEMESİ

614) "...Abdullah bin Abdillah bin Nevfel *(Radıyallâhü anh)*'den; şöyle söylemiştir :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolculukta nâfile namazı kılıp kılmadığını sordum. Beni bu hususta haberdar edeni bulamadım. Nihayet Ebû Talib'in kızı Ümmü Hâni, (Radıyallâhü anhümâ) bana haber verdi ki :

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin fethedildiği yıl, Mekke'yi teşriflerinde bir perdenin gerilmesini emretti. Ona perde gerildi de, guslünü yaptı. Sonra sekiz rek'at namaz kıldı."

İ Z A H I

Bu hadîsi B u h â r î **«Namaz, Tahâret ve Edeb»** kitablarında muhtelif lafızlarla rivâyet etmiş, M ü s l i m de **«Hayız ve Namaz»** kitablarında; T i r m i z î **İsti'zan** kitabında; N e s â î de **Tahâret** kitabında değişik râvilerden rivâyet etmişlerdir. Ü m m ü H â n i ' in Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ilgili olarak beyan ettiği bilgiler kısmı, anılan rivâyetlerde mevcuttur. İ b n - i H â n i ' in râvisi olan A b d u l l a h ' ın yaptığı soruşturma kısmı, rivâyetlerin çoğunda yoktur. M ü s l i m ' in bir rivâyetinde Ü m m ü H â n i (Radıyallâhü anh)'in şöyle dediği E b û M ü r r e ' den rivâyet edilmiştir:

«Mekke'nin fethedildiği sene Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); **Mekke'nin yukarısında bulunduğu bir sırada Ümmü Hâni' O'nun yanına** varmış, **Resûl-i** Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **yıkanmaya kalkmış; kızı Fâtıma** (Radıyallâhü anhâ) **da O'na perde tutmuş, sonra Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **elbisesini alarak ona sarınmış, sonra sekiz rek'at kuşluk namazını kılmıştır.»** N e v e v î, bu hadîsi açıklarken şöyle der: 'Arada bir perde olduğu zaman kişinin, mahremi sayılan kadının bulunduğu yerde guslünü yapmasının câiz olduğu bu hadîsten anlaşılıyor. Hadis, kuşluk namazının sekiz rek'at olduğuna da delâlet eder. Bâzı rivâyetlerde kuşluk namazı kaydı olmadığı için, bir kısım insanlar, M e k k e fethi nedeniyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sekiz rek'at namaz kıldığını sanmışlardır. Bu kayıt, bu husustaki şüpheleri bertaraf eder. Âlimler, bu hadîse dayanarak sekiz rek'ât kuşluk namazının varlığını ispat etmişlerdir.»

٦١٥ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ ثَعْلَبَةَ الْحِمَّانِيُّ . ثنا عَبْدُ الْحَمِيدِ أَبُو يَحْيَى الْحِمَّانِيُّ.
ثنا الْحَسَنُ بْنُ عِمَارَةَ ، عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ ؛
قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا يَغْتَسِلَنَّ أَحَدُكُمْ بِأَرْضٍ فَلَاةٍ ، وَلَا فَوْقَ سَطْحٍ لَا يُوَارِيهِ ،
فَإِنْ لَمْ يَكُنْ يَرَى ، فَإِنَّهُ يُرَى » .

في الزوائد : إسناده ضعيف لاتفاقهم على ضعف الحسن بن عمارة . وقيل : أجمعوا على ترك حديثه .
وأبو عبيدة ، قيل : لم يسمع من أبيه عبد الله بن مسعود .

TERCEMESİ

615) "... Abdullah bin Mes'ûd *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle demiştir : Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* buyurdu ki :

«Sakın her hangi biriniz çölde ve vücudunu örtmeyen bir dam üzerinde gusletmesin. Çünkü şüphesiz o, kimseyi görmese bile kendisi muhakkak görülebilir.»"

Not : Râvi Hasan bin İmare'nin zayıflığına âlimler ittifak ettikleri, hatta hadisini terketmeye icma' ettikleri ve Ebû Ubeyde (R.A.)'nin, babası Abdullah bin Mes'ud (R.A.)'den hadis işitmediği söylendiği için hadisin isnadının zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

(١١٤) باب ما جاء فى النهى للحاقن أن يصلى

114 — ABDESTİ DAR OLANIN NAMAZ KILMASINDAN NEHİY HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

٦١٦ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أنبأنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَرْقَمَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمُ الْغَائِطَ ، وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ ، فَلْيَبْدَأْ بِهِ » .

TERCEMESİ

616) "... Abdullah bin Erkam *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle demiştir : Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* buyurdu ki :

«Biriniz abdest bozmak istediği ve namaz kılmak vakti de geldiği zaman, önce abdestini bozsun.»"

İZAHI

El-Hâkim, hadîsi rivâyet ederek **Buhârî** ve **Müslim'in** şartı üzerine sahîh olduğunu söylemiştir. **Mâlik** ve **Nesâî** de meâlen şöyle rivâyet etmişlerdir :

«Abdullah bin Erkâm arkadaşlarına namaz kıldırırdı. Birgün namaza durma zamanı oldu da kendisi abdest bozmaya gitti. Sonra

döndü ve: **Ben Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den **işittim. Buyurdu ki: «Biriniz dışarı çıkma ihtiyacı duyduğu zaman namazdan önce onu yapsın.»**"

Ahmed, Şâfii, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibban ve Ebû Dâvûd da hadîsi rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde beyân edildiğine göre: 'Abdullah bin Erkâm Hac veya Umre yapmak üzere yola çıkmış ve berâberindekilere namaz kıldırıyormuş. Bir gün sabah namazına ikâmet getirdikten sonra arkadaşlarına hitâben: Biriniz öne geçsin, diyerek kendisi helâya gitti. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu hadîsi rivâyet etti.'

Bu bâbın başlığında ve 617 ile 618. hadislerde geçen **«Hâkin»** kelimesi küçük abdestini tutan ve sıkışana denir. Büyük abdestini tutana **«Hâkıb»** denir. Burada kullanılan hâkın kelimesi, büyük abdestini tutan adama ve küçük abdestini tutan adama şumüllü olarak kullanılmıştır.

Küçük veyâ büyük abdestini tutarak sıkışan adamın bu hâliyle kıldığı namaz husûsunda fıkıhçılar arasında değişik görüşler beyân edilmiştir. Hadis-i şerîflere göre böyle bir kişi, önce abdestini bozup, rahata kavuşmalı, kendisini meşgul eden gâileden kurtulduktan sonra kalb huzuru ile namaza durmalıdır. Çünkü sıkışık vaziyette namaza başlarsa kalbî meşguliyetinden ve huşû eksikliğinden dolayı ferağatla ibâdete yönelemez.

Hanefî, Şâfii ve Hanbeli âlimlerine göre; bu adam, namazın farzlarından bir şey eksik yapmazsa namaz sahîhtir. İâdesi gerekmez. Ancak kerâhet işlemiş olur.

İmâm Tahâvi: 'Namaza duran adamın kalbi dünyaya âit her hangi bir şey ile meşgul olsaydı, kıldığı namazı iâde etmesi müstahab olmazdı. Abdestin sıkışması da dünyevi meşguliyete benzer. Ebû Ömer demiş ki: Bu bâbta en güzel şey, Abdullah bin Erkâm (Radıyallâhü anh)'ın bu hadisi ile Âişe (Radıyallâhü anh)'den rivâyet olunan şu meâldeki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadîsidir:

«Her hangi biriniz yemek hazır iken veya küçük, büyük abdest kendisini sıkıştırmışken namaza durmasın.» Âlimler, yemek hazır iken kişi namazını tam kıldığı takdirde sahih olduğuna icmâ' etmişlerdir. Abdesti sıkışan kişi de böyledir. Ama bu hâliyle namaza durması mekruhtur. Namazını eksiksiz kılsa bile iyi bir şey yapmış olmaz.»

demiştir. Şâfii mezhebine âit El-Minhâc kitabında Nevevi, Hâkın ve Hâkıb'ın namazının mekruh olduğunu bildirmiştir. Hanbelî mezhebine âit El-Kınâ' kitabında da aynı şey bildiriliyor.

Mâlikî mezhebine göre; küçük veya büyük abdesti dar olan kişinin, kıldığı namazı iâde etmesi gerekir. Bu mes'ele hakkında tafsilât var. El-Bâci, El-Muvatta'ın şerhinde bu tafsilâtla ilgili olarak şöyle der:

«Abdesti dar olan kişi, sıkıştığından dolayı namazı bir an önce bitirmek için acele eder ve fikren bununla meşgul olduğu halde namazdan çıkmayıp, devam ederse, kıldığı o namazı iâde etmesi gerekir. Mâlik: Vakit içinde olsun, vakit çıktıktan sonra olsun, o şekilde kılınan namazın iâde edilmesi arzulanır, demiştir. Bizim delîlimiz mezkûr hadistir. Çünkü hadîs, önce abdest bozmayı emreder. Bu emir namazı öne almayı yasaklar. Yasaklama, yasaklanmış olan şeyin yapıldığında, bozulmasını gerektirir. Sıkışık halde kılınan namaz yasaklanmış olduğuna göre, kılınsa bile geçerli değildir. Mânâ yönüne gelince, namaza duran kişinin, devamlı sûrette abdestini tutması, amel-i kesîr (çok hareket) sayılır. Namazın devâmına mâni teşkil eder. Diğer amel-i kesîrler, namazı bozduğu gibi bunun da bozması gerekir. Şöyle ki: Namaz içinde ağır bir şeyi taşıyan kimse, nasıl kendisini zorluyorsa abdesti sıkışan adam da bacaklarını bitiştirir ve devamlı sıkıştırır. Bizim arkadaşlarımız, abdest daralmasını üç kısma ayırmışlardır:

1 — Hafif daralma. Bu halde namaza durulur. Namaz içinde belirirse, bundan dolayı namaz kesilmez.

2 — Orta derecede duyulan tutma ihtiyacı nedeniyle kişi bacaklarını birbirine yapıştırır. Bu halde namaza durulmamalıdır. Durulduktan sonra görülürse, namaz kesilmelidir. Eğer bu halde namaza devam edilirse namaz sahîhtir. Henüz vakit çıkmadan iâde edilmesi müstahabtır.

3 — Abdest daralması, kişiyi meşgul ederek bir an önce namazı bitirmek için acele ettirirse namaz kesilmelidir. Kesmeyip devam ederse, vakit içinde iâde etmesi gerekir. Zamanında iâde etmese bile vakit çıktıktan sonra iâde etmesi gerekir.» Tabii bu kerâhet hükmü, namaz vaktinin geniş olması hâline âittir. Namaz vakti dar ise abdest tazelemeden ve yemek yemeden namaz kılmak vâcibdir.

Abdullah bin Erkâm (R.A.)'ın Hal Tercemesi

Abdullah bin El-Erkâm bin Abd-i Yağûs bin Veheb bin Abdi Menâf bin Züh-

(Devamı 304.cü sahifede)

٦١٧ – حدثنا بِشْرُ بْنُ آدَمَ . ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ . ثنا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ ، عَنِ السَّفْرِ ابْنِ نُسَيْرٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ شُرَيْحٍ ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى أَنْ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ وَهُوَ حَاقِنٌ .

في الزوائد : إسناده ضعيف لضعف السفر . وكذا بشر بن آدم .

TERCEMESİ

617) "... Ebû Ümâme *(Radıyallâhü anh)*'den; şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adamın abdesti dar iken namaz kılmasını yasaklamıştır."

Not: Râvi Sevr ve Bişr bin Âdem zaif oldukları için isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

٦١٨ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ إِدْرِيسَ الْأَوْدِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا يَقُومُ أَحَدُكُمْ إِلَى الصَّلَاةِ وَبِهِ أَذًى » .

في الزوائد : رجال إسناده ثقات .

TERCEMESİ

618) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den:

Abdullah b. Erkâm .... **(Baştarafı 303.cü sahifede)** **re El-Kureşî Ez-Zührî (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'e, sonra Ebû Bekir ve Ömer (R.A.)'e kâtiblik yapmıştır. Mekke'nin fethi yılında müslümanlığı kabul etmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den yalnız bu hadisi rivâyet etmiştir. Hz. Ömer (R.A.) devrinde Beytü'l-Mâl'e bakardı. Eşheb'in Mâlik'ten rivâyet ettiğine göre Hz .Ömer (R.A.): Ben, Abdullah'tan daha fazla Allah'tan korkan kimseyi görmedim, derdi. Bağavî'nin Abdullah bin Zübeyr (R.A.)'den tahric ettiğine göre Peygamber (S.A.V.), Abdullah bin Erkâm (R.A.)'a mektub yazdırırdı. O derece güveniyordu ki, bazı Meliklere mektub yazmasını emrederdi. Abdullah (R.A.) da yazardı. Resûl-i Ekrem (S.A.V.), Ona güvendiği için, mektubu okumadan mühürlerdi. Amr bin Dinar'dan rivâyet edildiğine göre Hz. Osman (R.A.) da Beytü'l-Mâl'ı ona tevdi etti de emeğine karşı ona 300 dirhem verdi. Fakat Abdullah (R.A.), onu almadı ve: Ben Allah için çalıştım. Ecrim Allah'a aittir» dedi. Râvileri Hz. Ömer (R.A.)'in mevlası Eslem, Abdullah bin Utbe bin Mes'ûd, Yezid bin Katâde ve Urve bin Zübeyr'dir. Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâi ve İbn-i Mâce, ondan rivâyet etmişlerdir. Hz. Osman (R.A.)'ın hilâfetinde vefat etmiştir. (El-Menhel Cild: 1, Sah. 291)**

Şöyle demiştir: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* buyurdu ki:

«Her hangi biriniz dışarı çıkma ihtiyacını duyarken sakın namaza durmasın.»"

Not: Hadisin isnadındaki ricalin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

٦١٩ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَفَّى الْحِمْصِيُّ . حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي حَيٍّ الْمُؤَذِّنِ ، عَنْ ثَوْبَانَ ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ « لَا يَقُومُ أَحَدٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَهُوَ حَاقِنٌ حَتَّى يَتَخَفَّفَ » .

TERCEMESİ

619) "... Sevbân *(Radıyallâhü anh)*'den:

Şöyle demiştir: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* buyurdu ki:

«Abdesti dar olan hiç bir müslüman abdestini (tazelemekle) hafifletmedikçe namaza durmasın.»"

İZAHI

Sevbân (Radıyallâhü anh)'ın bu hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

Üç şey vardır ki, onları yapmak hiç kimse için helâl değildir: Namazda yalnız kendisine duâ edip, cemaatı duâsına katmayan kişi, onlara namaz kıldırmasın. Eğer böyle yaparsa, onlara hiyânet etmiş olur. Bir eve girmek için izin istemeden evin içine bakmasın. Eğer bakarsa, izinsiz eve girmiş sayılır. Abdesti dar olan kişi, abdestini (bozup) hafifletmedikçe namaza durmasın.»

İbn-i Mâceh te, hadîsin birinci cümlesini namaz kitabında şu lafızla rivâyet etmiştir:

لَا يَؤُمُّ عَبْدٌ فَيَخُصَّ نَفْسَهُ بِدَعْوَةٍ دُونَهُمْ = **«Namazda yalnız şahsına duâ edip cemaatı duâsına katmayan kul namaz kıldırmasın.»**

Namaz içindeki duâların bir kısmında çoğul zamiri vârid olmuştur. Örneğin Kunut duâsı böyledir. Bir kısmı tekil zamiri ile vârid olmuştur. Rükû' ve secde tesbihleri gibi. Çoğul zamiri ile vârid olup, bütün cemaâtı kapsayan duâyı yaparken, imam çoğul zamiri yerine, mütekellime âit tekil zamirini kullanacak olursa, bütün cemâate şumüllü olan bir duâyı kendi şahsına tahsis etmiş ve cemâatı bundan mahrum etmiş olur.

(١١٥) باب ما جاء في المستحاضة التي قد عدت أيام إقرائها قبل أن يستمر بها الدم

115 — KANI DEVAMLI GELEN VE DAHA ÖNCE AYBAŞI ÂDETLERİNİN GÜNLERİNİ HESAPLAYABİLEN MÜSTAHÂZA KADIN HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

Bu bâbta gelen hadislerin terceme ve izahına geçmeden önce müstahâza kadın hakkında özlü bilgi vermeyi lüzumlu görüyorum.

«İstihâza»: Aybaşı âdeti ve lohusalık zamanı dışında, kadının rahmindeki âzil adı verilen damardan gelen kandır.

«Müstahâza»: Bu kanı gören kadına müstahâza denir.

MEZHEBLERE GÖRE AYBAŞI ÂDETİ SÜRESİ

1 — Hanefî mezhebine göre, aybaşı âdeti süresinin en azı üç gün, en çoğu da 10 gündür.

2 — Şâfiî ve Hanbelî mezheblerine göre, aybaşı âdetinin en azı 24 saat ve en çoğu onbeş gündür.

3 — Mâlikî mezhebine göre aybaşı âdetinin en az süresi için, ibadet bakımından bir sınır yoktur. İddet ve istibrâ itibariyle bir gün veyâ günün bir kısmıdır. Bu âdetin en çoğu onbeş gündür.

Lohusalık hâli hâriç, yukarıda belirtilen süreler dışında kadının rahminden gelen kan, fıkıhta belirtilen şartlar tahakkuk ettiği takdirde istihâze kanı sayılır.

MÜSTAHÂZANIN MEZHEBLERE GÖRE AYBAŞI ÂDETİ SÜRESİ

1 — Hanefî mezhebine göre: Müstahâze yeni kan görmeye başlamış olup, kanı devamlı gelirse onun aybaşı âdeti 10 gün kabul edilir. Onbirinci gününden ay sonuna kadar geçen yirmi gün

müstahâza sayılır. Bu hesaplama her ay devam eder. Lohusalık süresi kırk gün sayılır. Kırkbirinci gününden altmışıncı gününe kadar geçen yirmi gün müstahâza sayılır. İki ay hitamından itibaren her ilk on gün hayz ve onu takip eden yirmi gün istihâza sayılır.

Kadın mu'tade ise yani; daha önce belirli bir âdeti var iken, meselâ ayın birinden itibaren beş gün kan görüp, yirmibeş gün temiz iken, bu âdeti bozulup, devamlı kan görürse ve eski âdetini unutmamış ise, onun hayz ve istihâza süreleri eski âdetine döndürülür. Yâni bütün ay kan görmesine rağmen eski âdeti vechile her ayın, meselâ ilk beş günü hayz ve ondan sonraki yirmibeş günü istihâza sayılır.

Kadın mütehayyire ise yani, eski âdetini unutmuş ise, onun durumunu ve hükümlerini öğrenmek isteyenler fıkıh kitablarına müracaat etsinler.

2 — Ş â f i î mezhebine göre, müstehâza kadın, yeni kan görmeye başlamış ise, kuvvetli kanı zayıf kandan ayırabiliyorsa ona mümeyyize denilir. Kuvvetli kanı yirmi dört saatten az olmayıp, 15 günden de fazla değil ise ve zayıf kan 15 günden az değil ise onun gördüğü kuvvetli kan hayz sayılır. Zayıf kan istihâza olur. Şâyet kuvvet ve zayıflık bakımından kanda bir fark görmüyorsa veyâ kuvvetli kan yirmidört saatten az veyâ onbeş günden çok ise yahut da zayıf kan, onbeş günden az ise, kadın gayri mümeyyize sayılır. Hayzı bir gün kabûl edilir. Ayın yirmi dokuz günü istihâza sayılır.

Şâyet kadının eski bir âdeti olup, bunu zaman ve süre bakımından hatırlıyorsa; meselâ, eskiden her ayın ilk yedi günü kan görüp, yirmi üç gün temiz iken bu âdeti bozulmuş, bütün ay kan görüyorsa durumuna bakılır. Eğer mümeyyiz ise, yâni kanı kuvvetli ve zayıf olarak iki çeşit görürse, kuvvetli kan hayz sayılır, zayıfı istihâza olur. Eğer mümeyyize değil ise onun hayz ve istihâzesi eski âdetine göre hesaplanır.

Eğer eski âdetini de hatırlamıyorsa ona mütehayyire (şaşkın) denir. Hükümleri için fıkıh kitaplarına müracaat edilsin.

3 — M â l i k i mezhebine göre, kadın gelen kanın hayz kanı olduğunu koku, renk, katılık gibi belirtilerle tanırsa o kan hayz sayılır. Şu şartla ki; o kanı görmeden önce onbeş gün temiz kalması gerekir. Şâyet onbeş gün temiz kalmamışsa veyâ gelen kanın hayz kanı olduğunu her hangi bir belirtiyle bilemezse kadın müstahâze sayılır. Hayatı boyunca kan devam ederse hep müstahâze sayılır. Mü-

meyyize (her hangi bir belirtiyle hayz kanını tanıyan) kadın, normal hayz âdetini bitirdikten sonra üç gün «İstithâr» yapmaz. Âdeti biter bitmez temizlenmiş sayılır. Fakat hayz olarak tanıdığı kan devam ederse âdeti bittikten sonra üç gün istithâr eder. İstithâr, kadının hayz süresi bittikten sonra, üç güne kadar her gün yıkanmasıdır.

4 — Hanbelî mezhebine göre müstehâza kadın, mu'tade ise, yâni eski bir âdeti var ise kanı kuvvetli ve zayıf olarak görse bile hayz süresi eski âdetine göre hesaplanır. Meselâ her ayın ilk dört günü kan görüp, yirmialtı gün temiz kalan kadın, bu kere bütün ay kan görmeye başlar, ayın ilk iki günü simsiyah, ondan sonra iki gün kırmızı renkte ondan sonra da yirmialtı gün sarı kan görürse, eski âdetine bakarak, ayın ilk dört günü hayz sayılır. Yirmialtı gün istihâza sayılır.

Şâyet kadın yeni kan görmeye başlamış ise ya mümeyyizedir, ya değildir. Eğer mümeyyize ise, temyizine göre hayzı hesaplanır. Ancak kuvvetli gördüğü kanın yirmidört saatten eksik ve onbeş günden çok olmaması şarttır. Eğer mümeyyize değilse, yani kanı hep aynı renkte görse veya kuvvetli kanı bir günden az veyâ onbeş günden fazla görse, onun hayzi bir gün bir gecedir. Sonra gusleder ve temiz kadınların yaptığı her şeyi yapar. Birinci, ikinci, üçüncü ay böyle hesaplanır. Dördüncü ay'da genel hayz âdetine uyarak altı veyâ yedi günü hayız sayacaktır. Hayız süresinin altı veyâ yedi gün oluşunda kendisinin araştırması ve kanaatı esastır. Ayın kalan süresi istihâza sayılır.

٦٢٠ — حدّثنا محمّد بن رمح . أنا الليث بن سعد ، عن يزيد بن أبي حبيب ، عن بُكير بن عبد الله ، عن المنذر بن المغيرة ، عن عروة بن الزبير ؛ أن فاطمة بنت أبي حُبيش حدّثته أنها أتت رسول الله ﷺ فشكت إليه الدّم . فقال رسول الله ﷺ « إنما ذلك عِرق . فانظري إذا أتى قرؤك فلا تصلّي . فإذا مرّ القرء فتطهّري ، ثمّ صلّي ما بين القرء إلى القرء » .

TERCEMESİ

620) "... Urve bin Zübeyr *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Fâtime bint Ebî Hubeyş *(Radıyallâhü anhâ)* O'na şunu anlatmıştır:

Fâtime, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanına gelerek kandan şikâyet etmiştir. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Bu (hayız değil), bir damar(dan gelen kan)dır. Bunun için sen bak, mu'tad hayızın zamanı gelince namaz kılma. Senin hayızın zamanı geçince guslet, sonra iki hayız arasındaki sürece namaz kıl,» buyurdu."

İ Z A H I

Bu hadîsi Nesâî, Beyhakî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. İbn-i Hazm'ın dediğine göre: 'Urve bin Zübeyr, Fâtime bint Ebî Hubeyş'in zamanına ulaşmış olup, bu olayı kendisinden ve ayrıca Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan işitmiş olabilir.' Bu duruma göre senedde bir inkıta' yoktur.

Hadîsin mânâsına gelince; Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'nin, âdet dışı devam eden kanın dinmemesi üzerine hâlini Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzederek, bu hâliyle namaz durumunu sorduğu, verilen cevaptan ve bundan sonra gelen hadîsten anlaşılıyor. Buradaki rivâyette Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'nin şahsen Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorduğuna veyâ birisinin aracılığıyla sordurduğuna dâir bir serahat yoktur. Beyhakî, Darekutni ve Ebû Dâvûd'un bir rivâyetine göre Fâtime (Radıyallâhü anhâ) Peygamber'in zevcesi Meymûne'nin kardeşi olan Esmâ (Radıyallâhü anhâ) aracılığıyla bu durumu Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordurmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu kanın hayız kanı olmayıp bir hastalık kanı olduğunu bildirerek, hayız zamanı geldiğinde namazı bırakmasını ve hayız süresi bitince guslederek namaza başlamasını emretmiştir. Hadiste geçen «Kar'» kelimesi hayz müddeti anlamında kullanılmıştır. Bâzen iki hayız arasındaki temizlik süresi anlamında kullanılır. El-Menhel yazarı «İstihâza» bâbında rivâyet olunan bu hadîs bahsinde: Ömer bin El-Hattâb (Radıyallâhü anh): «Kar'» kelimesinin mânâsı hayız süresidir, demiştir. Ebû Hanîfe ve Mâlik de kelimeyi böyle yorumlamışlardır. Bu hadîste, kelime bu mânâda kullanıldığı için hadîs, onların hüccetidir. Hattâbî: «Kar'»ın hakiki mânâsı hayız veyâ temizlik hâlinin döndüğü zamanıdır. Bu nedenle hayız hâlinde «Kar'» denildiği gibi, temizlik hâline de «Kar'» denilmiştir. Burada hayız mânâsı kasdedilmiştir, demiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), iki hayız zamanı arasında geçen sürenin temizlik süresi gibi kabul edileceğine işaretle,

F â t i m e (Radıyallâhü anhâ)'nin namaz kılmasını emretmiştir. F â t i m e (Radıyallâhü anhâ)'nin devamlı kan görmeden önce bir aybaşı âdetinin bulunduğu ve kendisinin bu âdeti hatırladığı, hadisin cevap kısmından anlaşılıyor.»

Eski âdeti bulunan müstehâza kadına, mu'tâde denir. Mu'tâde iken âdeti bozularak devamlı kan gören kadının hayız günlerinin hesaplanmasında, âlimler arasında ihtilâf vardır. H a n e f î âlimler ve A h m e d b i n H a nb e l' e göre mu'tâde kadın eski âdetini hatırlıyorsa, gördüğü kanın kuvvetliliğine ve zayıflığına, yani siyah, kırmızı, sarı ve bulanık renkleri arasında bir ayırım yapılmadan eski âdeti dikkate alınacak ve hayız günleri ona göre hesaplanacaktır. Meselâ her ayın ilk beş günü hayız gören kadının âdeti değişerek bütün ay kan görmeye başlayınca, kanın koyuluğuna ve açıklığına ve diğer vasıflarına bakılmaksızın eski âdetine göre her ayın ilk beş günü hayız sayılır. Ondan sonra 25 gün istihâza sayılır. Bu görüşü savunan âlimler bu hadîsi delil göstermişlerdir. Çünkü bu hadîste F â t i m e (Radıyallâhü anhâ)'nin, hayız müddetine bakması bu müddet gelince namazını bırakması ve müddet bitiminde guslünü yaparak ikinci bir hayız zamanı gelinceye kadar namazına devam etmesi emredilmiştir.

H a n e f i âlimleri ve A h m e d b i n H a n b e l' in meşhur kavli budur.

٦٢١ — حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْجَرَّاحِ . ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ : ح وَحَدَّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ
أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَا : ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ :
قَالَتْ : جَاءَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَبِي حُبَيْشٍ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ !
إِنِّي امْرَأَةٌ أُسْتَحَاضُ فَلَا أَطْهُرُ . أَفَأَدَعُ الصَّلَاةَ ؟ قَالَ « لَا . إِنَّمَا ذَٰلِكِ عِرْقٌ . وَلَيْسَ
بِالْحَيْضَةِ . فَإِذَا أَقْبَلَتِ الْحَيْضَةُ فَدَعِي الصَّلَاةَ . وَإِذَا أَدْبَرَتْ فَاغْسِلِي عَنْكِ الدَّمَ وَصَلِّي » .
هٰذَا حَدِيثُ وَكِيعٍ .

T E R C E M E S İ

621) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Fâtıma binti Ebî Hubeyş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek : Yâ Resûlallah! Ben müstehâza bir kadınım. Kandan temizlenemiyorum. Namazı terk edeyim mi? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :

«Hayır! O ancak bir damar kanıdır, hayz değildir. Hayz geldiği zaman namazı bırak ve hayz gittiği zaman kanını yıka ve namaz kıl.» Bu Vekî (Radıyallâhü anh)'in hadisidir."

İ Z A H I

Bu hadisi **Kütüb-i Sitte** sâhiblerinin hepsi rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı, bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der :

«F â t i m e b i n t E b i H u b e y ş (Radıyallâhü anhâ)'in Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ) aracılığıyla bu soruyu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e intikal ettirdiği bâzı rivâyetlerde belirtilmiştir. Başka bir rivâyete göre M e y m û n e (Radıyallâhü anhâ)'nin kardeşi olan E s m â (Radıyallâhü anhâ), bu soruda aracılık etmiştir. Buradaki hadisin zâhirine göre F â t i m e (Radıyallâhü anhâ) şahsen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormuştur. Rivâyetler arasında bir ihtilâf yoktur. Çünkü sorunun tekerrür etmesi muhtemeldir. Şöyle de denilebilir : F â t i m e (Radıyallâhü anhâ), sordurmuştur. Râvi, aracıyı zikretmemiştir.

Hadîsin : **«Hayız geldiği zaman...»** ve : **«Hayız gittiği zaman...»** ifâdeleri iki şekilde yorumlanabilir :

1 — 'Senin hayız günlerin geldiği ... ve gittiği zaman...' buna göre eski âdete göre hayız günleri hesaplanacaktır. H a n e f i âlimlerinin ve A h m e d b i n H a n b e l'in meşhur görüşü budur.

2 — 'Hayzın belirtisi olan koyu renkli kan geldiği ...ve bu kan bitip hayzın bitim belirtisi olan açık renkli kan gelmeye başladığı...' Bu takdirde hayız günlerinin hesaplanması, kanın kuvvet ve zaafına dayanır. Ş â f i i âlimleri ile M â l i k'in görüşü budur.

Yukarıda belirtildiği gibi hayız âdetinin başlangıç ve bitimi, eski âdete göre hesaplanabildiği gibi, kanın kuvvet ve zaaf vasfına göre de hesaplanabilir. Bu nedenle hadis, mu'tâde kadının hayız hesaplaması, âdete göredir, diyen âlimlerin, veya: âdete göre değil

de temyize (kanın rengini ayırabilmek) göredir, diyen âlimlerin görüşüne müsâittir. (İki taraftan birisinin görüşünü te'yid eder durumda görülmemektedir.)

Hadîsin: «Hayız gittiği zaman kanını yıka...» fıkrası ile kadının gusletmesi ve kanlı yerini yıkaması kasdedilmiştir. Nitekim B u h â r î 'nin bir rivâyetinde: ثُمَّ اغْتَسِلِي وَصَلِّي = «Sonra guslet ve namaz kıl.» buyurulmuş, kanlı yerin yıkanması zikredilmemiştir. Bu ihtilâf H i ş a m 'ın arkadaşları arasındadır. Onların bir kısmı, kanı yıkamayı zikretmiş, gusletmeyi zikretmemiştir. Diğer bir kısmı gusletmeyi anlatmış, kanı yıkamayı zikretmemiştir. Hepsi sıkadır. Hadîsleri B u h â r î ve M ü s l i m 'de bulunur. Bu nedenle gerek kanı yıkama ve gerekse gusletme gereği açık olduğu için, iki gurup rivâyetlerinde kısaltma yapmıştır, diye yorum yapılır.

HAYIZIN KESİLMESİNİN ALÂMETİ

İ m a m E b û H a n î f e ve arkadaşlarının görüşüne göre müstahâza kadının hayız süresinin bitimine alâmet, onun eski âdeti ve zamanıdır. Âdetini unuttuğu takdirde, araştırma yapacak, kuvvetli sanısına göre hareket edecektir. Şâyet, kuvvetli bir kanaatı yoksa bildiği günlerin en azıyla amel eder.

İ m a m Ş â f i î ve arkadaşlarına göre hayızın bitimi eski âdete göre değil, kanının renk değişikliğine göre tesbit edilir. Siyah kan kırmızıdan kuvvetlidir. Kırmızı kan, sarı kandan; sarı kan da bulanık kandan kuvvetlidir. Müstahâza kadının kuvvetli kanı, hayız sayılır. Zayıfı da istihâza kabul edilir. Kanını kuvvetli ve zayıf gören kadına mümeyyize denir. Temyizin geçerliliği için üç şart vardır:

1 — Kuvvetli kan onbeş günden fazla devam etmiyecek.

2 — Kuvvetli kan yirmidört saatten az olmayacak ki, hayız sayılabilsin.

3 — Zayıf kan, onbeş günden az olmayacak. Tâ ki, iki hayız arasında bir temizlik süresi sayılabilsin.

M â l i k ve A h m e d 'in de bununla hükmettikleri E l - A y n i tarafından ifâde edilmiştir. E l - A y n î daha sonra: 'Bu şart-

lara uygun olarak görülen kuvvetli kan kesilip, zayıf kan gelmeye başlayınca ve böylece hayız zamanı bitince kadının derhal gusluñü yapıp namaza başlaması vâcibtir. Bundan sonra, namaz veyâ orucu terketmesi câiz değildir. Müstahâza olan bu kadının hükmü temiz olan kadının hükmü gibidir. İstithâre (hayız bitiminden itibâren, üç güne kadar gusletmek) lüzum yoktur. Ş â f i î ' nin hükmü budur. M â l i k ' ten üç rivâyet vardır:

1 — Hayız bitiminden itibaren üç gün istithâr yapacak, ondan sonra istihaza başlamış olur.

2 — Kuvvetli kan kesilip, yerine zayıf kan gelmeye başlasa bile kadın, onbeş güne kadar namaz kılmayacak, çünkü hayızın en çok süresi onbeş gündür.

3 — Mezhebimizde olduğu gibidir; demiştir. E l - A y n i ' nin dediğine göre hayızın en az müddeti, İ m a m - ı M â l i k ' in mezhebinde yirmidört saattir. Halbuki meşhur mezhebine göre, hayızın en az süresi ibâdet bakımından bir lahzadır. İddet bakımından bir gün veyâ günün bir parçasıdır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Câhil adam, bilmediği şeyleri âlimlere sormalıdır.

2. Gerektiğinde, kadın erkeklerle konuşabilir. (İslâmî örtünmeye riâyet etmek şartıyla)

3. Utanılan hususları sormak câizdir.
4. İhtiyaç zamanı nâmahrem kadının sesini dinlemek câizdir.
5. Sorulan zât, büyük de olsa sorana cevap vermelidir.
6. Hayız hâlinde kadın, namazı bırakır. Sonra da kazâ etmez. H a r i c î l e r müstesna, kimse bu hükme muhâlefet etmemiştir.

7. Müstahâza kadın, hayız zamanında namaz kılmaktan men edilmiştir. Bu yasaklama haram kılmak içindir. Yâni namaz kılması haram olup, kılsa bile fâsittir. Yasaklık bakımından farz namaz ile nâfile namaz eşittir. K â ' b e ' yi tavâf etmek, cenâze namazı, tilâvet ve şükür secdeleri, K u r ' a n ' ı ellemek ve câmiye gitmek de namaz gibidir.

8. Hayız kanı necistir. Pislikleri gidermek gerekir.
9. Hayız kanı kesilir kesilmez, istithâr yapmadan namaz kılmak câizdir.»

٦٢٢ – حدّثنا مُحمّدُ بنُ يَحيَى . ثنا عبدُ الرّزّاقِ (إملاءً عليَّ من كتابِهِ ، وكان السّائلُ غيري) . أنا ابنُ جُريجٍ ، عن عبدِ اللهِ بنِ مُحمّدِ بنِ عقيلٍ ، عن إبراهيمَ بنِ مُحمّدِ ابنِ طلحةَ ، عن عُمرَ بنِ طلحةَ ، عن أُمِّ حبيبةَ بنتِ جحشٍ ؛ قالتْ : كُنتُ أُستحاضُ حيضةً كثيرةً طويلةً . قالتْ : فجئتُ إلى النّبيِّ ﷺ أستفتيهِ وأُخبِرُهُ . قالتْ فوجدتُهُ عندَ أُختي زينبَ . قالتْ : قلتُ : يا رسولَ اللهِ ! إنّ لي إليكَ حاجةً . قال « وما هيَ ؟ أيْ هنتاهْ » قلتُ : إنّي أُستحاضُ حيضةً طويلةً كبيرةً . وقدْ منعتْني الصّلاةَ والصّومَ . فما تأمُرُني فيها ؟ قال « أنعتُ لكِ الكُرسُفَ ، فإنّهُ يُذهِبُ الدّمَ » قلتُ : هوَ أكثرُ . فذكرَ نحوَ حديثِ شريكٍ .

TERCEMESİ

622) "... Ümmü Habîbe bint-i Cahş *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; şöyle söylemiştir :

Ben çok ve uzun zaman müstahâza oluyordum. Nihâyet durumunu bildirmek ve fetvâ istemek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldim. O'nu kız kardeşim Zeyneb (Peygamber'in hanımı) (Radıyallâhü anhâ)'nın yanında buldum. Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) dedi ki: Ben: Yâ Resûlallah! Sana ihtiyacım vardır, dedim. O:

«Ey hentâh (82) ihtiyacın nedir?» diye sordu. Ben: Uzun süreli ve büyük istihâza görüyorum. Bu kan, benim namazıma ve orucuma mâni oldu. Bu kan hakkında bana ne emredersin? diye sordum. O:

«Ben sana pamuğun özelliğini anlatayım. Çünkü o, kanı giderir.» buyurdu. Ben: Kan çok fazladır, dedim. Bunun üzerine, râvi Şerik'in (625 nolu) hadisinin benzerini buyurdu."

İZAHI

Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'nin bu hadisini, Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi, kısa ve uzun metinler hâlinde rivâyet

(82) Nihâye'de bu kelime: Ey şu kadın! demektir. Cevheri: Bu kelime çağrılmaya mahsustur demiştir. (Sindî)

etmişlerdir. El-Menhel yazarı : Kendisine Ümmü Habîbe dendiği gibi Ümmü Habîb de deniliyor. Adı Habîbe'dir. Müslim'in rivâyetinde belirtildiği gibi Abdurrahman bin Avf'ın nikâhı altında idi. İbn-i Abdi'l-Berr'in dediğine göre Cahş'ın; Zeyneb, Ümmü Habibe ve Hamne adında üç kızı vardı. Zeyneb, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi idi. Ümmü Habîbe, Abdurrahman bin Avf'ın zevcesi idi. Hamne de Talhâ bin Ubeydullah'ın hanımı idi. Hepsi müstahâza oluyorlardı. İbnü'l-Arabî'nin dediğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında müstahâza olan kadın beş taneidi Hamne bint-i Cahş, Kardeşi Habîbe, Fâtime bint-i Ebî Hubeyş, Sehle bint Ebî Süheyl ve mü'minlerin annelerinden (Sevde).

Şerîk'in rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurmuştur:

«Müstahâza kadın, hayız günlerinde namazı bırakır. Hayız günleri bitince gusleder ve her namaz için abdest alır, oruç tutar, namaz kılar.»

Müslim'in bir rivâyetinde Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nin her namaz için guslettiği bildirilmiş ve El-Leys bin Sa'd: Şihâb, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Habîbe'ye her namaz için gusletme emrini verdi, dememiştir. Ümmü Habîbe kendiliğinden bu işi yapmıştır, der. Müslim'in bir rivâyetinde : «... **Guslet ve namaz kıl.**» emri verilmiştir. Bu emrin, bir defa gusletmek için mi, yoksa her namaz için mi olduğu husûsunda bir sarahat yoktur. Bâzı rivâyetlerde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ümmü Habîbe'ye **«Her namaz için yıkama»** emri verdiği, diğer bir kısım rivâyetlerde : **«Her namaz için abdest alma»** emri verdiği görülmektedir.

Bâzıları bu hadîsin Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ) hadîsiyle neshedildiğini söylemişlerdir. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtından sonra Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) hadîsiyle fetvâ vermiş ve Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) hadîsine muhâlefet etmiştir.

Tahavî: Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ) hadîsi ile mensuhtur, demiştir. Çünkü Fâtıme (Radıyallâhü an-

hâ)'nin hadîsinde, her namaz için abdest alma emri var, gusletme emri yoktur. İki hadîsin arasında görülen ihtilâfı bertaraf etmek için Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsindeki emri mendubluk için yorumlamak daha iyidir.

B e y h a k î de, R a b i ' tariki ile Ş â f i î ' den rivâyet ettiğine göre Ş â f i î : Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'ye gusletmek ve namaz kılmak emrini vermiştir. Her namaz için gusletme emri onun hadîsinde yoktur. Şüphesiz onun guslü emredildiği için değil, taat olsun, diye yapılmıştır, demiştir.

E b û D â v û d'un bir rivâyetinde; فَأَمَرَهَا بِالْغُسْلِ لِكُلِّ صَلَاةٍ

= «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Ümmü Habîbe** (Radıyallâhü anhâ)'ya **her namaz için gusletmeyi emretti...»** Fıkrası vardır. **El-Menhel** yazarı : «Hadîs hâfızları bu fıkraya itiraz ederek Z ü h r î ' nin sıka arkadaşları bu ilâveyi zikretmemişlerdir. Z ü h r i ' - nin râvilerinden yalnız İ b n - i İ s h a k ' ın rivâyetinde bulunur. Bu nedenle B e y h a k i : «İ b n - i İ s h â k ' ın rivâyeti galattır. Çünkü Z ü h r i ' den yapılan bütün rivâyetlere muhâliftir, demiştir.» der.

MUSTAHÂZA HER FARZ İÇİN ABDEST ALIR MI ?

El-Menhel yazarı şu ma'lumatı verir :

«**El-Fetih**»'te : «İstihâza kanının hükmü, abdestsizlik hükmü gibidir. Cumhur'un görüşüne göre müstahâza kadın, her farz namaz için abdest alır ve bir abdestle birden fazla farz namaz kılamaz. Kazâ namazı da vaktinde kılınan namaz gibidir. Yâni bir abdestle birden fazla kazâ namazı da kılamaz. Çünkü hadîste her namaz için abdest alma emri verilmiştir.

M â l i k î l e r ' e göre, her farz için abdest alması vâcib olmayıp, müstahabtır. Başka nedenle abdesti bozulmadığı takdirde istihâza kanının gelmesiyle yeniden abdest alması gerekmez.

A h m e d ve İ s h a k ' a göre, her farz için gusledersе daha ihtiyatlı davranmış olur.

H a n e f i l e r ' e göre, abdest, namaz vaktine bağlıdır. Dolayısıyla müstahâza kadın bir vakit namaz için aldığı abdest ile o

vaktin farzı ile, vakit çıkmadıkça dilediği kadar kazâya kalmış namazlarını da kılabilir. Hadîsteki «Her namaz için abdest almak» emrinin mânâsı, her namaz vakti için abdest almaktır. A h m e d ve İ s h a k ' ın bu yorumu, delîle muhtaçtır.» denilmiştir.

H a n b e l î l e r ' in mezhebi, H a n e f î l e r ' in mezhebi gibidir. Delîlleri ise E b û H a n î f e (Rahîmehullah)'den merfu' olarak rivâyet olunan şu hadistir :

اَلْمُسْتَحَاضَةُ تَتَوَضَّأُ لِوَقْتِ كُلِّ صَلاَةٍ

«Müstahâza kadın, her namaz vakti için abdest alır.»

El-Menhel yazarı, bu arada başka delîlleri de zikreder.

٦٢٣ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالاَ : ثنا أَبُو أُسَامَةَ ،
عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ . قَالَتْ : سَأَلَتِ امْرَأَةٌ
النَّبِيَّ ﷺ قَالَتْ : إِنِّي أُسْتَحَاضُ فَلاَ أَطْهُرُ . أَفَأَدَعُ الصَّلاَةَ ؟ قَالَ « لاَ . وَلَـٰكِنْ دَعِي
قَدْرَ الأَيَّامِ وَاللَّيَالِي الَّتِي كُنْتِ تَحِيضِينَ » قَالَ أَبُو بَكْرٍ فِي حَدِيثِهِ « وَقَدْرَهُنَّ مِنَ الشَّهْرِ .
ثُمَّ اغْتَسِلِي وَاسْتَثْفِرِي بِثَوْبٍ ، وَصَلِّي » .

T E R C E M E S İ

623) "... (Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in zevcelerinden) Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Bir kadın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e :

Ben, müstahâza bir kadınım. Temizlenemiyorum. (Kanım kesilmiyor.) Ben, namazı bırakayım mı? diye sordu. O :

«Hayır. Lâkin daha evvel hayız gördüğün günler ve geceler kadar namazı bırak. Sonra guslet ve bir bezle istisfar et ve namaz kıl.» buyurdu.

Râvi Ebû Bekir, kendi rivâyetinde dedi ki : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«... ve ayın hayız günleri ve geceleri kadar...» da buyurdu."

İ Z A H I

Bu hadîs Tirmizî hâriç, **Kütüb-i Sitte** sâhipleri tarafından rivâyet edilmiştir. El-Menhel yazarının beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soru soran kadın Fâtime binti Ebî-Hubeyş'tir. Nitekim bâzı rivâyetlerde ismen geçiyor. Yine bâzı rivâyetlere göre Ümmü Seleme, kadının sorusunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iletmiştir. Verilen cevâba göre kadın, müstehâza olmadan önce, kaç gün ve gece hayız kanı görüyorduysa bundan sonraki aylarda hayz süresini eskisi gibi hesaplayacak ve aydan kalan günlerde müstehâza sayılıp namazını kılacaktır. Meselâ, müstehâza olmadan önce her ayın başından itibaren bir hafta hayz görüp, ondan sonra gelecek aybaşına kadar temiz kalan kadının bu âdeti bozulup, bütün ay kan görürse, her ayın ilk haftası hayız kanı sayılıp namaz kılmayacak, hafta bitince gusledip namazını kılacak ve kan devam etse bile ibâdetini bırakmayacaktır.

Bu hadîsi İbn-i Mâce'h'e Ebû Bekir bin Ebî Şeybe ve Alî bin Muhammed rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Alî bin Muhammed'in rivâyetinde hadîsin metni meâlen şöyledir:

«**Hayır! (Namazını bırakma) Velâkin daha önce hayız gördüğün günler ve geceler miktarınca namazı bırak, sonra guslet...**»

Ebû Bekir bin Ebî Şeybe'nin rivâyetindeki metin arasında bir ziyade vardır. Ona göre metin meâlen şöyledir:

«**Hayır! (Namazını bırakma) Velâkin daha önce hayız gördüğün günler ve geceler miktarınca ve aydan o günler ve geceler miktarınca namazı bırak. Sonra guslet...**» Hattâbî: 'Müstehâzalık illetine tutulmadan önce her ayın belirli günlerinde hayız gören ve sonra âdeti bozulup devamlı kan gören kadının hükmü bu hadîste tesbit edilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu kadına müstehâzalık hastalığına tutulmadan önceki âdete göre hayız süresini hesaplamasını ve o günlerde namazını bırakmasını süreyi doldurunca bir defa gusletmesini ve namazına devamını emretmiştir. Bu kadın oruç ve namaz kılma sorumluluğu, Kâbe'yi tavâf etmesi ve eşinin yaklaşması husûsunda temiz kadın hükmündedir. Temiz kadından şu farkı vardır: Namaz kılmak istediği zaman her farz için abdest alması gerekir. Çünkü onun abdesti bir zarûret abdestidir. Bu yüzden teyemmüm eden kişi gibi bir abdestle iki farz kılamaz.» demiştir.

Bu kadının müstahâza olmadan önce, bir hayz âdetinin bulunduğu ve bu âdetini hatırladığı hadîsten anlaşılıyor. Kadının mümeyyiz olup olmadığı, yâni kanı kuvvetli ve zayıf olmak üzere çeşitli olarak görüp görmediği açıklanmamıştır. E b û H a n i f e ve meşhur rivâyetine göre A h m e d b i n H a n b e l, hadîsi delil göstererek demişlerdir ki: Müstahâza olmadan önce hayız âdeti bulunup bunu hatırlayan kadın müstahâza olunca hayız süresi, eski âdetine göre hesaplanır İster kanını kuvvetli ve zayıf olarak görmekle mümeyyiz olsun, ister kanını hep aynı renkte görüp gayri mümeyyize olsun, farketmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu kadına mümeyyize olup olmadığını sormamıştır. Bunu sormaması, mümeyyizeliğin neticeyi değiştirmediğine alâmettir.

M â l i k ve Ş â f i i ise: Eğer kadın mümeyyize değilse (kanı hep aynı vasıfta görüyorsa), hayızı eski âdetine göre hesaplanır. Mümeyyize ise, temyizine göre hesaplama yapılır, demişlerdir.

İstisfâr: Hadîste geçen: «**İstisfâr et**» cümlesinin mânâsına gelince; **İstisfâr** şuna denir: İçi pamukla doldurulan genişçe bir bez, uyluk kemikleri arasından ve avret mahallinin üzerinden geçirilerek, uçları yukarıya kaldırılıp kuşak, kemer gibi bir şeye bağlanır. Böylece kanın dindirilmesine çalışılır. İstisfâr, 'Sefr, kelimesinden türemedir. Sefr ise, atın kuyruğunun altından geçirilerek eyere bağlanan kayışa denir.

٦٢٤ — حدثنا علي بن محمد، وأبو بكر بن أبي شيبة. قالا: ثنا وكيع، عن الأعمش، عن حبيب بن أبي ثابت، عن عروة بن الزبير، عن عائشة؛ قالت: جاءت فاطمة بنت أبي حبيش إلى النبي ﷺ فقالت: يا رسول الله! إني امرأة أستحاض فلا أطهر. أفأدع الصلاة؟ قال «لا. إنما ذلك عرق، وليس بالحيضة. اجتنبي الصلاة أيام محيضك. ثم اغتسلي وتوضئي لكل صلاة. وإن قطر الدم على الحصير».

T E R C E M E S İ

624 "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gelerek:**

Yâ Resûlallah! Ben müstahâza olan bir kadınım. Temizlenemiyorum. (Kanım kesilmiyor.) **Ben namazı bırakayım mı? diye sordu. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Hayır! O ancak bir damar kanıdır. Hayız değildir. Sen hayız olduğun günlerde namazdan uzak kal. Sonra guslet ve kan, hasir üzerine damlasa bile her namaz için abdest al.»"

İ Z A H I

Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ)'in Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem)'e vâki müracaatına ve aldığı cevâba âit olan bu hadîs az bir lafız farkıyla Urve bin Zübeyr (Radıyallâhü anh)'den 620 numarada rivâyet edilmişti. Orada Urve bin Zübeyr, (Radıyallâhü anh), Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ)'den hadisi işittiğini belirtmiştir. Burada ise Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan işittiği kaydedilmiştir. Öyle anlaşılıyor ki, Urve (Radıyallâhü anh) bunu hem Âişe (Radıyallâhü anhâ) hem de soru sâhibi Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'den işitmiş. Hadîs, ihtivâ ettiği hüküm bakımından daha önce geçen rivâyetten farksız görülüyor. Zâhirine göre, müstahâza kadının hayız günlerinin hesaplanmasında eski âdeti esastır.

Hadisin sonunda: »... **kan, hasirin üzerine damlasa bile...**» fıkrası ile ilgili olarak **El-Menhel** yazarı şöyle der: 'Bu fıkra, istisfâr edip, kanının akmasının önlenmesi için gereken tedbiri alan ve buna rağmen, kanı durdurulamayan kadın için yorumlanır. Bu durumda kadın, sâhib-i özür hükmündedir.

Hanefîlere göre müstahâza kadın, küçük abdestini tutamayan veyâ burnu devamlı kanayan sâhib-i özür hükmündedir. Bir vakit için güzelce tahâretlenip, istisfâr denilen bez bağlama işini sağlamca yaptıktan sonra, aldığı abdest ile o vakit çıkıncaya kadar vakit namazı ile bir çok kazâ namazı kılabilir.

Şâfiîlere göre vakit girdikten sonra, kadın tahâretlenip, istisfâr denilen işlemi yapıp abdest alır ve yalnız bir farz namaz kılar. Bunun yanında dilediği kadar nâfile namaz kılabilir. Kazâya kalmış farz namazların hükmü de budur. Yâni, kazâ olsun, edâ olsun birden fazla farz namaz kılamaz. Târif edilen şekilde bez bağlayıp abdest alırken veyâ abdest aldıktan sonra ara vermeden namaza dururken, kan damlasa bile özür sâhibi sayılır.'

Özür sâhibi ile ilgili fıkıh hükümler ve şartları uzun izahat ister. İsteyenler Hanefi veyâ Şâfii fıkıh kitablarına mürâcaat etsinler.

٦٢٥ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى. قَالَا: ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي الْيَقْظَانِ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «الْمُسْتَحَاضَةُ تَدَعُ الصَّلَاةَ أَيَّامَ أَقْرَائِهَا. ثُمَّ تَغْتَسِلُ وَتَتَوَضَّأُ لِكُلِّ صَلَاةٍ، وَتَصُومُ وَتُصَلِّي».

TERCEMESİ

625)"... Adiyy bin Sâbit'in dedesi *(Radıyallâhü anhüm)*'den :

Şöyle söylemiştir : Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem),* buyurdular ki :

«Müstahâza kadın (eski âdetine göre hesaplanacak) **hayız günlerinde namazı bırakacaktır. Ondan sonra** (bir defâ) **gusledecek ve her namaz için abdest alacak oruç tutacak, namaz kılacaktır.»**"

İZAHI

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî'deki metin, meâlen şöyledir : 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :

«Müstahâza kadın, daha önce hayız gördüğü günlerde namazını bırakacak, (o günler geçtikten) **sonra** gusledecek ve **her namaz için abdest alacak, oruç tutacak, namaz kılacaktır.»** Tirmizî, bu arada şöyle der : 'Bu hadîsi Ebû Yekzan'dan yalnız Şerîk rivâyet etmiştir. Ben Muhammed'e bu hadîsin durumunu sorarak : Adiyy bin Sâbit'in dedesinin adı nedir? diye sordum. Muhammed, onu tanımadı. Bu kere Yahyâ bin Mûîn'in : Adiyy'in dedesinin adı Dinar'dır, dediğini söyledim. Muhammed, bu söze iltifat etmedi.' Tirmizî'nin şerhi Tuhfetü'l-Ahfezî yazarı, bu hadîsi açıklarken, hadîste emredilen guslün bir defâya mahsus olduğunu ve her namaz için yalnız abdest almasının gerekliliğini belirttikten sonra : Bu hadîs zayıftır. Lâkin hâfız Zeylâi ve hâfız İbn-i Hacer, bu hadîsi te'yid eden şâhitlerini zikretmişlerdir. Bu şâhitlerden birisi, Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ) ile ilgili hadîsidir. Tuhfetü'l-Ahvezî

yazarı, Adiyy bin Sâbit'in dedesinin adı ile ilgili olarak, El-Münzirî'den şunu nakleder: 'Adiyy'nin dedesi tâbiriyle anasının babası Abdullah bin Yezîd El-Hıtmî'nin kasdedildiğini söylemiştir. Darekutnî: Söylenen isimlerin hiç birisi doğru değildir, demiştir. Yahyâ'dan başka kimseler, onun adının Kays El-Hıtmi olduğunu söylemişler. Hadîs imamlarının beyanlarına göre bu adam tanınmıyor.' Bu hadîs de, müstahâza kadının eski bir hayız âdeti var ise ve bu âdeti unutmamış ise hayız günlerini ona göre hesaplayacak, meselâ; eskiden her ayın ilk beş günü hayız gören ve yirmibeş gün temiz kalan bir kadının âdeti bozulup devamlı kan görmekle müstahâza olunca, her ayın ilk beş günü hayız sayılır. Bu günlerde namazı terkedecek, altıncı gün gusledip namazına, orucuna ve sâir ibâdetine başlayacak. Ay sonuna kadar temiz sayılacaktır.

(١١٦) باب ما جاء في المستحاضة إذا اختلط عليها الدم فلم تقف على أيام حيضها

116 — MÜSTAHÂZANIN KANI KARIŞIK OLUP, HAYIZ GÜNLERİNİ BİLMEDİĞİ ZAMANDAKİ DURUMU HAKKINDA (GELEN) HADÎSLER BÂBI

٦٢٦ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا أَبُو الْمُغِيرَةِ . ثنا الْأَوْزَاعِيُّ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، وَعَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ : اسْتُحِيضَتْ أُمُّ حَبِيبَةَ بِنْتُ جَحْشٍ ، وَهِيَ تَحْتَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، سَبْعَ سِنِينَ . فَشَكَتْ ذٰلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ هٰذِهِ لَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ . وَإِنَّمَا هُوَ عِرْقٌ . فَإِذَا أَقْبَلَتِ الْحَيْضَةُ فَدَعِي الصَّلَاةَ . وَإِذَا أَدْبَرَتْ فَاغْتَسِلِي وَصَلِّي » .

قَالَتْ عَائِشَةُ : فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ لِكُلِّ صَلَاةٍ . ثُمَّ تُصَلِّي . وَكَانَتْ تَقْعُدُ فِي مِرْكَنٍ لِأُخْتِهَا زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ . حَتَّى إِنَّ حُمْرَةَ الدَّمِ لَتَعْلُو الْمَاءَ .

TERCEMESİ

626) "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in zevcesi Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan :

Şöyle söylemiştir: Ümmü Habîbe bint-i Cahş (Radıyallâhü anhâ) Abdurrahman bin Avf'ın zevcesi iken yedi yıl istihâza görmüş

ve **hâlini** Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **arzetmişti.** Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de:**

«Bu, şüphesiz hayız değil de ancak bir damar (kanı)**dır. Bunun için hayız zamanı** gelince sen **namazı bırak ve hayız zamanı gidince guslet ve namaz kıl.»**

Âişe (Radıyallâhü anhâ) : **'Bundan sonra Ümmü Habîbe her namaz için gusleder, sonra namaz kılardı.** Ve **kız kardeşi Zeyneb** bint-i **Cahş** (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerindendir.) (Radıyallâhü anhâ)'**nın bir çamaşır teknesi içinde oturup gusleder-di. Hattâ kanın kırmızılığı su üstüne çıkardı.'** demiştir.

İ Z A H I

Bu hadîsi B u h â r î, M ü s l i m, E b û D â v û d, N e s â î ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), bu hadîste Ü m m ü H a b i b e (Radıyallâhü anhâ)'yi iki şeyle tanıtmıştır. Birincisi A b d u r r a h m a n b i n A v f ' ın zevcesi olarak, ikincisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı Z e y n e b b i n t - i C a h ş (Radıyallâhü anhâ)'ın kız kardeşi olarak göstermiştir.

Hadîste, Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'nin müstahâzalık hâlinin yedi yıl devam ettiği bildirilmiştir.

Hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve ve Sellem), Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'ye: **«Hayız zamanı gelince... ve hayız zamanı gidince...»** buyurduğu için Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'nin bu zamanları bildiğine delâlet ediyor. Dolayısıyla, Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'nin mu'tâde yâni eski bir hayız âdeti bulunduğu anlaşılıyor. Eski hayız âdetini bilen kadın, kanı kuvvetli ve zayıf olarak ayırt edebiliyorsa, ona mümeyyize denilir. Ayırt edemiyorsa, gayr-i mümeyyize denir. Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'nin mümeyyize olup olmadığı husûsunda hadîste bir serahat yoktur. Çünkü, hayız zamanına geliş ve gidişi kanın kuvvet ve zaafına göre tesbit edilebildiği gibi, eski hayız âdetine göre de hesaplanması mümkündür. Ü m m ü H a b î b e, (Radıyallâhü anhâ) hayız zamanının geliş gidişini eski hayız zaman ve süresine göre mi, yoksa kanın kuvvet ve zaafına göre mi hesaplamıştır? Bâzı âlimler, Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'nin gayr-i mümeyyize olduğunu söylemişler, müellif de,

bu hadîsi aldığı bâbın başlığında; **«Kanı Karışık Olup...»** ifâdesini kullandığına göre gayr-i mümeyyize olarak kabul etmiştir.

El-Menhel yazarı **«Müstahâzanın her namaz için gusledeceğini rivâyet edenler»** bâbında rivâyet ettiği bu hadîsin açıklamasında ez-cümle şöyle der:

«El-Hattâbi: 'Bu hadîs kısadır. Onda kadının hâli ve istihâzasının keyfiyeti zikredilmemiştir. Müstahâza olan her kadının, her namaz için gusletmesi vâcib değildir. Bu yükümlülük, mütehayyire (şaşkın) olan kadına âittir. Mütehayyire kadın, kanı karışık görür, kuvvetli ve zayıf olarak ayıramaz. Yâhut eski bir hayız âdeti var idiyse de unutmuş, süresini ve zamanını bilemez. Ayın kaçında kan görmeye başlardı? Kaç gün sürerdi? ve kaçıncı gün kan kesilirdi? Bunları bilemez. Böylece, mütehayyire olan kadın her namaz için gusleder. Çünkü, o anda hayız bitmiş olabilir...' der.

El-Beyhakî bu hadîs hakkında: 'Ebû Seleme (Radıyallâhü anhâ)'den bize gelen rivâyete göre Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ), yalnız bir gusül yapardı. Ebû Seleme (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet ettiği bir hadîste O'na muhâlefet etmez.' demiştir. Beyhakî, bu sözüyle her namaz için gusletme hakkında Ebû Seleme (Radıyallâhü anhâ)'den yapılan rivâyetin sahîh olmadığını söylemek istemiştir.

Hattâbî, Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'yi mütehayyire olarak göstermişse de Müslim'in **Sahîh**'indeki rivâyetler ile reddedilmiştir. Şöyle ki: Müslim'in bir rivâyetinde Resûl-i Ekrem (Salallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'ye:

«Senin hayzın eskiden seni ibâdetten alakoyduğu müddet kadar dur, sonra guslet ve namaz kıl.» buyurmuştur. Bu rivâyet Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nin mu'tade veyâ mümeyyize olduğuna delâlet eder. Bu duruma göre Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ), hayızdan temizlenerek guslettiği halde, her namaz için gusletmek gerekliliğinin O'na emredilmesi mümkün olur mu? Şâyet böyle bir emir verilmiş olsaydı bile tedâvi ve sağlık için veyâ mendupluk için yâhutta bedenin kandan temizlenmesi için bu emir verilmiştir, diye yorum yapılacaktı. El-Hâfız da **El-Fetih**'te: 'Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nin mütehayyire olduğuna dâir Hattâbî'nin dediği söz tutarsızdır. Çünkü İkrime'nin rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o'na hayız

günleri süresince beklemesini emretmiş. M ü s l i m 'in U r v e (Radıyallâhü anh)'den rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'ye:

«... **Eskiden, hayzın seni (ibâdetten) alıkoyduğu sürece dur.**» buyurmuştur. E b û D â v û d ve başkalarının E v z â i ve İ b n - i U y e y n e tarikiyle Z ü h r î 'den yaptıkları rivâyetler de böyledir.

Ü m m ü H a b i b e (Radıyallâhü anhâ)'nin mümeyyize olduğunu söyleyenlerin bir kısmı, gusletmeye âit emri, vücûduna dokunan kanı yıkamaya yorumlamışlardır.

T a h a v î: Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi, F â t i m e b i n t E b î H u b e y ş (Radıyallâhü anhâ)'in hadîsi ile mensuhtur. Çünkü orada, her namaz için gusül yapması değil abdest alması emredilmiştir,' der.

Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisindeki gusletme emri mendupluk için yorumlanmak sûretiyle her iki hadisin işlerliği daha uygundur.»

Müellifimizin yukarıda tercemesini verdiğimiz (626 nolu) hadisi, Ü m m ü H a b i b e (Radıyallâhü anhâ)'nin mütehayyire değil, mu'tade olduğunu göstermektedir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin buyruğunda Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'nin her namaz için gusletmesine dâir bir serahat yoktur. Tercemede de görüldüğü gibi:

«... **Hayız zamanı gidince guslet ve namaz kıl.**» buyurulmaktadır. Ancak Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), Ü m m ü H a b i b e (Radıyallâhü anhâ)'nin her namaz için guslettiğini bildiriyor.

Bir önceki bâbın hadîslerini açıklarken, müstehâzanın her namaz için gusletmesine gerek olmadığına dâir âlimlerin görüşünü nakletmiştik. Burada N e v e v î 'nin M ü s l i m 'in şerhinde verdiği ma'lumatı nakletmekle yetinelim.

T i r m i z i 'nin «**Müstehâza her namaz zamanı gusleder**» bâbında rivâyet ettiği Ü m m ü H a b i b e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini açıklayan Tuhfe yazarı, N e v e v i 'nin şöyle dediğini nakleder, biz de aynen aktaralım: «Bil ki müstehâza kadın hesaplanacak hayız süresinin bitiminde, bir defaya mahsus olmak üzere gusleder. Bundan sonra kılacağı namazlar için gusletmesi vâcip değildir. Selef ve halefin, âlimlerin cumhuru böyle hükmetmişlerdir.

Bu hüküm, A l i, İ b n - i M e s'u d, İ b n - i A b b â s ve Â i ş e (Radıyallâhü anhüm)'den rivâyet edilmiştir. U r v e b i n Z ü b e y r, E b û S e l e m e b i n A b d u r r a h m a n, M â l i k, E b û H a n î f e ve A h m e d (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli de budur. İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh), İ b n - i Z ü b e y r (Radıyallâhü anh) ve A t â ' b i n E b i R a b a h (Radıyallâhü anh)'dan gelen rivâyete göre bunlar: Müstehâzanın her namaz için gusletmesi vâcibtir, demişlerdir. A l i ve İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhüm)'dan da böyle bir rivâyet gelmiştir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den gelen bir rivâyete göre kendisi: Müstehâza her gün bir defa yıkanır, demiştir. İ b n ü ' l - M ü s e y y e b ve E l - H a s a n ise: Öğle namazından öğle namazına kadar, günde bir defa gusül yapılmalı, demişlerdir.

Bir defâdan fazla gusletmesine gerek olmadığına hükmeden cumhurun delîli şudur: Asıl olanı vâcib hükmünün bulunmayışıdır. Şer'î şerif, bir şeyi vâcib kılmadıkça, vücub hükmü düşünülemez. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sahîh olarak sübut bulan hüküm, müstahâza kadının hayız müddetinin bitiminde bir defa gusletmesi emridir. O emir de şudur:

«**Hayız zamanı gelince namazı bırak ve hayız zamanı gidince guslet.**» Bu emirde tekrar tekrar gusletmeyi belirten bir ifâde yoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'ye gusletmeyi emrettiğine dâir E b û D â v u d, B e y h a k î ve diğerlerine âit sünenlerde vârid olan hadîslere gelince, bunlar içerisinde sâbit olan bir şey yoktur. B e y h a k î ve kendisinden önce gelen âlimler, o hadîslerin zayıf olduklarını beyân etmişlerdir. Ü m m ü H a b i b e (Radıyallâhü anhâ)'nin her namaz için gusletmesine dâir, sahîh hadîs, yalnız B u h a r î ve M ü s l i m ' in kendi sahîhlerinde rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîstir:

«Ü m m ü H a b î b e b i n t - i C a h ş (Radıyallâhü anhâ) müstahâza oldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:

«**Bu, bir damar** (kanı)**dır. Sen guslet. Sonra namaz kıl.**» buyurdu. Ü m m ü H a b î b e de her namaz zamanı guslederdi.»

Ş â f i î şöyle demiştir: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'ye gusletmesini ve namaz kılmasını emretmiştir. Bu hadiste her namaz için gusletmesinin emrine âit hiç bir şey yoktur. Şüphesiz Ü m m ü H a b î b e (Radıyallâhü anhâ)'nin yaptığı gusül, bir mendup olarak yapıl-

mış, emir olduğu için yapılmamıştır. S ü f y a n İ b n - i U y e y - n e, E l - L e y s b i n S a ' d ve başkaları da böyle söylemiştir.

Tuhfe yazarı, N e v e v i ' den yukarıdaki nakli yaptıktan sonra şöyle der: 'Âlimlerin bir kısmı, her namaz için gusletmeye âit hadîsleri müstahablık mânâsına yorumlamışlardır.

(١١٧) باب ما جاء في البكر إذا ابتدئت مستحاضة أو كان لها أيام حيض فنسيتها

117 — KIZ, MÜSTAHÂZA OLARAK KAN GÖRMEYE BAŞLADIĞI ZAMAN VEYA MÜSTAHÂZANIN ESKİDEN HAYIZ GÜNLERİ BULUNUP UNUTTUĞU ZAMANDAKİ DURUMU HAKKINDA (GELEN) HADÎSLER BÂBI

٦٢٧ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَنْبَأَنَا شَرِيكٌ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ طَلْحَةَ ، عَنْ عَمِّهِ عِمْرَانَ بْنِ طَلْحَةَ ، عَنْ أُمِّهِ حَمْنَةَ بِنْتِ جَحْشٍ ؛ أَنَّهَا اسْتُحِيضَتْ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَأَتَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَتْ : إِنِّي اسْتُحِضْتُ حَيْضَةً مُنْكَرَةً شَدِيدَةً . قَالَ لَهَا « احْتَشِي كُرْسُفًا » قَالَتْ لَهُ : إِنَّهُ أَشَدُّ مِنْ ذَلِكَ . إِنِّي أَثُجُّ ثَجًّا . قَالَ « تَلَجَّمِي وَتَحَيَّضِي فِي كُلِّ شَهْرٍ فِي عِلْمِ اللهِ سِتَّةَ أَيَّامٍ أَوْ سَبْعَةَ أَيَّامٍ . ثُمَّ اغْتَسِلِي غُسْلًا ، فَصَلِّي وَصُومِي ثَلَاثَةً وَعِشْرِينَ ، أَوْ أَرْبَعَةً وَعِشْرِينَ . وَأَخِّرِي الظُّهْرَ وَقَدِّمِي الْعَصْرَ . وَاغْتَسِلِي لَهُمَا غُسْلًا . وَأَخِّرِي الْمَغْرِبَ وَعَجِّلِي الْعِشَاءَ . وَاغْتَسِلِي لَهُمَا غُسْلًا . وَهَذَا أَحَبُّ الْأَمْرَيْنِ إِلَيَّ » .

T E R C E M E S İ

627) "... Hamne bint-i Cahş *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanında müstahâza olmuş ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:

Şüphesiz ben nefret edilen ve çetin bir şekilde istihâzaya tutulmuşum, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona:

«Kan çıkan yere pamuk koy» buyurdu. Hamne, O'na: Gerçekten kan çok daha şiddetlidir. Benden çok fazla kan akıyor, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Kan akan yeri gem gibi bir bezle sıkıca bağla ve her ay, Allah'ın (kadınlar için) takdir ettiği altı gün veya yedi gün kendini hayızlı say. Sonra guslet ve yirmiüç veya yirmidört gün namaz kıl ve oruç tut. (İstersen) öğle farzını geciktir. İkindi farzını da ilk anda kıl ve iki namaz için bir gusül yap. Akşam namazını da geciktir. Yatsıya acele et. Bu iki namaz için de bir gusül yap. Bu son şekil, bence daha sevimlidir.»

İ Z A H I

Bu hadîsi, Beyhakî, Dârekutnî, Ahmed, Tirmizî ve el-Hakim de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî ve Ahmed hadîsin sahîh olduğunu beyan etmişler. Hadîsin metni bâzı rivâyetlerde uzun, bâzılarında kısadır. Tirmizî'nin rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit hadîsin son cevap kısmı meâlen şöyledir :

«Ben sana iki hüküm emredeceğim. Sen, bunlardan hangisini uygularsan sana kâfidir. Eğer sen ikisini de yapabilirsen, artık sen bilirsin. Sen, bundan sonra altı veya yedi gün kendini hayızlı say. (Hayız süresinin altı veya yedi gün oluşu) Allah'ın ilmindedir. Sonra guslünü yap. Sen kendini hayızdan çıkmış ve temizlenmiş olarak görünce yirmidört veya yirmiüç gece ve gündüz namaz kıl ve oruç tut. Bu sana kâfidir. Kadınlar hayız gördüğü ve hayız süresinin bitiminde temizlendikleri gibi sen de böyle yap. Gücün yeterse şöyle de yapabilirsin: Öğle farzını geciktirip ikindi farzını erken kılmak kaydıyla bu iki namaz için bir gusül yap ve bunları kıl. Sonra, akşam namazını geciktir. Yatsı namazına acele et ve gusledip bunları kıl. Sabah vaktiyle beraber guslet ve sabah namazını kıl. Böylece yap ve orucunu tut. Eğer bunu yapabilirsen bence daha çok beğenilir.»

Hamne (Radıyallâhü anhâ)'nin, gördüğü şiddetli istihâza kanı dolayısıyla vâkî mürâcaatı üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), önce pamuk kullanmasını tavsiye etmiş, fakat pamukla dinmesinin mümkün olmadığı söylenince bu defa kuvvetli bir çaputla kan yerinin sıkıca kapatılması emri verilmekle beraber; her ay ,altı veya yedi gün hayızlı sayılması emri verilmiştir. Bu emir verilirken **«... Altı veyâ yedi gün ...»** buyuruluyor. El-Menhel yazarı, bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der :

«Yâni altı veyâ yedi gün, namazı bırak ve hayızlı kadın davran. «Altı veya yedi gün...» tâbirine gelince, râvinin tereddüdünden ileri geldiği söylenmiştir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), altı gün mü buyurmuş, yoksa yedi gün mü buyurmuş? Bu husûsta râvi şüphelidir. Şöyle de olabilir: Hamne Mu'tâde idi. Eski âdetinde altı gün mü, yedi gün mü? hayız gördüğünü unutmuş, bunun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona araştırıp ictihad yaptıktan sonra kanâatı bu iki sayıdan hangisine gelirse ona göre hayızını hesaplamasını istemiştir. «Allah'ın ilminde...» tâbiri, bu ihtimali te'yid ediyor. Yâni senin hayız sürenin altı veyâ yedi gün olduğunu Allah bilir, demektir. Bu tâbirin muhayyerlik için olduğu da söylenmiştir. Buna göre Hamne serbest bırakılmıştır. Kendisini, dilerse altı gün, dilerse yedi gün hayızlı sayar.

«Yirmi üç gün veya yirmi dört gün...» tâbirine gelince; bu ifâde, çeşitlilik içindir. Yâni hayız süresi yedi gün sayılırsa temizlik süresi yirmi üç gün sayılır. Şâyet hayız süresi altı gün sayılırsa, temizlik süresi yirmi dört gün sayılır.

Hamne'nin gusletmesi mes'elesine gelince; bu husûsta ona iki yol gösterilmiştir. Birincisi, kendisini hayızlı saydığı sürenin bitiminde bir defâ gusledip, namaz ve orucuna başlamasıdır. İkincisi, günde üç defa gusletmesidir. Her gün sabah namazı için bir gusül yapar, öğle farzını te'hir eder, ikindi namazı yaklaşınca gusledip öğle farzını kılar. Biraz sonra ikindi vakti girince ,geciktirmeden hemen ikindi farzını da kılar. Böylece ikindi farzını toplamış gibi olur. Sonra akşam farzını geciktirir, yatsıya doğru gusledip akşam farzını kılar. Yatsı vakti girince durmadan hemen yatsı namazını kılar. Her gün belirtilen şekilde üç defa gusletmesinin daha iyi olduğu hadîsin sonunda bildiriliyor.

Tirmizî'nin bu hadîs bahsinde verdiği beyâna göre İmam Ahmed b. Hanbel (Rahimehullah) ve İshak b. Rahaveyh (Rahimehumullah) şöyle demişlerdir: Müstahâza kadın, hayız süresinin geliş ve gidişini anlayabiliyorsa onun hükmü, Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ)'in hadîsine göredir. Hayzın gelişi, kanın siyahlaşmasıyla; gidişi de, kan renginin sarıya doğru renk değiştirmesiyle bilinir. Eğer, müstahâza kadın bu hâle düşmeden önceki hayız zaman ve süresini hatırlıyorsa, ona göre hayzını hesaplar. Hayız günlerinde namazı bırakır, süre bitince gusleder ve her namaz için abdest alır, namaz kılar. Şâyet müstahâza kadın, devamlı kan görür, hayız zaman ve süresini bilemez ve hayızın geliş ve gidişini kan rengiyle tesbit edemezse onun hükmü Hamne bint Cahş (Radıyallâhü anhâ)'ın hadîsine göredir, demişlerdir.

Tirmizî'nin İmam Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Rahaveyh'ten yaptığı nakilden anlaşıldığı gibi Hamne, kan rengiyle hayız süresinin geliş ve gidişini bilememiştir. Keza, Hamne'nin istihâza hastalığına tutulmadan önceki zamanına âit, hatırladığı bir hayız âdeti de yokmuş.

El-Menhel yazarı El-Aynî'nin şöyle dediğini nakleder: 'Bu hadisin hükmü Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadiş hükmüne ve Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadis hükmüne muhâliftir. Hamne, yeni kan görmeye başlayan, renk ile vasıf bakımından gördüğü kanda bir farklılık bulamayan ve devamlı kan gören bir kadındır. Bunun için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onun durumunu kadınları ekseriyetle gördükleri âdete döndürmüştür.'

El-Menhel yazarı da hadisin fıkıh yönünü açıklarken: Müstahâza kadın âdetini hatırlamazsa ve kanı renklere göre ayıramazsa kadınların hayız ve temizlik husûsundaki âdetine göre hayız ve temizlik süresini hesaplar, demiştir.

ÂLİMLERİN, ESKİ ÂDETİNİ UNUTUP KARIŞIK KAN GÖREN MÜSTAHÂZA İLE YENİ KAN GÖREN MÜSTAHÂZA HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

1 — İmam Ebû Hanife (Rahimehullah)'ye göre:

a) Müstahâza olarak erginlik çağına gelen kadının hayzı şöyle hesaplanır: Her ayın ilk on günü hayız sayılır. Sonra gusleder ve aydan kalan sürece namaz kılar. Her namaz vakti için abdest alır.

b) Mu'tâde olup eski âdetinin zaman ve süresini unutan kadın, araştırıp ictihad eder ve kanaatına göre günlerini tesbit eder. Hayız ve temizlik arasında tereddüt ettiği zaman, her namaz vakti için abdest alır. Şâyet hayızda mıdır? Temizlik hâlinde midir? Hayızlık süresi bitti de, temizlik süresine mi geldi diye tereddüt ederse, bu tereddüdü duyduğu zaman, her namaz vakti için gusleder, gayr-ı müekkede sünnetleri kılmaz, câmi'ye girmez ve eşiyle cinsi münâsebette bulunmaz.

c) Eski âdetinin zaman ve süresini unutup, yaptığı araştırma neticesinde hiç bir kanaata varmayan kadın mütehayyire (şaşkın) sayılır. Ne temizliğine, ne de hayzına hükmedilir. Bütün hükümlerde, en ihtiyatlı olanı tutar. Hayızlı kadın gibi namaz dışında Kur'an okumaz, Mushaf'ı ellemez, eşine yaklaşmaz, her namaz vakti için gusleder, bu gusül ile farz namazı ve vitir namazını kılar. Nama-

zın sıhhatı için gereken en az âyetleri okur. Fâtihâ ve sûre vâcib olduğu için, bunları okur, denmiştir. Hac yaptığı zaman ifâda tavâfını yapar, çünkü o rükündür. On gün ara verdikten sonra tekrar ifâda tavâfını yapar, sonra vedâ tavâfını yapar. Çünkü vâcibtir. Ramazan orucunu tutar, sonra yirmi beş gün kazâ eder.

2 — İmam Şafii (Rahimehullah)'ye göre:

a) Yeni kan görmeye başlayıp kanı kesilmemekle müstahâza olan kadın, gayr-i mümeyyize ise, yâni kanı hep aynı durumda görüyorsa hayızdaki kadına haram olan namaz vesâir şeyleri kanı gördüğü andan itibaren bırakacak, kan onbeş günde veyâ daha az zamanda kesilirse, kanın tamamı hayız sayılır. Eğer, onbeş günden fazla süre devam ederse, kan gördüğü ilk gün ve gece hayız ve kalan süre ay sonuna kadar temizlik sayılır. Bu nedenle ilk ayın birinci günü hâriç, bütün günlerinin namazını kazâ edecek ve ilk aydan sonra her ayın ilk günü hayız ve yirmidokuz günü temizlik sayılacak ve ilk günden sonra bütün namazlarını vaktinde edâ edecek.

b) Yeni kan görmeye başlayıp, kanı kesilmediğinden müstahâza sayılan kadın mümeyyize ise, yâni kanı kuvvetli ve zayıf olarak görürse, duruma bakılacak; Eğer kuvvetli kan yirmidört saatten az bir zaman görülürse veyâ onbeş günden fazla süre devam ederse, yâhut zayıf kan onbeş günü doldurmazsa, hüküm aynidir. Yâni kan gördüğü ilk yirmi dört saati hayız ve ondan sonraki yirmi dokuz gün temizlik sayılır. İlk günden sonraki günlere âit namazları kazâ edecek ve otuz günü dolunca her ayın ilk günü hayız yirmi dokuz günü müstahâza sayılıp, ibâdetlerini yapacak.

c) Müstahâza kadın, mu'tâde ise, yâni devamlı kan görmeye başlamadan önce, her ayın belirli günlerinde hayız görmekte ise fakat bu âdetin zaman ve süresini unutmuş ise niyet etmenin şart olmadığı hususlarda hayızlı kadın hükmündedir. Niyet edilmesi şart olmayan işler; namaz dışında Kur'an okumak, Mushaf'ı ellemek, mescidden geçmek, eşine yaklaşmak ve benzeri işlerdir. Boşamakta ve niyetin şart olduğu namaz, oruç, tavâf ve itikâf gibi ibâdetlerde temiz kadın gibidir. Müstahâza olmadan önceki zamanlarda, günün hangi saatinde kanının kesildiğini bilmiyorsa, her farzın vakti girdikten sonra o farz için gusletmesi gerekir. Eğer eskiden günün hangi saatinde hayız kanının kesildiğini biliyorsa, meselâ Güneş battığı zaman hayız kanının kesilip guslettiğini hatırlıyorsa müstahâzalık süresince Güneş batınca gusletmesi gerekir. Bu gusül ile akşam namazını kılar. Diğer namazlar için yalnız abdest alır.

3 — Imam Ahmed bin Hanbel (Rahimehullah)'e göre:

a) Müstahazâlık hâline tutulan kadın, mümeyyize ise, yâni meselâ kanı siyah ve kırmızı olmak üzere iki renkte görse fakat siyah kan yirmi dört saatten eksik veyâ onbeş günden fazla görüldüğü için, hayız sayılmaya elverişli olmazsa;

b) Kadının bilinen bir âdeti yoksa ve mümeyyize de değilse, meselâ hep aynı renkte kan görse;

Bu iki ihtimalde her ay altı veyâ yedi gün namazını vesâir işlerini terkederek kendisini hayızlı sayacak. Sürenin altı veyâ yedi gün oluşunda ve bu sürenin ayın başına mı, ortalarına mı, sonuna mı tesadüf etmesi husûsunda kadının araştırması ve ictihadı esastır. Keza bu hususta kendisinin âdetine veyâ yakını olan kadınların aybaşı âdetine hangi zaman ve sürenin daha yakın olduğu husûsunda veyâ hangi süredeki kanın hayız kanına daha çok benzediği hususunda kadının kanaatı esastır. Bu esaslardan hareketle, kanaatına göre hayız süresi bitiminde gusleder ve namaza başlar. Dört mezheb imamlarından yalnız Ahmed bin Hanbel'in, anlattığımız bu fetvâsını terceme ettiğimiz hadîse dayandırdığı görülmektedir. Diğer imamlar bu hadîsle amel etmemişlerdir. Çünkü seneddeki râvilerden Abdullah bin Muhammed bin Akîl zayıf sayılmıştır. Görüşünü anlatmadığımız Mâlikî mezhebine gelince; o da şöyledir:

4 — Mâlik'e göre, durumu üçüncü maddede belirtilen müstahâza kadının hayzı onbeş gün kabul edilir. Sonra gusleder ve namaza başlar.

(١١٨) باب فى ما جاء فى دم الحيض يصيب الثوب

118 — ELBİSEYE DOKUNAN HAYIZ KANI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

٦٢٨ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، وَعَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ .
قَالَا : ثنا سُفْيَانُ ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ هُرْمُزَ أَبِي الْمِقْدَامِ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ أُمِّ قَيْسٍ

Hamme bint Cahş El-Esediyye (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcesi Zeyneb bint Cahş (Radıyallâhü anhâ)'ın kardeşidir. Mus'ab bin Ubeydullah (Radıyallâhü anh)'ın hanımıydı. Mus'ab, Uhud savaşında şehîd olunca Talha b. Ubeydullah (Radıyallâhü anh) ile evlendi. Râvisi oğlu İmrân bin Talhâ'dır. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel cild: 3, Sah. 92)

بِنْتِ مِحْصَنٍ ؛ قَالَتْ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ دَمِ الْحَيْضِ يُصِيبُ الثَّوْبَ .
قَالَ « اغْسِلِيهِ بِالْمَاءِ وَالسِّدْرِ . وَحُكِّيهِ وَلَوْ بِضِلَعٍ » .

TERCEMESİ

628) "... Ümmü Kays *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben, elbiseye dokunan hayız kanından Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'e soru sordum. Buyurdu ki :**

«Onu su ve sidr ağaç tozuyla yıka ve bir dıla' bile olsa ona sürt.»"

İZAHI

Sidr : Trabzon hurmasına benzeyen bir ağaçtır. Ona arap kirazı denir. Tozu temizlik işinde kullanılır.

Dıla : Aslında hayvan kaburgasının adıdır. Burada kaburgaya benziyen çubuk kasdedilmiştir. Sıka hadîsçiler, kelimeyi böyle tesbit etmişlerdir. İbn-i Dakîki'l-îyd : 'Nesâî'nin bir yazma nüshasında bu kelime «Sal'» olarak geçmiştir. Başka bir yerde «Dıla'» olarak geçmiştir. Dıla' kelimesinin konuyla ilgisi görülmemektedir. Sal' ise taş demektir. Taş, her yerde bulunabildiği ve sürtme işine elverişli olduğu için zikredilmiş olabilir', demiştir. Fakat El-Irâkî ona itiraz ederek : Rivâyette bilinen ve zaptedilen kelime «Dıla'»dır, denmiştir.

Hattâbî : Hayız kanını çubukla giderme emri verilmiş ki elbiseye yapışan ve sertlenen kan, çubuğu sürtmekle çıkarılsın, arkasından suyla yıkamak sûretiyle kalan eseri giderilsin, demiştir.

Elbisenin iyice temizlenmesi ve kan eserinin tamamen giderilmesi için, yıkamada sidrin kullanılması istenmişse de şart değildir. Suyla yıkamak kâfidir.

Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir. Abdülhak da bunu El-Ahkâm'da zikretmiş ve : 'Sahîh hadîslerde dıla' ve sidr kelimesi yoktur, demiştir. İbnü'l-Kattân : Bu iki kelimenin zikredilmesi, hadîsin sıhhatine halel getirmez. Hadîs gayet sıhhatlıdır. Ne senedinde ne de metninde sahîhliğini ihlâl edici bir şey vardır, demiştir.

٦٢٩ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو خالد الأحمر ، عن هشام بن عروة ، عن فاطمة بنت المنذر ، عن أسماء بنت أبي بكر الصديق ، قالت : سُئِل رسول الله ﷺ عن دم الحيض يكون في الثوب . قال « اقرصيه واغسليه وصلّى فيه » .

TERCEMESİ

629) "... Esmâ bint-i Ebî Bekr-i Sıddîk *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Elbisede bulunan hayız kanının hükmü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **soruldu. O da :**

«Su döküp, parmak uçları ve tırnaklarla ovalayıp sık ve yıka. Sonra o elbiseyle namaz kıl.»"

İZAHI

Hadîs, **Kütüb-i Sitte** sâhipleri tarafından az lafız farkıyla ve aynı mânâyı ifâde eder mâhiyette rivâyet edilmiştir. Buhârî ve Müslim'in rivâyetlerinde Esma' (Radıyallâhü anhâ) : **«Bir kadın gelerek soru sordu.»** diye rivâyete başlar. Şâfii'nin Süfyân bin Uyeyne'den, Onun da Hâşim'den Onun da Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'den, Onun da Esmâ Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet ettiğine göre soru sâhibi Esmâ (Radıyallâhü anhâ)'dır. El-Hâfız İbn-i Haceri-l'Askalân i'nin El-Fetihü-l'Bâri'de ifâde ettiği gibi Esmâ (Radıyallâhü anhâ), soru sâhibi olduğu halde ismini kapalı tutmuş olabilir. Buhârî'nin rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit hadîs kısmı şöyledir :

«Kadın, elbisesini eliyle ovalar. Sonra üzerine su döküp sıkar. Daha sonra azar azar su döküp yıkar ve onunla namaz kılar.»

Hadîste geçen; اقرصى fiili «Kars» kökünden alınmadır. Nihâye'de : Kars, su döküp parmak uçları ve tırnaklarla ovalamak ve necâsetin eseri giderilinceye kadar ovalamaya devam etmektir, denmiştir. Hattâbî de : Kars, aslında bir şeyi iki parmakla tutup iyice sıkmaktır, demiştir. Hadîsde sıkma ve ovalama emrinin hikmeti, yıkamayı kolaylaştırmaktır.

HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1 — Dînî hükümleri öğrenmek gerekir. Mürâcaat edilecek zâta utanılan şeyler de sorulabilir.

2 — Mürâcaat edilen zât, soruyu cevaplandırmalıdır.

3 — Kan necistir. Bu hususta icma' vardır.

4 — Necâsetin giderilmesi gerekir. Necâset, giderilinceye kadar yıkamaya devam edilir. Bunun için kaç defa su dökülmesi gerekliliği yoktur. Önemli olan, necâsetin giderilmesidir.

5 — Namaza duran kişinin elbisesinin temiz olması gerekir.

6 — Necâsetin giderilmesi için suyla yıkamak gerekir.

NAMAZ İÇİN BAĞIŞLANAN NECÂSETİN MİKTARI

El-Aynî, Buhârî şerhinde şöyle der:

İbn-i Battal: Esmâ (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi elbisedeki necâsetlerin yıkanması hakkında âlimler nezdinde bir kaynaktır. Bu hadîs, âlimlerce fazla kana yorumlanmıştır. Çünkü Allah Teâlâ, kanın necisliği için mesfuh, yâni akmış olmasını şart koşmuştur. Mesfuh oluşu, akan fazla kandan kinâyedir. Âlimlere göre az kandan afv vardır. Namaza mâni değildir. Âlimler, kanın azlığı ve çokluğu için değişik ölçüler beyân etmişlerdir.

Kûfe âlimlerine göre, kan ve diğer necâsetler için ölçü bir dirhem miktarıdır. Buna göre namaz kılan kimsenin elbisesinde veyâ namaz kıldığı yerde bir dirhem miktarı, yâni el ayası kadar bir necâset bulunursa, namaz sahîh olur. Bu miktar az sayılır. Necâset-i galiza, bir el ayasından daha geniş bir sahâyı kaplamışsa, namaz sahîh değildir. Necâset-i galîza câmid ise; bu miktar bir miskal, yâni yirmi kırattan fazla ise namaza mâni olur. Daha az ise mâni olmaz.

Mâlik'e göre az kandan afv vardır. Fakat diğer necâsetler az da olsa yıkanması gerekir. İbn-i Veheb'den rivâyet edildiğine göre hayız kanı az bile olsa ondan afv yoktur. Diğer necâsetler ve çok kan gibi namaza mânidir. Hayız kanından başka kan çeşitlerinin azından afv vardır. Az hayız kanının çok kan hükmünde olduğuna dâir delîl, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Esmâ (Radıyallâhü anhâ)'ya:

«(Hayız kanını) Su döküp parmak uçları ve tırnaklarla ovala sık ve yıka...» şeklinde buyurduğu emridir. Bu emri verirken az kan ile çok kan arasında bir ayırım yapmamış, kan miktarını sormamış, bir dirhem miktarı veyâ daha az bir ölçü ile tahdid etmemiştir. El-Aynî, İbn-i Veheb'in bu görüşüne karşılık Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet olunan şu meâldeki hadîsi delîl göstermiştir:

«Hiç birimizin birden fazla elbisesi yoktu. Onda hayız âdetini görürdü. Az bir kan o elbiseye dokunursa tükürüğü ile onu ıslatır, sonra tükürüğüyle parmakları arasında ovarak sıkardı.» Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Buhârî tahric etmişlerdir.

Beyhakî: Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin bu hadîsi, af olunan azıcık kan hakkındadır. Fazla kan hakkında ise Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den sahîh rivâyetle sâbit olmuştur ki, kendisi onu güzelce yıkardı. Şu halde az necâset ile çok necâset arasında bir fark vardır.

Şâfiî mezhebine göre necâset çeşitlerinden şunlardan af vardır: Taşla istincâ edildiği takdirde, kalan necâset eseri, kesinlikle necis olduğu bilinen ve sakınılması güç olan sokak çamuru, çok bile olsa pire kanı, sinek pisliği, sivilcelerden çıkan kan, hacamet, neşter, yara ve çıbanlardan gelen kan ve başkasının az kanı, namaza duranın elbisesine dokunursa namaz sahihtir. Yaradan çıkan irin ve su da kan hükmündedir. Fakat hayız kanı sidik hükmündedir. Azından bile af yoktur.

Namaza mâni olmayan necâset çeşitleri ve miktarları ile şartları hakkında köklü bilgi edinmek için, her mezhebe âit fıkıh kitablarında geniş izahat vardır. Oralara mürâcaat edilmesi ve burada verdiğimiz bilgi ile yetinilmemesi tavsiye olunur. Çünkü bu konuyu detaylarıyla izah etmek, müsâit yer ve zaman ister.

Esmâ (R.A.)'nın Hal Tercemesi

Ebû Bekr-i Sıddîk (R.A.)'ın kızı olan bu hatun, Zübeyr bin Avvâm (R.A.)'ın zevcesidir. Peygamber (S.A.V.)'den rivâyette bulunmuştur. Râvileri, iki oğlu Abdullah ile Urve ve torunları Abbâd bin Hamza bin Abdillah, Abbâd bin Abdillah ve Abdullah bin Urve bin Zübeyr ile Fâtime bint El-Münzir'dir. 17 sahâbiden sonra müslümanlığı kabul eden ilk müslümanlardandır. Oğlu Abdullah ile hâmile iken Medîne'ye hicret etmiştir. Bir asır yaşamış, buna rağmen aklına bir halel gelmemiştir. Hicretin 73. yılı Mekke'de vefât etmiştir. (El-Menhel Cilt : 3, Sah. 230)

٦٣٠ – حدثنا حرملة بن يحيى . ثنا ابن وهب . أخبرني عمرو بن الحرث ، عن عبد الرحمن بن القاسم ، عن أبيه ، عن عائشة ، زوج النبي ﷺ ؛ أنها قالت : إن كانت إحدانا لتحيض ثم تقرص الدم من ثوبها عند طهرها فتغسله وتنضح على سائره ، ثم تصلي فيه .

TERCEMESİ

630) "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in zevcesi Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Şüphesiz birimiz hayız âdetini görürdü, sonra temizlenince elbisesine dokunan hayız kanını su döküp parmak uçları ve tırnaklarla ovalayıp sıkarak yıkardı. Elbisenin kan dokunmayan kısmını da azar azar su döküp yıkardı. Sonra o elbiseyle namaz kılardı.»

(١١٩) باب الحائض لا تقضي الصلاة

119 — HAYIZLI KADIN NAMAZI KAZÂ ETMEZ, BÂBI

٦٣١ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا علي بن مسهر ، عن سعيد بن أبي عروبة ، عن قتادة ، عن معاذة العدوية ، عن عائشة ؛ أن امرأة سألتها : أتقضي الحائض الصلاة ؟ قالت لها عائشة : أحرورية أنت ؟ قد كنا نحيض عند النبي ﷺ ثم نطهر . ولم يأمرنا بقضاء الصلاة .

TERCEMESİ

631) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; bir kadın, kendisine :

Hayızlı kadının (hayızdan temizlendikten sonra hayız zamanında kılmadığı) namazı kazâ etmesi gerekir mi? diye sormuş, Âişe (Radıyallâhü anhâ) : Sen Haruriyye misin? Biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında hayız âdetini görürdük, sonra (temizlenince) guslederdik. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı kazâ etmemizi bize emretmezdi, diye cevap vermiştir."

İ Z A H I

Bu hadîsi Buhârî, Müslim, Nesâî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Tirmizî de bu hadîsi rivâyet ederek, hadîsin hasen - sahîh olduğunu bildirmiştir.

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye soru soran kadının ismi burada bildirilmemiştir. Buhârî'nin bir rivâyetinde kadının Muâze bint-i Abdillah El-Adeviyye olduğu belirtilmiştir. Harûriye kelimesi, Kufe'ye iki mil mesafedeki Harura köyüne nisbet edilen bir kelimedir. Hariciler ilk olarak bu köyde toplandıkları için onlara Harûriye ismi verilmiştir. Hâriciler, dinde çok taassup ederek çirkin dalâletlere sapmıştır. Sapıklıkları cümlesinden olarak hayız âdetinde kılınmayan namazların bilâhare kaza edilmesinin gerekli olduğunu iddia ederler. Hadîslere inanmazlar. Âişe (Radıyallâhü anhâ), bu kadın hayızda kılınmayan namazların kaza edilmesinin gerekliliğini sorunca: **Sen haricîlerden misin?** diye sormuştur. Kadın, başka bir rivâyete göre Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye şöyle sormuştur: Hayız gören kadın niçin orucunu kazâ eder de namazını kazâ etmez. Şer'î hükmü inkâr eder gibi soru yöneltilmesinden şüphelenen Âişe (Radıyallâhü anhâ): **Sen Haruriyye misin?** diye taaccübünü beyan buyurmuştur. Bir rivâyete göre kadın: Hayır. Ben Haruriyye değilim. Lâkin, ben şer'î hükmü öğrenmek için sordum, demiştir.

Âişe (Radıyallâhü anhâ): «**Biz...**» demekle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarını kasdetmiştir.

Hadis, hayız âdetini gören kadının temizlendikten sonra hayız günlerinde kılmadığı namazları kılmakla mükellef olmadığına delâlet eder. Bu husûsta icmâ' vardır. Yalnız Hâricîler'den bir tâife, namazın kazâ edilmesinin gerekli olduğunu söylemiştir.

El-Menhel yazarı, Nevevî'nin **Mühezzeb** şerhinde şöyle dediğini nakletmiştir: 'Bizim mezhêbimiz ve Selef ile halef âlimlerinin cumhurunun mezhebine göre hayız gören kadın namaz kılmakla mükellef olmadığı gibi abdest almak, tesbih veya zikir yapmakla da mükellef değildir. Evzâî, Mâlik, Sevrî, Ebû Hanîfe ve arkadaşları böyle hükmeden âlimlerdendirler. Hasan-ı Basrî ve Ebû Ca'fer'den rivâyet edildiğine göre bu iki zât, hayızlı kadının abdest alıp tesbih ve zikir etmelerini istemişlerdir. Onlar, bu isteyişleri müstahablık anlamına yorumlamışlardır. Tesbihin müstahablığı husûsu için hiç bir mesned olmamakla be-

rabet mahzuru da yoktur. Fakat abdest alması, bizce ve cumhurca sahîh değildir. Bilâkis kadın bu abdestle bir nevî ibâdet maksadını güderse bununla günaha girer.

Orucun kazâsı gerekirken namazın kazâ edilmemesinin hikmeti açıktır. Çünkü oruç, yılda bir aydır. Fakat namaz yıl boyunca devam eder. Bunun kazâsının vücubu güçlüğe ve meşakkate yol açar. Bunun için kadın, namazın kazâsından muaf tutulmuştur.

(١٢٠) باب الحائض تتناول الشيء من المسجد

120 — HAYIZLI KADIN MESCİDDEN BİR ŞEY ALABİLİR, BÂBI

٦٣٢ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو الأحوص ، عن أبي إسحاق ، عن البهي ، عن عائشة ؛ قالت : قال لي رسول الله ﷺ « ناوليني الخمرة من المسجد » . فقلت : إني حائض . فقال « ليست حيضتك في يدك » .

TERCEMESİ

632) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir : Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* bana şöyle buyurdu :

«Humreyi Mescidden bana ver.» Ben : Hayız halindeyim, dedim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Senin hayız (kan)'ın senin elinde değildir.»"

İZAHI

Bu hadîsi Müslim, Beyhakî, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, hadîsin hasen olduğunu söylemiştir.

Humre : Hurma çöpleri ve benzeri bitkilerden örülmüş küçücük hasıra denir. Secde için baş hizasında yere serilir, üzerine secde edilir. Yeri örttüğü için, yâhut hurma çöpleri dikiş yerlerini örttüğü için ona bu isim verilmiştir.

Hattâbî: Humre, küçük seccâde demektir, demiştir.

«Humreyi mescidden bana ver.» cümlesi iki şekilde açıklanabilir :

1 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mesciddeydi ve Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) kendi odasındaydı. Peygamber (Sallallâhü aleyhi ve Sellem) ondan humre istemiş, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) hayızlı olduğu için vücudu mescid dışında bulunmakla beraber, yalnız elini mescidin içerisine uzatmasının şakıncalı olacağını sanmıştır. Bu ihtimale göre hadîsin mânâsı şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mescidden, yâni mescidde iken, mescidin dışında bulunan humreyi istemiş ve Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'-nin, eliyle bunu kendisine doğru uzatmasını arzulamıştır. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) hayızlı hâliyle, elini mescidin içine uzatmasının sakıncalı olduğunu sandığı için: **«Ben hayız hâlindeyim»** demekle özürünü hatırlatmış; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de elini mescide uzatmasının sakıncalı olmadığını beyan için: **«Senin hayızın senin elinde değildir.»** buyurmuştur. Buna göre; مِنَ الْمَسْجِدِ kelimeleri قَالَ fiiline taallûk eder.

2 — H a t t â b î ve imamların ekserisine göre; مِنَ الْمَسْجِدِ kelimeleri; نَاوِلِينِي fiiline taallûk eder. Bâbın başlık kısmına ve hadîsin zâhirine uygun olanı da budur. Çünkü mescidden münâvele (vermek), ehli mescide sormakla mümkündür. Peygamber (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)'in: **«Senin hayızın senin elinde değildir.»** buyruğu da buna delâlet eder. Bu yorum şekline göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidin dışında, humre mescidin içinde fakat kapısına çok yakındı. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) odasında bulunuyordu. Odasından elini mescide uzatmakla humreyi alabiliyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona elini mescidin içerisine uzatıp humreyi çıkarmasını emretmiş, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) özürünü hatırlatmış, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de elinin hayızlı olmadığını yâni mescide uzatmasının sakıncalı olmadığını beyan buyurmuştur.

İ b n - i H a c e r: مِنَ الْمَسْجِدِ kelimeleri; نَاوِلِي fiiline mutaalliktir. Maksadın şu olduğu muhtemeldir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ye: **«Mescidde durmadan ve dolaşmadan humreyi bana vermek için mescide gir.»** demek istemiş olabilir. Çünkü hayızlı kadının mescidi kirletmekten emin olduğu zaman durmadan ve dolaşmadan mescide girip çıkması câizdir. Şöyle de yorumlanabilir: «Sen mes-

cidin dışında olduğun halde, elini mescide sokup humreyi al, sonra bana ver.» Bu hareket, haliyle câizdir. Bırinci yorum şekline göre kelimelerin taalluku câizse de uzak ihtimaldir.»

K â d ı I y â z 'ın birinci şekle göre yorum yapmasının sebebi, M ü s l i m ve N e s â î 'nin E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîstir:

'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde iken bir ara:

«Yâ Âişe! Bana elbise ver» buyurdu. Âişe (Radıyallâhü anhâ) de: **Ben namaz kılmıyorum, dedi. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Ona:**

«O (hayız) **senin elinde değildir.» buyurdu. Âişe** (Radıyallâhü anhâ) **de elbiseyi Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **uzattı.»**

H a t t â b i, E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi ile Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini bir olayla ilgili olarak yorumladığı için yukarıda belirtilen birinci yorumu seçmiştir. Halbuki olayın taaddüdü açıktır. (Çünkü birisinde elbise, diğerinde humre isteniyor.)

Hadîste geçen; حَيْضَتَكِ kelimesi **«Hayzatuki»** ve **«Hiyazatuki»** diye okunabilir. **Hayzat,** bir defalık kan demektir. **Hîzat** ise hayızlı kadının kendisi için helâl olmayan şeylerden uzak durması hâlidir. Sahih ve meşhur rivâyete göre N e v e v î 'nin de dediği gibi bu kelime **«Hayzat»** okunur. Mâna bakımından münasip olanı da budur. Çünkü kan çıkması ve akması el organında değildir. Fakat hayız hâli bütün vücud organlarında ve bu arada elde de bulunur. Nitekim hayızlı kadın K u r ' a n - ı elleyemez.

H a t t â b î: 'Hadisçiler bu kelimenin **«Hayzat»** olduğunu söylemişler ise de hatâdır. Doğrusu **«Hîzat»**tır, demiştir.

K â d ı I y â z, H a t t â b i 'nin sözünü kabul etmemiş ve: «Doğrusu hadîsçilerin dediğidir . Çünkü bu kelimeyle kan kasdedilmiştir. Zirâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **«...senin elinde değildir.»** buyurmuştur. Bunun mânâsı şudur: 'Mescidlerin korunması gerekli olan necâset —ki hayız kanıdır— senin elinde değildir'» demiştir.

N e v e v î: Hadîsçilerin tercih ettikleri şık, açık olanıdır. H a t t â b î 'nin savunduğu şıkkın da uygunluğu vardır, demiştir.

El-Menhel yazarı: N e v e v î 'nin işaret ettiği uygunluk şudur, demiştir:

«Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) mescidin korunması gerekli olan hayız necâsetinin eline bulaşmadığını biliyordu. Hayızdan dolayı bütün vücûduna ârız olan hâlin elinde de bulunduğunu bildiği için elini mescide sokmaktan çekinmiştir. Bu bilgiden başka onu çekindiren hiç bir neden yoktu. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin çekinme nedeni dolayısıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle cevap vermek istemiştir: 'Hayızlık hâli Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya vücûdunun tümü itibariyle peyda olmuş; vücûdunun parçaları itibariyle değil'. Nitekim falanın eli hayızlıdır, denmez ki, mescide uzatılması yasaklansın.»

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Hayızlı kadın, elini mescide sokup ondan bir şey alabilir.
2 — Kadının kocasına hizmet etmesi meşrûdur.
3 — H a t t â b i: Hadîste şu fıkıh hükmü de vardır, demiştir: Eve, mescide veyâ benzeri bir yere girmemek için yemin eden kişi, elini veyâ vücûdunun bir kısmını o yere sokunca yeminini bozmuş olmaz. Bütün vücûdunu sokunca yeminini bozmuş olur.

٦٣٣ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَا : ثنا وَكِيعٌ . عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُدْنِي رَأْسَهُ إِلَيَّ وَأَنَا حَائِضٌ ، وَهُوَ مُجَاوِرٌ ، تَعْنِي مُعْتَكِفًا ، فَأَغْسِلُهُ وَأُرَجِّلُهُ .

T E R C E M E S İ

633) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (mescidde) **itikâf'ta iken ve ben** (odamda) **hayızlı iken mübârek başını bana doğru uzatırdı. Ben de başını yıkar ve tarardım."**

İ Z A H I

Bu hadîsi B u h â r i, M â l i k, M ü s l i m, E b û D â v û d ve T i r m i z î de biraz lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir. Rivâyetlerin bir kısmında Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) kendisinin hayızlı olduğunu belirtmemiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinin her birisine mahsus olan hücre (oda) lerin

kapıları M e s c i d - i Ş e r î f ' e açılırdı. Bu târife göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hücresine bitişik, mescidin bir köşesinde itikâf buyurmuştur. Bu hadîs, B u h â r i ' de daha uzundur. U r v e b. Z ü b e y r (Radıyallâhü anh)'e biri :

'Hayızlı kadının bana hizmet etmesi yâhut bu kadının cünüp iken yanıma gelmesi câiz midir? diye sormuş. O da şöyle cevap vermiştir :

«Bence hepsi câiz. Hayızlı olan da, cünüb olan da bana hizmet eder. Bundan ötürü taraflar için bir sakınca yoktur. Âişe (Radıyallâhü anhâ) **bana dediğine göre kendisi hayızlı iken...»**

HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1 — İtikafa giren kişi, mescidden ayrılmamalıdır.
2 — Bedeninin bir kısmını mescidden çıkarması zarar etmez.
3 — İtikaftaki adamın başını yıkaması ve taraması câizdir. Saç traşı, koltuk altı yolunması, tırnakların kesilmesi ve bedenin temizletilmesi, hadîsteki baş yıkama ve saç tarama hükmüne ilhak edilebilir.
4 — Hayızlı kadının bedeni necis sayılmaz.

٦٣٤ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَنْبَأَنَا سُفْيَانُ ، عَنْ مَنْصُورِ
ابْنِ صَفِيَّةَ ، عَنْ أُمِّهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَضَعُ رَأْسَهُ فِي حِجْرِي
وَأَنَا حَائِضٌ ، وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ .

T E R C E M E S İ

634) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan ; şöyle demiştir :

Ben, hayızlıyken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **mübârek başını kucağıma koyar, Kur'an okurdu."**

İ Z A H I

B u h â r i , M ü s l i m , N e s â î ve E b û D â v û d da bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. B u h â r î ve M ü s l i m ' in bir rivâyetinde : **«Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **başını kucağıma yaslardı»** tâbiri kullanılmıştır.

Bu hadîs, hayızlı kadına yaslanarak K u r ' â n okumanın câizliğine, hayızlı kadının yakınında oturmanın câizliğine ve hayızlı kadının şahsı ile elbisesinin temizliğine delâlet eder. Bir necâsetin kadından yanındakine bulaşması hâlinde yanaşmak câiz değildir.

(١٢١) باب ما للرجل من امرأته إذا كانت حائضا

121 — KADIN HAYIZLI OLDUĞU ZAMAN KOCASI İÇİN HELÂL OLAN YAKLAŞMA BÂBI

٦٣٥ — حدثنا عبد الله بن الجراح . ثنا أبو الأحوص ، عن عبد الكريم . ح وحدثنا أبو سلمة يحيى بن خلف . ثنا عبد الأعلى ، عن محمد بن إسحاق . ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا علي بن مسهر ، عن الشيباني ، جميعا عن عبد الرحمن ابن الأسود ، عن أبيه ، عن عائشة ؛ قالت : كانت إحدانا ، إذا كانت حائضا ، أمرها النبي ﷺ أن تأتزر في فور حيضتها ، ثم يباشرها . وأيكم يملك إربه كما كان رسول الله ﷺ يملك إربه ؟

TERCEMESİ

635) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Bizden birisi hayızlı olduğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona; hayızının şiddetli zamanında izâr kuşanmasını emreder, sonra ona mübâşeret ederdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nefsine hâkim olduğu gibi hanginiz nefsine hâkim olabilir?"

İZAHI

Kütüb-i Sitte sâhiplerinin hepsi bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :

Fevr : Bir şeyin başlangıcı, şiddeti ve çoğu anlamına gelir. Burada **«Hayzın Fevri»** ile kanın ençok ve en şiddetli akması kasdedilmiştir. Bâzı rivâyetlerde; فور حيضتها yerine; فوح حيضتها bulunur, aynı mânâyı ifâde eder.

İrb: Bu kelime iki mânâya muhtemeldir. Birisi ihtiyaç anlamıdır, İrb, Ereb, İrbe ve **Me'rebe** kelimelerinin hepsi aynı mânâda kullanılır. «İrb»in bir ikinci mânâsı organdır. Ve tenâsül uzvundan kinâyedir.

Nihâye'de beyan edildiğine göre hadîsçilerin bir kısmı da hadîste geçen kelimeyi «İrb» olarak rivâyet etmişlerse de hadîsçilerin ekserisi «Ereb» olarak rivâyet etmişler ve bununla ihtiyaç anlamını kasdetmişlerdir. H a t t â b î, «Ereb» rivâyetini tercih etmiş ve «İrb» rivâyetini inkâr ederek, böyle söyleyenleri kınamıştır. E l - Ü b b î: «İrb» tenâsül organı ile ihtiyaç anlamlarına gelebilir. H a t t â b i tenâsül organı anlamında kullanılması nedeniyle «İrb» rivâyetini reddedip böyle söyleyenleri kınamıştır. Halbuki «İrb» kelimesi H a t t â bî'nin tasvip ettiği «Ereb» kelimesi gibi ihtiyaç anlamını da ifâde eder. «İrb» rivâyeti, cinsî münâsebet şehvetinden kinâye olduğu için bunda bir tekellüf yoktur.' demiştir.

Hadîsin bu fıkrasından maksad şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) belden aşağı peştemal gibi bir elbiseyle örtünen zevcesiyle aynı yatakta yattığı halde, yasak olan cinsî münâsebette bulunmamaktan emindi. Nefsine hâkimdi. Hanginiz onun gibi nefsine hâkim olabilir.

Mübâşeret: Teni tene değirmektir. Cinsî münâsebet mânâsında da kullanılıyor ise de buradaki mübâşeretten maksad, o değil, öpmek, oynaşmak ve benzeri şehvanî davranışlardır.

Î'tizar: İzâr giymektir. İzâr, göbekten diz kapaklarının altına kadar olan, vücûdu örten giyeceğe denir. İzâr, eteklik, peştemal, çarşaf ve benzeri şeyler olabilir.

Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, hayızlı zevceleri izâr giydikleri zaman onlara mübâşeret ettiğine delâlet eder.

Hayızlı kadına mübâşeretin çeşitleri vardır:

1 — Cinsî münâsebette bulunmak sûretiyle olan mübâşerettir. Bu nevi mübâşeret, kitab, sünnet ve icma' ile haram kılınmıştır. Bir müslüman, bunun helâl olduğunu itikad ederse kâfir olur. Haram olduğuna inandığı halde, bile bile yaparsa büyük bir günah işlemiş olur. Derhal tevbe etmesi ve kefaret vermesi gerekir. Kefaret durumunu 123 nolu bâbta inşaallah anlatacağız.

2 — Göbekten yukarı ve diz kapağından aşağı yerlere mübâşerettir. Bu, icma' ile helâldır. U b e y d e E s - E s e l m â n î ve başkasının bu nevi mübâşereti câiz görmemelerine dâir yapılan ri-

vâyet şâyânı kabul değildir, münkerdir, tanınmıyor. Faraza böyle bir rivâyet sahîh olsa bile **Kütüb-i Sitte**'de rivâyet olunan **sahîh** hadîslerle merduddur.

3 — Göbek ile diz kapağı arasında yapılan ve **cinsî münâsebet** dışında kalan mübâşerettir. Bu tür mübâşeret hakkında âlimlerin üç görüşü vardır:

a — Ebû Hanife, Mâlik, Said bin El-Müseyyeb, Şüreyh, Tâvus, Ata', Süleyman bin Yesâr ve Katâde'ye göre cimâ endişesi bulunsun, bulunmasın bu nevî mübâşeret mutlaka haramdır. Ebû Yûsuf'tan bir rivâyet de böyledir. Şâfiîler'in sahîh kavli de budur. Delîlleri ise bu bâbtaki hadîslerdir. Bir de Mâlik'in rivâyet ettiği Zeyd bin Eslem'in şu meâldeki hadîsidir: **'Bir adam Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gelerek: Eşim hayızlı iken bana neyi helâldır? diye sordu. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«İzârını iyice kuşasın. Sonra yukarısına mübâşeret edebilirsin.» buyurdu.'

b — Bu nevi mübâşeret tenzihen mekrûhtur. İkrime, Mücâhid, Şâdi, Nehâî, El-Hakem, Sevrî, Evzâî, Ahmed, İshak bin Râhaveyh, Ebû Sevr, İbnü'l-Münzir ve İmam-ı Âzam'ın arkadaşı Muhammed bin El-Hasan ile Mâlikîler'den Asbağ'ın kavli budur. Bunların delîli ise Buhârî'den başka sahîh hadîs kitablarında merfu' olarak rivâyet olunan Enes'in şu hadîsidir: اِصْنَعُوا كُلَّ شَيْءٍ اِلاَّ النِّكَاحَ = **«Cima'dan başka her şey yapabilirsiniz.»** Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in izâr üzerine mübâşeret etmekle yetinmesi, kavlî ve fiilî hadîslerinin işlerliğini korumak için müstahablık anlamına yorumlanmıştır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, hayızlı zevcelerine izâr üzerindeki mübâşereti şehvet duygusuna ihtirasından dolayı değil, şer'i hükmün te'sisi içindir. Zevceleri müteaddidken, hepsine hayız hâlinde mübâşeret etmesi, bu şer'î hükmün yayılması amacını güder. Nasıl ki, çok hanımla evlenmesinden maksadı, onlar aracılığıyla şer'î hükümleri yaymak ve her zevcenin müşâhede edip iyice bellediği fiilî ve kavlî sünnetleri bildirmesidir.

c — Kişinin, cinsi münâsebette bulunma tehlikesinden eminse mübâşeret etmesi câizdir. Aksi takdirde haramdır.

El-Menhel yazarı: «Hadîsin zâhirine göre izâr kuşanma emri, hayzın şiddetli zamanına âittir. Böyle olunca kan şiddetini kaybettikten sonra, göbekten diz kapağına kadar olan yerleri örten izâr yerine, yalnız avret mahallini örten bir elbiseyle mübâşeretin câizliği hükmü çıkar. E b û D â v û d'un rivâyet ettiği bir hadîs, bu hükmü te'yid eder. Şöyle de olabilir: Hayızın şiddetli zamanı daha önemli olduğu için, bu devredeki mübâşeret şekli bildirilmiştir. Bu esnada izâr üzerine mübâşeret câiz olunca bu devre atlatıldıktan sonra izâr üzerine mübâşeretin câizliği mesele değildir.

HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1 — Hayızlı kadına izâr üzerine mübâşeret câizdir.

2 — Nefsine hâkim olmayan için bu tür mübâşeretten sakınmak daha iyidir, demiştir.

٦٣٦ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا جَرِيرٌ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَتْ إِحْدَانَا ، إِذَا حَاضَتْ ، أَمَرَهَا النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تَأْتَزِرَ بِإِزَارٍ ، ثُمَّ يُبَاشِرُهَا .

TERCEMESİ

636) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: şöyle demiştir:

Bizden birisi hayız gördüğü zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **ona bir izâr giymesini emrederdi.** (O da izâr kuşandıktan) **sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ona mübâşeret ederdi."**

Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

٦٣٧ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو . ثنا أَبُو سَلَمَةَ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ قَالَتْ : كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي لِحَافِهِ . فَوَجَدْتُ مَا تَجِدُ النِّسَاءُ مِنَ الْحَيْضَةِ . فَانْسَلَلْتُ مِنَ اللِّحَافِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَنَفِسْتِ ؟ » قُلْتُ : وَجَدْتُ مَا تَجِدُ النِّسَاءُ مِنَ الْحَيْضَةِ . قَالَ « ذٰلِكَ مَا كَتَبَ اللهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ » .

قَالَتْ : فَانْسَلَلْتُ، فَأَصْلَحْتُ مِنْ شَأْنِي، ثُمَّ رَجَعْتُ . فَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ « تَعَالَيْ
فَادْخُلِي مَعِي فِي اللِّحَافِ » قَالَتْ : فَدَخَلْتُ مَعَهُ .

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

637) "... (Mü'minlerin annelerinden) Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile berâber onun çarşafı altında idim. Kadınların gördüğü hayız kanını o esnada gördüm. Ben, çarşafın altından hemen sıvıştım. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Hayız mı gördün?» diye sordu. Ben: Kadınların gördüğü hayız kanını gördüm, dedim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bu, Allah'ın Âdem kızlarına yazmış olduğu bir şeydir.» buyurdu. Ümmü Seleme dedi ki: Ben sıvıştıktan sonra durumumu düzelttim (= Hayız elbisemi giyip tedbirimi aldım.) Sonra döndüm. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:

«Gel de, benimle beraber çarşafın altına gir.» buyurdu. Ümmü Seleme dedi ki: Bunun üzerine ben de O'nunla beraber çarşafın altına girdim."

Not : İsnadının sahih ve ricâlinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Buhâri, Müslim ve Nesâî de bu hadîsi az bir lafız farkıyla, aynı mânâyı ifâde eder mâhiyette rivâyet etmişlerdir. Yalnız «Bu Allah'ın Âdem kızlarına yazmış olduğu bir şeydir.» fıkrası Buhâri ve Müslim'in rivâyetinde yoktur.

Bu hadîse göre hayızlı kadınla bir yatakta yatmak câizdir. Yalnız çıplak tenlerin göbekle diz arasında temâsına mâni, bir örtü bulunması gerekir.

Ebû Dâvûd'un Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettiği bir hadîs, bu hadîse zâhiren ters düşer. O hadîsin meâli şöyledir :

'**Ben hayız gördüğüm zaman** (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in) **yatağından inerek hasır üzerinde** (yatardım.) **Biz hayızdan temizleninceye kadar Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **yaklaşmazdık.**' Görüldüğü gibi bu hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevceleri hayız iken ondan uzak dururlardı.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) hadîsiyle Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ) hadîsinin arasını bulmak için **El-Menhel** yazarı şöyle der:

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcelerinin bâzen uzak durdukları muhtemeldir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlarla berâber ayni yatakta ve aynı çarşaf altında yattığı sâbittir. Şu da vardır ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara yaklaşırdı. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in isteği olmadan, onlar kendiliğinden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaklaşamazlardı denilebilir. E l - A y n î: 'Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi izârlı olarak mübâşeretin yasaklığına delâlet etmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hayızlı hanımlarına bâzen mübâşeret eder. Bâzen de mübâşeret etmezdi.' demiştir. T ı y b î: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsindeki yaklaşma, cinsî münâsebet mânâsına hamledilebilir. Aksi takdirde hadîs mensuhtur' demişse de bu sözü reddedilmiştir. Çünkü hadîslerin arasını bulmak mümkün olmadığı takdirde mensuhluk yoluna gidilir. Yukarıda açıklandığı üzere bu iki hadîsi cem etmek mümkündür.

Hadîsten anlaşıldığı gibi, kadının hayız için ayrı elbise kullanması ve hayızlı iken gerekli tedbiri aldıktan sonra eşinin yatağına girmesi müstahabtır.

٦٣٨ — حدثنا الْخَلِيلُ بْنُ عَمْرٍو . ثنا ابْنُ سَلَمَة ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ يَزِيدَ ابْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ سُوَيْدِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ خُدَيْجٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ قَالَ، سَأَلْتُهَا : كَيْفَ كُنْتِ تَصْنَعِينَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي الْحَيْضَةِ ؟ قَالَتْ : كَانَتْ إِحْدَانَا ، فِي فَوْرِهَا أَوَّلَ مَا تَحِيضُ ، تَشُدُّ عَلَيْهَا إِزَارًا إِلَى أَنْصَافِ فَخِذَيْهَا . ثُمَّ تَضْطَجِعُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ .

قال السندى : الحديث صحيح معنى، وإن بحث فى الزوائد هذا الإسناد بأن فيه محمد بن إسحاق وهو يدلّس . وقد رواه بالعنعنة .

TERCEMESİ

638) "... Muâviye bin Ebî Süfyan *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in zevcesi olan** (kız kardeşim) **Ümmü Habîbe** (Radıyallâhü anhâ)**'ye: Sen hayız kanı gördüğünde Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile nasıl yaparsın? diye sordum. Ümmü Habîbe dedi ki:**

Birimiz hayız kanını görmeye başlayıp şiddetli zamanında uyluk kemiklerinin yarılarına kadar uzanan izârı üzerimize bağlardı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile berâber** (aynı yatakta) **yatardı."**

Not : Sindî şöyle demiştir : 'Senedin râvileri arasında Muhammed bin İshak'ın bulunduğu ve tedlisçi olup hadîsi an'ane ile rivâyet ettiği gerekçesiyle bu isnadın söz götürdüğü Zevâid'de belirtilmişse de hadis mânâca sahihtir.'

İZAHI

Nesâî ve Beyhakî benzer mânâyı ifâde eder bir hadîsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet etmişlerdir. O rivâyette izârın uzunluğunun uyluk kemiklerinin yarılarına kadar veya dîzlerine kadar olduğu ifâdesi bulunuyor. Buna göre izâr, bâzen dizlere kadar uzun olurdu, bâzen de dizlere kadar varmaz. Bu hadîs de, daha önce geçen hadîsler gibi izâr üzerinde hayızlı kadınla mübâşeretin câizliğine delâlet eder. Sindî, izârın uzunluğuylâ ilgili olarak şöyle der: Fıkıh âlimlerinin beyanlarının zâhirine göre izârın diz kapaklarına kadar uzun olması gerekir. Daha kısa olursa mübâşeret câiz değildir.

(١٢٢) باب النهى عن إتيان الحائض

122 — HAYIZLI KADINLA CİMÂ ETMEDEN NEHİY BÂBI

٦٣٩ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. قَالَا: ثنا وَكِيعٌ. ثنا حَمَّادُ ابْنُ سَلَمَةَ، عَنْ حَكِيمٍ الْأَثْرَمِ، عَنْ أَبِي تَمِيمَةَ الْهُجَيْمِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ أَتَى حَائِضًا، أَوِ امْرَأَةً فِي دُبُرِهَا، أَوْ كَاهِنًا، فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ، فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ».

قال الترمذىّ : لا نعرف هذا الحديث إلّا من حديث حكيم الأثرم عن أبى تميمة الهجيمى عن أبى هريرة. وإنما معنى هذا الحديث عند أهل العلم على التغليظ .

TERCEMESİ

639) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlüllah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir :

«Hayızlı kadınla cimâ eden veyâ kadının dübürü ile cimâ eden yahut bir kâhine varıp onun dediğini tasdik eden kimse (Hz.) **Muhammed** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **indirilene küfretmiş olur.»**"

Not : Tirmizî demiştir ki : Biz bu hadîsi yalnız Hakîm El-Esrem'den Ebû Temîme El-Hüceymî'den Ebû Hüreyre'den tanırız. İlim ehli nezdinde bu hadîsin mânâsı ancak teşdid içindir.

İZAHI

Bir önceki bâbta hayızlı kadına mübâşeret çeşitlerini bunlardan hangisinin helâl, hangisinin mekruh ve hangisinin haram olduğunu konu hakkındaki âlimlerin görüşleriyle birlikte beyan etmiştik. Cimâ şeklindeki mübâşeret Kur'an-ı Kerîm'in nassıyla haram kılınmıştır. Bakara sûresinin 222. âyetinden meâlen şöyle buyuruluyor :

«Sana hayız mes'elesini soruyorlar. De ki : O bir ezâdır. Bu sebeple siz hayız hâlinde kadınlarla (cimâ)**dan sakınınız...»**

Kitab ile yasaklandığı gibi sünnet ve icma' ile de haram kılınmıştır. Haramlığını inkâr, küfrü mucibtir. Haramlığını bile bile bu suçu işleyen kişi büyük günah işlemiş olur. Tevbe etmesi âlimlerin ittifakıyla vâcibtir. Bâzı âlimlere göre keffaret ödemesi de vâcibtir. Cumhura göre müstahabdır.

Tirmizî de bu hadîsi rivâyet etmiş bu arada şöyle demiştir :

«Âlimler nezdinde hadîs teşdid ve tehdid içindir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle bir hadîs rivâyet edilmiştir :

«Kim hayızlı kadınla cimâ ederse bir altın sadaka versin.» (Kitabımızda 640 no'da geçer) Eğer hayızlı kadınla cimâ etmek küfrü gerektirseydi bu suç için keffaret ödeme emri verilmeyecekti. (Çünkü keffaret müslümanın işlediği günahın bir nevi cezası ve afv vesilesidir. Kâfirler için keffaret ödenmesi söz konusu değildir.

Kâhin: E l - C e z e r i 'nin, En-Nihâye'de beyân ettiği gibi kâinatta ilerde vuku bulacak şeylerden haber veren ve kâinat sırlarını bildiğini iddiâ eden kişidir. Araplarda çeşitli kâhinler vardır. Bunların bir kısmı emirlerinde cinlerin bulunduğunu ve kendilerine cinler tarafından haberler getirildiğini iddiâ ederlerdi. Diğer bir kısmı bâzı emârelerle ilerde meydana gelecek olayları bildiğini, konuşturduğu kişinin söz, fiil ve hâlinden bu olayları çıkardığını iddiâ ediyorlardı. Çalınan malın veyâ kaybolan eşyanın kim tarafından çalındığını veyâ bulunduğunu, hâlen nerede olduğunu bildiklerini söylerlerdi. İstikbalde kimin ne yapacağını kâinatta ne gibi olayların vuku bulacağını kesin olarak kimse bilemez. Bu yüzden kâhin'in gayıptan verdiği haberi doğrulamak küfürdür, böylelerine inanmamak gerekir.

Hayızlı kadınla cima' eden veyâ kadınla livata eden kişi bu fiilin mübah olduğunu itikad ederse kâfir olur. Hadisi böyle yorumlayanlar olmuştur. Ama bu suçu işleyen kişi haramlığını itikad ederek işlemişse bundan dolayı kâfir olmaz bu nedenle hadiste geçen küfürden maksad küfran-ı nimet (nankörlük) tür diye de yorum yapılabilir. T i r m i z î şerhi Tuhfe yazarı bu iki yorum şeklini nakletmiştir.

(١٢٣) باب فى كفارة من أتى حائضا

123 — HAYIZLI KADINLA CİMA' EDENİN KEFFARETİ HAKKINDA BÂB

٦٤٠ – حدثنا محمد بن بشار. ثنا يحيى بن سعيد، ومحمد بن جعفر، وابن أبي عدي، عن شعبة، عن الحكم، عن عبد الحميد، عن مقسم، عن ابن عباس، عن النبي ﷺ، في الذي يأتي امرأته، وهي حائض؛ قال « يتصدق بدينار أو بنصف دينار ».

قال السندي: وقد رواه أبو داود وسكت عليه. ولم يضعفه الترمذي أيضا. وأخرجه النسائي بلا تضعيف.

T E R C E M E S İ

640) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre;

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **zevcesiyle hayızlı olduğu halde cima eden kimse hakkında şöyle buyurdu, demiştir:**

«O bir altın veyâ yarım altın ile tasadduk eder.»"

Not: Sindî: Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de bu hadisi rivâyet etmişler, zayıflığı hakkında bir şey söylememişlerdir, demiştir.

İ Z A H I

Hadîsteki «Tasadduk eder» fiili emir anlamındadır. Nitekim bâzı rivâyetlerde: «Tasadduk etsin» buyurulmuştur.

Hadîsteki «Bir altın veyâ...» tâbiri taksim içindir. Çünkü bâzı rivâyetlerde belirtildiği gibi cima' işi hayızın ilk günlerinde olursa bir altın, hayızın sonlarında ise yarım altın keffaret çıkarılır.

El-Menhel yazarı şöyle der:

«T i r m i z î ' nin İ b n - i A b b a s (Radıyallâhü anh)'tan rivâyet ettiği bir hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: «Hayız kanı kırmızı iken bir dinar, sarı iken yarım dinar...»

A h m e d ' in rivâyet ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayız kanı devam ederken cima' edene bir altın ve kan kesilip henüz gusül yapılmadan cima' edene yarım altın ödenmesini emretmiştir.

Hadis, hayız hâlindeki eşi ile cima' eden kişiye keffâretin vâcibliğine delâlet eder.

KEFFÂRET HAKKINDAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞÜ:

1 —) İ b n - i A b b â s, H a s a n - ı B a s r i, S a î d b i n C ü b e y r, K a t â d e, E v z â î, İ s h â k, K a d î m kavline göre Ş â f i î, iki rivâyetten birisine göre A h m e d b i n H a n b e l keffâretin vâcibliğine hükmetmişlerdir. Bunlardan E l - H a s a n ve S a ' î d ' e göre keffâret bir köleyi âzad etmektir. Diğerlerine göre keffâret rivâyetlerin ihtilâfına ve kadının hayız hâline göre bâzen bir altın, bâzen yarım altındır. Bu âlimlerin delîli bu bâbta geçen hadîstir. Keffâretin ödenmesi erkeğe âittir. Bu keffâreti fakirlere sarfedecektir.

2 —) A t â ', Ş a ' b i, N a h a î, M e k h û l, Z ü h r i, S ü f y â n - ı S e v r i, L e v s b i n S a d, M â l i k, E b û H a n î f e, en sahih kavline göre Ş â f i î, iki rivâyetin birisine göre A h m e d b i n H a n b e l ve Selef'in cumhuru keffâretin vâcib olmadığını söylemişlerdir. Bunlara göre adamın istiğfar ve tevbe etmesi gerekir. Lâkin bu suçu hayzın ilk günlerinde işlemişse bir altın ve sonlarında ise yarım altın sadaka çıkarması müstehabtır. Bunlar mezkûr hadisin bir kaç yön

den illetli olduğunu söylemişlerdir. İlletlerden bâzıları şunlardır: Hadîs, mürsel olarak rivâyet edilmiş, mûdal olarak rivâyet edilmiş, mevkuf olarak rivâyet edilmiştir. Fakat El-Hâkim, İbnü'l-Kattân ve İbn-i Dakîki'l-Iyd hadîsin sahîh olduğunu, Ahmed bin Hanbel de hadîsin hasen olduğunu söylemiştir.

Hattâbî de: 'Âlimlerin ekserisi bu hadîsin mürsel veyâ mevkûf olduğunu şanmışlardır. Halbuki hadîs muttasıl ve merfu'dur, diyerek gerekçesini izah etmiştir.

Müellifimiz hadîsi merfû olarak rivâyet etmiştir. Hadîs, hayızlı eşiyle cimâ eden adamın bir altın veya yarım altın tasadduk etmesinin gereğine delâlet eder. Bu konudaki âlimlerin ihtilâfını yukarda gördünüz. Bu hadîsi Nesâî, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Beyhakî, Ahmed, Dârimî ve İbnü'l-Cârud da rivâyet etmişlerdir. El-Hakim ve başkaları hadîsin sahîh olduğunu söylemişlerdir.

(١٢٤) باب في الحائض كيف تغتسل

124 — HAYIZLI KADIN NASIL GUSÜL EDER BÂBI

٦٤١ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وعلي بن محمد. قالا: ثنا وكيع، عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة؛ أن النبي ﷺ قال لها، وكانت حائضا «انقضي شعرك واغتسلي».

قال علي في حديثه «انقضي رأسك».

في الزوائد: هذا إسناد رجاله ثقات. قال السندي: قلت ليس الحديث من الزوائد، بل هو في الصحيحين وغيرهما.

TERCEMESİ

641) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre;

Kendisi hayızlı iken (hac için ihrama gireceği zaman), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona:

«Saçları(nın örgüleri)ni çöz ve guslet» buyurdu."

Râvî Ali kendi hadîs rivâyetinde dedi ki: «Başını çöz...»

Not: Bu hadîsin isnadındaki ricâlin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. Sindî: Bu hadîs Zevâid kısmından değildir. Bilâkis Buhârî, Müslim ve başkalarında da mevcuttur, demiştir.

İ Z A H I

Bu hadîsi müellifimize E b û B e k i r b i n E b î Ş e y b e ve A l i b i n M u h a m m e d rivâyet etmişlerdir. E b û B e k i r' in rivâyetinde hadisin metni: «Saçlarını çöz...» diye başlar. A l i' nin rivâyetinde ise: «başını çöz...» diye başlar. İki rivâyet arasında mânâ itibariyle bir fark yoktur. Gaye, saçları tarayabilmek için örgüleri çözmektir. Bu hadîs, hayız sonunda vâcib olan boy abdesti ile ilgili değildir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hayız hâli devam ediyordu .Hac için ihrama girecekti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hayızlı hâlinin ihrama girmesine engel olmadığına işâretle temizlik ve nezafet için yıkanmasını ve bu cümleden olarak saçlarını tarayabilmesi için saç örgülerini çözmesini emretmiştir. B u h â r î, M ü s l i m ve başka hadis kitablarınm «Hac» bahsinde bu hadîs rivâyet edilmiştir. Bu nedenle hayızın sonunda yapılması gerekli gusle âit bu bâbta, bu hadîsin niçin zikredildiği bilinmiyor. S i n d î: «Bu duruma temas ediyor, hayızdan dolayı yapılacak guslün hükmü dolaylı olarak bu hadîsten anlaşıldığı için müellifimiz burada rivâyet etmiş, denilebilir,' demiştir.

٦٤٢ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ مُهَاجِرٍ : قَالَ : سَمِعْتُ صَفِيَّةَ تُحَدِّثُ عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ أَسْمَاءَ سَأَلَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنِ الْغُسْلِ مِنَ الْمَحِيضِ ، فَقَالَ « تَأْخُذُ إِحْدَاكُنَّ مَاءَهَا وَسِدْرَهَا فَتَطَهَّرُ ، فَتُحْسِنُ الطُّهُورَ ، أَوْ تَبْلُغُ فِي الطُّهُورِ ، ثُمَّ تَصُبُّ عَلَى رَأْسِهَا فَتَدْلُكُهُ دَلْكًا شَدِيدًا ، حَتَّى تَبْلُغَ شُئُونَ رَأْسِهَا . ثُمَّ تَصُبُّ عَلَيْهَا الْمَاءَ . ثُمَّ تَأْخُذُ فِرْصَةً مُمَسَّكَةً فَتَطَهَّرُ بِهَا ، قَالَتْ أَسْمَاءُ : كَيْفَ أَتَطَهَّرُ بِهَا ؟ قَالَ « سُبْحَانَ اللهِ ! تَطَهَّرِي بِهَا » قَالَتْ عَائِشَةُ (كَأَنَّهَا تُخْفِي ذٰلِكَ) تَتَبَّعِي بِهَا أَثَرَ الدَّمِ . قَالَتْ : وَسَأَلَتْهُ عَنِ الْغُسْلِ مِنَ الْجَنَابَةِ . فَقَالَ « تَأْخُذُ إِحْدَاكُنَّ مَاءَهَا فَتَطَهَّرُ ، فَتُحْسِنُ الطُّهُورَ أَوْ تَبْلُغُ فِي الطُّهُورِ . حَتَّى تَصُبَّ الْمَاءَ عَلَى رَأْسِهَا فَتَدْلُكُهُ حَتَّى تَبْلُغَ شُئُونَ رَأْسِهَا . ثُمَّ تُفِيضُ الْمَاءَ عَلَى جَسَدِهَا » . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : نِعْمَ النِّسَاءُ نِسَاءُ الْأَنْصَارِ ! لَمْ يَمْنَعْهُنَّ الْحَيَاءُ أَنْ يَتَفَقَّهْنَ فِي الدِّينِ .

TERCEMESİ

642) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

(Ensâr'dan şekel kızı) Esmâ (Radıyallâhü anhâ), hayızdan dolayı yapılacak gusül keyfiyetini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormuş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:

«Sizden birisi suyunu ve sidrini aldıktan sonra abdest alır, abdestini güzelce alır veya abdestini mükemmel alır. Sonra başına su dökerek, başını sıkıca ovalar. Tâ ki, su başının kemiklerine ve saç diplerine ulaşsın. Sonra vücuduna su döker. Daha sonra üzerine misk sürülmüş bir pamuk veya bez parçası alarak, onunla temizlenir.» buyurmuştur. Esmâ (Radıyallâhü anhâ):

'Onunla nasıl temizleneceğim? diye sormuş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Süphânellah! Onunla temizlen.» buyurmuştur. Âişe (Radıyallâhü anhâ) sözünü gizlercesine (Esmâ'ya fısıldayarak): Onu kanın dokunduğu yere sür, demiş.

Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: Esmâ (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e cünüblükten dolayı (yapılan) gusül keyfiyetini de sormuş ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Biriniz suyunu aldıktan sonra, önce abdest alır, abdestini güzelce alır veya abdestini mükemmel alır. Nihâyet başına su dökerek, başını iyice ovalar. Tâ ki, su başının kemiklerine ve saç diplerine ulaşsır.. Sonra vücûduna su akıtır.» buyurmuştur. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ):

'Şu Ensâr hanımları ne iyi hanımlardır. Hayâ, onları dini bilgileri edinmekten alıkoymuyor.' demiştir."

İZAHI

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soru soran Esmâ (Radıyallâhü anhâ), Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin kız kardeşi olan Esmâ değildir. Müslim'in bir rivâyetinde belirtildiği gibi Ensar'dan Şekkel kızı olan Esmâ (Radıyallâhü anhâ)'dir. Hatib; Yezid kızı olan Esmâ (Radıyallâhü anhâ) olduğunu söylemişse de böyle değildir. Müslim'den önce de Ebû

B e k i r b i n E b î Ş e y b e, kendi müsnedinde ve E b û A v â n e ile E b û N a i m, kendi müstahreclerinde bu hâtunun Ş e k e l kızı olduğunu söylemişlerdir. İ b n - i S a ' d, T a b a - r â n î, B â r u d î ve İ b n - i M e n d e h, E s m â b i n t - i Ş e k e l ' i ashab arasında zikretmişlerdir.

El-Menhel yazarı, hadisin açıklanması ile ilgili olarak aşağıdaki ma'lumatı verir:

«Herhalde E s m â (Radıyallâhü anhâ), en mükemmel gusül şeklini sormuş olacak ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gusül için suyla beraber sidrin alınmasını buyurmuştur. Çünkü gusülde sidrin kullanılması farz değildir. Kezâ gusülden önce abdest almak ve misk sürülmüş parça kullanmak farz değildir. Bu sebeble, bunların her hangi birisinin farz olduğunu ileri sürerek, bu hadîsi delîl göstermek yanlış olur.

Sidr : Daha önce de geçtiği gibi T r a b z o n hurması denilen ağacın adıdır. Bu ağacın yaprakları öğütülüp, gusledilirken sabun gibi temizleyici olarak kullanılır. Gusül bahsinde kullanılan «Sidr»den maksad, ağacın öğütülmüş yapraklarıdır.

Fırsat : Pamuk veya bez parçası olup, hayız kanının temizlenmesinde kullanılır.

Hadîste bu parça ile temizlenme tavsiyesi yapılıyor. Hayız veyâ lahusalık hâlinden dolayı yapılacak gusülde evli olan ve olmayan her kadının misk sürülmüş bu parçayı kullanması müstahabtır. Misk bulunmadığı takdirde, başka esanslar kullanılır. Hattâ güzel kokulu maddeleri bulamayan kadının kerih kokuyu giderici çamur veya benzerini kullanması müstahabtır. Hiçbir şey bulamazsa su kâfidir.

Misk kullanılması hikmeti hakkında ihtilâf olmuştur. Sahih ve meşhur kavle göre gaye, kanın dokunduğu yere güzel koku sürmek ve kerih kokuyu gidermektir. E l - M â v e r d î bâzı kimselerin: Maksad çabuk gebeliği sağlamaktır, dediğini hikâye etmişse de, N e - v e v î bu hikmeti zayıf veyâ bâtıl olarak niteleyip şöyle demiştir: Bunların dediği gibi olsaydı misk sürmenin, kocası hazır olan kadınlara mahsus olması gerekirdi. Hiçbir âlimin böyle bir tahsis yaptığını bilmiyoruz. Hadîslerin mutlak oluşu, bunların sözlerini reddeder. Doğrusu şudur ki: Maksad, kan dokunan yere güzel koku sürmek ve pis kokuyu gidermektir. Bu, evli olsun olmasın, hayızdan veyâ lahusalıktan dolayı gusleden her kadın için müstahabtır.

E s m â (Radıyallâhü anhâ) misk sürülmüş parçayla yıkanacağını sandığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Ben bununla nasıl temizleneceğim? diye sormuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) E s m â (Radıyallâhü anhâ)'nın bu istifhamından hayret ederek:

«**Sübhânallah! İşte bununla temizlen**» diye buyurmuş, bunun üzerine i ş e (Radıyallâhü anhâ) yalnız E s m â (Radıyallâhü anhâ)'nın duyabileceği bir ses tonuyla:

'**Onu kanın dokunduğu yere sür**' diyerek mes'eleyi anlatmıştır.

E s m â (Radıyallâhü anhâ), cünüblükten gusül durumunu da sorup öğrendikten sonra, i ş e, onun dînî mes'eleleri öğrenmeye karşı gösterdiği titizliğe hayran kalmış, bilhassa kadınlarla ilgili olup, hayâ edilen mes'eleleri öğrenmek için gayretini beğenmiş ve E n s a r kadınlarını öğmüştür.

HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1 — Bir şeye hayret edildiği zaman; Sübhânallah, demek câizdir.

2 — Avret mahalliyle ilgili mes'elelerde kinâyeli konuşmak gerekir.

3 — Hayâyı gerektiren durum karşısında çekingenlik açığa vurulmalıdır.

4 — Kişi, din ile ilgili bilmediği hususları sormalıdır.

5 — Gusledilirken, yıkamada mübalâğa yapılmalıdır. Ovuşturmak da mübalâğadan bir parçadır.

6 — Hayızdan gusleden kadın vücûdundan kanın dokunduğu bütün yerlere misk ve benzeri kokular sürmelidir. Lohusa da hayızlı kadın gibidir.

7 — Dinî soru soran kişi, verilen cevâbı anlamadığı takdirde, cevab tekrarlanmalıdır.

8 — Âlimin sözünü, onun huzûrunda anlamayan kişiye anlatmak câizdir. Şu şartla ki: Bu anlatış, âlimin hoşuna gitsin.

9 — Daha üstün bir zâtın huzûrunda, onun kadar üstün olmayan ehil zâtlardan ilim almak câizdir.

10 — Öğrenmek isteyene karşı yumuşak davranılmalıdır.

11 — Hadîs, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üstün huyunu, yüce halimliğini ve büyük hayâsını ifâde ediyor.

(١٢٥) باب ما جاء فى مؤاكلة الحائض وسؤرها

125 — HAYIZLI KADINLA BERÂBER YEMEK VE ONUN ARTIĞI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

٦٤٣ — حدثنا محمد بن بشار. ثنا محمد بن جعفر. ثنا شعبة، عن المقدام بن شريح ابن هانئ، عن أبيه، عن عائشة؛ قالت: كنت أتعرق العظم وأنا حائض. فيأخذه رسول الله ﷺ فيضع فمه حيث كان فى. وأشرب من الإناء. فيأخذه رسول الله ﷺ فيضع فمه حيث كان فى. وأنا حائض.

TERCEMESİ

643 "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; şöyle söylemiştir:

Ben hayızlı iken kemik üzerindeki etin çoğunu dişlerimle alıp, yiyerdim. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **o etli kemiği alarak ağzımın dokunduğu yere mübârek ağzını koyup** (ondan yerdi) **Ben, kaptan içerdim. Sonra Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kabı alır, mübârek ağzını ağzımın dokunduğu yere koyup içerdi ve ben hayızlı idim."**

İZAHI

Bu hadîsi **Müslim, Nesâi, Ebû Dâvûd** ve **Ahmed** de rivâyet etmişlerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **Âişe** (Radıyallâhü anhâ)'yi sevindirmek ve hayızlı kadınla berâber oturmaktan, birlikte yemek yemekten ve benzeri şeylerden kaçınılmamasının gereğine işâret buyurmuştur.

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den önce yemeğe ve içmeye başladığı hadîsten anlaşılıyor. Bunun edebe aykırı olduğu söylenemez. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun önce başlamasını emrederdi. Çünkü **Nesâî**'nin rivâyetinde **Âişe** (Radıyallâhü anhâ) şöyle der:

«O, etli kemiği alır, benim hissemi tâyin ederdi. Bunun üzerine ben de hissemi dişlerimle yiyip kalanı bırakırdım. Sonra, O alır diş-

leriyle yiyerdi. Ve o etli kemikten ağzımın dokunduğu yere mübârek ağzını koyup yiyerdi. İçecek isterdi. Ondan içmeden önce belirli bir kısmını benim içmemi isterdi. Ben alıp hissemi içtikten sonra bırakırdım. Sonra O alır ve bardağın ağzımı koyduğum yerine, mübârek ağzını koyup içerdi.»

Hadîste geçen «**Etearraku**» fiili «**Taarruk**» masdarından yapılmadır. **Taarruk**, kemik üzerindeki eti dişlerle almaktır. Bunun kökü olan «**Arak**» ise, üzerindeki etin çoğu alınmış olan kemik demektir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son derece mütevâzi olduğuna delâlet eder.

2 — Erkek, zevcesine karşı yumuşak davranmalı ve zevcesini sevindirmelidir.

3 — Hayızlı kadınla aynı kabtan yemek ve içmek câizdir.

4 — Hayızlı kadının yiyecek ve içecek artığı, eli, ağzı ve sâir uvuzları temizdir.

٦٤٤ — حدثنا محمد بن يحيى. ثنا أبو الوليد. ثنا حماد بن سلمة، عن ثابت، عن أنس؛ أن اليهود كانوا لا يجلسون مع الحائض في بيت. ولا يأكلون ولا يشربون. قال فذكر ذلك للنبي ﷺ فأنزل الله — ويسئلونك عن المحيض قل هو أذى فاعتزلوا النساء في المحيض — فقال رسول الله ﷺ «اصنعوا كل شيء إلا الجماع».

TERCEMESİ

644) "... Enes (bin Mâlik) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Yahudiler, hayızlı kadınla bir evde oturmazlardı. Onlarla birlikte yemezler, içmezlerdi. Enes dedi ki: Yahudilerin bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**e anlatıldı. Bunun üzerine Allar Teâlâ:**

وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ ...

= «**Sana kadınların hayız hallerini de soruyorlar. De ki: O, nef-**

ret edilen bir pisliktir. Bunun için hayız zamanında kadınlarınızdan ayrılın (cinsî münâsebette bulunmayın)...» **âyetini indirdi.** (83) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:

«Cimâ'dan başka her şey yapın» buyurdu."

İ Z A H I

Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhakî de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Rivâyetlerin bir kısmı daha uzundur. Ebû Dâvûd'un rivâyeti şöyledir: Enes (bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre Yahûdîler'den bir kadın, hayız âdetini görmeye başlayınca onu evden çıkarırlardı. Onunla ne yerlerdi ne de içerlerdi. Onlarla aynı evde oturmaz ve ihtilat etmezlerdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bu durum soruldu. Bunun üzerine Allah Subhânehu ve Teâlâ; وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ âyetinin tamamını indirdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Hayızlı kadınlarla evlerde her çeşit ihtılatı yapınız. Ve cimâ'dan başka her şey yapınız.» buyurdu. Bunun üzerine Yahûdiler: Neyimiz varsa, bu adam (Hz. Muhammed'i kasdediyorlar) **hepsine muhâlefet ediyor.** (Yahûdîlerin sözünü duyan) **Üseyd bin Hudayr ve Abbâd bin Bişr, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gelerek: Yâ Resûlallah! Yahûdiler** şöyle **şöyle, söylerler. Biz** (onların inadına) **hayız hâlinde kadınlarla cimâ etmiyelim mi diye sordular. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **mübârek** yüzü **değişti. Hattâ, onlara kızdığını zannettik. Onlar da çıktılar. Yolda Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **hediye olarak getirilen sütle karşılaştılar. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **arkalarından haber gönderip çağırttı ve onlara süt içirdi. Bu defa, onlara kızmadığını sandık.»**

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yahûdîlerin durumunu anlatanların Üseyd bin Hudayr ve Abbâd bin Bişr oldukları Ebû Dâvûd'un rivâyetinden anlaşılıyor.

Âyetin açıklamasına gelince, Allah Teâlâ meâlen şöyle buyuruyor: **«Onlar, hayız kanı devam ettiği zaman, kadınlarla temas et-**

(83) Bakara, 222)

menin hükmünü sana sorarlar. De ki: O kan, tiksindirici bir kirdir. Rengi, kokusu, necâseti ve zararlığıyla tiksindiricidir. Bu sebeple, kadınlardan hayız hâlinde uzak durun.» Bu kaçınmadan maksad, cinsî münâsebetten kaçmaktır. Âyet nâzil olduğu zaman, sahâbîlerin bir kısmı uzak kalmayı mutlak anladılar. Hattâ, meskende bile, bir arada kalamıyacaklarını zanneden bâzı Araplar:

Yâ Resûlallah! Soğuk çetindir. Elbise azdır. Eğer, hayızlı kadınlarımızı ev halkımıza tercih ederek evde tutarsak, ev halkı dışarda kalır, helâk olurlar. Onları da meskene alırsak, bu hükme karşı gelmiş oluruz, dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Siz, yalnız cimâ'dan kaçınmayla emrolunmuşsunuz. Acemler gibi, onları evlerden çıkarmayla emrolunmamışsınız.» buyurdu."

HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKHÎ HÜKÜMLER

1 — Hayızlı kadınla cinsi münasebette bulunmak haramdır. Bu husûsta icmâ' vardır. Haramlığı inkâr eden kâfir olur.

2 — Başka türlü mübâşeret câizdir.

3 — Hak, kolay ve ma'kul din, ancak müslümanların dînidir.

(١٢٦) باب فى ما جاء فى اجتناب الحائض المسجد

126 — HAYIZLI KADININ MESCİDDEN UZAK KALMASI HAKKINDA (GELEN) HADÎSLER BÂBI

٦٤٥ — حدّثنا أبو بكر بن أبى شيبة ، ومحمد بن يحيى . قالا : ثنا أبو نعيم . ثنا ابن أبى غنية ، عن أبى الخطاب الهجرى ، عن محدوج الذهلى ، عن جسرة ؛ قالت : أخبرتنى أم سلمة ، قالت : دخل رسول الله ﷺ صرحة هذا المسجد . فنادى بأعلى صوته « إن المسجد لا يحل لجنب ولا لحائض » .

فى الزوائد : إسناده ضعيف . محدوج لم يوثق . وأبو الخطاب مجهول .

TERCEMESİ

645) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bu mescidin avlusuna girerek en yüksek sesiyle:**

«Şüphesiz mescid, cünüb adama ve hayızlı kadına helâl değildir.» buyurdu."

Not: Râvi Mahdûç sıka olmadığı ve râvi Ebü'l-Hattâb meçhul olduğu için isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Bu hadîsin hükmünü ifâde eden Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'-nin uzunca bir hadîsini B u h â r î, **Et-Târihü'l-Kebîr**'de ve E b û D â v û d, süneninde rivâyet etmişlerdir. İ b n - i H u z e y m e, hadisin sahîh olduğunu, İ b n ü ' l - K a t t â n da hasen olduğunu söylemiş, E b û D â v û d ise rivâyet ederken bir şey söylememiştir. Sükut etmesi, kabul alâmetidir. E b û D â v û d ' un rivâyeti şöyledir: ' Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: Sahâbîlerin evlerinin kapıları mescide açılıyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek:

«Bu evlerin kapılarını mescid cephesinden başka tarafa çevirin.» buyurdu ve içeri girdi. Sahâbîler, kendilerine bir ruhsat ineceği ümidiyle kapı cephesini değiştirmediler. Bilâhere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların bulunduğu yere çıkarak:

«Şu evlerin kapılarını mescid cephesinden çevirin. Çünkü ben mescidi hayızlı kadın ve cünüb için helâl kılmam.» buyurdu.".

Hadîsin zâhirine göre hayızlı kadının ve cünübün camiye girmesi mutlaka haramdır. Câmide durmak ile câmiden geçmek arasında bir fark yoktur. Fakat, cünüb adamın ihtiyaç olsun olmasın, abdestli olsun olmasın mescidden geçmesinin câizliği iki hadisle sâbittir. S a î d ve İ b n - i E b î Ş e y b e ' nin rivâyet ettiklerine göre C â b i r (Radıyallâhü anh) bizden birisi, cünüb olarak mescidden geçerdi, demiştir. İ b n ü ' l - M ü n z i r ' in rivâyetine göre Z e y d b i n E s l e m (Radıyallâhü anh): Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbı cünüb olarak mescidde yürüyorlardı, demiştir. Bu iki hadîste bildirilen geçişler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanında idi. O da bu hareketi reddetmiştir. Bu nedenle mezkûr hadîsler, cünübün cami'den geçişinin mutlaka câiz olduğuna delâlet ederler. Yani ihtiyaç olmasa da ve abdest alınmasa da geçmek câizdir.

1 — İbn-i Mes'ûd, İbn-i Abbâs, Şâfii, Şâfiî'nin arkadaşları ve Ahmed bin Hanbel böyle demişlerdir. Bunlar Nisâ sûresinin 43. âyetinde geçen;

وَلَا جُنُبًا اِلَّا عَابِرِى سَبِيلٍ.. = «... Cünüb iken de — yoldan geçenler müstesnâ — (namaza yaklaşmayın)...» ilâhî nazm'ı delil olarak gösterirler. Onlar, âyette geçen «Ubûr = Geçiş» ancak namaz yerinde olabilir. Bu geçişin yolcuya tahsisine dâir her hangi bir delîl yoktur. Yâni yolcular cünüb olarak mescidden geçebilirler de, mukîm olanlar geçemez diye âyeti yorumlamak için bir delil yoktur. Bilâkis, âyetin zâhirine göre kasdedilen mânâ o yerden geçen herkestir. Çünkü yolcu adamdan âyetin sonlarında bahsedilmektedir. Eğer «geçen kimseler» tâbiriyle yalnız yolcular kasdedilmiş olsaydı, âyette aynı şeyin tekerrür etmiş olması neticesine varılıyor ki, Kur'an böyle tekrarlardan korunmuştur. İbn-i Cerîr'in Yezîd bin Ebî Habîb'ten rivâyet ettiğine göre, Ensâr-ı Kiram'dan birkaç zatın evlerinin kapıları Mecid-i Nebeviyye'ye açılıyordu. Bâzen onlara cünüblük hâli ârız oluyordu da evlerinde su bulamıyorlardı. Su bulunan yere gitmeleri için, mescidden geçmeleri gerekiyordu. Çünkü başka yolları yoktu. Bunun üzerine yukarıya alınan nazm-ı celîl nâzil oldu. Bu eser âyetle kasdedilenin mescidden geçen herkes olduğu husûsunda en ufak bir şüphe bırakmaz.

En-Neyl sâhibi: Âyeti, mescidde iken cünüb olan kişiye tahsis ederek yorumlamak mesnedsizdir, demiştir.

2 — Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre cünüb ve hayızlı kadının, durmadan geçmek niyetiyle de olsa, mescide girmeleri haramdır. Çünkü hadîs mutlaktır. Ancak bir zarûret varsa, meselâ evin kapısı mescide açılır ,kapı cephesini değiştirmek mümkün olmazsa ve başka da mesken bulunmazsa, cünüb ve hayızlı kadının mescidden geçmeleri, zarûret icabı câiz olur. Eğer mescidde iken cünüb olursa, bulunduğu yerde derhal teyemmüm edip hemen çıkması gerekir. Keza cünüb olduğunu unutarak mescide girdikten sonra cünüblüğünü hatırlarsa ayni şeyi yapar. Şâyet teyemmüm yapmadan sür'atle câmiden çıkarsa câizdir. Eğer, mescidden çıkmaya gücü yetmezse teyemmüm edip duracaktır. Lâkin ne namaz kılabilir, ne Kur'an okuyabilir.

3 — Mâlikiler'in çoğuna göre cünübün zarûret olmadıkça câmiden geçmesi câiz değildir. Zarûret hâlinde teyemmüm ederek geçer. Onlar da, bu bâbtaki hadîsin umumiliğini delil gösterirler.

HAYIZLI KADIN VE CÜNÜBÜN MESCİDDE DURMALARI

Âlimlerin cumhuruna göre bu yasaktır. Yalnız, Hanbelîler ve İshak'a göre cünüb adam, abdestli ise durabilir.

Hanefî âlimlerine göre hayızlı ve lahusa kadının mescide girmeleri yasaktır.

Mâlikîler'e göre de durum aynıdır. Ancak mal veyâ can tehlikesi olursa mescide girmeleri câizdir.

Şâfiî ve Hanbelî âlimlerine göre hayızlı ve lahusa kadın, mescidi kanla kirletmekten emin iseler mescidden geçebilirler. Mescidde durmaları ise Şâfiîler'e göre mutlaka yasaktır. Hanbelîler'e göre ise, eğer kan kesilir ve abdest alırlarsa durmaları câizdir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Dîne uygun olmayan şeyleri değiştirmeye çalışmak gerekir.
2 — Hayızlı kadın ve cünübün mescide girmeleri yasaktır.

(١٢٧) باب ما جاء فى الحائض ترى بعد الطهر الصفرة والكدرة

127 — TEMİZLENDİKTEN SONRA SARI VE BULANIK RENKLERİ GÖREN HAYIZLI KADIN HAKKINDA (GELEN) HADÎSLER BÂBI

٦٤٦ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى ، عَنْ شَيْبَانَ النَّحْوِيِّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أُمِّ بَكْرٍ ؛ أَنَّهَا أَخْبَرَتْ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي الْمَرْأَةِ تَرَى مَا يَرِيبُهَا بَعْدَ الطُّهْرِ قَالَ « إِنَّمَا هِيَ عِرْقٌ أَوْ عُرُوقٌ » .

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى : يُرِيدُ بَعْدَ الطُّهْرِ بَعْدَ الْغُسْلِ .

فى الزوائد : إسناده صحيح ، ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

646) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Temizlendikten sonra şüpheye düşürücü şeyi gören kadın hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki :**

«O, ancak damar veya damarlar (kanı)dır.»

Râvi Muhammed bin Yahyâ dedi ki: «Temizlendikten sonra»dan maksad, temizlenip guslettikten sonraki zamandır."

Not : İsnadın sahîh ve ricâlinin sıka olduğu Zevaid'de bildirilmiştir.

٦٤٧ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَنْبَأَنَا مَعْمَرٌ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ ؛ قَالَتْ : لَمْ نَكُنْ نَرَى الصُّفْرَةَ وَالْكُدْرَةَ شَيْئًا .

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ : ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الرَّقَاشِيُّ . ثنا وُهَيْبٌ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ حَفْصَةَ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ ؛ قَالَتْ : كُنَّا لَا نَعُدُّ الصُّفْرَةَ وَالْكُدْرَةَ شَيْئًا .

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ : وُهَيْبٌ أَوْلَاهُمَا ، عِنْدَنَا بِهَٰذَا .

TERCEMESİ

647) "... Ümmü Atiyye *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; şöyle demiştir:

Biz (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında kandaki) sarılığı ve bulanıklığı (namaza mâni olması bakımından) hiç bir şey olarak görmezdik.

Muhammed bin Yahyâ dedi ki: Bize Muhammed bin Abdillah Er-Rakkâşî tahdis etti. Bize Vüheyb tahdis etti. O da Eyyûb'den, o da Hafsa'dan, o da Ümmü Atiyye (84)'den tahdis ettiğine göre Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ):

Biz (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında) sarılığı ve bulanıklığı (namaza mâni olması bakımından) hiç bir şey saymazdık.

Muhammed bin Yahyâ dedi ki: Bizce bu rivâyette Vüheyb için öncelik vardır."

---

(84) Adı Nesîbe veya Nüseybe olup, Ensâr'dan Ka'b'ın kızıdır. Peygamber (S.A.V.)'den kırk hadîsi vardır. Buhârî ve Müslim altısını ittifakla, birer tanesini de münferiden rivâyet etmişlerdir. Râvileri Enes bin Mâlik, Sirin'in iki oğlu Muhammed ve Hafsa, Abdü'l-Melik bin Ümeyr ve Ümmü Şarâhil'dir. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) ile beraber savaşlara katılır, yaralıları tedavi eder ve hastalara bakardı. Basra'ya gidip ikamet etmiştir. Sahâbîlerden bir grup ve tabiîlerin Basra'daki âlimleri, ölü yıkamakla ilgili hadisleri ondan alırlardı. (Menhel : Cild 3, Sahife : 128)

İZAHI

Bu hadîsi Beyhaki, Ebû Dâvûd ve El-Hâkim de rivâyet etmişlerdir. El-Hâkim: Buhâri ve Müslim'in şartları üzerine sahîhtir, demiştir. El-İsmâili müstahricinde ve Darekutni de az bir lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, hayızlı kadının aybaşı âdet günleri geçip temizlendikten sonra gördüğü sarılık ve bulanıklığın hayızdan sayılmadığı hakkındadır.

Ümmü Atiyye: «**Biz, sarılığı ve bulanıklığı saymazdık**» derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanında ve O'nun bilgisi altında bu renkleri hayızdan saymadıklarını anlatmak istemiştir. Kasıt bu olunca hadîs merfû hükmünde sayılır.

Buradaki rivâyette sarımtırak ve bulanık renklerin hayız süresinin bitiminden sonra olduğuna dâir bir kayıt yoksa da Ebû Dâvûd'un rivâyetinde; بَعْدَ الطُّهْرِ = «**Hayız günleri geçtikten sonra...**» kaydı mevcuttur. El-Menhel yazarı, bu kayıtla ilgili olarak: 'Kadın, gusletmemiş olsa bile hayız süresi geçtikten sonra gördüğü sarılığın ve bulanıklığın hayızdan sayılmayacağı kasdedilmiştir. Dârimî'nin rivâyetinde bulunan; بَعْدَ الْغُسْلِ = «**Gusülden sonra...**» kaydı çoğu zamandaki uygulamaya yorumlanır. Çünkü kan kesildikten sonra çoğu zaman kadın, hemen guslünü yapar. Hadîs, hayız âdeti dışında ve temizlik günlerinde görülen mezkûr renklerin hayızdan sayılmayacağına delâlet eder. Dolayısıyla henüz âdet süresi dolmadan görülen bu renklerin hayızdan sayılacağını ifâde eder.' demiştir. El-Menhel yazarı şu ma'lûmatı verir:

«El-Hattâbî: 'Hayız âdeti, kadın temizlendikten sonra görülen sarılık ve bulanıklık hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir.

1— Alî (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre temizlik hâlinde görülen bu renkler, hayız değildir. Kadın namazını bırakamaz. Abdest alıp namaza devam eder. Süfyân-ı Sevrî ve Evzâî'nin kavli de budur.

2 — Saîd bin El-Müseyyeb: kadın, temizlik hâlinde bu renkleri görünce gusledip namaz kılar demiştir. Ahmed bin Hanbel'in görüşü de budur.

3 — **Ebû Hanîfe:** Kadın, hayız âdetinden ve kan kesildikten sonra bir iki gün mezkûr renkleri gördüğü zaman, hayız günleriyle beraber, toplam on günü geçmedikçe, hepsi hayız sayılır ve bu renkler kesilip, beyaz su görmedikçe temiz sayılmaz, demiştir.

4 — **Şâfiî** mezhebinin meşhur kavline göre kadın aybaşı âdet kanı kesildikten sonra mezkûr renkleri gördüğü zaman hayız günleriyle beraber, toplam süre onbeş günü geçmedikçe hepsi hayızdır.» demiştir.

El-Aynî: 'Arkadaşlarımızın delîli **Mâlik** ve **Muhammed bin El-Hasan**'ın kendi **Muvatta**'larında **Âişe** (Radıyallâhü anhâ)'nin mevlası **Ümmü Alkama**'dan rivâyet ettikleri şu haberdir:

«Kadınlar, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye, üzerinde hayız kanının sarılığı bulunan pamuk parçasını götürerek namaz kılıp kılamayacaklarını ona sorarlardı. Âişe (Radıyallâhü anhâ) de onlara: 'Acele etmeyiniz. Pamuğu kan yerinden çıkarırken, kireç gibi beyaz oluncaya kadar namaz kılmayın'» diyerek hayızdan temizlenmeyi beklemelerini emrederdi.» demiştir.

Muhammed: Biz bununla hükmederek kadın, kırmızı veyâ sarı veyâhut bulanık renk gördükçe temizlenmez ve bembeyaz renk görünce temizlenmiş olur, deriz, demiştir.

(١٢٨) باب النفساء كم تجلس

128 — LOHUSA KADIN KAÇ GÜN (NAMAZ KILMAYIP) OTURUR, BÂBI

٦٤٨ — حدثنا نصر بن علي الجهضمي . ثنا شجاع بن الوليد ، عن علي بن عبد الأعلى ، عن أبي سهل ، عن مسة الأزدية ، عن أم سلمة ؛ قالت : كانت النفساء على عهد رسول الله ﷺ تجلس أربعين يوما . وكنا نطلي وجوهنا بالورس من الكلف .

TERCEMESİ

648) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında lohusa kadın kırk gün (namazsız) otururdu. Ve biz kelef (lekesiz)den dolayı yüzlerimizi vers (Yemen za'feran bitkisi) ile sıvardık."

İ Z A H I

El-Hâfız, Et-Telhîs'te: Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn-i Mâceh, Darekutnî ve El-Hâkim rivâyet etmişlerdir, demiştir. Nevevî: Fıkıhçılardan bir cemâat bu hadîsi zayıf görmüşlerse de, bu görüş merduddür. İbn-i Mâceh'in Enes (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettiği (649 nolu) hadîs, onun şahididir, demiştir.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Nüfesâ: Doğum anında veyâ doğumu müteâkip kan gören kadına nüfesâ denir. Bu kelimenin çoğulu «Nifâs»tır.

Vers: Sarı bir ottur. Yemen'de bulunur. Kış ile yaz arasında çıkar. Boya işlerinde kullanılır. Ona Yemen za'ferân bitkisi denir.

Kelef: Siyah ile kırmızı arasında bir renk hâlinde, bâzen de bulanık kırmızı hâlinde ve susam şeklinde yüzde beliren lekedir. Doğumdan dolayı görülen bu lekeyi tedavi etmek için versi yüzlerine sürdükleri anlaşılıyor.

Lohusa kadının kırk gün oturmasından maksad, kırk gün namaz kılmaması ve hayızlı kadın gibi hareket etmesidir. Bu süre, bâzı lahusalara göredir. Umumî değildir. Çünkü bir asrın bütün kadınlarının lahusalık veya kanını görmek süresinde müttefik olmaları düşünülemez. Bu süre dolmadan önce kanı kesilip temizlenen kadınların kırk günün dolmasını beklemeden hemen gusül edip namaza başlamaları gerekir. Bundan sonra gelecek olan (649 nolu) hadis de bu durumu aydınlatır.

LOHUSALIK HÂLİNİN AZAMÎ SÜRESİ HAKKINDAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1 — Ömer bin El-Hattâb, Osman, Ali, İbn-i Abbas, Enes bin Mâlik, Âişe, Ümmü Seleme, Süfyân-ı Sevrî, Ebû Hanîfe ile arkadaşları Ahmed ve İshak bin Raheveyh (Radıyallâhü anhüm): Lahosalık hâlinin azamî süresi 40 gündür, demişlerdîr. İlim ehlinin ekserisinin kavli budur. Delîlleri bu hadîstir.

2 — Ş â ' b î, A t â ' ve Ş â f i î ' ye göre âzami süre 60 gündür.

3 — M â l i k ' ten rivâyet edildiğine göre kendisi ilk zamanlar Ş â ' b î ve arkadaşları gibi söylüyordu. Sonra bu sözden rücu' ederek: Bu husus kadınlara sorulmalıdır, demiş ve muayyen bir sınır koymamıştır. Lâkin onun arkadaşları, ilk kavli üzerinde durup, rastlanan vakıaların en uzun süresi budur, demişlerdir. H a s a n - ı B a s r î ise: Âzami süre 50 gündür, demiştir.

El-Menhel yazarı bu nakilleri yaptıktan sonra: Sürenin âzamisinin 40 gün olduğuna dâir delîller, birbirini takviye ediyorlar, diyerek hadîsleri nakleder.

T i r m i z î: Sahâbîlerin, tabiîlerin ve onlardan sonra gelenlerin âlimleri lahosa kadın 40 güne kadar namazı bırakır, ancak daha önce temizlenmiş olduğunu görürse derhal gusledip namaz kılar. 40 günden sonra kan görürse, âlimlerin ekserisine göre kadın 40 gün bitti mi namazı terk etmeyecektir, demiştir.

LOHUSALIĞIN EN AZ SÜRESİ HAKKINDAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

Ş â f i î, M â l i k î ve H a n b e l i âlimlerine göre lahosalığın en az süresi için bir sınır yoktur. Yâni kan, bir lahza gelip kesilebilir ve lahosa kadın o halden çıkmış sayılır, gusleder, namaza başlar.

E b û H a n î f e ve arkadaşlarının ibâdet bakımından görüşleri de budur. Şâyet boşanma veyâ ölüm nedeniyle kadının iddetinin hesaplanmasına ihtiyaç olursa E b û H a n î f e ' ye göre lahosalığın en az süresi 25 gündür, E b û Y û s u f ' a göre 11 gündür, M u h a m m e d ' e göre bir saattır, S e v r î ' ye göre en az süre üç gündür.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Lahosalık süresinin azamisi 40 gündür. Bu husustaki tafsilatı yukarıda gördünüz.

2 — Tedavi meşrûdur.

٦٤٩ – حدثنا عبد الله بن سعيد . ثنا المحاربي ، عن سلام بن سليم (أو سلم . شك أبو الحسن . وأظنه هو أبو الأحوص) ، عن حميد ، عن أنس ؛ قال : كان رسول الله ﷺ وقت للنفساء أربعين يوما . إلا أن ترى الطهر قبل ذلك .

في الزوائد : إسناد حديث أنس صحيح ، ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

649) "... Enes (bin Mâlik) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), lahosa kadının daha önce temizlenmemesi hâlinde, ona 40 günlük bir zaman tâyin etmiştir."

Not : Enes'in bu hadisine âit isnadın sahîh olup, ricâlinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

Kütüb-i Sitte'den yalnız sünenimizde bulunduğu için Zevâid'den sayılan ve sahîh olan bu hadis lahosalığın âzami süresinin 40 gün olduğuna delâlet eder ve bu görüşü savunanlar için delildir.

(١٢٩) باب من وقع على امرأته وهى حائض

129 — HAYIZLI İKEN EŞİYLE CİMA' EDENE ÂİT BÂB

٦٥٠ – حدثنا عبد الله بن الجراح . ثنا أبو الأحوص ، عن عبد الكريم ، عن مقسم ، عن ابن عباس ، قال : كان الرجل ، إذا وقع على امرأته وهى حائض ، أمره النبي ﷺ أن يتصدق بنصف دينار .

TERCEMESİ

650) "... (Abdullah) İbn-i Abbas *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Adam, zevcesiyle hayız hâlinde iken cimâ ettiği zaman, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ona yarım altın sadaka çıkarmasını emrederdi."

Keffâret hususu 123 nolu bâbta geçen 640 nolu hadisin izahı bahsinde açıklanmıştı. Oraya mürâcaat edilsin.

(١٣٠) باب فى مؤاكلة الحائض

130 — HAYIZLI KADINLA BERABER YEMEK YEMEK HAKKINDAKİ BÂB

٦٥١ – حدثنا أبو بشر، بكر بن خلف . ثنا عبد الرحمن بن مهدى، عن معاوية ابن صالح، عن العلاء بن الحارث، عن حرام بن حكيم، عن عمه عبد الله بن سعد؛ قال: سألت رسول الله ﷺ عن مؤاكلة الحائض . فقال «واكلها» .

TERCEMESİ

651) "... Abdullah bin Sa'd (85) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben, hayızlı kadınla berâber yemek yemenin hükmünü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum. Buyurdu ki: «Onunla yemek yiyebilirsin.»"

Hayızlı kadınla berâber yemek yemek, su ve benzeri meşrubâtı içmek ve birlikte oturup konuşmak hakkında gerekli izahı 125 nolu bâbta geçen hadislerin izahı bahsinde anlatmıştık. Oraya müracaat edilebilir.

(١٣١) باب فى الصلاة فى ثوب الحائض

131 — HAYIZLI KADININ ELBİSESİ İLE NAMAZ KILMAK HAKKINDAKİ BÂB

٦٥٢ – حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة . ثنا وكيع، عن طلحة بن يحيى، عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة، عن عائشة؛ قالت: كان رسول الله ﷺ يصلى، وأنا إلى جنبه، وأنا حائض . وعلىّ مرط لى، وعليه بعضه .

TERCEMESİ

652) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; şöyle demiştir :

---

(85) Abdullah bin Sa'd El-Enbârî (R.A.) El-Kureşî de denilir. El-Ezdî diyenler de vardır. Bu zat Harâm bin Hakîm'in amcasıdır. Onun Abdullah bin Hâlid bin Sa'd olduğu da söylenmiştir. Buna göre Sa'd, onun dedesidir. Şam'da ikamet etmiştir. Râvisi Harâm ve Hâlid bin Mi'dâm'dır. Sahâbîdir. Yalnız iki hadîsi var. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn-i Mâceh rivâyet etmişlerdir. (Menhel Cild 2, Sahife : 267)

Ben, hayızlı olarak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **yakınında iken** (geceleyin) **namaz kılardı. Üstümde benim Futam bulunuyordu. Ve Futam'ın bir kısmı onun üzerindeydi."**

٦٥٣ — حدثنا سَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . ثنا الشَّيْبَانِيُّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ شَدَّادٍ ، عَنْ مَيْمُونَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَلَّى وَعَلَيْهِ مِرْطٌ . بَعْضُهُ عَلَيْهِ ، وَعَلَيْهَا بَعْضُهُ . وَهِيَ حَائِضٌ .

TERCEMESİ

653) "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in (zevcesi) Meymûne *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisi hayızda iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **üzerinde bir futa olduğu halde namaz kıldı. Futanın bir kısmı O'nun üzerine bir kısmı da Meymûne** (Radıyallâhü anhâ)'**nın üzerindeydi."**

İZAHI

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisini Müslim, Nesâi ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisini ise az lafız farkıyla Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Müslim'in rivâyetinde Meymûne (Radıyallâhü anhâ) meâlen şöyle demiştir :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **namaz kılıyordu. Ben de hayızlı olarak, O'nun hizâsında bulunuyordum. Kendisi secde ettiği zaman bâzen elbisesi bana dokunuyordu.»**

Hadiste geçen «Mırt» kelimesini «Futa» olarak terceme ettik. El-Menhel'de rivâyet edildiğine göre «Mırt» yün, keten ve başka şeylerden mâmul elbisedir. Yalnız yeşil renkli olan elbiseye «Mırt» denir, diyenler de olmuştur. Mırt, rida ve izâr olabilir. Yâni vücûdun üst kısmında kullanılan ceket, palto, manto, aba gibi elbise olabildiği gibi bedenin belden aşağısını örten elbise de olabilir. Mırt, erkek ve kadın elbisesi olabilir.

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinden anlaşıldığına göre Futa Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye âitti ve üzerindeydi. Onun bir kısmı namaza duran Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerindeydi. Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinde ise

futanın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerinde olduğu ve bir kısmının Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'nin üzerine bulunduğu belirtiliyor.

HADÎSLERİN FIKIH YÖNÜ

1 — Üzerinde kan veyâ başka necâset görülmedikçe hayızlı kadının elbisesi temizdir.

2 — Kişinin, hayızlı hanımının bitişiğinde namaza durması câizdir.

3 — Kişinin, bir tarafı hayızlı âilesinin üzerinde bulunan bir elbiseyle namaza durması câizdir.

(١٣٢) باب إذا حاضت الجارية لم تصل إلا بخمار

132 — KIZ, HAYIZ ÇAĞINA GELİNCE BAŞ ÖRTÜSÜZ NAMAZ KILAMAZ BÂBI

٦٥٤ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وعلي بن محمد؛ قالا: ثنا وكيع، عن سفيان، عن عبد الكريم، عن عمرو بن سعيد، عن عائشة؛ أن النبي ﷺ دخل عليها، فاختبأت مولاة لها. فقال النبي ﷺ «حاضت؟» فقالت نعم. فشق لها من عمامته، فقال «اختمري بهذا».

في الزوائد: في إسناده عبد الكريم، وهو ابن المخارق، ضعفه الإمام أحمد وغيره. بل قال ابن عبد البر: مجمع على ضعفه.

TERCEMESİ

654) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

(Bir defa) odasına Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) girmiş ve (O girince Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin câriyesi gizlenmiştir. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Hayız gördü (mü?)» buyurmuş. Âişe (Radıyallâhü anhâ) de:

— Evet, (hayız gördü.) diye cevap verince, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (mübârek) sarığından bir parça kesmiş ve câriye'ye:

«Bununla başını ört» buyurmuştur."

Not: Zevâid'de: Hadîsin isnadında Abdulkerim bin El-Muharık vardır. İmam Ahmed ve başkası onu zayıf görmüşler. Hatta İbn-i Abdi'l-Berr'in dediğine göre onun zayıflığı hakkında icmâ vardır, denmiştir.

İ Z A H I

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin câriyesi erginlik çağına gelerek hayız görmeye başlamış; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hücresine girince câriye saklanmış; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onun hayız görmeye başladığını, saklanışından anlamış; durumu te'yid maksadıyla Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ye sormuş ve «Evet» cevâbını alınca mübârek sarığından kestiği bir parçayı vererek câriyenin başını örtmesini emretmiştir. Bu hadîsin senedinde bulunan râvi A b d ü l k e r i m zayıf olduğu için isnad zayıfsa da hadîsin metni mânâ bakımından sahîhtir. Çünkü erginlik çağına gelen bir kız namaz dışında da nâmahreme karşı başını örtmek zorundadır. Bu zorunluluk K u r ' a n - ı K e r î m ' in nassı ile sâbittir. Ayrıca E b û D â v û d ' un M u h a m m e d b i n S î r î n ' den rivâyet ettiği Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin başka bir hadisi bu hadîsi te'yid eder, mahiyettedir. Şöyle ki M u h a m m e d b i n S î r î n (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre; (Cemel vak'asından sonra) Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) B a s r a ' da A b d u l l a h b i n H a l e f ' in kasrında S a f i y y e Ü m m ü T a l h a E t - T a l a h â t ' a misafir olduğunda S a f i y y e ' nin kızlarını görmüş, (hayız çağına gelen bu kızları baş açık olarak görmüş olacak ki) Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) : **'Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir defa odama girdi. O esnada odamda genç bir kız bulunuyordu.** (Bu kız, Â i ş e Radıyallâhü anhâ)'nin câriyesi idi.) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **izârını bana atarak :**

«Bunu ikiye böl. Yarısını şuna ver. Yarısını da Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)**'nin yanında bulunan genç kıza ver. Çünkü ben ikisinin de hayız çağına geldiklerini sanıyorum.»** buyurdu.' demiştir.

Bu hadîs, ·Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, izârını Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ye vererek Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin câriyesiyle Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nin câriyesi arasında taksim etmesini emrettiğini sarahaten belirtir. Müellifin rivâyetinde ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sarığından bir parça keserek Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin câriyesine onunla başını örtmesi için verdiğini bildirir. İki hadîs arasında bir ihtilâf yoktur. Çünkü olayın tekerrür etmiş olması muhtemeldir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Hadîs, erginlik çağına gelen kızın, bütün vücûdunu, namazın içinde ve dışında örtmesinin vücubuna delâlet eder. Ancak Şâri-i Hakîm, yüz ve bileklere kadar elleri bu hükümden müstesna kılmıştır.

Hür kadına âit şer'î hüküm budur. Câriyenin avret durumuna âit âlimlerin görüşünü bundan sonraki hadîsin izahında belirteceğiz.

٦٥٥ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا أَبُو الْوَلِيدِ وَأَبُو النُّعْمَانِ . قَالَا : ثنا حَمَّادُ ابْنُ سَلَمَةَ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ الْحَرِثِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا يَقْبَلُ اللَّهُ صَلَاةَ حَائِضٍ إِلَّا بِخِمَارٍ » .

TERCEMESİ

655) "... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet edildiğine göre Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Allah, hayız görme çağına gelmiş olan kadının baş örtüsü olmaksızın (kıldığı) namazı kabul etmez.»"

İZAHI

Bu hadîsi Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd, İbn-i Huzeyme, El-Hâkim, El-Beyhakî ve Tabarânî de rivâyet etmişlerdir. Tabarânî'nin rivâyeti biraz daha uzundur.

«Allah ... kabul etmez» tâbirinden maksad, hayız çağına gelmiş olan kadının baş örtüsüz olarak kıldığı namaz sahîh değildir. Bir cemâat, hadîsi böyle açıklamıştır.

Hadiste geçen **«Hâiz»** kelimesiyle, hayız yaşına gelmiş olan kadın kasdedilmiştir. Bilfiil hayız hâlindeki kadın kasdedilmemiştir. Çünkü ona hayız günlerince namaz kılmak vâcib değildir, hatta namaz kılması yasaktır.

Bâzı âlimlere göre: **«Allah ... kabul etmez.»** tâbirinden maksad, Allah tam olarak kabul etmez, demektir.

Avret bakımından câriye, hür kadın gibidir, diyen Zâhiriye mezhebi mensubları, bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Fakat Cumhur: Câriye avreti, erkeğinki gibi, göbek ile diz kapağı arasıdır, demişlerdir. Cumhurun delîli şu meâldeki hadîstir:

«Biriniz câriyeşini kölesiyle veyâ hizmetçisiyle evlendirdiği zaman, artık câriyesinin diz kapağı ile göbeği arasına bakmasın.» Bir de şu hadîsi delîl göstermişlerdir:

«Adam, bir câriye satın almak istediği zaman, avret mahalli hâriç, başka yerlerine bakabilir. Câriyenin avreti, diz kapağı ile peştamalini bağladığı yer arasıdır.»

Hadîs, namaza duran kadının başını örtmesinin vâcib olduğuna delâlet eder. Bu husustaki açıklama yukarda geçti.

(١٣٣) باب الحائض تختضب

133 — HAYIZLI KADIN (KINA İLE) BOYANABİLİR, BÂBI

٦٥٦ – حدثنا محمد بن يحيى . ثنا حجاج . ثنا يزيد بن إبراهيم . ثنا أيوب ، عن معاذة ؛ أن امرأة سألت عائشة قالت : تختضب الحائض ؟ فقالت : قد كنا عند النبي ﷺ ونحن نختضب . فلم يكن ينهانا عنه .

في الزوائد : هذا الإسناد صحيح . وحجاج هو ابن منهال . وأيوب هو السختياني .

TERCEMESİ

656) "... Muâza (86) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre bir kadın, Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'ye:

Hayızlı kadın kına ile boyanabilir (mi?) diye sormuş, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'de: Biz, kına kullandığımız halde Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in yanında bulunuyorduk da, bizi bundan men etmezdi, diye cevap vermiştir."

Not: Zevâid'de: Bu isnad sahîhtir. Râvî Haccâc, İbn-i Minhal'dır, Râvi Eyyub da Es-Sahtayânî'dır, denmiştir.

---

(86) Muâza bint Abdillah El-Adeviyye Ümmü's-Sahbâ El-Basriyye El-Âbide, Ali ve Âişe (R.A.)'dan rivâyet etmiştir. Râvileri ise Ebû Kulâbe, Yezîd Er-Reşk, Eyyub, Âsım El-Ahvel ve bir cemaattır. İbn-i Muîn, Onu sıka ve hüccet olarak göstermiştir. Zehebî, onun geceyi ihyâ ettiğini ve kabirlerde uzun süre uyuyacağını bildiği halde, «uyuyan göze şaşarım» dediğini rivâyet etmiştir. İbnü'l-Cevzi, onun hicretin 83. yılı vefat ettiğini söylemiştir. (Hulâsa, Sahife: 496)

İ Z A H I

Miftahü'l-Hâce yazarı şöyle der: Hadîs, hayızlı kadının kına ile boyanmasının câizliğine delâlet eder. Kınanın saç, eller ve ayaklarda kullanılması husûsunda bir fark yoktur. Kadını erkekten ayıran sünnet budur. Kadınların kına kullanmayı terketmeleri mekruhtur. Bâzı âlimler: Hayızlı kadının ve cünübün önce kına kullanması, sonra gusletmesi câizdir, demişlerdir. (Yâni kına rengi, guslün sıhhatına engel olmaz, denmek istenmiştir.

ERKEKLERİN SAÇ BOYAMASINA ÂİT DÖRT MEZHEBİN GÖRÜŞÜ:

1 — H a n e f i âlimlerine göre, erkeğin sakalını ve başını kına ile boyaması müstahabtır. Kınayı, el ve ayaklarda kullanması ise mekruhtur. Çünkü onda kadınlara benzemek vardır. Kezâ, şer'î bir amaç olmaksızın saçlarını siyah renkle boyaması da mekruhtur. Savaşta düşmana karşı daha heybetli görünmesi gibi şer'î bir amaçla siyaha boyarsa iyi bir şey yapmış sayılır. Eğer eşine karşı süslenmek için yaparsa bir kavle göre mekruhtur, diğer bir kavle göre mekruh değildir.

2 — Ş â f i î mezhebine göre saç ve sakalı siyaha boyamak mekruhtur. Sarı ve kırmızıya boyamaya gelince; eğer savaşta düşmana karşı daha kuvvetli ve genç görünmek gibi şer'î bir gaye ile olursa câizdir. Fâsit bir amaçla olursa, kötü bir şey yapmış olur. Kezâ çevresinin itibar ve saygısını kazanmak, şâhidliğinin kabul edilmesi ve benzeri fenâ gayelere ulaşmak için yaşlı görünmek üzere saç ve sakalı beyaza boyaması da mekruhtur. Sakalı beyaza boyamak mekruh olduğu gibi ağaran kılları yolmak da mekruhtur.

3 — M â l i k i l e r ' e göre erkeğin ağaran saç ve sakalını siyaha boyaması tenzihen mekruhtur. Ancak, düşmanı korkutmak gibi şer'î bir maksatla yaparsa mahzuru yoktur. Bilâkis sevab kazanır. Ama evlenmek istediği bir kadını aldatarak ona genç görünmek gibi fâsit bir niyetle yaparsa haram işlemiş olur. Kına gibi, saçları sarartan boyayı kullanmak mekrûh değildir. Çünkü erkeğin saç ve sakalını kına ve benzeri şeylerle boyaması câizdir. El ve ayaklarında kına ve benzerini kullanması câiz değildir. Çünkü kadınlar süs için bunu kullanırlar. Erkeklerin kadınlara benzemeleri câiz değildir.

4 — Hanbelîler'e göre kına ve benzeri boyaları kullanmak sünnettir. Fakat siyaha boyamak, şer'î bir niyetle olursa mekrûh değildir. Aksi takdirde mekrûhtur. Şâyet evlenmek istediği kadına genç görünmek gibi kötü bir niyetle yaparsa haramdır. (87)

(١٣٤) باب المسح على الجبائر

134 — CEBİRELER ÜZERİNE MESHETMEK BÂBI

٦٥٧ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبَانٍ الْبَلْخِيُّ . ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَنْبَأَنَا إِسْرَائِيلُ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ قَالَ : انْكَسَرَتْ إِحْدَى زَنْدَيَّ . فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ ، فَأَمَرَنِي أَنْ أَمْسَحَ عَلَى الْجَبَائِرِ .

قَالَ أَبُو الْحَسَنِ بْنُ سَلَمَةَ . أَنْبَأَنَا الدَّبَرِيُّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ ، نَحْوَهُ .

فى الزوائد : فى إسناده عمر بن خالد . كذبه الإمام أحمد وابن معين . وقال البخارى : منكر الحديث. وقال وكيع وأبو زرعة : يضع الحديث . وقال الحاكم : يروى ، عن زيد بن علىّ ، الموضوعات .

TERCEMESİ

657) "... Alî bin Ebî Talib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

«Bilek kemiklerimden birisi kırıldı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'e sordum. Bana cebîreler üzerine meshetmemi emretti.»**

Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki : Bize Ed-Deberî Abdürrazzak'tan bu hadîsin benzerini haber verdi."

Not : Zevâid'de : Bunun isnadında râvi Amr bin Hâlid vardır. İmam Ahmed ve İbn-i Muin onu tekzib etmişler; Buhârî : Onun hadîsi münkerdir, demiş; Vekî' ve Ebû Zur'a : O, hadis uydurur, demişler; El-Hakim de : O, Zeyd bin Ali'den mevzu hadîsler rivâyet eder demiştir, diye bilgi verilmiştir.

İZAHI

Cebîre : Fıkıhçıların ıstılahında yaralı yere sarılan sargı veyâ yara üzerine konan ilâçtır. Sargıda, tahta çubuklar ve benzeri şeylerin kullanılmış olması şart değildir. Keza, sargılı uzvun kırık olması da

(87) El-Fıkıh Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa Cild : 2, Sahife 46-47; 6. baskı.

şart değildir. Cebîrenin hükmü husûsunda önemli olan nokta, uzvun hasta olmasıdır. Kırık olabilir, çıkık olabilir, yaralı v.b. olabilir.

El-Menhel yazarı, «Yaralı Teyemmüm Eder Bâbı»'nda bu husûsta geniş ma'lumat verir. Biz, 572 nolu hadîsin izahında, konu hakkındaki âlimlerin görüşlerini nekletmiştik. Burada, özlü olarak şunu söylemekle yetinelim:

H a n e f î ve M â l i k i mezhebine göre, cünüb olan kimsenin vücûdunun çoğu sağlam olup, kalanı da yaralı ise, sağlam yerlerin guslünü yapar, yaralı yerin cebîrelerine mesheder. Ayrıca teyemmüm yapmaya gerek yoktur. Şâyet, bedeninin çoğu yaralı ise, yalnız teyemmümle yetinir. Sağlam yerleri yıkamasına ve cebîrelere meshetmesine gerek kalmaz. Abdestin hükmü de böyledir.

A h m e d b i n H a n b e l ' e göre, kişi sağlam yerleri yıkar, yaralı yer için teyemmüm eder.

Ş â f i î mezhebine göre, her hangi bir uzvunda cebîre bulunup açılması tehlikeli görülen kişi, sağlam yerleri yıkar. Cebîrenin üzerine mesheder ve ıslanmayan yer için teyemmüm yapar.

Cebîre ile ilgili şer'î hükümler, mezheblere göre geniş izahat ister. Fıkıh kitablarına müracaat edilmesi tavsiye olunur.

(١٣٥) باب اللعاب يصيب الثوب

135 — TÜKÜRÜK ELBİSEYE DOKUNUR BÂBI

٦٥٨ — حدثنا علي بن محمد . ثنا وكيع ، عن حماد بن سلمة ، عن محمد بن زياد ، عن أبي هريرة ؛ قال : رأيت النبي ﷺ حامل الحسين بن علي على عاتقه ، ولعابه يسيل عليه .

في الزوائد : إسناده صحيح . ورجاله رجال الصحيح .

T E R C E M E S İ

658) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm. Hüseyin bin Ali (Radıyallâhü anhümâ)'yı mübârek omuzunda taşıyordu. Hüseyin'in tükrüğü de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerine akıyordu."

Not: Zevâid'de isnadının sahîh olup, ricâlinin sahîh hadîs ricali olduğu bildirilmiştir.

İ Z A H I

Hadîsin zâhirine göre H ü s e y i n (Radıyallâhü anh)'in ağzından akan tükrük, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elbisesi üzerine akmıştır. Eğer necis olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle yaptırmazdı. Bu durum, tükrüğün temizliğine delâlet eder.

İnsanın ağızından akan tükrük, aslında İslâm âlimlerinin ittifakıyla temizdir. Ağızın içi, başka bir nedenle pislenirse dolayısıyla tükrük de pislenmiş olur ki bu başka bir konudur.

El-Fıkıh Ala'l-Mezâhibi'l-Arbaa adlı kitabın 1. cildinin baş kısmında **'Temiz Maddeler**, bahsinde şöyle deniliyor:

'Diri olan her şeyin göz yaşı, teri, tükrüğü ve sümkürüğü, mezheblerin beyânı vechiyle temiz sayılır. (Yâni namaza mâni değildir.)

Ş â f i i l e r ' e göre mezkûr maddeler, eti yenen, yenmeyen ve şer'an temiz sayılan hayvanlara âit ise temizdir.

M â l i k î l e r ' e göre uyanıklık veya uyku hâlinde ağızdan akan tükrük, ittifakla câizdir. Fakat mideden ağıza gelen su necistir. Mide suyu renk veya kokusunun değişikliği ile tanınır. Meselâ, akan su sarı olup pis kokuyorsa mideden gelmedir. Eğer kişi buna mübtela ise kendisine avf vardır. Aksi takdirde afv yoktur.

H a n b e l i âlimlerine göre, göz yaşı, ter, tükrük ve sümkürük, eti yenen hayvanlara âit ise temizdir. Eti yenmeyip kedi veya ondan küçük ise ve bir necâsetten doğma değilse ona âit mezkûr maddeler de temizdir.

H a n e f î âlimlerine göre, dirinin ter ve tükrüğü temizlik ve necâset bakımından onun artığı gibidir. Yâni artığı temiz olan canlının ter ve tükürüğü temizdir. Artığı necis olanınki ise necistir.'

Ş â f i i fıkhına âit **Nihâyetü'l-Muhtaç** adlı kitabın «**Necâset**» bâbında ağızdan gelen su ile ilgili olarak ezcümle şöyle deniliyor:

'Uyuyan kişinin ağzından akan su, mideden gelme ise necistir. Bunun bir alâmeti, suyun sarımtırak ve pis kokulu oluşudur. Şâyet mîdeden gelmiyorsa veyâ mîdeden gelme olup olmadığında şüphe edilirse onun temizliğine hükmedilir. Eğer bir şahıs mîdeden gelme su akmasıyla mübtela ise ondan afv vardır.'

(١٣٦) باب المجّ فى الإناء

136 — AĞIZDAN KABA SU AKMASI BÂBI

٦٥٩ — حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ مِسْعَرٍ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ كَرَامَةَ . ثنا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ مِسْعَرٍ ، عَنْ عَبْدِ الْجَبَّارِ بْنِ وَائِلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ أُتِيَ بِدَلْوٍ ، فَمَضْمَضَ مِنْهُ ، فَمَجَّ فِيهِ مِسْكًا أَوْ أَطْيَبَ مِنَ الْمِسْكِ . وَاسْتَنْثَرَ خَارِجًا مِنَ الدَّلْوِ .

فى الزوائد : إسناده منقطع . لأن عبد الجبار بن وائل لم يسمع من أبيه شيئا . قاله ابن معين وغيره .

TERCEMESİ

659) "... Vâil *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir kova (su) getirildiğini gördüm. Kovadan mübârek ağzına su alıp çalkaladıktan sonra onu misk veyâ miskten daha güzel kokulu olarak ağzından kovaya attı. Burnuna da su çekip, kovanın dışına sümkürdü."

Not : Râvi Abdü'l-Cebbâr bin Vâil'in babasından hadis işitmediğini İbn-i Muin ve başkası söylediği için isnadının munkatı' olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Bu hadîs Zevâid kısmındandır. Buhârî'nin Tâif gavzesi bahsinde Ebû Mûsa El-Eş'ârî (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadîs, bu hadîsin mânâsını te'yid eder mâhiyettedir: «Ebû Mûsa El-Eş'ârî şöyle demiştir: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke ile Medîne arasında Ci'râne mevkiinde konakladığında ben onun huzûrunda bulunuyordum. Bu esnada bir a'rabî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek :

— Bana verdiğin sözü hâlâ yerine getirmiyecek misin? dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«— (Huneyn ganîmet taksimi veyâ sabretmekle kazanılacak büyüz sevab zamanının yaklaştığını) sana müjdelerim!» buyurdu. Â'rabî :

Bana, «müjdelerim» sözünü çok ettin, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Ebû Mûsa ve Bilâl**(-ı Habeşî)**'ye dönerek öfkeli vaziyeti gibi şöyle buyurdu:**

«— Bu adam, verdiğim müjdeyi reddetti, ikiniz (bu müjdeyi) **kabul ediniz» buyurdu. Onlar da:**

— Kabûl ettik, dediler. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir bardak su istedi. Mübârek ellerini ve yüzünü bu kab içinde yıkadı. Ağzına aldığı suyu bardağa döktü. Sonra:**

«— Bundan içiniz, yüzlerinize, göğüslerinize sürünüz! Sizi müjdelerim.» buyurdu. Ebû Mûsa ile Bilâl de, su kabını aldılar ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in emrini yerine getirdiler. Bu arada Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in zevcesi Ümmü Seleme** (Radıyallâhü anhâ), **perde arkasından:**

— Evlâdım. O sudan ananıza da bir miktar bırakın, diye seslendi. Onlar da Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)**'ye bir miktar su bıraktılar.'**

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), T â i f savaşına gitmeden önce H u n e y n savaşına âit ganimet malını C i ' r â n e ' ye gönderip T â i f seferi dönüşünde böleceğini bildirmişti. B e d e v î ' nin, kendisine verildiğini söylediği söz bu vaad olabilir. Belki de bu bedevîye özel bir vaad de bulunmuştu.

Hadîs râvisi V â i l b i n H ü c r E l - H a d r e m î, sahâbîdir. 71 hadîsi vardır. M ü s l i m altı hadisini rivâyet etmiştir. Râvileri, oğulları A b d ü l - C e b b â r ve A l k a m a ' dır. (88)

٦٦٠ — حدثنا أبو مروان . ثنا إبراهيم بن سعد ، عن الزهري ، عن محمود ابن الربيع وكان قد عقل مجة مجها رسول الله ﷺ في دلو من بئر لهم .

TERCEMESİ

660) "... Mahmud bin Er-Rabî' (89) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

---

(88) Hulâsa : 415

(89) Mahmud bin Er-Rabî' bin Suraka bin Amr bin Zeyd El-Ensârî Hazreç kabilesindendir. Kudüs'te yerleşmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den ve Ubâde bin Es-Sâmit (R.A.)'den rivâyette bulunmuştur. Kendisi 5 yaşında iken, Peygamber (S.A.V.)'in bir kovadan mübârek ağzına aldığı suyu yüzüne attığını hatırlıyormuş. Kendisinden rivâyet edildiğine göre Enes bin Mâlik yaşça ondan büyükmüş. Vakıdî'nin dediğine göre hicrî 99 yılında vefat etmiştir. (Hulâsa : 371)

Kendisi, kabîlesine âit bir kuyudan alınan bir kova su içine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in mübârek ağzındaki suyu döktüğünü hatırlıyormuş."**

İ Z A H I

Buradaki rivâyete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübârek ağzındaki suyu kovaya dökmüştür. Bu bâbın başlığına uygun olan yorum budur. Fakat S i n d î ' nin beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağzındaki suyu râvi M a h m u d (Radıyallâhü anh)'un yüzüne atmıştır. Bunun hikmeti de ya çocukla oynaşmak yâhut M a h m u d ' u bu su ile mübârek kılmaktır. Nitekim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbîlerin çocukları ile bu şekilde meşgul oluyordu. Eğer hadîs, böyle yorumlanırsa bu bâbla ilgisi yoktur. S i n d î : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, ağzındaki suyu onun yüzüne attığı, sahîh olan başka bir rivâyetle sâbittir, demiştir.

Buradaki rivâyet ile S i n d î ' nin bahsettiği rivâyet arasında bir tezat yoktur. Çünkü olay, iki ayrı zamanda meydana gelmiş olabilir. Yâhut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hem râvinin yüzüne hem de kovaya su atmış olabilir.

(١٣٧) باب النهى أن يرى عورة أخيه

137 — KİŞİNİN, DİN KARDEŞİNİN AVRETİNE BAKMASININ YASAKLIĞI BÂBI

٦٦١ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ ، عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ . ثنا زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَا تَنْظُرِ الْمَرْأَةُ إِلَى عَوْرَةِ الْمَرْأَةِ ، وَلَا يَنْظُرِ الرَّجُلُ إِلَى عَوْرَةِ الرَّجُلِ » .

T E R C E M E S İ

661) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*, şöyle buyurdu demiştir :

«Kadın, kadın avretine bakmasın. Erkek de, erkek avretine bakmasın.»

İ Z A H I

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve İbn-i Mâceh de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî hadîsin hasen - garib olduğunu bildirmiştir.

Nevevî, bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:

«Hadîs, erkeğin erkek avretine, kadının da kadın avretine bakmasını haram kılmıştır. Erkeğin kadın avretine bakması ve kadının erkek avretine bakması da icma' ile haramdır. Bu haramlık, eş durumunda olmayanlar hakkındadır. Eşlerin ise, tenâsül uzvu hariç, birbirlerinin avret mahalline bakmaları câizdir. Tenâsül uzvuna bakmak hakkında üç kavil vardır. En sıhhatlı kavle göre iki taraf için de haram değil mekruhtur. İkinci kavle göre her ikisi için haramdır. Üçüncü kavle göre erkeğin bakması haram kadınınki mekruhtur. Câriye ile efendisinin birbirinin avret yerlerine bakmalarına gelince; Eğer câriye neseb süt veyâ kayınvâlide, üvey kız ve oğlun karısı gibi sıhrî nedenle kişiye haram durumunda ise, o câriye efendisine karşı hür kadın gibidir. Meselâ adamın câriyesi süt kardeşi ise veyâ kayınvâlidesi ise o kadın, hür olan mahrem akraba gibidir. Yâni o kadının avreti efendisi için göbek ile diz kapağı arasıdır. Şâyet câriyenin mezkûr yakınlığı yoksa, kendisi ile efendisi, avret bakımından eşler gibidir.

Adamın, mahremlerine bakması ve onların kendisine bakması ise, sahîh kavle göre göbekten yukarı ve diz kapağından aşağı yerler için câizdir. Birbirlerinin göbek ile diz kapağı arasındaki yerlerine bakmaları câiz değildir.

Birbirine yabancı olanların avret sınırına gelince:

1 — Erkeğin erkeğe karşı avreti göbekle diz kapağı arasıdır.

2 — Kadının kadına karşı avreti kezâ göbekle diz kapağı arasıdır.

Göbek ve diz kapağının avretten sayılıp sayılmaması hakkında üç kavil vardır. En sahîh kavle göre, ikisi de avret değildir. İkinci kavle göre ikisi de avrettir. Üçüncü kavle göre göbek avrettir, diz kapağı avret değildir.

3 — Erkeğin, yabancı kadının her hangi bir yerine bakması haramdır.

4 — Kadının, yabancı erkeğin her hangi bir yerine bakması haramdır.

Erkeğin yabancı erkeğin her hangi bir yerine bakması haramdır.

Erkeğin yabancı kadına veyâ kadının yabancı erkeğe bakması şehvetli olsun olmasın hüküm aynıdır. Bâzı âlimler: Kadının, erkeğin yüzüne şehvetsiz bakması haram değildir, demişlerse de, bu söz tutarlı değildir.

Şâfiî'nin açıkca belirttiğine göre erkeğin parlak yüzlü olup henüz saç sakalı çıkmamış olan gence bakması, şehvetli olsun olmasın, bir fitne korkusu olsun olmasın haramdır. Şâfiî'nin delîli şudur ki; genç erkek, kadın anlamındadır. Çünkü kadına şehvetle bakıldığı gibi ona da bakılabilir. Güzellik bakımından icabında daha güzel olabilir. Hattâ kadınlar hakkında yapılamayan kötülükler, onlar hakkında düşünülebilir.

Yukarıda anlattığımız bakmak haramlığı, ihtiyaç olmadığı zamana âittir. Şer'î ihtiyaç bulunduğu zaman bakmak câizdir. Meselâ, alış-veriş yaparken, tedavi olunurken, şâhitlik yapılırken ve benzerî durumlarda bakmak zarûreti vardır. Bu gibi ahvalde şehvetle bakmak haramdır. Çünkü şehvetle bakma zarûreti yoktur.

Şehvetle bakmak eşler ve câriye efendisi hariç, herkese haramdır. Hattâ, kişinin anasına ve kızına şehvetle bakması haramdır.

Halkın çoğunun hamamlarda toplanması ve avret mahallini örtmeye dikkat etmemesi, bir belâ hâlini almıştır. Oraya giden kimsenin gözünü başkasının avret mahalline bakmaktan koruması; avretini de başkasının gözünden hıfzetmesi vâcibtir. Örtünmeye riâyet etmeyenleri görünce münâsip tavır ve edâ ile uyarıda bulunması vâcibtir. Bir fitne çıkması korkusu olmadıkça, sözü dinlensin dinlenmesin bu gibi durumlara müdahale etmesi vâcibtir.

Adamın hiç kimsenin görmeyeceği tenhâ bir yerde avret mahallini açmasına gelince; Eğer bir ihtiyaç içinse câizdir. İhtiyaç yoksa avret mahallini açmasının mekruhluğu veya haramlığı husûsunda ihtilâf vardır. En sıhhatlı kavle göre haramdır.»

DÖRT MEZHEBE GÖRE AVRET MAHALLİ

A — Namaz içindeki avret yeri;

B — Namaz dışındaki avret yeri.

A — NAMAZ İÇİNDEKİ AVRET YERİ HAKKINDAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1 — Hanefî âlimlerine göre, namaz bakımından erkeğin avreti göbekten diz kapağının altına kadardır. Göbek, avretten değil, fakat diz kapağı avrettendir. Câriye de erkek gibidir. Ayrıca karnı, sırtı ve yanları da avrettir.

Hür kadının avreti ise, bütün bedenidir. Hattâ kulaklarından aşağı sarkan saçları da avrettir. Yalnız yüzü ve bileklere kadar elleri avret değildir. Ayakların üst kısmını da avretten istisnâ edenler vardır.

2 — Şâfiiler'e göre, namaz bakımından erkeğin ve câriyenin avreti göbek ile diz kapağı arasıdır. Göbek ve diz kapağı, avretten değildir. Bununla beraber, buralara bitişik avretin tam örtünülebilmesi için göbekten ve diz kapağından birer parçanın örtülmesi gerekir.

Hür kadının avreti ise, bütün vücududur. Kulaklarından aşağıya doğru sarkan saç telleri de avrettir. Yalnız yüz ve bileklere kadar eller, avret değildir.

3 — Hanbelîler, Şâfiîler gibi avret yerlerini tesbit etmişlerdir. Ancak aralarında şu fark var: Hanbelîler'e göre hür kadının yalnız yüzü avret değil, bundan başka bütün vücudu avrettir.

4 — Mâlikiler'e göre; Namaz bakımından erkek ve kadın avreti iki kısma ayrılır: Galîz avret, hafif avret. Galiz ve hafif diye adlandırılan avret çeşitlerinin hükmü de ayrıdır.

Erkeğin galiz avreti, erkeklik uzvu ve mak'ad halkası ile yumurtalarıdır. Göbek ile diz kapağı arasında kalan diğer yerler hafif avrettir.

Hür kadının galiz avreti baş, boyun, kollar, göğüs ve göğüsün hizasındaki arkaları ile diz kapağından ayak tırnağına kadar olan yerler hariç, bütün vücûdudur. Anılan bu yerler de hafif avrettir. Yüz ve bileklere kadar eller avret değildir.

Câriyenin hafif avreti, erkeğin hafif avreti gibidir. Yalnız şu fark vardır: Câriye'nin kalçaları, onun hizasındaki yerler ve eteği de galiz avretten sayılır.

Galiz ve hafif avret yerinin ne kadarının açılmasıyla namazın bozulacağını öğrenmek isteyenler, fıkıh kitablarına müracaat etsinler. Çünkü geniş izahat ister.

B — NAMAZ DIŞINDAKİ AVRET YERİ HAKKINDAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1 — Hanefî mezhebine göre erkeğin yabancı kadına bakması câiz değildir. Ancak, şehvetsiz olarak yüzüne ve bileklere kadar ellerine bakabilir. Eğer şehvetten emin değilse, bir ihtiyaç olmadıkça yüzüne bakması câiz değildir. Hâkimin, şâhidin, tabibin zarûret durumuna göre, bakmaları câizdir.

Erkek, erkeğin göbek ile dizkapağı altına kadar olan yerlerine bakamaz. Göbekten yukarı ve dizkapağından aşağı yerlere bakabilir.

Kadın da kadının göbek ile dizkapağı altına kadar olan yerlerine bakamaz. Göbekten yukarı ve diz kapağından aşağı yerlere bakabilir.

Kadın, erkeğin göbek ile diz kapağı arasındaki yerine bakamaz. Diğer yerlere şehvetsiz olarak bakabilir.

Erkek, zevcesinin ve câriyesinin her tarafına bakabilir.

Erkek, mahremi olan kadının yüzüne, başına, göğsüne, diz kapağından aşağısına ve kollarına bakabilir. Fakat arkalarına, karnına ve diz kapağından yukarı kısmına bakamaz.

2 — Şâfiî mezhebine göre, erkeğin yabancı kadına bakması câiz değildir. Kadının yüzü ve elleri de avrettir. Bakılamaz. Ancak zaruret ve ihtiyaç hâlinde bakılabilir. Meselâ hâkim, şâhid, evlenmek isteyen kişi ve tabib fıkıh kitablarında belirtilen şartlar altında ve belirtilen yere bakabilirler.

Erkek, erkeğin göbek ile diz kapağı arasındaki yerlerine bakamaz. Diğer yerlerine bakabilir.

Kadın da, kadının göbek ile diz kapağı altına kadar olan yerlerine bakamaz. Diğer yerlere bakması câizdir.

Kadının yabancı erkeğe bakması câiz değildir. Erkeğin, yabancı kadının yüzüne bakması nasıl haramsa, kadının erkeğin yüzüne bakması da aynı şekilde haramdır.

3 — Mâlikî mezhebine göre erkek, erkeğin göbek ile diz kapağı arasındaki yerlerine bakamaz. Mahrem kadınlar da erkekler gibidir. Yâni anne kız ve teyze gibi kadınlar, erkeğin diz kapağı ile göbek arasındaki yerlerine bakamazlar, diğer yerlerine bakabilirler.

Yabancı kadın, erkeğin yüzüne, başına kol ve ayaklarına şehvetsiz olarak bakabilir. Şehvet korkusu varsa bakamaz.

Kadının bütün vücûdu, yabancı erkekler için avrettir. Yalnız, bir fitne korkusu yoksa yüzüne ve bileklere kadar ellerine bakmak câizdir.

Erkeklerin, mahremi olan kadınların, yüz, baş, boyun, kollar ve ayaklarına bakmaları câizdir. Diğer yerlerine bakmaları câiz değildir.

4 — Hanbelî mezhebine göre kadının, mahremi olan erkeklere ve kadınlara karşı avreti diz kapağı arasıdır.

Kadının yabancı erkeğe karşı avreti, yüz ve bileklere kadar elleri hâriç, bütün vücûdudur. korkusu olduğu takdirde kadının yüz ve elleri de avrettir.

Erkeğin erkeğe karşı avreti, göbekle diz kapağı arasıdır.

Bütün mezheblerde, tedâvi gibi zarûret hâlinde avret mahalline lüzumu kadar bakmak câizdir.

٦٦٢ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ مُوسَى بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ مَوْلًى لِعَائِشَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : مَا نَظَرْتُ ، أَوْ مَا رَأَيْتُ فَرْجَ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَطُّ .

قَالَ أَبُو بَكْرٍ : كَانَ أَبُو نُعَيْمٍ يَقُولُ : عَنْ مَوْلَاةٍ لِعَائِشَةَ .

في الزوائد : هذا إسناد ضعيف .

TERCEMESİ

662) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in fercine kat'iyyen bakmadım veyâ bu yeri görmedim."**

Ebû Bekir demiştir ki : Ebû Nuaym'in dediğine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ)**'den hadîsi rivâyet eden râvi, Âişe** (Radıyallâhü anhâ)**'nin kadın olan mevlâsıdır.**

Not : Bu isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

E d - D i m n e t î, **Nûr-u Mısbâhı'z-Zıcâce**'de beyan ettiğine göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin bu hadîste beyan ettiği durum, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bütün hanımlarına şümullü değildi. Ve onlara yasak da değildi. Nitekim T a b a r â n î ve E b û S a ' d ' ın tahric ettiklerine göre; O s m a n b i n M a z ' ü n (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e :

— **Yâ Resûlallah! Eşimin, benim avretimi görmesini arzulamam,** demiş. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de Ona :**

«— **Şüphesiz, Allah onu sana örtü kılmış, seni de ona örtü kılmıştır. Benim eşlerim, benim avretimi görürler. Ben de onlarınkini görürüm.**» buyurmuştur.

Miftâhü'l-Hâce yazarı da : M ü s l i m ' in bir rivâyetine göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), kendisiyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in berâberce aynı kabtan su alarak cünüblükten guslettiklerini beyan etmiş, yine M ü s l i m ' in başka bir rivâyetine göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, bir kabtan berâber cünüblükten gusledérken, kabtan nöbetleşe su aldıkları belirtiliyor. Bu iki hadîs, onların birbirlerine baktıklarına delâlet eder, demiştir.

Miftahü'l-Hâce'nin bahsettiği, ilk hadîs ve benzeri bir kaç hadîs, Sünenimizin **'Taharet**, kitabına âit 35. bâbta geçmiştir. Oraya müracaat edilebilir.

Karı ve kocanın, birbirinin avret mahalline bakmalarına âit, İslâm âlimlerinin görüşleri bir önceki hadîs'in açıklaması yapılırken anlatılmıştır. Oraya müracaat edilebilir.

(١٣٨) باب من اغتسل من الجنابة فبقى من جسده لمعة لم يصبها الماء كيف يصنع

138 — CÜNÜBLÜKTEN GUSLEDİP DE VÜCUDUNDAN BİR YERİ KURU KALAN ADAM NE YAPACAK BÂBI

٦٦٣ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَإِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . قَالَا : ثنا يَزِيدُ ابْنُ هَارُونَ . أَنبَأَنَا مُسْلِمُ بْنُ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الرَّحَبِيِّ ، عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛

أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اغْتَسَلَ مِنْ جَنَابَةٍ . فَرَأَى لُمْعَةً لَمْ يُصِبْهَا الْمَاءُ . فَقَالَ بِجُمَّتِهِ فَبَلَّهَا عَلَيْهَا .

قَالَ إِسْحَاقُ ، فِي حَدِيثِهِ : فَعَصَرَ شَعْرَهُ عَلَيْهَا .

فى الزوائد : أبو على الرحبى ، أجمعوا على ضعفه .

TERCEMESİ

663) "... (Abdullah) İbn-i Abbas *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüplükten guslettikten sonra, bir yerin kuru kaldığını gördü. Bunun üzerine, omuzlarına sarkmış bulunan saçlarını sıkarak, o yeri ıslattı.

İshak, kendi rivâyetinden : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), saçlarını kuru kalan yer üzerine sıkarak (orayı yıkadı), demiştir."

Not : Âlimlerin, seneddeki râvilerden Ebû Alî Er-Rahabî'nin zayıflığı hakkında icmâ' ettiği zevâid'de bildirilmiştir.

٦٦٤ — حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا أَبُو الْأَحْوَصِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ ، فَقَالَ : إِنِّي اغْتَسَلْتُ مِنَ الْجَنَابَةِ ، وَصَلَّيْتُ الْفَجْرَ ، ثُمَّ أَصْبَحْتُ فَرَأَيْتُ قَدْرَ مَوْضِعِ الظُّفُرِ لَمْ يُصِبْهُ الْمَاءُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَوْ كُنْتَ مَسَحْتَ عَلَيْهِ بِيَدِكَ أَجْزَأَكَ » .

فى الزوائد : إسناده ضعيف لضعف محمد بن عبيد الله .

TERCEMESİ

664) "... Ali *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Bir adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek : Ben cünüplükten guslettim ve sabah namazını kıldım. Sonra sabahleyin vücûdumdan bir tırnak yeri kadarının kuru kaldığını gördüm, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) O'na :

«Eğer sen, o yerin üzerine elini sürseydin (ve böylece o yerin üzerinden su geçmesini sağlamış olsaydın) sana kâfi gelecekti.» buyurmuştur."

Not : Râvi Muhammed bin Ubeydullah'ın zayıf olması sebebiyle isnadın zayıflığı Zevaid'de belirtilmiştir.

İ Z A H I

Kütüb-i Hamse'de bulunmayan bu iki hadîs ile ilgili olarak Sindî şöyle demiştir:

'İlk hadîs, guslederken bir uzvun üzerindeki ıslaklık ve suyun, başka bir uzva nakledilmesi ve onun da bu sûretle yıkanmasının câizliğine delâlet eder. Bu hüküm, Hanefî âlimlerimizin kavline uygundur. Guslederken, kuru kalan yerin meshedilmesinin yeterliliği anlamı, hadîsten çıkarılamaz. Bilâkis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek saçlarını sıkması sûretiyle kuru kalan yer üzerinde suyun aktığı hadîsten açıkca anlaşılıyor. İkinci hadîste geçen meshden maksad, yalnız ıslak elin kuru kalan yere sürülmesi sûretiyle ıslatılması değildir. Gâye, ıslak elin sürülmesiyle kuru kalan yer üzerinden suyun kolayca akmasına yardımcı olunmasıdır. Bu nedenle ikinci hadîste de kuru kalan yerin meshedilmesinin kifâyet edeceği mânâsı yoktur.'

Gusül edilirken kuru kalan yerin bilâhere yıkanması ile ilgili, âlimlerin görüşünü bundan sonraki bâbta gelen hadîslerin izahı bahsinde belirteceğiz.

Bâbın başlığında ve birinci hadîsin metninde geçen «Lum'a» kelimesinin asıl mânâsı, yeşil sahanın bir bölümüdür. Kuru iken alınan bir parça otun adı olduğu da söylenir. Bir de başka renk içinde bulunan beyazlık veya siyahlık yâhut da kırmızıya da lum'a denir. Fıkıhçıların ıstılahında ise abdest veyâ gusülde kuru kalan yere lum'a denir.

(١٣٩) باب من توضأ فترك موضعا لم يصبه الماء

139 — ABDEST ALIP SUYUN DOKUNMADIĞI BİR YERİ BIRAKAN ADAM BÂBI

٦٦٥ — حدثنا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ . ثنا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ ، وَقَدْ تَوَضَّأَ وَتَرَكَ مَوْضِعَ الظُّفُرِ لَمْ يُصِبْهُ الْمَاءُ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « ارْجِعْ فَأَحْسِنْ وُضُوءَكَ » .

T E R C E M E S İ

665) "... Enes (bin Mâlik) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: **Bir adam, abdest alarak** (ayağının üst kısmından baş parmak)

tırnağı kadar bir yeri **kuru bıraktığı** ve **oraya su değmediği hâlde Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanına geldi. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Ona :**

«Dön de abdestini güzel al.» buyurdu."

İ Z A H I

Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn-i Huzeyme, Darekutni ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

Tercemede parentez içi ifâde, Ebû Dâvûd'un rivâyetinden alınmadır. Ebû Dâvûd, bu hadîsi **«Tefrikü'l-Vudû'»** bâbında rivâyet etmiştir. El-Menhel yazarı, hadîsin izahı ile ilgili olarak aşağıdaki malûmatı vermiştir :

«Hadîste abdest aldığı bildirilen zâtın kim olduğu bilinemiyor. Kuru bıraktığı yerin ayak baş parmağı tırnağı kadar olduğu ve ayağın üst kısmında bulunduğu Darekutnî'nin rivâyetinde belirtilmiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in adama söylediği :

«Dön de abdestini güzel al.» buyruğunun mânâsı : 'Dön de kuru bıraktığın yeri yıkamak sûretiyle abdestini ikmâl et' demiştir.

Abdest uzuvları arasında **müvâlatın** (= abdest uzuvlarını ara vermeden yıkamanın) vâcib olmadığını söyleyen Hanefî âlimleri ve cedid kavlinde Şâfiî bu hadîsi delîl göstererek şöyle demişlerdir : 'Çünkü, eğer abdestte müvâlat vâcib olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **«Dön de tekrar abdest al»** buyuracaktı. Zira O, şer'î hükümleri açıklamak için özellikle açıklama ihtiyacı duyulan yerde aydınlatıcı beyanlarda bulunmak için gönderilmiştir. Hal böyleyken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adama : **«... abdestini güzel al.»** buyurmuştur. Abdestin güzel alınması, onun tam ve mükemmel yapılması, ikmal edilmesi demektir. Bu da, eksikleri gidermekle gerçekleşir. Netîce şudur ki : Kişinin, abdestin noksanını tamamlamadıkça, o abdestle namaza durması câiz değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in : **«Dön...»** emri, tekrar abdest almaya delâlet etmez. Bu emir, adamın geri giderek kuru kalan yeri yıkaması içindir. Hadîsin böyle yorumlanmasını te'yid eden; İbn-i Ebî Şeybe'nin Hz. Ali (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği hadîs, meâlen şöyledir : **«Adam, abdest alıp, başına meshetmeyi unuttuğu ve bilâhere hatırladığında, sakalında ıslaklık bulduğu zaman sakalından ıslaklığı alarak başını**

meshedebilir.» A l i (Radıyallâhü anh)'nin bu hadîsi, E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadîsinden daha bâriz bir şekilde müvâlatın vâcib olmadığına delâlet eder. Çünkü burada kişi, abdestin bir farzını olduğu gibi unutuyor da bilâhere hatırlayınca tekrar abdest almaksızın yalnız unuttuğu uzva su değdirmesi kâfi geliyor. A l i (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini E l - A y n î zikretmiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «... **abdestini güzel al.»** emri ile «**tekrar abdest al»** mânâsı kasdedilmiş olabilir. K â d ı Iy â z, E v z â î, E l - L e y s b i n S a ' d, K a t â d e, M â l i k î l e r ' den A b d ü ' l - A z i z b i n E b î S e l e m e, Kadim kavlinde Ş â f i î ve bir rivâyette A h m e d böyle demişler ve abdestte müvâlatın vâcib olduğuna delîl olarak bu hadîsi göstermişlerdir. Şöyle ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adama: 'Kuru bıraktığın yeri yıka, dememiş de: «...**abdestini güzel al.»** demiştir. Fakat N e v e v î, M ü s l i m ' in şerhinde: 'Hadîsi bu görüşe delîl göstermek zayıf veyâ bâtıldır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «...**abdestini güzel al.»** emrinin, abdestin eksiğini tamamlamak ve yeniden abdest almak anlamlarına gelmesi muhtemeldir. Bu iki ihtimalden birisinin diğerine önceliği yoktur.' demiştir. Lâkin E l - A y n î: 'Bu emir, iki mânâya muhtemel ise de, abdestin noksanını ikmal etmeye yorumlanması evlâdır. Evet, abdestte müvâlatın vâcibliğine bu hadîs delîl gösterilemez. Çünkü böyle bir şeye delâlet etmiyor. Delâlet ettiğini kabul etsek bile müvâlâtın vâcib olduğunu kabul etmeyeceğiz. Bilâkis müstahab olduğuna hükmederiz. Çünkü mutlak olan hadîs nassını, vâciblik anlamına yorumlamakla, nassı kayıtlamış oluyoruz ki, bu câiz değildir, demiştir.

E l - H â f ı z da El-Fetih'te şöyle der:

'Abdest ve gusülde uzuvları fasılalı olarak yıkamak câizdir. Ş â f i î ' nin cedid kavli de budur. Ş â f i î bu görüşe şöyle delîl getirmiştir: Allah Teâlâ, uzuvları yıkamayı emretmiştir. Fasılasız veyâ fasılalı olarak uzuvlarını yıkayan kişi, kendisine vâcib olanı yerine getirmiş olur. Ş â f i î, daha sonra bu görüşünü A b d u l l a h İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in fiiliyle te'yid etmiştir. (Çünkü M â l i k ' in rivâyet ettiğine göre İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh), çarşıda abdest almış ve ayaklarındaki mestler üzerine meshetmemiş; abdest uzuvları üzerindeki ıslaklık kuruduktan sonra cenaze namazına dâvet edilince mescide girmiş ve orada mestler üzerine meshederek cenaze namazına durmuştur.) İ b n ü ' l - M ü s e y y e b, A t â ' ve bir cemâat da bu görüştedirler.

Rabîa ve Mâlik'e göre, uzuvları yıkama arasında bilerek ara veren kişinin yeniden abdest alması gerekir. Unutarak ara verenin bir şey yapması gerekmez. Mâlik'ten bir rivâyete göre, kısa ara veren kişi abdestine, ara verdiği uzvu yıkama ile devam eder. Uzun ara verdiği takdirde baştan başlaması gerekir.

Katâde ve Evzâî'ye göre, önceden yıkadığı uzuvlar kuruyuncaya kadar ara veren kişi, tekrar baştan başlar. Aksi takdirde bir şey gerekmez.

Nehâî: Gusülde ara vermek mutlaka câizdir. Abdestte ara vermek câiz değildir, demiştir.

İbnü'l-Münzir, âlimlerin mezkûr görüşlerinin hepsini anlatmış ve: Kurumayı ölçü tutanların elinde her hangi bir delîl yoktur, demiştir.

Tahavî de: Kurumak, bir abdestsizlik hali değildir ki, yıkanan uzuvların abdestini bozsun. Nasıl ki, abdestin bütün uzuvları kurumuş olsa bununla abdest bozulmaz, demiştir.'

Hattabî de: 'Bu hadîs, abdest uzuvlarını aralıklı yıkamanın câiz olmadığına delâlet eder. Şöyle ki; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Dön de abdestini güzel al.» buyurmuştur. Bunun zâhiri mânâsı, tekrar abdest almaktır. Eğer abdest uzuvlarını aralıklı yıkamak câiz olmuş olsaydı, kuru kalan yeri yıkamak emri ile yetinilmesi beklenirdi. Diğer taraftan, kişiye aldığı yere dönmesi emredilmeyecekti. Hemen orada kuru kalan yerin ıslatılması emredilecekti,' demiştir.

Nevevî, El-Mühezzeb'in şerhinde şöyle demiştir:
Yıkamada uzuvlar arasında az bir fasıla yapmanın zarar etmediği icmâ ile sâbittir. Uzun ara vermeye gelince; Mezhebimizdeki sahîh kavle göre yine zarar vermez. Ömer bin El-Hattab ile oğlu Abdullah, Saîd bin El-Müseyyeb, Atâ', Tâvus, Hasan-ı Basrî, Nahâî, Süfyan-ı Sevrî, bir rivâyette Ahmed, Dâvûd ve İbnü'l-Münzir'in kavli budur.

Âlimlerden bir tâife: Uzuvları aralıklı yıkamak zarar verir ve müvâlat vâcibtir, demiştir. İbnü'l-Münzir, bu kavli Katâde, Rabîa, Evzâî, El-Leys ve Ahmed'den nakletmiştir. İbnü'l-Münzir: Mâlik (Radıyallâhü anh)'den bu hususta muhtelif görüşler nakledilmiş, der. Eş-Şeyh Ebû Hâmîd, Mâlik ve El-Leys'den şöyle bir şey nakletmiş-

tir: Eğer uzuvlar bir özür dolayısıyla aralıklı yıkanırsa câizdir. Özürsüz ara verilirse câiz değildir.

Uzuvlar arasında müvâlatın vâcib olduğunu söyleyenler, Ebû Dâvûd ve Beyhakî'nin Hâlid bin Mi'dan aracılığıyla bâzı sahâbîlerden rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîsi delîl göstermişlerdir:

«**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **namaza duran bir adam gördü. Ayağının üst kısmında bir dirhem miktarı** (bir el ayası kadar) **yer kuru kalmıştı. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **adama yeniden abdest alıp namazını iâde etmesini emretti.'** Bu görüşteki âlimlerin diğer bir delîli de Ömer bin El-Hattâb (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet edilen şu meâldeki hadîstir:

'**Bir adam abdest aldı da ayağı üzerinden bir tırnak miktarını kuru bıraktı. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **adamı görünce: «Dön de abdestini güzel al.» buyurdu. Adam da döndü, sonra namaz kıldı.'** (Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'in bu hadîsi, sünenimizin 666 nolu hadîsidir.)

Ömer (Radıyallâhü anh)'den mevkuf olarak rivâyet edildiğine göre uzvunda kuru bir yer bırakan adama «**yeniden abdest al**» demiş; diğer bir rivâyette «**Kuru bıraktığın yeri yıka**» demiştir.

Uzuvlar arasında müvâlat vâcib değildir, diyen âlimlerin delîlleri ise şudur:

Allah, uzuvları yıkamayı emretmiş, müvâlatı vâcib kılmamıştır. Diğer taraftan Mâlik'in Nâfi'den rivâyet ettiği sahîh bir esere göre:

«**Ashab'tan Abdullah İbn-i Ömer** (Radıyallâhü anhümâ), **çarşıda abdest almış, yüzünü ve kollarını yıkamış ve başını meshetmiştir. Bilâhere bir cenazeye dâvet edilince mescide girmiş ve abdest uzuvları tamamen kurumuş olduktan sonra mestleri üzerine meshederek namaz kılmıştır.**» Beyhakî: Bu hadîs sahîh ve meşhurdur, demiştir. Bu delîl güzeldir. Çünkü İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), cenâzenin berâberinde bulunanların huzûrunda böyle yapmış, hiç kimse de itiraz etmemiştir. Müvâlatın vâcib olduğunu söyleyenlerin delîl olarak gösterdikleri Hâlid'in hadîsi isnad bakımından zayıftır. Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde, müvâlatın vücûbuna âit bir delîl yoktur. Onun eseri, iki türlü rivâyet edilmiştir. Yukarıda geçtiği gibi bir rivâyette abdest iâdesini, diğer rivâyette kuru kalan yerin yıkanmasını istemiştir. Bu sebeple tekrar ab-

dest alma rivâyetini müstahablık için, kuru kalan yeri yıkama emrini câizlik için yorumlamak gerekir. Bilindiği gibi Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in mezhebi, müvâlatın vâcib olmamasıdır.»

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Abdest alınırken yıkanması gereken uzuvları iyice yıkamak vâcibdir.

2 — Bilmeyerek veyâ unutarak bile olsa yıkanması gereken en ufak bir yeri kuru bırakanın abdesti sahîh değildir. Âlimler bu hususta müttefiktirler.

3 — Câhil adama bilmediğini tatlılıkla öğretmek matlubtur.

4 — Âlim yanlış bir hareket gördüğü zaman susmamalı, o yanlışı düzeltmeye çalışmalıdır.

٦٦٦ – حدثنا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا ابْنُ وَهْبٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ حُمَيْدٍ . ثنا زَيْدُ ابْنُ الْحُبَابِ . قَالَا : ثنا ابْنُ لَهِيعَةَ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ؛ قَالَ : رَأَى رَسُولُ اللهِ ﷺ رَجُلًا تَوَضَّأَ فَتَرَكَ مَوْضِعَ الظُّفْرِ عَلَى قَدَمِهِ . فَأَمَرَهُ أَنْ يُعِيدَ الْوُضُوءَ وَالصَّلَاةَ . قَالَ ، فَرَجَعَ .

T E R C E M E S İ

666) "... Ömer bin El-Hattab *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **abdest alan ve ayağı üzerinde tırnak kadar bir yeri kuru bırakan bir adam gördü ve ona abdestini ve namazını iâde etmesini emretti. Adam da döndü."**

İ Z A H I

Bir önceki hadîsin açıklamasını yaparken M ü s l i m 'in H z . Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği hadîsin meâlini nakletmiştik. Oradaki rivâyette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o adama: **«Dön de abdestini güzel al.»** buyurmuştur. E b û D â v û d da M ü s l i m 'deki rivâyet gibi Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini tahriç etmiştir.

El-Hâfız, Et-Telhis'te şöyle der:

'El-Bezzâr: Câbir'in Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği hadîsi ancak bu senedle biliriz, demiştir. Ebü'l-Fadl El-Herevî de: Bu hadîs, yalnız İbn-i Lahîa rivâyetinden tanınıyor. Bunun merfu' gösterilmesi hatâdır. Çünkü El-Â'meş, bu hadîsi Ebû Süfyan aracılığıyla Câbir'-den; O da Ömer (Radıyallâhü anh)'den mevkuf olarak rivâyet etmiş; Kezâ Hâşim'de, başka bir senedle yine mevkuf olarak Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir, demiştir.'

El-Menhel yazarı «Tefrîkü'l-Vudû» bâbında bu hadîsin, mevkuf olarak Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine dâir müteaddid senedler zikretmiştir. Bu arada Darekutnî'nin tahriç ettiği şu meâlde bir hadîsi de nakletmiştir: Ubeyd bin Ümeyr El-Leysî'den rivâyet edildiğine göre;

«Ömer bin El-Hattab (Radıyallâhü anh), ayağının bir yeri kuru kalmış bir adam gördü de: Sen bu abdestle mi namaza duracaksın? diye sordu. Adam da: Ey mü'minlerin Emîri! Soğuk şiddetlidir; Beni ıslatacak bir şey de yanımda yoktur, deyince, ona önceden kızan Ömer (Radıyallâhü anh) bu sefer acıyarak: Ayağından kuru bıraktığın yeri yıka ve namazını iâde et, buyurdu. Ve ona bir elbise verilmesini emretti.'

Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhakî bu hadîsin bir benzerini Hâlid bin Mi'dan'dan rivâyet etmişlerdir. Bu rivâyette «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bâzı sahâbîlerden rivâyet edildiğine göre» ifâdesi kullanılmıştır. Sahâbînin meçhul oluşu, hadîsin sıhhatına zarar vermez. Buradaki rivâyette de ayağından bir yeri kuru bırakan adamın, abdest ve namazını iâde etmesi emredilmiştir. Namazın iâde edilmesi emri açıktır. Çünkü noksan bir abdestle namaza durulmuştur. Abdestin iâdesine gelince, bu da müvâlatın vâcib olduğuna hükmeden âlimlere göre durum bellidir. Hattâ bu hadîs onlar için delîl olur. Müvâlatın vâcib olmadığı görüşünde olanlara göre abdestin iâdesi, mükemmel bir abdestin alınması ve ibâdette ihtiyatlı davranılması içindir. Hadîs, zâhirine göre müvâlatın vücûbuna hükmedenler için bir delîl ise de, hadîsin sıhhatına itirazlar yapılmıştır. Bunun sahîh olduğu kabul edilse bile, diğer rivâyetlerle birlikte işlerliğinin kurulması için verilen emrin mendubluk için olduğu yorumu yapılır.

بسم الله الرحمن الرحيم

٢ – كتاب الصلاة

2 — NAMAZ KİTABI

(١) أبواب مواقيت الصلاة

1 — NAMAZ VAKİTLERİ BÂBLARI

٦٦٧ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ ، وَأَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ . قَالَا : ثنا إِسْحَاقُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْرَقُ. أَنبأنا سُفْيَانُ . ح وحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ الرَّقِّيُّ . ثنا مَخْلَدُ بْنُ يَزِيدَ ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَسَأَلَهُ عَنْ وَقْتِ الصَّلَاةِ . فَقَالَ « صَلِّ مَعَنَا هٰذَيْنِ الْيَوْمَيْنِ » فَلَمَّا زَالَتِ الشَّمْسُ أَمَرَ بِلَالًا فَأَذَّنَ . ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الظُّهْرَ . ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الْعَصْرَ ، وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ بَيْضَاءُ نَقِيَّةٌ . ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الْمَغْرِبَ حِينَ غَابَتِ الشَّمْسُ . ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الْعِشَاءَ حِينَ غَابَ الشَّفَقُ . ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الْفَجْرَ حِينَ طَلَعَ الْفَجْرُ . فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْيَوْمِ الثَّانِي ، أَمَرَهُ فَأَذَّنَ الظُّهْرَ فَأَبْرَدَ بِهَا . وَأَنْعَمَ أَنْ يُبْرِدَ بِهَا . ثُمَّ صَلَّى الْعَصْرَ ، وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ ، أَخَّرَهَا فَوْقَ الَّذِي كَانَ . فَصَلَّى الْمَغْرِبَ ، قَبْلَ أَنْ يَغِيبَ الشَّفَقُ . وَصَلَّى الْعِشَاءَ بَعْدَ مَا ذَهَبَ ثُلُثُ اللَّيْلِ . وَصَلَّى الْفَجْرَ فَأَسْفَرَ بِهَا . ثُمَّ قَالَ « أَيْنَ السَّائِلُ عَنْ وَقْتِ الصَّلَاةِ ؟ » فَقَالَ الرَّجُلُ: أَنَا ، يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « وَقْتُ صَلَاتِكُمْ بَيْنَ مَا رَأَيْتُمْ » .

TERCEMESİ

667) "... Büreyde (bin El-Husayb) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Bir adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gelerek kendisine (beş) namaz(ın) vakit(leri)ni sordu. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ona:**

«Bu iki gün bizimle beraber namaz kıl.» buyurdu. Güneş (gök ortasından batıya **doğru) zevala** varınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Bilâl** (Radıyallâhü anh)**'a emretti. Bilâl** (Radıyallâhü anh) **da ezan okudu. Sonra emretti. O da öğle namazı için ikamet getirdi. Sonra ona emretti. O da Güneş henüz yüksek ve bembeyaz iken ikindi namazı için ikamet etti. Sonra Ona emretti. O da Güneş battığı zaman Akşam namazı için ikamet etti. Sonra Ona emretti. O da şafak battığı zaman yatsı namazı için ikamet etti. Sonra Ona emretti. Oda Fecir doğduğu zaman, sabah namazı için ikamet etti. İkinci gün olunca ona emretti. O da öğle için ezan okudu da öğle namazını serinliğe bıraktı. Hem de hava iyice serinleyinceye kadar geciktirdi. Sonra güneş henüz yüksek iken ikindi namazını kıldı. İlk günkü vakitten sonraya tehir etmiş oldu. Daha sonra şafak batmadan önce akşam namazını kıldı. Yatsı namazını da gecenin üçte biri geçtikten sonra kıldı. Sabah namazını da, ortalık iyice aydınlandıktan sonra kıldı. Daha sonra:**

«Namaz vakit(leri)ni soran kişi nerededir?» buyurdu. Adam da: Ben (buradayım) **Yâ Resûlallah! deyince, O:**

«Namazınızın vakti, gördüğünüz süreler arasıdır.» buyurdu."

İZAHI

Bu hadîsi Müslim ve Tirmizî de rivâyet etmişler; Tirmizî, bunun hasen - garîb - sahîh olduğunu söylemiştir.

Nevevî, hadîsin muhtevasıyla ilgili olarak şöyle der:

«1 — Her namaz için bir fazîlet vaktinin bir de ihtiyar vaktinin bulunduğu;

2 — Akşam namazı vaktinin, şafak batınçaya kadar devam ettiği;

3 — Kuvvetli bir maslahat için namazın ilk vakit faziletini bırakarak ihtiyar vaktinin son anına kadar tehirinin meşrûluğu;

4— Şer'î bir hükmün açıklanmasının ihtiyaç zamanına kadar bekletilmesinin câizliği;

5 — Şer'î bir hükmün sözle olduğu gibi, fiil ile de açıklanabileceği gibi hükümler hadîsten anlaşılıyor.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :

«Namazınızın vakti, gördüğünüz süreler arasıdır.» hitabı soru sahibine ve diğerlerinedir. Fıkranın mânâsı ise şudur : Her namaz, iki günde ayrı ayrı vakitlerde kılınmakla, her namazın vaktinin başlangıç ve nihayeti gösterilmiş oluyor. İkinci gün namaz kılınan vakit, ihtiyar vaktinin sonunu açıklamak içindir. Yatsı namazının, gecenin üçte birisi geçince kılınmasıyla, ihtiyar vaktinin bitiminin bu olduğu anlaşılıyor. Müslim'in rivâyet ettiği Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde ise gece yarısı olunca yatsı namazı kılındığı bildirilmiştir. Buna göre ihtiyar vakti gece yarısına kadar devam eder. Âlimler, hangisinin kuvvetli olduğu husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Şâfiî'nin bir kavline göre gecenin üçte birisine, diğer kavline göre yatsı namazının vakti gecenin yarısına kadar devam eder. İkinci kavli daha sıhhatlıdır.

(Hanefî âlimlerine göre yatsıyı, gecenin üçte birisinin bitimine kadar tehir etmek müstehabtır.)

Ebül'Abbas bin Şüreyh: Ne rivâyetler arasında ne de Şâfiî'nin iki kavli arasında ihtilâf yoktur. Çünkü maksad, gecenin üçte birisinin bitimi, yatsının ihtiyar vaktinin başlangıcıdır. Gecenin yarısının bitimi de, ihtiyar vaktinin nihâyetidir. Rivâyetler arası böylece bulunur, demiştir. Ebü'l-Abbâs'ın söylediği bu söz, hadîslerin lafızlarının zâhirine uygundur. Çünkü Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :

«Yatsının vakti gece yarısına kadardır.» buyruğunun zâhiri gece yarısının, ihtiyar vaktinin nihayeti olduğudur.

Büreyde ve Ebû Mûsa'nın hadîsine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz vakitlerini soran adama ve başkalarına öğretmek üzere ikinci gün, yatsı namazına gecenin üçte birisi bittikten sonra başladığı bildirilmiştir. O halde buna göre yatsının ihtiyar vakti gece yarısına yakın bir zamana kadar de-

vam eder. Böyle yorum yapmakla, bu konuda vârid olan fiilî ve kavlî hadîslerin araları bulunmuş olur.»

İkinci gün öğle namazının hava serinleyinceye kadar tehir edildiği ve ikindi namazının da birinci güne nisbeten tehir edildiği bildirilmiştr. **Tuhfetü'l-Ahvezî** yazarı bu ifâdelerde kasdedilen mânâ şudur, der:

'İlk gün, her şeyin istivâ (= Güneş gök ortasında olduğu) zamanındaki gölgesinden başka gölgesi o şeyin boyu kadar uzanınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindi namazını kılmış, ikinci gün ise, gölge o şeyin boyunun iki katı kadar uzanınca ikindiyi edâ etmiştir.'

İkinci gün öğle namazının serinliğe bırakıldığı bildiriliyor. Fakat buradaki rivâyette tehir süresi belirtilmemiştir. M ü s l i m, E b û D â v û d, N e s â î ve B e y h a k î'nin E b û M û s a E l - E ş ' â r î (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri benzer hadîste ikinci günkü öğle namazının, ilk günkü ikindi namazının kılındığı zamana yakın bir vakitte kılındığı bildirilmiştir. Böylece serinliğe bırakılması durumu da açığa kavuşmuş olur.'

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e namaz vakitlerini soran kişinin ismi bildirilmemiştir.

٦٦٨ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ الْمِصْرِىُّ . أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛
أَنَّهُ كَانَ قَاعِدًا عَلَى مَيَاثِرِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، فِى إِمَارَتِهِ عَلَى الْمَدِينَةِ . وَمَعَهُ عُرْوَةُ
ابْنُ الزُّبَيْرِ . فَأَخَّرَ عُمَرُ الْعَصْرَ شَيْئًا . فَقَالَ لَهُ عُرْوَةُ : أَمَا إِنَّ جِبْرِيلَ نَزَلَ فَصَلَّى إِمَامَ
رَسُولِ اللّهِ ﷺ . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : أَعْلَمْ مَا تَقُولُ يَا عُرْوَةُ ! قَالَ : سَمِعْتُ بَشِيرَ بْنَ أَبِى مَسْعُودٍ
يَقُولُ : سَمِعْتُ أَبَا مَسْعُودٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللّهِ ﷺ يَقُولُ « نَزَلَ جِبْرِيلُ فَأَمَّنِى ،
فَصَلَّيْتُ مَعَهُ . ثُمَّ صَلَّيْتُ مَعَهُ . ثُمَّ صَلَّيْتُ مَعَهُ . ثُمَّ صَلَّيْتُ مَعَهُ » .
يَحْسُبُ بِأَصَابِعِهِ خَمْسَ صَلَوَاتٍ .

T E R C E M E S İ

668) "... İbn-i Şihâb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Kendisi Medîne-i Münevvere Emîri Ömer bin Abdü'l-Azîz (1) (Radıyallâhü anhümâ)'nın döşekleri üzerinde oturuyormuş. Yanında da Urve bin Ez-Zübeyr (Radıyallâhü anh) bulunuyormuş. Emîr Ömer (Radıyallâhü anh), ikindi namazını biraz tehir etmiş. Bunun üzerine Urve Ona:

Dikkatli ol. Şüphesiz Cibrîl (Aleyhisselâm) indi de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e imam olarak namaz kıldırdı demiş; Ömer (Radıyallâhü anh)'de ona:

— Ne söylediğini bil ya Urve, deyince Urve de şöyle demiştir:

— Ben, Beşîr bin Ebî Mes'ud'u dinledim. Diyordu ki: Ben (babam) Ebû Mes'ud'u (Ukbe bin Amr El-Ensârî) dinledim diyorduki: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken dinledim:

«Cibrîl, indi de bana imam oldu. Ben de onunla namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım.» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle buyururken beş namazı mübârek parmaklarıyla hesaplıyordu."

İ Z A H I

E b û M e s ' u d (Radıyallâhü anh)'a âit hadîs kısmını B u h â r î, M ü s l i m, E b û D â v û d, N e s â i, B e y h a k î, T a h â v î ve D a r e k u t n î bâzı lafız farklarıyla rivâyet etmişler. M â l i k ve A h m e d de tahriç etmişlerdir.

El-Menhel yazarı, hadîsin izahı ile ilgili olarak aşağıdaki ma'lumatı vermiştir:

(1) Bu zat, Emevî halîfelerinden olup, takva ve adâleti ile meşhurdur. Enes bin Mâlik, Abdullah bin Câ'fer, Ukbe bin Âmir, Sâib bin Yezid ve bir çok zattan rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de Ebû Seleme bin Abdirrahman, İbn-i Şihabi'z-Zührî, Ömer bin Muhacir ve bir cemaat rivâyet etmiştir. Mâlik bin Enes: Said bin El-Müseyyeb, bundan başka hiç bir halifeye gitmezdi, demiş; İbn-i Sa'd'da: O sıka, emîn, âlim, fıkıhçı ve takva sahibi olup, bir hayli hadîs rivâyet etmiş, âdil bir halife idi, demiştir. Mücâhid de: Biz ona öğretmek için giderdik. Fakat her sefer ondan bir şey öğrenirdik, demiştir. Meymun bin Mihrân da: Âlimler onun yanında talebeler gibiydi, demiştir. Öldüğü gün Hasan-ı Basrî: İnsanların en hayırlısı öldü, demiştir. Hicrî: 101 yılı, 39 küsur yaşında iken vefat etmiştir. (El-Menhel Cild: 3, Sahife: 291)

«Buhâri'nin bir rivâyetinde belirtildiği gibi Ömer bin Abdü'l-Aziz(Radıyallâhü anh) bir gün ikindi namazını, müstahab olan ilk vaktinden biraz tehir etmiştir. Buradaki rivâyette buna işâret eder. Yoksa Ömer (Radıyallâhü anh)'in namaz geciktirmeyi itiyad hâline getirdiği söz konusu değildir. Urve (Radıyallâhü anh)'nin duruma müdahalesinin sebebi Cibrîl (Aleyhisselâm)'in Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e namaz kıldırdığı fazîlet vaktinin kaçırılması idi.

Kadı Iyaz: 'Ömer (Radıyallâhü anh)'in ikindiyi tehir etmesi, bir mazeretten dolayı değilmiş. Çünkü Urve'nin itirazı üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) bir özür beyan etmemiştir. Namaz fazîlet vaktinin tahdidini bile bile kasden geciktirmesi de söz konusu değildir. Ömer (Radıyallâhü anh) bu tehirin câizliğini sandığı için böyle yapmıştır. Zâten hadîste belirtildiği gibi geciktirme olayı bir defa vuku bulmuş, yâni itiyad hâline getirilmiş değildi. Hal böyleyken eğer namazı ihtiyar vaktinden sonraya bırakmışsa, Urve'nin itirazı ve müdahalesinin sebebi açıktır. Çünkü emîr değil, avâm tabakasından olan bir müslüman dahi, namazı bu kadar tehir etmemelidir. Şâyet Ömer (Radıyallâhü anh) cemâat için sünnet olan fazîlet vaktini kaçırmış olmakla berâber, henüz ihtiyar vaktinde iken Urve (Radıyallâhü anh) uyarıda bulunmuş ise bunun sebebi Ömer (Radıyallâhü anh) gibi bir şahsiyetin örnek oluşudur. Onun bu davranışı, toplum için bir mesned edilebilir endişesiyle Urve itirazda bulunmuştur.

Emîr Ömer (Radıyallahü anh), Cibrîl (Aleyhisselâm)'in namaz vakitlerini sınırlandırdığını bilmemiş olabilir. Çünkü insanın bütün hadîsleri bilmesi mümkün değildir,' demiştir.

El-Kurtubî: Ömer bin Abdülaziz (Radıyallâhü anh)'in fazîletine uygun olan yorum şudur ki: Ömer (Radıyallâhü anh) o gün ikindi namazını en fazîletli vakitten sonraya bırakmış, kendisi önder olduğu için namazı tehir etmesiyle bu halin sünnet olduğu sanılmasın diye Urve müdahale etmiştir, demiştir.

Nevevî de, Müslim'in şerhinde: 'Ömer (Radıyallâhü anh), ikindiyi tehir edince Urve (Radıyallâhü anh) itirazda bulunmuş. El-Muğîre bin Şu'be de Kûfe'de bir defa tehir edince Ebû Mes'ud El-Ensârî, itiraz etmiş; ikisi de Cibrîl (Aleyhisselâm)'in imamlık mes'elesini delîl göstermişlerdir. Ömer (Radıyallâhü anh) ve El-Muğîre'-

nin geciktirmeleri ya C i b r î l hadîsinin kendilerine ulaşmamasından ya da vakit çıkmadıkça, tehirin câizliği görüşünde olmalarındandır. Nitekim bizim mezhebimiz ve cumhurun mezhebi de budur. U r v e ve E b û M e s' u d' un C i b r î l (Aleyhisselâm)'in hadîsini delîl göstermelerine gelince, E b û D â v û d ve T i r m i z î sünenleri ile başka kitablarda İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın ve başka sahâbîlerin rivâyeti ile sâbit olduğu gibi C i b r î l (Aleyhiseslâm), beş vakit namazı iki defa iki günde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e imam olarak kıldırmıştır. İlk gün beş vakit namazı, ilk vakitte kıldırmış, ikinci gün ise ihtiyar vaktinin sonunda kıldırmıştır. Hal bu olunca, C i b r î l (Aleyhisselâm)'in hadîsi, U r v e ve M e s' u d (Radıyallâhü anh) tarafından nasıl delîl gösterilmiştir? Bu soruya şöyle cevab verilebilir: Ö m e r (Radıyallâhü anh) ve E l - M u ğ î r e (Radıyallâhü anh)'nin ikindiyi ihtiyar vaktinden çıkarmış olmaları muhtemeldir. İkindinin ihtiyar vakti, bir cismin istiva anındaki gölgesinden başka, o cismin boyunun iki katı kadar uzaması zamanıdır.' demiştir.

U r v e' nin: «**Dikkat et.**» sözü, Ö m e r (Radıyallâhü anh)'e uyarı mâhiyetindedir. Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in de ona söylediği: «**Ne söylediğini bil...**» sözünden maksad: «Gafil olarak bir şey söyleme. İyi bellediğin ve güzelce zabtettiğin hadîsi naklet.» demektir. Ş â f i i' nin S ü f y â n aracılığıyla Z ü h r î' den yaptığı rivâyette Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in sözü şöyledir: «**Ey Urve! Allah'tan kork ve söylediğin söze dikkat et.**»

R â f i î: U r v e (Radıyallâhü anh) gibi bir zât itham edilemez. Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in maksadı, U r v e (Radıyallâhü anh)'nin ihtiyatlı davranması ve iyice düşünüp hatırladıktan sonra hadîsi rivâyet etmesi, yanılma ve unutma gibi, insana ârız olan durumlardan kaçınmasıdır, demiştir.

Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in bu sözü, U r v e (Radıyallâhü anh) için bir ikazdır. Bu ikaza ihtiyaç duyulmasının sebebi de, U r v e (Radıyallâhü anh)'nin sened zikretmeden doğrudan doğruya: «**Cibrîl indi...**» diyerek hadîs rivâyetine girişmesidir. Nitekim ikazdan sonra U r v e (Radıyallâhü anh); hadîsi senediyle berâber rivâyet edince, Ö m e r (Radıyallâhü anh) kanaat getirmiştir.

Bu iki zât arasında cereyan eden olay, âlimlerin emîrlerin yanına gitmeleri ve dîne aykırı gördükleri işlerde itiraz etmeleri, ihtilâf hâlinde sünnete baş vurma gerekliliği gibi hükümler vardır.

(٢) باب وقت صلاة الفجر

2 — SABAH NAMAZININ VAKTİ BÂBI

٦٦٩ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا سفيان بن عيينة ، عن الزهري ، عن عروة ، عن عائشة ؛ قالت: كنّ نساء المؤمنات يصلّين مع النبي ﷺ صلاة الصبح. ثم يرجعن إلى أهلهن فلا يعرفهن أحد . تعني من الغلس .

TERCEMESİ

669) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Mü'min kadınlardan bâzıları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile berâber sabah namazını kılarlardı. Sonra evlerine dönerlerken, alaca karanlıktan dolayı kimse onları tanımazdı."

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de muhtelif senedlerle ve az lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir. Buhâri, Müslim ve bâzı sünen sahiplerinin rivâyetlerinde مُتَلَفِّعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ = «Kadınlar çarşaflarına bürünerek...» kaydı mevcudtur.

Ebû Mes'ud ve oğlu Beşir (R.A.)'in Hal Tercemeleri

Ebû Mes'ud Ukbe bin Amr bin Sa'lebe El-Ensârî sahabi olup Peygamber (S.A.V.)'den hadîs rivâyet etmiştir. Kendisinden de oğlu Beşir, Ebû Vâil, Alkama, Ebü'l-Ahvas, Kays bin Ebî Hâzim ve başkaları rivâyet etmişlerdir. Sahîh kavle göre Bedir savaşma katılmıştır. Onun için Buhârî onu Bedir ehlinden saymış, Müslim de Bedir'de bulunduğunu söylemiştir. İbn-i Sa'd, onun Uhud ve daha sonraki savaşlarda bulunduğunu söylemiştir. Hicretin 40. yılı vefat ettiği söylenmiştir.

Oğlu Beşir ise, Buhâri, Müslim, İbn-i Hibbân ve Ebû Hâtem tarafından tabiîlerin sıkaları arasında zikretmiştir. El-İcli de, onun sıka bir tabiî olduğunu söylemiştir. İbn-i Müneddeh ise, onun sahâbilik şerefine kavuştuğunu söylemiştir. Kendisi babasından rivâyette bulunmuştur. Râvileri ise oğlu Abdurahman, Urve bin Ez-Zübeyr, Yûnus bin Meysere ve Hilâl bin Cebr'dir. Buhârî, Müslim ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel, Cild 3, Sahife : 292 - 293)

Gales: Alaca karanlık, demektir.

Tağlis: Alaca karanlıkta sabah namazını kılmak, demektir.

671 nolu hadîste geçecek olan **«İsfâr»** sabah namazını ortalık aydınlanınca kılmaktır. Ş â f i i, A h m e d ve İ s h a k'a göre **«İsfâr»** tan yerinin iyice ağarması demektir.

Sabah namazının alaca karanlıkta kılındığı ve cemâate giden kadınların, namazdan çıkınca bu karanlık henüz devam ettiği için kimsenin onları tanımadığı bu hadîste ifâde edilmiştir.

T i r m i z î'nin şerhi **Tuhfetü'l-Ahvezî** yazarı, E l - H â f ı z İ b n - i H a c e r i'l - A s k a l a n î **Fethü'l-Barî**'de şöyle dediğini **«Tağlîs»** bâbında nakletmiştir:

«D â v û d î: **«Alaca karanlıktan** dolayı **kimse onları tanımazdı.»** fıkrasının mânâsı şudur: Bakan adam, onların kadın mı, erkek mi olduklarını bilemezdi. Çünkü, sadece, karaltılar görürdü, demiştir.

Bâzıları: Bu fıkradan maksad, geçen kadınların H a t i c e mi Z e y n e b mi diye şahsen tanınmamalarıdır, demişlerdir. N e v e v î: Örtülü kadın gündüzde şahsen tanınmaz. Burada alaca karanlığın henüz devam ettiği bildirilmek isteniyor. Câmiden dönen kadınların örtülü oldukları için şahsen tanınmamaları, örtülerinden dolayıdır. Bu nedenle söylenen bu yorum, bir mânâ ifâde etmez demiştir.

H â f ı z: Eğer fıkradan maksad, bunların erkekler mi, kadınlar mı olduklarının bilinmemesi olmuş olsaydı, fıkrada tanımak anlamını ifâde eden **«Ma'rifet»** fiili yerine, anlamını ifâde eden **«İlim»** fiili kullanılacaktı. **«Ma'rifet»** fiili kullanıldığı için, fıkradan maksad kadınların şahsen tanınmamalarıdır. N e v e v î'nin: «Örtülü kadınlar gündüz de şahsen tanınmazlar» sözüne itiraz edilir. Çünkü genellikle kadınlar giyinişleri, yürüyüşleri ve genel durumlarıyla birbirlerinden ayırt edilebilirler, demiştir.

E l - B â c î de: Hadîs, o kadınların yüzlerinin açık olduğuna delâlet eder. Çünkü yüzleri kapalı olsaydı karanlıktan dolayı değil, kapalı oluşlarından dolayı tanınmamış olurlardı, demiştir. N e v e v î'nin sözüne yapılan itiraz, E l - B â c î'nin sözüne de yapılır.

E b û B e r z e (Radıyallâhü anh)'nin:

«Adam, yanında oturan kişiyi tanıyabildiği bir aydınlık olunca.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **sabah namazından dönerdi.»** meâlindeki hadîsi, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsine ters düşmez. Çünkü adamın, yanında oturan adamı tanıması başka bir şeydir, sokaktan geçen örtülü kadım tanımaması başka bir şeydir.»

T i r m i z î, bu hadîsi rivâyet ettikten sonra şöyle der:

'Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisi hasen - sahîh bir hadîstir. Sahâbîlerden E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) ve Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in dâhil olduğu bir kısım âlimler ve onlardan sonra gelen tâbiî âlimlerin bir kısmı, sabah namazmı alaca karanlıkta kılmayı tercih etmişlerdir. Ş â f i î, A h me d ve İ s h a k da sabah namazında tağlisi müstahab görmüşlerdir.'

El-Menhel yazarı da 'Sabah Vakti' bâbında rivâyet olunan bu hadîsin açıklamasını yaparken şöyle der:

«Hadis, sabah namazını tan yeri ağardıktan hemen sonra kılmanın müstahab olduğuna delâlet eder. M â l i k, Ş â f i î, A h - m e d, İ s h a k, E b û S e v r, E l - E v z â î, D â v û d b i n A l î ve T a b e r î böyle demişlerdir. Ö m e r, O s m a n, İ b n - i Z ü b e y r, E n e s, E b û M û s a ve E b û H ü r e y - r e (Radıyallâhü anhüm)'den rivâyet olunan kavil de budur. E l - H â z i m î, bu kavli H u l e f â - i R â ş i d î n'den kalan E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) ile A l î (Radıyallâhü anh)'- den, ayrıca E b û M e s'u d - i E n s â r î ve H i c â z ehlinden rivâyet etmiştir.

Bu âlimler, Â i ş e (Radıyallâhü anh)'nin bu hadîsini, E b û M e s'u d'un şu meâldeki hadîsini ve benzer sahîh hadîsleri delîl olarak göstermişlerdir:

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **sabah namazını, bir defa alaca karanlıkta kıldı. Başka bir defa ortalık aydınlandıktan sonra kıldı. Ondan sonra, vefat edinceye kadar tağlis etti. Yâni daima alaca karanlıkta kıldı. Hiç isfara dönmedi.»** Âlimler, ayrıca **«Hayrat için yarışınız»** ve **«Rabbinizin mağfiretine koşuşunuz.»** âyetlerini de delîl göstermişlerdir.

E b û H a n î f e, arkadaşları, S e v r î ve I r a k âlimlerinin ekserisi sabah namazında isfârın afdal olduğunu söylemişlerdir. Ashabtan A l i ve İ b n - i M e s'u d (Radıyallâhü anhümâ)'- dan da bu kavil rivâyet edilmiştir.

Bu görüşteki âlimler R â f i' b i n H a d i c'in (672 nolu) hadîsini delîl göstermişlerdir. Bir de B u h â r î ve M ü s l i m'in İ b n - i M e s' u d (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîse dayanmışlardır:

«**Ben, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**i her hangi bir namazı vaktinden başka bir zamanda kılarken görmedim. Yalnız şu iki namazı gördüm.** (Müzdelife'de akşam ve yatsı namazını berâber kıldı. Ve o gün sabah namazını vaktinden önce kıldı.)» Bu âlimler: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah namazını fecir doğmadan önce kılmadığı malûmdur. O gün sabah namazını fecir doğduktan sonra, henüz ortalık aydınlanmadan kılarak tağlis etmiştir. Şu halde hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in başka zaman tağlis etmediğine delâlet eder. İsfar, cemâatın çoğalmasına, safların dolmasına ve nâfile namaz için geniş bir zamanın verilmesine vesile olduğu için daha fazîletlidir, demişlerdir.

Diğer âlimler şöyle cevab vermişlerdir: R â f i' b i n H a d i c (Radıyallâhü anh)'in hadîsindeki isfâr'dan maksad, tan yerinin iyice ağarması ve belirgin olmasıdır. R â f i'in hadîsindeki:

«**Şafak iyice zuhur ettikten sonra sabah namazını edâ etmenin ecri daha büyüktür.**» fıkrası, isfârın böyle yorumlanmasına engel değildir. Çünkü buna göre isfârdan önce sabah namazı kılınabiliyorsa da ecri daha azdır. Çünkü kişinin vaktin girdiğini kesin olarak bilmemekle beraber, kuvvetli zan ile kanaat ettiği zaman namaza durması câizdir ve ecri vardır. Eğer fecrin doğduğunu belirgin bir halde müşahede ettikten sonra namaza durursa daha afdaldır ve ecri daha büyüktür. Yâhut isfâr emri mehtablı gecelere mahsustur. Çünkü fecrin doğuşu, mehtablı gecelerde ilk anlarda belirgin olmuyor. Böyle gecelerde ihtiyar olmak üzere isfarla emrolunmuşlar, denilebilir.

İ b n - i M e s' u d (Radıyallâhü anh)'un hadîsine de şöyle cevap verilmiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) sâir zamanlarda, fecir doğduktan sonra cünüb adamın guslünü yapabileceği ve abdestsizin abdest alabileceği bir süre bekledikten sonra sabah namazını kılmayı itiyat hâline getirmişken; M ü z d e l i f e gecesi sabah olunca Hac menâsikine genişçe bir vaktin ayrılması için, mu'tâdından önce sabah namazına durmuştur.

T a h a v î «Tağlis hadîsleri» ile «İsfâr hadîsleri»nin arasını bulmak için şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alaca karanlıkta sabah namazına başlar ve kıraatını uzatarak, or-

talık aydınlandıktan sonra namazdan çıkardı. T a h a v î : Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi, sabah namazında kırâatı uzatma emrinden önce idi. Bu nedenle Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi mensuhtur, demiştir. Fakat T a h a v î ' nin mensuhluk dâvası mesnedsizdir. T i r m i z î ' nin: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi hasen - sahihtir. E b û B e k i r ve Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'nın dâhil olduğu bir grup sahâbî ve onlardan sonra gelen tâbiîler, bu hadiste beyan edildiği gibi sabah namazında tağlisi seçmişlerdir, şeklindeki sözü, hadîsin mensuh olmadığını takviye eder. Çünkü, eğer mensuh olmuş olsaydı nesih durumunu herkesten daha iyi bilen bu büyük zatlar tağlisi tercih etmiyeceklerdi. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinin bâzı hallere âit olduğu umulur. Çünkü delillerin zâhirine göre çoğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) karanlık varken sabah namazına başlıyormuş. Bâzen, henüz aydınlık olmadan namazdan çıkarmış ki Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi buna delâlet ediyor. Bâzen ortalık aydınlandıktan sonra namazdan çıkarmış ki E b û B e r z e ' nin hadîsi buna delâlet eder. Kıraatın uzunluğuna ve kısalığına göre bu değişik durumlar oluyormuş. Çünkü sabah namazında bâzen altmış âyet, bâzen de yüz âyet okuyormuş.

Yukarıdan beri verdiğim bilgileri okuduktan sonra tağlis görüşünün delîlleri sıhhatli ve daha kuvvetli olduğu için bu kavil daha racihtir.

HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1 — Sabah namazını alaca karanlıkta kılmak daha efdaldir.

2 — Bir fitne endişesi olmadığı takdirde kadınların geceleyin namaz için câmiye gitmeleri câizdir.

3 — Meşrû bir amaçla evlerinden çıkan kadınlar iyice örtünmelidirler.

٦٧٠ — حدثنا عُبَيْدُ بْنُ أَسْبَاطِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيُّ . ثنا أَبِي ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ . وَالْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ـ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ـ قَالَ « تَشْهَدُهُ مَلَائِكَةُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ » .

T E R C E M E S İ

670) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*:

«... Bir de sabah namazı kıl. Çünkü şüphesiz sabah namazına şâhidlik edilmiş olur.» (2) meâlindeki âyet bölümünü okuyup buyurdu ki:

«Gece ve gündüz melekleri, sabah namazında hazır bulunurlar.»"

İ Z A H I

Bu hadîs de sabah namazında tağlisin isfâr'dan daha afdal olduğuna delâlet eder. F a h r - ı R â z i bu âyetin tefsirinde şöyle der: 'Bu âyet, tağlisin isfardan daha efdal olduğuna delâlet eden kesin ve kuvvetli bir delîldir. Çünkü insan, fecir doğduktan hemen sonra sabah namazına başlayınca, gece karanlığının bir kısmı henüz kaldığı için gece melekleri hazır bulunur. Sonra uzun kıraat ile namaz uzatılınca karanlık gider ve aydınlık zuhur eder. Bu kere gündüz melekleri de hazır bulunmuş olur. Böylece hem gece hem gündüz melekleri sabah namazında hazır bulunmuş olurlar. Fakat isfar vaktinde sabah namazına başlandığı zaman artık gece melekleri kalmadığı için, âyette anlatılan mânâ hâsıl olmamış olur. Böyleoe âyet, sabah namazının ilk vaktinde kılınmasının daha efdal olduğuna delâlet eder.'

S i n d î de: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **«Gece ve gündüz...»** buyruğu, âyetteki **«Şüphesiz sabah namazına...»** ilâhî nazmın tefsiridir. Müellif, bu hadîsi burada zikretmekle, merfû olan bu tefsir ile sabah namazında tağlis etmenin uygunluk hükmünü çıkarmak mümkündür. Çünkü şer'î gündüz, alaca karanlığın bitmesiyle başlar ve gündüz meleklerinin inişiyle gece meleklerinin dönüşü zâhiren bu vakte rastlar. İki grup meleğin sabah namazında ictimâ etmeleri namazm bu vakitte kılınmasını gerektirir. Bu hadîsten tağlis hükmünün çıkarılması, ince bir istinbatdır, demiştir.

٦٧١ — حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدِّمَشْقِيُّ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مسْلِمٍ . ثنا الْأَوْزَاعِيُّ . ثنا نَهِيكُ بْنُ يَرِيمَ الْأَوْزَاعِيُّ . ثنا مُغِيثُ بْنُ سُمَيٍّ ؛ قَالَ : صَلَّيْتُ مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ الصُّبْحَ بِغَلَسٍ . فَلَمَّا سَلَّمَ أَقْبَلْتُ عَلَى ابْنِ عُمَرَ ، فَقُلْتُ : مَا هٰذِهِ الصَّلَاةُ ؟ قَالَ : هٰذِهِ صَلَاتُنَا كَانَتْ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ . فَلَمَّا طُعِنَ عُمَرُ أَسْفَرَ بِهَا عُثْمَانُ .

(2) İsrâ sûresi, âyet : 78

TERCEMESİ

671) "... Muğîs bin Sümeyye (3) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben, Abdullah bin Ez-Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ) ile berâber sabah namazını alaca karanlıkta kıldım. Abdullah (Radıyallâhü anh) selâm verince (= biz namazdan çıkınca) ben (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'ya dönerek: Bu namaz nedir? diye sordum. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) : (Tağlisle kılınan) bu namaz bizim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile berâber ve Ebû Bekir ile Ömer (Radıyallâhü anhümâ) ile berâber kılageldiğimiz namazımızdır. Ömer (Radıyallâhü anh) (tağlisle kıldırdığı sabah namazında) vurulunca, Osman (Radıyallâhü anh) sabah namazını isfarda kıldı. (ortalık aydınlanınca kıldı.) diye cevap verdi."

İZAHI

Hadîste belirtildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ile Ömer (Radıyallâhü anh)'in hilâfetleri devrinde sabah namazında tağlise devam ediliyormuş. Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) henüz ortalık karanlıkken sabah namazını kıldırdığında şehid edilince, katilin karanlıktan faydalandığı nedeniyle halîfe Hz. Osman (Radıyallâhü anh) ortalık aydınlandıktan sonra sabah namazına durmayı tercih etmiş ve anılan maslahat nedeniyle sahâbîler de Hz. Osman (Radıyallâhü anh)'a muvafakat etmişlerdir. Çünkü güvenlik bakımından isfar, tağlisten daha iyi görülmüştür. Tahavî'nin rivâyet ettiğine göre İbrâhim En-Nahâi: Sahâbîler isfar üzerinde ittifak ettikleri kadar hiç bir şey üzerinde ittifak etmemişlerdir, demiştir. Sindî: 'İbrâhim, Osman (Radıyallâhü anhümâ)'ın hilâfeti vaktinde uygulanan isfarı kasdetmiştir. Halbuki belirtilen maslahat nedeniyle yapılan isfar uygulanması, tağlisin mensuhluğuna delâlet etmez. Bilâkis varlığını te'yid eder, demiştir.

Zevâid'de hadîsinin isnadının zayıf olduğu bildirilmiştir. Sindî, Zevâid'den naklen bu bilgiyi verdiğine göre hadîs Kütüb-i Sitte'den yalnız sünenimizde rivâyet olunan Zevâid kısmındandır.

---

(3) Ebû Eyyûb-i Şâmi denilen bu zât Ömer'in râvisidir. Onun râvisi Âsım bin Ebî Nücûd'dur. Sıkadır.

٦٧٢ – حدثنا محمد بن الصبّاح . أنبأنا سفيان بن عيينة ، عن ابن عجلان ، سمع عاصم بن عمر بن قتادة (وجدّه بدريّ) يخبر عن محمود بن لبيد ، عن رافع بن خديج ؛ أنّ النبيّ ﷺ قال « أصبحوا بالصبح . فإنّه أعظم للأجر ، أو لأجركم » .

TERCEMESİ

672) "... Râfi' bin Hadic *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir : Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* buyurdular ki :

«Fecir doğunca hemen sabah namazını kılınız. Çünkü şüphesiz, o anda sabah namazını kılmanın sevabı daha çoktur.»"

İZAHI

Tirmizi, Nesâî ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivâyet etmişler; Tirmizî, bunun hasen-sahîh olduğunu da söylemiştir. Tirmizî'nin rivâyetinde hadîsin lafzı;

أسفروا بالفجر

= **«Şafak aydınlanınca sabah namazını kılınız.»** diye başlar. Tirmizî, bu hadisi isfar bâbında açmış ve hadîsi rivâyet ettikten sonra: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından ve tabiîlerden bâzı ilim ehli sabah namazında isfar etmenin daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Süfyân-ı Sevrî de bununla hükmetmiştir. (Bunlar, hadîsteki isfar ile ortalığın aydınlanmasının kasdedildiğini söylemişlerdir. Şâfiî, Ahmed ve İshak'a göre hadîsteki isfarın mânâsı, fecrin doğduğunun iyice anlaşılması ve en ufak bir şüphenin kalmamasıdır. İsfar'ın mânâsı sabah namazının ortalık aydınlanıncaya kadar tehir edilmesi demek değildir, demiştir.

Süyûtî: İbn-i Mâceh sünenindeki Râfi' bin Hadiç'in hadîs lafzının; أصبحوا بالصبح diye başlamasından anlaşılıyor ki, diğer rivâyette geçen; أسفروا بالفجر ifâdesi ile aynı mânâ kasdedilmiş ve hadîs mânâ itibariyle rivâyet edilmiş olur. Yâni her iki rivâyetle kasdedilen mânâ, sabah namazını orta-

lık aydınlanıncaya kadar tehir etmek değil, maksad tan yeri ağarınca hemen sabah namazına durmaktır.' demiştir

Sindi, Süyûtî'nin sözünü naklettikten sonra: «**Esfirû Bi'l Fecri...**» ifâdesinin, hadîsi mânâ itibariyle rivâyet etmek mâhiyetinde olduğunun belirlenmesi, delîle muhtaçtır. Çünkü bunun aksi de olabilir: Yâni: Bu rivâyet asıldır, «**Asbihû Bi'l Subhi**» ifâdesi, hadîsi mânâ itibariyle rivâyet olabilir. Evet, sabah namazında isfarın müştahab olduğu görüşündeki âlimlerin isfâr rivâyetini delil göstermeleri kabûle şayan değildir. Çünkü diğer rivâyetin asıl olması ve isfar rivâyetinin, râvinin bir tasarrufu olması muhtemeldir. Nasıl ki, sabah namazında tağlisin müstahablığını söyleyen âlimlerin «**Asbihû**» rivâyetiyle istidlal etmeleri de tam değildir. Çünkü 'İsfar' rivâyeti asıl olabilir, 'İsbah, rivâyeti râvinin tasarrufudur, denilebilir. Ancak şu var ki tağlis delillerine uygun olanı «**İsbah**» rivâyetidir. Tağlis delîlleri çoktur. İsfar rivâyetinden başka isfar delîli yoktur. Hadîsler arasında çelişkinin olmayışı asıldır. Bu nedenle diğer delîllere muvâfık olan «**İsbah**» rivâyetinin asıl olması ve «**İsfar**» lafzının, râvinin tasarrufu olması açıktır.

Şu var ki «**İsbah**» rivâyetine göre, «**Sabah olunca sabah namazını kılmanın sevabı daha çoktur.**» Şu halde sabah olmadan sabah namazını kılmak da câizdir. Ve onun da sevâbı vardır, gibi yanlış bir mânâ çıkabilir. Bu sakınca şöyle bertaraf edilebilir: Hadisin mânâsı tan yeri iyice ağarınca ve fecrin doğduğu husûsunda en ufak bir şüpheye yer kalmadan, kesinlikle sabah olduğunu bildiğiniz zaman sabah namazına durmanızın sevabı daha çoktur. Bununla beraber, fecrin doğduğuna kuvvetle kanaat getirdiğiniz zaman, ufak bir şüpheniz olsa bile sabah namazına durmanız câizdir. Ve sevâbı da vardır. Lâkin sevâbı diğeri kadar değildir.' der.

El-Menhel yazarının yorum şekli, bence daha uygundur. Ona göre hadîsin mânâsı şudur: Fecir doğduğu zaman sabah namazını kılmanın sevabı, ortalık aydınlanıncaya kadar sabah namazını tehir etmenin sevabından daha çoktur.

Hulâsa yukarıda verilen malûmattan da anlaşıldığı gibi isbah ve isfardan maksad, fecrin doğduğunun anlaşılmasıdır.

Hadîsin fıkıh yönü ise, sabah namazında tağlisin matlub olduğu ve fecir doğduktan sonra hemen sabah namazını kılmanın sevabının, onu ortalık aydınlanıncaya kadar tehir ederek kılmanın sevâbından daha çok olduğudur.

(٣) باب وقت صلاة الظهر

3 — ÖĞLE NAMAZININ VAKTİ BÂBI

٦٧٣ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي الظُّهْرَ إِذَا دَحَضَتِ الشَّمْسُ .

TERCEMESİ

673) "... Câbir bin Semure *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir ;

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **öğle namazını güneş** (gök ortasından batıya) **kaydığı zaman kılardı.**

İZAHI

Bu hadîsi Ahmed, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde :

«Güneş gök ortasından zâil olunca Bilâl öğle ezanını okurdu.» denilmiştir. İki rivâyetin ifâde ettiği mânâ aynıdır.

Dahd : Hadîste geçen ve bu mastardan türeme '**Dahat,** fi'linin asıl mânâsı kaymaktır. Burada maksat güneşin gök ortasından zâil olması ve batıya doğru kaymasıdır. Güneşin kaydığı ve öğle vaktinin girdiğini anlamak için henüz güneş gök ortasına varmadan önce düzgün bir yere bir çubuk dikilir ve gölgesinin ucuna işâret konur. Gölge kısaldıkça henüz güneşin gök ortasına varmadığı anlaşılır. Gölge kısalması durduğu an güneş gök ortasına varmış olur. Bu âna '**İstiva,** zamanı denir ve bu andaki gölgeye de '**İstiva,** gölgesi denir. Bu andaki gölgenin ucunu işaretlemelidir. Çünkü o gölge ikindi namazı vaktinin hesaplanmasında lâzım olur. Durgun olan gölge uzamaya başlayınca Güneş'in gök ortasından batıya doğru kaydığı anlaşılmış olur. İşte o zaman öğle vakti girmiş olur. O çubuğun gölgesi gittikçe uzar. Nihâyet istiva gölgesinden başka, çubuğun gölgesi, çubuğun boyu kadar uzayınca öğle namazının vakti sona ermiş olur.

Nevevî : Bu hadîs, öğle namazını ilk vaktinde kılmanın müstahablığına delâlet eder. Şâfiî ve cumhurun kavli de budur, demiştir.

El-Aynî ise: Hadîs, öğle namazının, ilk vaktinde kılınmasının müstahablığına delâlet etmez. Çünkü hava serinleyinceye kadar öğle namazını geciktirerek kılan kişi de bu hadîs gereğince güneşin zevalinden sonra namaz kılmış denilebilir, demiştir.

٦٧٤ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، عَنْ عَوْفِ بْنِ أَبِي جَمِيلَةَ ، عَنْ سَيَّارِ بْنِ سَلَامَةَ ، عَنْ أَبِي بَرْزَةَ الْأَسْلَمِيِّ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي صَلَاةَ الْهَجِيرِ الَّتِي تَدْعُونَهَا الظُّهْرَ ، إِذَا دَحَضَتِ الشَّمْسُ .

TERCEMESİ

674) "... Ebû Berze El-Eslemî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **sizin öğle namazı dediğiniz hecîr namazını, güneş** (gök ortasından) **kayınca kılardı."**

İZAHI

Hecîr: Günün ortası demektir. Öğle namazı da bu sıralarda kılındığı için; râvi ona hecir namazı demiştir. **Tuhfetü'l-Ahvezî'**nin beyânına göre **Buhârî** ve **Müslim** de **Ebû Berze** (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs de bir önceki hadîsin hükmünü ifâde eder. **Ebû Dâvûd** ise **Ebû Berze** (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini daha uzun bir metin hâlinde rivâyet ederek öğle, ikindi, yatsı ve sabah namazlarının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından hangi vakitte kılındığını açıklamaktadır.

Ebû Berze (R.A.)'in Hal Tercemesi

Ebû Berze (R.A.)'nin adı Nadle olup babasının adının Ubeyd veya Âiz olduğu söylenmiştir. Eslemi olan bu zat müslümanlığı ilk kabul eden sahâbîlerdendir. Peygamber (S.A.V.) ile beraber yedi savaşa katılmış ve Mekke fethinde bulunmuştur. Peygamber (S.A.V.)'den kırk altı hadîs rivâyet etmiş olup; Buhârî ve Müslim iki hadîsini, yalnız Müslim 4 hadîsini ve yalnız Buhârî iki hadîsini rivâyet etmişlerdir. Râvileri Ebu'l-Minhal, Ebû Osman En-Nehedî, Kinâne bin Naîm, Ezrak bin Kays ve başkalarıdır. Basra'da ikamet etmiş, Peygamber (S.A.V.) devrinden sonra Horasan savaşına katılmış ve Muâviye (R.A.)'nin hilâfetinin sonlarında veyâhut Yezid'in günlerinde Horasan'da vefat etmiştir. (El-Menhel C. 3, Sah. 307)

٦٧٥ — حدثنا علي بن محمد . ثنا وكيع . ثنا الأعمش ، عن أبي إسحاق ، عن حارثة ابن مضرب العبدي ، عن خباب ؛ قال : شكونا إلى رسول الله ﷺ حر الرمضاء ، فلم يشكنا .

قال القطان : حدثنا أبو حاتم . ثنا الأنصاري . ثنا عوف نحوه .

حديث خباب أخرجه في صحيح مسلم وسنن النسائي .

TERCEMESİ

675) "... Habbâb (4) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

'Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **kızgın kumların harâretinden şikâyet ettik. Fakat şikâyetimizi gidermedi.'**

El-Kattân dedi ki : Bize Ebû Hâtim tahdis etti. (O da dedi ki :) **Bize El-Ensârî tahdis etti.** (O da dedi ki :) **Bize Avf bu hadîsin mislini tahdis etti..."**

Not : Habbâb (R.A.)'ın hadisini Müslim ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

٦٧٦ — حدثنا أبو كريب . ثنا معاوية بن هشام ، عن سفيان ، عن زيد بن جبيرة ، عن خشف بن مالك ، عن أبيه ، عن عبد الله بن مسعود ؛ قال : شكونا إلى النبي ﷺ حر الرمضاء ، فلم يشكنا .

في الزوائد : في إسناد حديث ابن مسعود مقال . مالك الطائي لا يعرف . ومعاوية بن هشام فيه لين .

TERCEMESİ

676) "... Abdullah bin Mes'ud *(Radıyalâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **kızgın kumların harâretinden şikâyet ettik. Fakat bizim şikâyetimizi gidermedi."**

Not : Râvî Mâlik-i Tâî'nin tanınmadığı ve Muâviye bin Hişâm'ın pek zabıt sahibi olmaması nedeniyle bu isnadın söz götürdüğü Zevâid'de bildirilmiştir.

(4) Habbâb Ebû Yahyâ bin Eratt (R.A.) Ashab'dan olup, âzadlı kölelerdendir. Bazıları onun arap olduğunu söylemişlerdir. Bedir gazâsına iştirak etmiştir.

İ Z A H I

Ramdâ': Güneş harâretiyle fazla ısınan kumdur.

İşkâ': Şikâyeti gidermektir. Sa'leb, buna başka bir mânâ bularak: Şikâyet etmeye muhtaç kılmamaktır, demiştir.

N e s â î, H a b b â b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini «Mevâkit» kitâbında rivâyet etmiştir. S ü y û t î, N e s â î'nin şerhinde bu hadîsle ilgili olarak şöyle der:

«Nihâye'de belirtildiğine göre râvi H a b b â b şunu demek istemiştir: 'Sahâbiler öğle namazını kılmak için mescide gitmek üzere dışarı çıktıkları zaman, kızgın kumların harareti ayaklarına dokunarak onları rahatsız ediyordu. Bu nedenle öğle namazını biraz tehir etmek talebinde bulunmuşlar, fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların dileklerini yerine getirmemiş ve şikâyetlerini gidermemiştir.' Hadîsçiler, bu hadîsi namaz vakitleri bahsinde zikrederler. Çünkü râvisi E b û İ s h a k'a: Sahâbîlerin şikâyeti öğle namazının erken kılınması hakkında mıydı? diye sorulmuş; E b û İ s h a k da: Evet, diye cevap vermiştir. Fıkıhçılar ise bu hadîsi Secde bahsinde zikrederler. Sebebi de şudur: Kumların sıcaklığının şiddetinden dolayı sahâbîler elbiselerinin bir kenarı üzerine secde ediyorlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onları böyle yapmaktan men etmişti. Sahâbîler kızgın kum üzerinde secde etmenin meşekkatini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet ederek elbiselerinin bir tarafını secde ederken alınlarının altına koyma iznini istemişler fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle yapmalarına müsaade etmemiştir.

K u r t u b î de: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in söz konusu şikâyeti gidermemesi, muhtemelen öğle namazının serinliğe bırakılması emri verilmeden önceymiş. Yâhut hava nisbeten serinleninceye kadar öğle namazının geciktirilmesi emri verilmişken şikâyetçi olan zatlar, öğle namazını daha fazla tehir etme talebinde bulunmuşlar da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların talebini kabul etmemiştir, demiştir.

S a'l e b ise, hadisin; فَلَمْ يُشْكِنَا cümlesini şöyle yorumlamıştır: «Yâni bizi şikâyet ve sızlanmaya muhtaç buyurmadı. Ve hava serinleninceye kadar öğle namazını geciktirmek için bize ruhsat verdi.» S a'l e b'in bu yorum şeklini K â d ı E b ü'l-F e r e c nakletmiştir. Bu yorum şekline göre H a b b â b'ın hadîsi ile öğle namazının serinliğe bırakılmasının câizliğine âit hadîsler, aynı mânâyı ifâde etmiş olurlar.

(٤) باب الإبراد بالظهر فى شدة الحر

4 — ŞİDDETLİ SICAKTA ÖĞLE NAMAZINI SERİNLİĞE BIRAKMAK BÂBI

٦٧٧ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ . ثنا أَبُو الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا بِالصَّلَاةِ ، فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ » .

TERCEMESİ

677) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den *rivâyet edildiğine göre;* Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir:

«Sıcak şiddetlendiği zaman (öğle) namazını serinliğe bırakınız. Çünkü şüphesiz sıcağın şiddeti, cehennemin kaynamasındandır.»"

٦٧٨ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ ، وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا بِالظُّهْرِ ، فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ » .

TERCEMESİ

678) "... Ebû Hüreyre *(Radıyalâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir:

«Sıcak şiddetlendiği zaman öğle namazını serinliğe bırakınız. Çünkü şüphesiz sıcağın şiddeti cehennemin kükreyişindendir.»"

٦٧٩ — حدثنا أَبُو كُرَيْبٍ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَبْرِدُوا بِالظُّهْرِ ، فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ » .

TERCEMESİ

679) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Öğle namazını serinliğe bırakınız. Çünkü şüphesiz sıcağın şiddeti, cehennemin kükreyişindendir.»"

٦٨٠ – حدثنا تميم بن المنتصر الواسطى . ثنا إسحاق بن يوسف ، عن شريك ، عن بيان ، عن قيس بن أبى حازم ، عن المغيرة بن شعبة ؛ قال : كنا نصلى مع رسول الله ﷺ صلاة الظهر بالهاجرة . فقال لنا « أبردوا بالصلاة ، فإن شدة الحر من فيح جهنم » .

فى الزوائد : إسناده صحيح . رجاله ثقات . رواه ابن حبان فى صحيحه .

TERCEMESİ

680) "... El-Muğîre bin Şu'be *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile berâber öğle namazını** (zevâlden hemen sonra) **gündüzün ortasında ve sıcağında kılardık. Sonra O, bize:**

«(Öğle) namazını serinliğe bırakınız. Çünkü şüphesiz sıcağın şiddeti cehennemin galeyanındandır.» buyururdu."

Not: Zevâid'de; isnadının sahîh, ricâlinin de sıka olduğu, İbn-i Hibbân'ın bu hadisi sahîhinde rivâyet ettiği bildirilmiştir.

٦٨١ – حدثنا عبد الرحمن بن عمر . ثنا عبد الوهاب الثقفى ، عن عبيد الله ، عن نافع ، عن ابن عمر ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « أبردوا بالظهر » .

فى الزوائد : إسناده صحيح . رواه ابن حبان فى صحيحه .

TERCEMESİ

681) "... (Abdullah) İbn-i Ömer *(Radıyalâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir:
«Öğle namazını serinliğe bırakınız.»"

Not: Zevâid'de: İsnadının sahîh olduğu ve İbn-i Hibbân'ın bunu sahîhinde rivâyet ettiği bildirilmiştir.

BU BÂBTAKİ HADÎSLERİN İZAHI

Bu bâbta geçen Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadisi Kütüb-i Sitte sâhiplerinin hepsi tarafından rivayet edilmiştir.

Tuhfetü'l-Ahvezî yazarının bildirdiğine göre Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buhârî de rivâyet etmiştir.

El-Muğîre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsi (notta bildirildiği gibi **Zevâid** kısmından olmakla beraber) Ahmed tarafından da tahriç edilmiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buhârî de rivâyet etmiştir. (Halbuki notta belirtildiği gibi **Zevâid** yazarı, İbn-i Ömer'in hadîsini **Zevâid** kısmından saymıştır.)

Tirmizî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini rivâyet ederek hasen - sahîh olduğunu söyledikten sonra: «Bu bâbta Ebû Said, Ebû Zer, İbn-i Ömer, El-Muğîre, Ebû Mûsa, İbn-i Abbâs, Enes ve Safvân (Radıyallâhü anhüm)'den rivâyetler vardır. Alimlerden bir cemâat sıcağın şiddetli olduğu zamanlarda öğle namazını tehir etmeyi tercih etmişlerdir. İbnü'l-Mübârek, Ahmed ve İshak'ın kavli budur. Şâfii de: Cemâatı uzak yerden gelen mescidde kılındığı zaman, şiddetli sıcakta öğle namazını tehir etmeyi tercih etmiş fakat münferit olarak namaz kılan ile kendi yanındaki mescidde namaz kılanların bence sevimli olanı şiddetli sıcakta bile öğleyi tehir etmemeleridir, demiştir. Münferid olsun olmasın; kendi mahalle mescidinde kılsın veya uzak bir câmiye gitsin, hadîslere uyma bakımından en uygun olanı, sıcağın şiddetli zamanında öğle namazını tehir etmektir.» demiştir.

El-Menhel yazarı «**Öğle namazı vakti bâbı**»nda rivâyet olunan hadîslerin izahı bahsinde aşağıdaki malûmatı vermiştir:

«Öğle namazını şiddetli sıcakta ibrad etme yâni serinliğe bırakmaya âit hadîslerin zâhirine göre ibrad vâcibtir. Kâdı Iyâz'ın anlattığına göre bâzıları: İbrad vâcibtir, demişlerdir. Fakat cumhura göre hadîste ibrad ile ilgili verilen emir, mendubluk içindir. Vücub için olmadığının alâmeti şudur: İbrad'ın hikmeti namaz kılanın zorluktan kurtarılması olunca verilen emir onun menfaatı ve güçlükten kurtarılması içindir. Eğer verilen emir vücub için olsaydı, bu emir onun için kolaylık değil bir güçlük ve tazyik olurdu. Dolayısıyla onun yararına değil zararına olacaktı.

Cumhûra göre ibradın mendubluğu, sıcağın şiddetli zamanına mahsustur.

Hadîslerin zâhirine göre ibrâd husûsunda cemâatla namaz kılan ile münferit namaz kılan arasında fark yoktur. Ahmed, İshak, İbn-i Münzir ve Kûfe âlimleri böyle demişlerdir.

Mâlikîler'in ekserisine göre münferit için efdal olanı ibrad etmemektir.

Ş â f i î, ibrad etmeyi sıcak memleketlere tahsis etmiş ve : Uzaklardan gelen cemâat için ibrad mendubtur. Fakat cemâat toplu halde hazır ise, yâhut gölgelikte gitmeleri mümkün ise, acele etmek, ibrâddan efdaldır, demiştir.

Bundan önceki bâbta geçen ve öğle namazının zevâlden hemen sonra kılınmasını öngören hadîsler ile ibrâda âit hadîsler arasında zâhiren bir çelişki görülüyorsa da âlimler bu durumu şöyle cevaplamışlardır :

Öğle namazının ta'cili ve ilk vaktin daha fazîletli oluşuna dâir vârid olan hadîsler mutlaktır veya umumîdir. İbrad hadîsleri kayıtlıdır veyâ hususîdir. Umûmî hadîs ile hususî hadîs arasında veyâhut mutlak hadîs ile kayıtlı hadîs arasında bir çelişkinin varlığı söz konusu edilemez. Yâni şiddetli sıcak zamanı öğle namazının tehiri ibrad hadîsleri ile istendiği için böyle günlerde kılınan öğle namazı, ilk vakit fazîleti hükmünden müstesna kılınmış olur. Böyle zamanlarda öğle namazının ibrâdı daha efdaldır. Sâir zamanlarda ise ta'cili efdaldır.

675 noda geçen H a b b â b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine de âlimler şöyle demişlerdir :

E s r e m ve T a h â v î 'nin dediği gibi H a b b â b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi mensuhtur. Delîli de E l - M u ğ î r e (Radıyallâhü anh)'nin (680 nolu) hadîsidir.

H a b b â b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi için şöyle de denilebilir : Bâzı sahâbîler ibrad için tanınan tehir süresini az görerek süreyi uzatmak için kumların hararetinden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet etmişler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu dileği reddetmiştir. H a b b â b (Radıyallâhü anh) bunu anlatmak istemiştir. Bâzı âlimler : İbrâd hadîsiyle tanınan geciktirme süresi, eşyanın öğleden sonraki gölgesinin yararlanılabilir hâle gelmesi ile tâyin edilmiştir. Artık gölgeliklerden faydalanarak mescidlere gitmek mümkün olur. Bu kadarlık bir geciktirmeye müsaade edilmiştir. H a b b â b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsiyle istenilen geciktirme süresi ise kum ve çakılların soğuması için gereken süredir. Güneş sararmadıkça bunlar soğumaz. Bunun için ibrâda müsaade edilmiş fakat namazın, öğle vakti çıkıncaya kadar tehirine müsaade edilmemiştir.

N e v e v î de : 'Âlimler, H a b b â b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ile ibrad hadîslerinin arasını bulmak husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları ibrad ruhsattır, ta'cil efdaldır diyerek H a b b â b

(Radıyallâhü anh)'ın hadîsine dayanmışlar ve ibrad hadîsini; ruhsat ve kolaylık içindir, diye yorumlamışlardır. Bizim arkadaşlarımızın bir kısmı ve diğer mezheb âlimleri böyle demişlerdir.

Âlimlerden bir cemâat da; H a b b â b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi, ibrad hadîsleriyle mensuhtur, demişlerdir.

Başka bir grup âlim de; İbrad müstahabtır. Çünkü bir çok hadîsle sâbittir. H a b b â b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi de bâzı ahâbîlerin ibrâd süresinden daha fazla bir süre tehir talebinde bulundukları yolunda yorumlanır, demiştir.' diye malûmat vermiştir.

İbrad hadîslerinde öğle namazının geciktirilmesi nedeni olarak «... **Çünkü sıcağın şiddeti cehennemin kaynamasından, kükremesinden, galeyanından.»** buyurulmuştur.

Bu fıkrada geçen «Feyh» kelimesi galeyan, kaynama, kükreme, yayılma ve benzeri mânâlara geldiği için tercemelerde bu kelimelere yer verilmiştir.

Şiddetli sıcak, namazın huzur ve huşuunu giderdiği için ve meşakkati defetmek gayesiyle şiddetli sıcakta öğle namazının ibrâdı meşrû kılınmıştır. Açık olan hikmet budur.

Şöyle de denilebilir: Sıcağın şiddeti anında ilâhî azab yayılır. Bu nedenle o esnada namaza durulmaması istenmiştir.

Şöyle bir soru hatıra gelebilir: Namaz, ilâhî rahmete vesîledir. Namaz kılmak, ilâhî azabın kalkmasına yarar. Bu ibâdetin o esnada terkedilmesi nasıl emredilebilir. E b ü ' l - F e t h E l - Y a ' m ü - r î şöyle cevap vermiştir:

Ş â r i î H â k i m tarafından gelen hikmetin sırrı kavranmasa bile kabul edilmesi gerekir.

E z - Z e y n b i n E l - M ü n î r ise şöyle münâsip bir cevap vermiştir: İlâhî öfkenin zuhur ettiği vakit mezun olan zâtlar müstesnâ hiç kimsenin dileği yerine getirilmez. Namaz, dilek ve duâdan boş değildir. İlâhî gazâbın yayıldığı esnâda mezun olmayan zâtların o esnâda susması uygun düşer.

Fıkranın zâhirine göre sıcağın şiddeti gerçekten Cehennemin hararetinin yayılmasından ve kaynamasından meydana gelir. Bu fıkra teşbih üzerinde kurulmuş olabilir. Yâni: Sıcağın şiddeti, cehennem ateşine benzer. Bundan kaçının ve zararından sakının, denilmiş olabilir.

N e v e v î: Doğrusu bunun, zâhirine göre kabul edilmesidir. Çünkü fıkranın hakiki mânâsına yorumlanmasına hiç bir mâni yoktur, demiştir. İbrâd süresinin sonucu husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Kimisi eşyanın istiva zamanındaki gölgesinden başka, gölgenin bir arşın kadar uzamasını; kimisi normal bir boyun dörtte biri kadar, kimisi üçte biri kadar, kimisi de yarısı kadar uzamasını ibrâd süresinin bitimi olarak göstermişlerdir. E l - M â z i r i: İbrâd süresinin bitimi, zaman ve ahvale göre değişir. Zaman ve zemin ne olursa olsun, bu sürenin öğle vaktinin bitimine kadar uzamaması şarttır, demiştir.

(٥) باب وقت صلاة العصر

5 — İKİNDİ NAMAZININ VAKTİ BÂBI

٦٨٢ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ حَيَّةٌ . فَيَذْهَبُ الذَّاهِبُ إِلَى الْعَوَالِي ، وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ .

TERCEMESİ

682) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindi namazını güneş henüz yüksek ve dipdiri iken kılardı. Namazdan sonra Avali'ye gitmek isteyen adam henüz güneş yüksek iken oraya giderdi."

İZAHI

Bu hadîsi B u h â r î, M ü s l i m, N e s â î, E b û D â v û d ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde hadîsin son fıkrası şöyledir :

فَيَذْهَبُ الذَّاهِبُ إِلَى الْعَوَالِي فَيَأْتِي الْعَوَالِي وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ

«Namazdan sonra Avali'ye gitmek isteyen kimse gider ve güneş henüz yüksek iken Avali'ye varırdı.»

Avali: Âliye'nin çoğuludur. Âliye yüksek demektir. Burada Avali'den maksad M e d î n e - i M ü n e v v e r e'nin yakınındaki yüksek yerlerdir.

El-Menhel yazarının «**İkindi namazı bâbı**»ndaki beyânına göre Avali Medîne-i Münevvere'nin doğu tarafında bulunan ve en yakını 2 mil, en uzağı da 8 mil mesâfedeki köylere denirdi. El-Feth yazarı: Avali Medîne-i Münevvere'nin çevresinde bulunan ve Necd istikametine düşen köylerdir. Tihame yönündeki köylere Sâfile denir, demiştir. İbnü'l Esir: Avali denilen köylerden Medine'ye en yakın olanı 4 mil ve en uzağı 8 mil mesâfededir, demiştir.

1 mil 3500 ile 4000 adımlık mesâfedir.

El-Menhel yazarı hadisin açıklaması ile ilgili olarak şöyle der:

«Hadîs ikindi namazının ilk vaktinde kılınması müstahablığına delâlet eder. Çünkü her cismin istiva anındaki gölgesinden başka gölgesi onun bir boyu kadar uzadığı zaman bir kimse ikindi namazını kılıp yola çıkarsa güneş henüz yüksek ve sararmamış iken iki üç millik mesafeyi katetmesi mümkündür. Şâyet cismin gölgesi iki boyu kadar uzadıktan sonra namaz kılıp yola çıkarsa anılan mesafeyi kat edinceye kadar Güneş bir hayli alçalmış ve sararmış olur. Demek oluyor ki cismin gölgesi istiva gölgesi müstesna bir boyu kadar uzadığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindi namazını kılarmış. Bu vakit ikindi namazının ilk vaktidir. Hadîste anılan ve üç-dört mil mesafedeki Avali'ye varılırken Güneş'in henüz yüksekte oluşu ancak uzun günlerde olabilir. Ebû Dâvûd'un Zührî'den bir senedle rivâyet ettiğine göre Zührî: Avâli'nin 2-3 veya 4 millik mesafede olduğunu söylemiştir. Hadîs, ikindi vaktinin her cismin istiva anındaki gölgesi hâriç, bir boyu kadar gölgesi uzadığı zaman, ikindi vaktinin girdiğini söyleyen âlimlerin cumhurunun mezhebine delîldir. Hanefî âlimlerinden Ebû Yûsuf, Muhammed, El-Hasan, Züfer ve Tahâvî cumhurun mezhebini benimsemişlerdir. El-Hasan'ın Ebû Hanîfe'den rivâyeti de böyledir. Tutulan ve azhar olan kavil budur. Bununla fetvâ verilir. Bir çok haber ve eser buna delâlet eder. Fakat Ebû Hanîfe'nin meşhur kavline göre, cismin istiva zamanındaki gölgesi hâriç, iki boyu kadar bölgesi uzamadıkça, ikindi namazının vakti girmez. Ebû Hanîfe'nin delîli Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:

«**Öğle namazını serinliğe bırakınız.**» meâlindeki hadîsidir. Şöyle ki: Hadîsin mânâsı, sıcaklığın şiddeti azalınca öğle namazını kılın. Hicaz'da sıcağın şiddeti, cismin gölgesi istiva anındaki hâriç, bir boyu kadar uzadığı zaman gerçekleşir. Ve iki boyu kadar uzadıktan sonra sıcaklık hafifler. Hadisler, birbirine muârız olun-

ca, her hüküm eskisi gibi kalır. Öğle namazının vakti, kesinlikle sâbittir. Şüpheyle değişmez. İkindi namazının kat'i olanı bellidir. Şüpheyle daha önce girmez, demek istemiştir. E b û H a n î f e'-ye göre, anılan cismin gölgesi, bir boyu kadar uzamadan öğle namazı kılınmalı ve iki boyu kadar uzadıktan sonra ikindi namazı kılınmalıdır. Bir boy ile iki boy arasındaki zaman zarfında ne öğle ne de ikindi namazı kılınmamalıdır. El-Menhel yazarı daha sonra E b û H a n î f e'nin, H i c a z'da sıcaklığın şiddetinin, cisimlerin gölgeleri istivâ zamanındaki hâriç, bir boyu kadar uzadığı zaman oluştuğu ve iki boyu kadar uzamadıkça gevşemediği, yolundaki sözünün kabul olunmayacağını beyanla şöyle der: Çünkü E b û Z e r r (Radıyallâhü anh)'in hadîsiyle sâbit olduğu gibi öğle namazının ibrâd sonucu tepeciklerin gölgesinin zuhur etmesidir. Cisimlerin gölgelerinin bir boyu kadar uzaması ölçüsü ibrâd için söz konusu değildir.

İmam E b û H a n î f e'nin delîllerinden ikisi de şu meâldeki hadîslerdir:

'Ali bin Şeybân: **Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına varmak için Medîne'ye gittik. O, güneş bembeyaz kaldığı müddetçe ikindi namazını geciktirirdi, demiştir.**' 'Câbir: **Her cismin gölgesi, iki boyu kadar uzayınca, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **bize ikindi namazını kıldırdı, demiştir.**'

Bu iki hadîsin delîl gösterilmesi pek uygun değildir. Çünkü bunlar, gölge iki kat kadar uzadığı zaman ikindi namazını kılmanın câizliğine delâlet ederler. Fakat bundan önce ikindi namazı vaktinin girmediğine delâlet etmezler. Kaldı ki bir çok sahih hadîsler her şeyin gölgesi, istivâ vaktindekinden başka onun boyu kadar uzadığı zaman ikindi vaktinin girdiğine delâlet ederler.

Fıkıhçılardan bir cemâat, İ m a m - ı A' z a m (Rahimehullah)'ın iki boy gölge hükmünden bir boy hükmüne rücu' ettiğini anlatmıştır.

Hadîste geçen «... **Güneş dipdiri iken** ...» tâbiri ile, Güneş'in sıcaklığının şiddeti, renginin bembeyazlığı ve ışığının kalışı kasdedilmiştir. B e y h a k î bu yorumu H a y s e m e'den bir senedle nakletmiştir.

٦٨٣ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ الْعَصْرَ، وَالشَّمْسُ فِي حُجْرَتِي، لَمْ يُظْهِرْهَا الْفَيْءُ بَعْدُ.

TERCEMESİ

683) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Güneş benim hücrem içinde olup gölgesi henüz hücremin üstüne yükselmemiş iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bize ikindi namazını kıldırdı.**"

İZAHI

Kütüb-i Sitte sâhiplerinin hepsi bu hadîsi rivâyet etmişler, Tirmizî: «Bu hadîs hasen - sahihtir. Sahâbî ve tabiîlerden ilim ehlinin bir kısmı Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini seçerek ikindi namazının erken kılınmasına ve tehirinin mekrûh olduğuna hükmetmişlerdir. Ömer, Abdullah İbn-i Mes'ud, Âişe ve Enes (Radıyallâhü anhüm) ile Abdullah, İbn-i Mübârek, Şâfiî, Ahmed ve İshak (Radıyallâhü anhüm) böyle demişlerdir.» demiştir.

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin: «**Güneş benim hücrem** içinde...» sözünden maksadı Güneş ışığı O'nun odasının zemininde iken ve güneş gölgesi O'nun odasının tabanının tamamını kaplamamış iken ikindi namazına durulduğunu beyan etmektir. Kezâ: «(Güneş) **gölgesi henüz hücremin üstüne yükselmemiş...**» cümlesinden maksadı güneş ışığının hücre tabanından doğu duvarına yükselmemiş olduğunu belirtmektir. Hattâbi: Bu cümledeki «Zuhur»un mânâsı Güneş ışığının yükselmesidir, demiştir. Nevevî: Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hücresi dardı. Duvarları kısaydı. Öyle ki duvarlarının yüksekliği; hücrenin genişliğinden biraz fazlaydı. Duvarın gölgesi bir boyu kadar uzayınca ikindi vakti girmiş olurdu. Ve Güneş ışığı, hücre tabanının sonlarına çekilmiş olurdu. Bu esnada gölge henüz doğu cephesindeki duvara gelmemiş olurdu. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin bu hadîsi, cisimlerin gölgesi bir misli uzadığı zaman ikindi vaktinin girdiğine ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikindi namazını ilk vakitte kıldırdığına delâlet eder, demiştir.

El-Hâfız, El-Fetih'te: İkindi namazının ilk vaktinde kılınmasının sünnet-i Nebeviyye'ye uygunluğu bu hadîsten anlaşılıyor. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin râvisi Urve'nin görüşleri budur. Urve, buna dayanarak ikindi namazını tehir eden Ömer bin Abdülaziz'i uyarmıştır, der.

T a h a v î : Bu hadîs ikindi namazınm erken kılındığına delâlet etmez. Çünkü hücre duvarının alçak olması muhtemeldir. Bu takdirde Güneş ışığı, ancak gruba yakın, hücreden kalkmış olur ve dolayısıyla hadîs ikindi namazının erken değil bilâkis tehirine delâlet eder, deınıştir. Fakat, hücre tabanı geniş olduğu takdirde T a h a v î ' nin dediği şey düşünülebilir. Halbuki müşahade ve bir çok rivâyetlerle sâbit olmuştur ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcelerinin hücreleri geniş değillerdi. Dar olan bir odanın tabanında güneş ışığının bulunması, ancak güneş yüksekte iken mümkün olabilir. Güneş, tam olarak eğildiği zaman, ışığı dar olan hücrenin tabanından kalkar.

Ş â f i î , bu hadîsi zikrettikten sonra : Bu hadîs, ikindi namazının ilk vakitte kılındığına dâir rivâyetlerin en açık olanlarındandır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in zevcelerinin hücreleri M e d î n e ' nin alçak bir semtinde idiler. Ve hücreler geniş değildi. Bu nedenle ikindi'nin ilk vaktinde Güneş ışığının hücrelerden kalkması kavi görülmektedir.

(٦) باب المحافظة على صلاة العصر

6 — İKİNDİ NAMAZINA SIKICA DEVAM ETME BÂBI

٦٨٤ — حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ . ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ بَهْدَلَةَ ، عَنْ زِرِّ ابْنِ حُبَيْشٍ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ « مَلَأَ اللهُ بُيُوتَهُمْ وَقُبُورَهُمْ نَارًا ، كَمَا شَغَلُونَا عَنِ الصَّلَاةِ الْوُسْطَى » .

T E R C E M E S İ

684) "... Ali bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hendek günü kâfirler hakkında buyurdular ki :

«Onlar, bizi orta namazdan alıkoydukları gibi Allah da onların evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun.»"

İ Z A H I

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi az bir lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir. B u h â r î ve M ü s l i m ' in rivâyetlerin-

deki hadîsin sonunda; حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ = «... Güneş batıncaya kadar...» ifâdesi de bulunur.

Bâzı rivâyetlerde H e n d e k günü yerine A h z â b günü ifâdesi bulunur. Meşhur H e n d e k savaşına A h z â b savaşı da denildiği için ikisi aynı mânâyı ifâde eder.

B u h â r î 'nin tercihine göre H e n d e k savaşı, hicretin 4. yılı Ş e v v â l ayında vuku bulmuştur. 5. yılı vuku bulduğunu söyleyenler de vardır. M e d î n e - i M ü n e v v e r e etrafında hendek kazıldığı için ve savaş Hendek dolaylarında cereyan ettiği için savaşa bu isim verilmiştir. K u r e y ş müşrikleri, Yahûdîler ve onlardan yana çıkan düşman tâifeleri, müslümanlarla savaşmak üzere toplandıkları için **Hizibler** demek olan **Ahzâb** ismi de bu savaşa verilmiştir. Savaşa katılan müslümanların kuvveti 3000 kişi idi. Müşrikler 10.000 kişi idi.

Savaş nedenleri, safhaları ve sonucunu öğrenmek isteyenler Siyer kitablarına müracaat etsinler.

Hadîsin mânâsına gelince; «**Onlar, bizi orta namazdan alıkoydukları...**» fıkrasının mânâsı şudur: Kâfirler orta namazı kılmamıza mâni oldular. Çünkü onların yüzünden hendek kazmakla meşgul olduk ve dolayısıyla orta namazı kılmadık veya kılamadık.

E b û D â v û d ve M ü s l i m 'in rivâyetinde orta namazın ikindi namazı olduğu belirtilmiştir. M ü s l i m ' in, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin azatlısı E b û Y û n u s ' tan rivâyet ettiğine göre; Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), kendisi için bir mushaf yazmasını E b û Y û n u s ' a emretmiş ve: «**Namazlara ve orta namaza devam edin.**» (meâlindeki B a k a r a sûresinin 238.) âyetine ulaşıldığı zaman haberdar edilmesini istemiş. E b û Y û n u s Mushaf'ı yazarak, o âyete varınca Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ye haber vermiş; Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) de ona âyeti şöyle yazmasını emretmiş:

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَصَلَاةِ الْعَصْرِ

= «**Namazlara, orta namaza ve ikindi namazına devam ediniz...**» Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den böyle işittiğini bildirmiş, E b û Y û n u s da böyle yazmıştır.

El-Menhel yazarı «**Orta namaz bâbı**»nda rivâyet olunan A l î (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini açıklarken şöyle der:

«Hadîs, orta namazın ikindi namazı olduğunu söyleyenler için delîldir. Ali, İbn-i Mes'ud, Ebû Eyyûb, İbn-i Abbas, Ebû Saîd-i Hudrî, Ebû Hüreyre, Ubeyde Es-Selmânî, Hasan-ı Basrî, İbrâhimî Nahaî, Katâde, Dahhâk, El-Kelbî, Mukâtil, Ebû Hanîfe, Ahmed, Dâvûd, İbnü'l-Münzir (Radıyallâhü anhüm) ve bir çok âlim bu görüştedir. Tirmizî: Ashabtan ve onlardan sonra gelenlerden âlimlerin ekserisinin kavli budur, demiştir. El-Menhel yazarı bu arada mezkûr âlimlerin delîllerini sırayla zikretmiş daha sonra sözlerine devamla şöyle demiştir :

Ömer bin El-Hattâb, Muâz bin Cebel, Câbir, bir rivâyete göre İbn-i Abbâs ile İbn-i Ömer ve ashabtan sonra gelen âlimlerden Atâ', İkrime, Mücâhid, Rabî'' bin Enes, Mâlik ve Şâfiî (Radıyallâhü anhüm) orta namazın sabah namazı olduğunu söylemişlerdir.

El-Menhel yazarı, bu görüşteki âlimlerin delîllerini ve gösterdikleri gerekçeyi beyan ettikten sonra şöyle der:

Orta namazın sabah namazı olduğunu söyleyen âlimlerin gösterdikleri delîller, orta namazın ikindi namazı olduğunu söyleyen âlimlerin delîllerine denk gelecek durumdan uzaktır. Orta namazın ikindi namazı olduğu, merfu' ve sahîh olan hadîslerde sarahaten bildirilmiştir.

Nevevî, El-Mühezzeb'in şerhinde: Sahîh hadîslerin gerektirdiği sonuç, orta namazın ikindi namazı olduğudur. Muhtar olan da budur, demiştir.

Şâfiî âlimlerinden El-Hâvî sahibi: Şâfiî orta namazın sabah namazı olduğunu söylemiştir. Sahîh hadîsler de orta namazın ikindi namazı olduğunu tesbit etmiştir. Şâfiî'nin mezhebi, sahîh hadîse uymaktır. O halde Şâfiî'nin mezhebi, orta namazın ikindi namazı olmasıdır. Bâzı arkadaşlarımızın sandıkları gibi orta namaz meselesi hakkında Şâfiî'nin iki kavli yoktur, demiştir.

Zeyd bin Sâbit, Üsâme bin Zeyd, Ebû Saîd-i Hudrî, Âişe, Abdullah bin Şeddâd ve Ebû Hanîfe (Radıyallâhü anhüm)'den yapılan bir rivâyete göre orta namaz öğle namazıdır.

El-Menhel yazarı, bu görüşteki âlimlerin delîllerini de zikrettikten sonra, orta namazın akşam namazı olduğunu söyleyenlerle, or-

ta namazın yatsı namazı olduğunu söyleyenlerin görüşlerini delîlleriyle zikretmiştir. Daha sonra orta namazın beş vakit namaz içinde gizli olduğunu söyleyenleri delîlleriyle birlikte zikretmiştir.»

Hadîsin: «**Allah da evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun.**» fıkrasına gelince; bu fıkra, Buhârî ve Müslim'in bâzı rivâyetlerinde: «**Allah karınlarını ve kabirlerini ateşle doldursun.**» şeklinde geçer. Buna benzer değişik ifâdeli rivâyetler de vardır. Fıkra, müşrikler için bir bedduadır. Mâzi fi'liyle gelişi, bedduânın kabûl edilmesinin kuvvetle umulduğuna alâmettir.

Tıybî fıkrayı şöyle yorumlamıştır: Yâni Allah, müşrikleri dünya ve âhirette ateşle ta'zib eylesin. Hem dünyada hem âhirette onlara azab versin.

Bâzıları da, bedduâ ile kasdedilen mânâ şudur: Allah, dünyada evlerini tahrib ettirmek, mallarını tâlan ettirmek ve çoluk çocuklarını esir ettirmekle ta'zib eylesin. Ölümlerinden sonra da kabirleri ateşle dolup taşsın, demişlerdir.

Diğer bir kısım âlimler: Müşrikler için istenen dünya ateşinden maksad ateş gibi, dayanılması çok zor olan çeşitli belâlara çarpılmalarıdır, demişlerdir.

Yukarıda belirtilen yorumların hangisi olursa olsun Allah, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bedduâsını kabul buyurarak müşrikleri Dünya'da çeşitli felâketlere uğratmıştır. Kâfir olarak ölmekle ebedî azaba da müstehak kılınmışlardır.

Hadîste belirtildiği gibi Hendek savaşı yüzünden ikindi namazı kazâya bırakılmıştır. Ahmed ve Nesâî'nin rivâyetlerine göre Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: 'Müşrikler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i öğle, ikindi ve akşam namazından alıkoydular. Müslümanlar geceleyin bu namazları kılabildiler. Bu olay, korku hâlinde yaya veya binek üzerinde yürürken namaz kılınabileceğine dâir ilâhî emir gelmeden önce vuku bulmuştur.'

Tirmizi ve Nesâî'nin İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiklerine göre; 'Müşrikler, Hendek günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i dört vakit namazından alıkoymuşlar ve geceden, Allah'ın dilediği bir süre geçtikten sonra bu namazlar kılınmıştır.' Fakat yatsı namazı zamanı çıkmadığı için kazâya bırakılan namaz sayısı dört değil, üçtür.

Buhâri ve Müslim'in Ali ve Câbir'den rivâyet ettiklerine göre Hendek günü yalnız ikindi namazı kaçırılmıştır. Bunun için İbnü'l-Arabi, rivâyetler arasında tercih yolunu tutarak: Sahih olanı yalnız ikindi namazının kazaya bırakıldığına dâir Ali ve Câbir'in rivâyetidir, demiştir.

Nevevi, rivâyetler arasını şöyle bulmuştur: Hendek vak'ası bir kaç gün devam etmiş, bâzı günlerde şu namaz, bâzı günlerde bu namaz veya o namaz kazâya kalmıştır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazı kazâya bırakması muhtemelen kasten olmuştur. Henüz korku namazı âyetleri inmediği için düşmanla meşguliyet, namazı bilerek kazâya bırakmak için meşrû bir özür sayılmış olur. Düşmanla meşgûliyeti dolayısıyla namazı unutmuş olması muhtemeldir. Müslim'in rivâyetinde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kazâya bıraktığı ikindi namazını akşam ile yatsı arasında kılmıştır.

Bugün ise, savaş için vakit namazını kazâya bırakmak câiz değildir. Duruma göre korku namazını kılmak mecburiyeti vardır.

HADİSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Kederler diyârı olan Dünya hayatında kâfirin müslümana eziyet edebilmesi mümkündür.

2 — Peygamberliğe noksanlık getirmeyen beşerî ârızaların Peygamber'de husûle gelmesi mümkündür.

3 — Zâlim adama, yaptığı zulme uygun bir cezaya çarptırılması için bedduâ etmek câizdir.

4 — Orta namaz ikindi namazıdır.

5 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve arkadaşları, düşmanla meşgûliyetleri dolayısıyla ikindi namazını kazâya bırakmışlardır. Çünkü korku namazı emri, henüz gelmemişti.

٦٨٥ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ،
عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الَّذِى تَفُوتُهُ صَلَاةُ الْعَصْرِ ، فَكَأَنَّمَا وُتِرَ
أَهْلَهُ وَمَالَهُ » .

TERCEMESİ

685) "... (Abdullah) İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir:

«İkindi namazını kaçıran kimse ehli ve malı kaçırılmış gibidir.»

İ Z A H I

Bu hadîsi B u h â r î, M ü s l i m, E b û D â v û d ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin; وُتِرَ أَهْلَهُ وَمَالَهُ cümlesindeki fiil, binâ-i Meçhul olarak okunup «ehil» ve «mal» kelimeleri mensub yâni üstünlü okunarak «vütire» fiilinin ikinci mef'ulu veya cer harfinin atılmasıyla mensub olduğu söylenebilir. İkinci, mef'ul olduğu halde hadîsin mânâsı şu olur: İkindi namazını kaçıran adam, sanki ehli ve malı eksiltilmiştir. Artık kimsesiz ve malsız kalmış olur. Bu yüzden ehlinin ve malının gitmesinden kaçındığı gibi kişi, ikindi namazını kaçırmaktan sakınsın. İkinci ihtimale göre hadîsin mânâsı şöyle olur: İkindi namazını kaçıran kimse, sanki ehli ve malı hakkında bir musîbete düçar olmuştur. Yukarıda yazılı cümledeki «Ehil» ve «mal» kelimelerinin «Vütire» fiiline nâib-i fâil olarak merfu' (ötüreli) okunması câizdir. Buna göre hadîsin mânâsı şöyle olur: İkindi namazını kaçıran kişi, sanki ehli ve malı kendisinden alınmıştır.

El-Fetih'te: Mevtur: Göz göre göre ehli ve malı elinden alınan kimseye denir. Bu şekilde ehil ve malın alınmasının kederi daha şiddetli olduğu için, ikindi namazını kaçıran kişi buna benzetilmiştir. Çünkü mal ve ehli alınan kişi, iki yönden kederlidir. Birisi malının alınması kederi; diğeri de intikam alma isteğine âit ızdırabtır. İkindi namazını kaçıranın da iki kederi bulunur. Birisi büyük bir günaha girmiş olma kederidir. Diğeri de namazın büyük sevabını kaçırmış olma kederidir, denmiştir.

İ b n - i A b d i ' l - B e r r de: Lügat ehlince ve fıkıhçılarca mânâsı şudur: İkindi namazını kaçıran kişi, malı ve ehli ile ilgili olarak başına öyle ağır bir musibet gelmiş ki, ancak intikamını almakla teselli bulacak kimse gibidir. Bu adamın başında iki keder toplanır. Birisi musibet kederidir. Diğeri de intikam alma hasretidir, demiştir.

D â v û d i ise: Hadîsin mânâsı şudur; İkindi namazını kaçıran kişi, ehlini ve malını kaybetmiş gibidir. Artık çok kederli, pişman ve hasretli olması gerekir, demiştir.

El-Menhel yazarı, bu nakilleri yaptıktan sonra: Bence hepsi muhtemeldir. Hepsinin kasdedilmiş olmasına bir engel yoktur. İkindi na-

mazını kaçırmaktan maksad, güneş batıncaya kadar kılmamaktır. Suhnun ve Asîli böyle demişlerdir. İbn-i Cüreyc'den rivâyet edildiğine göre kendisi: İkindi namazını kaçırmak güneşin batmasıyla mı olur? diye Nâfi'e sormuş; Nâfi' de: Evet, demiştir. Râvi fıkıhçı olduğu zaman onun yorumu başkasının yorumundan evlâdır. Ebû Dâvûd, Evzâi'nin: İkindi namazını kaçırmak Güneş sararıncaya kadar kılmamakla gerçekleşir, dediğini rivâyet etmişse de her halde Evzâî'ye göre Güneş'in sararmasıyla ikindi vakti çıktığı için böyle demiştir.»

Hadîsteki tehdit, ikindi namazını unutarak kaçırana da şümullü müdür?

El-Menhel yazarı, bu hususta da şu ma'lumatı verir:

«Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır:

Sâlim bin Abdillah bin Ömer: Bu tehdit, unutarak ikindiyi kaçıran hakkındadır, demiştir. Tirmizî de buna temayül etmiştir. Çünkü bu hadîs için açtığı bâbın başlığını şöyle düzenlemiştir: '**İkindi vaktinden sehv hakkında gelen hadîsler bâbı.**'

Dâvûdî: Bu tehdit, ikindi namazını kasden kaçıran hakkındadır, demiştir. Nevevî de bu görüşü benimsemiştir. Zâhir olanı da budur.

Cumhûra göre ikindi namazının kaçırılmaması için âzami itina gösterilmek üzere bu tehdit buyurulmuştur.

Tehdit yalnız ikindi namazını kaçırmaya mı mahsustur?

Hadîsin zâhirine göre mezkûr tehdit, ikindi namazını kaçırmaya mahsustur.

Nevevî, Müslim'in şerhinde şöyle der: İbn-i Abdi'l-Berr: Diğer namazların, ikindi namazının hükmüne tâbi olması muhtemeldir. Birisi ikindi namazını sorduğu için, hadiste ikindi namazının ismi geçmiş olabilir. Yâhut ikindi namazı zikredilmekle diğer namazlara da dikkat çekilmiş olabilir, demiştir. Fakat İbn-i Abdi'l-Berr'in dediğine îtiraz edilebilir. Çünkü şer'î hüküm, ikindi namazı hakkında vârid olmuştur. Hükmün illeti belirtilmemiştir. Başka namazlar, şüpheyle ona tâbi tutulamaz. Biz şer'î hükmün illetini tanıdığımız ve hakkında nass bulunan mesele ile, hakkında nass bulunmayan mesele o illete ortak oldukları takdirde hakkında nass bulunmayan meseleyi nass bulunan meseleye kıyaslamak ve hükmüne tâbi tutmak mümkündür.

HADİSİN FIKIH YÖNÜ

İkindi namazını kaçırmak büyük bir tehdidi mucibtir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu, âile efradını ve malını kaybedene benzetmiştir. Bu benzetme bizim anlayışımıza yakınlığı dolayısıyla buyurulmuştur. Hakikatta ikindi namazını kaçıranın azabı daha şiddetlidir.

٦٨٦ — حدثنا حَفصُ بنُ عَمرو . ثنا عَبدُ الرَّحمٰنِ بنُ مَهدِيٍّ . ح وحَدَّثنا يَحيَى ابنُ حَكِيمٍ . ثنا يَزِيدُ بنُ هَارُونَ قَالَا : ثنا مُحَمَّدُ بنُ طَلحَةَ ، عَن زُبَيدٍ ، عَن مُرَّةَ ، عَن عَبدِ اللهِ ؛ قَالَ : حَبَسَ المُشرِكُونَ النَّبِيَّ ﷺ عَن صَلَاةِ العَصرِ ، حَتَّى غَابَتِ الشَّمسُ . فَقَالَ « حَبَسُونَا عَن صَلَاةِ الوُسطَى . مَلَأَ اللهُ قُبُورَهُم وَبُيُوتَهُم نَارًا » .

TERCEMESİ

686 "... Abdullah (İbn-i Mes'ud *(Radıyalâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Müşrikler, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i güneş batıncaya kadar ikindi namazından alıkoydular. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Onlar bizi orta (ikindi) namazından alıkoydular. Allah, onların kabirlerini ve evlerini ateşle doldursun.» buyurdu."

Müslim'in de rivâyet ettiği bu hadis Ali (Radıyallâhü anh)'nin (684 nolu) hadisine benzer ve aynı hükümleri ihtiva eder.

(٧) باب وقت صلاة المغرب

7 — AKŞAM NAMAZININ VAKTİ BÂBI

٦٨٧ — حدثنا عَبدُ الرَّحمٰنِ بنُ إِبرَاهِيمَ الدِّمَشقِيُّ . ثنا الوَلِيدُ بنُ مُسلِمٍ . ثنا الأَوزَاعِيُّ . ثنا أَبُو النَّجَاشِيِّ ؛ قَالَ : سَمِعتُ رَافِعَ بنَ خَدِيجٍ يَقُولُ : كُنَّا نُصَلِّي المَغرِبَ عَلَى عَهدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فَيَنصَرِفُ أَحَدُنَا وَإِنَّهُ لَيَنظُرُ إِلَى مَوَاقِعِ نَبلِهِ .

حدثنا أَبُو يَحيَى الزَّعفَرَانِيُّ . ثنا إِبرَاهِيمُ بنُ مُوسَى ، نَحوَهُ .

TERCEMESİ

687) "... Râfi' bin Hadic *(Radıyalâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayatta iken akşam namazını kılardık. Sonra birimiz namazdan çıkar da attığı okların düştüğü yerleri görürdü."**

Bize Ebû Yahyâ Ez-Za'ferânî tahdis etti. (O da dedi ki :) **Bize İbrâhim bin Mûsa bu hadîsin mislini tahdis etti.**

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî, Müslim ve Beyhaki de rivâyet etmişlerdir. Hadîsin benzerini, Ebû Dâvûd, Enes bin Mâlik'ten; Nesâi, Eslem kabîlesine mensub bir sahâbîden; Ahmed de Ensar'dan bir cemâattan rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, akşam namazını erken kıldığına ve akşam namazında kısa sûreler okuduğuna delâlet eder. Çünkü erken kılmasaydı ve kısa sûrelerle yetinmeseydi, namazdan çıkanların, attıkları okların düştüğü yerleri görebilmeleri mümkün değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in genellikle böyle yaptığı umulur. Bu nedenle akşam namazında A'raf veyâ Sâffât veyâ Duhân veyâ Tûr veyâ Mürselât sûresini okuduğuna dâir sâbit olan rivâyet, bu hadîse muhalif düşmez. Çünkü bâzen böyle yapıyormuş. Bâzen de akşam namazını şafağın batmasına yakın bir zamana kadar tehir ettiğine dâir rivâyetin durumu da böyledir. Yâni bâzen câizliğini beyan etmek için akşam namazını tehir ediyormuş.

Hadîs, merfu' hükmündedir. Müslim, Ebû Dâvûd ve diğer bâzı rivâyetlerde hadîsin metni meâlen şöyledir :

«**Biz akşam namazını Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile berâber kılardık. Sonra birimiz namazdan çıkar da attığı okların düştüğü yerleri görürdü.**»

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Hadîs, akşam namazının erken kılınmasının meşrû olduğuna delâlet eder. Ve yukarıda anlatıldığı gibi zamm-i sûrenin kısa olmasının matlub olduğuna zımnen delâlet eder.

٦٨٨ – حدثنا يعقوب بن حميد بن كاسب. ثنا المغيرة بن عبد الرحمن، عن يزيد ابن أبي عبيد، عن سلمة بن الأكوع؛ أنه كان يصلى مع النبي ﷺ المغرب إذا توارت بالحجاب.

TERCEMESİ

688) "... Seleme bin El-Ekvâ' *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Güneş (ufuk) perdesiyle gizlendiği zaman, kendisi akşam namazını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile kılarmış."

İZAHI

Bu hadisi; Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî, birbirine yakın lafızlarla rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, hadîsin hasen - sahîh olduğunu söylemiştir.

Hadîste geçen «Hicab» kelimesinin asıl mânâsı örtü ve perdedir. Burada ufuk kasdedilmiştir. Çünkü ufuk, perde gibi Güneş ile bakanlar arasına girer ve Güneş, onun arkasında gizlenmiş olur.

Tirmizî, Seleme (Radıyallâhü anh)'nin hadisini rivâyet edip hasen - sahîh olduğunu söyledikten sonra şöyle der: 'Sahâbîlerin ve tâbiîlerin ilim ehlinin çoğu, akşam namazının erken kılınmasını tercih ederek, tehirini mekruh görmüşlerdir. Hattâ âlimlerin bir kısmı: Akşam namazı için tek bir vakit vardır, demişlerdir.'

Tirmizî'nin şerhi Tuhfetü'l-Ahvezî'de bu konuda şu ma'lumat vardır:

'Selef âlimleri, akşam namazının bir veya iki vakte sahip olduğu husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Şâfii ve İbnü'l-Mübârek akşam namazının tek vaktinin olduğunu, onun da ilk vakti olduğunu söylemişlerdir. Âlimlerin ekserisi: İki vakit vardır. Vaktin başlangıcı Güneş'in tamamen battığı andır. Vaktin sonu da, kırmızı şafakın kaybolmasıdır, demişlerdir. Şâfiî ve İbnü'l-Mübârek, Cibrîl (Aleyhisselâm)'in hadîsine dayanmışlar. Çünkü Cibrîl (Aleyhisselâm), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selem)'e namaz vaktini bildirmek için inip Peygamber (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem)'e namaz kıldırdığı her iki günde de akşam namazını ilk vaktinde kıldırmıştır.

Kırmızı şafakın batışına kadar akşam namazı vaktinin devam ettiğine hükmeden ve çoğunluk teşkil eden âlimler M ü s l i m ' in ve başkalarının rivâyet ettikleri İ b n - i Ö m e r ve E b û M û s a ' nın hadîslerini delîl göstermişlerdir. Bu iki hadîs, akşam vaktinin şafakın batışına kadar devam ettiğine delâlet eder. Bu görüş haktır. Çünkü C i b r î l (Aleyhisselâm)'in hadîsi M e k k e ' de buyurulmuş, bu iki hadîs bilâhere irad edilmiştir. N e v e v î , M ü s l i m ' in şerhinde İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in hadîsini açıklarken: Bu ve bundan sonraki hadîsler, akşam vaktinin şafakın batışına kadar devam ettiğini sarahaten bildirmişlerdir. Mezhebimizi nakleden cumhur yanında bu kavil, mezhebimizin zayıf bir görüşüdür. Bizim Ş â f i î âlimlerimizin cumhuru: Mezhebimizin sahîh kavline göre akşam namazının tek vakti vardır. O da Güneş battıktan sonra, bir adamın abdest alıp avretini örtmesi, ezan okunması ve ikamet etmesi iki rek'at hafif sünnet kılması, bundan sonra akşam farzına durması ve tesbih edip, akşam farzından sonraki sünneti kılması için geçen süredir. Akşam farzı bu süreden sonraya bırakıldığı takdirde kazâya kalmış olur, demişlerdir. Lâkin Muhakkik arkadaşlarımız şafak batıncaya kadar akşam namazı vaktinin devam ettiğine dâir kavli tercih etmişlerdir. Sahîh olan Ş â f i î mezhebinin bu görüşüdür. Başka bir deyimle doğrusu budur, başkası değildir. C i b r î l (Aleyhisselâm)'in akşam namazını iki günde de ilk vakitte kıldırdığı noktasına gelince, buna üç şekilde cevap verilir:

1 — C i b r î l (Aleyhisselâm), öğle namazı hâriç, diğer dört namazın ihtiyar vakitlerini açıklamakla yetinmiş, ihtiyar vaktinden sonra devam eden ve namaz kılmanın sahîh olduğu cevaz vaktini beyan etmemiştir.

2 — C i b r î l (Aleyhisselâm)'in hadîsi, M e k k e ' de, namazın farz kılındığı esnada buyurulmuştur. Akşam vaktinin şafakın batışına kadar devam ettiğini bildiren hadîsler, bilâhere M e d î n e ' - de buyurulmuştur. Bu sebeple, bunlara dayanmak vâcibtir.

3 — Bu hadîslerin senedleri C i b r î l (Aleyhisselâm)'in hadîsine âit senedden çok daha sıhhatlidir. Bu nedenle bunlara öncelik verilmesi vâcibtir.

Müellifimizin 667 nolu hadîsinde, namaz vakıtlerini soran adama «Bizimle iki gün namaz kıl.» buyuran Peygamber (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem)'in akşam namazını ilk gün güneş batınca kıldırdığı, ikinci gün ise şafak batmadan önce kıldırdığı bildirilmiştir. Bu da akşam namazı vaktinin şafakın batışına yakın bir zamana kadar devam ettiğine delâlet eder.

Bu hadîs de bir önceki hadîs gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in akşam namazını erken kıldırdığına delâlet eder.

Bu hadîs de merfu' hükmündedir.

٦٨٩ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى . أَنْبَأَنَا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنِ الْأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنِ الْعَبَّاسِ ابْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تَزَالُ أُمَّتِي عَلَى الْفِطْرَةِ مَا لَمْ يُؤَخِّرُوا الْمَغْرِبَ حَتَّى تَشْتَبِكَ النُّجُومُ » .

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ بْنُ مَاجَةَ : سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ يَحْيَى يَقُولُ : اضْطَرَبَ النَّاسُ فِي هٰذَا الْحَدِيثِ بِبَغْدَادَ . فَذَهَبْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ الْأَعْيَنُ إِلَى الْعَوَّامِ بْنِ عَبَّادِ بْنِ الْعَوَّامِ . فَأَخْرَجَ إِلَيْنَا أَصْلَ أَبِيهِ . فَإِذَا الْحَدِيثُ فِيهِ .

في الزوائد : إسناده حسن . ورواه أبو داود من حديث أبي أيوب .

TERCEMESİ

689) "... Abbâs bin Abdilmuttalib *(Radıyalâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir :

Seleme bin El-Ekva (R.A.)'ın Hal Tercemesi

Seleme bin Amr bin El-Akva bin Sinan bin Abdillah El-Eslemî Ebû Müslim sahâbîdir. El-Ekva onun dedesinin lâkabıdır. Bey'atü'r-Rıdvân'da bulunmuş ve o gün üç defa Peygamber (S.A.V.)'e biat etmiştir. İlk biat edenler arasında biat ettikten sonra orada bulunan sahâbîlerin takriben yarısına yakını biat ettikten sonra tekrar cemâatın içerisine girerek biat etmiş ve en son biat edenler arasına katılarak üçüncü defa biatta bulunmakla üç defa bu yüce şerefe erişmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den yetmiş yedi hadis rivâyet etmiştir. Buhârî ve Müslim 16 hadisini müttefikan, Buhârî 5, Müslim de 7 hadîsini münferiden rivâyet etmişlerdir. Râvileri oğlu İyâs, Zeyd bin Eslem, Ebû Seleme bin Abdirrahman, Yezid bin Ebî Hubeyd ve bir çok zatlardır. Kendisi kahraman, nişancı, iyilik sever ve çok hayır yapan biriydi. Koşarken atları bile geçtiği söylenmiştir. Hicretin 74. yılı Medîne'de vefat etmiştir. (El-Menhel : Cild 3, Sah. 240)

«**Benim ümmetim, yıldızların iştibâkine** (çoğalıp birbirine karışıncaya) **kadar akşam namazını geciktirmedikçe fıtrat üzerinde olacaktır.**»

(Müellifimiz) **Ebû Abdillah bin Mâcete demiştir ki : Ben** Muhammed **bin Yahyâ'yı şöyle derken dinledim : Bağdat'ta bu** hadis **hakkında halk birbirine girdi. Bunun üzerine ben ve Ebû** Bekir El-A'yan **beraberce hadîs râvisi Abbâd bin El-Avvâm'ın oğlu** El-Avvâm'a gittik. **Kendisi bize babasına âit orjinalı çıkardı. Baktık ki bu hadis** onda **mevcuttur.**"

Not : **Zevâid'de hadisin isnadının sahih olduğu** ve **Ebû** Dâvûd'un bunu **Ebû Eyyûb'dan rivâyet ettiği bildirilmiştir.**

İ Z A H I

Bu **hadîsi** İ b n - i H u z e y m e ve D â r i m i de A b b â s (Radıyallâhü **anh**)'dan rivâyet etmişlerdir. Bunun bir benzerini E b û D â v û d, A h m e d ve E l - H â k i m de E b û E y y û b (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

Hadîste geçen «**Yıldızların iştibâki**»nden maksad çok yıldızın görülmesi ve çokluğu dolayısıyla birbirine karışmasıdır. Bununla, ortalığın kararması kasdedilmiştir.

Fıtrat : Kelimesi ile sünnet, hak dîn ve istikâmet muraddır.

Bu hadis de akşam namazını erken kılmanın önemini ve ortalık iyice kararıp çok sayıda yıldızlar görülünceye kadar geciktirmenin sünnete aykırı olduğunu belirtmektedir.

E b û D â v û d ' un rivâyeti şöyledir : U k b e b i n Â m i r, M ı s ı r vâlisi iken, E b û E y y û b (Radıyallâhü anh) oraya varıyor. Vâli U k b e , akşam namazını (yıldızların iştibâkine kadar) geciktirince, E b û E y y û b ona doğru kalkarak : Yâ U k b e ! Bu namaz nedir? diye onun bu hareketini kınamış, U k b e de : Meşgul edildik, diye cevap verince E b û E y y û b ona : Sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu işitmedin mi? diyerek şu meâldeki hadîsi buyurdu :

«**Benim ümmetim, akşam namazını yıldızların iştibâkine kadar geciktirmedikçe hayırlı veya fıtrat üzerinde olacaktır.**» «**...hayırlı veya fıtrat...**» tâbiri, râvinin şüphesinden ileri gelmiştir.

HADİSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Akşam namazına erken durmak müstahabtır.

2 — Yıldızların iştibâkine kadar tehir etmek mekruhtur.

3 — Tehiri, hayrın gitmesine; acele edilmesi de, hayrın kazanılmasına sebeptir.

R â f ı z î l e r yıldızların iştibâkine kadar akşam namazını geciktirmeyi müstahab kılmışlardır. İcmâ' ve bu bâbtaki hadîsler, onların iddiâsını reddetmiştir.

(٨) باب وقت صلاة العشاء

8 — YATSI NAMAZININ VAKTİ BÂBI

٦٩٠ — حدثنا هشام بن عمار . ثنا سفيان بن عيينة ، عن أبي الزناد ، عن الأعرج ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ قال «لولا أن أشق على أمتي لأمرتهم بتأخير العشاء».

TERCEMESİ

690) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Ümmetime güçlük yüklemek korkusu olmasaydı, yatsı namazını tehir etmelerini emredecektim."

٦٩١ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو أسامة وعبد الله بن نمير ، عن عبيد الله ، عن سعيد بن أبي سعيد ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ «لولا أن أشق على أمتي لأخرت صلاة العشاء إلى ثلث الليل أو نصف الليل» .

TERCEMESİ

691) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

Ümmetime meşakkât yüklemek endişesi olmasa idi, yatsı namazını gecenin üçte birisine veyâ yarısına tehir edecektim.»"

İ Z A H I

667 nolu B ü r e y d e hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, yatsı namazını ilk gün şafak battığı zaman kıldığı, ikinci gün de gecenin üçte biri geçtikten sonra kıldığı bildirilmişti.

Âlimler, bu sürenin yatsı namazının ihtiyar vakti olduğunu ve tan yeri ağarıncaya kadar, yatsı vaktinin devam ettiğini bildirmişlerdir.

Şafak'ın batmasıyla yatsı vaktinin girdiği hükme bağlanmıştır. Söz konusu şafakın kırmızı şafak mı, beyaz şafak mı olduğu husûsunda ihtilâf vardır. Tirmizî'nin şerhi **Tuhfetü'l-Ahvezî «Namaz vakitleri bâbı»**nda şöyle der:

«Hadîste geçen şafaktan maksad, en meşhur kavle göre kırmızı şafaktır. El-Kârî böyle demiştir. Nevevi de Müslim'in şerhinde: 'Şafak ile kırmızı olanı kasdedilmiştir. Şâfiî'nin ve fıkıhçıların cumhuru ile lügat ehlinin çoğunun görüşü budur. Ebû Hanîfe, El-Müzenî ve fıkıhçılar ile lügat ehlinden birer cemâat: Maksad beyaz şafaktır, demişlerdir. Seçkin ve kuvvetli olanı birincisidir.' demiştir.

Ebû Hanîfe'nin arkadaşları Ebû Yûsuf ile Muhammed de: Şafak kırmızılıktır, demişlerdir. Ebû Hanîfe'den de böyle bir rivâyet vardır. Hattâ **En-Nehr** sâhibi: İmam-ı Â'zam buna rücû' etmiştir, der. **Ed-Durr** yazarı da: Ebû Yûsuf ile Muhammed şafak kırmuzlıktır, demişler; İmam-ı Â'zam da buna rücu' etmiştir. Nitekim **El-Mecma'** ve başka kitabların şerhlerinde bu durum belirtilmiştir. Onun için: Hanefi mezhebinin görüşü budur, demiştir. **Sadrü'ş-Şerîa** da: 'Bununla fetvâ verilir. Şüphesiz kuvvetli ve muhtar mezheb, kırmızılığın şafak olduğudur. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet ettiği: **«Şafak kırmızılıktır.»** hadîsi buna delâlet eder. Darekutnî, bunu rivâyet etmiş, İbn-i Huzeyme de sahîh olduğunu bildirmiş, başkası ise hadîsi İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den mevkuf olarak rivâyet etmiştir.

Muhammed bin İsmâil El-Emîr de **Sübülü's-Selâm**'da: Şafakın mahiyeti lügat meselesidir. Bu husustaki mercî, lügat ehlidir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), lügat ehlinden ve arapların beynidir. Bu nedenle hadîs, ona mevkuf da olsa onun sözü hüccettir, demiştir.' der.»

Ebû Hüreyre'nin ikinci hadîsini Ahmed ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. Onun her iki hadîsi de yatsı namazını tehir etmenin daha sevab olduğuna delâlet eder.

Âlimler, yatsı namazının tehir edilmesinin mi yoksa ilk vaktinde kılınmasının mı daha sevab olduğu husûsunda iki görüş beyan

etmişlerdir. Her iki görüş de Selefe âit meşhur iki yoldur. Âlimlerden bir cemâat tehire âit hadîslere dayanarak geciktirmenin daha sevab olduğunu söylemiştir. Diğer grup: Yatsı namazını erken kılmak daha efdaldır, demiştir. Delilleri de şudur : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) umumiyetle erken kılardı. Bâzen bir özür veya meşguliyeti dolayısıyla yahut da câizliği beyan için geç kılardı. Eğer tehiri daha fazîletli olsa idi meşakkat olsun olmasın buna devam edecekti.

İkinci görüş şöyle reddedilmiştir. Eğer bu hususta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalnız fiili durumu olsaydı beyan ettikleri gerekçe tam sayılırdı. Halbuki bu hususta kavlî hadîsler de vardır. İbn-i Mâceh ve Tirmizî'nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri mezkûr hadîsler gibi.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsi yatsı namazını tehir etmenin daha efdal olduğuna ve meşakkat dolayısıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devamlı olarak tehir etmediğine delîldir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fiili, bu kavlî hadîslerine muârız değildir. İlk vaktin fazîleti hakkında vârid olan hadîsler bu husustaki hadîslerle tahsis edilmişlerdir. Yâni yatsı namazı müstesna kılınmıştır.

Buhârî, Müslim, Nesâî ve Ebû Dâvûd'un Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsı namazını cemâat çok olunca erken kıldırırdı. Az olunca geciktirirdi. Ebû Dâvûd, bu hadîsi «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz vakitleri» başlıklı bâbta rivâyet etmiştir. Hadîs uzundur. Yatsı namazı ile ilgili fıkrayı yukarıda naklettik.

El-Menhel yazarı, Câbir'in hadîsi ile ilgili olarak İbn-i Dakiki'l-Iyd'in şöyle dediğini nakletmiştir:

'Yatsı namazı husûsunda fıkıhçılar ihtilâf etmişlerdir. Fıkıhçıların bir kısmı: Yatsı namazını erken kılmak daha efdaldır, demişlerdir. Şâfiî'nin mezhebinin zâhiri budur.

Bir grup fıkıhçı: Tehiri efdaldır, demiştir.

Başka grup fıkıhçı: Cemâat toplanmış ise erken kılmak efdaldır. Cemâat geç toplanırsa geciktirmek efdaldır, demiştir. Mâlikîler'den, rivâyet olunan bir kavil böyledir. Onların mesnedi bu hadîstir.

Diğer bir kısım fıkıhçılar: Durum, mevsimlere göre değişir. Kışın ve Ramazan ayında tehir edilmeli, sâir zamanlarda erken kılınmalıdır. Kışın tehir edilmesinin daha sevab oluşunun hikmeti, gecelerin uzunluğu ve yatsı namazından sonra konuşmanın mekruhluğudur.

Tirmizî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin ikinci hadîsini rivâyet ettikten sonra, bunun hasen - sahîh olduğunu söylemiş ve: Ashab ile tâbiîlerin âlimlerinin ekserisi yatsı namazını tehir etmenin daha sevab olduğu görüşündedirler. Ahmed ve İshak da bununla hükmetmişlerdir, demiştir.

Tirmizî'nin şerhi **Tuhfetü'l-Ahvezî** de hadîsin «**Gecenin üçte birisine veyâ yarısına...**» tâbiri ile ilgili olarak şöyle denmiştir: «Bu tâbir, râvinin tereddüdünden ileri gelebilir. Bâzıları: Yazın gecenin üçte birisine, kışın da gecenin yarısına tehir edilmesi muraddır, demişlerdir.

El-Hâfız: 'Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsine göre yatsı namazını tehir edebilen ve fazla uykusu olmayanlar için tehir daha efdaldır. Nevevî de Müslim'in şerhinde bu görüşü benimsemiştir. Şâfiî olan ve olmayan hadîs ehlinin çoğu bu kavli seçmişlerdir. İbnü'l-Münzir, El-Leys'ten ve İshak'tan naklettiğine göre bu iki âlim de yatsı namazının gecenin üçte birisine kadar tehirini müstahab görmüşlerdir. Tahavî de, gece yarısına bırakılmasının müstahab olduğunu söylemiştir. Mâlik, Ahmed ve Sahâbilerin ekserisi ile tabiîlerin çoğu bununla hükmetmişlerdir. Şâfiî'nin cedid kavli budur. Kadim kavline göre erken kılmak daha efdaldır. Kadim kavlinin tercih edildiği yerlerden birisi de burasıdır. Delîl bakımından tercihe şâyan kavil yatsının tehir edilmesidir. Cemâat ve ortam bakımından bâzen tehir etmek, bâzen de erken kılmak efdaldır.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinde geçen: «...emredecektim.» ifâdesi ile, uygulaması mecburî olan vücub emri kasdedilmiştir. Yâni: «Ümmetime güçlük yükleme endişesi olmasaydı, yatsı namazını tehir etmeyi onlara vâcib kılardım.» denmek istenmiştir. Şu hâlde tehir etmek vâcib değildir. Bunun vâcib olmayışı tehirin müstahablığına engel teşkil etmez.»

٦٩٢ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . ثنا خَالِدُ بْنُ الْحرثِ . ثنا حُمَيْدٌ ؛ قَالَ : سُئِلَ أَنسُ
ابْنُ مَالِكٍ ، هَلِ اتَّخَذَ النَّبِيُّ ﷺ خَاتَمًا ؟ قَالَ : نَعَمْ . أَخَّرَ لَيْلَةً صَلَاةَ الْعِشَاءِ إِلَى قَرِيبٍ

مِنْ شَطْرِ اللَّيْلِ . فَلَمَّا صَلَّى أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ ، فَقَالَ « إِنَّ النَّاسَ قَدْ صَلَّوْا وَنَامُوا .
وَإِنَّكُمْ لَنْ تَزَالُوا فِي صَلَاةٍ مَا انْتَظَرْتُمُ الصَّلَاةَ » .
قَالَ أَنَسٌ : كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى وَبِيصِ خَاتَمِهِ .

TERCEMESİ

692) "... Humeyd *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **yüzük kullandı mı, diye Enes bin Mâlik** (Radıyallâhü anhâ)'e **sorulmuş;** Enes (Radıyallâhü anh)'**de :**

— **Evet.** (Yüzük kullanmıştır.) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir gece yatsı namazını gece yarısının yakınına kadar tehir etti. Sonra namaz kıldırınca mübârek yüzünü bize çevirdi ve :**

«**Şüphesiz halk namaz kılmış ve uyumuştur. Sizler şüphesiz namazı beklediğiniz sürece, namaz içinde** (sayılır)**siniz.» buyurdu.** Enes (Radıyallâhü anh) : **Onun** (gümüş) **yüzüğünün parıltısı hâlâ gözümün önündedir, demiştir."**

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî ve Müslim de rivâyet etmişlerdir. Müslim'in rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzüğünün gümüş olduğu ve Enes (Radıyallâhü anh)'in : «**Yüzüğünün parıltısı hâlâ gözümün önündedir.**» dediğinde sol elinin parmağını kaldırdığı belirtilmiştir. Bu işaret, yüzüğün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in büyük parmağında olduğunu göstermektedir.

Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yatsı namazını gece yarısına doğru geciktirdiğine ve cemâatla namaz kılmak için beklenen sürenin tamamının namazla geçirilmiş gibi sevab olduğuna delâlet eder. Ayrıca gümüş yüzük takınmanın câiz olduğuna delâlet eder. Bu hususta ümmetin icmâı vardır. Hattâ gümüş yüzüğün kullanılmasının erkekler için sünnet olduğuna delîl olduğu da söylenebilir.

٦٩٣ – حدثنا عمران بن موسى الليثي . ثنا عبد الوارث بن سعيد . ثنا داود بن أبي هند ، عن أبي نضرة ، عن أبي سعيد ؛ قال: صلى بنا رسول الله ﷺ صلاة المغرب . ثم لم يخرج حتى ذهب شطر الليل . فخرج ، فصلى بهم ثم قال « إن الناس قد صلوا وناموا . وأنتم لم تزالوا في صلاة ما انتظرتم الصلاة ، ولولا الضعيف والسقيم أحببت أن أؤخر هذه الصلاة إلى شطر الليل » .

TERCEMESİ

693) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize akşam namazını kıldırdı. Sonra (eve giderek) gecenin yarısı geçinceye kadar çıkmadı. Bundan sonra çıkarak cemâata namaz kıldırdı ve namazdan sonra:

«Şüphesiz halk (yatsı) namazını kılmış ve uyumuştur. Sizler namazı intizâr ettiğiniz müddetçe hep namazdasınız (demektir.) Eğer (insanlardan) zayıf ve hasta olmasaydı bu namazı (yatsıyı) gece yarısına tehir etmeyi arzulayacaktım.» buyurdu."

İZAHI

Bu hadîsi Ahmed, Nesâî, Ebû Dâvûd, Beyhaki ve İbn-i Huzeyme de rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin: «Halk, namazını...» fıkrasındaki halktan maksad, o gece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber yatsı namazını kılmaya gelmeyen müslümanlardır.

Cemâatla namaz kılmak için bekliyenlerin, bekledikleri sürenin tamamını namazla geçirilmiş gibi sevab taşıdığı belirtilmiştir. Çünkü namazdan maksad, Allah Teâlâ'ya ibâdet etmektir. İbâdeti beklemek de bir ibâdettir.

«Eğer zayıf ve hasta olmasaydı...» fıkrasıyla şu husus anlatılmak istenmiştir: 'Zayıflık ve hastalık özrü halkta bulunmasaydı ben dâima yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirecektim. Lakin güçlüğün def'i için devamlı olarak geciktirmeyi bıraktım.'

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu fıkrayla, geciktirmenin iki yönden fazîletini beyan buyurmuştur.

1 — Halk namazı beklediği sürece namazda olmuş olurlar.

2 — Namazı gece yarısına tehir etmenin sevabı daha çoktur.

Yukarıda işaret olunan fazîlete rağmen tehire gücü yetmeyen hastaların ve zayıfların durumuna riâyet etmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ekseriyetle yatsı namazını tehir etmemiştir. Çünkü tehir faziletini kazanma yolunda cemâatın çokluğu fazîleti kaçırılmış olacaktı. Cemaatın çokluğu fazîleti, tehirin fazîletinden daha önemlidir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Âlim bildiğini bilmeyenlere öğretmelidir.

2 — Cemâatla namaz kılmak için beklemenin sevabı, namazla meşgul olanın sevabı gibidir.

3 — Zayıf ve hastanın haline riayet etmek ve onlara acımak matlubtur.

4 — Din, kolaylık üzerine kurulmuştur. Onda güçlük yoktur.

5 — Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üstün şefkatini göstermektedir.

(٩) باب ميقات الصلاة فى الغيم

9 — BULUTLU HAVADAKİ NAMAZ VAKTİNİN BÂBI

٦٩٤ – حدثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . قَالَا : ثنا الْوَلِيدُ ابْنُ مُسْلِمٍ . ثنا الْأَوْزَاعِيُّ. حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ أَبِي الْمُهَاجِرِ ، عَنْ بُرَيْدَةَ الْأَسْلَمِيِّ ؛ قَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فِي غَزْوَةٍ . فَقَالَ « بَكِّرُوا بِالصَّلَاةِ فِي الْيَوْمِ الْغَيْمِ ، فَإِنَّهُ مَنْ فَاتَتْهُ صَلَاةُ الْعَصْرِ حَبِطَ عَمَلُهُ » .

T E R C E M E S İ

694) "... Büreyde (bin el-Husaym) el-Eslemî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Biz, bir savaşta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in beraberinde bulunuyorduk. Buyurdular ki:**

«Bulutlu günde namazı erken kılınız. Çünkü ikindi namazını kaçıran kimsenin ameli bâtıl olur.»"

İ Z A H I

Bu hadîsi Buhârî ve Nesâi de rivâyet etmişlerdir. Buhârî'nin rivâyetinde hadis şöyledir:

'**Ebü'l-Melih** (Âmir bin Üsâme el-Hüzelî) (Radıyallâhü anh)'den **rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: Biz, bulutlu bir günde Büreyde** (Radıyallâhü anh) **ile beraber bir savaşta bulunuyorduk. Büreyde** (Radıyallâhü anh) **bize: İkindi namazına** acele **ediniz. Çünkü Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«İkindi namazını (kasden) **terkeden kişinin ameli**(nin sevabı) **şüphesiz bâtıl olmuş** olur.» buyurdu.'

Buhârî'deki rivâyete göre hadîsin **«Bulutlu günde namazı erken kılınız»** fıkrası Büreyde (Radıyallâhü anh)'nin sözüdür. Erken kılınması istenen namaz da ikindi namazıdır.

Sünenimizdeki rivâyete göre bu fıkra da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğudur. Buradaki rivâyette erken kılınması emrolunan namazın hangi namaz olduğu sarahaten bildirilmemiştir. Fakat, gerek ikinci fıkra ve gerekse Buhârî'nin rivâyeti, bununla ikindi namazının kasdedildiğine delâlet eder. Mamafih havanın kapalı olduğu günlerde her namaz vaktinin girdiği kesinlikle bilindikten sonra erken kılınması matlubtur. Çünkü geciktirildiği takdirde, ihtiyar vaktinden çıkarılması veya cevâz vaktinden çıkarılarak kaçırılmasından korkulur.

Sindî bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:

«Namazı erken kılın...» fıkrasının mânâsı şudur: Bulutlu günlerde namaza acele ediniz. Çünkü havanın kapalı olduğu günlerde namazı geciktirmek, tamamen kazaya bırakmaya veya müstahab vakitten çıkarmaya sebebiyet verebilir. Namazı kaçırmak, bilhassa ikindiyi kaçırmak büyük bir musîbettir. **«İkindi namazını kaçıranın ameli bâtıldır.»** fıkrası hakkında şöyle denmiştir: 'Bundan maksad, hakikatan kişinin amelinin bozulması ve sevabının yok olması değil, günahın azametini bildirmektir.'

Bu yorum, küfürden başka hiç bir günahla amelin sevabı gitmez, hükmüne göredir. Lâkin;

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَاتَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ الآيَةَ...

«Ey Mü'minler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden yüksek çıkarmayın ve yek diğerinize bağırır gibi Ona bağırmayınız. Haberiniz olmadan amelleriniz boşa çıkıverir. (Hucurât : 2)» âyetinin zâhirine göre amellerin sevabı, küfürden başka bazı günahlarla gidebilir. İkindi namazını kasden terketmek, amelin gitmesine sebep olan günahlar çeşidinden olabilir.»

(١٠) باب من نام عن الصلاة أو نسيها

10 — UYKUDA KALARAK VEYÂ UNUTARAK NAMAZ KILMAYAN BÂBI

٦٩٥ — حدثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ. ثنا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ. ثنا حَجَّاجٌ. ثنا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الرَّجُلِ يَغْفُلُ عَنِ الصَّلَاةِ أَوْ يَرْقُدُ عَنْهَا . قَالَ « يُصَلِّيهَا إِذَا ذَكَرَهَا » .

TERCEMESİ

695) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre : **Peygamber (Sallallahü aleyhi ve Sellem)'e namazdan gafil kalarak unutan veyâ uyuyakalıp namazı kaçıran adamın durumu sorulmuş. O da :**

«Namazı hatırladığı zaman kılar.» buyurmuştur."

٦٩٦ — حدثنا جُبَارَةُ بْنُ الْمُغَلِّسِ. ثنا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ نَسِيَ صَلَاةً فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا » .

TERCEMESİ

696) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre : **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle buyurdu, demiştir :**

«Kim bir namazı (kılmayı) **unutursa, onu hatırladığında kılsın.»**"

İ Z A H I

Bu hadîsi B u h â r î, M ü s l i m, N e s â î, E b û D â v û d ve T a h a v î de rivâyet etmişlerdir. T i r m i z î de tahriç ederek hasen - sahîh olduğunu söylemiştir. B u h â r î ve E b û D â v û d ' un rivâyetlerindeki hadîsin sonunda :

لَا كَفَّارَةَ لَهَا إِلَّا ذَلِكَ

= «...**Ondan başka keffâreti yoktur.**» fıkrası da mevcuttur. Fıkranın mânâsı : 'Unutulan namazın hatırlandığı zaman kaza edilmesinden başka bir keffareti yoktur.' demektir. Şu halde bâzıları : Unutulan namaz kazâ edilmekle beraber, ertesi gün o namazın vakti girdiğinde tekrar kazâ edilir, demişler ise de bunun tutarsız olduğu anlaşılıyor.

H a t t â b î : 'Fıkradan maksad şudur : Unutulan namazın, kazâ edilmesinden başka, sadaka veyâ benzeri bir keffaretin ödenmesi gerekmez. Halbuki özürsüz olarak Ramazan orucunu tutmayana keffaret gerekir. Hac veyâ umre için ihrama girmiş olan kişi menasikten bir şeyi terkettiği zaman, bâzen keffaret ödemesi gerekir. Namaz bunlar gibi değildir. Kişi başkası yerine hac yapabilir ve onun yerine borçlarını ödeyebilir. Hadîs, kimsenin başkası yerine namaz kılamayacağına delîldir. Keza oruç ve başka ibâdetlerin boşluğu bâzen malı tasadduk etmek ile tamir edilebilir. Namaz böyle bir şeyle tamir edilemez.' demiştir.

٦٩٧ — حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ. ثنا يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، حِينَ قَفَلَ مِنْ غَزْوَةِ خَيْبَرَ ، فَسَارَ لَيْلَةً ، حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْكَرَى عَرَّسَ ، وَقَالَ لِبِلَالٍ « اكْلَأْ لَنَا اللَّيْلَ » فَصَلَّى بِلَالٌ مَا قُدِّرَ لَهُ . وَنَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ . فَلَمَّا تَقَارَبَ الْفَجْرُ اسْتَنَدَ بِلَالٌ إِلَى رَاحِلَتِهِ ، مُوَاجِهَ الْفَجْرِ . فَغَلَبَتْ بِلَالًا عَيْنَاهُ ، وَهُوَ مُسْتَنِدٌ إِلَى رَاحِلَتِهِ . فَلَمْ يَسْتَيْقِظْ بِلَالٌ وَلَا أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِهِ حَتَّى ضَرَبَتْهُمُ الشَّمْسُ . فَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَوَّلَهُمُ اسْتِيقَاظًا. فَفَزِعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ « أَيْ بِلَالُ ! » فَقَالَ بِلَالٌ : أَخَذَ بِنَفْسِي الَّذِي أَخَذَ بِنَفْسِكَ،

بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي ، يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « اقْتَادُوا » فَاقْتَادُوا رَوَاحِلَهُمْ شَيْئًا . ثُمَّ تَوَضَّأَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . وَأَمَرَ بِلَالًا فَأَقَامَ الصَّلَاةَ . فَصَلَّى بِهِمُ الصُّبْحَ . فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ ﷺ الصَّلَاةَ قَالَ « مَنْ نَسِيَ صَلَاةً فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ - وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي - » .

قَالَ ، وَكَانَ ابْنُ شِهَابٍ يَقْرَؤُهَا لِلذِّكْرَى -.

TERCEMESİ

697) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber savaşı (5) ndan döndüğü zaman gece boyunca yolculuk etmiş, nihayet uykusu gelince gece yarısına doğru konaklamış ve Bilâl (Radıyallâhü anh)'a :

«Bizim için bu geceyi sen koru.» buyurmuştur. Bunun üzerine Bilâl (Radıyallâhü anh) kendisi için Allah tarafından takdir edildiği kadar namaz kılmakla meşgul olmuş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ashabı da uyumuşlardı. Fecir yaklaşınca Bilâl (Radıyallâhü anh), yüzünü fecre döndürerek bineği olan deveye yaslanmış sonra bineğe yaslanmış halde uykuya dalmış ve Güneş harareti onlara vuruncaya kadar, ne Bilâl (Radıyallâhü anh) ne de hiç kimse uyanmamış. Onların ilk uyananı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olmuştur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uykudan sıçrayarak : «Ey Bilâl!» diye seslenmiş, Bilâl (Radıyallâhü anh) de : Babam annem sana fedâ olsun Yâ Resûlallah! Senin nefsini kudretinde tutan (Allah) benim nefsimi de tutmuş, dedi.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bineklerinizi(n yularlarından tutup arkanızdan) çekiniz.» buyurmuş, Sahâbîler bineklerini çekerek biraz gitmişler sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest almış ve Bilâl (Radıyallâhü anh)'a emretmiş, Bilâl (Radıyallâhü anh) namaz için ikamet etmiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara sabah namazını kıldırmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı kazâ ettikten sonra :

«Kim bir namazı unutursa onu hatırladığı zaman kılsın. Çünkü Allah Azze ve Celle; أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي = «Beni andığın zaman namaz kıl.» (6) buyurmuştur."

---

(5) Bu savaş hicretin 8. yılı Muharrem ayında vuku bulmuştur.

(6) Tâ-hâ sûresi, âyet : 14

(Râvi Yûnus) **demiştir ki: İbn-i Şihâb, âyeti** للذكرى **olarak okumuştur.**

İ Z A H I

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Hadîste geçen «Kerâ» kelimesi, uyuklamak demektir. Bazıları: Uykudur, demişlerdir. Bir de: Adamın uyku ile uyanıklık arası hâline denir, diyenler vardır.

Ta'ris: Yolcunun gecenin sonunda istirahat ve uyumak için konaklamasıdır. Cumhur böyle demiştir. Ebû Zeyd'e göre gece veyâ gündüzün her hangi bir vaktindeki konaklamaya ta'ris denir.

Buhârî'deki rivâyete göre sahâbîler konaklama arzusunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iletmişler, Peygamber, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Uykuda kalıp (sabah namazını) **kaçırmanızdan korkarım.»** buyurmuş, Bilâl (Radıyallâhü anh): Ben sizleri uyandırırım, demiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onlar için önce ihtiyatlı olanı tutmuş, sonra muhtaç olduklarını görünce konaklamalarına izin vermiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); Bilâl (Radıyallâhü anh)'a: **«Bizim için geceyi sen koru.»** emriyle, sabah namazını kaçırmamak için nöbet tutmasını istemiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in uyanırken sıçraması, namazının kaçırılmasından dolayıdır. El-Asîlî: Müşriklerin müslümanları izlemeleri endişesi ile sıçradığını söylemişse de bu söz tutarsızdır. Çünkü siyer ehlinden hiç kimse böyle bir şey söylememiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), tam bir zafer ile Hayber savaşından dönmüştü. Hiç bir düşmanın onları izlemesi söz konusu değildi.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: **«Yâ Bilâl!»** diye sesleni̇şi şu maksadladır: Yâni niçin uyudun da sabah namazının vakti çıktı? İbn-i İshak'ın rivâyetinde: **«Bize ne yaptın Yâ Bilâl?»** buyurmuştur. Buna benzer başka rivâyetler de vardır. Bundan maksad Bilâl (Radıyallâhü anh)'ın bir daha nefsine güvenmemesi ve benzer iddiâlardan kaçınmasıdır. Çünkü Buhârî'nin

rivâyetinde geçtiği gibi Bilâl (Radıyallâhü anh) : Ben sizi uyandırırım, demişti.

Sahâbîler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emriyle binek hayvanlarının yularlarından çekerek az bir zaman yürüdükten sonra durup abdest almışlardır.

Kazâ namazı için ezan ve ikamet edilir mi?

Hadîsin: **«Bilâl (Radıyallâhü anh), sabah namazı için ikamet etti.»** fıkrası, kaza namazı için ikamet edilmesinin meşrûluğuna delâlet eder. Ezandan bahsedilmediğine göre ezan okunmaz. Mâlik, cedid kavline göre Şâfiî ve Evzâî böyle demişlerdir. Bundan başka delîlleri, Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'nin Hendek günü kaçırılan öğle, ikindi ve akşam namazı kazâ edilirken yalnız ikâmet edildiğine dâir hadîsidir.

Ebû Hanîfe, Ahmed ve Ebû Sevr'e göre hem ezan okunur, hem ikamet edilir. Şâfiî'nin kadim kavli de budur. Ve Şâfiî'nin arkadaşları bu kavliyle amel etmişlerdir. Bunların delili de bu olayın anlatıldığı Buhârî ve Müslim'in rivâyetleridir. Çünkü orada:

«Bilâl (Radıyallâhü anh) namaz için ezan okudu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **iki rek'at namaz kıldı. Bundan sonra sabah namazını kıldırdı...»** buyurulmuştur.

Süfyân-ı Sevrî'ye göre kazâ namazı için ne ezan okunur ne de ikâmet edilir. Fakat onun sözü mevcut hadîslerle reddedilmiştir.

Birkaç namaz bir arada kazâ edildiği zaman, Şâfiî âlimleri ve Hanefîler'den Muhammed'e göre yalnız ilk namaz için hem ezan okunur, hem ikâmet edilir. Ondan sonraki namazlar için yalnız ikâmet edilir. Ebû Hanîfe'ye göre ezan da okunabilir.

Hadîste anlatılan gün sabah namazı kazâ edildikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **«Kim bir namazı unutursa...»** yâni: Veyâ uykuda kalırsa, demektir. Nitekim 695 nolu Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde, yine Enes (Radıyallâhü anh)'in Müslim'deki rivâyetinde, 698 nolu Ebû Katâde hadîsinde ve Tirmizî'nin Ebû Katâde'den olan rivâyetinde: **«... veyâ uykuda kalırsa...»** cümlesi mevcuttur. Râvi burada unutma hâlini zikretmekle yetinmiş, uyku hâlini zikretmemiştir. Çünkü taksiratın ve şuurun olmayışı bakımından uyku da unutmak gibidir.

UYUYA KALAN VEYÂ UNUTANIN KAÇIRDIĞI NAMAZI DERHAL KAZÂ ETMESİ GEREKİR Mİ ?

Hadîsin: «Namazı hatırladığı zaman kılsın.» fıkrası derhal kılınmasının vâcibliğine delâlet eder.

Ebû Hanîfe, Ebû Yûsüf, El-Müzenî ve El-Kerhî böyle demişlerdir. Delîlleri bu hadîs ve bundan sonra gelen Ebû Katâde hadîsi ile daha önce geçen Enes'in hadîsleridir.

Şâfiî ve Mâlik'e göre bilâhere kazâ edebilir. Onların delîli de bu ve benzeri hadîslerdir. Zîra hadîste anlatılan gün, güneş doğduktan sonra uyanınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sahâbîlerin o yerden hareket etmelerini emretmiştir. Eğer derhal kazâ edilmesi vâcib olsaydı aynı yerde kazâ etmeleri emredilecekti. Diğer taraftan mezkûr fıkrada: «... hatırladığı zaman...» buyuruluyor. Hatırlama zamanı geniştir. Hatırladıktan sonra bir müddet ara verilip kılınırsa yine hatırlandığı zaman kılınmış olur. Hatırlandığı ilk anda kılmak müstahabtır. Verilen emir istihbab içindir.

KASDEN NAMAZI TERKEDENİN KAZA ETMESİ VÂCİB Mİ ?

Kasden namazı terkedenin kazâ etmesinin vâcibliği hadisten anlaşılıyor. Cumhurun görüşü budur. Cumhura göre bu hadîslerde namazın kazâ edilmesi, unutmak ve uykuda kalmakla kaydedilmiş ise de, bu kayıtlamadan maksad, bilerek kazâya bırakanın kazâ etmemesi değildir. Anılan özre binâen namazı kazâya bırakan kişi kazâ etmekle mükellef olunca, özürsüz olarak namazı kaçıran kimse kazâ etmekle yükümlü tutulmaz mı? Bu hüküm Kur'an-ı Kerîm'in «Baba ve anneye öf deme» emrine benzer. Baba ve anneye öf demek yasaklanınca bu sözden daha ağır olan sövmek ve dövmek gibi davranışlar hayda hay yasak kılınmış oluyor.

Bilerek namazı kaçıranın, unutarak veyâ uykuda kalarak kaçırandan farkı şudur ki: Bilerek kaçıran kişi kazâ etmekle mükellef olmakla beraber, bununla günahtan kurtulamaz. Bununla beraber kaza etmesi, faydadan hâli değildir. Hadîsin sonundaki âyete gelince; Bu âyetin sonundaki kelime meşhur kırâate göre لِذِكْرِى dir.

Bu kırâatın zâhirine göre âyet hadîs konusu münasip görülmüyor. Çünkü zâhirine göre âyetin mânâsı şudur : **«Beni anmak için namaz kıl.»** Bu yoruma benziyen bir kaç yorum şekli rivâyet olunmuştur. Bunlardan bir kısmı şunlardır :

1 — «Namaz kıl ki ben seni överek anayım.»
2 — «Zikir (namaz) vakitlerinde namaz kıl.»
3 — «Ben, anlatıp emrettiğim için namaz kıl.»
4 — «İhlâslı olarak beni anmak için namaz kıl.»

S i n d î : Âyetin hadîsle uygunluğunu sağlamak için bâzı âlimler âyeti şöyle yorumlamışlardır :

«Ben(im namazım)i hatırladığın vakit namaz kıl.» veyâhut **«Beni hatırladığın** (yâni namazımı hatırladığın) **vakit namaz kıl.»**

Her iki taktirde **«Zikr»** kelimesinin başında cer harfi olan «lâm» tevkît içindir. Yâni vakit ifâde eder. Birinci yorum şekline göre zikir kelimesi ile mütekellim zamiri arasında salât kelimesi mahfuzdur. İkinci yorum şekline göre zikirden maksad namazdır.

İ b n - i Ş i h â b ' ın kıraatına göre âyetin hadîsle münasebeti açıktır. Çünkü; ذِكْرَى kelimesi hatırlamak demektir. Başındaki cer harfi tevkit içindir. Âyetin tefsiri şudur : **«Hatırladığın zaman namaz kıl.»**

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — İhtiyaç hâlinde istirahat etmek ve uyumak meşrûdur.

2 — Önemli işler için nöbet tutturulmalıdır.

3 — Peygamberlik görevine noksanlık getirmeyen beşerî ârızaların Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem)'de görülmesi mümkündür.

4 — Mâzeret dolayısıyla va'dini yerine getirmeyenin mâzeretini kabul etmek meşrûdur.

5 — Şeytan yatağı olduğu sanılan yerden başka yere geçmek meşrûdur.

6 —Kaçırılan namaz kazâ edilmelidir.
7 — Kazâ namazı için ikamet edilmelidir.
8 — Kazâ namazının cemâatle kılınması meşrûdur.
9 — Âlimler, dinî hükümleri başkalarına öğretmelidirler.

10 — Unutulan namaz hatırlandığı zaman kazâ edilmeli, kezâ uykuda kalınarak kazâya kalan namazı uyandıktan sonra kılınmalıdır.

٦٩٨ — حدّثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ . ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ رَبَاحٍ،

İbn-i Şihâb (R.A.)'ın Hal Tercemesi

Ebu Bekir Muhammed bin Müslim bin Ubeydillah bin Abdillah bin Şihab, bin Abdillah, bin el-Hâris bin Zühre bin Kilâb el-Kureşî ez-Zührî, Hicretin ellinci yılı doğmuş, hadis hâfızlarının en büyük âlimlerindendir. İbn-i Ömer, Sehl bin Sa'd, Enes bin Mâlik, Mahmud bin Rabî', Said bin el-Müseyyeb, Ebû Ümâme bin Sehl (Radıyallâhü anhüm) ve onların tabakasından sayılan sahâbîlerin meşhurları ile tabiîlerin meşhurlarından hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden de Yunus bin Yezîd Zebîdî, Salih bin Keysân, Ma'mer, Şuayb bin Ebî Hamze, Evzâî, el-Leys, Malik İbn-i Ebî Zi'b, Amr bin el-Hâris, İbrâhim bin Sa'd, Süfyan bin Uyeyne ve bir çok zat hadis rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un dediğine göre ikibin ikiyüz hadisi bulunup yarısı müsneddir. Zührî : Ben, İbnü'l-Müseyyeb ile beraber sekiz yıl oturdum, demiştir. El-Leys : Ben Zührî'den daha geniş malûmatı bulunan hiç bir âlim görmedim. Terğîb hakkında hadis anlatırken ancak bunu güzel bilir dersin; Arap ve Ensâbdan bahsederken yalnız bunu güzel yapar dersin; Kur'an ve sünnetten bahsederken, bunu çok iyi bilir dersin, demiştir. El-Leys'in dediğine göre Zührî : Hiç kimse benim kadar ilim yolunda sabretmemiş ve hiç kimse benim kadar, ilim yaymamıştır. Kalbime giren hiç bir ilmî meseleyi unutmamışım demiştir. Mâlik : İbn-i Şihâb'ın dünyada dengi yoktur demiştir. Amr bin Dinar : Altın ve gümüş, Zührî yanında hayvan tersi gibidir, demiştir. Halîfe Hişâm bin Abdülmelik çocukları için bir miktar hadis yazmasını Zührî'den rica etmiş, Zührî de 400 hadis yazıp gitmiş bir ay sonra Hişâm ile karşılaştığında, yazdığı kitabın zâyi olduğunu öğrenince bir kâtip isteyerek yeniden 400 hadis yazdırmış, bilâhare kaybolan kitab bulununca, iki kitâb karşılaştırılıyor, aralarında bir harflik fark bile görülmüyor. Zührî'nin hıfzının kuvvet derecesi Kur'an-ı Kerim'i sekiz gecede hıfzetmesinden anlaşılıyor. Mâlik'ten rivâyet edildiğine göre İbn-i Şihâb Medîne'ye geldiğinde Rabia'nın elini tutarak beraberce divan evine girmişler, ikindi vakti evden çıktıklarında İbn-i Şihâb : Ben Medîne'de Rabia gibi bir âlimin bulunduğunu sanmazdım, demiş; Rabia da : İbn-i Şihâb'ın eriştiği ilmi mertebeye hiç bir kimsenin erişeceğini zannetmiyorum, demiştir. El-Leys : İbn-i Şihâb çok bol yerdi ve hiç bal yemezdi, demiştir.

Zührî'nin menakıbını anlatmak için kırk sahîfelik yazıya ihtiyaç var. El-Hâfız İbn-i Asâkir, onun hakkında geniş bilgi vermiştir. Hicrî 124. yılı Ramazan ayında vefat etmiştir. (Tezkîre : Sah. 108)

Yûnus Bin Yezîd (R.A.)'in Hal Tercemesi

Yûnus bin Yezîd bin Ebî Necâr Ebû Yezîd el-Eylî, mevlâ Muâviye bin Ebî Süfyân'dır. İkrime, el-Kâsım, ez-Zührî ve bir cemaattan hadis rivâyet etmiş; kendisinden de Evzâî, Cerir bin Hâzim, el-Leys, İbn-i Veheb, Osman bin Ömer bin Fâris ve başkaları rivâyette bulunmuşlardır. Hâfız-ı Mısrî Ahmed bin Sâlih : Biz, Zührî'den yapılan rivâyet husûsunda hiç kimseyi Yûnus'a takdim etmeyiz, demiştir. Ahmed : Yûnus sıkadır, demiştir. Ebû Said bin Yûnus'un dediğine göre hicretin 152. yılı vefat etmiştir. (Tezkire : Sah. 162)

عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ؛ قَالَ : ذَكَرُوا تَفْرِيطَهُمْ فِي النَّوْمِ . فَقَالَ : نَامُوا حَتَّى طَلَعَتِ الشَّمْسُ .
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَيْسَ فِي النَّوْمِ تَفْرِيطٌ . إِنَّمَا التَّفْرِيطُ فِي الْيَقَظَةِ . فَإِذَا نَسِيَ
أَحَدُكُمْ صَلَاةً ، أَوْ نَامَ عَنْهَا ، فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا . وَلِوَقْتِهَا مِنَ الْغَدِ » .

قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ رَبَاحٍ : فَسَمِعَنِي عِمْرَانُ بْنُ الْحُصَيْنِ وَأَنَا أُحَدِّثُ بِالْحَدِيثِ فَقَالَ :
يَا فَتَى ! انْظُرْ كَيْفَ تُحَدِّثُ . فَإِنِّي شَاهِدٌ لِلْحَدِيثِ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . قَالَ فَمَا أَنْكَرَ
مِنْ حَدِيثِهِ شَيْئًا .

TERCEMESİ

698) "... Ebû Katâde (7) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Sahâbîler, uyumak husûsundaki kusurlarını anlattılar. Onlardan birisi de : Güneş doğuncaya kadar uyudular, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Uyumak hâlinde kusur yoktur. Kusur, ancak uyanıklık hâlindedir. Bunun için biriniz bir namazı, unutarak veyâ uyuya kalarak kılmadığı zaman onu hatırlayınca kılsın ve ertesi gün vaktinde (kılsın.)» buyurdu.

(Ebû Katâde'nin râvisi) **Abdullah bin Rebâh demiştir ki : Ben bu hadîsi anlatırken İmrân bin El-Husayn benî dinledi. Sonra bana : Ey genç! nasıl hadîs rivâyet ettiğine dikkat et. Çünkü ben aynı hadîsin görgü şâhidiyim. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile beraberdim, dedi. Râvi demiştir ki : İmrân, Abdullah bin Rebâh'ın rivâyet ettiği hadîsten hiç bir şey reddetmedi."**

İZAHI

Bu hadîsi Müslim ve Ebû Dâvûd daha uzun olarak, Nesâî ve Tirmizî de bunun benzerini rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, hadisin hasen - sahîh olduğunu söylemiştir.

---

(7) Ebû Katâde (R.A.)'nin hal tercemesi 35 nolu hadîsin izahında geçmiştir.

Ebû Dâvûd'un rivâyeti şöyledir:

«Ebû Katâde'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir yolculuğunda yoldan ayrıldı. Ben de onunla beraber ayrıldım. Bunun üzerine bana:

«Bak (gelen var mı)» buyurdu. Ben de: İşte bir süvâri, işte iki süvâri daha. Şunlar üç kişi, dedim. Nihâyet biz yedi kişi olduk. Bundan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Namazımızı(n vaktini) koruyun.» buyurdu. Bununla sabah namazını kasdediyordu. Sonra hepsi uyuyakaldılar. Ve ancak güneş harareti onları uyandırdı. Uyandıkları zaman, biraz gittikten sonra konaklayarak abdest aldılar. Bilâl (Radıyallâhü anh) **ezan okudu. İki rek'at sabah sünnetini kıldılar. Sonra sabah farzını kıldılar ve bineklerine bindiler. Daha sonra birbirlerine: Biz, namazımız hakkında kusur işledik dediler. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Şüphesiz uyumakta kusur yoktur. Kusur, ancak uyanıklık hâlindedir. Sizden birisi bir namazı unuttuğu zaman, onu hatırlayınca kılsın ve ertesi gün vaktinde (kılsın)» buyurdu.»

Sindî bu hadîsi açıklarken şöyle demiştir:

«Sahâbîler, uyuya kalmak sebebiyle, namaz hakkında taksiratlarını kendi aralarında anlatmışlar. Onlardan birisi de kusurlu olduklarını ifâde etmek için: Güneş doğuncaya kadar uyudular, demiştir. Namaz kaçırmaları yüzünden duydukları meşakkat ve sıkıntıyı gidermek ve meseleyi kolaylaştırmak için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **«Uyumak hâlinde kusur yoktur.»** buyurmuştur. Bu buyruktan maksad, uyumakta ve bunun için gerekli hazırlığı yapmakta kusur yoktur demek değildir. Çünkü bâzen bunda kusur olur. Meselâ yatsı namazını kılmadan önce uyumak, yatsı namazının kaçırılmasına sebep olabilir. Hâliyle böyle yapıp namazı kaçıran kişi, kusur işlemiş olur. Maksad, uyku hâlindeyken kaçan bir şey hakkında kişi kusurlu sayılmaz. Çünkü irâdesi dışında kaçmıştır. İbâdet etmeden uyumak teşebbüsü uyanıklık hâlinde işlenen bir suç olup, bu suçu işleyen kişi de kusurludur...»

Müslim'in rivâyetinde bu fıkradan sonra şöyle buyuruluyor:

«Ancak şöyle yapan kişi kusurludur: Başka bir namaz vakti gelinceye kadar namaz kılmayan kişi kusurludur.»

Hadîsin: **«...ve ertesi gün vaktinde (kılsın.)»** fıkrası ile ilgili olarak **El-Menhel** yazarı şöyle der:

«Yâni ertesi gün vakti gelince aynı namazı ikinci defâ kazâ etsin Hadîsin zâhirine göre, kişi unutarak veyâ uyuyakalarak kaçırdığı namazı hatırlayınca bir defâ kazâ edecek, ertesi gün vakti gelince bir daha kazâ edecek. Böylece kaçırdığı namazı iki defa kazâ etmiş olacaktır. Bâzı âlimler böyle yorum yapmışlar ve ikinci defâ kazâ etmeyi müstahablık anlamına yorumlamışlardır.

H a t t â b î: 'İkinci defâ kazâ edilmesinin vâcibliğini söyleyen hiç bir fıkıhçı bilmiyorum. Ayni vakitte kazâ edilmekle vaktin fazîletine erişmek için, müstehab olmak üzere tekrar kazâ edilmesi emredilmiş olabilir.' demiştir.

Âlimlerin cumhuru: Fıkranm zâhirî kasdedilmemiştir. Selef âlimlerinden hiç kimse ertesi gün vakti gelince kaçırılan namazın ikinci defâ kazâ edilmesi müstehabtır dememiştir, derler.

N e v e v î: 'Fıkranın mânâsı şudur: Kişi bir namazı kaçırıp kazâ ettikten sonra, onun vakti değişecek değildir. Vaktin, eskisi gibi kalır. Bu nedenle ertesi gün olunca, o günkü namazı, mutad vaktinde kılsın. Zamanını değiştirmesin. Fıkranın mânâsı: Kaçırılan namazı iki defa kazâ etsin. Hatırlayınca derhal kazâ etsin. Ertesi gün vakti gelince kazâ etsin, değildir. Fıkranın mânâsı yukarıda anlattığımız gibidir,» demiştir.

Cumhûrun kavlini te'yid eden delîllerden birisi D â r e k u t n î'-nin İ m r â n b i n H u s a y m (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet ettiği şu meâldeki hadîstir:

'**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Bilâl** (Radıyallâhü anh))'**a emretti. Bilâl** (Radıyallâhü anh) **ikâmet etti. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de kaçırılan namazı kıldırdı. Sonra biz: Yâ-Nebiyallah! Yarın vakti gelince bu namazı** (tekrar) **kazâ etmiyelim mi? diye sorduk. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onlara:**

«Allah sizi fâizcilikten men edip, fâizciliği sizden kabul eder mi?» buyurdu.»

İ b r â h i m E n - N a h â î: Bir namazı terkedip yirmi seneye kadar kazâ etmeyen kişi, bundan sonra kazâ ederken yalnız bir defa kılacak, demiştir.

HADİSİN FIKIH YÖNÜ

Namaz vakti girmeden önce uyuya kalan ve vakti gelince uyanmayan kişi günaha girmez. Kezâ vakit olduktan sonra henüz geniş bir zaman vardır, diye uyuyan ve vakit çıktıktan sonra uyanan ki-

şi de günahkâr olmaz. Fakat bâzı âlimler: Vakit girdikten sonra, namaz kılmadan uyumayı alışkanlık hâline getirerek uyanmıyacağını kuvvetle sanan kişi uyumadan namaz kılmak zorundadır. Aksi takdirde, vakit çıkıncaya kadar uyanmazsa günaha girmiş olur.

Vakti daralmış namazı kılmadan uyuyan kişi, şüphesiz günah işlemiş olur.»

(١١) باب وقت الصلاة فى العذر والضرورة

11 — ÖZÜR VE ZARURET HÂLİNDEKİ NAMAZ VAKTİNİN BÂBI

٦٩٩ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيُّ . أَخْبَرَنِي زَيْدُ ابْنُ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، وَعَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، وَعَنِ الْأَعْرَجِ ، يُحَدِّثُونَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ أَدْرَكَ مِنَ الْعَصْرِ رَكْعَةً قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ، فَقَدْ أَدْرَكَهَا . وَمَنْ أَدْرَكَ مِنَ الصُّبْحِ رَكْعَةً قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ ، فَقَدْ أَدْرَكَهَا » .

Abdullah Bin Rabâh (R.A.)'ın Hal Tercemesi

Abdullah bin Rabâh Ebû Hâlid el-Ensârî, Basra'da oturmuştur. Ubeyy bin Ka'b, Ammâr bin Yâsir, Ebû Katâde, Ebû Hüreyre, Âişe (R.A.) ve başkalarından hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden de Sâbit el-Bunanî, Katâde, Âsım el-Ahvel, Ebû İmran ve bir çok zât rivâyette bulunmuştur. Nesâî ve İbn-i Sa'd onu sıka saymışlar, el-İclî de: Sıka bir tabiîdir, demiştir. Buhârî'den başka sahîh hadis kitab sahibleri ondan rivâyette bulunmuşlardır. (El-Menhel C. 4, Sah. 29)

İmran Bin El-Husayn (R.A.)'ın Hal Tercemesi

İmran bin el-Husayn bin Ubeyd bin Halef el-Huzâî Ebû Nüceyd, Hayber yılı müslüman olmuştur. Peygamber (S.A.V.)'den 180 hadis rivâyet etmiştir. Buhârî ve Müslim 8 hadisini ittifakla, Buhârî 4 hadîsini, Müslim de 9 hadîsini münferiden rivâyet etmişlerdir. Râvileri Ebû Recâ' el-Utâridî, Mutarraf bin Abdillah, Şa'bî, İbn-i Sirîn ve Hasan-ı Basrî'dir. İbn-i Sa'd: Melekler, onunla tokalaşır ve ona selâm verirlerdi, demiştir. Sahâbiler devrinde meydana gelen fitneden uzak kalanlardandır. Bir kaç savaşa katılmıştır. Mekke fethinde Huzâa kabilesinin bayraktarlığını yapmıştır. İbn-i Abdi'l-Berr: O, Sahâbîlerin fıkıhçılarından ve ileri gelenlerindendi, demiştir. Basra halkı, kendisinin; hafaza meleklerini gördüğünü, onlarla konuştuğunu, nihayet bir hastalık nedeniyle vücudunu dağlayınca, meleklerin kendisine görünmez olduklarını ve dağlama eseri kalmayınca tekrar onlarla görüşüp konuşmaya başladığını söylediğini naklederler. Ebû Naîm: Onun duası makbul idi, demiştir. Hicretin 52. veya 53. yılı Basra'da vefat etmiştir. (El-Menhel C. 4, Sah. 38)

TERCEMESİ

699) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Güneş batmadan önce ikindi namazından bir rek'ate yetişen kimse, namaza yetişmiş olur ve güneş doğmadan önce bir rek'ate yetişen kimse, namaza yetişmiş olur.»"

İZAHI

Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Tirmizî hadîsin hasen - sahîh olduğunu söyleyerek, Şâfiî, Ahmed ve İshak'ın bununla hükmettiklerini ve bunlara göre hadîsin mânâsının özür sâhibinin mezkûr namazlardan birer rek'ate yetişmesi hâlinde namaza gitmiş sayılacağını söylemiş, özür için de şu örneği vermiştir: Meselâ adam uykuda kalır veyâ namazı unutur da Güneş doğacağı veyâ batacağı zaman uyanırsa özür sâhibi sayılır.

Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı El-Hâfız, İbn-i Hacer Askalânî'den naklen beyân ettiğine göre meşrû mâzereti olmayan kimsenin bir rek'atlik vakit kalıncaya kadar namazı geciktirmesinin haram olduğuna âlimler ittifak etmişlerdir.

Ebû Dâvûd bu hadisi **«Orta namaz»** bâbında rivâyet etmiş, **El-Menhel** yazarı da aşağıdaki ma'lumatı vermiştir:

«Cumhura göre hadîsin mânâsı şudur: Adam, vaktin sonunda ikindi namazından veyâ sabah namazından bir rek'at kıldıktan sonra kıldığı namazın vakti çıkarsa o namazın tamâmını vaktinde edâ etmiş sayılır. Bu hususta mâzereti olan ve olmayan arasında, namazın sıhhatı bakımından bir fark yoktur. (Özürsüz olarak namazı bu kadar geciktirmek günahtır.)

Ebû Hanîfe Cumhura muhâlefet ederek: Böyle kılınan sabah namazı bâtıldır, demiştir. Bâzıları: Böyle kılınan namazın tamamı kazâ olarak kılınmış sayılır, demişler; Bir kısım âlimler de: Vakit çıkmadan kılınan rek'at edâ, vakit çıktıktan sonra kılınan bir veyâ daha fazla rek'at kazâ olarak kılınmış sayılır, demişlerdir.

Nevevî, Müslim'in şerhinde: 'Mezkûr ihtilâfın etkisi, yolcunun, seferî olarak kıldığı namazda görülebilir. Şöyle ki: Yolcu bir rek'at kıldıktan sonra namaz vakti çıktığında eğer namazın

tamamını edâ olarak sayarsak kasır yapabilir. (Dört rek'atlik farzı iki rek'at olarak kılabilir.) Eğer böyle kılınan namazın hepsi veya bir kısmı kazâ sayılır, desek kasır yapamaz, namazı tam olarak kılması gerekir. Tabi yolculuk hâlinde kazâya bırakılan namaz, seferde kazâ edilince tam olarak kılınması vâcibtir, desek durum anlattığımız gibidir.

Şâyet vaktin sonunda namaza duran kişi, henüz vakit çıkmadan bir rek'ate bile yetişmez de rek'atın bir parçasını kıldıktan sonra vakit çıkarsa, bâzı arkadaşlarımız: Bunun hükmü bir rek'ate yetişenin hükmü gibidir, demişlerse de, Cumhûra göre namazın tamamı kazâ olarak kılınmış sayılır,' demiştir.

Ebû Hanîfe hadîsi şöyle yorumlamıştır: Delilik, aybaşı âdeti, lahosalık, bayılmak ve çocukluk gibi özürü olan kişi mâzereti kalktığında sabah veya ikindi vaktinden bir rek'atlik süreye yetişirse bu namaz ona farzdır.

Sabah namazı dâhil, her hangi bir namazın bir rek'atini vakit çıkmadan kılan kişinin namazının sıhhatına ve namazının tamamının edâ sayıldığına hükmeden cumhurun görüşünü te'yid eden delîllerden birisi Beyhakî'nin Zeyd bin Eslem (Radıyallâhü anh'den rivâyet ettiği şu hadîstir:

مَنْ اَدْرَكَ مِنَ الصُّبْحِ رَكْعَةً قَبْلَ اَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ وَرَكْعَةً بَعْدَ مَا تَطْلُعُ الشَّمْسُ فَقَدْ اَدْرَكَ الصَّلاَةَ

«Sabah namazından bir rek'ate Güneş doğmadan, bir rek'ate de Güneş doğduktan sonra yetişen kimse namaza yetişmiş olur.»

Diğer bir delîl de, yine Beyhakî'nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu hadîstir:

مَنْ صَلَّى رَكْعَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ ثُمَّ صَلَّى مَا بَقِيَ بَعْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ فَلَمْ يَفُتْهُ

«Güneş batmadan önce bir rek'at, ve Güneş battıktan sonra kalan rek'atleri kılan kimse, ikindi namazını kaçırmamış olur.»

Cumhûrun başka bir delîli Buhârî'nin Ebû Seleme tarikiyle Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet et-

tiği bu hadîstir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

إِذَا أَدْرَكَ أَحَدُكُمْ سَجْدَةً مِنْ صَلاَةِ الْعَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَلْيُتِمَّ صَلاَتَهُ وَإِذَا أَدْرَكَ سَجْدَةً مِنْ صَلاَةِ الصُّبْحِ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَلْيُتِمَّ صَلاَتَهُ

«Sizden birisi, Güneş batmadan önce ikindi namazından bir secdeye yetiştiği zaman namazını tamamlasın ve Güneş doğmadan sabah namazından bir secdeye yetiştiği zaman namazını tamamlasın.»

Hadîsteki secde ile rek'atın tamamı kasdedilmiştir.

Cumhurun bir başka delîli de Nesâî'nin İbn-i Şihâb yoluyla Sâlim'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadîstir:

«Namazdan bir rek'ate yetişen kimse, namazın tamamına yetişmiş olur. Ancak vakit içinde yetiştiremediği rek'atlere devam ederek namazını tamamlar.»

El-Hâfız, **El-Fetih'te**: 'Mezkûr delîller, Tahâvî'nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsindeki: **«bir rek'ate yetişme...»**yi çocuğun erginlik çağına erişmesi, hayızlı kadının temizlenmesi, kâfirin müslüman olması ve benzeri özürlerin kalkmasına tahsis etmesinî reddeder. Tahâvî, bu yorumla mezhebinin görüşüne yardımcı olmak istemiştir. Çünkü Hanefî mezhebine göre sabah namazından bir rek'ate yetişen ve henüz diğer rek'ati kılmadan Güneş doğan adamın namazı bozulur. Çünkü kerâhet vaktinde tamamlanmış olur. Kerâhet vaktinde nâfile namaz kılınmayacağına ittifak var ise de farz namazın kılınıp kılınmayacağı husûsunda meşhur ihtilâf vardır. Bu görüş, farz namazın da kılınamayacağı esası üzerinde kuruludur.

Ebû Hanîfe, cumhura muhâlefet ederek: Sabah namazını kılarken Güneş doğan adamın namazı bâtıldır, demiştir. Delîli de Güneş doğarken namaz kılmanın yasak olduğuna âit hadîslerdir.

Bâzı âlimler, bu vakitte namaz kılmanın yasağına âit hadîslerin, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini neshettiğini iddiâ etmişlerse de bu iddiâ delile muhtaçtır. Çünkü, ihtimale dayanılarak nesih yoluna gidilemez. İki hadîsin arasını bulmak mümkündür. Şöyleki: Bu vakitte namaz kılmanın yasaklığına âit hadîsler, bir

sebebe dayalı olmayan nâfile namazları hakkındadır, diye yorumlanabilir. Kazâ namazı ve bir sebebe dayalı nâfile nev'inden sayılan tahiyyetülmescid ve abdest alındıktan sonra kılınan abdest sünneti gibi namazların bu vakitte kılınması mekruh değildir.'

El-Menhel yazarı, El-Hâfız'ın yukardaki sözlerini nakleltikten sonra şöyle der:

Hak budur ki: Nehiy hadisleri umumîdir. Bütün namazları kapsar. Anılan vakitte hiç bir namazın kılınması câiz değildir. Sebebe dayalı olan sünnetler ile sebebe dayalı olmayan nâfile namazlar arasında hiç bir fark yoktur. Ancak başka bir delîl ile istisna edilen namazlar varsa bunlar için kerahet söz konusu olmaz. Sabah namazının bu vakitte kılınabileceği hakkında özel hadîs vardır. O da bu bâbtaki hadîstir.

Hadisin mefhûmuna göre, vakit içinde bir rek'atı tamamlayamayan ve kalan kısmı vakit dışında kılan kişi o namazı kazâ etmiş olur. Cumhurun görüşü de budur. Bâzıları: O namaz edâ olarak kılınmış sayılır, demişler ise de hadîsin mefhûmu bunu reddeder.

VAKTİN BİTİMİNDE MÂZERETİ KALKANIN HÜKMÜ

Bir namaz vaktinden bir rek'atlik süreden daha az bir zaman, kalmış iken mâzereti kalkan kişiye o namaz farz mı, değil mi? Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır:

Mâlik'e ve Şâfiî'nin bir kavline göre farz değildir. Hadîsin mefhumu bunu gerektirir.

Ebû Hanîfe ve Şâfiî'nin en kuvvetli kavline göre farzdır. Çünkü mükellef, vaktin bir parçasına yetişmiştir. Hadîste 'Bir rek'at' kaydı, çoğu zamanki durum itibarı iledir.

Bu yorumun uzaklığı besbellidir.

Özürlü adamların mazeretleri kalkarken henüz bir rek'atlık süre kalmış ise âlimlerin ittifakı ile o namaz farzdır.

Nevevî, Müslim'in şerhinde: Bir rek'at veya namaza giriş için gereken süreden başka, abdest almak süresi de şart mıdır? Arkadaşlarımızın iki görüşü vardır. En sıhhatlı kavle göre şart değildir, demiştir.

Şu halde Şâfiî mezhebinin kuvvetli görüşüne göre şart değildir.

Mâlikîler'e göre kâfir için bu süre şart değildir. Çünkü daha erken Müslümanlığı kabul etmek onun elindedir. Fakat özür sahipleri için bu süre şarttır.

Hanefîler'e göre özürlüye bir namazın farz olması için onun vaktinden abdest almak, avret yerini örtmek ve tahrim tekbirini almak için gereken bir sürenin kalması şarttır.

El-Aynî: 'Bu hadîs, ikindi namazından bir rek'at kıldıktan sonra vakit çıkarsa kişinin namazının bozulmayacağına ve namazına devam etmesinin gerekliliğine delâlet eder. Bu husûs icmâ ile sabittir. Sabah namazında ise Şâfiî, Mâlik ve Ahmed bin Hanbel'e göre hüküm aynıdır. Ebû Hanîfe'ye göre sabah namazı güneşin doğması ile bozulur. Şâfiîler'e göre, hadîs Ebû Hanîfe aleyhinde delildir, demiştir.

BİR REK'ATE YETİŞMEK SABAH VE İKİNDİYE Mİ MAHSUSTUR?

Vakit çıkmadan önce bir rek'ate yetişmek, sabah ve ikindi namazlarına mahsus değildir. Çünkü Buhârî ve Müslim nezdinde sâbit olan ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) tarafından merfu' olarak rivâyet edilen hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurmuştur:

مَنْ اَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصَّلَاةِ فَقَدْ اَدْرَكَ الصَّلَاةَ

«Namazdan bir rek'ate yetişen kişi, namaza yetişmiş olur.» Bu hadîs, 699 nolu hadîsten daha umumîdir. Bâzı âlimler: Sayısı yazılı hadîs, ikindi ve sabah namazlarıyla kayıtlıdır. Buhârî ve Müslim'in hadîsi mutlaktır. Mutlak hadîs, kayıtlı hadîse yorumlanır, demişlerdir. Buna göre, mutlak olan hadîsle sabah ve ikindi namazları kasdedilmiş olur. Lâkin bu hadîs, hükmün sabah ve ikindi namazına mahsus olduğuna, mefhumu itibariyle delâlet eder. Halbuki Buhârî ile Müslim'in hadîsi, mantuk yâni lafzın sarahati itibariyle hükmün bütün namazlarda değişmediğine delâlet eder. Hadîs usulü ilminde belirtildiği gibi mantuk, mefhuma tercih edilerek hüküm çıkarılır. Bir de Buhârî ve Müslim'in hadîsinde diğer hadîse zıt olmayan bir fazlalık vardır. Bu fazlalık geçerlidir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Vakit çıkmadan önce bir rek'atine yetişilen namazın tamamı edâ sayılır. N e v e v î : Namazı bu zamana kadar tehir etmenin câiz olmadığı husûsunda âlimler ittifak etmişlerdir, der.

2 — Vaktin bitimine bir rek'atlik süre kaldığında özrü kalkan kişiye o namaz farzdır.

٧٠٠ — حدّثنا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ السَّرْحِ ، وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى ، الْمِصْرِيَّانِ . قَالَا :
ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ ، قَالَ : أَخْبَرَنِي يُونُسُ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛
أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ أَدْرَكَ مِنَ الصُّبْحِ رَكْعَةً قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَهَا .
وَمَنْ أَدْرَكَ مِنَ الْعَصْرِ رَكْعَةً قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَهَا » .

حدّثنا جَمِيلُ بْنُ الْحَسَنِ . ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى . ثنا مَعْمَرٌ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ،
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ .

T E R C E M E S İ

700) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir :

«Güneş doğmadan önce sabah namazından bir rek'ate yetişen kişi, sabah namazına yetişmiş olur ve güneş batmadan önce ikindi namazından bir rek'ate yetişen kişi, ikindi namazına yetişmiş olur.»

İ Z A H I

Müellifimiz, aynı hadîsin ikinci bir sened olarak C e m i l b i n E l - H a s a n , A b d ü ' l - A ' l â , M a ' m e r , Z ü h r î , E b û S e l e m e ve E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anhüm) aracılığıyla kendisine intikal ettiğini söylemiştir.»

Bu hadîsi A h m e d , M ü s l i m ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. Hadîsin metni, E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)' nin hadîsinin mislidir. Taşıdığı hükümler bakımından aralarında bir fark yoktur.

(١٢) باب النهي عن النوم قبل صلاة العشاء وعن الحديث بعدها

12 — YATSI NAMAZINI KILMADAN ÖNCE UYUMAKTAN VE KILDIKTAN SONRA KONUŞMAKTAN NEHİY BÂBI

٧٠١ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، وَعَبْدُ الْوَهَّابِ.
قَالُوا : ثنا عَوْفٌ، عَنْ أَبِي الْمِنْهَالِ، سَيَّارِ بْنِ سَلَامَةَ، عَنْ أَبِي بَرْزَةَ الْأَسْلَمِيِّ ؛ قَالَ :
كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَسْتَحِبُّ أَنْ يُؤَخِّرَ الْعِشَاءَ. وَكَانَ يَكْرَهُ النَّوْمَ قَبْلَهَا وَالْحَدِيثَ
بَعْدَهَا.

TERCEMESİ

701) "... Ebû Berze el-Eslemî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **yatsı namazını** te'hir **etmeyi müstahab görürdü. Yatsı** namazından **önce** uyumaktan ve **yatsı namazından sonra konuşmaktan kerâhet ederdi."**

İZAHI

Bu hadîsi **Kütüb-i Sitte** sahipleri kısa ve uzun metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir.

Tirmizî, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yatsı namazından önce uyumaktan ve namazdan sonra konuşmaktan kerâhet ettiğine dâir Ebû Berze (Radıyallâhü anh) hadîsini naklettikten sonra bunun hasen - sahîh olduğunu söylemiştir. Oradaki rivâyette yatsı namazının tehîrinden bahsedilmiyor. Tirmizî, bu arada : İlim ehlinin ekserisi, yatsı namazını kılmadan önce uyumayı mekruh görmüşlerdir. Bâzı âlimler buna ruhsat vermişlerdir. Abdullah bin El-Mübârek, hadîslerin ekserisinin kerâhete delâlet ettiğini ve bâzı âlimlerin Ramazan ayına mahsus olmak üzere yatsıdan önce uyumaya ruhsat verdiklerini söylemiştir, der.

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde yatsı namazının tehiri ile ilgili fıkra şöyledir .

وَكَانَ لاَ يُبَالِى تَأْخِيرَ الْعِشَاءِ اِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ

«O, yatsı namazını gecenin üçte birine kadar geciktirmeye iltifat etmezdi.»

El-Menhel yazarı, hadîsin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der: «Nevevî: Yatsı namazını kaçırmak endişesi olmadığı takdirde uykusu fazla gelen kişinin yatsıyı kılmadan uyuması mekruh değildir, demiştir.

İbn-i Seyyidi'n-Nâs, Tirmizî şerhinde: Yatsı namazından önce uyumayı mekruh gören âlimler, durumu ciddî göstermişlerdir. Ömer, oğlu Abdullah ve İbn-i Abbas (Radıyallâhü anhüm), bu görüşteki âlimlerdendirler. Mâlik de bu yoldan gitmiştir.

Ali ve Ebû Mûsa (Radıyallâhü anhümâ)'nın dâhil olduğu bir grup âlim, uyumayı câiz görmüşlerdir. Kûfelilerin mezhebi de budur.

Bâzı âlimler de: Uyuyan kişinin yanında, kendisini namaz için uyandıracak birisinin bulunması hâlinde uyumakta kerâhet yoktur, demişlerdir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den bu görüş de rivâyet edilmiştir. Tahâvî de bu yola gitmiştir.

İbnü'l-Arabi: Yatsı vakti çıkmadan önce uyanacağını alışkanlığıyla bilen kişi, veyâhut onu uyandıran bir kimse bulunduğu takdirde yatsı namazını kılmadan uyuyabilir, demiştir.

Uyumanın kerâhetine hükmedenler, bu bâbtaki hadîsi delîl göstermişlerdir. Mekruh olmadığına hükmedenler ise Buhârî ve başkasının rivâyet ettikleri Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin şu meâldeki hadîsini delîl göstermişlerdir: **«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yatsı namazını geciktirdi. Hattâ Ömer (Radıyallâhü anh), O'na seslenerek kadınların ve çocukların uyuduğunu haber verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyuyanlara itiraz etmedi.»** Diğer bir delîl de, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in şu meâldeki hadîsidir: **«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir gece meşgul olduğundan yatsı namazını geciktirdi. Hatta biz mescidde uyuduk, sonra uyandık. Daha sonra uyuduk. Sonra uyandık. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıkıp yanımıza geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyuyanlara itiraz etmedi.»**

İbn-i Seyyidi'n-Nâs: Ben, Sahâbîlerin mescidde namazı beklerken uyuklamalarını yatsı namazından önce nehyedilen

uyku nev'inden görmüyorum. O, uyku değil, bir uyuklamadır, demiştir.

(Haddim olmayarak şöyle de denilebilir kanaatindeyim: Yatsı namazını kılmadan uyuma yasaklığının sebebi yatsı namazını kaçırma endişesi ise, bu endişe, yatsı namazını cemâatle kılmak için camide toplanmış olan bir cemaat için pek söz konusu olmasa gerek.)

Yatsı namazından sonra konuşmaya gelince; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yatsı namazı kılındıktan sonra Dünya ile ilgili şeyleri konuşmaktan kerahet ederdi. Fakat yatsı vakti girip de henüz yatsı namazı kılınmamışken, bu tür konuşmadan kerahet etmezdi. Namaz kılındıktan sonra konuşma kerahetinin sebebi, günlük işin sonucunun ibadetle kapanma arzusudur. Çünkü uyku, ölümün kardeşidir.

Yatsı namazından sonra konuşmanın kerahetine hükmeden âlimler arasında bulunan Saîd bin El-Müseyyeb: Yatsı namazını kılmadan uyumak, yatsıyı kılıp, arkasında boş laf etmekten bence daha sevimlidir, demiştir.

Ömer bin El-Hattâb (Radıyallâhü anh) yatsı namazından sonra Dünya ile ilgili konuşmalara dalan halkı döverek: Gecenin **ilki konuşmakla ve sonu uykuyla** mı? derdi. Sebebi de yatsı namazından sonra konuşmak, uykusuz kalmaya sebebiyet verebilir. Bu takdirde geç uyuyan kişinin, gece namazını veya sabah namazını kaçırma endişesi doğar. Diğer taraftan gece uykusuz kalmak, gündüz din ve dünya ile ilgili işleri de aksaklığa uğratır.

Nevevî: Yatsı namazından sonra Siretü'l-Battâl, Antere ve benzerî uydurma hikâyeleri okumak haram konuşma türündendir. Ama hayırlı bir iş hakkında konuşmak veyâ bir mâzeret dolayısıyla söz söylemek mekruh değildir, demiştir.

El-Hâfız da: Bu kerahet, mutlak bir işe âit olmayan konuşmalara mahsustur, demiştir.

Yukarıda yapılan nakillerden anlaşılıyor ki, yatsıdan sonra mekruh olan konuşma, yararlı olmayan şeylerle ilgili konuşmadır. Ama ilmî çalışma, sâlihlerin hikâyelerini anlatmak, kişinin çoluk çocuğu ile konuşması, misafirlerle gerekli şeyleri görüşmek ve müslümanların maslahatları hakkında konuşmak mekruh değildir. Çünkü Tirmizî'nin rivâyet ettiğine göre, Ömer (Radıyallâhü anh): Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), müslümanların işleri hakkında Ebû Bekr (Radıyallâhü anh) ile geceleyin görüşürdü. Ben de, Onlarla beraber bulunurdum, demiştir.

٧٠٢ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو نعيم . ح وحدّثنا محمّد بن بشّار . ثنا أبو عامر . قالا : ثنا عبد الله بن عبد الرحمن بن يعلى الطائفيّ ، عن عبد الرحمن ابن القاسم ، عن أبيه ، عن عائشة ؛ قالت : ما نام رسول الله ﷺ قبل العشاء ، ولا سمر بعدها .

TERCEMESİ

702) Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir : **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsı namazını kılmadan önce uyumamış ve yatsı namazından sonra konuşmamıştır.»**

Not : Zevâid'de, isnâdının sahîh, ricâlinin de sıka olduğu bildirilmiştir.

٧٠٣ – حدّثنا عبد الله بن سعيد ، وإسحاق بن إبراهيم بن حبيب ، وعليّ بن المنذر : قالوا : ثنا محمّد بن فضيل . ثنا عطاء بن السائب ، عن شقيق ، عن عبد الله بن مسعود : قال : جدب لنا رسول الله ﷺ السمر بعد العشاء . يعني زجرنا .

في الزوائد : هذا إسناد رجاله ثقات . ولا أعلم له علة إلا اختلاط عطاء بن السائب . ومحمد بن فضيل إنما روى عنه بعد الاختلاط .

TERCEMESİ

703) "... Abdullah İbn-i Mes'ud *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yatsı namazından sonra konuşma yapmamızı kınamıştır. Yani bizi (konuşmaktan) men etmiştir."

Not : Zevâidde : Bu isnadın ricalı sıkadırlar. İsnadın her hangi bir illetini bilemiyeceğim. Ancak râvi Atâ' bin es-Sâib, rivâyetleri birbirine karıştırdıktan sonra Muhammed bin Fudayl ondan rivâyette bulunmuştur. (Burada Atâ'ın râvisi Muhammed bin Fudayl'dır.) denilmiştir.

İZAHI

Semer : Geceleyin konuşmaktır. Bâzı râviler, bu kelimeyi «Semr» olarak rivâyet etmişlerdir. Kelimenin asıl mânâsı : 'Ay ışığı'dır. Araplar geceleyin ay ışığında konuşurlardı. Onun için bu konuşmaya «Semer» veya «Semr» denilmiştir.

«Cedb» Masdarından alınma «Cedebe» fiili : 'Ayıpladı, kınadı, yerdi' ve başka mânâlara gelir. Burada ayıplamak ve kınamak mânâsında kullanılmıştır.

Kütüb-i Sitte sahiplerinden yalnız müellifin rivâyet ettiği anlaşılan 702 ve 703 nolu hadîsler Kütüb-i Sitte sahiplerinin rivâyet ettikleri 701 nolu hadîsin hükmünü te'yid eder mahiyettedirler.

(١٣) باب النهى أن يقال صلاة العتمة

13 — (YATSI NAMAZINA) ATEME NAMAZI DENMESİNDEN NEHİY BÂBI

٧٠٤ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . قَالَا : ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي لَبِيدٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لَا تَغْلِبَنَّكُمُ الْأَعْرَابُ عَلَى اسْمِ صَلَاتِكُمْ . فَإِنَّهَا الْعِشَاءُ . وَإِنَّهُمْ لَيُعْتِمُونَ بِالْإِبِلِ » .

TERCEMESİ

704) "... (Abdullah) İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken dinledim :

«Araplar (şu) namazınızın adında size galebe etmesinler. Çünkü O(nun adı) 'İŞÂ'dır. Ve araplar, develer sebebiyle (o namazı) gece karanlığına tehir ederek ona «Ateme» ismini verirler.»"

İZAHI

Ateme : Gece karanlığıdır. Araplar yatsı namazına Ateme diyorlardı. Bu hadîsi Müslim'de Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'den iki senedle ve biraz lafız farkıyla rivâyet etmiştir. Oradaki bir rivâyet, meâlen şöyledir :

«Araplar şu yatsı namazının «İşâ» isminde size galebe çalmasınlar. Çünkü O(nun ismi) Allah'ın kitabında İşâ'dır. Ve o namaz,

develerin sağılması sebebiyle gece karanlığına tehir edilerek, ona «Ateme ismi verilir.»

Hadîsi bu lafızla E l - İ s m â i l î **Müstahrec**'inde E b û M e s' u d R â z î'den, E b û Y a' l â ile B e y h a k î de A b d u r r a h m a n bi n Avf' tan rivâyet etmişlerdir.

B u h â r î, A b d u l l a h E l - M ü z e n î (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Araplar akşam namazının Mağrib isminde size gâlib gelmesinler. Araplar, akşam namazına İşâ derler.» Arapların akşam namazına **İşâ** ismini verdiklerine âit hadîsin son cümlesinin râvi A b - d u l l a h E l - M ü z e n î'ye âit olması muhtemeldir.

Müellif, M ü s l i m ve yukarıda adları anılan zatların rivâyet ettikleri hadîsler ile B u h â r î'deki hadîsten anlaşılıyor ki; Araplar akşam namazına **«İşâ»** ve yatsı namazına **«Ateme»** diyorlarmış. Bir de Araplar akşam ile yatsı namazının ikisine **«Işâeyn** = iki İşâ» derlermiş.

N e v ev î, M ü s l i m' in şerhinde şöyle der:

«Hadîsin mânâsı şudur: 'Araplar, yatsı namazına **Ateme** ismini verirler. Çünkü araplar, develeri sağmakla meşgul olduklarından dolayı yatsı namazını şiddetli karanlığa tehir ederlerdi. Halbuki Allah'ın kitabında; وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ = «... **ve yatsı namazından sonra...»** âyetinde **«İşâ»** olarak geçer. Bu sebeple siz Ona İşâ demelisiniz.»

Sahîh hadîslerde yatsı namazının ismi **Ateme** diye geçmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsı namazına bir taraftan **Ateme** isminin verilmemesini emrediyor; diğer taraftan kendileri bu namaz hakkında **«Ateme»** ismini kullanıyor, diye bir istifham hatıra gelebilir. Buna iki şekilde cevap verilir:

1 — Ateme isminin verilmesine âit yasaklama tenzihen kerahet içindir. Tahrim için değildir. Ateme isminin kullanılabileceğini beyan için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kullanmıştır.

2 — O günkü Araplar yatsı namazına **İşâ** adının verildiğini bilmedikleri ve **İşâ** denilince akşam namazını anladıklarından dolayı bir yanlışlığa meydan verilmemesi için Peygamber yatsı namazı hakkında **Ateme** ismini kullanmıştır.»

٧٠٥ — حدّثنا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ كَاسِبٍ . ثنا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ عَجْلَانَ ، عَنِ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . ح وَحَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ . ثنا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَرْمَلَةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا تَغْلِبَنَّكُمُ الْأَعْرَابُ عَلَى اسْمِ صَلَاتِكُمْ » زَادَ ابْنُ حَرْمَلَةَ « فَإِنَّمَا هِيَ الْعِشَاءُ . وَإِنَّمَا يَقُولُونَ الْعَتَمَةُ لِإِعْتَامِهِمْ بِالْإِبِلِ » .

فى الزوائد : إسناد أبى هريرة صحيح .

TERCEMESİ

705) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallalahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Araplar (yatsı) namazının isminde size gâlip gelmesinler.»
Râvi İbn-i Harmele (Radıyallâhü anh) şu fıkrayı da rivâyet etmiştir: «... Çünkü şüphesiz O(nun adı İşâ'dır. Araplar develer(le meşguliyetleri) sebebiyle (yatsı namazını) gecenin şiddetli karanlığına geciktirdikleri için (ona) Ateme derler.»"

Not: Zevâid'de, Ebû Hüreyre (R.A.)'nin bu hadîsinin isnadının sahih olduğu bildirilmiştir.

İZAHI

Müellif, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin bu hadîsi için iki sened zikretmiştir. Birinci seneddeki râviler aracılığıyla rivâyet edilen hadîste İbn-i Harmele (Radıyallâhü anh)'nin ilâveten rivâyet ettiği fıkranın bulunmadığı anlaşılıyor. İbn-i Harmele (Radıyallâhü anh)'nin de bulunduğu ikinci sened ile yapılan rivâyette hadîsin iki fıkrası da mevcuttur.

Kütüb-i Sitte sahiplerinden yalnız İbn-i Mâceh'in rivâyet ettiği anlaşılan bu hadîste de yatsı namazının adının İşâ olduğu, Arapların hadîste belirtilen nedenle ona Ateme ismini verdikleri bildiriliyor. İsim husûsunda arapların galebe çalmamaları için yatsı namazına Ateme değil, İşâ denmesi emrediliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

٣ — كتاب الأذان والسنة فيها

3 — EZAN VE ONDAKİ SÜNNET KİTABI

(١) باب بدء الأذان

1 — EZANA BAŞLAMA (SEBEBİNİN AÇIKLANMASI) BÂBI

Ezan: Lügatta bir şeyi i'lâm etmektir. Şer-i Şerîf'te özel lafızlarla namaz vaktinin girdiğini i'lâm etmektir.

Ezanın beş vakit namaz için meşrûluğu icmâ' ile sâbittir. Meşrûluğunun sebebi ise bu bâbtaki hadîslerde anlatılmıştır.

Medîne'de meşrû kılınan ezanın başlangıcı Buhârî ve Müslim'in Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîstir:

«Müslümanlar Medîne'de yerleştikleri zaman toplanırlar da namaz vakitlerini tesbit ederlerdi. Namaz için hiç bir kimse i'lâm etmezdi. Müslümanlar, bir gün bu hususta konuştular. Bâzıları: Hıristiyanların çanı gibi bir çan ittihaz edin! Bâzıları da: Yahudilerin borazanı gibi bir borazan ittihaz edin, dediler. Ömer (Radıyallâhü anh): **Namaza çağıran bir adam göndermez misiniz? dedi. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Ey Bilâl! Kalk da namaza çağır» buyurdu.»

Hadîsin zâhirine göre Ömer (Radıyallâhü anh)'in namaza dâvet için adam gönderme teklifi, sahâbîlerin kendi aralarında yaptıkları konuşma esnâsında olmuştur. O günden itibâren Bilâl

(Radıyallâhü anh) :«**Cemâatla namaz kılmaya geliniz!**» diyerek müslümanları namaza dâvet etmeye başladı. Nihâyet 706 ve 707 nolu hadîslerde anlatılan A b d u l l a h b i n Z e y d ve Ö m e r b i n E l - H a t t â b (Radıyallâhü anhümâ)'nın rüyaları sonucunda bugünkü ezan şekli meşrû kılınmıştır.

Ezanın hicretten önce M e k k e'de meşrû kılındığına dâir T a b a r â n î, D â r e k u t n î, İ b n - i M ü r d e v e y h ve B e z z â r tarafından rivâyet olunan hadîsler sahîh görülmemiştir.

EZANIN HÜKMÜ

H a n e f î ve Ş â f i î âlimlerine göre ezan, hazerde ve seferde cemaatle veyâ münferiden kılınan namaz için sünnettir.

M â l i k î mezhebine göre, toplu halde namaz kılmak mu'tad olan mescid ve sâir yerlerde toplanan cemaattan başka kimselerin gelmesinin talebi için ezan okumak sünnet-i kifâyedir. Şehirlerde ise farz-ı kifâyedir.

H a n b e l î âlimlerine göre hazerde erkeklerin cemaatla edâ ettikleri beş vakit namaz için farz-ı kifâyedir.

٧٠٦ — حَدَّثَنَا أَبُو عُبَيْدٍ ، مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ مَيْمُونٍ الْمَدَنِيُّ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْحَرَّانِيُّ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِاللهِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَدْ هَمَّ بِالْبُوقِ ، وَأَمَرَ بِالنَّاقُوسِ فَنُحِتَ . فَأُرِيَ عَبْدُ اللهِ بْنُ زَيْدٍ فِي الْمَنَامِ . قَالَ : رَأَيْتُ رَجُلًا عَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَخْضَرَانِ . يَحْمِلُ نَاقُوسًا . فَقُلْتُ لَهُ : يَا عَبْدَ اللهِ ! تَبِيعُ النَّاقُوسَ ؟ قَالَ: وَمَا تَصْنَعُ بِهِ ؟ قُلْتُ: أُنَادِي بِهِ إِلَى الصَّلَاةِ. قَالَ : أَفَلَا أَدُلُّكَ عَلَى خَيْرٍ مِنْ ذٰلِكَ ؟ قُلْتُ: وَمَا هُوَ ؟ قَالَ تَقُولُ: اللهُ أَكْبَرُ ، اللهُ أَكْبَرُ، اللهُ أَكْبَرُ ، اللهُ أَكْبَرُ . أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ . أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ . حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ . حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ . اللهُ أَكْبَرُ ، اللهُ أَكْبَرُ . لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ .

قَالَ فَخَرَجَ عَبْدُ اللهِ بْنُ زَيْدٍ ، حَتَّى أَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَأَخْبَرَهُ بِمَا رَأَى . قَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! رَأَيْتُ رَجُلًا عَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَخْضَرَانِ يَحْمِلُ نَاقُوسًا . فَقَصَّ عَلَيْهِ الْخَبَرَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ صَاحِبَكُمْ قَدْ رَأَى رُؤْيَا . فَاخْرُجْ مَعَ بِلَالٍ إِلَى الْمَسْجِدِ فَأَلْقِهَا عَلَيْهِ ، وَلْيُنَادِ بِلَالٌ ، فَإِنَّهُ أَنْدَى صَوْتًا مِنْكَ » قَالَ فَخَرَجْتُ مَعَ بِلَالٍ إِلَى الْمَسْجِدِ . فَجَعَلْتُ أُلْقِيهَا عَلَيْهِ وَهُوَ يُنَادِي بِهَا . قَالَ فَسَمِعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بِالصَّوْتِ . فَخَرَجَ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! وَاللهِ ، لَقَدْ رَأَيْتُ مِثْلَ الَّذِي رَأَى .

قَالَ أَبُو عُبَيْدٍ : فَأَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ الْحَكَمِيُّ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ قَالَ فِي ذَلِكَ :

أَحْمَدُ اللهَ ذَا الْجَلَالِ وَذَا الْإِكْـ ... رَامِ حَمْدًا عَلَى الْأَذَانِ كَثِيرًا
إِذْ أَتَانِي بِهِ الْبَشِيرُ مِنَ اللَّـ ... ـهِ فَأَكْرِمْ بِهِ لَدَيَّ بَشِيرًا
فِي لَيَالٍ وَالَى بِهِنَّ ثَلَاثٍ ... كُلَّمَا جَاءَ زَادَنِي تَوْقِيرًا

TERCEMESİ

706) "... Abdullah bin Zeyd (bin Abd-i Rabbih) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza dâvet için borazanı arzulamış ve çan ittihazını emretmiş ve çan yapılmıştı. Sonra (mezkûr) Abdullah bin Zeyd rüya görmüş ve rüyasını şöyle anlatmıştır : Ben rüyamda üzerinde iki yeşil elbise bulunan bir adam gördüm. Bir çan taşıyordu. Ona :

— Ey Allah'ın kulu! Şu çanı satar(mı)sın? dedim. Adam :

— Bununla ne yapacaksın? diye sordu. Ben :

— Onunla namaza çağırırım, dedim. O :

— Seni şu çandan daha hayırlı bir şeye delâlet etmiyeyim mi? dedi. Ben :

— Delâlet edeceğin şey nedir? diye sordum. Adam :

— Şunu söylersin, dedi :

الله اكبر الله اكبر الله اكبر الله اكبر اشهد ان لااله الاالله اشهد ان لااله الاالله اشهد ان محمدا رسول الله اشهد ان محمدا رسول الله حى على الصلاة حى على الصلاة حى على الفلاح حى على الفلاح الله اكبر الله اكبر لااله الاالله

Ravi demiştir ki: Abdullah bin Zeyd, bu rüyâdan sonra sabahleyin çıkarak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına varmış ve gördüğü rüyayı ona anlatmak üzere:

'Yâ Resûlallah! Ben rüyamda üzerinde iki yeşil elbise bulunan bir adam gördüm. Bir çan taşıyordu.' demiş ve gördüğü rüyayı anlatmıştır. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **sahâbîlere:**

«Sizin arkadaşınız bir rüya görmüştür.» buyurduktan sonra (rüya gören Abdullah'a) :

«Bilâl ile beraber mescide çık da gördüğün ezan kelimelerini ona öğret. Bilâl da çağırsın. Çünkü Onun sesi, seninkinden daha gürdür.» buyurdu. Abdullah demiştir ki: Ben Bilâl'le mescide çıkarak Ona ezan kelimelerini öğretmeye başladım. O da o kelimelerle çağırıyordu. Bunun üzerine Ömer bin El-Hattab ezan sesini işitince çıkageldi ve:

— Yâ Resûlallah! Vallahi Abdullah'ın rüyada gördüğünün mislini ben de rüyamda görmüştüm, dedi.

Râvi Ebû Ubeyd demiştir ki: (Rüya sahibi) Abdullah bin Zeyd El-Ensârî (Radıyallâhü anh)'nin bu rüya hakkında aşağıdaki şiirleri söylediğini Ebû Bekir El-Hakemi bana haber vermiştir.

أَحْمَدُ اللهَ ذَاالْجَلَالِ وَذَاالْإِكْـ رَامِ حَمْدًا عَلَى الْأَذَانِ كَثِيرًا

إِذْ أَتَانِي بِهِ الْبَشِيرُ مِنَ اللهِ بِهِ فَأَكْرِمْ بِهِ لَدَيَّ بَشِيرًا

فِي لَيَالٍ وَالَى بِهِنَّ ثَلَاثٍ كُلَّمَا جَاءَنِي زَادَنِي تَوْقِيرًا

Ezan için, celâl ve ikram sahibi Allah'a çokca hamd ederim.

Çünkü bana ezanı Allah'tan bir müjdeci getirdi. Benim yanımda o ne güzel müjdecidir.

Ezan kelimelerini üç gece üstüste bana getirdi. Her gelişinde öğrendiğimi daha da pekiştirdi.»

İ Z A H I

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Ahmed, Dârimi, Beyhakî, İbn-i Hibbân ve İbn-i Huzeyme de rivâyet etmişler, Tirmizî de rivâyet ederek hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Bâzı rivâyetlerde ezan kelimeleri tafsilâtlı olarak geçmemiştir.

Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin rivâyetinde Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in şiirleri nakledilmemiştir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde râvi Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) şunu da demiştir:

«Rü'yamda bana ezanı târif eden zât ezanı tamamladıktan sonra benden biraz geri çekildi ve sonra: Namaza ikâmet etmek istediğin zaman:

الله اكبر الله اكبر اشهد ان لااله الاالله اشهد ان لااله الاالله اشهد ان محمدا رسول الله اشهد ان محمدا رسول الله حى على الصلاة حى على الصلاة حى على الفلاح حى على الفلاح قد قامت الصلاة قد قامت الصلاة الله اكبر الله اكبر لااله الاالله

dersin demiştir.»

Hadîsin baş kısmında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in borazanı arzuladığı ve çan yapılmasını emrettiği bildirilmiştir. Bundan sonra gelen İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde ve başka hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yahudilerin borazanı ve hıristiyanların çanı gibi bir şeyle namaza dâvet yapılması bâzı sahâbilerce teklif edilmiş ise de yahudilere ve hıristiyanlara benzememek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in borazan ve çandan kerâhat ettiği bildirilmiştir. Bu hadîs ile sözü edilen hadîsler arasında bir çelişki yoktur. Şöyle ki, borazan ve çan teklifi yapıldığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu istememiştir. Bilâhere halkın namaza çağırılması için sürdürülen istişareler neticesinde duyulan zarûret karşısında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in borazan kullanılmasına bir ara temayül gösterdiği ve yine mecburiyet hâsıl olunca çan yapılmasını emrettiği muhtemeldir. Buradaki rivâyet, zarûret dolayısıyla belirlenen temâyülü yansıtmış olsa gerek.

Bu fıkrada geçen; فَنُحِتَ cümlesi iki şekilde mânâlandırılabilir.

1 — Tercemede görüldüğü gibi «...ve **çan yapılmıştı.»**
2 — **«...ve çan yapımına başlıyan kişi hakkında kınama yapılmıştı.»**

S i n d î, ikinci şekle göre mânâ vermiştir. Başkaca mânâ verene rastlamadım. Bence bu tür mânâ uygun değildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), çan yapımını emrettiğine göre bu emri yerine getirmek üzere çan yapımına başlayan zâtın müslümanlarca kınanması düşünülemez. Zirâ bile bile onu kınamak, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrini tasvip etmemek demektir ki hiç bir sahâbîden beklenemez. Ancak şöyle olabilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrini duymamış olan kimseler kınamada bulunmuş olabilirler.

Lügat kitablarına göre, mezkûr cümle birinci şekilde mânâlandırılabilir. Çan yapılmış olsa bile ne çanla, ne de borazanla bir defa olsun namaza çağrı yapılmamıştır. Çünkü hemen o sırada A b d u l l a h b i n Z e y d (Radıyallâhü anh)'in rüya olayı vuku bulmuştur.

Hadîste geçen ezan kelimelerinin mânâsına gelince;

Allâhü Ekber, Allâhü Ekber: 'Allah kibriya ve azametinin mahiyetinin tanınmasından çok daha yücedir.' Veyâhut: 'Allah azametine lâyık olmayan her hangi bir şeyin ona isnad edilmesinden çok yücedir. 'Yâhut da: 'Allah her şeyden yücedir.'

Ezan tekbirle başlar. Çünkü tekbir kısa olmakla beraber Allah'ın zâtının ve lâyık olduğu bütün kemâl sıfatlarının varlığını ifâde eder. Ezan, her yüce makamda anılması müstahab olan bir zikirdir. Ezan genellikle yüksek yerde okunur. Her yüksek yerde Allah'ın büyüklüğünü anmak müstahab olduğu için ezan tekbirle başlar. Mirkât sâhibi: Tekbirin dört defa tekrarlanması, bu hükmün Dünya'nın her dört cephesinde câri olduğuna işâret için olabilir, demiştir.

Eşhedü en lâ ilahe illa'llah Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah: 'Ben, dilimle ikrar ve kalbimle tasdik ederim ki, Allah'tan başka tapınmaya lâyık hiç bir ma'bud yoktur. Muhammed, Allah'ın resûlüdür.

Hayye Ale's-Selâ: Namaza yönelin.
Hayye Ale'l-Felâh: Felâh ve dileğe kavuşmaya yöneliniz.
K a d ı I y â z, ezanın taşıdığı anlam hakkında şöyle der:
Ezan, iman sistemini içine alan veciz bir sözdür. Önce Allah'ın varlığı, kemâl sıfatlarını taşıdığı ve buna ters düşen bütün eksiklik-

lerden pak ve nezih olduğu ifade edildiği. Bu ifade, tekbir cümlesinde mevcuttur. Sonra Allah'ın birliği ve her türlü benzer ve ortaktan temiz olduğu Şehâdet kelimesiyle ilân ediliyor. Dinî vazifelerin hepsinden önce gelen îman ve tevhid esası belirtildikten sonra şahâdetin ikinci cümlesiyle Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nübüvvet ve Risâletinin hak ve gerçek olduğu açıkca belirtiliyor. Tevhidden sonra İslâm dininin ikinci muazzam temeli olan Peygambere îman ilânı ile aklen inanılması gereken îman sistemi kemale ermiş olur. Bundan sonra îman sisteminin ışığı altında yapılması gerekli olan ibâdete dâvet ediliyor. Namaz dâveti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e îmandan sonraya bırakılıyor. Çünkü namazın farz oluşu, akıl ile bilinemez. Ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vasıtasıyla bilinebilir. Bundan sonra Felâha dâvet ediliyor. Felâh, dileğe kavuşmak ve cennet nimetlerinde ilelebed yaşamaktır. Felâh çağrısı, ölümden sonra dirilmeyi, âhiret mükâfâtını veyâ cezasını hatırlatır. İslâm akâid sisteminin sonuncusu âhiretle ilgili şeylere îman etmektir.

Hadîste tekbir dört defa tekrarlanmıştır. Buna fıkıhçılar **«Terbî' = Dörtleme»** demişlerdir.

Ebû Hanîfe, Şâfiî, Ahmed ve âlimlerin cumhûru bu hadîsi ve bundan sonra gelecek olan 708 nolu Ebû Mahzûre hadîsini delîl göstererek **Terbî'a** hükmetmişlerdir. Diğer taraftan müslümanların bilhassa hac mevsiminde toplandıkları Mekke halkının terbî' uygulamasına dayanarak ne sahâbîlerden ne de başkalarından hiç kimse Mekke halkının kullandığı terbî'e itiraz etmemiştir, derler.

Mâlik, Ebû Yûsuf ve Zeyd bin Ali ise tekbirin iki defa tekrarlanması görüşünü benimsemişlerdir.

En-Neyl yazarı : Gerçek şudur ki terbî' rivâyetleri daha kuvvetlidir. Çünkü bu rivâyetlerde diğer rivâyetlerde bulunmayan bir fazlalık vardır. Bu fazlalık makbuldür. Çünkü bir çelişki arzetmez. Tahrici de sahîhtir, demiştir.

Hadîsin zâhirine göre, ezanın dayanağı Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in gördüğü rüyadır. Ebû Dâvud'un rivâyetine göre Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh), rüyasını anlatınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona :

إِنَّهَا لَرُؤْيَا حَقٌّ «... Şüphesiz bu, doğru bir rüyadır.» buyurmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), rüyanın doğruluğuna hükmetmiştir. El-Menhel yazarı, bunun nedenini şöyle açıklar: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in rüyasını doğrulamasının sebebi şudur: Ömer (Radıyallâhü anh) rüyasında ezanı görünce Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber vermek üzere huzura vardığında Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), ona: **«Senden önce ezanla ilgili vahiy geldi.»** buyurmuştur. Şu halde ezanın dayanağı rüya değil vahiydir. Bu duruma göre önce vahiy gelmiş, sonra Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) rüyasını anlatınca gelen vahyin uygulamaya konulması emri verilmiştir.

Hadîsin: **«Çünkü Bilâl'in sesi seninkinden yüksektir.»** fıkrası ile ilgili olarak Hattâbî demiştir ki: Bu, kimin sesi daha yüksek ise ezan okuma öncelikle onun hakkı olduğuna delâlet eder. Zirâ ezan bir ilâmdır. Kimin sesi daha yüksek ise o okumalıdır.

Ömer (Radıyallâhü anh)'in de Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) gibi ezanı rüyasında gördüğü hadisten anlaşılıyor. El-Menhel yazarının ezan bâbındaki beyânına göre Ömer (Radıyallâhü anh) ve Abdullah (Radıyallâhü anh)'dan başka sahâbîlerden bir cemâatta ezanı rüyalarında görmüşlerdir. Tabarânî'nin rivâyetine göre Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) de görmüştür. Gazâlî'nin dediğine göre 10 küsur sahâbî ezanı rüyalarında görmüşlerdir. İbn-i Hacer: Bu rivâyetlerden yalnız Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in ve Ömer (Radıyallâhü anh)'in olayları sâbittir. Diğerleri sâbit değildir, demiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Namaz için ezan okumak meşrûdur.

2 — Ebû Dâvûd'un rivâyetinde belirtildiği gibi namaz için ikamet etmek meşrûdur.

3 — Ezanda yüksek ses matlubtur.

4— Ezanın tekbirinde terbî' meşrûdur.

5 — Ebû Dâvûd'un rivâyetiyle sâbit olduğu gibi önce ezan okunması ve namaza kalkılacağı zaman ikamet edilmesi meşrûdur.

6 — İkamette قد قامت الصلاة cümlesini iki defâ okumak meşrûdur.

٧٠٧ – حدثنا محمد بن خالد بن عبد الله الواسطى . ثنا أبى ، عن عبد الرحمن ابن إسحاق ، عن الزهرى ، عن سالم ، عن أبيه ؛ أن النبى ﷺ استشار الناس لما يهمهم إلى الصلاة . فذكروا البوق . فكرهه من أجل اليهود . ثم ذكروا الناقوس . فكرهه من أجل النصارى . فأرى النداء تلك الليلة رجل من الأنصار يقال له عبد الله بن زيد ، وعمر بن الخطاب . فطرق الأنصارى رسول الله ﷺ ليلا . فأمر رسول الله ﷺ بلالا به ، فأذن .

قال الزهرى : وزاد بلال ، فى نداء صلاة الغداة ، الصلاة خير من النوم . فأقرها رسول الله ﷺ .

قال عمر : يا رسول الله ! قد رأيت مثل الذى رأى ، ولكنه سبقنى .

فى الزوائد : فى إسناده محمد بن خالد . ضعفه أحمد وابن معين وأبو زرعة وغيرهم .

TERCEMESİ

707) ... Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) *Radıyallâhü anhüm*)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Abdullah Bin Zeyd (R.A.)'in Hal Tercemesi

Abdullah bin Zeyd bin Abd-i Rabbih bin Sulebe bin Zeyd el-Ensârî el-Hazrecî Ebû Muhammed el-Medenî, Akabe görüşmesinde bulunmuş ve Bedir savaşma katılmıştır. Rüyasında ezam gören zât odur. Medine-i Münevvere'de mescid-i Nebevî yapıldıktan sonra hicretin ilk yılı rüyâ olayı vuku bulmuştur. Peygamber (S.A.V.)'den hadîs rivâyet etmiştir. Râvileri : Oğlu Muhammed, Said bin el-Müseyyeb, İbn-i Ebî Leylâ ve bir cemaattır. Buhârî ve İbn-i Adiyy : Ezan hadîsinden başka hadîsi tanınmıyor demişlerdir. Fakat el-Hâfız : Ben, Onun ezan hadîsinden başka hadislerini bularak bir cüzde topladım, demiştir. Halife Ömer bin Abdülaziz'in hayat hikâyesinde sahîh bir senedle rivâyet edildiğine göre Abdullah'ın kızı, Halife'nin huzuruna girerek : Ben, Abdullah bin Zeyd'in kızıyım. Babam, Bedir savaşına katılmış ve Uhud savaşında şehid edilmiştir, demiş; Halife de : Dilediğini iste diyerek dilediği kadar ona yardımda bulunmuştur. Oğlu Muhammed'den rivâyet edildiğine göre Abdullah, 64 yaşında iken hicretin 32. yılı vefat etmiş ve Osman (R.A.) onun namazını kıldırmıştır. (El-Menhel C. 4, Sah. 131)

Halk namaza giderken onları güçlük ve meşakkate sokan toplanma usulü için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kendileriyle istişârede bulunmuş, halk borazandan bahsetmişler, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **yahûdilerin nedeniyle borazandan hoşlanmamış, sonra halk çandan bahsetmişler. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hıristiyanlar sebebiyle ondan da hoşlanmamıştır. İstişâre gecesi ensâr'dan Abdullah bin Zeyd** (Radıyallâhü anh) **isimli bir adam ve Ömer bin El-Hattâb** (Radıyallâhü anh), **ezanla dâveti rü'yalarında görmüşler. Ensâr'dan olan zât geceleyin Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**e gelerek (rüyasını anlatmış) Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Bilâl** (Radıyallâhü anh)**'a bu çağrıyı emretmiş. Bilâl** (Radıyallâhü anh) **de ezan okumuştur.**

Zührî demiştir ki: Bilâl (Radıyallâhü anh), **sabah namazı çağrısında;** الصلاة خير من النوم = **«Namaz uykudan hayırlıdır.» cümlesini ilâve etmiş, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **bu ilâveyi olduğu gibi bırakmıştır.**

Ömer (Radıyallâhü anh) : **«Yâ Resûlallah! Abdullah** (Radıyallâhü anh)'**ın gördüğünün mislini ben de gördüm. Lâkin o benden önce davrandı, dedi."**

Not : Zevâid'de : Hadisin isnadında Muhammed bin Hâlid vardır. Ahmed, İbn-i Muîn, Ebû Zur'a ve başkaları da onun zayıf olduğunu söylemişlerdir, denilmiştir.

İ Z A H I

Buhârî, Müslim ve Tirmizi'nin İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri hadîste müslümanların Medîne'ye geldiklerinde namaz için toplanarak vakitlerini tâyin ettiklerini, namaz için çağrı usulünün bulunmadığını, sahâbîlerin bir kısmının, hıristiyanların çanı gibi bir çan ittihaz edilmesini, bâzı sahâbîlerin de yahûdilerin borazanı gibi bir borazanın ittihaz edilmesini söylemiş, Ömer (Radıyallâhü anh) de:

Namaza (halkı) çağırmak için niçin bir adam göndermiyorsunuz? demiş; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **bunun üzerine: «Bilâl! Haydi kalk da namaz için dâvet et.»** buyurmuştur.

Tuhfetü'l-Ahvezî yazârı, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in Buhârî, Müslim ve Tirmizî'deki rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bilâl (Radıyallâhü

anh)'e emrettiği namaza dâvetin, şer'i ezan usûlü ile yapılan dâvet olmadığını ve yalnız namaz vaktinin geldiğini haber vermekten ibâret olduğunu K â d ı I y â z'dan naklen beyân ettikten sonra, N e v e v î'nin şöyle dediğini söyler: «K â d ı I y â z'ın dediği şey muhtemeldir. Hattâ ihtimalden öte de kesindir. Çünkü E b û D â v û d, T i r m i z î ve başka sünenlerde rivâyet olunan A b d u l l a h b i n Z e y d (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde sâbit olmuştur ki; 'kendisi şer'î ezan usulünü rüyada görmüş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek haber vermiş, kendisinden sonra da Ö m e r (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:

'**Yâ Resûlallah! Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, onun gördüğü rüyanın mislini ben de gördüm...**' İşte bu hadîsin zâhirine göre rüya anlatım olayı başka bir mecliste vuku bulmuştur. Demek oluyor ki; Müslümanlar, M e d î n e'ye geldikleri zaman, namaz için toplanırlar, namaz vaktini tayin ederlerdi. Namaza çağrı yapılmıyordu. Bir süre sonra sahâbiler bu hususta istişare etmişler. Bir kısmı: Hıristiyanların çanı gibi çan yapılsın, demiş; bir kısmı da: Yahudilerin borazanı gibi bir borazan yapılsın, demiş; Ö m e r (Radıyallâhü anh) de: Bir adam gönderilsin. O, halkı namaza dâvet etsin, teklifinde bulunmuş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de namaza dâvet için B i l â l (Radıyallâhü anh)'a emretmiş. B i l â l (Radıyallâhü anh); الصلاة الصلاة yâhut; الصلاة جامعة diye çağrıda bulunmuştur. Bundan bir süre sonra A b d u l l a h ve Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'nın rüya olayı vuku bulmuştur. Rüyadan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ya vahiy ile yâhut ictihadla şer'î ezan usulünü anılan iki sahâbînin rüyalarında gördükleri kelimeler ile okunmasını emretmiştir. Cumhurun mezhebine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ictihad yapması câizdir. Şer'î ezanın dayanağının sırf rüya olması düşünülemez.»

E l - H â f ı z, **El-Fetih'te**: Rüya olayından önce B i l â l (Radıyallâhü anh)'ın namaza dâveti; الصلاة جامعة sözü ile yaptığı İ b n - i S a'd'ın **Tabakât'ında** bildirilmiş, demiştir.

Yukarıda N e v e v î'den yapılan nakilden anlaşıldığına göre B i l â l (Radıyallâhü anh) bir süre namaza yukarıda anılan tek cümle ile çağrıda bulunmuştur. Bu çağrı usulü ile halk toplanmak-

ta güçlük çekmiştir. Bu güçlüğü gidermek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) halkla istişârede bulunmuş yine kimisi borazandan, kimisi de çandan bahsetmiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hıristiyan ve yahudiler dolayısıyla bunlardan hoşlanmadığını bildirmiş ve o gece A b d u l l a h (Radıyallâhü anh) ile Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in rüya olayı vuku bulmuştur.

Yukarıdan beri anlatılan namaz için toplanma safhalarından, B i l â l (Radıyallâhü anh)'ın halkı bir cümleyle çağırmaya başlamasından sonraki safhalar, müellifin 707 nolu hadîsinde anlatılmış oluyor. B u h â r î, M ü s l i m ve T i r m i z î'deki İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde ilk zamanlar ve B i l â l (Radıyallâhü anh)'in tek cümleyle dâvet usulü anlatılmış oluyor. Böylece rivâyetler arası bulunmuş oluyor.

B i l â l (Radıyallâhü anh)'in sabah ezanına ilâve ettiği: «**Namaz uykudan hayırlıdır.**» meâlindeki cümle ile ilgili gerekli malumatı 715 ve 716 nolu hadîslerin açıklaması bahsinde vereceğiz. Oraya müracaat edilebilir.

(٢) باب الترجيع فى الأذان

2 — EZANDAKİ TERCÎ (1) BÂBI

٧٠٨ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . قَالَا : ثنا أَبُو عَاصِمٍ . أَنْبَأَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِى عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِى مَحْذُورَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَيْرِيزٍ ، وَكَانَ يَتِيمًا فِى حَجْرِ أَبِى مَحْذُورَةَ بْنِ مِعْيَرٍ ، حِينَ جَهَّزَهُ إِلَى الشَّامِ . فَقُلْتُ لِأَبِى مَحْذُورَةَ : أَىْ عَمِّ ! إِنِّى خَارِجٌ إِلَى الشَّامِ ، وَإِنِّى أُسْأَلُ عَنْ تَأْذِينِكَ . فَأَخْبَرَنِى أَنَّ أَبَا مَحْذُورَةَ قَالَ: خَرَجْتُ فِى نَفَرٍ . فَكُنَّا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ . فَأَذَّنَ مُؤَذِّنُ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِالصَّلَاةِ ، عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَسَمِعْنَا صَوْتَ الْمُؤَذِّنِ وَنَحْنُ عَنْهُ مُتَنَكِّبُونَ . فَصَرَخْنَا نَحْكِيهِ ، نَهْزَأُ بِهِ . فَسَمِعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَأَرْسَلَ إِلَيْنَا قَوْمًا فَأَقْعَدُونَا بَيْنَ يَدَيْهِ . فَقَالَ « أَيُّكُمُ الَّذِى سَمِعْتُ صَوْتَهُ قَدِ ارْتَفَعَ ؟ » فَأَشَارَ إِلَىَّ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ ، وَصَدَقُوا . فَأَرْسَلَ كُلَّهُمْ

(1) Terci' : Ezanda şehâdet kelimelerini ikişer defa alçak sesle okuduktan sonra başa dönerek bu kere ikişer defa yüksek sesle okumaktır.

وَحَبَسَنِي . وَقَالَ لِي « قُمْ فَأَذِّنْ » . فَقُمْتُ، وَلَا شَيْءٌ أَكْرَهُ إِلَيَّ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَلَا مِمَّا يَأْمُرُنِي بِهِ . فَقُمْتُ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فَأَلْقَى عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ التَّأْذِينَ هُوَ بِنَفْسِهِ . فَقَالَ « قُلْ : اللهُ أَكْبَرُ، اللهُ أَكْبَرُ، اللهُ أَكْبَرُ، اللهُ أَكْبَرُ . أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ . أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ » ثُمَّ قَالَ لِي « ارْفَعْ مِنْ صَوْتِكَ . أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ . أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ . حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ . حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ . حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ . اللهُ أَكْبَرُ ، اللهُ أَكْبَرُ . لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ » . ثُمَّ دَعَانِي حِينَ قَضَيْتُ التَّأْذِينَ فَأَعْطَانِي صُرَّةً فِيهَا شَيْءٌ مِنْ فِضَّةٍ . ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى نَاصِيَةِ أَبِي مَحْذُورَةَ . ثُمَّ أَمَرَّهَا عَلَى وَجْهِهِ ، ثُمَّ عَلَى ثَدْيَيْهِ ، ثُمَّ عَلَى كَبِدِهِ ، ثُمَّ بَلَغَتْ يَدُ رَسُولِ اللهِ ﷺ سُرَّةَ أَبِي مَحْذُورَةَ . ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « بَارَكَ اللهُ لَكَ وَبَارَكَ عَلَيْكَ » فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَمَرْتَنِي بِالتَّأْذِينِ بِمَكَّةَ ؟ قَالَ « نَعَمْ . قَدْ أَمَرْتُكَ » فَذَهَبَ كُلُّ شَيْءٍ كَانَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ مِنْ كَرَاهِيَةٍ ، وَعَادَ ذٰلِكَ كُلُّهُ مَحَبَّةً لِرَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَدِمْتُ عَلَى عَتَّابِ ابْنِ أَسِيدٍ ، عَامِلِ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِمَكَّةَ ، فَأَذَّنْتُ مَعَهُ بِالصَّلَاةِ عَنْ أَمْرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ .

قَالَ : وَأَخْبَرَنِي ذٰلِكَ مَنْ أَدْرَكَ أَبَا مَحْذُورَةَ ، عَلَى مَا أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَيْرِيزٍ .

فى الزوائد : هذا الحديث ثابت فى غير صحيح البخاريّ . لكن فى رواية المصنف زيادة ، وإسنادها صحيح ، ورجالها ثقات .

TERCEMESİ

708) "... Ebû Mahzûre bin Mi'yer *(Radıyallâhü anh)*'in kucağında yetim olarak yetişmiş olan Abdullah bin Muhayrîz *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Ebû Mahzure kendisini Şam'a göndermeye hazırlarken Abdullah şöyle demiştir : Ben, Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'ye :

Ey Amca! Ben Şam'a doğru yola çıkıyorum. Ve şüphesiz senin ezan okuyuşun bana sorulacaktır, dedim. (Râvi Abdülaziz demiştir ki) **Abdullah, Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin şöyle dediğini bana haber vermiştir:**

Ben, bir nefer (on kişilik grub) **içinde yola çıkmıştım. Biz yolun bir yerinde bulunuyorduk. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in müezzini, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanında namaz için ezan okudu. Biz de müezzin sesini, ondan yüz çevirdiğimiz halde işittik. Bunun üzerine biz onunla alay ederek ve bağırarak ezan okuduk. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sesimizi) **işitti ve bize bir topluluk gönderdi. Gelenler bizi Onun huzurunda oturttular. O da:**

«Sesini yüksek olarak işittiğim şahıs hanginizdir?» diye sordu. Kavmin hepsi beni işâret ettiler ve doğru söylediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **hepsini salıverdi ve beni alıkoyarak bana:**

«Kalk ezan oku» buyurdu. Ben de kalktım. O esnada Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den ve bana emrettiği ezandan nefret ettiğim kadar, hiç bir şeyden nefret etmiyordum. Nihâyet Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in huzurunda ayakta durdum. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bizzat bana ezan kelimelerini telkin ederek şöyle buyurdu:**

De ki:

الله اكبر الله اكبر الله اكبر اشهد ان لااله الاالله اشهد ان لااله
الاالله اشهد ان محمدا رسول الله اشهد ان محمدا رسول الله .

Sonra bana buyurdu ki: «(Şunu okurken) **sesini yükselt.**

اشهد ان لااله الاالله اشهد ان لااله الاالله اشهد ان محمدا رسول الله اشهد
ان محمدا رسول الله حى على الضلاة حى على الصلاة حى على الفلاح حى على
الفلاح الله اكبر الله اكبر لااله الاالله

Sonra ben ezan okumayı bitirince beni çağırdı ve içinde bir miktar gümüş bulunan bir keseyi bana verdi. Sonra elini Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)**'in başının ön kısmı üzerine bırakıp yüzü, memeleri ve ciğeri üzerinden geçirdi. Nihâyet Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in eli Ebû Mahzûre** (Radıyallâhü anh)**'nin göbeğine ulaştı. Sonra Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Allah seni mübârek kılsın, bereketi, üzerinde olsun.» buyurdu. Bundan sonra ben :

Yâ Resûlallah! Mekke'de ezan okumayı bana emrettin (mi?) **dedim. O :**

«Evet. Sana emrettim.» buyurdu. Artık Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **karşı duyduğum nefret, tamamen gitti. Ve hepsi Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **için muhabbete dönüştü. Sonra ben Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in Mekke vâlisi Attâb bin Esîd** (Radıyallâhü anh)'**ın yanına vardım. Ve Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in emrinden dolayı Attâb varken, namaz için ben ezan okudum.**

Râvi (Abdülaziz) **demiştir ki : Ebû Mahzûre'ye yetişenler bu hadîsi Abdullah bin Muhayrîz'in bana haber verdiği şekil üzere bana tahdis ettiler."**

Not : Zevâid'de : Bu hadîs, Buhârî'nin sahîhinden başka, hadîs kitablarında mevcuttur. Lâkin musannifin rivâyetinde bir ilâve vardır. Musannifin rivâyetine âit isnad, sahîh olup, ricâli sıkalardır, denmiştir.

İZAHI

Bu hadisi Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Oralardaki rivâyetlerde de bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'ye ezan telkin buyurduğu ve terci' usulünü öğrettiği ifade edilmiştir. Fakat Abdullah bin Muhayrîz (Radıyallâhü anh)'in Şam'a gönderilmesi hazırlığı ile ilgili husus olsun, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'ye Mekke'de ezan okuması emri ile ilgili olarak aralarında geçen konuşma olsun, o rivâyetlerde mevcut değildir.

Darekutnî ve Beyhakî'nin rivâyeti, müellifin rivâyetine yakın bir uzunluktadır. El-Menhel yazarının «Ezan bâbı»nda naklettiğine göre Beyhakî'nin rivâyeti meâlen şöyledir :

«Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'den **rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir : 'Ben, on gencin içinde, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile berâber Huneyn'e doğru yola çıktım. Sahâbîler ezan okudular. Ben, yanımdaki gençlerle beraber, sahâbîlerle alay ederek ezan okumaya giriştik. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«O gençleri bana getirin.» buyurdu. (Bizi Onun huzuruna götürdüklerinde) O, bize: «Ezan okuyun.» buyurdu. Gençler ezan okudular. Benim sesim, hepsinin sesinden daha yüksekti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Sesini işittiğim adam budur. Git Mekke halkına ezan oku ve Attâb bin Esîd (R.A.)'e deki: Reşûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Mekke halkına ezan okumamı bana emretti.» buyurdu ve: «Ezanı şöyle oku» buyurdu.

الله اكبر (4 defa)

اشهد ان لااله الاالله (2 defa)

اشهد ان محمدا رسول الله (2 defa)

Sonra bana: «Dön de de ki:

اشهد ان لااله الاالله (2 defa)

اشهد ان محمدا رسول الله (2 defa)

حى على الصلاة (2 defa)

حى على الفلاح (2 defa)

الله اكبر الله اكبر لااله الاالله

Müellifin rivâyet ettiği Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin hadisine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona bizzat ezanı telkîn buyururken:

Tekbiri dört defa tekrarlatmış.

Şahâdet kelimelerini ikişer defa tekrarlatmış.

Sonra şahâdet kelimelerini yüksek sesle ikişer defa okumasını emretmiş.

Sonra; حى على الصلاة 'ı iki defa ve حى على الفلاح 'ı iki defa tekrarlamasını ve son olarak kelime-i Tevhid-i bir defa okumasını telkîn buyurmuştur.

Bu hadise göre ezanda terci' meşrûdur. Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır:

Hanefî âlimleri ile Kûfe âlimlerine göre ezanda terci' müstahab değildir. Delilleri de Abdullah bin Zeyd (Ra-

dıyallâhü anh)'ın hadîsidir. Onlar: 'Rivâyetlerin ekserisinde tercî' yoktur. Müezzinlerin reîsi olan B i l â l (Radıyallâhü anh)'ın ezanında tercî' yoktu. İ b n - i Ü m m i M e k t u m (Radıyallâhü anh)'un ezanında da tercî' yoktu. Bu iki zât, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzini idiler. Tercî' yalnız E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinde vardır. E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh) ezan okurken şehâdet kelimelerini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in istediği gibi yüksek sesle okumadığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şehâdet kelimelerini ona tekrar okutmuş olabilir. Nitekim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona: **«Dön de sesini yükselt.»** buyurmuştur.' demişlerdir.

Bu görüşteki âlimlerin delillerinden birisi de İ b n ü ' l - C e v z î ' nin dediği, şu husustur: ' E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh) kâfir idi. Müslüman olup, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona ezanı telkîn edince şehâdet kelimelerini ona tekrarlatmıştır. Tâ ki iyice bellesin. Ve müşrik olan arkadaşlarının yanında tekrarlayabilsın. Çünkü müşrikler, şehâdet kelimelerinden nefret ettikleri kadar hiç bir şeyden nefret etmezlerdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona şehâdet kelimelerini tekrarlatınca, E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh) tekrarlamayı, yâni tercîi ezandan saymıştır.'

El-Menhel yazarı bu görüşü naklettikten sonra şöyle der:

«Lâkin yukarıda söylenenlerin tümünü, E b û D â v û d ' un rivâyet ettiği hadîs reddeder. Şöyle ki: Bu rivâyette E b û M a h z û r e:

'Ben: Yâ Resûlallah! Ezan sünnetini bana öğret,' dedim 'demiş. Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) **de: «Sen şahâdet kelimelerini alçak sesle söylersin, sonra yüksek sesle söylersin»** buyurmuştur.' demiştir.

Görüldüğü gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şahâdet kelimesini önce alçak sesle okumasını, sonra yüksek sesle okumasını, ezanın sünnetinden kılmıştır.

Ş â f i î , M â l i k , A h m e d ve âlimlerin cumhuruna göre ezanda tercî' meşrûdur. Delilleri de E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'nin hadîsidir. Onun hadîsi, sahîh bir hadîs olup diğer hadîslere ters düşmeyen bir ilâveye sahiptir. Bu ilâveyi kabul etmek vâcibtir. Diğer taraftan, E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'nin hadîsi târih bakımından A b d u l l a h b i n Z e y d (Radı-

yallâhü anh)'in hadîsinden sonradır. N e v e v î, M ü s l i m'in şerhinde: 'E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'nin hadîsi, hicretin 8. yılı H u n e y n savaşından sonra buyurulmuş, A b d u l l a h b i n Z e y d (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise (M e d i n e'ye hicret edildikten sonra) ilk zamanlarda olmuştur,' demiştir.

Tercî! M â l i k î âlimlerine göre mendubtur. Ş â f i î ve H a n b e l î âlimlerince en sahîh görülen mezheblerin görüşüne göre tercî' sünnettir. Müezzin, bilerek veyâ unutarak tercî' terkederse ezanı sahîhtir. Fakat fazîleti kaçırmış olur.

Hadîsçilerden ve başkalarından bir cemaat: Ezan da tercî'in yapılması ve yapılmaması hususunda müezzin muhayyerdir, demişlerdir.

Doğrusu, ezanda tercî'in varlığıdır. Hulâsa terci yapılması ve terkedilmesi, hadîslerde sâbittir. Dileyen yapar, dileyen terkeder. Bu husustaki rivâyetlerin değişik oluşu, kıraatlardaki değişiklik gibidir.

D â r e k u t n î'nin rivâyetine göre E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **Huneyn'e gitmek üzere yola çıkınca, ben Mekke ehlinden dokuz kişiyle beraber Onu izlemek üzere yola çıktık. Biz Huneyn yolunda iken, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Huneyn'den döndü ve bir yerde karşılaştık. Bu esnada Onun müezzini ezan okudu...**

D â r e k u t n î'nin bu rivâyeti, E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'ye yapılan ezan telkininin H u n e y n savaşı dönüşünde olduğunu açıkca bildirmekle, N e v e v î'nin hadîs târihi husûsundaki sözünü te'yid etmektedir.

A b d u l l a h b i n M u h a y r î z (Radıyallâhü anh), E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'nin kucağında büyüdüğü için, Ona: Amca, diye hitab etmiştir. A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ın râvisi olan A b d ü l a z i z b i n A b d ü l m e l i k b i n E b î M a h z û r e (Radıyallâhü anh), anılan isminden ve isnâddan da anlaşıldığı gibi E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'nin torunudur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'ye ezan okuttuktan sonra ona bir miktar gümüş vermiştir.

S i n d î, bu hususta şöyle der:

«İ b n - i H i b b â n, bunu delîl göstererek ezan için ücret almanın câiz olduğunu ve ücret almanın yasağına âit hadîsin bu hadîse muârız olduğunu söylemiştir. Fakat I b n - i S e y y i d i ' n - N â s, İ b n - i H i b b â n ' ın görüşünü şöyle reddetmiştir: E b u M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'nin hadîsi, ezan için ucret almanın nehyine âit hadîs râvisi O s m a n b i n E b i ' l - A s (Radıyallâhü anh)'ın müslümanlığı kabul etmesinden öncedir. Bu sebeple O s m a n (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi, E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinden sonradır. Sonraki hadîse itibar edilir. Diğer taraftan, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'ye başka maksadlarla gümüş verdiği muhtemeldir. Ücret olarak verdiği kesin bilinmediği için diğer hadîse muârız olamaz. Hattâ gümüş verilişinin en yakın ihtimali, onu İslâma ısındırmaktır. Çünkü E b û M a h z û r a (Radıyallâhü anh), yeni müslüman olmuştu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), o gün Müellefe-i Kulûb denilen, yâni gönülleri İslâmiyet'e henüz ısınmamış olanlara bağışlar yapmıştı. E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'ye de bu kabilden yardım ettiği ihtimalı kuvvetlidir. Bu tür olaylar, çeşitli ihtimallere müsait olunca ondaki kapalılık dolayısıyla delîl olmaya elverişli değildir.»

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, mübârek elini E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'nin başına koyması, sonra göğsüne sürerek ta göbeğine kadar geçirmesine gelince, mübârek elini sürmekle E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'ye bereket sağlanması ve telkîn edilen ezan kelimelerini iyice bellemesi maksadıyla yapılmış olabilir. Mübârek elini böylece geçirdikten sonra ona bereketle dua etmesi bu görüşü kuvvetlendirir. Bir de mübârek elini sürmesi ve dua etmesi, E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve ezana karşı duyduğu nefretin muhabbete dönüşmesi maksadıyla yapılmış olabilir. Nitekim E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisine ezan telkinini yaptıktan sonra mübârek elini vücûduna sürüp kendisine duâ edince, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı duyduğu bütün nefretin muhabbete dönüştüğünü ifâde etmiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Ezan şekli tâyin ve tesbit edilmiştir.

2 — Ezanda tercî' meşrûdur. Âlimlerin tercî' hakkındaki ihtilâfları yukarıda anlatıldı.

3 — Öğretici, öğrenciye karşı şefkatli davranmalıdır.

4 — Büyük zâtların mübârek ellerini kendilerinden küçük olanların baş ve yüzlerine, göğüslerine sürmeleri meşrûdur.

٧٠٩ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عفّان . ثنا همّام بن يحيى ، عن عامر الأحول ؛ أنّ مكحولا حدّثه ، أنّ عبد الله بن محيريز حدّثه ، أنّ أبا محذورة حدّثه ؛ قال : علّمني رسول الله ﷺ الأذان تسع عشرة كلمة . والإقامة سبع عشرة كلمة . الأذان « الله أكبر ، الله أكبر ، الله أكبر ، الله أكبر . أشهد أن لا إله إلّا الله ، أشهد أن لا إله إلّا الله . أشهد أنّ محمّدا رسول الله ، أشهد أنّ محمّدا رسول الله . أشهد أن لا إله إلّا الله ، أشهد أن لا إله إلّا الله . أشهد أنّ محمّدا رسول الله ، أشهد أنّ محمّدا رسول الله . حيّ على الصّلاة ، حيّ على الصّلاة . حيّ على الفلاح ، حيّ على الفلاح . الله أكبر ، الله أكبر . لا إله إلّا الله » . والإقامة سبع عشرة كلمة « الله أكبر ،

Ebû Mahzure ve Abdullah Bin Muhayrîz (R.A.)'in Hal Tercemeleri

Ebu Mahzûre El-Kureşî El-Mekkî, sahâbîdir. Adı Evs'tir. Bir rivâyete göre Semure'dir. Başka rivâyetler de vardır. Kendisi, Peygamber (S.A.V.)'den hadis rivâyetinde bulunmuştur. Râvileri ise, oğlu Abdülmelik, Abdullah bin Muhayriz, Muhammed bin Yezid En-Nahaî ve başkalarıdır. Hicretin 59. yılı vefat ettiği söylenmiştir. Mekke fethinde ezan okuma görevini Peygamber (S.A.V.), Ona vermiştir. Herkesten güzel ezan okurdu ve sesi herkesinkinden daha yüksekti. Hadislerini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâî ve İbn-i Mâceh rivâyet etmişlerdir.

Abdullah bin Muhayriz bin Cenâde bin Veheb Ebû Muhayriz Mekkeli olup, Kudüs'te ikamet etmiştir. Kendisi Ebû Mahzûre, Ubâde bin Es-Sâmit, Ebû Said-i Hudri, Muâviye bin Ebî Süfyan ve başkalarından rivâyet etmiştir. Râvileri ise Abdülmelik bin Ebî Mahzûre, Büsr bin Abdillah, Mekhul ve Atâ'dır. Ahmed bin Abdillah El-İcli : O, halk içinden seçkin ve sıka bir zâttır, demiştir. Nesaî'de onun sıka olduğunu söylemiş, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel, C. 4. Sah. 136 - 144)

Attâb Bin Esîd (R.A.)'in Hal Tercemesi

Attâb bin Esîd bin Ebi'l-Iys bin Ümeyye bin Abd-i Şems Ebu Abdirrahman El-Emevi, El-Mekki, Peygamber (S.A.V.)'den hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden de Atâ bin Ebî Rabâh, Said bin Ebî Akreb ve Said bin El-Müseyyeb (R.A.) rivâyette bulunmuşlardır. Peygamber (S.A.V.), Mekke fetih yılı Huneyn savaşına çıkarken kendisini Mekke valiliğine tayin etmiş ve Peygamber (S.A.V.) vefat edinceye kadar, bu görevi ifa etmiştir. Ebû Bekir (R.A.), halife olunca onu aynı görevde tutmuş ve Ebû Bekir (R.A.)'in vefat ettiği güne kadar, kendisi Mekke vâliliği görevine devam etmiştir. Halife Ebû Bekir (R.A.)'in vefat ettiği gün, kendisi de vefat etmiştir. (El-Menhel, C. 9, Sah. 209)

Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâî ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivâyet etmişlerdir.

اللهُ أَكْبَرُ، اللهُ أَكْبَرُ، اللهُ أَكْبَرُ. أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ.
أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ. حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ.
حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ. قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ، قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ. اللهُ أَكْبَرُ،
اللهُ أَكْبَرُ. لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ».

TERCEMESİ

709) "... Ebû Mahzure *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana ezanı ondokuz kelime olarak, ikameti de onyedi kelime olarak öğretmiştir.

Ezan:

الله اكبر الله اكبر الله اكبر الله اكبر اشهد ان لااله الاالله اشهد ان لااله
الاالله اشهد ان محمدا رسول الله اشهد ان محمدا رسول الله حى على الصلاة حى
على الصلاة حى على الفلاح حى على الفلاح قد قامت الصلاة قد قامت
الصلاة الله اكبر الله اكبر لااله الاالله

İkamet onyedi kelimedir:

الله اكبر الله اكبر الله اكبر الله اكبر اشهد ان لااله الاالله اشهد ان لااله
الاالله اشهد ان محمدا رسول الله اشهد ان محمدا رسول الله اشهد ان لااله الاالله
اشهد ان لااله الاالله اشهد ان محمدا رسول الله اشهد ان محمدا رسول الله حى
على الصلاة حى على الصلاة حى على الفلاح حى على الفلاح الله اكبر الله اكبر
لااله الاالله.

İZAHI

Bu hadisi Ahmed, Nesâî, Ebû Dâvûd, Dâri-

mi, Dârekutnî, El-Hâkim, Taberânî, Şâfiî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Beyhakî bir kaç yönden zayıf olduğu hakkında konuşmuşsa da İbn-i Dakîki'l-Îyd, onun söylediklerini reddederek hadîsin sahih olduğunu söylemiştir. Tirmizî de, hadîsi rivâyet ederek hasen - sahîh olduğunu söylemiştir.

Hadîsin mânâsına gelince: Hadîste geçen kelimeden maksad, cümledir. Yâni ezan 19 cümleden ibârettir. Tercîe âit dört cümle de bu sayıya dâhildir.

Şâfiî âlimleri ve ilim ehlinden bir cemaat ezanın ondokuz cümleden ibâret olduğuna, bu hadîse dayanarak hükmetmişlerdir.

Ebû Hanîfe, Sevrî ve Ahmed, ezanın 15 cümleden ibâret olduğuna hükmetmişlerdir. Onların delili, Abdullah bin Zeyd (Radıyalâhü anh)'in (706 nolu) hadîsidir. Bu âlimler, tercie âit dört cümleyi saymamışlardır. El-Menhel yazarı, ezan keyfiyetine âit bâbta rivâyet olunan Ebû Mahzûre'nin mezkûr hadîsini açıklarken ezcümle şöyle der: «Ebû Mahzûre'nin hadîsiyle amel etmek, Abdullah bin Zeyd'in hadîsiyle amel etmeye şu sebeplerden dolayı takdim edilir:

1 — Ebû Mahzûre'nin hadîsi, Abdullah bin Zeyd'in hadîsinden târih bakımından sonradır. Çünkü Abdullah bin Zeyd'in hadîsi Hicretten sonra Müslümanlar Medîne'de yerleşince buyurulmuştur. Halbuki Ebû Mahzûre'nin hadîsi, Hicretin 8. yılına âittir.

2 — Ebû Mahzûre'nin hadisinde, tercî'e âit dört cümle ilâvesi vardır. Sıka râvinin ilâvesi makbuldür.

3 — Ebû Mahzûre'ye ezanı bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) telkîn buyurmuştur.

4 — Mekke ve Medîne halkının ameli, Ebû Mahzûre'nin hadîsine göredir.

İmam Mâlik'e göre, ezan onyedi cümleden ibârettir. Çünkü ona göre ezanın başında iki defa tekbir alınır. Ona göre de tercî' vardır. İmam Mâlik'in delîli Müslim'in Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'den yaptığı rivâyettir. O rivâyette tekbir iki defa tekrarlanmıştır.»

İkametin onyedi cümle olduğu husûsuna gelince; El-Menhel yazarı bu konuda da şöyle der:

«Hadîs, ikamete âit cümlelerin çift olduğuna delîldir. Yâlnız tevhid kelimesi tektir. Ebû Hanîfe, Sevrî ve İbnü'l-Mübârek, bununla hükmetmişler. Delîlleri de bu hadîstir. Buna göre tekbir cümlesi dört defa, diğer cümleler ikişer ikişer defa tekrarlanır. Tevhid kelimesi bir defa okunur. Mâlik'e göre ikamet on cümledir. Buna göre tekbir cümlesi iki defa tekrarlanır. Diğer cümleler birer defa okunur. Şâfiî'nin kavl-i kadîmi de böyledir. Bu görüşün mesnedi ise Buhârî, Müslim ve başkalarının Enes'ten rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîstir:

«Ezanı çift ve ikameti tek cümlelerle okumak üzere Bilâl (Radıyallâhü anh)'a emredilmiştir.' Bir de Medîne halkının uygulamasına dayanılmıştır.

Şâfiî'ye göre ikâmet 11 cümleden ibârettir. Buna göre tekbir cümlesi ve; قد قامت الصلاة cümlesi ikişer defa tekrarlanır. Diğer cümleler birer defa okunur. Ömer bin El-Hattâb, oğlu Abdullah, Enes, Hasan-ı Basrî, Zührî, Mekhûl, Evzâî, Ahmed, İshak, Dâvûd ve İbnü'l-Münzir'in kavli budur. Bunların delîli, Buhârî'nin Enes (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadîstir: **«Ezanı çift ve; قد قامت الصلاة cümlesi, hâriç, ikameti tek okuması için Bilâl** (Radıyallâhü anh)'**a emredilmiştir.'** Bir de İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet olunan ve Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsine benzeyen hadîse istinad etmişlerdir.

Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ve ikametin tek cümlelerle okunması ile ilgili tamamlayıcı bilgi 6 nolu **«İkâmet bâbı»**nda verilecektir.

(٣) باب السنة فى الأذان

3 — EZANDAKİ SÜNNET BÂBI

٧١٠ — حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ سَعْدِ بْنِ عَمَّارِ بْنِ سَعْدٍ ، مُؤَذِّنِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . حَدَّثَنِي أَبِي ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَمَرَ بِلَالًا أَنْ يَجْعَلَ إِصْبَعَيْهِ فِي أُذُنَيْهِ . وَقَالَ « إِنَّهُ أَرْفَعُ لِصَوْتِكَ » .

فى الزوائد : رواه الترمذىّ بإسناد صححه . وإسناد المصنف ضعيف لضعف أولاد سعد .

T E R C E M E S İ

710) "... Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in müezzini Sa'd (El-Karazî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **Bilâl** (Radıyallâhü anh)'**a** (ezan okurken) **iki parmağını kulağına sokmasını emrederek :**

«Şüphesiz o, senin sesini daha çok yükseltir.» buyurmuştur.»

Not : İsnaddaki Sa'd (R.A.)'ın evladı zayıf olduğu için isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

٧١١ – حدثنا أيوب بن محمد الهاشمي . ثنا عبد الواحد بن زياد ، عن حجاج ابن أرطاة ، عن عون بن أبي جحيفة ، عن أبيه ؛ قال : أتيت رسول الله ﷺ بالأبطح ، وهو في قبة حمراء . فخرج بلال . فأذن فاستدار في أذانه . وجعل إصبعيه في أذنيه .

هذا الإسناد فيه حجاج بن أرطاة وهو ضعيف .

T E R C E M E S İ

711) "... Ebû Cuhayfe *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben, El-Ebtah (2)'**ta Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına vardım .Kendisi, kırmızı bir çadır altındaydı. Biraz sonra Bilâl** (Radıyallâhü anh), **çıkıp ezan okudu. Ezanında döndü ve iki parmağını kulaklarına soktu."**

Not : Bu isnadda Haccâc bin Ertâd bulunur. O da zayıftır.

İ Z A H I

Sünenimizin hâşiyesi S i n d î'nin beyânına göre T i r m i z î ilk hadîsi sahîh bir senedle rivâyet etmiştir. Halbuki yaptığım incelemeye göre T i r m i z î **'Ezanda kulağa parmak sokmak bâbı'nda** bu hadîsi değil, bundan sonra gelen E b û C u h e y f e (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini başka bir senedle rivâyet ederek, hasen - sahîh olduğunu söylemiştir. Notta belirtildiği gibi ilk hadîsin râvisi S a ' d e l - K a r a z î (Radıyallâhü anh)'nin evladı zayıf

(2) **Mekke hâricinde bir semtin adıdır. Ona Bathâ' ve Mıhsab da denilir.**

görüldüğü için, isnad zayıf sayılmıştır. Bununla beraber, ezanda parmakları kulağa sokmanın meşrûluğu sahîh senedlerle rivâyet olunan Ebû Cuhayfe (Radıyallâhü anh)'nin hadîsiyle sâbittir.

Ebû Cuhayfe (Radıyallâhü anh)'nin hâdisine gelince; Bunu Buhârî ve Müslim kısa ve uzun metinler hâlinde rivâyet etmişler. El-Hâkim, Nesâi, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve İbn-i Huzeyme de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî'nin rivâyetinde, burada olduğu gibi Bilâl (Radıyallâhü anh)'ın ezan okurken parmak uçlarını kulaklarına soktuğu ilâvesi de mevcuttur. Diğerlerinde bu ilâve yoktur.

Tirmizî, Ebû Cuheyfe (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinin hasen - sahîh olduğunu söyledikten sonra : İlim ehli, müezzinin ezan esnasında iki parmağını kulaklarına sokmasını müstehap saymışlardır. Bâzı âlimler, ikamette de aynı şeyin yapılmasını müstehap saymışlardır. Evzaî'nin kavli de budur. Ebû Cuhayfe (Radıyallâhü anh)'nin adı Veheb es-Süvâî'dir.

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde Ebû Cuhayfe (Radıyallâhü anh), meâlen şöyle demiştir :

'Ben, Mekke'de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına vardım. Kendisi, tabaklanmış deriden ma'mul kırmızı, mahrûtî bir çadırdaydı. Bilâl** (Radıyallâhü anh), (Ebtah'a) **çıkarak ezan okudu. Bilâl** (Radıyallâhü anh); حي على الصلاة ve حي على الفلاح 'a **gelince boynunu sağa, sola çevirdi.** (Fakat göğsü ile ayağıyla kıbleden) **başka yöne dönmedi...'**

El-Menhel yazarı şöyle der :

«Yâni Bilâl (Radıyallâhü anh); حي على الصلاة ve حي على الفلاح derken boynunu sağa sola döndürmüş ve göğsünü kıbleden çevirmemiş, ayağıyla da dönmemiştir. Hadîs, ezan okunurken, yalnız حي على الصلاة ve حي على الفلاح denildiğinde başın sağa, sola döndürüleceğini, başka zaman döndürülmeyeceğini hükme bağlamıştır. Bu dönüş birkaç türlü olabilir :

1 — Boynunu sağa döndürdükten sonra iki defa; حي على الصلاة der, sonra boynunu sola döndürür ve iki defa; حي على الفلاح der.

N e v e v î : Döndürme çeşitlerinin en sıhhatlısı budur. I r a k âlimleri ve H o r a s a n âlimlerinden bir cemâat, kesin olarak böyle hükmetmişlerdir.

2 — Müezzin, boynunu sağa döndürüp; حي على الصلاة dedikten sonra yüzünü kıbleye çevirir, sonra tekrar boynunu sağa döndürüp ikinci defa; حي على الصلاة der. Sonra boynunu sola döndürüp; حي على الفلاح der. Tekrar yüzünü kıbleye çevirir. Daha sonra yine boynunu sola döndürüp ikinci defa; حي على الفلاح der.

3 — Boynunu sağa döndürüp bir defa; حي على الصلاة der. Sonra boynunu sola döndürüp ikinci defa; حي على الفلاح der. Bundan sonra aynı şekilde; حي على الفلاح der.

Ş â f i î, N a h â î, S e v r i, E v z â î, E b û S e v r ve bir rivâyete göre A h m e d b i n H a n b e l ' e göre müezzinin, yerde olsun başka bir şey üzerinde olsun ezan okurken göğsünü kıbleden döndürmeden ve ayaklarının yerini değiştirmeden, yalnız boynuyla sağa sola dönmesi müstahabtır. H a n b e l î l e r ' e göre ihtiyaç hâlinde yalnız göğsünü döndürmek müstahabtır. Delîlleri de bu hadîsin zâhiridir.

M â l i k ' e göre müezzin ezan okurken dolaşmayacağı gibi, boynuyla sağa sola bakmayacaktır. Ancak çevredekilere ezan sesini duyurmak maksadıyla sağa sola boynunu döndürebilir.

E b û H a n î f e, İ s h a k ve bir rivâyete göre A h m e d : Müezzin, dolaşmaz, sağa sola boynuyla döner. Ancak minare üzerinde ezan okuyunca, minare etrafında dolaşır, demişlerdir.

Dolaşır diyen âlimler, İ b n - i M â c e h ve B e y h a k i ' nin H a c c â c b i n E r t â t tarikinden A v n b i n E b i C u h a y f e (Radıyallâhü anh)'den, Onun da E b û C u h a y f e ' - den rivâyet ettiği (711 nolu) hadîse dayanmışlardır. Çünkü bu hadîste B i l â l (Radıyallâhü anh)'ın ezan okurken dolaştığı bildiriliyor.

Ezanda dolaşılmaz, diyen âlimler İ b n - i M â c e h ve B e y h a k î ' nin rivâyetine şöyle karşılık vermişlerdir: Bu rivâyet zayıftır. Çünkü H e c c â c, zayıf ve tedlisçi'dir. Bilhassa an'ane ile rivâyet ettiği zaman çok zayıf sayılır. Diğer taraftan, bu rivâyet sıka râvilerin A v n b i n E b î C u h a y f e aracılığıyla E b û C u h a y f e ' den yaptıkları rivâyete muhâliftir. Bu nedenle reddedilmesi gerekir. Üçüncüsü, bu rivâyetteki istidâre (dönüp dolaşmak), rivâyetlerin arasını bulmak üzere yalnız boyunla sağa sola dönmeye yorumlanır.

E l - H â f ı z, el-Fetih'te: İstidâre husûsunda rivâyetler muhteliftir. Bâzı rivâyetlerde B i l â l (Radıyallâhü anh)'ın döndüğü, diğer bazı rivâyetlerde B i l â l (Radıyallâhü anh)'ın dönmediği bildirilmiştir. «Döndü» diyen râviler zayıftır. O râvilerin seviyesinde olan veyâ onlardan kuvvetli olan râviler: Dönmedi, demişlerdir. Rivâyetlerin arasını şöyle bulmak mümkündür. Döndü, diyenler: Başını döndürdü, demek istemişler; Dönmedi, diyenler de bedeniyle dönmediğini kasdetmişler, demiştir.»

B i l â l (Radıyallâhü anh)'ın parmaklarını kulaklarına sokması hususuna gelince; Tuhfetü'l-Ahvezî yazarının naklen beyanına göre e l - H â fı z şöyle demiştir: 'Hangi parmağın kulağa sokulacağı husûsunda size bir şey vârid olmamıştır. N e v e v î şahâdet parmaklarının kulak deliği üzerine konmasının müstahab olduğunu kesin olarak bildirmiştir. Hadîsteki parmak tâbirinden maksad parmak ucudur.'

El-Menhel yazarı da bu husûsta şöyle der:

«Âlimler müezzinin ezan okurken iki parmak ucunu kulak deliği üzerine koymasını müstahab saymışlardır. Delilleri de T i r m i z î'-nin E b û C u h a y f e'den rivâyet ettiği hadistir.

İ b n - i M â c e h ve e l - H â k i m de bu hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir. Parmak uçlarıyla kulak deliğini tıkamak, sesin daha toplu olmasına yardımcı olur. N e v e v î: 'Arkadaşlarımız, parmakları kulağa sokmada şu fayda vardır: İcâbında adam sağır olduğu veyâ uzak yerde bulunduğu için veyâhut da başka sebeplerden müezzinin sesini işitmez. Müezzine parmakları kulağına koymasından ezan okuduğunu anlar. Şayet müezzinin bir eli sakat ise diğer el parmağını kulağına sokması müstahabtır' demiştir.

İkâmet eden kişinin kıbleye doğru ayakta durması müstahabtır. Bununla boynunu sağa sola döndermesi müstahab mıdır? Bu husus-ta üç görüş vardır:

1 — Müstahabtır. İ m a m ü ' l - H a r a m e y n, arkadaşların bu husûsta ittifakını nakletmiştir.

2 — Müstahab değildir. B a ğ a v î, bu görüşü tercih ederek: Çünkü ikamet hazır bulunan cemâat içindir. Bu sebeple sağa sola dönmeye ihtiyaç yoktur, demiştir.

3 — Câmi büyükse sağa sola yüz çevirir, aksi takdirde çevirmez.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Ezanda; حى على الصلاة حى على الفلاح derken boynunu sağa sola döndürmek müstahabtır. Âlimlerin bu husustaki görüşleri yukarıda anlatılmıştır.

2 — Ezanda parmak uçlarını kulak deliklerine sokmak müstahabtır.»

El-Fıkıh Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa'nın Ezan bölümünde müezzinin «Hayye alel...» lerde sağa sola dönüşü ile ilgili olarak şöyle denilir:

«Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî âlimlerine göre müezzin mezkûr cümleleri okurken yalnız boynu ile sağa sola dönmelidir. Hanefîler'e göre minareden ezan okunduğu zaman ezanın her yönde duyulması için müezzinin minare etrafında dolaşması sünnettir. Şâfiîler'e göre müezzin minârede olsun başka yerde olsun ezan okuduğunda kıbleden dönmeden sesini herkese duyurabilirse dönmemesi gerekir. Fakat köy büyük olup dönüp dolaşmadan sesini her tarafa duyuramıyorsa kıbleden başka yönlere dönmesi sünnettir.

Mâlikîler'e göre sesini halka duyurmak için müezzinin kıbleden başka yönlere dönmesi ihtiyacı duyduğu takdirde mendubtur.

Hanbelîler'e göre müezzinin minâre üzerinden ezan okuması hâlinde bile ezan boyunca bedeniyle kıbleden dönmemesi sünnettir. Ancak göğsü ile sağa sola dönebilir.»

٧١٢ - حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَفَّى الْحِمْصِيُّ . ثنا بَقِيَّةُ ، عَنْ مَرْوَانَ بْنِ سَالِمٍ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « خَصْلَتَانِ مُعَلَّقَتَانِ فِي أَعْنَاقِ الْمُؤَذِّنِينَ لِلْمُسْلِمِينَ : صَلَاتُهُمْ وَصِيَامُهُمْ » .

في الزوائد : إسناده ضعيف . لتدليس بقية بن الوليد .

TERCEMESİ

712) "... (Abdullah) İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir:

«Müezzinlerin boyunlarına takılmış olan müslümanların iki hasleti vardır. Bu haslet müslümanların namaz ve orucudur.»

Not: Zevâid'de râvi Bakiyye bin El-Velid'in tedlisçiliği dolayısıyla isnâdın zayıflığı bildirilmiştir.

Sa'd (R.A.)'ın Hal Tercemesi

Sa'd bin Aiz mevla Ammâr bin Yâsir meşhur bir sahâbidir. Kendisi Sa'd El-Karazi adı ile tanınmıştır. Râvileri oğulları Ömer ve Ammâr'dır. Peygamber (S.A.V.) hayatta iken Kuba'da müezzinlik etmiştir. Sonra Ömer (R.A.) Onu Medine-i Münevvere'ye aldırmıştır. Hicretin 74. yılına kadar yaşamıştır. (Hulâsa: Sah. 134)

İ Z A H I

Orucun imsâk ve iftar zamanının tâyini umûmiyetle ezana bağlı olduğu için müslümanların oruç ibâdetinin sıhhatı bakımından müezzinlere büyük bir sorumluluk payı düşer. Namaz vakitlerinin tâyini de böyledir. Bu nedenle müezzinlerin gerek imsak ve iftar vakitlerine gerekse namaz vakitlerine son derece ehemmiyet ve titizlik göstermeleri gereklidir. Zaman bakımından hatalı ezan okuyuşları müslümanların oruç ve namaz ibâdetlerini ifsad edebilir.

Ahmed, İbn-i Hibbân, Şâfiî, Ebû Dâvûd ve Beyhakî ile diğer hadîsçilerin Ebû Hüreyre'den rivâyet ettikleri başka bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

İmam zâmin (cemaatın namazını koruyucu ve buna riâyetçi) dir. Müezzin de emindir. Allahım imamları irşâd eyle (yüklendikleri işte muvaffak eyle) Müezzinleri de afv eyle (yüklendikleri emânette işledikleri kusurları bağışla) Bu hadîs de İbn-i Ömer'in mezkûr hadîsini te'yid eder mâhiyettedir. Çünkü müezzin'in emin oluşundan maksad müslümanların, namaz, oruç ve belirli vakitlere bağlı diğer ibâdetlerinde onun okuduğu ezan'a itimad etmeleridir.

٧١٣ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . ثنا أَبُو دَاوُدَ . ثنا شَرِيكٌ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ،
عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ؛ قَالَ : كَانَ بِلَالٌ لَا يُؤَخِّرُ الْأَذَانَ عَنِ الْوَقْتِ . وَرُبَّمَا أَخَّرَ الْإِقَامَةَ شَيْئًا

T E R C E M E S İ

713 "... Câbir bin Semûre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Bilâl (Radıyallâhü anh), ezanı vakitten hiç geciktirmezdi. İkameti bazen biraz geciktirirdi."

İ Z A H I

Câbir bin Semûre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, el-Hâkim ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

Ebû Dâvûd'un rivâyeti şöyledir: **«Bilâl (Radıyallâhü anh) (namaz vakti girince) ezan okurdu, sonra mühlet verirdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (hücreden) çıktığını görünce ikâmet ederdi.»**

Tirmizî, de Ebû Dâvûd'un rivâyetine benzer bir lafızla rivâyette bulunduktan sonra, Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin hasen olduğunu söylemiştir.

El-Menhel yazarı **'Müezzin imamı bekler bâbı'**nda rivâyet olunan Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsini açıklarken şöyle der:

«Hadîs, ezan ile ikâmet arasında bir fasıla verilmesinin meşrûluğuna delâlet eder. Çünkü, fasıla verilmemesi hâlinde cemaatla namaz kılmak isteyenlerin çoğu cemaatı kaçırır. Bilhassa kaldığı yer câmiye uzak olan kimseler, cemâate yetişemez. Bu nedenle ikameti tehir etmek, hayır ve takva yolunda bir nevî yardımlaşmadır. Verilecek fasıla miktarı Tirmizî ve Hâkim'in Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîste tesbit edilmiştir.

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Bilâl (Radıyallâhü anh)'a:

«Ezanın ile ikametin arasında yemek yiyenin, yemeğini yiyebileceği; su içenin suyunu içebileceği; abdesti sıkışık olanın kazâ-i hâcet edebileceği bir süre miktarınca ara ver.» buyurmuştur.'

El-Hâfız, el-Fetih'te: 'Bu hadîsin isnadı zayıf olmakla beraber, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadisinden ve Selman (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinden şâhidi vardır. Bu iki hadîsi Ebü'ş-Şeyh tahriç etmiştir. Übeyy bin Ka'b'ın bir hadisi de şâhit durumundadır. Fakat hepsi zayıftır. İbn-i Battâl: Ezan ile ikâmet arasındaki bekleme süresinin her hangi bir sınırı yoktur. Bekleme süresi, vaktin girişinin temkini ve cemâatın toplanması kadardır, demiştir' der.

El-Fıkh Ale'l-Mezâhib'de ezan ile ikamet arasındaki fasıla hakkında şu bilgi verilmektedir:

'Hanefî ve Şâfiî âlimlerine göre ezan okunduktan sonra, dâimi cemâat toplanıncaya kadar müezzin oturmalıdır. Vaktin fazîletini korumakla beraber cemâat toplanınca ikâmet etmelidir. Akşam namazı, bundan müstesnadır. Çünkü akşam ezanı ile ikamet arasında kısa bir ara vermelidir.

Mâlikî mezhebine göre ilk vaktin faziletini korumak esastır. Ezan okunduktan sonra farzdan önce kılınması emrolunan sünnet kılındıktan sonra, gelecek cemâat beklenmeden namaz kılınmalıdır. Yalnız öğle namazında istivâ gölgesinden başka kişinin gölgesi, ken-

disinin boyunun dörtte biri kadar uzanınca ikâmet edilmelidir. Şiddetli sıcakta bu sürenin vaktin yarısı kadar uzatılması menduptur. Tek başına namaz kılan ile mevcut cemâattan başka kimsenin gelmesi beklenmediğinde, farzdan önceki sünnet kılınır kılınmaz derhal ikâmet edilmelidir.

Hanbelî mezhebine göre ezandan sonra sıkışık olanın, abdestini bozacak; abdest almak isteyenin, abdestini tamamlayacak ve bunların, iki rek'at namaz kılacak süre kadar beklenip ikâmet edilmesi menduptur. Akşam namazında ezan ile ikâmet arasında kısa bir ara verilmesi menduptur.'

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Namaz vaktinin girdiği anlaşılınca, ezan derhal okunmalıdır.

2 — İkâmeti bir miktar tehir etmelidir. Tehir süresi husûsundaki tafsilât yukarıda geçti.

٧١٤ - حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ ، عَنْ أَشْعَثَ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ ؛ قَالَ : كَانَ آخِرُ مَا عَهِدَ إِلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ لَا أَتَّخِذَ مُؤَذِّنًا يَأْخُذُ عَلَى الْأَذَانِ أَجْرًا .

TERCEMESİ

714) "... Osman bin Ebi'l-Âs *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bana yaptığı son tavsiye ezan için ücret alan bir müezzini ittihaz etmemem idi."

İZAHI

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî ve el-Hâkim de rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı, bu hadis ile ilgili olarak aşağıdaki ma'lumatı vermiştir :

«Hadîsin zâhiri, ezan için ücret almanın nehyine delâlet eder. Bu hususta âlimler arasında ihtilâf ve verdikleri tafsilât vardır :

1 — E b û H a n i f e ve bâzı âlimlere göre ezan okumak için ücret almak şart koşulmuş ise, bu ücret haramdır. Bunların delîllerinden birisi mezkûr hadîstir. Delîllerinden birisi de İ b n - i H i b b â n'ın rivâyet ettiği şu meâldeki hadîstir:

'Adamın birisi İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'e: **Ben Allah yolunda gerçekten seni severim, demiş. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) de Ona: Ben, Allah yolunda gerçekten senden nefret ederim, diye karşılık vermiş. Adam: Sübhanellah! Ben Allah yolunda seni seviyorum. Sen Allah yolunda bana buğzediyorsun, deyince İbn-i Ömer** (Radıyallâhü anh): **Evet. Çünkü sen okuduğun ezan için ücret istersin, demiştir.'** Bir başka delîlleri de İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh)'den rivâyet olunan şu meâldeki hadîstir:

'Dört şey vardır ki, onlar üzerinde ücret alınmaz. Bu şeyler: Ezan, Kur'an okumak, miras taksimini hesaplamak ve şer'î hüküm vermektir.'

2 — Ş â f i î l e r'in üç görüşü vardır. En sıhhatli kavle göre; Devlet reisi, hazîneden veyâ kendi malından ezan ücretini ödeyebilir. Cemâattan olanlar veyâ başka şahıslar kendi mallarından ezan ücretini ödeyebilirler. İkinci görüşe göre; hiç kimsenin ezan ücretini ödemesi câiz değildir. Üçüncü görüşe göre; Devlet yetkilisi ödeyebilir, şahıslar ödeyemez.

3 — H a n b e l î mezhebine göre fahrî olarak ezan okuyacak kimse bulunursa, ücretli müezzin tutmak câiz değildir. Aksi takdirde hazîneden nafakası ödenir. E v z â î de böyle demiştir.

4 — M â l i k î l e r'e göre iki görüş vardır. İ b n ü ' l - A r a b î: «Sahih kavle göre; ezan, namaz kıldırmak, şer'î hüküm vermek ve bilûmum dinî hizmetlerin ifâsı için ücret almak câizdir. Çünkü halîfe, bütün dînî hizmetlerin yöneticisi olarak ücret alır. Devlet memurları, onun adına çalıştıkları için onun gibi ücret almaları tabiîdir. Bunun temel delîli: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şu meâldeki hadîsidir:

«Zevcelerimin nafakasından ve atadığım vâlinin masrafından sonra bıraktığım her şey sadakadır.»

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Kavmin büyüğü müezzin tutarak halkın namazlarını cemâatla kılmalarına yardımcı olmalıdır.

2 — Müezzin, ezan okumak için ücret istememelidir. Bu husûstaki âlimlerin görüşlerini yukarıda anlattık.

٧١٥ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الأَسَدِيُّ ، عَنْ أَبِي إِسْرَائِيلَ ، عَنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى ، عَنْ بِلَالٍ ؛ قَالَ : أَمَرَنِي رَسُولُ اللهِ أَنْ أُثَوِّبَ فِي الْفَجْرِ ، وَنَهَانِي أَنْ أُثَوِّبَ فِي الْعِشَاءِ .

TERCEMESİ

715) "... Bilâl *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah ezanında tesvib etmemi emretti. Ve yatsı ezanında tesvib etmemi bana yasakladı."

٧١٦ – حدثنا عُمَرُ بْنُ رَافِعٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ ، عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ بِلَالٍ ؛ أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ يُؤْذِنُهُ بِصَلَاةِ الْفَجْرِ . فَقِيلَ : هُوَ نَائِمٌ . فَقَالَ : الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ ، الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ . فَأُقِرَّتْ فِي تَأْذِينِ الْفَجْرِ . فَثَبَتَ الأَمْرُ عَلَى ذٰلِكَ .

في الزوائد : إسناده ثقات . إلا أن فيه انقطاعا . سعيد بن المسيب لم يسمع من بلال .

TERCEMESİ

716) " Bilâl *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre kendisi, Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'e gelerek :

Sabah namazı (vakti)ni haber vermek istemiş de Bilâl (Radıyallâhü anh)'a :

Osman Bin Ebi'l-Âs (R.A.)'ın Hal Tercemesi

Osman bin Ebi'l-Âs bin Bişr Ebû Abdillah Peygamber (S.A.V.)'in yanına sakif hey'eti içinde gelerek müslümanlığı kabul etmiştir. Peygamber (S.A.V.) Onu Tâif valiliğine atamış, Peygamber (S.A.V.)'den sonra Ebû Bekir (R.A.) ve Ömer (R.A.), hilâfetleri zamanında onu bu görevde ibkâ ettirmişler. Bilâhere Ömer (R.A.), onu Umman ve Bahreyn valiliğine atamıştır. Peygamber (S.A.V.)'den dokuz hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden de Said bin el-Müseyyeb, Nâfi bin Cübeyr, Yezîd bin Abdillah ve el-Hasan bin Ebi'l-Hasan rivâyette bulunmuşlardır. Hicretin 55. veya 51. yılı, Muâviye (R.A.)'nin hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh, onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel, C. 4, Sah. 48)

O uyuyor, denmiş. Bunun üzerine Bilâl (Radıyallâhü anh): Namaz uykudan hayırlıdır, namaz uykudan hayırlıdır, demiş; Bunun üzerine bu cümle sabah ezanına yerleştirilmiş ve böylece (tesvîb) durumu sâbitleşmiştir."

Not: Zevâid'de isnadındaki râvilerin sıka olduğu, ancak onda bir inkıta' bulunduğu çünkü Said bin el-Müseyyeb'in Bilâl (R.A.)'den hadîs dinlemediği bildirilmiştir.

İ Z A H I

Tesvîb: Bir şeyi ilân ettikten sonra, tekrar ilân etmeye dönmektir. İkâmete de tesvib denilir. Duâ etmek, cezâ veyâ mükâfat vermek, namaza çağırmak... v.s. mânâlara da kullanılır. Bir de müezzinin ezan içindeki; الصلاة خير من النوم = **«Namaz uykudan hayırlıdır»** cümlesini söylemesine denir. Hadîsteki tesvib'den maksad, bu cümleyi ezan arasında iki defa okumaktır.

B i l â l (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsini T i r m i z î ve B e y h a k î de rivâyet etmişler, B e y h a k i, râvi A b d u r r a h m a n (Radıyallâhü anh)'ın B i l â l (Radıyallâhü anh) ile buluşmadığını söylemiştir.

B i l â l (Radıyallâhü anh)'ın ikinci hadîsini T a b e r â n î de rivâyet etmiştir.

B i l â l (Radıyallâhü anh)'den rivâyet olunan bu iki hadîsin senedinde inkıta' varsa da E b û D â v û d, A h m e d, İ b n - i H i b b â n, N e s â î, B e y h a k î ve T a h â v i'nin rivâyet ettikleri E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinde, Ona ezanı öğretirken şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

«Eğer ezan, sabah namazı için ise, sen;

الصلاة خير من النوم الصلاة خير من النوم **diyeceksin...»**

Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı, 'Tesvib bâbı'nda şöyle der:

«Sabah namazındaki tesvîb hakkında E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivâyet olunan şu meâldeki hadîsi İ b n - i H u z e y m e, D â r e k u t n î ve B e y h a k î rivâyet etmişler, B e y h a k î isnadının sahih olduğunu söylemiştir.

Müezzinin sabah ezanında: حي على الفلاح **dan sonra:**

الصلاة خير من النوم demesi sünnettendir.» Bu hususta rivâyet olunan başka hadîsler Nasbü'r-Râye'de mezkûrdur. Bilmiş ol ki; Sabah ezanında mezkûr cümleyi okumak, E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh) hadîsi ve bir kısmı zikrolunan başka hadîslerle sâbittir.»

El-Menhel yazarı, 'Ezan bâbı'nda rivâyet olunan E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'nin hadisiyle ilgili olarak aşağıdaki ma'lumatı vermiştir:

«Sabah ezanında tesvibin meşrûluğunun aslı, T a b e r â n î 'nin de kendi senediyle rivâyet ettiği gibi şudur: B i l â l (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek sabah namazı vaktini haber vermek istemiş ve Onu uyku hâlinde bulmuştur. Bu nedenle B i l â l (Radıyallâhü anh), iki defa:

الصلاة خير من النوم demiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:

«Ey Bilâl! Sabah namazı için ezan okuduğun zaman, ezanın arasına şu okuduğunu yerleştir.» buyurmuştur. İ b n - i M â c e h de, T a b e r â n î 'nin rivâyet ettiğinin benzerini S â i b b i n e l - M ü s e y y e b tarikiyle rivâyet etmiştir. Anılan bu rivâyetler, M â l i k 'in, el-Muvatta'da rivâyet ettiği şu meâldeki hadîsle çelişmez:

'Müezzin, Ö m e r b i n e l - H a t t a b (Radıyallâhü anh)'a gelerek, sabah namazı vaktini haber vermek istemiş, Onu uyur görünce; الصلاة خير من النوم demiş. Ömer (Radıyallâhü anh) de müezzine: Şu okuduğunu sabah ezanı içerisine yerleştir, demiştir.' Çünkü Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in maksadı müezzinin, bu cümleyi yersiz kullanışına itiraz etmektir. Sanki müezzine: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu cümleyi sabah ezanı içine yerleştirmiş, sen de oraya yerleştir, demek istemiştir. Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in kendiliğinden bu cümleye itiraz ettiği sanılmasın.

Yukarıda verilen bilgiler, tesvibin sadece sabah ezanında okunmasının meşrû olduğuna delâlet eder. Cumhûrun görüşü de budur. İ b n - i M â c eh 'in rivâyet ettiği (715 nolu) B i l â l (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi de, cumhûrun görüşüne delil teşkil eder. T i r m i z î de aynı hadîsi rivâyet etmiştir.

N a h a î, bütün namazlarda; H a s a n b i n S â l i h sabah ve yatsı ezanlarında tesvîbin sünnet olduğunu söylemişlerse de delîlleri yoktur. Çünkü hadisler, bunun yalnız sabah ezanında meşrû olduğuna delâlet eder.

Fecirden önce ve fecirden sonra olmak üzere, sabah namazı için iki ezanın meşrûluğuna hükmeden âlimlere göre her ikisinde tesvîb, yalnız ilk ezanda mı meşrûdur? yoksa ikisinde de meşrû mudur? diye âlimler arasında ihtilâf olmuştur:

Ş â f i î âlimlerine göre her iki ezanda da tesvîb vardır. M â l i k î mezhebinin zâhirine göre hüküm böyledir. Onların delîli tesvîbe âit rivâyetlerin mutlak oluşudur. Yâni sabahın ilk ezanı kaydı yoktur.

Sübülü's-Selâm sahibi tesvîbin ilk ezana mahsus olduğuna taraftar olmuştur. İ b n - i H u z e y m e de bu görüşü savunmuştur. N e s â î ve B e y h a k î'nin Sünen-i Kübralarındaki rivâyet de böyledir. T a h â v î'nin E b û M a h z û r e'den rivâyet ettiği hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisine ilk ezanda tesvîb okunmasını öğrettiği bildirilmiştir.

Hulâsa dört mezheb imamı, sabah ezanında tesvîb ile hükmetmişlerdir. Sabah namazı için bir ezan okunur, diyenler ile iki ezan okunur, diyenler arasında bir ayrılık yoktur.

HADÎSLERİN FIKIH YÖNÜ

1 — Sabah ezanında tesvîb, meşrûdur.

2 — Yatsı namazında tesvîb, yasaktır. Diğer namazlar, uyku vaktine rastlamadığı için, bunlara âit ezanlarda, tesvîb söz konusu değildir.

٧١٧ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ . ثنا الْإِفْرِيقِيُّ ، عَنْ زِيَادِ ابْنِ نُعَيْمٍ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ الْحَرِثِ الصُّدَائِيِّ ؛ قَالَ : كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي سَفَرٍ . فَأَمَرَنِي فَأَذَّنْتُ . فَأَرَادَ بِلَالٌ أَنْ يُقِيمَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ أَخَا صُدَاءٍ قَدْ أَذَّنَ . وَمَنْ أَذَّنَ فَهُوَ يُقِيمُ » .

الإفريقىّ ، فى إسناد الحديث ، وإن ضعّفه يحيى بن سعيد القطان وأحمد ، لكن قوّى أمره محمد بن إسماعيل البخارىّ ، فقال : هو مقارب الحديث .

وقال الترمذىّ : والعمل على هذا عند أكثر أهل العلم أن من أذّن فهو يقيم . وتلقيهم الحديث بالقبول مما يقوّى أيضًا . فالحديث صالح . فلذلك سكت عليه أبو داود . اه السندىّ .

TERCEMESİ

717) "... Ziyâd bin el-Hâris es-Sudâî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Ben, bir yolculukta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberindeydim. Bana emretti. Ben ezan okudum, sonra Bilâl (Radıyallâhü anh) ikâmet etmek istedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Sudâ'nın kardeşi ezan okumuştur. Kim ezan okursa o ikâmet eder.» buyurmuştur."

İZAHI

Bu hadisi A ḥ m e d, T i r m i z î, E b û D â v û d ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir. İsnâdındaki râvilerden e l - İ f r i k î (A b d u r r a h m a n b i n Z i y â d)'nin zayıf olduğu Y a h y â b i n S a'd, e l - K a t t a n ve A h m e d tarafından söylenmiş ise de, B u h â r î sıka olduğunu beyânı ile onun durumunu kuvvetlendirerek mukâribü'l-hadîs olduğunu söylemiştir. T i r m i z î de: İlim ehlinin ekserisinin uygulaması, ezan okuyan tarafından ikâmet edilmesidir, demiştir. S i n d î: 'Âlimlerin bu hadîsi kabul ederek uygulamaları hadîsi takviye eden nedenlerdendir. Bu sebeple hadîs delîl olmaya elverişlidir. Onun için E b û D â v û d hadisin zayıflığı hakkında bir şey söylememiştir', demiştir.

E b û D â v û d'un sünenindeki rivâyet daha uzundur. Bu rivâyet meâlen şöyledir: «Z i y â d b i n e l - H â r i s e s - S ü d â î'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

Sabah namazı için birinci ezan vakti gelince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana emretti. Ben de ezan okudum. Sonra ben : Yâ Resûlallah ikâmet edeyim demeğe başladım. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de her söyleyişimde doğu tarafına fecre

bakıyordu ve: «Hayır (ikâmet etme)» buyuruyordu. Nihâyet fecir doğunca Peygamber (Salalllahü Aleyhi ve Sellem) abdestini bozmaya gitti sonra yanıma dönüp geldi. Bu arada geride kalan sahâbîler de yanımızda toplanmış oldular. Peygamber abdest aldıktan sonra Bilâl (Radıyallâhü anh) ikâmet etmek istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona: «Südâî'nin kardeşi ezan okudu. Kim ezan okursa o ikâmet eder» buyurdu. Ziyâd dedi ki: Bunun üzerine ben ikâmet ettim.»

Bu hadîsin zâhirine göre kim ezan okursa onun ikâmet etmesi gerekir.

Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhakî'nin rivâyet ettikleri Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadîsine göre:

Abdullah, rüyasında ezanı görüp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek haber verince Peygamber Abdullah'ın gördüğü ezanı Bilâl (Radıyallâhü anh)'a telkin etmesini emretmiş. O da telkîn yapmış. Bilâl de ezan okumuştur. Sonra Abdullah Peygamber'e: Ezanı ben rüyamda gördüm, ben okumak isterdim, demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de: «O halde sen ikâmet et» buyurmuştur.

Bu hadîsin zâhirine göre bir şahsın ezan okuması ve başkasının ikâmet etmesi câizdir. Bunun câizliği husûsunda âlimler ittifak etmişlerdir. Ancak hangisinin daha iyi olduğu husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

Ebû Hanîfe, Mâlik, Ebû Sevr ve Hicâz ile Kûfe halkının ekserisi Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin zâhirini tutarak: Ezan okuyanın ve başkasının ikâmet etmesi arasında bir fark yoktur, demişlerdir.

Şâfiiler ve Hanbeliler Ziyâd bin el-Hâris'in hadîsini delîl göstererek: Ezan okuyanın ikâmet etmesi evlâdır, demişlerdir. Bunlar: 'Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde sened ve metin bakımından ihtilâf vardır. Ziyâd'ın hadisi sened bakımından Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinden daha sağlamdır. Diğer taraftan Abdullah'ın hadîsi ezan'ın meşrû kılındığı hicretin ilk senesi buyurulmuştur. Ziyâd'ın hadîsi kesinlikle bundan sonradır. Târih bakımından sonra olan hadîsi tutmak evlâdır,' demişlerdir.

En-Neyî yazarı: Z i y â d ' ın hadîsi târih bakımından A b d u l l a h ' ın hadîsinden sonra olmamış olsaydı bile bu hadîs A b d u l l a h ' a mahsustur denilecekti. Sebebi ise, kendisinin ezan rüyasını görmek meziyetidir, demiştir.

Yukarıda beyan edilen husus, ezanın bir kişi tarafından okunması hâline mahsustur. Eğer bir kaç kişi beraber ezan okurlarsa duruma bakılır. Şâyet aralarından ikâmet için birisini seçerlerse mesele yoktur. Eğer bunda ittifak edemezlerse aralarında kur'a çekilir.

Şâyet bir kaç kişi ardarda ezan okurlarsa bakılır, eğer ilk okuyucu görevli müezzin ise veyâ dâimi müezzin yoksa ilk okuyucu ikâmet eder. Şâyet dâimî müezzin bulunur da kendisinden önce ezan okuyan olmuşsa en sıhhatlı kavle göre dâimî müezzin ikâmet etmelidir. Bütün bu şıklarda ikâmet etmesi evlâ olandan başkası ikâmet edecek olursa, sahîh kavle göre onun yaptığı ikâmet geçerlidir.

(٤) باب ما يقال إذا أذن المؤذن

4 — MÜEZZİNİN EZAN OKUDUĞU ZAMAN SÖYLENECEK SÖZLER BÂBI

٧١٨ – حدثنا أَبُو إِسْحَاقَ الشَّافِعِيُّ ، إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ . ثنا عَبْدُ اللهِ ابْنُ رَجَاءِ الْمَكِّيُّ ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا أَذَّنَ الْمُؤَذِّنُ فَقُولُوا مِثْلَ قَوْلِهِ » .

فى الزوائد : إسناد أبى هريرة معلوم ومحفوظ عن الزهرىّ عن عطاء عن أبى سعيد . كما أخرجه الأئمة الستة فى كتبهم . ورواه أحمد فى مسنده من حديث علىّ وأبى رافع . والبزار فى مسنده من حديث أنس .

T E R C E M E S İ

718) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Ziyad bin el-Hâris (R.A.)'in Hal Tercemesi

Ziyad bin el-Hâris sahabidir. Peygamber (S.A.V.)'in yanına gelerek Ona biat etmiştir. Râvisi Ziyâd bin Nuaym'dır. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. Kendisi Sudâî lâkabıyla meşhurdur. Bu lâkab Sudâ 'kelimesine izâfe edilmiştir. Sudâ' Yemen'den bir kabîlenin babasıdır. Sudâ'ın asıl ismi Yezîd bin Harb'dır. (El-Menhel C. 4, Sah. 170)

«Müezzin ezan okuduğu zaman, siz onun söylediğinin mislini söyleyiniz.»"

Not : Zevâid'de : Ebû Hüreyre (R.A.)'nin bu hadisteki isnadı Kütüb-i Sitte sahiblerinin kitablarında tahriç ettikleri gibi, «Zühri'den, O da Atâ'dan, O da Ebû Said'den» olmak üzere bilinmiş ve hıfzedilmiştir. Ahmed, müsnedinde bunu Ali ve Ebû Râfi' hadisinden; Bezzâr da, müsnedinde Enes'in hadisinden rivâyet etmişler, denilmiştir.

İ Z A H I

Telhis'te bildirildiğine göre bu hadîsi T i r m i z î, İ b n - i H i b b â n ve e l - H â k i m de E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir. Buradaki senede göre İ b n - i Ş i h â b, S a î d b i n e l - M ü s e y y e b aracılığıyla E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyette bulunmuştur. Notta belirtildiği gibi Kütüb-i Sitte sahipleri İ b n - i Ş i h â b'ın A t â' aracılığıyla E b û S a î d - i H u d r î'den aynı meâldeki hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bunların rivâyet ettikleri hadîsin lafzı sünenimizde 720 numarada geçmektedir. Hadîs metninin izahı orada gelecektir.

٧١٩ — حدثنا شُجَاعُ بْنُ مَخْلَدٍ ، أَبُو الْفَضْلِ ؛ قَالَ : ثنا هُشَيْمٌ . أَنْبَأَنَا أَبُو بِشْرٍ ، عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ بْنِ أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ . حَدَّثَتْنِي عَمَّتِي أُمُّ حَبِيبَةَ ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ ، إِذَا كَانَ عِنْدَهَا فِي يَوْمِهَا وَلَيْلَتِهَا ، فَسَمِعَ الْمُؤَذِّنَ يُؤَذِّنُ ، قَالَ كَمَا يَقُولُ الْمُؤَذِّنُ .

فى الزوائد : إسناده صحيح . وعبد الله بن عتبة روى له النسائى ، وأخرج له ابن خزيمة فى صحيحه . فهو عنده ثقة . وباقى رجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

719) "... «Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in zevcelerinden» Ümmü Habîbe *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisine âit gün ve gecede Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanında bulunduğunda müezzinin ezan sesini işittiği zaman; Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ), Resûlullah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem)'den müezzinin okuduğunu tekrarladığını işitmiştir."

Not: Zevâid'de: Bunun isnadı sahihtir. Râvi Abdullah bin Utbe'nin rivâyetini Nesâî ve İbn-i Huzeyme kabul etmişlerdir. Abdullah, İbn-i Huzeyme'ye göre sıkadır. Diğer râviler de sıkalardır, denilmiştir.

İ Z A H I

İ b n - i H u z e y m e, e l - H â k i m ve T a h â v î ' nin de rivâyet ettikleri bu hadîs de, müezzinin ezan sesini işiten kişinin ezan cümlelerini tekrarlamasının meşrûluğuna delâlet eder. Konu hakkında geniş izahı bundan sonraki hadîsin açıklaması bahsinde göreceksiniz.

٧٢٠ — حدثنا أَبُو كُرَيْبٍ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَا : ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا سَمِعْتُمُ النِّدَاءَ فَقُولُوا كَمَا يَقُولُ الْمُؤَذِّنُ » .

T E R C E M E S İ

720) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Ezan sesini işittiğiniz zaman siz de müezzinin dediği gibi deyiniz.»"

İ Z A H I

Bu hadîsi **Kütüb-i Sitte** sahiplerinin hepsi, ayrıca M â l i k, B e y h â k î ve T a h â v î rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı, hadîsin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der:

«Hadîsin zâhirine göre müezzine sözle icabet (yâni dediğini tekrarlamak) ezan sesini işitene mahsustur. Buna göre müezzini ezan yerinde görüp ezan okuduğunu bilip de, uzaklık veyâ sağırlık gibi bir nedenle sesini işitmeyen kişinin sözle icâbet etmesi istenmez.

Hadîsin: **«... Müezzinin dediği gibi...»** tâbiri, müezzinin ezandan bir cümleyi bitirince, işitenin o cümleyi tekrarlamasının matlub ol-

duğuna delâlet eder. Yâni müezzinden önce veyâ onunla beraber cümleleri okumamalıdır. Müezzini takip etmelidir. T a h â v î ' nin Ü m - m ü H a b i b e ((Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadîs de bu durumu te'yid eder:

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nın yanında bulunurken, müezzinin sesini duyduğu vakit müezzinin sükut ettiğini tekrar buyururlarmış.»

Hadîsin zâhirine göre işitmeci, müezzinin okuduğu bütün cümleleri hatta; حى على leri tekrarlar. Fakat Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in hadîsi; حى على cümlelerini bundan istisnâ eder. Çünkü Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde:

«Ezan sesini işiten kişi; حى على cümlelerini işittiği zaman:

لا حول ولا قوة الا بالله der.» buyurulmuştur. Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in hadîsini M ü s l i m, E b û D â v û d, B e y h a k î ve N e s â î rivâyet etmişler; B u h â r î de bunun benzerini M u â v i y e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir. Cumhûrun mezhebi de budur.»

Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı, bu bâbta şöyle der:

A l i y y ü'l - K â r î, **el-Mirkât'ta**: Ezan sesini işiten kişi, müezzinin dediği gibi söyler. Ancak; حى على lerde:

لا حول ولا قوة الا بالله der. Sabah ezanında müezzin;

الصلاة خير من النوم dediğinde, onu işiten kişi:

صَدَقْتَ وَبَرِرْتَ وَبِالْحَقِّ نَطَقْتَ = **«Doğru söyledin. Bol hayır kazandın ve hakkı söyledin.»** sözüyle karşılık verir, demiştir.

E l - K â r i ' nin; حى على larla ilgili istisnası doğrudur. Çünkü Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in hadîsi bana delîldir. Ama sabah ezanındaki mezkûr söz ise, buna delâlet eden bir hadise ben rastlamadım. M u h a m m e d b i n İ s m â i l e l - E m î r, **Sübülü's-Selâm'da**: Sabah ezanındaki tesvîbe; صدقت sözüy-

le karşılık verileceği söylenmiştir, der. Bu bir istihsandır. Mutemed bir sünnete dayanmaz.»

El-Menhel yazarı şöyle der :

«Usul âlimlerinin bir kısmı : Umûmî ve husûsi delîllerin arasını bulmak mümkün olduğu zaman hepsini işletmek gerekir, demişlerdir. Öyleyse ezan sesini işiten kişinin; حي على leri tekrarlamasının ve sonra; لا حول duâsını okumasının müstehablığı niçin söylenemesin? Böyle hükmedilince ezan icâbeti ile ilgili umûmî hadîsler ve; حي على ler denilirken; لا حول duâsının okunmasını emreden hususî hadîsler ile amel edilmiş olur. حي على lar namaza ve felâha bir çağrıdır. Bu çağrıyı işiten kişinin kendi nefsini dâvet etmesi, sonra da; لا حول sözünü söylemesi sakıncalı değildir.

Yine hadîsin zâhirine göre müezzinin sabah namazında okuduğu; الصلاة خير من النوم cümlesini işiten, aynısını tekrarlayacaktır. Bâzı âlimler : Bu sözü işiten kişi صدقت duâsını okur, demişlerdir. Lâkin sünnette delîlleri yoktur. Nevevî, bu husustaki ihtilâfı naklettikten sonra: 'Bu cümleyi işiten kişi; صدقت sözünü söyler. Bâzıları :

صدق رسول الله صلى الله عليه وسلم الصلاة خير من النوم

denmemelidir, demiştir.'

Demîrî'nin dediğine göre İbnü'r-Rif'a bu hususta bir haberin vârid olduğunu iddiâ etmişse de böyle bir haber tanınmamaktadır.

Hadîsin zâhirine göre abdestsizlik, cünüblük, hayızlık halleri dâhil, her durumda müezzine icâbet edilir. Çünkü icâbet Allah'ı anmaktır. Her mü'min, Allah'ı anmalıdır. Ancak abdest bozarken veyâ cinsi münâsebette bulunurken ezan sesini işitenler, bilâhere icâbet ederler.

Namazda iken ezan sesini işitenin icâbeti husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir :

Şâfiîler ile Hanbelîler'e göre farz olsun nâfile olsun, namaz esnâsında ezana icâbet yoktur. Eğer icâbet edip «Hayye Ale's-Salâ» veyâ «Essalâtü Hayrün...» derse namazı bozulur. Şâfiîler'e göre namazda olduğunu ve bu sözün insana bir hitab olduğunu bilirse namaz bozulur. Aksi takdirde namazı bozulmaz.

Hanefîler'e göre farz olsun nâfile olsun namazda ezana icâbet edilmez.

Namazda ezana icâbet edilmeyeceğine hükmedenler, namaz bitince icâbet edileceğini söylerler.

Namazda ezana icâbet edilmemesinin delîli, Buhârî ve Müslim'in İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîstir: **«Şüphesiz namazda meşgûliyet vardır.»** Yâni, namazda matlub olan amellerle meşgul olmak ve başka şeylerle meşgul olmamak gerekir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazdayken verilen selâma icâbet etmeyi yasaklaması ezana icâbet etmenin yasaklığını te'yid eder. Çünkü verilen selâmı cevablamak müezzine icâbet etmekten daha önemlidir.

İCÂBETİN HÜKMÜ

Hadîsin zâhirine göre ezana icâbet etmek vâcibtir. Hanefîler, Mâlik'in arkadaşlarından İbn-i Veheb ve Zahiriye mezhebine mensup âlimler, icâbetin vücûbuna hükmetmişlerdir. Delîlleri de bu ve benzerî hadîslerdir.

Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve fıkıhçıların cumhuruna göre ezan icâbeti ile ilgili emir istihbab içindir. Tahavî de bu kavli seçmiştir. Emri, vücubtan müstahablığa döndüren delîl, Müslim ve Tahavi'nin Alkama tarikinden Abdullah'tan rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîstir:

'Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **yolculuklarından birisinde onun beraberindeydik. Bir müezzinin: «Allahu Ekber» sesini işitince Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **«O, fıtrat üzerindedir.» buyurdu. Müezzin şehâdet kelimelerini söyleyince, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **«Ateşten çıktı.» buyurdu. Biz acele ederek ezan okuyanı tanımak istedik. Baktık ki, koyun güdüyor. Namaz vaktine yetiştiği için ezan okumuş.»**

Tahavî: İşte Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ezan sesini işitmiş de, dediğinden başka bir şey buyurmuştur. Bu olay, icâ-

bet emrinin vücub için değil, müstahablık için olduğuna delâlet eder, demiştir.

Ezan sesini işiten kişi Terci' yapacak mı?

Hadîsin zâhirine göre yapacaktır. Çünkü terci' de müezzinin söylediği sözlerden birisidir. N e v e v î : En ihtiyatlısı ve en kuvvetlisi, işitenin terci' yapmasıdır, demiştir.

Birkaç müezzin birden ezan okursa, kişi hepsinin sesini işittiği zaman yalnız ilk işittiğine mi icâbet edecek? Yoksa başka türlü mü icâbet edecek? Bu husûsta selef arasında ihtilâf bulunduğu, K a d ı I y â z tarafından bildirilmiştir. N e v e v î : Ben, bu hususta arkadaşlarımızın bir sözüne rastlamadım. Mesele çeşitli şekillere muhtemeldir. Tercihe şâyan şudur ki; İcâbet, sünnet-i Müekkededir. Terkedilmesi mekruhtur. Çünkü sahîh hadîsler, icâbeti açıkca emretmişlerdir. Bu emir, ilk ezana mahsuştur. Çünkü emir, bir şeyin tekrar tekrar yapılmasını gerektirmez. Ama fazilet ve sevabın aslı, ilk ezana icâbet etmeye mahsûs değildir.»

٧٢١ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ الْمِصْرِيُّ . أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنِ الْحُكَيْمِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ ابْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ « مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ الْمُؤَذِّنَ : وَأَنَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، رَضِيتُ بِاللهِ رَبًّا ، وَ بِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا ـ غُفِرَ لَهُ ذَنْبُهُ » .

TERCEMESİ

721) "... Sa'd bin Ebî Vakkas *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Salallahü Aleyhive Sellem)*, şöyle buyurdu demiştir :

«Müezzinin sesini işittiği zaman kim :

وَاَنَا اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ رَضِيتُ بِاللهِ رَبًّا وَ بِالْاِسْلَامِ دِينًا و بِمُحَمدٍ نَبِيًّا

= «Ben de şahâdet ederim ki Allah'tan başka ibâdete lâyık hiç bir ilâh yoktur. O, birdir. Ortağı yoktur. Ve şahâdet ederim ki, Mu-

hammed, Onun kulu ve Resûlüdür. Ben, Allah'ı Rab olarak, İslâmiyeti din olarak ve Muhammed'i Peygamber olarak seçtim. Buna razı oldum.» derse günahı bağışlanır.»"

İ Z A H I

Bu hadîsi M ü s l i m, E b û D â v û d, N e s â î e l - H â k i m, T a h a v î ve **B e y h a k î** de rivâyet etmişlerdir. T i r m i z î de rivâyet ederek hasen - sahîh garib olduğunu söylemiştir.

Hadîsin zâhirine göre, müezzin ezan okurken şahâdet kelimelerini söyleyince, sesini işiten kişi bu zikri okur. Ezan bittikten sonra, anılan zikrin okunmasının matlub olması da muhtemeldir. Zîra dinleyici, ezan esnâsında bu zikirle meşgul olunca bâzı ezan cümlelerinin icâbetini kaçırmış olabilir.

Yukarıdaki zikrin meâli altına alınmıştır. **«Ben Allah'ı Rab olarak...»** fıkrasının mânâsı şudur: Ben, Allah'ı Rab olarak seçtim. Onunla yetindim, başkasını istemedim, bütün kazâ ve kaderine râzı oldum. H z. M u h a m m e d (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bana ve bütün mükelleflere Resûl olarak gönderilmesine râzi oldum. Onun getirdiği İslâm dininin usûl ve fürua âit bilumum hükümlerine râzı oldum. Emirlerine uymayı, yasaklarına saygılı olmayı kabullendim.

٧٢٢ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، وَالْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ الدِّمَشْقِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْحُسَيْنِ. قَالُوا: ثنا عَلِيُّ بْنُ عَيَّاشٍ الْأَلْهَانِيُّ. حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ النِّدَاءَ: اللَّهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ، آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ، وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ. إِلَّا حَلَّتْ لَهُ الشَّفَاعَةُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

T E R C E M E S İ

722) "... Câbir bin Abdillah (Ensârî) *(Radıyallâhü anh)*'den:

Şöyle demiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki:**

«Ezan sesini işitince:

اللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلاَةِ الْقَائِمَةِ آتِ مُحَمَّدًا الوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِى وَعَدْتَهُ

= 'Kıyâmete dek dimdik duracak olan namazın ve şu mükemmel dâvetin Rabbı olan Allah'ım. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vesîle ve fazîlet ver. Ve Onu vâdettiğin Makam-ı Mahmud'a gönder.' duâsını diyen hiç kimse yoktur ki, kıyâmet günü onun için şefâat etmek vâcib olmasın.»"

İ Z A H I

Bu hadîsi Buhârî, Nesâî, Ebû Dâvûd, Taberânî, Beyhakî, İbn-i Hibbân, İbn-i Huzeyme ve Tahavî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî de rivâyet ederek sahîh - hasen garib olduğunu söylemiştir.

Da'vet: Asıl mânâsı talebtir. Burada maksad, ezandır. Çünkü ezan, Allah'a ibâdet etmek için bir çağrı ve talebtir.

Rabb: Mâlik, efendi, sahib, nimet verici ve yetiştirici mânâlarına gelir. Burada: «Sahip» mânâsı kasdedilmiştir.

Ezan dâveti, burada tam ve mükemmel olarak vasıflanmıştır. Çünkü bu da'vette, Allah ve Resûlüne övgü var. Allah'a ibâdet etmeye çağrı bulunur. Allah'ın ortağının olmadığı bildirilir. Diğer taraftan bu dâvette tağyir ve tedbil olamaz. Bilâkis o, kıyâmete kadar bâkidir. Onun için şeytanlar sâir ibâdetlerden pek kaçmazken, ezan sesini işitince hızla kaçarlar.

Duâdaki «Kaime» kelimesini «Kıyâmete dek dimdik duracak olan,..» diye terceme ettik. Menhel yazarı, bu kelimeyi şöyle açıklamıştır: «Yâni hiç bir milletin değiştiremiyeceği ve hiç bir şerîatın iptal edemeyeceği...» Çünkü gökler ve yer devam ettikçe, namaz ibâdeti devam edecektir. Salât-ı Kâime'den maksad, ezanla çağırılan namazdır.

Vesîle: Bu kelime, aslında vasıta ve aracı demektir. Burada ondan maksad, Cennet'in en yüksek makamıdır. Bâzıları, bununla kıyâmet günündeki en büyük şefâatın kasdedildiğini söylemişlerdir. Bâzıları da: Vesîle A'lâyı İlliyyîn'de bulunan iki kubbenin adıdır. Bi-

risinde Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), diğerinde İ b r â h i m (Aleyhi's-Selâm) duracak, demişlerdir. Fakat, M ü s l i m, N e s â î, T i r m i z î, E b û D â v û d ve başkalarının 'A b d u l l a h b i n A m r b i n e l - Â s'dan rivâyet ettikleri uzun bir hadîste, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ez cümle şöyle buyurmuştur:

«Ezan işittiğiniz zaman, müezzinin dediğini söyleyin. Sonra bana salât edin... sonra benim için Allah'tan vesîle isteyin. Çünkü vesîle, Cennet'te öyle bir makamdır ki, Allah'ın kullarından yalnız birisine lâyıktır...»

Bu hadîs, ezandan sonra okunan duâda, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için istenen vesîle ile neyin kasdedildiğini açıklamıştır.

Fazîlet: Noksanlığın karşılığıdır. Burada, bütün mahlûkatın mertebelerinden üstün bir mertebe kasdedilmiştir. Buna göre fazîlet vesîle ile eş anlamlıdır. Fazîlet ile başka bir makamın kasdedilmiş olması muhtemeldir.

Duâdaki **«Makâm-ı Mahmud»** ile, kıyâmet günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yapacağı şefâatın murad olduğu, âlimlerin ekserisince beyan edilmiştir. İ b n - i H a c e r - i H e y t e m î: Ezan duâsındaki **Makâm-ı Mahmud** ile Âhiretteki şefâatın kasdedilmiş olmasına âlimler ittifak etmişlerdir, demiştir. Fakat (İsrâ sûresinin 79. âyetinde geçen); عسى ربك ان يبعثك مقاما محمودا

Nazm-ı Celîl'indeki **Makam-ı Mahmud** ile kasdedilen mânâ hakkında bir kaç yorum vardır. En meşhur kavle göre bununla da büyük şefâat kasdedilmiştir.

Duânın sonunda geçen; حَلَّتْ fiili; **«helâl oldu»** anlamında değildir. Çünkü ezandan sonra bu duâyı okumayan mü'min için de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şefaat etmesi helâldır. Bu nedenle mezkûr fiil: Vâcib oldu, diye terceme edildi. Nitekim T a h a v î'nin İ b n - i M e s' u d (Radıyallâhü anh)'dan olan rivâyetinde, bu fiil yerine; وَجَبَتْ = «vâcib oldu» fiili geçmektedir. Mezkûr fiil; حُلُلْ masdarından alınma olabilir. Bu takdirde cümlenin mânâsı: Şu duâyı okuyan için şefâat etmek vâki olmuştur, olur. Şefâatın yapılacağı muhakkak olduğu için mâzi fiili kullanılmış olur. Yani, muhakkak ona şefâat edilecektir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, ümmetinden mezkûr duâyı istemesinin sebebine gelince; bu duâ ile ümmet, ecir ve sevab kazanmış olur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı beslenen üstün saygı ve sevgi dile getirilmiş olur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in makam ve mertebesinin daha da yücelmesi için Allah'a niyaz edilmiş olur. Duâ talebi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üstün tavâzuunun bir ifâdesidir.

(٥) باب فضل الأذان وثواب المؤذنين

5 — EZANIN FAZÎLETİ VE MÜEZZİNLERİN SEVABI BÂBI

٧٢٣ – حدثنا محمد بن الصباح . ثنا سفيان بن عيينة ، عن عبد الله بن عبد الرحمن ابن أبي صعصعة ، عن أبيه ، وكان أبوه في حجر أبي سعيد ، قال : قال لي أبو سعيد : إذا كنت في البوادي ، فارفع صوتك بالأذان . فإني سمعت رسول الله ﷺ يقول « لا يسمعه جن ولا إنس ولا شجر ولا حجر ، إلا شهد له » .

TERCEMESİ

723) "... Abdurrahman bin Abdillah bin Abdirrahman bin Ebî Sa'saa (3) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre :

---

(3) Elde mevcut sünen nushalarındaki bu senedde bir noksanlık var. Matbaa hatası da olabilir. Şöyle ki : Sahîh-i Buhârî ve Nesâî'nin sünenindeki bu hadîsin isnadında Ebû Saîd'in râvisi Abdullah bin Abdirrahman bin Ebi Sa'saa'dır. Abdullah'ın râvisi de oğlu Abdurrahman'dır. Hulâsa'nın 204. sahifesinde Abdullah bin Abdirrahman bin Ebî Sa'saa'nın Ebû Saîd'in râvisi olduğu, kendisinden de oğulları Abdurrahman ve Muhammed'in rivâyette bulundukları, 229. sahifede de Abdirrahman bin Abdillah bin Abdirrahman bin Ebî Sa'saa'nın, babasından rivâyette bulunduğu, Râvilerinin de Mâlik ve Yahyâ el-Kattân olduğu bildirilmiştir. Abdullah bin Abdirrahman, tâbii idi. Annesi, Ebû Saîd-i Hudrî ile evlenince kendisi, Ebû Saîd (R.A.)'in terbiye kucağında büyümüştü. Abdullah'ın babası Abdurrahman bin Ebî Sa'saa ve amcası Kays bin Ebî Sa'saa (R.A.) sahabiydiler. Durum böyleyken, müellifin sünenindeki matbu' nüshalara göre Ebû Said (R.A.)'in râvisi Abdullah değil, Abdullah'ın babası ve sahabi olan Abdirrahman bin Ebî Sa'saa'dır. Ve bu râvi Ebû Saîd'in kucağında yetişmiştir. Ki bu durum yanlıştır. Bu sebeple sened, şöyle olmalıdır :

حدثنا محمد بن الصباح ثنا سفيان بن عيينة عن عبدالرحمن بن عبدالله بن عبدالرحمن بن ابى صعصعه عن ابيه

Babası (Abdullah) : **Ebû Saîd** (-i Hudrî Radıyallâhü anh) **bana şöyle söyledi demiştir :**

«Babası, Ebû Saîd'in kucağında yetişmişti.»"

(Ey Abdullah!) **Sen kırlarda olduğun zaman yüksek sesle ezan oku. Çünkü ben, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **şöyle buyururken işittim :**

«Müezzini işiten hiç bir cin, insan, ağaç, taş yoktur ki, (kıyâmet günü) **ona şâhitlik etmesin.»"**

Bu hadîsi B u h â r î ve N e s â î de az bir lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir.

٧٢٤ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا شَبَابَةُ . ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عُثْمَانَ ، عَنْ أَبِي يَحْيَىٰ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «الْمُؤَذِّنُ يُغْفَرُ لَهُ مَدَى صَوْتِهِ . وَيَسْتَغْفِرُ لَهُ كُلُّ رَطْبٍ وَيَابِسٍ . وَشَاهِدُ الصَّلَاةِ يُكْتَبُ لَهُ خَمْسٌ وَعِشْرُونَ حَسَنَةً ، وَيُكَفَّرُ لَهُ مَا بَيْنَهُمَا » .

T E R C E M E S İ

724) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle söylemiştir : **Ben, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **şöyle buyururken işittim :**

«Müezzine, sesinin sonu kadar (veyâhut), **sesinin yetiştiği yer kadar mağfiret olunur. Yaş ye kuru her şey onun için istiğfar eder. Çağırdığı cemâat namazında hazır bulunana da yirmibeş hasene yazılır ve iki namaz arasındaki günahları bağışlanır.»"**

İ Z A H I

Bu hadîsi A h m e d, E b û D â v û d, İ b n - i H u z e y m e, İ b n - i H i b b â n ve B e y h a k î de az lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir. N e s â î de ilk iki cümleyi rivâyet etmiş, daha sonra da şu mealde bir fıkrayı nakletmiştir :

«Müezzine, çağrısı üzerine namaz kılanların sevâbının bir misli vardır.»

Hadîsin : مدى صوته lafzı, çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. El-Menhel yazarı, bu yorumları şöyle sıralamıştır:

1 — Bu lafzın mânâsı, müezzinin sesinin nihâyetidir. Buna göre cümlenin mânâsı şöyle olur: Müezzin, ezan sesini yükseltmek uğrunda olanca gücünü harcadığı zaman mağfiretin en mükemmelini istemiş olur.

2 — Bu sözün teşbih ve temsil vechi üzerine geldiğini söyleyenler de vardır. Buna göre mezkûr lafzın mânâsı, müezzinin sesinin yetiştiği yerin nihâyetidir. Bu takdirde cümleden kasdedilen mânâ şudur: Müezzinin sesinin yetiştiği yerin nihâyeti takdir ve tesbit edilse ve müezzinin bulunduğu yer ile tesbit edilen sınır arasındaki mesafe, onun günahı ile dolup taşsa, Allah bağışlayacaktır.

3 — Bâzıları: Bu lafızla müezzinin sesinin yayıldığı bölge kasdedilmiştir ve cümlenin mânâsı şudur, demişlerdir: Müezzinin sesinin yayıldığı bölge içinde işlemiş olduğu günahlar bağışlanır.

4 — Mezkûr lafzın mânâsı üçüncü maddede belirtildiği gibidir. Cümle ile kasdedilen mânânın şöyle olduğu da söylenmiştir: Ezan sesinin yayıldığı bölgede bulunanların günahları, müezzinin şefâati ile bağışlanır.

5 — Müezzinin sesini işiterek çağırdığı cemâat namazında hazır bulunanların günahları, müezzinin dâveti için bağışlanır.

«Yaş ve kuru her şey onun için istiğfar eder.» fıkrasındaki istiğfar yerine şahâdet geçer. Buna göre her şey, müezzin için âhiret günü güzel şâhidlik edecektir. Nitekim Buhârî'nin Ebû Said (Radıyallâhü anh)'den edilen rivâyette söz konusu şâhitliğin kıyâmet günü olacağı tasrih edilmiştir.

Mezkûr şahâdet hakkında ihtilâf edilmiştir:

'El-Hâfız'ın, el-Fetih'te İbn-i Bezîze'den naklen beyan ettiğine göre işitmek, şâhitlik ve tesbih etmenin ancak dirilerden meydana gelebileceği, alışılan bir gerçektir. Acaba yaş ve kuru her şeyin şâhitliği burada hal lisanı ile midir? Çünkü bütün varlıklar hal lisanı ile yaratıcısının büyüklüğünü ifâde ederler. Yoksa bu şâhitlik zâhirine göre midir? Yâni bildiğimiz mânâdaki şâhitlik midir? Allah Teâlâ'nın bütün varlıklarda hayat ve konuşma kabiliyetini yaratması, aklen muhal değildir. Yâni Allah, buna kadirdir.'

Doğrusu şudur ki hayvanlar, bitkiler ve bilûmum cansızlar da bir bilgi, idrak ve tesbih durumu mevcuttur.

Aşağıdaki âyetler bunu ispatlar:

وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ = «...ve yine **şüphesiz taşlardan öylesi vardır ki, Allah korkusundan aşağıya düşüverir...»** (4)

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ = «...ve **hiç bir şey yoktur ki Allah'a hamd ile tesbih etmesin. Fakat siz, onların tesbihlerini anlıyamazsınız...»** (5)

B a ğ a v î: Ehli sünnetin mezhebi budur. Kurt, sığır ve başka hayvanların konuşma olayları da buna delîldir, demiştir.

M ü s l i m'in C â b i r b i n S e m u r e (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettiği:

وَإِنِّي لَأَعْرِفُ حَجَرًا كَانَ يُسَلِّمُ عَلَيَّ

= **«Şüphesiz bana selâm veren bir taşı şu anda tanırım.»** hadîsi de bu görüşü te'yid eder. Kezâ B u h â r î ve M ü s l i m'in rivâyet ettikleri Cehennem ateşinin: أَكَلَ بَعْضِي بَعْضًا

= **«Benim bir kısmım, diğer bir kısmımı yedi.»** sözü de buna bir delîldir.

Mezkûr şahâdetteki hikmet ise kıyâmet günü kendisi için şâhitlik edilecek zâtın derecesinin yüksekliği ve mertebesinin yüceliği ile iştihar etmesidir. Allah, kıyâmet günü, bâzı kimseleri şâhitlerle rezîl kılacağı gibi, sevdiği bâzı kullarını da güzel şahâdetlerle yüceltecektir.

Ezan sesini duyan kimsenin gidip cemâatla kıldığı namazdan dolayı kendisine yirmi beş hasene yazılacağı hadîste bildirilmiştir. E b û D â v û d'un rivâyetinde bu adama yirmibeş namazın sevabının yazılacağı bildirilmiştir.

Cemâate giden kişinin cemâatla kıldığı iki farz namazı arasındaki günahlarının bağışlanacağı bildirilmiştir. Hadîsin zâhirine göre bütün günahları bağışlanır. Bâzı âlimler, bu müjdenin küçük günahlara has olduğunu söylemişlerdir.

---

(4) Bakara: 74
(5) İsrâ: 44

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Ezanı yüksek sesle okumak müstahabtır. Çünkü yüksek sesle okunan ezan günahların bağışlanmasına ve varlıkların şâhidlik etmesine vesile olur. Kezâ namaza gelmeye bir dâvet ve emirdir. Ne kadar çok kişiye duyurulursa sevâbı o kadar fazla olur. Yalnız sağlığa zarar verecek derecede zorlanarak bağırmak hatâlıdır. Nitekim Ömer (Radıyallâhü anh) Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin çok yüksek sesle ezan okuduğunu görünce: **«Karnının patlamasından korkmadın mı?»** demiştir.

2. Allah rızası için ezan okuyanın âhirette şanı yücedir.
3. Cemâatla namaz kılmanın fazîleti yücedir.

4. İki farz namaz cemâatla kılındığı takdirde aralarındaki zaman içinde işlenen hatâlar bağışlanır.

٧٢٥ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ ، وَإِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . قَالَا : ثنا أَبُو عَامِرٍ . ثنا سُفْيَانُ . ثنا عُثْمَانُ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ ابْنَ أَبِي سُفْيَانَ ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الْمُؤَذِّنُونَ أَطْوَلُ النَّاسِ أَعْنَاقًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ».

TERCEMESİ

725) "... Muâviye bin Süfyân *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan :

Şöyle demiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdular ki:**

«Müezzinler, kıyâmet günü boyunları en uzun olan insanlardır.»

İZAHI

Bu hadîsi Müslim de rivâyet etmiştir. Nevevi, hadîs ile kasdedilen mânâ hakkında selef ve halef âlimlerinin ihtilâf ettiklerini söyleyerek verilen mânâları şöyle açıklamıştır: Bâzı âlimler: 'Bunun mânâsı, müezzinlerin herkesten fazla ilâhî rahmete özenmeleridir. Çünkü bir şeye çok özenen kimse onu görebilmek için boynunu uzatır. Bu özeniş ve görebilme gayreti, müezzinlerin görecekleri sevabın çokluğuna delâlet eder.' demişlerdir.

En-Nadr bin Şümeyl: 'Kıyâmet günü insanlar terler içerisinde boğulurken ter ve keder müezzinlere eziyet vermeyeceğinden kinaye olarak boyunlarının uzunluğu bildirilmiştir, demiştir. Bâzıları da hadîs müezzinlerin kıyâmet günü başkan ve efendi oluşlarından kinâyedir. Çünkü araplar, büyük adamları boyun uzunluğuyla vasıflandırırlar, demişlerdir.

Hadîsin mânâsı, kıyâmet günü müezzinlerin etbalarının çok olacağıdır, diyenler olmuştur.

İbnü'l-Arabî: Hadîsin mânâsı müezzinlerin amellerinin herkesinkinden daha fazla olmasıdır, demiştir.

Hadîste geçen «A'nâk» kelimesi «Unuk»un çoğuludur. Boyunlar demektir.

Kadı Iyâz ve başkasının dediğine göre bâzı râviler bu kelimeyi «İ'nâk» olarak rivâyet etmişlerdir. Bu kelimenin mânâsı hızlı gitmektir. Buna göre hadîsin mânâsı:

'Kıyâmet günü müezzinler herkesten hızlı olarak cennete gireceklerdir' olur.

٧٢٦ — حدّثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا حُسَيْنُ بْنُ عِيسَى ، أَخُو سُلَيْمٍ الْقَارِي ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ أَبَانَ ، عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لِيُؤَذِّنْ لَكُمْ خِيَارُكُمْ ، وَلْيَؤُمَّكُمْ قُرَّاؤُكُمْ » .

TERCEMESİ

726) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü ahümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu. demiştir:

«En seçkinleriniz sizin için ezan okusunlar ve Kur'an-ı en çok belleyenleriniz size namaz kıldırsın.»"

İZAHI

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir.

Hadiste geçen «En seçkinleriniz...» tâbiriyle din işlerinde en çok muhafazakâr olanlar kasdedilmiştir. Müezzinler yüksek minârelerin üstüne çıkarak ezan okudukları için câmi çevresindeki bir çok evin avlu ve mahrem yerlerini buralarda bulunan nâmahrem kadınları

ve ev halkını görebilirler. Minâreden câmi çevresindeki evlerin mahrem yerlerine bakmayacak muhafazakâr insanların ezan okumakla görevlendirilmeleri burada tavsiye edilmiştir. Müezzinlerin çok dikkatli olmaları gereken diğer bir husus da namaz vakitleridir. Bu vakitlere âzâmi itina gösterebilmeleri ve ihtiyatlı davranarak müslümanların namazlarının ifsadına sebebiyet vermemeleri için takva sahibi ve muhafazakâr olmaları öngörülmüştür.

Hadisin zâhirine göre Kur'an-ı en çok belleyen kişi kendisinden daha âlim olan adama tercihen imamlığa liyâkatlıdır.

El-Menhel yazarının belirttiği gibi Kur'an-ı en çok belleyen'in öncelikle imamlığa liyakatı onun namazla ilgili şer'î hükümleri bilmek şartına bağlıdır. Bu sahada âlim olmadığı takdirde önceliği yoktur.

Tercemede : «Kur'an-ı en çok belleyenleriniz...» diye açıkladığımız «Kurrâ» kelimesi «Karî'»in çoğuludur. Karî' : Okuyucu demektir. Burada kasdedilen mânâ hakkında çeşitli yorumlar mevcuttur. El-Menhel yazarı «İmamlığa en liyakatlı olan» bâbında yapılan yorumları şöylece sıralamıştır :

1 — Kur'an-ı en çok belleyeniniz...

2 — Kur'an-ı en güzel okuyanınız ve hükümlerini en iyi bileniniz... ikinci yoruma göre ezber'in çokluğu ve azlığı imamlık için bir ölçü değildir.

3 — Fıkıh hükümlerini en iyi bileniniz... Üçüncü yorumu tercih edenler mesned olarak şöyle demişlerdir : Ashâb-ı kirâm'ın durumları dikkate alındığı zaman onların en kuvvetli fıkıhçılarının Kur'an-ı daha iyi okudukları anlaşılır. O halde en iyi okuyucu tâbiriyle en kuvvetli âlimler kasdedilmiştir. Bunun içindir ki İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) :

'Birimiz Kur'an'dan bir sûre bellediği zaman o sûredeki helâl ve harama âit hükümleri vesâir bilgileri iyice kavramadıkça başka bir sûre'yi bellemeye geçmezdi,' demiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) de :

'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **nâzil olan her sûre'deki emirleri, yasakları, helâl ve haramı mutlaka biliriz,'** demiştir.

Hadîs, Kur'an kıraatıyla meşgul olmanın yüceliğini, Kur'an öğrenimi ve öğretiminin faziletini ve Allah kelâmının azametini bildirmektedir.

٧٢٧ – حدثنا أبو كريب. ثنا مختار بن غسان. ثنا حفص بن عمر الأزرق، عن جابر، عن عكرمة، عن ابن عباس. ح و ثنا روح بن الفرج. ثنا علي بن الحسن بن شقيق. ثنا أبو حمزة، عن جابر، عن مجاهد، عن ابن عباس قال: قال رسول الله ﷺ «من أذن محتسبا سبع سنين، كتبت له براءة من النار».

[illegible]

TERCEMESİ

727) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü ahümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Sevâb isteğiyle yedi sene müezzinlik yapan adam için cehennem ateşinden bir beraat yazılmış olur.»"

Not: Tirmizî de bu hadîsi rivâyet ederek: Âlimler Câbir bin Yezîd el-Cu'fî'yi zayıf saymışlar, Yahyâ bin Saîd ve Abdurrahman bin Mehdi onu terketmişler, diğer taraftan Vekî'in: Câbir el-Cu'fî' olmasaydı Kûfe halkı hadîssiz kalırdı dediği rivâyet edilmiştir, der.

İZAHI

Hadîste geçen «**Muhtasib**» kelimesi **Tuhfetü'l-Ahvezî**'nin beyânına göre ezanı ücret için değil, sevâb isteğiyle okuyan demektir.

Hadîste geçen «**Berâet**» kelimesi de kurtuluş demektir.

E l - M ü n â v i : Allah rızası için 7 sene müezzinlik yapan kişinin Cehennem ateşinden kurtuluşunun sebebi şudur: 'Anılan uzun sürece Allah yoluna devam ettiği ve devamlı sûrette şehâdet kelimelerini tekrar ededurduğu için vücûdu tevhîd ile yoğrulmuş gibidir. Bu hâle gelen bir vücûdu ateş yakamaz. Müezzinin okuduğu ezan için ücret almasının mendupluğu bu hadîsten çıkarılır,' der.

٧٢٨ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ. قَالَا: ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ. ثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «مَنْ أَذَّنَ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً، وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ، وَكُتِبَ لَهُ، بِتَأْذِينِهِ، فِي كُلِّ يَوْمٍ، سِتُّونَ حَسَنَةً. وَلِكُلِّ إِقَامَةٍ ثَلَاثُونَ حَسَنَةً».

في الزوائد: إسناده ضعيف، لضعف عبد الله بن صالح.

TERCEMESİ

728) "... (Abdullah) İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«12 yıl ezan okuyan kimse için cennet vâcib olur. Ezan okuduğundan dolayı her gün onun için 60 hasene ve her ikâmeti için 30 hasene yazılır.»

Not: Râvi Abdullah bin Sâlih zayıf olduğu için isnâdının zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Câmiü's-Sağîr şerhi es-Sirâcü'l-Münîr'de, el-Alkemî'nin şeyhinden naklen beyân edildiğine göre; kadı Celâlüddin el-Bulkînî şöyle demiştir: 'Hadîste bildirilen ezan sevâbının 12 yıl ezan okumak süresine bağlanmasının hikmeti bana soruldu. Bunun üzerine şöyle bir cevab bana belirdi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetinden en uzun ömürlü kişi 120 yıl yaşar. 12 yıl bu yaşın onda biridir. Her hayrın en az 10 kat arttırılması Allah'ın bir vâdidir. Nitekim: مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا

= **«Kim bir hasene işlerse ,ona, işlediği hasenenin 10 katı vardır.»** âyetinde bu ilâhî vaad bildirilmiştir. Buna göre 12 yıl müezzinlik yapan kişi 120 yıl müezzinlik yapmış gibi sevab kazanır.

Diğer hadîste 7 senelik müezzinliğin fazîleti bildirilmiştir. Bunun hikmeti ise 7 yıl'ın ortalama yaş olan 70 yıl'ın onda birisi oluşudur. Ömr-ü gâlib 70 yıl kabul edilince 7 yıl bunun onda birini teşkil eder. Şu halde 7 yıl ezan okuyan kişi 70 yıl ezan okumuş gibi sevab kazanır.

(٦) بَاب إِفْرَاد الإِقَامَة

6 — İKÂMET CÜMLELERİNİ BİRER DEFA OKUMAK BÂBI

٧٢٩ — حدّثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْجَرَّاحِ . ثنا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : الْتَمَسُوا شَيْئًا يُؤْذِنُونَ بِهِ عِلْمًا لِلصَّلَاةِ ، فَأُمِرَ بِلَالٌ أَنْ يَشْفَعَ الأَذَانَ وَيُوتِرَ الإِقَامَةَ .

TERCEMESİ

729) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

«Müslümanlar namaz vakitlerini bir şeyle bildirmek istediler. Bunun üzerine Bilâl (Radıyallâhü anh)'e ezanı çift, ikâmeti de tek lafızlarla okuması emrolundu.»"

٧٣٠ — حدثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ . ثنا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ ، عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ قَالَ : أُمِرَ بِلَالٌ أَنْ يَشْفَعَ الْأَذَانَ وَيُوتِرَ الْإِقَامَةَ .

TERCEMESİ

730) "... Enes (bin Mâlik) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

«Bilâl (Radıyallâhü anh)'e ezanı çift ve ikâmeti tek lafızlarla okuması emrolundu.»"

İZAHI

Ezan cümlelerinin çift ve ikamet cümlelerinin tek okunmasına dâir Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buhârî, Müslim, Ahmed, Beyhakî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî, Tahavî ve Dârekutnî de rivâyet etmişlerdir.

Müslim'in müteaddit senedlerle rivâyet ettiği Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin bir rivâyeti şöyledir:

«Ashâb, tanıyacakları bir şeyle namaz vakitlerini bildirmekten bahsettiler. Bâzıları ateş yakmayı, bâzıları da çan çalmayı teklif ettiler. Bunun üzerine ezanı çift, ikâmeti tek lafızlarla okuması emredildi.»

Müslim'in mezkûr rivâyeti bu hadîsin namaz vakitlerinde halkı ezana dâvet etmek için sahâbîlerin müzakeresi sonucunda Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in rüya görmesi olayı neticesinde Bilâl (Radıyallâhü anh)'e verilen emri bildirmektedir.

Ezanın çift okunmasından maksad ezandaki cümlelerin ikişer defa okunmasıdır. Ezandaki cümlelerin çoğunun çift okunması em-

redildiği için bu ifâde tarzı kullanılmıştır. Çünkü sahîh rivâyetlerle sâbit olduğu gibi ezanın başındaki **«Allahu Ekber»** cümlesi dört defa ve ezanın sonundaki **«Lâilâhe İllellah»** cümlesi de bir defa okunur. Kezâ ikâmetin tek okunmasından maksad bundaki cümlelerin çoğunun tek okunmasıdır. Zirâ ikâmetin başındaki **«Allahu ekber»** cümlesi ile **«Kadkamet...»** cümlesinin ikişer defa okunması sahih hadîslerle sâbittir.

Ezan ve ikamet cümlelerinden hangisinin kaçar defa okunacağına dâir âlimler arasındaki ihtilâf 709 nolu Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsine âit açıklamasında zikredilmiştir.

El-Menhel yazarı bu hadisi açıklarken şöyle der:

«Bilâl (Radıyallâhü anh)'e **emrolundu...»** fıkrasında söz konusu edilen emir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından verilmiştir. Nitekim, Nesâî, Dârekutnî ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde Enes (Radıyallâhü anh) :

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Bilâl'e emretti...»** demiştir.

«Ezan'ı çift ve ikâmet'i tek lafızlarla...» fıkrasından maksad, ezan cümlelerini ikişer defa okumaktır. Ezanın sonundaki tevhid cümlesi bundan müstesnadır. Çünkü tevhid kelimesi sahîh hadîslerde tek olarak geçmektedir. Âlimler bu hususta müttefiktirler. Ezan'ın başındaki **«Allahü Ekber»** cümlesi ise; bunun iki ve dört defa tekrarlanacağına dâir rivâyetler mevcuttur. Mâlikî mezhebine göre iki defa tekrarlanır. Diğer mezheblere göre dört defa tekrarlanır.

Mezkûr fıkraya göre ikamet cümleleri birer defa okunur. Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivâyetlerinde, bu fıkranın sonunda: **«Kadkameti's-Salâ»** cümlesi müstesnâ buyuruluyor. Yâni ikâmet edilirken **«Kad kâme...»** cümlesinin bir defa değil, iki defa okunması emredilmiştir.

İkâmetin başındaki ve sonundaki **«Allahü Ekber»** cümlesi de bu hükümden müstesnadır. İkişer defa okunur. Çünkü bu durumda sahîh rivâyetler ile sâbittir. Bu hadîste istisna edilmemesi bir mahzur teşkil etmez.

El-Hâfız İbn-i Hacer-i Askalânî, el-Fetih'te: «Bu hadîs, ikâmet kelimelerinin ezan kelimeleri gibi ikişer defa okunacağına hükmedenler aleyhinde delildir. Bâzı Hanefî âlimleri, ikâmetin ilk zamanlarda tek olduğunu, sonra bu hükmün ikâmetin

çift olduğunu bildiren Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin (709 nolu) hadîsi ile mensuh olduğunu, zîra bunun hadîsinin Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsinden sonra olduğunu söylemişlerdir. Fakat Hanefî âlimlerine şöyle cevab verilmiştir: Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin hasen olan bâzı târiklerle rivâyet olunan hadîsinde «Tercî'» de vardır. O halde buna da hükmetmeleri gerekir. (Bilindiği gibi Hanefî âlimlerine göre ezanda tercî' yoktur.)

İkamet cümlelerinin birer defa okunması hükmünün Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsi ile mensuh olduğunu söyleyenlerin sözünü reddeden Ahmed bin Hanbel şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke fethinden sonra Medîne'ye dönüşünde Bilâl (Radıyallâhü anh)'in ikâmet kelimelerini birer defa okuyuşuna itiraz etmemiş ve Sa'd el-Karazî (Radıyallâhü anh)'ye böyle öğretmiş, Sa'd (Radıyallâhü anh) da Bilâl (Radıyallâhü anh)'den sonra ikâmeti böyle okumuştur, der.

Ezan kelimelerinin çoğunu ikişer ikişer söylemek ve ikamet kelimelerinin çoğunu birer defa söylemek husûsunda Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî mezhebleri ile Hanefî mezhebi arasında ihtilâf vardır. Üç mezheb imamlarının delîlleri Enes (Radıyallâhü anh)'in bu hadîsi ile Abdullah bin Zeyd bin Abd-i Rabbih'in hadisi ve Peygamber Efendimizin Ebû Mahzûre'ye ezan kelimelerini ikişer ve ikâmet kelimelerini birer olmak üzere okumasını emrettiğine dâir Buhârî'nin «Efâl-i İbâd» kitabındaki hadîsidir. Medîne halkının uygulamasının böyle olması ve Hicâz, Yemen, Şam, Mısır ve Afrika'daki İslâm memleketlerindeki tatbikatın böyle olması mezkûr üç mezhebin delîllerine daha da kuvvet kazandırır. Hanefî âlimleri yıl boyunca ve bilhassa hicâz mevsiminde bütün İslâm memleketlerinden çok sayıda insanların toplandığı Mekke'de ikâmet cümlelerinin ikişer defa okunması ameline bakarak diğer imamlara muvafakat etmezler. Ve ikâmet kelimelerini ikişer defa okurlar. Hanefî âlimlerinin dayanağı olan hadîsler de vardır. Meselâ; Abdullah bin Zeyd'e ikâmetin rüyada ikişer defa olarak öğretildiği Beyhakî ve Ebû Avâne tarafından rivâyet edilmiştir. Keza Tirmizî'nin Ebû Cuhayfe rivâyetinde Bilâl (Radıyallâhü anh)'ın ikâmet lafızlarını ikişer defa okuduğu ve Tahavî'nin İbn-i Huzeyme tarikinden yaptığı rivâyete göre Peygam-

ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzini S e v b â n (Radıyallâhü anh)'ın böyle ikâmet ettiği rivâyet edilmiştir.

Hulâsa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzinlerinden B i l â l b i n R a b a h ve A m r b i n Ü m m ü M e k t u m M e d î n e-i M ü n e v v e r e'de, S a ' d e l - K a r a z î, K u b a ' da ve E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh) M e k k e-i M ü k e r r e m e'de bulunurlardı.

Bunlardan B i l â l (Radıyallâhü anh) ezanda tercî etmez ikâmette ifrat ederdi. (kelimeleri birer defa okurdu.) E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh) ise ezanda terci eder, ikâmette tesniye ederdi. (Cümleleri ikişer defa okurdu.) İ m a m Ş â f i i ve M e k k e halkı E b û M a h z û r e (Radıyallâhü anh)'nin ezanı ile B i l â l (Radıyallâhü anh)'in ikametini tuttular.

İ m a m E b û H a n î f e ile I r a k ehli B i l â l (Radıyallâhü anh)'ın ezanı ile E b û M a h z û r e'nin ikâmetini aldılar. A h m e d b. H a n b e l ile M e d î n e halkı B i l â l (Radıyallâhü anh)'ın ezanı ile ikametini aldılar.

İ m a m M â l i k ise iki yönden muhalefet ederek ikâmet cümlelerinin ve ezandaki tekbirlerin ikişer okunmasına hükmetti.

Gerek ezan cümlelerinin ve gerekse ikâmet lâfızlarının kaçar defa okunacağına hükmeden İslâm âlimleri arasındaki ihtilâfları ve dayandıkları delîlleri ayrıntılı olarak bildirmek çok uzun izah ister. O bilgileri buraya aktarmaya zaman ve zeminimiz müsâit olmadığı için şimdi buraya alamadık. Arzu edenler T i r m i z î'nin şerhi **Tuhfetü'l-Ahvezî** veyâ E b û D â v û d'un şerhi **el-Menhel'in** ezan ve ikâmet bahsine müracaat etsinler.

٧٣١ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ سَعْدٍ . ثنا عَمَّارُ بْنُ سَعْدٍ ، مُؤَذِّنِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . حَدَّثَنِي أَبِي ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ أَذَانَ بِلَالٍ كَانَ مَثْنَى مَثْنَى . وَإِقَامَتَهُ مُفْرَدَةً .

في الزوائد : إسناده ضعيف ، لضعف أولاد سعد . ومعناه في صحيح البخاري .

TERCEMESİ

731 "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in müezzini Sa'd (el-Karazî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Bilâl (Radıyallâhü anh)'in ezan (lafızları)ı ikişer ikişer idi. Onun ikâmet (lafızlar)ı da birer idi."

Not : Sâ'd el-Karazî'nin evlâdı (hadîs rivâyeti yönünden) zayıf oldukları için bu hadîsin isnadının zayıflığı ve fakat hadîs metninin mânâsının sahih-i Buhârî de bulunduğu Zevâiz'de bildirilmiştir.

٧٣٢ – حدثنا أَبُو بَدْرٍ ، عَبَّادُ بْنُ الْوَلِيدِ . حَدَّثَنِي مَعْمَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ابْنِ أَبِي رَافِعٍ ، مَوْلَى النَّبِيِّ ﷺ . حَدَّثَنِي أَبِي ، مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِيهِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ بِلَالًا يُؤَذِّنُ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللهِ ﷺ مَثْنَى مَثْنَى ، وَيُقِيمُ وَاحِدَةً .

في الزوائد : إسناده ضعيف لاتفاقهم على ضعف معمر بن محمد بن عبيد الله وأبيه .

TERCEMESİ

732) "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in mevlâsı Ebû Rafi' *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Ben, Bilâl (Radıyallâhü anh)'i, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda ezan cümlelerini ikişer ikişer tekrarlayarak ezan okurken ve ikâmet cümlelerini birer defa okuyarak ikâmet ederken gördüm."

Not : Âlimler Râvi Ma'mer bin Muhammed bin Ubeydullah'ın ve babası Muhammed'in zayıflığı üzerinde ittifak ettikleri için hadis isnadının zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

(٧) باب إذا أذن وأنت في المسجد فلا تخرج

7 — SEN MESCİDDE İKEN MÜEZZİN EZAN OKUDUĞU ZAMAN DIŞARI ÇIKMA BÂBI

٧٣٣ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو الْأَحْوَصِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُهَاجِرٍ ، عَنْ أَبِي الشَّعْثَاءِ ؛ قَالَ : كُنَّا قُعُودًا فِي الْمَسْجِدِ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ . فَأَذَّنَ الْمُؤَذِّنُ . فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْمَسْجِدِ يَمْشِي . فَأَتْبَعَهُ أَبُو هُرَيْرَةَ بَصَرَهُ حَتَّى خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ . فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : أَمَّا هٰذَا فَقَدْ عَصَى أَبَا الْقَاسِمِ ﷺ .

TERCEMESİ

733) "... Ebü'ş-Şa'sâ (Süleym bin el-Esved) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir:

Biz Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile beraber mescidde oturuyorduk. Müezzin, (ikindi için) ezan okudu. Ezan'dan sonra bir adam mescidden kalkıp böbürlenerek gitti. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) onu mescidden çıkıncaya kadar gözüyle takip etti. Sonra Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) :

«Amma şu adam şüphesiz ki Ebü'l-Kâsım (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **isyan etti, dedi.»"**

İ Z A H I

Bu hadîsi Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Ahmed de bunu rivâyet etmiş ve şu fıkrayı ilâve etmiştir:

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Siz mescidde olup da ezan okunduğu zaman sakın hiç biriniz namaz kılmadan mescidden çıkmayınız.» buyurdu. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde olay ikindi ezanı okunurken vuku bulmuştur.

Ezan bittikten sonra adamın mescidden çıktığı Nesâî'nin rivâyetinde belirtilmiştir.

Hadîste Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin **«Amma şu adam...»** deyişi daha önce, namaz kılıncaya kadar mescidde bekleyenin faziletini belirtmiş gibi bir tavır takındığına delâlet eder.

EZANDAN SONRA MESCİDDEN ÇIKMANIN HÜKMÜ

Hadîsin zâhirî ezandan sonra mescidden çıkmanın haramlığına delâlet eder. Çünkü hadîs mevkuf ise de merfu' hükmündedir. Çünkü bir sahâbî bu gibi sözleri kendi re'yinden söylemez. Bil'akis bu tür sözleri ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den aldığı bilgi dolayısıyla söyler.

Hanbelîler'e göre; ezandan sonra mescidden çıkmak haramdır.

Mâlikîler'e göre,ezandan sonra ve henüz ikâmet edilmemiş iken mescidden çıkmak mekruhtur. İkâmet edildikten sonra da haramdır.

Hanefî ve Şâfiî âlimlerine göre ezandan sonra mescidden çıkmak mekruhtur. İkâmet edildikten sonra da hüküm aynıdır.

İbnü'l-Hümam: Ezandan sonra mescidden çıkmanın yasaklığı namaz kılmamış olup başka bir câmi cemâatının tanzîmi kendisine âit olmayan kimselere mahsustur. Yâni o vakit namazını kılmış bulunan kişinin ezandan sonra mescitten çıkmasına bir sakınca yoktur. Kezâ başka bir câmi cemâatının düzenlenmesi kendisine âit

olan kişinin ezandan sonra bir mescidden çıkıp ilişkisi olan cemâata varmasında bir sakınca yoktur, demiştir.

İbrâhim en-Nahâî de: Müezzin ikâmete başlamadıkça mescidden çıkmakta bir sakınca yoktur, demiştir.

Yukarıda beyan edilen âlimlerin görüşü zarûret olmadığı halde mescidden çıkan kişilere âittir. Abdestsizlik, abdestin sıkışıklığı ve burundan kan akması gibi bir zarûret dolayısıyla mescidden çıkmakta bir sakınca yoktur. Nitekim bundan sonraki 734 nolu Osman (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi bunu te'yid eder.

İmam Mâlik: «Bana ulaştığına göre bir adam hac ibâdetini îfâ etmek üzere gelmiş ve bu arada Saîd bin el-Müseyyeb'in yanında otururken ezan okunmuş. Adam ezandan sonra namaz kılmadan mescidden çıkmak istemiş. Saîd ona: Çıkma. Çünkü bana ulaştığına göre ezandan sonra mescidden çıkıp dönmeyen kimsenin başına bir kötülük gelir demiş, bunun üzerine adam oturmuş. Sonra ikâmet biraz gecikince adam: Saîd beni buraya hapsetmiştir, diyerek çıkmış ve binek hayvanına binip gitmiştir. Yolda hayvandan düşmüş ve bir tarafı kırılmıştır. Bilâhere bunun durumu Saîd bin el-Müseyyeb'e bildirilince: Başına hoşlanmadığı bir şeyin geleceğini sanmıştım, demiştir.» der.

İbn-i Rüşd: «İbnü'l-Müseyyeb'in: **«Bana ulaşmıştır...»** sözünün mânâsı: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet edilmiştir, demektir. Çünkü bu gibi sözler reyle söylenmez. İbnü'l-Müseyyeb'in bildirdiği musîbet ezandan sonra namaz kılmadan mescitten çıkan ve tekrar dönmeyen kişinin başına gelen dünyevi bir musîbettir. Çünkü o kişi, dünyasıyla ilgili işlerini zamanı gelmiş olan namaza tercih etmiş oluyor» demiştir.

Ebû Amr bin Abdi'l-Berr: Abdestli iken ezandan sonra namaz kılmadan mescidden çıkan kişi hakkında bu hadîsle hükmedilmesi üzerine âlimler ittifak etmişlerdir. Keza mescitteki adam tek başına farzını kılmış ise tekrar cemâatla o namazı kılmak üzere mescidde beklemelidir. Cemâatla o namazı tekrar kılmadıkça mescidden çıkması câiz değildir. Ancak kıldığı namaz tekrar cemâatla iâdesi matlub olan namazlardan değilse çıkmasında bir sakınca yoktur. Söz konusu adamın abdest tazelemek gibi bir maksadla tekrar mescide gelmek üzere çıkmasında bir mahzur yoktur, demiştir.

Ezandan sonra mescidden çıkmayı mübah kılan mazeretlerden birisi de bu günkü birtakım insanların mescitlerde ihdas ettikleri

bid'at ve gayri meşrû hareketlerdir. Meselâ; İmamın sesi bütün cemâat tarafından duyulduğu halde mübelliğlik yapmak, imâmın ipekli elbise giymesi veyâ altın takınması, imamın Peygembar (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Hulafâ-i Râşidin'in namaz kıldırışına aykırı bir tarzda namaz kıldırması ve benzeri hareketler o mescidden namaz kılmadan çıkmayı meşrû kılar.

Ebû Dâvûd'un 'Tesvîb bâbı'nda Mücâhid'den rivâyet ettiğine göre şöyle söylenmiştir :

«Ben Abdullah bin Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhümâ) ile beraberdim. Bir müezzin öğle veyâ ikindi ezanında tesvîb etti. Yâni «Es-Salâtu Hayrün Minennevm» dedi. İbn-i Ömer Mücâhid'e: «Bu mescidden çıkıp gidelim. Çünkü şu tesvîb (öğle veyâ ikindi ezanında okunduğu için) **bid'attır»**, demiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Hadis, ezandan sonra mescidden çıkmanın yasak olduğuna delâlet eder. Bunun tafsilâtı yukarıda geçti.

٧٣٤ — حدثنا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ . أَنبأَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ عُمَرَ، عَنِ ابْنِ أَبِي فَرْوَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ ، مَوْلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُثْمَانَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ أَدْرَكَهُ الْأَذَانُ فِي الْمَسْجِدِ ، ثُمَّ خَرَجَ ، لَمْ يَخْرُجْ لِحَاجَةٍ ، وَهُوَ لَا يُرِيدُ الرَّجْعَةَ ، فَهُوَ مُنَافِقٌ » .

في الزوائد : إسناده ضعيف . فيه ابن أبي فروة . واسمه إسحاق بن عبد الله . ضعفوه . وكذلك عبد الجبار بن عمر .

Ebu ş-Şa'sa (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Süleym bin Esved bin Hanzala el-Muhârîbi el-Kûfi'dir. Ömer bin el-Hattab, onun oğlu Abdullah, Ebû Zerr, Huzeyfe, İbn-i Mesud, Âişe, Ebû Hüreyre (R.A.) ve başkalarından hadis rivâyet etmişlerdir. Kendisinden de İbrahim en-Nehâî, Abdurrahman bin el-Esved, Câmi' bin Şeddâd, Ebû İshâk ve bir cemaat rivâyette (R.A.), bulunmuşlardır. İbni Muin, el-İclî, Nesaî ve Ahmed onun sıka olduğunu söylemişlerdir. İbn-i Abdil-Berr de : Âlimler onun sıka olduğunu icmâ etmişlerdir. H : 83 veya 85 yılı vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte sahibleri, onun hadislerini nakletmişlerdir. (El-Menhel C. 4, Sah. 217)

T E R C E M E S İ

734) "... Osman *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir :

«Mescidde iken ezan okunduktan sonra dışarı çıkan kimse bir ihtiyaç için çıkmamış ve dönmek istememiş ise, o kişi münâfıktır.»

Not : Zevâid'de : İsnadı zayıftır. Çünkü isnadda İbn-i Ebi Ferve vardır. Onun adı İshak bin Abdillah'tır. Âlimler onu zayıf saymışlardır. Abdülcebbar İbn-i Ömer de onun gibidir, denmiştir.

بسم الله الرحمن الرحيم

٤ - كتاب المساجد والجماعات

4 — MESCİDLER VE CEMAATLAR KİTÂBI

(١) باب من بنى لله مسجدا

1 — ALLAH İÇİN BİR MESCİD YAPAN BÂBI

٧٣٥ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا دَاوُدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْجَعْفَرِيُّ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ ابْنِ مُحَمَّدٍ . جَمِيعًا عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُسَامَةَ بْنِ الْهَادِ ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ أَبِي الْوَلِيدِ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سُرَاقَةَ الْعَدَوِيِّ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ بَنَى مَسْجِدًا يُذْكَرُ فِيهِ اسْمُ اللهِ ، بَنَى اللهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ » .

في الزوائد : حديث عمر مرسل . فإن عثمان بن عبد الله بن سراقة روى عن عمر بن الخطاب ، وهو جده لأمه ، ولم يسمع منه ، قاله المزى فى التهذيب . ورواه ابن حبان فى صحيحه بهذا الإسناد .

TERCEMESİ

735) "... Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i :

«Her kim, içinde Allah adı anılan bir mescidi binâ ederse Allah da onun için cennette bir ev binâ eder», buyururken işittim.»"

Not : Zevâid'de : Ömer (R.A.)'in hadisi mürseldir. Çünkü Osman bin Abdillah bin Süraka, Ömer (R.A.)'den rivâyet etmiş. Halbuki Ömer (R.A.), Onun anasının babasıdır. Ve Osman kendisinden hadis işitmemiştir. Bunu el-Mizzî, et-Tehzîb'te söylemiştir. İbn-i Hibbân da sahîhinde bu senedle hadisi rivâyet etmiştir. denilmiştir.

٧٣٦ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ . ثنا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «مَنْ بَنَى لِلَّهِ مَسْجِدًا ، بَنَى اللهُ لَهُ مِثْلَهُ فِي الْجَنَّةِ» .

TERCEMESİ

736) "... Osman bin Affân *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim :

«Her kim Allah için bir mescid binâ ederse Allah da onun için Cennet'te onun mislini binâ eder.»

٧٣٧ – حدثنا الْعَبَّاسُ بْنُ عُثْمَانَ الدِّمَشْقِيُّ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ ، عَنِ ابْنِ لَهِيعَةَ . حَدَّثَنِي أَبُو الْأَسْوَدِ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ بَنَى لِلَّهِ مَسْجِدًا مِنْ مَالِهِ ، بَنَى اللهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ» .

في الزوائد : إسناد حديث علي ضعيف . والوليد بن مسلم مدلس، وقد رواه بالعنعنة . وشيخه ابن لهيعة ضعيف .

TERCEMESİ

737) "... Ali bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Her kim kendi malından Allah için bir mescid yaparsa Allah da onun için Cennet'te bir ev yapar.»

Not: Zevâid'de : Râvi el-Velid bin Müslim tedlisçi olup bunu an'ane ile rivâyet etmiştir, şeyhi Lehia da zayıftır. Bu nedenle Ali (R.A.)'ın hadisinin isnadı zayıftır, denilmiştir.

٧٣٨ — حدثنا يونس بن عبد الأعلى . ثنا عبد الله بن وهب ، عن إبراهيم ابن نشيط ، عن عبد الله بن عبد الرحمن بن أبي حسين النوفلي ، عن عطاء بن أبي رباح ، عن جابر بن عبد الله ؛ أن رسول الله ﷺ قال « من بنى مسجدا لله كمفحص قطاة ، أو أصغر ، بنى الله له بيتا في الجنة » .

في الزوائد : إسناده صحيح ، ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

738) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:**

«Her kim Allah için bağırtlak kuşu yuvası gibi veyâ daha küçük bir mescid yaparsa Allah da onun için Cennet'te bir ev yapar.»

Not: Zevâid'de: İsnadı sahîh, ricali de sıkadır, denilmiştir.

BU BÂBTAKİ HADÎSLERİN İZAHI

Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini, İbn-i Hibbân; Osman (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhâri, Müslim ve Tirmizî; Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsini İbn-i Huzeyme de rivâyet etmişlerdir. Ali (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini, müelliften başka rivâyet edenin bulunup bulunmadığını bilmiyorum.

Tirmizî, Osman (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini rivâyet ettikten sonra: Bu konuda Ebû Bekir, Ömer, Ali, Abdullah bin Amr, Enes, İbn-i Abbâs, Âişe, Ümmü Habîbe, Ebû Zer, Amr bin Abese, Vâsile bin el-Eska' Ebû Hüreyre ve Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhüm)'den de rivâyetler vardır. Osman (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi hasen-sahîhtir, demiştir.

Bu bâbta geçen bütün hadîsler Allah için bir mescid yapmanın ne kadar sevab olduğunu ifâde ederler. Hadîslerde «Allah için...» tabirinden maksad, Mescid yapmaktan gayenin Allah rızası olmasıdır. Onun için el-Fetih'te beyan edildiğine göre İbnü'l-Cevzî: Kim yaptığı mescid üzerine ismini yazar veyâ yazdırırsa ihlâstan uzak kalmış olur, demiştir. Ücret mukabilinde mescid inşaatında ça-

lışan kimse için de bu özel vaad hâsıl olmaz. Çünkü ihlâs yoktur. Bununla beraber sevabı bulunur.

Hadîsin: **«Allah onun için bir mislini Cennet'te yapar.»** fıkrasına gelince; N e v e v i: Fıkradaki: **«...misli...»** kelimesi iki mânâya muhtemeldir:

1. Yâni Allah'ın Cennet'te yapacağı binâ ev denilmesi bakımından mescid gibidir. Ama, genişliği ve diğer yönlerden üstünlüğü malûmdur. Çünkü Cennet'teki yapılar, hadîsle sâbit olduğu gibi, hiç bir gözün görmediği hiç bir kulağın işitmediği ve hiç bir beşerin düşünemediği güzelliktedirler.

2. Mescid, dünya evlerinden üstün olduğu gibi Allah'ın o kişiye Cennet'te yapacağı binâ, cennet'teki evlerden üstün olacaktır, demiştir.

Tuhfetü'l-Ahvezî yazarının beyânına göre, bâzıları, fıkradaki: **«...misli...»** kelimesini şöyle yorumlamışlardır: Allah'ın cennette yapacağı bina, büyüklük bakımından kişinin yaptığı mescid gibidir. Lâkin bir çok yönlerden daha güzel olacaktır. C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde: **«Bağırtlak kuşu yuvası gibi veyâ daha küçük bir mescid...»** buyuruluyor. Âlimlerin ekserisi bu ifâdeyi mübalâğa üzerine yorumlamışlardır. Çünkü gerçekten bağırtlak kuşu yuvası kadar küçük olan bir yerde bir insanın namaz kılmasının mümkün olmadığı bilinmektedir. Gâye, en ufak bir mescidi bile yapmanın fazîletini anlatmaktadır.
Bâzı âlimler bu ifâdeyi zâhirine göre yorumlayarak: Hadîsin mânâsı şudur, demişlerdir: Bir mescidi genişletmek ihtiyacı duyulduğu zaman, yapılacak ilâve, bir kuş yuvası kadar bile olsa, anlatılan sevabı kazandırır. Yâhut bir cemâat, ortaklaşa bir mescid inşâ ederler de, katkıda bulunanların yardım hissesi, bir kuş yuvası tutarında bile olsa, hadîste bildirilen sevabı kazandırır.

Bâzıları: Mescid ile, bilinen mânâ kasdedildiği takdirde anlatılan yorumlara ihtiyaç duyulur. Lâkin, mescid kelimesi ile secde yeri kasdedilirse, mezkûr yorumlara ihtiyaç duyulmaz, demişlerdir. **Tuhfetü'l-Ahvezî** yazarı: Mescid ile, secde yeri değil de binânın mürad olduğu bâzı rivâyetlerden açıkca anlaşılıyor. Meselâ Ü m m ü H a b î b e'nin hadîsinde; مَنْ بَنَى لِلّٰهِ بيتًا = **«Kim Allah rızası için bir ev yaparsa...»** buyurulmuştur. Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in (735. nolu) hadîsinde: **«Kim, içinde Allah isminin anıldığı bir mescid yaparsa...»** buyurulmuştur, demiştir.

(٢) باب تشييد المساجد

2 — MESCİDLERİ TEŞYİD (YÜKSELTMEK) BÂBI

٧٣٩ – حدثنا عبد الله بن معاوية الجمحي . ثنا حماد بن سلمة ، عن أيوب ، عن أبي قلابة ، عن أنس بن مالك ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « لا تقوم الساعة حتى يتباهى الناس في المساجد » .

TERCEMESİ

739) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûllulah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«İnsanlar, mescidleri (yapmak) ile birbirlerine karşı öğünüp iftihar etmedikçe kıyâmet kopmayacaktır.»"

İZAHI

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Nesâi de bunu, şu meâldeki bir lafızla rivâyet etmiştir:

«İnsanların mescidleri yapmak ile birbirlerine karşı öğünüp, iftihar etmeleri, kıyâmetin alâmetlerindendir.»

El-Menhel yazarı: İnsanların öğünüp iftihar etmeleri, örneğin şöyle olabilir: Benim mescidim, seninkinden daha yüksektir veyâ daha süslüdür veyâ daha güzeldir veyâ daha geniştir... Bunu söylerken kişi riyâ, gösteriş ve iftihar niyetini taşır.

Hadîs, mescidlerin yapımı ile iftihar etmenin kıyâmetin alâmetlerinden olduğuna delâlet eder, demiştir.

٧٤٠ – حدثنا جبارة بن المغلس . ثنا عبد الكريم بن عبد الرحمن البجلي ، عن ليث ، عن عكرمة ، عن ابن عباس ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « أراكم ستشرفون مساجدكم بعدي كما شرفت اليهود كنائسها ، وكما شرفت النصارى بيعها » .

في الزوائد : إسناده ضعيف . فيه جبارة بن المغلس وهو كذاب . وقد أخرجه أبو داود بسنده عن ابن عباس مرفوعاً بغير هذا السياق .

T E R C E M E S İ

740) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Yahudiler havralarını yükselttikleri ve hristiyanlar kiliselerini yükselttikleri gibi sizlerin de benden sonra mescidlerinizi yükselteceğinizi biliyorum.»"

Not: Zevâid'de: İsnadı zayıftır. Çünkü senedde Cübare bin el-Muğallis bulunuyor ki o çok yalancıdır. Ebû Dâvûd da bu hadîsi başka bir ifade ile ve kendi senediyle İbn-i Abbas (R.A.)'tan merfu' olarak rivâyet etmiştir, denilmiştir.

İ Z A H I

Notta belirtildiği gibi E b û D â v û d da bu hadîsi İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den şu lafızla rivâyet etmiştir:

مَا أُمِرْتُ بِتَشْيِيدِ الْمَسَاجِدِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَتُزَخْرِفُنَّهَا كَمَا زَخْرَفَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى

«Ben mescidlerin teşyîdi ile emrolunmadım. İbn-i Abbas dedi ki: Yahudiler ve hristiyanlar (mâbedlerini) **yaldızla süsledikleri gibi sizler de muhakkak süsleyeceksiniz.»**

Teşyîd: Müellif bu bâbın başlığında ve E b û D â v û d da İ b n - i A b b a s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde bu kelimeyi kullanmışlardır. El-Menhel yazarının E l - B a ğ a v î 'den naklen beyan ettiğine göre, mescidlerin teşyîdinden maksad, onları yüksek yapmaktır. Teşyîdin lügat mânâsı, binayı yükseltmek, sağlam yapmak, inşaatında alçı ve kireç gibi malzemeleri kullanmak demektir.

E b û D â v û d 'un rivâyet ettiği İ b n - i A b b a s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde: **«Yahudiler ve hristiyanlar...»** fıkrası mevkuf yâni İ b n - i A b b â s 'ın sözü olarak geçmektedir. İ b n - i H i b b â n 'ın rivâyeti de böyledir. Bununla beraber merfu' hükmündedir. Çünkü bu gibi sözler, re'ye dayalı olamaz.

Zuhrufe: E b û D â v û d 'un rivâyetinde geçen fiilin masdarı olan bu kelimenin asıl mânâsı süslemektir.

Zuhruf: Kelimesi ise aslında altın demektir. Bilâhere altınla yapılan her türlü süslemeye denilmiştir. **Nihâye**'nin beyânına göre Zuhruf, altınla yapılan nakışlar ve resimlerdir.

El-Menhel yazarı, hadîsin açıklaması ile ilgili olarak aşağıdaki ma'lumatı vermiştir:

Yahudîler ve hristiyanlar, kutsal kitablarını tahrif ederek, bunlarla amel etmeyi bırakınca, mâbedlerini altınla süslemeye girişmişlerdir. Hadîs ile sanki şöyle uyarı yapılıyor: 'Sizler, amelde ihlası bıraktığınız ve mescidleri yüksek ve süslü yapmakla öğünerek birbirinize karşı iftihar ettiğiniz zaman, sizin hâliniz yahudî ve hristiyanların hâline dönecektir.'

Mescidleri, ilk olarak sahâbe devrinin sonlarında el-Velîd bin Abdülmelik bin Mervân süslemiş ve ilim ehlinin çoğu, fitne korkusuyla, bunun karşısında susmuştur.

El-Aynî: 'İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisini delîl gösteren arkadaşlarımız; Mescidleri süslemek mekruhtur. Hele vakıf malından masraf yaparak süslemek, câiz değildir. Bu masraf, harcama yapan mütevellî veyâ başkasından tanzim edilir, demişlerdir. Kişi, kendi malından süslemeyi yapınca niçin kerâhet var? diye bir soru hatıra gelebilir. Bunun sebebi, ya namaz kılan kişinin süslemeye bakarak meşgul olmasıdır ya da parayı yersiz harcamasıdır,' demiştir.

İbn-i Reslân: Bu hadîs, açık bir mûcizedir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kendisinden sonra meydana gelecek olan durumu haber vermiştir. Mescidleri süslemek ve bunu iftihar vesilesi yapmak, bugün Mısır, Şam ve Kudüs'te devlet adamları arasında yaygın bir hal almıştır. Buradaki devlet adamları, halkın malını cebren alarak mescidleri ve okulları modern bir şekilde yapmaktadırlar. Allah'tan selâmet ve âfiyet dileriz, demiştir.

Eş-Şevkânî: Hadîs, mescidlerin yüksek ve süslü yapılmasının bid'at olduğuna delâlet eder. Ebû Hanîfe'nin buna ruhsat verdiği rivâyet olunmuştur, demiştir.

El-Bedr bin el-Münir: Halkın evlerini yüksek ve süslü yapınca mescidleri de böyle yapmaları münâsiptir. Tâ ki mescidler hakîr görünmekten korunsun, demiştir.

Mescidleri yüksek ve süslü yapmayı câiz görenlerin dayanağı, Selefin böyle yapanlar karşısında susmasıdır. Bunlara göre bid'at-ı hasene sayılır, mescidlere rağbet edilmesini sağlar.

Süslemenin, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrinden olmadığına, kıyâmetin alâmetlerinden sayıldığına ve yasaklanan iftihar çeşidinden olduğuna delâlet eden hadîsler müvacehesinde anılan dayanağın tutarsızlığı âşikârdır.

Selef'in susması, kabul alâmeti sayılamaz. Çünkü yukarıda anlatıldığı gibi bu iş, devlet adamlarından başlamıştır. Selef, bir fitne çıkmasın diye susmayı tercih etmiştir.

E l - H â f ı z, el-**Fetih**'de şöyle demiştir:

'Bazı âlimler, mescidleri yüksek ve süslü yapmaya ruhsat vermişlerdir. E b û H a n î f e de: Bu iş, mescidlere ta'zim maksadıyla ve hazineden harcama yapmamak şartıyla câizdir, demiştir. Burada bir kaç önemli nokta vardır:

1. Mescidleri süslemek, namaz kılanların kalbini meşgul edecek durumda ise bunun mekruhluğuna âlimler ittifak etmişlerdir.

2. Süslemek; övünmek, iftihar etmek, riyâkarlık ve gösteriş için ise yine mekruhtur. Hattâ değil süslemek, mescidleri böyle bozuk niyetlerle inşâ etmek de mekruhtur.

3. Sağlam olsun diye mescid inşaatında alçı, kireç ve benzeri malzemeleri kullanmak mekruh değildir. Bunun delîli O s m a n (Radıyallâhü anh)'ın halîfe iken M e d î n e'deki M e s c i d - i N e b e v i'yi yıktırıp taş ve kireçle inşâ etmiş olmasıdır.

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın: «...**Mescidleri süsleyeceksiniz.**» sözü, süslemenin yasaklığına delîl değildir, çünkü mevkuftur. Hükmen merfu' olduğu kabul edilse şöyle yorumlanır: Bundan maksad, namaz kılan kişiyi meşgul eden süslemedir. Veyâ riyâ ve gösteriş için yapılan süslemedir.

4. Halktan zorla para alıp mescid yapmak haramdır.

5. Mütevellî ve benzerî kişilerin vakıf malından harcama yaparak, mescidi süslemeleridir. Bu da haramdır. Hiç bir âlim, buna ruhsat vermemiştir.

A b d u l l a h b i n Z ü b e y r (Radıyallâhü anh), K â ' b e ' yi yeniden yaparken eskisinden daha fazla yükselterek muhkem yapmıştır. Kendisine muhâlefet edenlerin elinde hiç bir delîl yoktur. Bütün itirazları K â ' b e ' nin eskisinden fazla yükseltilmesinden ibâretti. Nitekim İ b n - i Z ü b e y r (Radıyallâhü anh) K â b e ' yi yıkarak duvarlarını yenilemek istediği zaman İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh) K â ' b e duvarlarından eğilmiş olan yerleri tâmir etmekle yetinilerek duvarlara bir ilâve yapılmamasına taraftar olduğuna işâret ederek İ b n - i Z ü b e y r (Radıyallâhü anh)'e: Senden sonra gelen bir emirin senin yaptığını değiştirmiyeceğinden emin değilim, demiştir.

Halîfe Hârun er-Raşîd'in veyâ el-Mehdî'nin yâhut da el-Mansûr'un Kâbe'yi yıktırarak İbn-i Zübeyr (Radıyallâhü anh)'in yaptırdığı şekilde yenilemesini istedikleri ve İmam-ı Mâlik'in onları uyararak: Kâbe'nin meliklerin oyuncağı hâline dönüşmesinden korkarım, demesi üzerine bu işten vaz geçtikleri rivâyet olunmuştur.

Yukarıdan beri verilen izahtan anlaşıldığı gibi Şevkânî'nin ve başkasının bir ayırım yapmadan: Mescidleri yükseltmek ve süslemek yasaktır, sözleri yerinde değildir!'»

HADİSİN FIKIH YÖNÜ

1. Mescidleri yüksek yapmak meşrû değildir. Bundaki tafsilât yukarıda görüldü.

2. Altın, gümüş ve benzeri şeylerle mescidleri süslemek câiz değildir. Bu iş yahudilerin ve hristiyanların kârıdır. Bu sebeple, bundan uzak durmak gerekir.

٧٤١ — حدثنا جُبَارَةُ بْنُ الْمُغَلِّسِ. ثنا عَبْدُ الْكَرِيمِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَا سَاءَ عَمَلُ قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا زَخْرَفُوا مَسَاجِدَهُمْ».

في الزوائد: في إسناده أبو إسحاق، كان يدلّس. وجبارة كذاب

TERCEMESİ

741) "... Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Ameli bozuk bir hâle gelen her kavim, mescidlerini yaldızla süslemeye kalkışırlar. (Böyle olmayan bir kavim gelmemiştir.»"

Not: Zevâid'de: Bu hadisin isnadında Ebû İshak bulunur. Ki kendisi tedlis yapardı. Râvi Cübâre de çok yalancıdır, denmiştir.

İZAHI

Sindî: Hadîsin mânâsının şöyle olduğu umulur: Her kavmin ameli bozuk bir hâle gelince, yâni bütün önem ve gayretleri yüksek binâlar yapmak ve süslemek olunca, bu hal onları mescidleri de

altın yaldızı ile süslemeye sürükleyecektir. Çünkü evleri yüksek, mâmur ve nakışlı iken mescidlerinin böyle olmamasından hoşlanmıyacaklardır, demiştir.

Şu halde bir kavmin mescidlerinin yaldızlarla süslenmiş olması, o kavmin hayrine alâmet değil, bilâkis amellerinin bozuk bir hâle geldiğine bir belirtidir. Bunun için mescidleri altın, gümüş ve benzeri maddelerle süslemekten sakınmak gerekir.

(٣) بَاب أَيْنَ يَجُوزُ بِنَاءُ الْمَسَاجِدِ

3 — NEREDE MESCİDLER YAPMAK CÂİZDİR, BÂBI

٧٤٢ – حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ الضُّبَعِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : كَانَ مَوْضِعُ مَسْجِدِ النَّبِيِّ ﷺ لِبَنِي النَّجَّارِ . وَكَانَ فِيهِ نَخْلٌ وَمَقَابِرُ لِلْمُشْرِكِينَ . فَقَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ «ثَامِنُونِي بِهِ» قَالُوا : لَا نَأْخُذُ لَهُ ثَمَنًا أَبَدًا . قَالَ . فَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَبْنِيهِ وَهُمْ يُنَاوِلُونَهُ . وَالنَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ «أَلَا إِنَّ الْعَيْشَ عَيْشُ الْآخِرَةِ . فَاغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ» قَالَ : وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي قَبْلَ أَنْ يَبْنِيَ الْمَسْجِدَ حَيْثُ أَدْرَكَتْهُ الصَّلَاةُ .

TERCEMESİ

742) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in Medine'deki mescidinin yeri, Benî Neccâr kabîlesine âit idi. Orada hurma ağaçları ve müşriklerin kabirleri bulunuyordu. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **o kabîleye:**

«Bu yeri para mukabilinde bana veriniz.» buyurdu. Onlar da: Bu yer için kat'iyyen para almayacağız, dediler. Enes (Radıyallâhü anh), **demiştir ki: Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **orada mescid yapmaya başladı. Sahâbîler de Ona** (malzeme) **veriyorlardı. Ve Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle diyordu:**

«Bilmiş olun ki, gerçek hayat âhiret hayatıdır. (Allah'ım) **Ensâr ve Muhâcirlere mağfiret eyle.» Enes** (Radıyallâhü anh) **demiştir ki:**

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **mescid yapmadan önce namazı vaktine eriştiği yerde kılardı."**

İ Z A H I

Bu hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivâyeti daha uzundur.

Beni Neccâr kabîlesi, Ensardan büyük bir kabîledir. Neccâr, o kabîlenin babasıdır. Adı Teymü'l-Lât'tır. Ona Neccâr (marangoz) lâkabının verilmesinin sebebi; söylendiğine göre keser ile sünnet olmuş olmasıdır. Bu kabîle, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dedesi Abdü'l Müttalib'in dayıları idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu akrabalık dolayısıyla onları çağırtarak, kendilerine âit olan mescid yerini satın almak istemiştir.

Hadîsin zâhirine göre Benî Neccâr kabîlesi, arsa bedelini almamışlardır. Lâkin Zühri'den rivâyet edildiğine göre arsa, bu kabîleye mensub Amr'ın Sehl ve Süheyl adlı iki oğluna âitmiş. Yetim olan bu çocuklar, Ebû Ümâme Es'ad bin Zurâre'nin yanında yetiştiriliyorlarmış. Hicretle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Medîne'ye şeref verdiği gün devesi bu arsada çökünce: **«İnşâallah menzilimiz burasıdır.»** buyurmuş; sonra yetimleri çağırtarak, arsalarında mescid yaptırmak üzere arsa değerini bildirmelerini istemiş; Yetimler: Yâ Resûlallah! Parayla değil de; onu sana hibe ederiz, demişler. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hibe olarak kabul etmekten imtinâ etmiş ve nihâyet onlardan satın aldıktan sonra orada mescid yaptırmıştır.

El-Vâkıdî: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescid arsasını Afrâ' oğullarından on dînar altın mukabilinde satın almış ve bu parayı Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ödemiştir, demiştir.

Bu rivâyete göre Es'ad bin Zürâre, mezkûr arsa yerine, şahsına âit bir hurma bahçesini yetimlere vermiştir. Bir başka rivâyete göre Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh): Bu yer, iki yetimindir ve ben onları râzı ederim, demiş ve onları râzı etmiştir.

El-Menhel yazarı, bu rivâyetleri naklettikten sonra: Rivâyetlerin arası şöyle bulunur, demiştir: «Benî Neccâr kabîlesi, arsa

bedelini istemediklerini söyleyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), arsanın asıl sahiplerinin kim olduğunu sormuş, onlar da mezkûr iki yetimi gösterince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onlardan satın almıştır. Arsa bedeli ödenmek istendiğinde Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), Es'ad bin Zürâre (Radıyallâhü anh) ve Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh), ortaklaşa bedeli ödemişlerdir.

Bu yerde hurma ağaçları ve müşriklerin kabirlerinin bulunduğu belirtilmiştir. Buhârî, Ebû Dâvûd ve Müslim'in rivâyetlerinde, hurma ağaçlarının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emriyle kesildiği ve müşriklerin kabirlerinin nakledildiği bildirilmiştir.

Müşriklerin kabirleri açılarak, içindeki kemikler ve ceset kalıntıları çıkarılmıştır. Müşriklere bir hürmet göstermek söz konusu olmadığı için kabirlerinin açılması emredilmiştir.

Kabir, içinde gömülü bulunana mahsustur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nasıl müşriklerin kabristanını satın almış ve kabirlerini açtırmıştır? şeklinde bir soru hatıra gelebilir. Cevâbı şudur: Kabristanın satın alınamaması ve ceset naklinin yasaklığı müslümanların kabirlerine mahsustur. Kâfirlerin kabristanı için böyle bir hüküm yoktur. Şöyle cevab vermek de mümkündür: Zarûret ve ihtiyaç, müşriklerin kabirlerini açmayı gerektirmiştir. Bu sebeple açtırılmıştır. Fakat ilk cevab, daha kuvvetlidir.

Kâfirlerin kabirlerini açtırıp, yerine mescidlerin yapılmasını câiz gören âlimlerin delillerinden birisi bu hadîstir.»

MÜSLÜMANLARIN KABRİSTANINDA MESCİD YAPMAK CÂİZ MİDİR?

İslâm âlimlerinin bir kısmının bu husustaki görüşleri, el-Menhel'de şöyle anlatılmıştır:

1 — «Hanefîler'den el-Aynî: Arkadaşlarımız mescid yıkılıp yerle bir olduğu ve çevresinde cemâat bulunmadığı zaman kabristan da çok eskiyip ne ceset izi, ne de mezar ismi kalmadığı zaman, bunlar, sahiplerinin mülküne dönüşmüş olur. Sâhibinin malına dönüşünce, mal sahibi mescid yerine ev ve kabristan yerine mescid veya başka şey yaptırabilir. Eğer mescid yeri ve kabristanın sahibi yoksa, bu yerler hazineye intikal eder, demiştir.

2 — Şâfiî âlimlerine göre, kabristan olarak vakf edilmiş olan sahada ölü gömülü olsun olmasın, yer altında ve yer üstünde bina yapmak haramdır. Hâkim, bu gibi yerlerde yapılan bütün binaları yıktırmakla mükelleftir. Çünkü bina yapımı, kabristan gayesine ters düşer, halka sıkıntı verir. Yapılan bina ev olsun, mescid olsun başka şey olsun hiç farketmez. Mülkiyeti şahsa âit özel kabristanın ölü gömülmemiş olan kısımlarında bina yapmak ise mekruhtur.

3 — Hanbeliler'e göre, ölüler tamamen çürüdükten sonra kabristanda ekin ekmek ve üzerine bina yapmak câizdir. Aksi takdirde câiz değildir.

4 — Mâlikîler'den İbnü'l-Kâsım: Müslümanların kabristanının izi kalmadığı zaman orada bir mescid yapılmasında beis görmem. Çünkü kabristan müslümanların, ölülerini defnetmek için vakfettikleri bir yerdir. Hiç kimsenin malı olamaz. Bu yerde mezar izi kalmayıp bundan böyle ölüleri oraya defnetmek ihtiyacı kalmayınca bu yeri mescide çevirmek câizdir. Çünkü mescid de müslümanların vakıf mallarından birisidir. Kimse mescide sahip çıkamaz, demiştir.

Beyhakî'nin rivâyetine göre Mescid-i Nebevî yapılırken kıblesi Mescid-i Aksa'ya yönelik olarak yapılmıştı. Mescid, kare şeklindeydi. Uzunluğu ve genişliği yüzer zirâ' idi. Bir rivâyete göre önce yetmiş zirâ' idi. Hayber fethinden sonra bir misli daha büyütüldü. Mescidin üç kapısı vardı. Bir kapı mescidin sonunda idi. Âtike kapısına Babür''r-Rahme denilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescide girdiği kapıya bu gün Âl-i Osman denilir. Bu iki kapı kıblenin Kâ'be yönüne değiştirilmesinden sonra da aynen kalmıştır. Fakat mescidin sonundaki kapı kapatılarak hizasında başka bir kapı açılmıştır.

Bir rivâyete göre:
Cebrâil (Aleyhi's-Selâm) **gelerek mescid yapma emrini tebliğ edince Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **yapılacak mescidin yüksekliğini sormuş, Cebrâil** (Aleyhi's-Selâm) **de: Yedi zirâ'; bir rivâyete göre de: Beş zirâ' olsun, demiştir.»**

Buhârî ve Ebû Dâvûd'un rivâyetinde sahâbilerin, mescid inşaatı için taş taşıdıkları belirtilmiştir. Rivâyete göre duvarın üç zirâ'lık kısmı taş ile yapılmış, ondan sonra ham kerpiç ile tamamlanmıştır.

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ashâbiyle beraber mescid inşaatında çalışıyordu. Her sahâbî birer kerpiç taşıyordu. Ammâr bin Yâsir ise, birisi kendisi için diğeri de Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **için olmak üzere ikişer kerpiç taşıyordu. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir ara kalkıp Ammâr** (Radıyallâhü anh)**'ın sırtına mübârek elini sürdü ve: «Ey Sümeyye oğlu! Senin için iki sevab vardır. Halk için bir sevab. Dünya'dan son rızkın bir yudum süttür. Âsi tâife seni öldürecektir.»** buyurmuştur.

İmam Ahmed bin Hanbel'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre:

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de sahâbilerle beraber kerpiç taşıyormuş. Ebû Hüreyre** (Radıyallâhü anh) **diyor ki: Bir ara Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir kerpici mübârek karnı üzerine koyarak taşıyordu. Kerpiçin Ona ağır geldiğini sandım da Onu karşıladım ve: Bana ver Yâ Resûlallah! dedim. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **«Başka bir kerpiç al Yâ Ebâ Hüreyre. Çünkü âhiret hayatından başka hiç bir hayat yoktur.»** buyurdu.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin bu hadîsi, ikinci mescid yapımına âittir. Çünkü ilk mescid inşaatında, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) bulunmamıştır. Bilindiği gibi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek müslümanlığı kabul etmesi Hayber yılına rastlar. Dolayısıyla Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) hadîsiyle Ümmü Seleme (Radıyallâhü anh) hadîsi arasında bir çelişki yoktur.

Hadîsin: **«Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **mescidi yapıyordu. Sahâbîler de Ona** (malzeme) **veriyorlardı.»** ifâdesinin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bizzat mescid duvarlarının yapımında çalışmıştır.

Mescidin duvarları kerpiçten yapılmış, damı hurma dallarıyla örtülmüş, direkleri de hurma kütüğündenmiş. Ömer (Radıyallâhü anh) zamanında yapılan tâmirde, mescide bir ilâve yapılmamış, Osman (Radıyallâhü anh) hilâfeti zamanında mescid büyütülmüş, duvarları taş ve kireçle yapılmış, direkleri taştan yapılmış ve tavanı hint çınarı ve hint ardıcı denilen ve Hindistan'da yetişen, abanoza benzeyen sert ağaçlarla örtülmüştür. Mescidin bu du-

rumunu belirten İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, B u h â r î ve E b û D â v û d tarafından rivâyet edilmiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **«Bilmiş olunuz ki, gerçekten hayat...»** fıkrasını mescid inşaatında çalışmayı kolaylaştırmak ve çalışma karşılığında Sahâbîler için Allah tarafından hazırlanmış olan uhrevî mükâfatı müjdelemek üzere buyurmuştur.

M ü s l i m ve E b û D â v û d ' un rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Sahâbîler çalışırken şöyle derlerdi :

اَللّٰهُمَّ لاَ خَيْرَ اِلاَّ خَيْرُ الْاٰخِرَهْ فَانْصرِ الْاَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَهْ

«Allahım! Âhiret hayrından başka hiç bir hayır yoktur. Sen, Ensâr ile Muhâcirlere yardım eyle.»

B u h â r î ' nin rivâyetinde ikinci mısra, sünenimizdeki lafızlarla geçmiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için şiir söylemek haram kılınmıştır. Burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şiir söylemiş olmuyor mu? denilemez. Çünkü bu secîli bir sözdür, şiir değildir. Zîra vezni yoktur. Vezinli olduğu kabul edilse bile bu inşâ değil inşâddır. Yâni şiir icâdı değil, başkası tarafından söylenmiş olan bir şiiri nakletmektir. Nitekim B u h â r î ' nin bir rivâyetinde; Bir müslüman tarafından söylenmiş olan bu şiiri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) okudu, denilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e yasak kılınan şey, başkasının şiirini okumak değil, şiir inşa etmektir. Kaldı ki âlimler : Şiir, vezinle söylenmesi kasdedilmiş olan söz dizisidir. Eğer kasıd olmaksızın vezinli bir cümle dil üzerinde cereyan edecek olursa, buna şiir denmez, diye ittifak etmişlerdir. Bunun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından buyurulmuş olan şiir şeklindeki hadîsleri buna hamledilmiştir. Örneğin;

اَنَا النَّبِىُّ لاَكَذِبْ اَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبْ

«Ben ancak Peygamberim. Hiç yalan değildir.
Ben Abdülmuttalibin oğluyum.»

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Namazı, vakti gelince her hangi bir yerde kılmak meşrûdur.
2 — İhtiyaç halinde bir an önce mescidleri inşa etmek matlubtur.
3 — Alış - veriş meşrûdur. Başkasının malını gasbetmek yasaktır.

4 — Allah rızâsı için teberru yapmak meşrûdur.

5 — Müşriklerin eski kabirlerini açıp nakletmek ve kabristanlarını satmak câizdir.

6 — İhtiyaç hâlinde meyveli ağaçları kesmek câizdir.

7 — Müşriklerin kabirlerini açıp içindekilerini çıkardıktan sonra orada namaz kılmak câizdir. H a t t â b î : Müşriklerin kabirleri açılıp toprağı nakledildiği ve orada toprağa karışacak bir necâset bulunmadığı zaman o yerde namaz kılmak câizdir. Kabristanda namaz kılmanın yasaklığı, toprağına ölülerin kanları ve irinleri karıştığı zamana mahsustur. Kabir eseri ve ismi kalmayınca, o yerin hükmü temizliğe dönüşür, demiştir.

8 — Müşriklerin kabirleri yerinde mescid yapmak câizdir. H a t t â b i : Hayatta iken kanı muhterem olmayan kişinin, ölümünden sonra kemiklerinin de muhterem olmadığına bu hadîs delildir, demiştir.

9 — Ağır işlerde çalışırken teşvik için şiir söylemek câizdir.

10 — Devamlı hayır, ancak âhiret hayrıdır. Müslümanlara Allah'ın yardımını dilemek meşrûdur.

11 — Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tevâzuunu ve ahlâkının üstünlüğünü ifâde eder.

٧٤٣ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا أَبُو هَمَّامٍ الدَّلَّالُ . ثنا سَعِيدُ بْنُ السَّائِبِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عِيَاضٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَمَرَهُ أَنْ يَجْعَلَ مَسْجِدَ الطَّائِفِ حَيْثُ كَانَ طَاغِيَتُهُمْ .

TERCEMESİ

743) "... Osman bin Ebi'l-As *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **Tâif halkının putlarının yerini Tâif mescidi kılmasını kendisine emretmiştir.**"

İZAHI

Bu hadîsi E b û D â v û d ve e l - H â k i m de rivâyet etmişlerdir.

T â i f , M e k k e - i M ü k e r r e m e 'nin doğusunda, iki veyâ üç konak mesâfede bir şehirdir.

Tağiye: Onların Allah'a ortak koştukları putlar ve benzeri şeylerdir. E b û D â v û d ' un süneninde **'Tavâğiyet'** diye geçer. Bu kelime **'Tağut'**un çoğuludur. **Tâğût**: Şeytan ve put anlamında kullanılır. Burada put anlamında kullanılmıştır.

T â i f halkının putlarının bulunduğu yeri mescid hâline getirme emrinden dolayıdır ki müslümanlar fethettikleri memleketlerdeki kilise ve havraları mescidlere ve medreselere çevire gelmişlerdir. Bundan gaye, küfrü çiğnemek, izini silmek ve kâfirlere eziyet etmektir. Zîra onlar bu yerlerde Allah'tan başkasına taparlardı.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Kâfirlerin diyarı İslâmın eline geçtiği zaman onların ibâdet yerlerini mescidlere çevirmek sûretiyle küfür alâmetlerini yoketmek matlubtur. Bir çok sahâbî böyle yapmıştır

٧٤٤ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ . ثنا مُوسَىٰ بْنُ أَعْيَنٍ . ثنا مُحَمَّدُ ابْنُ إِسْحَاقَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ . وَسُئِلَ عَنِ الْحِيطَانِ تُلْقَىٰ فِيهَا الْعَذِرَاتُ . فَقَالَ « إِذَا سُقِيَتْ مِرَارًا فَصَلُّوا فِيهَا » . يَرْفَعُهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ .

في الزوائد : إسناده ضعيف . فيه محمد بن إسحاق . كان يدلّس . وقد رواه بالعنعنة .

T E R C E M E S İ

744) "... (Abdullah) İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre, içine insan terslerinin atıldığı bahçeler(de namaz kılınması) hükmü kendisine sorulmuş ve şöyle cevap vermiştir :

«O bahçeler, defalarca sulandığı zaman içinde namaz kılabilirsiniz.» **İbn-i Ömer** (Radıyallâhü anh), **bu hadîsi Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **refederek söylemiştir.**

Not : Zevâid'de : İsnadı zayıftır. Çünkü onda Muhammed bin İshak bulunur. Kendisi tedlis yapardı. Bunu da an'ane ile rivâyet etmiştir, diye bilgi verilmiştir.

İ Z A H I

S i n d î: **«Defalarca sulandığı...»** ifâdesinden maksad, bahçeye atılmış olan pislik eseri kalmayacak kadar üzerinden suyun bol bol geçmiş olmasıdır. Ölçü budur. Yoksa şu kadar defa sulamak gerekir, diye bir şey söylenemez, demiştir.

Hiytân: Hâitin çoğuludur. **Hâit**, duvara denir. Bir de bahçe ve bostana denilir. **Nihâye** sahibi: **Hâit**, etrafı duvarla çevrili bahçeye denir, demiştir.

(٤) باب المواضع التي تكره فيها الصلاة

4 — NAMAZ KILMANIN MEKRUH OLDUĞU YERLER BÂBI

٧٤٥ — حدّثنا محمّد بن يحيى . ثنا يزيد بن هارون . ثنا سفيان ، عن عمرو ابن يحيى ، عن أبيه . وحمّاد بن سلمة ، عن عمرو بن يحيى ، عن أبيه ، عن أبي سعيد الخدري ؛ قال : قال رسول الله ﷺ «الأرض كلّها مسجد . إلا المقبرة والحمّام» .

TERCEMESİ

745) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir:

«Kabristan ve hamamdan başka yer yüzünün hepsi mesciddir.»"

İZAHI

Bu hadîsi Şâfiî, Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân, İbn-i Huzeyme ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin: «...**mesciddir.**» fıkrasındaki mescid kelimesi iki mânâya yorumlanabilir:

1 — Mescidden maksad, ibâdete tahsis edilmiş olan bina ve benzeri muayyen yerdir. Bu takdirde fıkrada teşbih vardır. Yâni istisnâ edilen yerler hariç, yeryüzünün her tarafı mescid gibidir. Her yerde namaz kılınabilir.

2 — **Mescid** kelimesi, ism-i mekân olup burada lügat mânâsı muraddır. Namaz kılınan her hangi bir yer demektir. Bu takdirde fıkrada teşbih yoktur, mânâ da şöyledir: İstisna edilen yerler hâriç, yer yüzünün her tarafında namaz kılınabilir.

Her iki yorumda da hadîs, bu ümmete verilen ilâhî bir nimeti haber vermektedir. Çünkü geçmiş ümmetler, namazlarını ancak mâbedlerinde kılabilirlerdi. Mâbedleri dışında ibâdet edemezlerdi. Ce-

nâb-ı Allah, Ümmet-i Muhammediye'ye büyük kolaylık ihsan ederek, mâbedleri dışında namaz kılmalarına ruhsat vermiştir. Ancak necâset ve benzeri sakıncalar dolayısıyla kabristan, hamam, çöplük ve benzeri yerlerde namaz kılmayı yasaklamıştır.

Sindî: Bundan sonra gelen İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) ve Ömer b. el-Hattab (Radıyallâhü anh)'ın hadîslerinde namaz kılmanın yasak olduğu yerler yedi iken burada iki yer zikredilmiştir. Bu iki yere benzeyen diğer yerler de onun hükmünde oldukları için bu hadîste yalnız iki yerin istisnâ edilmesi bir sakınca teşkil etmez, demiştir.

Hadîse göre kabristanda ve hamamda namaz kılmak yasaktır.

KABRİSTANDA NAMAZ KILMAK HAKKINDA ÂLİMLERİN GÖRÜŞÜ

1 — Sevrî, Evzâî ve Ebû Hanîfe'ye göre kabristanda namaz kılmak mekruhtur. Eşilip ölülerin kemikleri ve sairesi yer yüzüne çıkarılmış olsun olmasın hüküm aynıdır.

2 — Şâfiîler'e göre kabirler eşilip yer yüzü toprağına ölülerin kanı, irini vesairesi karışmışsa, orada namaz kılmak câiz değildir. Çünkü oralarda necâset bulunur. Şâyet oranın temiz bir yerinde namaz kılarsa, namazı sahîhtir. Fakat kerâhet vardır. Şâyet kabirler eşilmemiş ise, orada kılınan namaz, sahîh olmakla berber mekruhtur. Bir kabristanın eşilip eşilmediğinde tereddüt edilirse en kuvvetli kavle göre mekruh olmakla beraber kılınan namaz sahîhtir.

3 — Mâlikîler'e göre kabristanda namaz kılmak sahîhtir. Kerâhet de yoktur.

4 — Hanbelîler'e göre kabirleri eşilmiş olsun olmasın seccade gibi temiz bir şey sermek sûretiyle de olsa kabristanda namaz kılmak haramdır. Ve kılınan namaz sahîh değildir. İster ölülerin gömülü olduğu sahâda kılsın, ister bu sahâdan ayrılarak ev gibi bir hâle getirilmiş olan yerde kılsın farketmez. Zâhiriye mezhebine mensûb âlimler de bu görüştedirler.

İbn-i Hazm: Seleften bir kaç tâife böyle demiştir. Sahâbîlerden Ömer, Ali, Ebû Hüreyre, Enes ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm)'ün, mezarlıkta namaz kılmaktan nehy ettikleri rivâyet edilmiştir. Biz, bu sahâbîlere muhâlif kalan

her hangi bir sahâbîyi bilmiyoruz. Sahâbîlerden sonra gelen tabiîlerden İbrâhim en-Nahâî, Nâfi' bin Cübeyr bin Mutim, Tâvûd, Amr bin Dînar, Hayseme ve başkaları da aynı hükmü vermişlerdir, demiştir.

İbn-i Hazm: Mezkûr sahâbîlere muhâlefet eden bir sahâbî bilmiyoruz, derken kendi bilgisini ifâde ediyor. Çünkü Hattâbî Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'in kabristanda namaz kılmaya ruhsat verdiğini hikâye etmiştir. Kezâ el-Hasan'ın kabristanda namaz kıldığı nakledilmiştir.

HAMAMDA NAMAZ KILMAK HAKKINDAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞÜ

El-Menhel yazarı, '**Namaz kılmanın câiz olmadığı yerler** bâbı'nda kabristanda namaz kılmakla ilgili, âlimlerin yukarda anlatılan görüşlerini naklettikten sonra, hamamda namaz kılmak hakkında âlimler tarafından verilen hükümleri özetle şöyle anlatır:

«1 — Ahmed bin Hanbel, Ebû Saîd-i Hudrî'nin hadîsinin zâhirini tutarak hamamda namaz kılmanın sahîh olmadığını söylemiştir. Ebû Sevr ve Zâhiriye mezhebinin âlimleri de bununla hükmetmişlerdir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

«Ne hamamda ne de helâya doğru durularak namaz kılınmasın.»
İbn-i Hazm: Bu hükmünde sahâbîlerden İbn-i Abbas (Radıyallâhü anh)'a muhâlif kalan hiç bir sahâbî bilmiyoruz, demiştir. Bu görüş, Nâfi' bin Cübeyr, İbrâhim en-Nahaî, Hayseme ve el-Alâ bin Ziyâd'dan da rivâyet edilmiştir.

İbn-i Hazm: Hamamın hiç bir yerinde namaz kılmak câiz değildir. Bu hususta hamamın giriş yeri, diğer yerleri, damı, külhanının üstü, duvarlarının üzeri aynı hükmü taşır. Hattâ yıkılmış durumda da olsa ona hamam ismi verildiği müddetçe hüküm aynıdır. Şâyet yıkılıp hamam denmiyecek bir duruma gelirse onun arasında namaz kılmak câiz olur, demiştir.

2 — Mâlikiler'e göre hamamda namaz kılmak sahîhtir, kerâhat da yoktur.

3 — Cumhura göre necâsetten emin olunduğu takdirde, mekruh olmakla beraber hamamda kılınan namaz sahîhtir. Şâyet necâsetten emin olunmazsa kılınan namaz sahîh değildir.»

٧٤٦ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدِّمَشْقِيُّ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ جَبِيرَةَ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُصَلَّى فِي سَبْعِ مَوَاطِنَ : فِي الْمَزْبَلَةِ وَالْمَجْزَرَةِ وَالْمَقْبَرَةِ وَقَارِعَةِ الطَّرِيقِ وَالْحَمَّامِ وَمَعَاطِنِ الإِبِلِ وَفَوْقَ الْكَعْبَةِ .

TERCEMESİ

746) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yedi yerde namaz kılmaktan nehiy buyurmuştur : Çöplükte, mezbahada, kabristanda, yolun ortasında, hamamda, deve yataklarında ve Kâbe (-i Muazzama) **damı üzerinde.**"

٧٤٧ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ دَاوُدَ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْحُسَيْنِ . قَالَا : ثنا أَبُو صَالِحٍ . حَدَّثَنِي اللَّيْثُ . حَدَّثَنِي نَافِعٌ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «سَبْعُ مَوَاطِنَ لَا تَجُوزُ فِيهَا الصَّلَاةُ : ظَاهِرُ بَيْتِ اللهِ وَالْمَقْبَرَةُ وَالْمَزْبَلَةُ وَالْمَجْزَرَةُ وَالْحَمَّامُ وَعَطَنُ الإِبِلِ وَمَحَجَّةُ الطَّرِيقِ» .

TERCEMESİ

747) "... Ömer bin el-Hattab *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir : Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* buyurdular ki :

«Yedi yer var. Oralarda namaz kılmak câiz değildir : Beytullah'ın üstü, kabristan, çöplük, mezbaha, hamam, deve yatağı ve cadde.»"

İZAHI

Bu iki hadîste kabristan ve hamamdan başka, namaz kılınmasının yasaklandığı beş yer daha zikredilmiştir. Bu yerlerden deve yataklarında namaz kılmakla ilgili şer'i hükmün özeti 497 nolu hadî-

sin açıklaması bahsinde verilmişti. Mescidler kitabının onikinci bâbında daha geniş izah yapılacaktır.

S i n d î ' nin beyânına göre çöplükte ve mezbahada namaz kılmanın yasaklanmasının sebebi, bu yerlerin pisliği, kirliliği ve necâsetten hâli olmamasıdır. Yol üzerinde namaz kılmanın yasaklanmasının sebebine gelince; oradan geçenler namaza duranın dikkatini çeker. Diğer taraftan onun önünden geçenler olabilir. Ayrıca orada namaz kılmakla yolda geçenlere eziyet ve yolda bir tıkanıklığa sebebiyet verebilir.

K â b e damı üzerinde namaz kılmak, bir nevi saygısızlık olduğu için bundan nehy edilmiştir.

El-Menhel yazarı: «Namaz kılmanın yasaklandığı yerler çoktur. Şöyle ki: Aşağıda yazılı yerlerde namaz kılmanın yasaklığına dâir hadîsler vardır:

Hamam ve kabristanda namaz kılmanın yasaklığı, E b û S a î d-i H u d r î (Radıyallâhü anh)'nin hadîsiyle ve başka hadîslerle sâbittir.

Çöplük, mezbaha, yolun ortası, deve yatakları ve K â ' b e ' nin damı üzerinde namaz kılmanın yasaklığı, İ b n - i M â c e h ve T i r m i z î ' nin İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri hadîsten anlaşılıyor. T i r m i z î, bu hadîsin isnadının pek kuvvetli olmadığını söylemiştir.

Kilisede, havrada, kabre karşı, gusülhâne duvarına karşı, resimlere karşı, yakılan ateşe karşı, uyuyana karşı durup namaz kılmak da mekruhtur.» diyerek bu yerlerde namaz kılmanın nehyine âit hadîsleri nakletmektedir. Bunları buraya aktarmak bir hayli uzun süreceği için bundan ferağat ettik. El-Menhel yazarı daha sonra Ş e v k â n î ' nin şöyle dediğini nakleder:

'Anılan yerlerin hepsinde veyâ ekserisinde kılınan namazın sıhhatına hükmedenler;

«Nerede namaz vakti sana yetişirse orada namaz kıl.» hadîsine ve benzerî hadîslere dayanmışlardır. Halbuki kabristan, hamam ve benzerî yerlerde namaz kılmayı yasaklayan hadîsler husûsî oldukları için umûmî hadîslerden istisna edilmeleri gerekir.'

Yukarıdaki iki hadîste namaz kılmanın yasak olduğu yerlerden kabristan ve hamamda kılınan namaz hakkındaki İslâm âlimlerinin

görüşlerini 745 nolu Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'-nin hadîsinin açıklaması bahsinde anlatmıştık. Diğer yerlerde kılınan namazın şer'î hükmü hakkında el-Fıkh **Ala'l-Mezhahibi'l-Erbaa'**-nın **«Namazın mekruhları»** bahsinde verdiği malûmatı özlü olarak nakledelim :

I — **Kâbe üzerinde kılınan namazın hükmü :**

1 — Hanefîler'e göre Kâbe'nin içinde ve damı üzerinde, farz olsun nâfile olsun kılınan namaz sahîhtir. Ancak damı üzerinde kılmak mekruhtur. Çünkü saygısızlık olur.

2 — Şâfiiler'e göre Kâbe içinde kılınan farz ve nâfile namaz sahîhtir. Ancak kapısı açıkken Kâbe içinde kapıya doğru durarak kılınan namaz sahîh değildir. Kâbe'nin damı üzerinde namaz kılmak da sahîhtir. Şu şartla : Namaza duranın önünde insan zirâı ile 2/3 zirâ' boyunda bir sütrenin bulunması şarttır.

3 — Mâlikîler'e göre Kâbe'nin üstünde kılınan farz namaz fasiddir. Gayri müekkede nâfile namaz sahîhtir. Sünnet-i müekkede hakkında eşit iki kavil vardır : Kâbe'nin içinde ise farz namaz kılmak kerâhatı şedîde ile mekruhtur. Henüz vakit çıkmadan kılınan namazı iâde etmek mendubtur. Sünnet-i müekkede de öyledir. Ancak iâdesi istenmez. Nâfile namazın Kâbe içinde kılınması ise mendubtur.

4 — Hanbelîler'e göre Kâbe içinde kılınan farz namaz sahîh değildir. Kâbe üstünde kılınsa hüküm aynıdır. Ancak Kâbe'nin damında tam kenar üzerinde dışa doğru dursa ve önünde Kâbe'den hiç bir şey kalmasa kılınan namaz sahîhtir. Veyâ Kâbe'nin dışında durup içinde secde ederse sahîhtir. Nâfile ve adak namazın ise Kâbe'nin içinde ve damı üzerinde kılınması sahîhtir. Ancak tam kenarı üzerinde secde ederse sahîh değildir. Çünkü bu takdirde Kâbe'ye doğru durmuş sayılmaz.

II — Çöplükte, mezbahada, yolun ortasında, deve yataklarında necâsetten emin olunsa dahi namaz kılmak, Hanefî ve Şâfiî mezheblerine göre mekruhtur.

Hanbelîler'e göre zarûret olmadıkça bu yerlerde kılınan namaz fâsiddir. Ve burada namaza durmak haramdır. Ancak bu yerlere hapsedilmek gibi bir zarûret hâlinde namaz kılınabilir.

Mâlikiler'e göre necâsetten emin olunduğu takdirde çöplükte, mezbahada ve caddede namaz kılmak, kehâhetsiz olarak câiz-

dir. Necâsetten emin olunmadığı zaman eğer necâsetin bulunduğu muhakkak veyâ kuvvetle sanılıyorsa kılınan namaz bâtıldır. Şâyet zayıf bir ihtimal varsa, henüz vakit çıkmamışken namaz iâde edilir. Ancak mescidin darlığı dolayısıyla yol üzerinde namaz kılınıp da yerin temizliğinden şüphe edilse bile, namazı iâdesi gerekmez. Deve yataklarında ise necâsetten emin olunduğu takdirde namaz kılmak mekruhtur. Vakit çıkmadan namaz iâde edilmelidir. Bu hüküm, su çevresindeki deve yataklarına mahsustur. Develerin geceledikleri veyâ gündüz sıcağında kaldıkları yataklarda necâsetten emin olunduğu zaman namaz kılmak mütemed kavle göre mekruh değildir.

(٥) باب ما يكره في المساجد

5 MESCİDLERDE YAPILMASI MEKRUH OLAN ŞEYLER

٧٤٨ – حدثنا يحيى بن عثمان بن سعيد بن كثير بن دينار الحمصي . ثنا محمد ابن حمير . ثنا زيد بن جبيرة الأنصاري ، عن داود بن الحصين ، عن نافع ، عن ابن عمر ، عن رسول الله ﷺ قال « خصال لا تنبغي في المسجد : لا يتخذ طريقا . ولا يشهر فيه سلاح . ولا ينبض فيه بقوس . ولا ينشر فيه نبل ولا يمر فيه بلحم نيء . ولا يضرب فيه حد . ولا يقتص فيه من أحد . ولا يتخذ سوقا » .

في الزوائد : إسناده ضعيف لاتفاقهم على ضعف زيد بن جبيرة . قال ابن عبد البر : أجمعوا على أنه ضعيف .

TERCEMESİ

748) "... (Abdullah b. Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Mescidde şu şeyler yapılmamalıdır: Mescid yol edinilemez, orada silâh çekilip çıkarılamaz, orada yay'a kiriş bağlanıp salınamaz, orada ok atılamaz, içinden çiğ et geçirilemez, orada had olarak kimse dövülemez, orada hiç kimsenin kısas cezası tatbik edilemez, orası çarşı edinilemez.»"

Not: Râvi Zeyd bin Cebîre'nin zayıflığı üzerinde âlimler ittifak ettikleri için ve İbn-i Abdi'l-Berr, Onun zayıflığına âlimlerin icmâ ettiklerini naklettiği için isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Kütüb-i Sitte sahiplerinden yalnız müellifin rivâyet ettiği anlaşılan bu hadîste anılan işlerin mekruhluğu, bâbın başlığından da anlaşılmaktadır. Hadisin baş kısmında geçen: **«Mescidde şu şeyler...»** fıkrasını **Câmiü's-Sağîr** şârihi e l - A z i z î şöyle yorumlar: Yâni mescidde şu şeyleri yapmak mekruhtur. Hattâ temiz bir madde ile bile olsa mescidin kirletilmesine sebep olan her hareket haramdır.

«Mescid yol edinilemez.» cümlesinden maksad, mescidin iki veyâ daha fazla kapısı bulunduğu takdirde, bir kapıdan girip diğer kapıdan çıkmak sûretiyle bir yol gibi kullanılmamasıdır.

«... Orada yay'a kiriş...» cümlesinden maksad, orada yay ve kirişle meşgul olup kirişi bağlamak ve salmak sûretiyle bunun iyi olup olmadığı denenmemelidir. Çünkü böyle denendiği takdirde ses çıkarır. Şâyet namaza duran her hangi bir kimsenin dikkatini çekmeyecek olursa, bununla meşgul olmak mekruhtur. Eğer namazdakilerin namazlarını şaşırmalarına sebebiyet verirse bu hareket haram sayılır. Orada ok atılması hükmü de aynidir.

«... İçinden çiğ et geçirilemez.» fıkrasına gelince; Eğer çiğ etten kan damlaması ve mescid döşemesinin necis edilmesi sanılmıyorsa çiğ et geçirmek mekruhtur. Sanılıyorsa yâni kuvvetle muhtemelse bu davranış haramdır.

Had olarak adam dövmenin ve kısas cezâsını uygulamanın yapılmamasının nedeni izahtan vârestedir.

«... Orası çarşı edinilemez.» cümlesinden maksad, mescidde alış veriş yapılmamasıdır.

MESCİDDEN GEÇİŞ HAKKINDAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1. H a n e f i mezhebine göre bir zarûret olmadıkça mescidin bir kapısından girip, diğer kapısından çıkmak sûretiyle orayı yol gibi kullanmak tahrimen mekruhtur. Eğer bir zarûret nedeniyle geçilirse câizdir. Zarûret yokken geçişi itiyat hâline getiren kişi fâsık olur. Ama günde bir iki defa geçmekle fâsık olunmaz. Girerken i'tikâfa niyet etmek, fâsık sayılmaktan korur. Her gün oradan geçmek durumunda olan kişinin, günde bir defa T a h i y y e t ü ' l - M e s c i d sünnetini kılması kâfidir.

2 — Ş â f i î mezhebine göre temiz kişinin ve cünüb adamın mescidden geçmeleri, ihtiyaç olsun olmasın câizdir. Hayızlı kadının mescidi kirletmekten emin olduğu takdirde bile olsa mescidden geçmesi mekruhtur. Kirletmekten emin değilse geçmesi haramdır.

3 — H a n b e l î l e r ' e göre temiz kişinin ve cünübün mescidden yol gibi geçmeleri mekruhtur. Hayızlı kadın ile lohusa kadının ihtiyaç olmadan geçmeleri, mescidi kirletmekten emin olunması şartı ile mekruhtur. İhtiyaç hâlinde hepsi için, kerâhetsiz câizdir. Yolun kestirme oluşu, ihtiyaçtan sayılır.

4 — M â l i k i l e r ' e göre mescidden geçiş nâdir ise câizdir. Eğer sık sık geçiliyorsa bakılır: Şâyet mescid yapılmazdan önce orada yol bulunuyorduysa, sonradan yapılan mescidden geçmek mekruh değildir. Aksi takdirde mekruhtur. Geçen kişi T a h i y y e t ü ' l - M e s c i d namazını kılmakla muhatab değildir.

٧٤٩ — حدّثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ الْكِنْدِيُّ. ثنا أَبُو خَالِدٍ الأَحْمَرُ، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْبَيْعِ وَالِابْتِيَاعِ وَعَنْ تَنَاشُدِ الأَشْعَارِ فِي الْمَسَاجِدِ.

TERCEMESİ

749) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mescidlerde satmaktan, satın almaktan ve karşılıklı şiirler okumaktan nehiy buyurmuştur."

İZAHI

Bu hadisi T i r m i z i, E b û D â v û d ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir. T i r m i z i bu hadîs konusu için açtığı bâbta rivâyet etmiştir. T i r m i z i bunu rivâyet ettikten sonra şöyle der: A b d u l l a h b i n A m r b i n e l - Â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi hasendir. A m r ' ın babası Ş u a y b, M u h a m m e d b i n A b d i l l a h b i n A m r b i n e l - Â s'ın oğludur. B u h â r i: Ben, A h m e d ve İ s h a k ' ın, A m r b i n Ş u a y b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini delil saydıklarını gördüm, demiştir. M u h a m m e d: Ş u a y b b i n M u h a m m e d, A b d u l -

l a h b i n A m r ' den hadîs dinlemiş, demiştir. İlim ehlinden bir cemâat, mescidde satış akdini yapmanın kerâhetine hükmetmiştir. A h m e d ve İ s h a k böyle hükmedenlerdendirler. Tabiîlerden bâzı ilim adamları, mescidde satış akdine ruhsat vermişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, mescidde şiir okumaya ruhsat verdiğine dâir rivâyet olunan hadîs bir tane değildir.'

T i r m i z î ' nin şerhi **Tuhfetü'l-Ahvezî** yazarı, hadîsin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der : «Mescidde alış veriş etmek, cumhura göre yasaktır. Hak olanı da budur. Alış - verişin mekruh olmadığını söyleyenlerin elinde hiç bir delîl yoktur. Bilâkis bu bâbta rivâyet edilen hadîsler onların görüşünü reddeder.

Ş e v k â n î, en-Neyl'de : 'Âlimlerin cumhûru; Mescidde satış akdinin yapılmasına dâir, hadîsteki nehiy kerâhete hamledilir, demişlerdir. E l - I r â k î : Âlimler, mescidde yapılan satış akdinin geçersiz sayılamıyacağına icmâ' etmişler, demiştir. E l - M â v e r d i de böyle demiştir. Biliyorsun ki; âyet veyâ hadîste mevcut nehiy, aslında haramlık içindir, diyenlere göre bir nehyin haramlıktan mekruhluğa döndürülebilmesi için, haramlık anlamına olmadığına dâir bir alâmete ihtiyaç vardır. Âlimlerin yapılan akdin sıhhatı üzerine icmâ' etmiş olmaları, akid yapmanın haramlığına mâni değildir. Yâni mescidde satış akdini yapmak haramdır, günahtır, bununla beraber fâsid değildir, sıhhatlidir. O halde akdin sıhhatı, nehyin mekruhluğuna yorumlanmasına karîne ve alâmet olamaz. Ş â f i î ' nin bâzı arkadaşları : Mescidde satış akdinin yapılması mekruh değildir, demişlerse de hadîsler bu görüşü reddeder', demiştir.»

E b û D â v û d da : **«Cumâ namâzından önce mescidde halka kurmak»** bâbında bu hadîsi daha uzun bir metinle yine A b d u l l a h b i n A m r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir.

El-Menhel yazarı özetle şöyle der :

«Hadîs, mescidde satış akdinin haramlığına delâlet eder. Bu hususta mezheb âlimlerinin görüşleri şöyledir :

1 — H a n e f î âlimlerine göre mescidde alış - veriş işi yaygınlaştığı zaman mekruhtur. Nâdiren yapıldığı takdirde mekruh değildir.

2 — Ş â f i i l e r ' e göre itikafta olmayan kişinin, mescidde herhangi bir şeyi satması veyâ satın alması mekruhtur. İtikafta olan kişinin ihtiyaç duyduğu şeyleri satması ve alması câizdir. Diğerleri mekruhtur.

3 — Mâlikiler'e göre satmak ve satınalmak işi bağırarak yapılırsa haramdır. Çünkü bu takdirde, mescid pazar yerine çevrilmiş olur. Alçak sesle yapılan satış ve alış işlemleri mekruhtur.

El-Menhel yazarı: Bu üç mezheb âliminin ayrıntılı görüşlerini teyid eden her hangi bir delîl yoktur, diyerek Hanbeliler'in şu görüşlerinin kuvvetli olduğunu söyler:

4 — Hanbeliler, hadîsin zâhirini tutarak: Mescidde satın alma ve satmanın her çeşidi herkes için haramdır. İtikafta olanın, olmayanın; ihtiyaç maddesi ile diğer maddenin ve satış işlerinin azlığı ve çokluğunun farkı yoktur, demişlerdir. Ahmed bin Hanbel: Şu mescidler Allah'ın evleridir. İçinde satış ve alış yapılamaz, demiştir.

MESCİDLERDE ŞİİR OKUMAK

Mescidde şiir okumanın câiz olmadığı hadîsten anlaşılıyor. Yasaklanan şiir, yersiz övgü veya yermeyi ihtiva eden yâhut kibirlenmeyi ifâde eden kısma yorumlanmıştır. Böyle yorumlanınca Buhârî ve Müslim'in Saîd bin el-Müseyyeb'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîse muhâlif kalmaz: 'Ömer (Radıyallâhü anh), bir ara mescidden geçerken (şâir) Hassan (Radıyallâhü anh) şiir okuyordu. Ömer (Radıyallâhü anh) Ona biraz kulak verdi. Bunun üzerine Hassan (Radıyallâhü anh) Ona: **Şu mescidde senden daha hayırlı olan zat Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bulunurken, ben şurada şiir okurdum, dedikten sonra Ebû Hüreyre** (Radıyallâhü anh)**'ye dönerek: 'Allah için söyle. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i bana şöyle buyururken işittin mi: «Ey Hassan! Benim yerime sen cevap ver. Allah'ım Hassan** (Radıyallâhü anh)**'ı Ruhü'l-Kudüs ile teyid eyle»'** diye sordu. **Ebû Hüreyre** (Radıyallâhü anh): Evet! dedi.»

Kâfirler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında hiciv şiirlerini söylemişlerdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hassan (Radıyallâhü anh)'ın onlara cevap vermesini emir buyurmuştur.

Hadîs, anlatılan şekilde yorumlandığı takdirde Ahmed bin Hanbel'in Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadîse ters düşmez: 'Câbir (Radıyallâhü anh) demiştir ki: **Ben yüz defadan fazla Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'ı mescidde gördüm. Ashâbı şiir müzâkeresini yaparlar ve câhi-**

liyet devrine âit bâzı şeyleri anlatırlardı. Zaman zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onlarla beraber gülümserdi.'

Bu ve benzeri hadîsler, müşrikleri yermeyi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i övmeyi, takvâ ve güzel ahlâka teşvik etmeyi ihtivâ eden şiirlerin mescidde okunmasının câizliğine delâlet eder.

İ b n ü ' l - A r a b î : Din lehinde ve şer'i şerifin ayakta tutulması ile ilgili şiirleri mescidde okumakta bir beis yoktur, demiştir.

N e v e v î de; Şiir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i veyâ İslâmiyet'i övücü mâhiyette ise veyâ güzel ahlâk, takvâ ve benzeri hayır çeşitleri hakkında ise mescidde okuması sakıncalı değildir. Ama bir müslümanı hiciv etmek, içkiyi övmek, kadınları anlatmak, bir zâlimi övmek, yasak olan böbürlenmek gibi kötü şeyleri işleyen şiirleri mescidlerde okumak haramdır, demiştir.

Âlimlerin ekserisi mescitlerde şiir okumanın yasaklığına dâir hadîsler ile câiz olduğuna dâir hadîslerin arasını anlattığımız şekilde bulmuşlardır.

Şunu da belirtelim ki okunması câiz görülen şiirlerin namaz kılmak K u r ' a n okumak ve zikir etmekle meşgul olanları şaşırtması hâlinde okunması haramdır.»

٧٥٠ — حدثنا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ السُّلَمِيُّ . ثنا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . ثنا الْحٰرِثُ
ابْنُ نَبْهَانَ . حَدَّثَنَا عُتْبَةُ بْنُ يَقْظَانَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ وَاثِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ ؛
أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « جَنِّبُوا مَسَاجِدَكُمْ صِبْيَانَكُمْ وَمَجَانِينَكُمْ وَشِرَاءَكُمْ وَبَيْعَكُمْ
وَخُصُومَاتِكُمْ وَرَفْعَ أَصْوَاتِكُمْ وَإِقَامَةَ حُدُودِكُمْ وَسَلَّ سُيُوفِكُمْ . وَاتَّخِذُوا عَلَى أَبْوَابِهَا
الْمَطَاهِرَ . وَجَمِّرُوهَا فِي الْجُمَعِ » .

في الزوائد : إسناده ضعيف . فإن الحارث بن نبهان متفق على ضعفه .

TERCEMESİ

750) "... Vâsile bin el-Eskâ (1) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Çocuklarınızı, delilerinizi, satın almanızı, satışınızı, münakaşalarınızı, seslerinizi yükseltmeyi, had cezalarınızın infazını mescidle-

(1) 530 nolu hadîsin izahında hal tercemesi geçmiştir.

rinizden uzak tutun. Mescidlerinizin kapılarının yakınında abdest alma yerlerini ittihaz ediniz. Ve Cumâ günlerinde mescidlerinizi buhurla tütsüleyiniz.»"

Not: Zevâid'de râvi el-Hâris bin Nebhâ'nın zayıflığı üzerinde ittifak edildiği için isnadının zayıflığı bildirilmiştir.

İZAHI

Hadîs, küçük çocukları ve delileri mescidlere sokmanın yasaklığına delâlet eder. Mezheblerin bu husustaki görüşleri şöyledir:

1 — Hanefî mezhebine göre bunların, mescidi necis etmeleri kuvvetle zannedildiği zaman mescide sokulmaları tahrimen mekruhtur. Aksi takdirde tenzihen mekruhtur.

2 — Şâfiîler'e göre henüz mümeyyizlik çağına ermemiş olan küçük yaştaki çocukların ve delilerin mescidi kirletmelerinden, içindekilere zarar vermelerinden ve avret yerlerini açmalarından emin olunduğu takdirde mescide sokulmaları câizdir. Mümeyyiz olan çocuğun, mescidi oyuncak hâline getirmemesi şartıyla mescide alınması câizdir. Aksi takdirde haramdır.

3 — Mâlikiler'e göre çocuk ve delinin mescide ithali, mescidin necis edilmesine sebebiyet verdiği takdirde haramdır. Kezâ mescidi pislememekle beraber yaramazlık ederlerse, mescide alınmaları haramdır. Mescidi pislemiyecek ve haylazlık etmiyecek veyâ edince uyarıldığı zaman uslu duracak çocuğun mescide götürülmesi câizdir.

4 — Hanbeliler'e göre okutmak gibi bir ihtiyaç için mümeyyiz olmayan çocuğu mescide sokmak mekruh değildir. İhtiyaç olmadan mescide girmesi mekruhtur. Delinin hükmü de böyledir.

Mescidlerde alış veriş etmenin şer'î hükmü, bundan önceki hadîste açıklandı.

Mescidlerde sesleri yükseltmenin yasaklığı bu hadisten anlaşılıyor. Bu da mekruhtur.

Mezheblerin konu hakkındaki görüşleri şöyledir:

1 — Hanefî mezhebine göre mescidde namaza duranları şaşırtacak veyâ orada uyuyanları uyandıracak şekilde yüksek sesle

zikretmek mekruhtur. Böyle bir durum söz konusu değilse kerâhet yoktur. Bilâkis zikredenin; ibâdete karşı hevesinin artması uykuyu defetmesi ve kalbini uyarması gibi bir fayda mülâhaza edildiği zaman yüksek sesle zikretmesi daha efdaldır. Zikrin dışındaki sözlere gelince; mübah olmayan sözleri yüksek sesle söylemek tahrimen mekruhtur. Mübah olan sözleri yüksek sesle söylemek, namaz kılanın şaşmasına sebebiyet verirse mekruhtur. Aksi takdirde kerâhet yoktur. Tabii kişi ibâdet maksadıyla mescide girmiş ise kerâhet yoktur. Şâyet sırf konuşmak için mescide girmiş olursa mutlaka mekruhtur.

2 — Şâfiiler'e göre mescidde yüksek sesle zikretmek, eğer namaz kılan, ders veren, kıraatla meşgul olan, veya mütalâa eden birisini şaşırtırsa mekruhtur. Kezâ uyandırılması sünnet olmayan bir uyuyanı uyandırırsa yine mekruhtur. Aksi takdirde mekruh değildir. Yüksek sesle konuşmaya gelince; hadis diye uydurulduğu hadis âlimlerince belirlenmiş sözleri okumak gibi helâl olmayan konuşma türünden ise, anılan kişilerden birisini şaşırtsın, şaşırtmasın mutlaka haramdır. Mübah konuşma cinsinden ise mezkûr şahısları şaşırtırsa mekruhtur. Şaşırtmazsa mekruh değildir.

3 — Mâlikîler'e göre zikir ve ilimle bile olsa mescidde sesi yükseltmek mekruhtur. Ancak dört halde hüküm değişir:

a — Müderrisin öğrencilere sesini duyurmak için ihtiyaç duyduğu takdirde sesini yükseltmesinde kerâhet yoktur.

b — Namaz kılanı şaşırtırsa haramdır.

c — Mekke veyâ Mina mescidinde yüksek sesle «Lebbeyk» duâsını okumak mekruh değildir.

d — Nöbet bekleyenin sesini yükseltmesi mekruh değildir.

4 — Hanbelîler'e göre namazdakilerin şaşırmasına sebebiyet verilmemesi hâlinde mescidde yüksek sesle zikretmek mübahtır. Mübah nevinden olan konuşmalar da böyledir. Bunlar namaz kılanları şaşırtırsa mekruhtur. Mübah olmayan sözlerle ses yükseltmek, kimseyi şaşırtsın, şaşırtmasın mutlaka mekruhtur.

Had cezâlarını mescidlerde infaz etmek ve kılıçları çekip çıkarmak da, gerek bu hadîste ve gerekse 748 nolu İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsiyle yasaklanmıştır.

(٦) باب النوم فى المسجد

6 — MESCİDDE UYUMAK BÂBI

٧٥١ — حدثنا إسحاق بن منصور . ثنا عبد الله بن نمير . أنبأنا عبيد الله بن عمر ، عن نافع ، عن ابن عمر ؛ قال : كنا ننام فى المسجد على عهد رسول الله ﷺ .

TERCEMESİ

751) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayattayken mescidde uyuyorduk."**

٧٥٢ — حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة . ثنا الحسن بن موسى . ثنا شيبان بن عبد الرحمن ، عن يحيى بن أبى كثير ، عن أبى سلمة بن عبد الرحمن ؛ أن يعيش بن قيس ابن طخفة حدثه عن أبيه ، وكان من أصحاب الصفة . قال : قال لنا رسول الله ﷺ «انطلقوا» فانطلقنا إلى بيت عائشة وأكلنا وشربنا . فقال لنا رسول الله ﷺ «إن شئتم نمتم ها هنا . وإن شئتم انطلقتم إلى المسجد» قال فقلنا : بل ننطلق إلى المسجد .

TERCEMESİ

752) "... Kays bin Tıhfa (2) *(Radıyallâhü anh)* Suffe ashabındandı. Kendisi söyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bize :** '(Mescidden evime) **Gidiniz.» buyurdu. Bunun üzerine biz, Âişe** (Radıyallâhü anhâ)'-**nin odasına giderek yedik ve içtik. Sonra Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bize :**

«İsterseniz burada uyuyabilirsiniz. Dilerseniz mescide gidebilirsiniz.» buyurdu. Kays bin Tıhfe : Biz de :

Hayır mescide gideriz, dedik; demiştir."

---

(2) Bu zatın adının Tıhfe bin Kays olduğu da söylenmiştir. Adı hakkında başka rivâyetler de vardır. Tehzîb ve Takrîb'te doğrusunun Tıhfe olduğu söylenmiştir. Bu zat sahâbîdir. Yüzükoyun yatmaktan nehiy hakkında bir hadisi vardır. (Hulâsa : Sah. 181)

İ Z A H I

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in hadîsini B u h â r î, T i r m i z î, ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. B u h â r î ' nin rivâyetinde İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in, genç ve bekâr olup ehli yokken M e s c i d - i N e b e v î ' de uyuduğunu söylediği bildirilmektedir.

M ü s l i m, T i r m i z î ve N e s â i de bunu rivâyet etmişlerdir.

K a y s b i n T ı h f e (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinin müelliften başka diğer kütüb-i sitte sahiplerinden İ m a m E b û D â v û d 35. **Kitabu-l'Edeb,** 103. **Bâbun fir'recüliyenbethâ alâ bathini,** hadîs no 5040 tahric etmiştir. Ayrıca İ b n - i M â c e hadîsin metnini Sünen 33. **Kitâbu-l'Edeb,** 27. **Babun Nehyi ani'l izticâ-i ale-l' vech**'de 3727 No. ile rivâyet edilmiştir.

Suffe: M e s c i d - i N e b e v î ' de fakir sahâbîlerin kaldığı üstü kapalı bir yerdir. B u h â r î ' nin **'Mescidde erkeklerin uyuması bâbı'**nda rivâyet ettiği bir hadîste E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: 'Ben, Suffe ashâbından yetmiş kişi gördüm. Hiç birisinin üzerinde ridâ (bedenin yukarı kısmını örten elbise) yoktu. Ya izâr (bedenin belden aşağısını örten elbise) vardı ya da boyunlarına bağladıkları kisâ denilen örtü vardı. Bâzılarının kisâ denilen örtüleri topuklarına kadar uzundu, bir kısmınınki ancak diz kapağının altını örtüyordu. Avret yeri görünmesin diye elleriyle örtüyü toylayanlar oluyordu.'

Suffe ehli; mescid içinde kendileri için ayrılan yerde yatıp kalkarlardı. Onların orada uyumaları, mescidde uyumanın câizliğine delâlet eder.

T i r m i z î, İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in hadîsini rivâyet ettikten sonra bunun hasen - sahîh olduğunu söylemiş ve ilim ehlinden bir kavmin mescidde uyumaya ruhsat verdiğini söyledikten sonra: İ b n - i A b b a s (Radıyallâhü anh):

لاَ يَتَّخِذْهُ حَبِيتًا وَحَقِيلاً = **«Sakın kimse mescidi gece ve gündüz uykusu için yatacak yer edinmesin.»** buyurmuştur. İlim ehlinden bir cemâat da İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın kavli ile hükmetmişlerdir, demiştir.

El-Menhel yazarı mescidde uyumak hakkında âlimler arasındaki ihtilâfı özetle şöyle anlatmıştır:

1 — Saîd bin el-Müseyyeb, Hasan-ı Basrî, Atâ', Muhammed bin Sîrîn ve Şâfiî âlimleri: Mescidde uyumak câizdir. Bunda kerâhet yoktur. Ancak orada uyumak; namaz kılanların yerini daraltır veyâ namazlarını şaşırmalarına sebebiyet verirse, haramdır, demişlerdir. Onların delîlleri İbn-i Mâceh, Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî'nin rivâyet ettikleri İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in (751 nolu) hadîsidir. Diğer bir delili de Buhârî'nin Sehl bin Sa'd (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadîstir:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Bir gün kızı) **Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'nin evine geldi. Ali** (Radıyallâhü anh)'yi (orada) **bulamadı: «Amcam oğlu nerede?» diye sordu. Fâtime** (Radıyallâhü anhâ) de: **Aramızda bir şey geçti. Birbirimize öfkelendik. Bunun üzerine gündüz uykusunu benim yanımda uyumadı,** diye cevap verdi. **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **birisine: «Bak neredeдir?» buyurdu. Adam** (gidip) **geldi. Ve: Yâ Resûlallah! Ali mescidde uyuyor, dedi. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **mescide vardı. Ali** (Radıyallâhü anh) **yan tarafına yatmış, ridâsı bir yanından sıyrılmış vücûdu toprağa bulanmıştı. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **toprağı ondan silkmeye başladı. Ve: «Kalk ey Ebû Turab!** (= toprağın babası)» **buyurdu.**'

Nevevî: «Suffe eshâbının ve sahâbîlerden bir cemâatın mescidde uyuya geldikleri sâbittir. Kezâ Sümâme bin İsâl'ın müslümanlığı kabul etmeden önce mescidde uyuduğu sâbittir. Bunların hepsi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken olmuştur. Şâfiî: Müşrik mescidde geceleyince müslümanın gecelemesi de en az onun gibi kabul edilmelidir, demiştir.» der.

Hanefî âlimlerinden el-Aynî: 'İbnül-Müseyyeb ve Süleyman bin Yesâr'a mescidde uyumanın hükmü sorulmuş; Kendileri de: Suffe ehli mescidde uyuyorlardı. Onlar, meskenleri mescid olan bir kavim idi. Hal böyle iken bunu ne diye sorarsınız? diye cevap vermişler; Taberî de el-Hasan'ın şöyle dediğini zikretmiştir: Osman bin Affan (Radıyallâhü anh) halîfe iken mescidde uyuduğunu gördüm. Orada nöbet bekleyen de yoktu,' demiştir.

2 — İmam-ı Mâlik: Meskeni olan kimsenin mescidde gece veyâ gündüz uyumasını hoş görmem, demiştir. İmam Ahmed ve İshak da bu görüştedirler. Onlara göre meskeni olanın mescidde uyuması mekruhtur. Yabancının uyuması mek-

ruh değildir. İ m a m M â l i k ' e göre mescidde uyuyan sahâbilerin evleri yokmuş. Namazı beklerken uyumakta kerâhet olmadığı kendisinden rivâyet edilmiştir.

İ b n - i M e s ' u d, T â v û s, M ü c â h i d ve E v z â î de mescidde uyumayı mekruh görmüşlerdir.»

Yukarıdaki bilgi el-Menhel'in : «Cünüb mescide girer» bâbından alınmıştır.

(٧) باب أىّ مسجد وضع أول

7 — HANGİ MESCİD İLK OLARAK KURULDU? BÂBI

٧٥٣ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ الرَّقِّيُّ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ. ح وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ؛ قَالَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! أَيُّ مَسْجِدٍ وُضِعَ أَوَّلُ؟ قَالَ «الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ» قَالَ قُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ «ثُمَّ الْمَسْجِدُ الْأَقْصَى» قُلْتُ: كَمْ بَيْنَهُمَا؟ قَالَ «أَرْبَعُونَ عَامًا. ثُمَّ الْأَرْضُ لَكَ مُصَلًّى. فَصَلِّ حَيْثُ مَا أَدْرَكَتْكَ الصَّلَاةُ».

T E R C E M E S İ

753) "... Ebû Zerr-i Gifârî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir : Ben :

— Yâ Resûlallah! Yeryüzünde ilk kurulan mescid hangisidir? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Mescid-i Haram'dır.» buyurdu. Ebû Zerr demiştir ki : Ben :

— Sonra hangisidir? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Sonra Mescid-i Aksâ'dır.» buyurdu. Ben :

— Bu iki mescid arasında ne kadar zaman vardır? diye sordum. O :

— «Kırk yıl. Sonra yer yüzü senin için namazgâhdır. Nerede namaz vakti sana gelirse orada kılıver.» buyurdu."

İ Z A H I

Bu hadîsi Buhârî, **'Enbiyâ Kitabı'nda**; Müslim, **'Mescidler Kitabı'nda**; Nesâî de, **'Enbiyâ'** ve **'Tefsir'** bahislerinde rivâyet etmişlerdir. Rivâyetler arasında az bir lafız farkı varsa da hepsi aynı mânâyı ifâde ederler.

Mescid-i Haram, Mekke-i Mükerreme'de bulunan Kâ'be'nin çevresindeki mesciddir. Mescid-i Aksâ ile Kudüs şehrindeki meşhur câmidir.

Aksâ: En uzak demektir. Kudüs'teki câmiye bu ismin verilmesinin sebebi, Kâ'be'ye pek uzak oluşu, yâhut ondan daha geri istikamette başka bir mâbedin bulunmayışıdır. Bâzılarına göre bu ismin veriliş sebebi, mescidin pisliklerden uzak tutulması, tertemiz ve mukaddes oluşudur.

Kâ'be'nin İbrâhim (Aleyhi's-Selâm), Mescid-i Aksâ'nın da Süleyman (Aleyhi's-Selâm) tarafından yapıldığı ve aralarında bin yıldan fazla zaman bulunduğu cihetle bu hadîste iki mescidin yapımı arasında kırk yıllık bir sürenin bulunuşu Kurtubî tarafından şöyle yorumlanmıştır:

Bu konuda vârid olan âyet ve hadîs, İbrâhim ile Süleyman'ın mezkûr mescidleri yeni inşâ etmediklerine ve daha önce başkaları tarafından yapılmış olan binâları yenilediklerine delâlet eder. Kâ'be'nin ilk yapıcısının Âdem (Aleyhi's-Selâm) olduğu da rivâyet edilmiştir. Eğer bu rivâyet asıl kabul edilirse Âdem (Aleyhi's-Selâm)'den kırk yıl sonra evlâdından birisi tarafından Mescid-i Aksâ'nın yapılmış olduğu bu hadîsten çıkarılabilir.

Aynî'nin beyânına göre Kâ'be'yi ilk defa melekler binâ etmiş, sonra İbrâhim (Aleyhi's-Selâm), ondan sonra sırayla Amâlika, Cürhüm ve Kureyş onu yenilemişlerdir. Kureyş'in Kâ'be'yi yapması Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nübüvvetinden önceki yıllara rastlar. Daha sonra Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh) ve ondan sonra da Haccâc tarafından yapılmıştır.

İbn-i Kesîr; Mescid-i Aksâ'yı mescid olarak ittihaz eden ilk zâtın İsrâil (Aleyhi's-Selâm) olduğunu, Süleyman (Aleyhi's-Selâm) tarafından onarıldığını söylemiştir.

Buhâri'nin **'Mekke fadlı bâbı'**ndaki Câbir bin Abdullah'ın hadîsi bahsinde Kastalânî, Kâ'be'nin ya-

pımı ve onarımları hakkında genişçe bilgi vermiştir. Anlattığına göre K â ' b e, on defa binâ edilmiştir. İlk yapılışı Â d e m (Aleyhi's-Selâm)'in yaratılışından önceki devirlerde melekler tarafından olmuştur. İkinci yapıcısı Â d e m (Aleyhi's-Selâm)'dir. N û h tufanı dolayısıyla yıkılarak yeri bile kaybolan K â ' b e, K u r ' a n ' ın nassıyla sâbit olduğu gibi İ b r â h i m (Aleyhi's-Selâm) tarafından ziyaretçilere hazırlanmış ve İ b r â h i m (Aleyhi's-Selâm) üçüncü yapıcısı olmuştur. Hattâ şöyle denilmiştir: Şu dünya âleminde K â ' b e'den daha şerefli bir binâ yoktur. Çünkü yapılmasını emreden, M e l i k - î C e l î l, mühendisi C i b r î l, ustası İ b r â h i m H a l i l ve kalfası İ s m â i l'dir.

Daha sonra sırayla A m â l i k a, C ü r h ü m, K u s a y y b i n K i l â b, K u r e y ş, A b d u l l a h b i n Z ü b e y r (Radıyallâhü anh) ve H a c c â c tarafından yenilenmiştir.

H â r u n R e ş i d veyâ babası yâhut da dedesi K â ' b e ' yi yıktırarak yeniden A b d u l l a h b i n Z ü b e y r (Radıyallâhü anh)'in yaptırdığı şekilde yenilemek istemişse de İ m a m - ı M â l i k halîfeyi uyararak: K â ' b e ' nin melîklerin oyuncağı hâline dönüşmesinden korkarım demek sûretiyle ilgilileri bu teşebbüsten vaz geçirmiştir...

E b û Z e r r (Radıyallâhü anh)'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yönelttiği sorulara gelince; Görüldüğü gibi önce yer yüzünde kurulan ilk mescidin hangisi olduğunu öğrenmek istemiş, bunu öğrendikten sonra ikinci mescidi sormuş, bunu da öğrenince iki mescidin yapılışı arasında geçen süreyi öğrenmek istemiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Onun sorularını cevaplandırdıktan sonra yer yüzünün mescid hükmünde olduğunu, namaz vakti girince olunduğu yerde namaz kılınabileceğini bildirmiştir. Fazîleti üstün olan mescidlere ulaşmak için kazâya bırakılacak şekilde namazı geciktirmeye mahal olmadığına hadîste işâret vardır. Burada yer yüzü namazgâh olarak gösterilmekte ise de namaz kılmanın mekruh olduğu kabristan, hamam, çöplük, mezbaha, yolun ortası ve develerin yatakları gibi yerler özel hadîslerle bu hükümden müstesnadırlar. Namaz kılmanın mekruh olduğu yerlerin bir kısmını bildiren hadîsler dördüncü bâbta 745 - 746 ve 747 numaralarda geçmiştir.

E b û Z e r r (Radıyallâhü anh)'in sorusu hangi mescidin târih itibariyle önce yapıldığına dâir olabildiği gibi, fazîlet bakımından hangisinde öncelik bulunduğuna dâir de olabilir.

(٨) باب المساجد فى الدور

8 — EVLERDE MESCİDLER EDİNME BÂBI

٧٥٤ — حدثنا أبو مروان ، محمد بن عثمان. ثنا إبراهيم بن سعد ، عن ابن شهاب ، عن محمود بن الربيع الأنصاري ، وكان قد عقل مجة مجها رسول الله ﷺ في دلو في بئر لهم ، عن عتبان بن مالك السالمي ، وكان إمام قومه بني سالم . وكان شهد بدرا مع رسول الله ﷺ . قال: جئت رسول الله ﷺ فقلت: يا رسول الله ! إني قد أنكرت من بصري . وإن السيل يأتي فيحول بيني وبين مسجد قومي . ويشق علي اجتيازه . فإن رأيت أن تأتيني فتصلي في بيتي مكانا أتخذه مصلى ، فافعل . قال « أفعل » . فغدا رسول الله ﷺ وأبو بكر ، بعد ما اشتد النهار، واستأذن . فأذنت له . ولم يجلس حتى قال « أين تحب أن أصلي لك من بيتك ؟ » فأشرت له إلى المكان الذي أحب أن أصلي فيه . فقام رسول الله ﷺ . وصففنا خلفه . فصلى بنا ركعتين . ثم احتبسته على خزيرة تصنع لهم .

TERCEMESİ

754) "... Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in kendilerine âit bir kuyudaki kovadan (mübârek ağzına) aldığı suyu yüzüne püskürttüğünü hatırlayan Mahmud bin er-Rabî' el-Ensârî (3) *(Radıyallâhü anh)*'den, o da, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* ile beraber Bedir savaşına katılan ve mensubu bulunduğu Benî Sâlim kabîlesinin imamlığını yapagelen İtbân bin Mâlik es-Sâlimî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet ettiğine göre İtbân *(Radıyallâhü anh)* şöyle söylemiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek :
'Yâ Resûlallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! Gerçekten gözüm zayıfladı. (Yağmur yağdığı zaman) sel gelir de benimle kavmimin mescidi arasına girer ve onu geçmek bana meşakkat verir. Eğer be-

(3) Bu zatın hal tercemesi 660 nolu hadîsin izahında geçti.

nim evime gelmeyi ve mescid edineceğim bir yerinde bir namaz kılmayı uygun görürseniz bunu lûtfediniz,' dedim. O da:

«Yaparım,» buyurdu. Ertesi gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Ebû Bekir** (Radiyallâhü anh) **ile gün yükseldikten sonra teşrif etti ve Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **(eve girmek için) izin istedi. Ben de girmesine izin verdim. Eve girdiğinde:**

«Sen, evinin neresinde mescid edinmen için namaz kılmamı arzuluyorsun?» buyuruncaya kadar oturmadı. Bunun üzerine ona, namaz kılmasını arzu ettiğim mekânı işâretledim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de namaza durdu. Biz de arkasında saf olduk. Bize iki rek'at namaz kıldırdı. Sonra kendileri için pişirilen bir hazîre**(yi yenmesi) **için onu alıkoydum.'**

İ Z A H I

Bu hadîsi Buhârî, Müslim, Nesâî ve Tabarânî de rivâyet etmişlerdir. Buhârî ve Müslim'in rivâyet ettikleri hadîs metni daha uzundur.

Mecc: Nevevî'nin beyânına göre âlimler: Mecc ağızdan suyu püskürmektir, demişlerdir. Buhârî'nin rivâyetinde Mahmud bin er-Rabî': Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzüme su püskürdüğünü hatırlarım, demiştir.

Çocukların yüzüne su püskürmekte, onlarla şakalaşmak ve babalarına ikram etmek gibi yararlar vardır. Bâzı âlimler: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mahmud (Radıyallâhü anh)'un yüzüne mübârek ağzındaki suyu püskürmek ile, Mahmud (Radıyallâhü anh)'un bu olayı bellemesi ve bilâhere anlatmakla rivâyet fazîletine kavuşmasını ve sahâbîliğinin sübutünü kasdetmiştir, demişlerdir. O tarihte Mahmud (Radıyallâhü anh) beş yaşında idi. Dört yaşında olduğu da söylenmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) henüz hayatta iken, Mahmud (Radıyallâhü anh) bilâhere mümeyyizlik çağına ermiştir.

Kastalânî'nin beyânına göre İtbân Cumâ günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat etmiş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cumartesi günü onun evini şereflendirmiştir. Ebû Üveys'in rivâyetine göre berâberlerinde Ömer (Radıyallâhü anh) de bulunmuştur. Müslim'in bir rivâyetine göre İtbân: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Sahâbîlerden Allah'ın dilediği zatlar geldi, demiştir. Ri-

vâyetlerin arası şöyle bulunmuştur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) ile yola çıkmış, İ t b â n (Radıyallâhü anh)'ın evine girileceği zaman Ö m e r (Radıyallâhü anh) ve diğerleri oraya toplanarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber eve girmişlerdir.

N e v e v î, İ t b â n (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinden istifâde edilen hususlardan bir kısmını şöyle anlatır:

1. Sâlihlerden, eserlerinden ve namaz kıldıkları yerlerde namaz kılmaktan feyiz ve bereket alınır.

2. Büyük zâtlardan feyiz ve bereket almak istenmelidir.

3. Büyük zâtların, kendilerinden küçük olanları ziyâret etmeleri ve ziyâfetlerinde bulunmaları meşrûdur.

4. Özür dolayısıyla cemâata gitmemek meşrûdur.

5. Âlim, devlet adamı ve benzerleri yolculuğa çıkarken bâzı arkadaşlarını beraberinde götürmelidirler.

6. Bir adamın evine girilirken izin istenmelidir. Ev sahibi önceden dâvet etmiş olsa bile müsaade alınmadan girilmemelidir.

7. Bir kaç iş varken en önemlisinden başlamalı. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namaz kılmak için gitmişti. Namaz kılmadan oturmamıştır.

8. Nâfile namazını cemâatla kılmak câizdir.

9. Geceleyin kılınan nâfile namazında olduğu gibi, gündüz kılınan nâfile namazında da iki rek'atte bir selâm vermek efdaldır.

10. Dâima evin muayyen bir yerinde namaz kılmak meşrûdur.'

Hazîre diye geçen yemeğin yağlı çorba olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi; Hazîre: Ufak kıyılmış et ve undan yapılma sulu bir yemektir, diyenler de vardır. Bu yemeğe et karıştırılmadığı takdirde ismi Asîde'dir.

٧٥٥ — حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ الْفَضْلِ الْمُقْرِي. ثنا أَبُو عَامِرٍ. ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ أَرْسَلَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنْ: تَعَالَ فَخُطَّ لِي مَسْجِدًا فِي دَارِي أُصَلِّي فِيهِ. وَذَلِكَ بَعْدَ مَا عَمِيَ. فَجَاءَ فَفَعَلَ.

T E R C E M E S İ

755) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre,

Ensârdan bir adam, gözlerini kaybettikten sonra Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'e :

Teşrif et de evimde benim için bir mescid tâyin et. Orada namaz kılarım, diye Onu evine dâvet etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de gelerek (dediğini) yaptı."

İ Z A H I

S i n d i : 'Bu hadîste mübhem olarak anılan adam İ t b â n (Radıyallâhü anh)'dir. Bu hadis, B u h â r î, M ü s l i m ve diğer sahîh hadîs kitablarında geçen İ t b â n (Radıyallâhü anh)'ın hadîsindendir. E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) târikinden olduğu için burada zikredilmiştir. Şöyle bir şey hatıra gelebilir : İ t b â n (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde, kendisinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek dileğini arzettiği belirtilmiş; E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinde ise E n s â r î haber yollamak sûretiyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i evine dâvet etmiştir. Bu durum mübhem sahâbinin İ t b â n (Radıyallâhü anh)'dan başka bir zât olduğuna delâlet etmez mi? Buna şöyle cevap verilir : İ t b â n (Radıyallâhü anh)'ın önce şahsen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelmesi, sonra da Ona haber göndermesi veyâhut bunun aksine önce haber yollaması, bilâhare bizzat gitmesi mümkündür. Zâten İ t b â n (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine âit bâzı rivâyetlerde, İ t b â n (Radıyallâhü anh)'ın Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber gönderdiği bildirilmiştir.' demiştir.

٧٥٦ — حدثنا يحيى بن حكيم . ثنا ابن أبي عدي ، عن ابن عون ، عن أنس بن سيرين ، عن عبد الحميد بن المنذر بن الجارود ، عن أنس بن مالك ؛ قال : صنع بعض عمومتي للنبي ﷺ طعاما . فقال للنبي ﷺ : إني أحب أن تأكل في بيتي وتصلي فيه . قال ، فأتاه . وفي البيت فحل من هذه الفحول . فأمر بناحية منه ، فكنس ورش فصلى وصلينا معه .

قال أبو عبد الله بن ماجة : الفحل هو الحصير الذي قد اسود .

في الزوائد : إسناده حسن وله أصل في الصحيح .

TERCEMESİ

756) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Benim amcalarımdan birisi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için yemek yaptı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e :

Evimde yemek yemeni ve namaz kılmanı arzuluyorum, dedi. Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki : Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun evine geldi ve evde şu hasırlardan bir tane bulunuyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), evin bir kenarını (hazırlamayı) emretti. Hemen orası süpürüldü ve hafifçe sulandı. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza durdu. Biz de Onunla beraber namaz kıldık."

Ebû Abdillah bin Mâce demiştir ki : **Fahl :** Siyahlaşmış hasirdir.

Not : Zevâid'de : İsnadı hasendir. Hadisin aslı Buhâri'de vardır, denilmiştir.

İZAHI

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi de Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilen hadisin meâli bunun meâline benzer. Ancak **Kütüb-i Hamse**'de rivâyet olunan Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisinde Peygember (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i dâvet eden zât Enes (Radıyallâhü anh)'in amcası değil, onun anne annesi Müleyke'dir. Bâzı rivâyetlerde dâvet eden hâtun, Enes (Radıyallâhü anh)'in annesi Ümmü Süleym'dir.

Buhâri ve Müslim'in rivâyet ettikleri hadisin metni meâlen şöyledir : «Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre büyükannesi (4) Müleyke, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, Onun için hazırlamış olduğu yemeğe dâvet etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yemekten biraz yedikten sonra :

«Kalkınız. Size namaz kıldırayım.» buyurdu. Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki : Uzun süre kullanılmasından dolayı kararmış

(4) **Kastalânî**'nin beyanına göre Enes (R.A.)'in annesi Ümmü Süleym'dir. Anne annesi **Müleyke**'dir.

olan bir hasırımıza doğru kalkıp gittim. (Yumuşatmak veyâ temizlemek için) hasırı hafifçe suladım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hasır üzerinde ayakta durdu. Ben ve yetim (= Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mevlâsı (Dumeyre bin Ebi Dumeyre) Onun arkasında saf olduk. İhtiyar hâtun (Müleyke) bizim arkamıza durdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bize iki rek'at namaz kıldırdı. Sonra (namazdan) çıktı. (Ve evine gitti.)"

Buhârî ve Müslim bu hadîsi 'Hasır üzerinde namaz bâbı'nda rivâyet etmişlerdir.

Nevevî, bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:

HADÎSİN İHTİVA ETTİĞİ HÜKÜMLER ŞUNLARDIR:

«1 — Düğün dolayısıyla verilen ve velime adı verilen ziyâfetten başka ziyâfetler için de yapılan dâvete icâbet edilmelidir. Bu icâbetin meşrûluğunda ihtilâf yoktur. Ancak icâbet vâcib midir? Farz-ı kifâye midir? Sünnet midir? diye Şâfiî âlimleri ve diğer mezheb âlimleri arasında meşhur ihtilâf konusu olmuştur. Hadislerin zâhirine göre bu dâvet vâcibtir. Yeri gelince inşaallah izah edeceğiz.

2 — Nâfile namazı cemâatle kılmak câizdir.

3 — Sâlih ve âlim zatların bir evde namaz kılmaları ev halkına bereket vesîlesi olur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), teşrifleriyle onları bereketlendirdiği gibi, namaz kılınış şeklini uygulamalı olarak onlara öğretmek istediği umulur. Çünkü kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kılışını mescidde ender görebilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kılınış şeklini o kadına göstermek, öğretmek ve kadının da başkalarına öğretmesini istemiş olabilir.

4 — Hasır v.s. bitkiler üzerinde namaz kılmak câizdir. Bu hususta icmâ vardır. Ömer bin Abdilaziz (Radıyallâhü anh)'in muhalif kalışı, toprak üzerinde namaz kılmakla tevâzu göstermenin müstahablığına yorumlanmıştır.

5 — Elbiselerde, sergilerde, hasırlarda ve benzerî eşyalarda asıl olan hüküm, bunların temiz oluşudur. Necâsetleri gerçekleşmedikçe temizlik hükmü devam eder.

6 — Gece nâfilelerinde olduğu gibi, gündüz kılınan nâfile namazlarında iki rek'atten selâm vermek daha efdaldır.

7 — Mümeyyizlik çağına ermiş çocuğun namazı sahîhtir.

8 — Çocuk, erkeklerle beraber safı tamamlar. Mezhebimizin sahîh ve meşhur kavli budur. Âlimlerin cumhûru da bununla hükmetmişlerdir. Yalnız İ b n - i M e s ' u d ve arkadaşları, muhalefet ederek : İmama uyanlar iki kişi oldukları takdirde imamla beraber bir saf olurlar. İmam ortalarında durur, demişlerdir.

9 — Erkeklerin cemâatında bir kadın bulunduğu takdirde, kadın tek başına ve erkeklerin arkasında durup, imama uyar.

E n e s (Radıyallâhü anh), yumuşatmak için hasırı sulamıştır. Çünkü başka rivâyette açıklandığı gibi hasır, hurma dallarından yapılmaymış. Bir de üzerindeki toz ve benzerinin giderilmesi istenmiştir. K a d ı İ s m â i l e l - M â l i k î ve başka âlimler, sulamayı böyle yorumlamışlardır. K a d ı I y â z ise : 'Kuvvetli ihtimal şudur ki : E n e s (Radıyalâhü anh), hasırın necâseti husûsunda şüphe duyduğu için sulamıştır,' demiştir. K â d ı I y â z ' ın bu sözü mezhebine göredir. Çünkü Onun mezhebine göre şüpheli necâset, hafifçe sulamakla giderilebilir. Halbuki bizim mezhebimize ve cumhûrun mezhebine göre, necislenen bir şey iyice yıkanmakla temiz olabilir. Bu nedenle seçkin yorum, ilkidir.»

(٩) باب تطهير المساجد وتطييبها

9 — MESCİDLERİ TEMİZ TUTMAK VE GÜZEL KOKULARLA GÜZELLEŞTİRMEK BÂBI

٧٥٧ – حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي الْجَوْنِ ثنا مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحٍ الْمَدَنِيُّ . حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ أَخْرَجَ أَذًى مِنَ الْمَسْجِدِ بَنَى اللهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ » .

في الزوائد : إسناده فيه انقطاع ولين . فإن فيه سلمان بن يسار ، وهو ابن أبي مريم ، لم يسمع من أبي سعيد . ومحمد بن صالح فيه لين .

TERCEMESİ

757) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Her kim mescidde bulunması uygun olmayan bir şeyi oradan çıkarırsa, Allah onun için Cennet'te bir ev yapar.»"

Not : Zevâid'de : İsnadında inkıtâ' ve gevşeklik vardır. Çünkü râvilerinden İbn-i Ebî Meryem olan Selman bin Yesâr, Ebû Said-i Hudrî R.A.)'den hadîs işitmemiştir. Diğer râvi Muhammed bin Sâlih'te de gevşeklik vardır, denilmiştir.

٧٥٨ – حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ بِشْرِ بْنِ الْحَكَمِ ، وَأَحْمَدُ بْنُ الْأَزْهَرِ ، قَالَا :
ثنا مَالِكُ بْنُ سُعَيْرٍ . أَنْبَأَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ
أَمَرَ بِالْمَسَاجِدِ أَنْ تُبْنَى فِي الدُّورِ ، وَأَنْ تُطَهَّرَ وَتُطَيَّبَ .

TERCEMESİ

758) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **mahallelerde mescidlerin** (veyâ) **evlerde namaz yerlerinin yapılmasını ve temiz tutulup güzel koku sürülmesini emretmiştir.»**"

٧٥٩ – حدّثنا رِزْقُ اللهِ بْنُ مُوسَى . ثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَضْرَمِيُّ . ثنا زَائِدَةُ
ابْنُ قُدَامَةَ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : أَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ
أَنْ تُتَّخَذَ الْمَسَاجِدُ فِي الدُّورِ وَأَنْ تُطَهَّرَ وَتُطَيَّبَ .

TERCEMESİ

759) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **mahallelerde mescidlerin** (veya) **evlerde namaz yerlerinin ittihaz edilmesini ve temiz tutulup güzel koku sürülmesini emretmiştir.»**"

İZAHI

Müellifin ikı senedle rivâyet ettiği aynı mânâdaki Âişe (Radıyallâhü anha)'nın hadisini Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân, Ahmed ve Tirmizi de rivâyet etmişlerdir.

Ebû Dâvûd'un, **'Mahallelerde** (veyâ) evlerde **mescidlerin ittihazı bâbı'nda** rivâyet ettiği Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisini açıklayan **el-Menhel**, özetle şu bilgiyi vermiştir :

«**Dûr** : 'Dâr'ın çoğuludur. **Dâr** kelimesi binâ, arsa ve mahalle anlamlarına gelir. Çünkü araplar, bir **kabilenin** toplu halde bulunduğu mahalleye **Dâr** adını verirler. Hadîsteki **Dûr** kelimesi mahalleler

anlamına yorumlandığında hadîsteki 'Mesâcid' kelimesi ile mescidler anlamı kasdedilmiş olur. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mahallelerde mescidleri yapmayı emretmiştir.'

Şâyet 'Dûr' kelimesi: 'Evler' anlamına yorumlanırsa, Mesâcid kelimesi ile namaz kılınan yerler kasdedilmiş olur. Yâni bu kelime 'Mescid'in çoğulu değil, secde ve namaz yeri anlamını taşıyan 'Mesced'in çoğulu olmuş olur. Buna göre cümlenin mânâsı şudur: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), evlerde namaz yerlerinin yapılmasını emretmiştir.'

El-Mirkât sahibi: Birinci yorum tercihe şâyandır. Tatbikat da ona göredir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her mahalle halkının kendileri için birer mescid yapmalarını emretmesinin hikmeti, bir mahalle halkının başka mahalledeki mescide gitmelerinin zorluğu veya imkânsızlığı ve bu nedenle mescidde namaz kılmanın ve cemâatın fazîletinden mahrum kalınmasıdır. Her mahalle halkının güçlük çekmeden bu fazîletleri kazanmaları için kendi mahallelerinde mescid yapmalarını emretmiştir, demiştir.

Hattâbî, ikinci yorumu anlatmış, birinci şekilde yorum yapıldığını da söylemiştir.

El-Aynî de, el-Hattâbî gibi ikinci yorumu daha açık görerek şöyle demiştir: 'Bir yer sâhibi tarafından vakfedilmedikçe ve halk orada cemâatla namaz kılmadıkça mescid sayılmaz, diyen arkadaşlarımız için bu hadîs bir delîldir. Eğer yer sahibinin mescid ismini vermesiyle iş tamamlanmış olsaydı, şahısların kendi evlerinden mescid olarak ayırdıkları köşe veyâ oda, onların mülkü olmaktan çıkmış olacaktı. Şu halde bir yere mescid ismini vermek, o yerin mescid sayılması için yeterli değildir. Bunun için **Hidaye** sahibi: Eğer kişi evinin içinden bir yeri mescid edinerek halkın oraya girip namaz kılmalarına izin verirse, o yeri satabilir ve ölümü hâlinde mirasçıların malı olur. Çünkü mescid, içine girilmesine hiç kimsenin mâni olamıyacağı bir yerdir. Kişinin, evinden mescid olarak ayırdığı yer, onun mülkü ile çevrili olduğu için oraya kimseyi sokmayabilir. O halde orası mescid hükmüne girmiş değildir, demiştir.

Mahallelerde mescidlerin ve evlerde namazgâhların yapılmasına âit verilen emir vücub için değil, izin mahiyetindedir. Çünkü bundan gaye uzak mescidlere gitmek meşakkatinden kurtulmalarıdır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidlerin temiz tutulmasını emretmekle mescidde bulunması münasib olmayan her şey-

den arınmasını, pis kokudan kirlerden korunmasını ve tertemiz muhafazasını istemiştir. Bunun yanında mescidlere güzel kokuların sürülmesini emretmiştir. Çünkü bu yerlerde namaz kılındığı için, câmiler gibi hürmet edilmesi gerekir.

İbn-i Reslân: 'Mescidlere erkeklerin kullandıkları ve renk izi bırakmayan güzel koku türleri sürülmelidir. Çünkü renk izi namaza duranların dikkatini çekebilir. Mescidlere güzel koku sürülürken en iyisi cemâatın namaz kıldıkları ve secde ettikleri yerlere sürülmelidir, demiştir.

Güzel koku sürmek diye terceme ettiğimiz '**Tatyîb**' kelimesini, buhurla tütsülemek diye yorumlamak câizdir. Bunun içindir ki İbn-i Hacer: Mescidi buhurla tütsülemenin müstahablığı hadisten anlaşılır. Mâlik bunu mekruh görmekle muhâlefet etmiştir. Halbuki Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) minber üzerinde oturduğu zaman Abdullah (Radıyallâhü anh) mescidi buhurla tütsülerdi. Selefin bir kısmı, mescide zaferan ve güzel koku sürülmesini müstahab saymışlardır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in de bunu yaptığı rivâyet olunmuştur, der.

Şa'bî: Mescide güzel koku sürmek sünnettir, demiştir. İbn-i Ebî Şeybe'nin tahriç ettiğine göre Abdullah İbn-i Zübeyr, Kâbe'yi yaptığı zaman duvarlarını misk ile sıvamıştır.

Hadîs, evlerde namazgâhların ittihaz edilmesinin meşrûluğuna delâlet eder, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, ashabtan İtbân bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'in evinin bir köşeşini mescid olarak ittihâz etmesini sağladığı sâbittir.»

٧٦٠ – حدثنا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنْ خَالِدِ بْنِ إِيَاسٍ ، عَنْ يَحْيَي ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَاطِبٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ قَالَ : أَوَّلُ مَنْ أَسْرَجَ فِي الْمَسَاجِدِ تَمِيمٌ الدَّارِيُّ .

في الزوائد : هو موقوف . وفى إسناده خالد بن إياس . اتفقوا على ضعفه .

TERCEMESİ

760) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Mescidlerde ilk lâmba yakan zât Temîm ed-Dârî (Radıyallâhü anh)'**dir.**"

Not: Zevâid'de: Hadis mevkuftur. İsnadındaki râvilerden Halil bin İyas'ın zayıflığı üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir, denmiştir.

İ Z A H I

Kütüb-i Sitte sâhiblerinden yalnız müellifin rivâyet ettiği anlaşılan bu hadis, mescidlerde ışık yakmanın meşrûluğuna delâlet eder. E b û D â v û d ' un **'Mescidlerde lâmba yakmak bâbı'nda** rivâyet ettiği hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in azatlı câriyesi M e y m u n e b i n - t S a ' d (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den M e s c i d - i A k s â ' da namaz kılmanın hükmünü sormuş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:

«Oraya gidiniz ve içinde namaz kılınız. (O bölgedeki şehirler, o sıralarda gayr-i müslimlerin hâkimiyetindeydi.) **Eğer sizler Mescid-i Aksâ'ya gidemez ve içinde namaz kılamazsanız kandillerinde** yakılacak **zeytin yağını gönderiniz.»** buyurmuştur.

E b û D â v û d ' un rivâyet ettiği bu hadis İ b n - i M â c e h tarafından da rivâyet edilmiştir. Mezkûr iki hadis, mescidlerde lâmba, kandil ve benzeri ışıkların yakılmasının meşrûluğuna delâlet eder.

El-Menhel yazarı, Meymune (Radıyalâhü anhâ)'**nin hadisinden çıkarılan fıkhî hükümleri şöyle sıralamıştır:**

1 — M e s c i d - i A ks â ' nın fazîleti ve orada namaz kılmak için yolculuk edilmesinin meşrûluğu anlaşılıyor.

2 — Yakılmak üzere mescidlere yakıt göndermek, hattâ başka şehirlerdeki mescidlere göndermek meşrûdur.

3 — Küfür diyarında bulunan mescidlerde namaz kılmak isteyen müslümanların yararlanması için mescidlerin aydınlatılmasında kullanılmak üzere oralara zeytin yağını göndermek meşrûdur. Mescidlerin yararına olan başka maddeler de yağ gibidir.

4 — Şer'î hükmü bilmeyen kimse, bilenlere sorup öğrenmelidir.

Temim ed-Dârî (R.A.)'nin Hâl Tercemesi

Temim ed-Dârî bin Evs bin Hârice, meşhur bir sahâbidir. Eskiden hristiyanmış. Devrinin hristiyanlarının rahibiymiş. Hicretin dokuzuncu yılı kardeşi Nâim

(Devamı 589.cu sahifede)

(١٠) باب كراهية النخامة فى المسجد

10 — MESCİDDE BALGAMIN MEKRUHLUĞU BÂBI

٧٦١ — حدثنا محمد بن عثمان العثمانى أبو مروان. ثنا إبراهيم بن سعد، عن ابن شهاب، عن حميد بن عبد الرحمن بن عوف، عن أبى هريرة، وأبى سعيد الخدرى؛ أنهما أخبراه أن رسول الله ﷺ رأى نخامة فى جدار المسجد. فتناول حصاة فحكها. ثم قال «إذا تنخم أحدكم فلا يتنخمن قبل وجهه، ولا عن يمينه. وليبزق عن شماله أو تحت قدمه اليسرى».

TERCEMESİ

761) "... Humeyd bin Abdirrahman bin Avf *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anhümâ), **kendisine şu haberi vermişlerdir : Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **mescidin duvarında balgam görmüş de eline aldığı bir çakıl taşıyla onu kazımış, sonra şöyle buyurmuştur :**

«Sizden birisi balgam çıkardığı zaman ne önüne ne de sağına atmasın. Soluna veya sol ayağının altına tükürüğünü atsın.»"

٧٦٢ — حدثنا محمد بن طريف. ثنا عائذ بن حبيب، عن حميد، عن أنس؛ أن النبى ﷺ رأى نخامة فى قبلة المسجد. فغضب حتى احمر وجهه. فجاءته امرأة من الأنصار فحكتها. وجعلت مكانها خلوقا. فقال رسول الله ﷺ «ما أحسن هذا».

TERCEMESİ

762) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Temîm ed-Dârî .... (Baştarafı 588.ci sahifede) ile beraber Medîne'ye gelerek müslüman olmuşlar ve Temim, Peygamber (S.A.V.)'in beraberinde savaşa çıkmıştır. Mescidde ilk lâmba yakan o olmuştur. Filistin'de yerleşmiştir. Geceleyin çok ibâdet edermiş. Şam'da vefat etmiş, mezarı Filistin şehirlerinden olan Beyt-i Cibrin'dedir. (El-Menhel, C. 5, Sah. 312)

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mescidin kıble duvarında bir balgam gördü. Bunun üzerine öfkelendi. Hattâ mübârek yüzü kıpkırmızı kesildi. Biraz sonra Ensardan bir kadın gelerek onu kazıdı ve yerine halûk (5) sürdü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bu ne güzel şeydir.» buyurdu.

٧٦٣ — حدثنا محمد بن رمح المصري . أنبأنا الليث بن سعد ، عن نافع ، عن عبد الله بن عمر ؛ قال : رأى رسول الله ﷺ نخامة في قبلة المسجد ، وهو يصلي بين يدي الناس ، فحتها . ثم قال ، حين انصرف من الصلاة « إن أحدكم ، إذا كان في الصلاة ، كان الله قبل وجهه . فلا يتنخمن أحدكم قبل وجهه في الصلاة » .

TERCEMESİ

763) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) cemâata namaz kıldırırken mescidin kıble duvarında balgam görmüş, namazdan çıktığı zaman şöyle buyurmuştur :

«Sizden birisi namazda olduğu zaman, Allah(ın kıblesi) onun yüzünün döndüğü tarafta olmuş olur. Bu nedenle sakın hiç biriniz namazda iken yüzünün olduğu tarafa balgam atmasın.»"

٧٦٤ — حدثنا علي بن محمد . ثنا وكيع ، عن هشام بن عروة ، عن أبيه ، عن عائشة ؛ أن النبي ﷺ حك بزاقا في قبلة المسجد .

في الزوائد : إسناده صحيح ، ورجاله ثقات . والحديث في الصحيحين من حديث أبي هريرة وأبي سعيد وعبد الله بن عمر .

TERCEMESİ

764) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidin kıble duvarındaki bir tükrüğü kazımıştır."

Not : Zevâid'de : İsnadı sahihtir. Ricali sıkalardır. Buhârî ve Müslim'de bu hadis metni Ebû Hüreyre, Ebû Saîd-i Hudrî ve Abdullah bin Ömer (R.A.)'den rivâyet edilmiştir, denmiştir.

---

(5) Haluk, güzel kokuların bir karışımıdır. İçindeki maddelerin çoğunu za'feran teşkil eder

İ Z A H I

764 nolu Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinin **Kütüb-i Sitte**'den yalnız sünenimizde rivâyet edildiği notta belirtildiği gibi Zevâid sahibi tarafından söylenmiş ise de bu hadîs M ü s l i m'in **'Mescidde tükürmekten nehiy'** bâbında rivâyet olunmuştur. İzahın sonunda M ü s li m'deki metni senediyle beraber nakledeceğiz.

E b û S a î d'i H u d r î (Radıyallâhü anh), E b û H ü r e y r e) ve A b d u l l a h b i n Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri, B u h â r î ve diğer sahîh hadîs kitablarında az lafız farkıyla rivâyet edilmiştir.

Nühâme: Göğüsten çıkan balgamdır. Bâzıları: Burun yoluyla baştan inen balgama **Nühâme** denilir, göğüsten çıkan balgama **Nühâa** denilir, demişlerdir.

Büsâk ve **Büzâk** kelimeleri, tükürük demektir.

Bâzı rivâyetlerde **'Nühâme'** geçer, diğer bir kısım rivâyetlerde **'Büsâk'**; başka rivâyetlerde **'Büzâk'** geçer.

Mescidlerde, göğüsten çıkan balgam, baştan inen balgam ve ağızda oluşan tükürüğün atılması arasında bir fark yoktur. Hepsi yasaktır. Bu itibarla mezkûr kelimelerden hangisi rivâyet olunmuşsa netice değişmez.

761 nolu E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) ve E b û S a î d - i H u d r î (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinin B u h â r î ve M ü s l i m tarafından da rivâyet edildiğini yukarıda söylemiştik. Bu hadîs, kıble ve sağ tarafa tükürmeyi yasaklıyor. Bu yasaklama umumîdir. Yâni namaz içinde veyâ mescid içinde olma şartını koşmuyor.

T i r m i z î, E b û D â v û d ve N e s â î'nin T â r i k b i n A b d i l l a h e l - M u h â r i b î (Radıyallâhü anhümâ)'den rivâyet ettikleri benzer hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

«Adam namaza durduğu zaman veyâ biriniz namaz kıldığı zaman ne önüne ne de sağına tükürmesin...»

El-Menhel yazarı **'Mescidde tükürmenin kerâheti bâbı**'ndaki T â r ı k (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini açıklarken şöyle der:

«Hadîste kıble ve sağ taraflarına tükürmek yasak kılındığından yasaklama zâhiren haram kılınma anlamını taşır. B u h â r î'nin

Enes (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyetinde yasaklama sebebinin Allah Teâlâ'nın kişi ile kıble arasında oluşunun gösterilmesi de haramlık anlamını te'yid eder.

El-Hâfız: 'Bu sebebe bağlamak, kıble tarafına tükürmenin mutlaka haram olduğuna delâlet eder. Kişi mescidde olsun olmasın hüküm aynıdır. Özellikle namaz esnasında bu hareket şiddetle haramdır. Artık mescidde tükürmenin mekruhluğu tenzih için mi? tahrim için mi diye bir ihtilâf söz konusu değildir. İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân'ın sahihlerinden Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivâyet edilen bir hadîste:

«Kıble tarafına tüküren kişi, kıyâmet günü tükrüğü gözleri arasında olduğu halde gelir.» buyurulmuş; yine İbn-i Huzeyme'nin İbn-i Ömer (Radıyalâhü anh)'den merfu olarak rivâyet ettiği başka bir hadîste:

«Kıble tarafına balgam atan kişi, kıyâmet günü balgamı yüzünde olduğu halde haşredilir.» buyurulmuştur. Ebû Dâvûd ve İbn-i Hibbân'ın es-Sâib bin Hallâd (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivâyet ettikleri hadîste:

Bir adam bir kavme imamlık etmiş de kıble tarafına tükürmüş. Namazdan çıkınca (Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **o kavme: «O şahıs size imamlık yapmasın.»** buyurmuş ve **adama: «Gerçekten sen, Allah'a ve Resûlüne eziyet ettin.»** buyurmuştur' demiştir.

Târık (Radıyalâhü anh)'in hadîsinin zâhirine göre kıbleye ve sağ tarafa tükürmenin yasaklığı namaz hâline mahsustur. İmam-ı Mâlik'e göre namaz dışında sağ tarafa tükürmekte beis yoktur. Nevevî: Namaz içinde ve namaz dışında kıble yönüne ve sağ tarafa tükürmek mutlaka yasaktır, demiştir. Buhârî ve Müslim'in rivâyet ettikleri Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin (761 nolu) hadîsi mutlaka yasaklığa delâlet eder. Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh) ile Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsi de buna delâlet eder.

El-Hâfız: 'Sağ tarafa tükürmenin mutlaka yasak olduğuna delâlet eden delillerden birisi de İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'un namazda değilken sağ tarafa tükürmekten kerâhet ettiğine dâir Abdürrezzâk ve başkasının rivâyet ettikleri hadîstir. Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)'in de: **Ben müslüman olalı sağ tarafıma tükürmedim,** dediği rivâyet olunmuştur.

Ömer bin Abdülaziz (Radıyallâhü anh)'in de, oğlunu sağ tarafa tükürmekten menettiği rivâyet olunmuştur,' demiştir.

Kâdı Iyâz: Namaz esnasında mecbur olmadıkça sağ tarafa tükürmek yasaktır. Bundan başka hiç bir çare bulmak mümkün değilse zarûret nedeniyle yapabilir, demiştir.

El-Hâfız: Namaza duran kişinin üzerinde elbise varken sağ tarafa tükürmekten başka bir çare yoktur denemez. Zâten Şar-i Hakîm mecbur kalındığında elbise içine tükürme yolunu göstermiştir, demiştir.

Hadisin zâhirine göre sol tarafa veyâ sol ayak altına tükürme ruhsatı verilmiştir. Târık (Radıyallâhü anh)'ın rivâyetinde şöyle buyuruluyor: وَلْكِنْ عَنْ تِلْقَاءِ يَسَارِهِ اِنْ كَانَ فَارِغًا = **«Velâkin sol tarafı boş ise oraya tükürsün...»**

Şu halde adamın sol tarafında bir kimse varsa oraya da tüküremez. Ancak sol ayağının altına tükürebilir.

Nevevî: Sol tarafta veyâ sol ayağının altına tükürme ruhsatı mescidin dışındaki adama mahsustur. Mescid içinde kişi buralara da tüküremez. Ancak elbisesi içine tükürebilir. Çünkü:

اَلْبُصَاقُ فِى الْمَسْجِدِ خَطِيئَةٌ = **«Mescidde tükürmek günahtır.»** hadîsi sahîhtir, demiştir.

Nevevî şunu demek istemiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde tükürmenin hatâ olduğunu beyan ettikten sonra mescidde tükürmeye izin vermesi akıldan uzaktır.

İbn-i Hacer **'Mişkâtü'l-Mesâbîh'** şerhinde: Kişinin sol tarafına veyâ sol ayağının altına tükürmesi ruhsatı, namazdaki şahsın mescidden başka bir yerde namaz kılması zamanına mahsustur. Veyâhut mescidde iken tükürmesi hâlinde tükrüğünün mescidin her hangi bir yerine dokunmaması şartına bağlıdır. Namaz dışındaki tükürme ve mescid dışındaki tükürme hükmü de, namaz içindeki tükürme hükmü gibidir, demiştir.

İbnü'l-Imâd: Mescidde hakaret maksadıyla tükrüğünü her hangi bir tarafa atan kişinin küfre gittiği husûsunda âlimler arasında her hangi bir ihtilâf yoktur, demiştir.'

MESCİDDE TÜKÜRMENİN MEZHEBLERE GÖRE ŞER'Î HÜKMÜ

1 — Hanefîler'e göre mescidi tükürük, sümkürük ve balgamdan korumak vâcibtir. Mescidin duvarlarına veyâ zeminine; döşemesinin üstüne veyâ altına tükürmek, tahrimen mekruhtur. Bunu yapanın derhal temizlemesi gerekir. Mescid tabanının topraklı oluşu, sert bir madde ile kaplı oluşu keza döşemeli, döşemesiz oluşu arasında hiç bir fark yoktur.

2 — Şâfiî âlimlerine göre mescidin tabanı yumuşak bir toprak tabakasından teşekkül etmiş olup kişi önceden bir çukur kazıp içine tükürdükten sonra toprakla iyice üstünü örterse haram işlemiş sayılmaz. Çukur kazmadan tükürse haram işlemiş olur. Tükürdükten sonra onu gömerse, günahın devamını önlemiş olur. Keza mescidin sert tabanına tükürük atmakla haram işlemiş olur. Günahın devamını önlemek için, onu kazıması gerekir.

3 — Mâlikîler'e göre tabanı sert olan mescidin tabanına az tükürük atmak mekruhtur. Çok olunca haram olur. Mescidin tabanı çakıl taşlarıyla döşeli olduğu zaman yere tükürmek mekruh değildir.

4 — Hanbelîler'e göre mescidde tükürmek haramdır. Tabanı toprak veya çakıl taşlarıyla döşeli olan mescidin tabanına atılan tükürük, sahibi tarafından yere gömüldüğü takdirde günahın devamlılığı önlenmiş olur. Şâyet tabanı sert ise kazıması veyâ silmesi gerekir. Bunu hasırla örtmek kâfi değildir. Sâhibi tarafından görülemeyen tükürüğü görenin, bunun gidermesi vâcibtir. (6)

763 nolu İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini yukarıda anlattığımız gibi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Mâlik az lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîste namaz esnasında kıble tarafına tükürmenin yasaklığı, gerekçeli olarak bildirilmiştir.

El-Menhel yazarının, bu hadîsin açıklaması ile ilgili olarak verdiği bilginin bir kısmı şöyledir: «Hadîsin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mescidin kıble tarafında gördüğü balgamı bizzat gidermiştir. Nesâî'nin Enes (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bir hadîse (762 nolu hadîsimizi kasdediyor.) göre Ensâr'dan bir kadın kalkıp mescidin duvarındaki balgamı kazımış ve

(6) Mezheblerin görüşleri el-Fıkh Ala'l-Mezâhib'in Mescidler bahsinden alınmıştır.

yerine halûk denilen güzel kokuyu sürmüştür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bunu beğenmiştir. İki hadîs arasında bir çelişki yoktur. Çünkü olayın teaddüdü muhtemeldir.

Rivâyetin zâhirine göre görülen balgam kuruymuş. Çünkü yaş olmuş olsaydı râvi : «...**kazıdı**» yerine «...**sildi**» diyecekti. Hadîs, yaş balgam gibi kuru balgamın da pis olduğuna delâlet eder.

Hadîsin : كَانَ اللهُ قِبَلَ وَجْهِهِ cümlesinin zâhiri mânası :

«**Allah Teâlâ namaza duranın yüzünün döndüğü tarafta olmuş olur.**» demektir. Halbuki Allah mekândan münezzehtir. Her yerde hazır ve nâzırdır. Bunun için bu cümle şöyle yorumlanmıştır : «**Allah'ın kıblesi...**» veyâ «**Allah'ın azameti...**» yahut «**Allah'ın sevabı...**» yâni ehlinin malûmu olduğu üzere lafza-i Celâl'in dışında bir muzaf kelime takdir edilir.

Hattâbi, cümleyi şöyle yorumlamıştır : Allah'ın, namaz kılınırken Ona doğru durmayı emrettiği kıble, namaz kılanın yüzünün döndüğü taraftadır. O halde kıble tarafını balgamdan korusun. Kâbe'ye Allah'ın kâbesi ve Allah'ın evi denildiği gibi namaz kılanın yüzünün dönük olduğu tarafa Allah'ın tarafı ve Allah'ın kıblesi denilebilir.

Hadîste «**Kişi namazda olduğu zaman...**» buyurulmuştur. Namaz dışında da kıble tarafına tükürmenin yasaklığı, sahîh hadîslerle sâbittir. Yukarıda da gerekli izah verilmiştir. Bilhassa namaz içinde kıble tarafına tükürmek çok daha ağır olduğu için bu hadîste «...**namazda olduğu...**» kaydı konulmuştur.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Mescidi, kirletici olan her şeyden korumak gerekir.

2 — İmam, mescidin durumunu kontrol ederek, pisliklerden korunmasına titizlik göstermelidir.

3 — Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüksek tevazuunu ifade eder.

4 — Özellikle kıble yönüne çok hürmet edilmelidir.

Zevâid'de yalnız İbn-i Mâceh tarafından rivâyet edildiği bildirilen Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinin Müslim'de de rivâyet edildiğini izahın girişinde belirtmiştik. Müslim'in rivâyeti şöyledir :

وحدثنا قتيبة بن سعيد عن مالك بن انس فيما قرئ عليه من هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى بُصَاقًا فِي جِدَارِ الْقِبْلَةِ أَوْ مُخَاطًا أَوْ نُخَامَةً فَحَكَّهُ

«... **Âişe** (Radıyallâhü anhâ)'**dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (mescidin) **kıble duvarında bir tükürük veyâ sümük veyâ balgam görmüş de onu kazımıştır.**»

(١١) باب النهى عن إنشاد الضوال فى المسجد

11 — MESCİDDE DAVÂLL (= yitikler) İNŞADINDAN NEHİY BÂBI

Bu bâbın başlığında geçen '**İnşâd**' ve '**Davâll**' kelimelerini açıklayalım :

İnşâd : Kayıp aramak, kaybolan malı târif etmek, bulunan bir şeyi ilân etmek ve yüksek sesle şiir okumak gibi çeşitli mânâlara gelir. Burada inşaddan maksad, kaybolan bir malı yüksek sesle târif etmektir. **El-Menhel** yazarı kayıp ilânıyla ilgili hadislerin zikredildiği bâbın başlığında ve hadislerde geçen '**İnşâd**'ın bu mânâda kullanıldığını söylemiştir. Ona göre hadislerde geçen '**Neşd**' kelimesi ise, kayıp aramak ve onu târif etmek anlamlarında kullanılmıştır.

S i n d î 'ye göre '**Yitik inşâdı**' yüksek sesle yitik aramaktır.

Davâll : '**Dâlle**'nin çoğuludur. Kaybolan hayvan ve başka mallar demektir. **Nihâye** yazarı '**Dâlle**' kelimesini böyle târif etmiştir. **El-Misbah**'ta : **Dâlle**, yitik hayvana mahsustur. Kaybolan başka mala '**Dâyi**' ve '**Lakit**' deniliyor, diye bilgi verilmiştir.

٧٦٥ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ أَبِي سِنَانٍ ، سَعِيدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : صَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَقَالَ رَجُلٌ : مَنْ دَعَا إِلَى الْجَمَلِ الْأَحْمَرِ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا وَجَدْتَهُ . إِنَّمَا بُنِيَتِ الْمَسَاجِدُ لِمَا بُنِيَتْ لَهُ »..

T E R C E M E S İ

765) "... Büreyde *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sabah) **namazı**(nı) **kıldıktan sonra bir adam : Kırmızı deveyi** (görüp) **söyleyen var mı? dedi. Peygamber** (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) :

«Onu bulamıyasın. Çünkü mescidler, ancak malum işlerde kullanılmak için yapılmıştır.» buyurdu."

İ Z A H I

Bu hadis, M ü s l i m ' de müteaddit senedlerle ve N e s â î ' - de bir senedle rivâyet edilmiştir. M ü sl i m , mescidde deve arayan zâtın Ş e y b e b i n N e â m e olduğunu söylemiştir. Yine M ü s l i m ' in bir rivâyetinde :

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **sabah namazını kıldırdıktan sonra, bir a'rabî başını mescidin kapısından içeri sokarak : Kırmızı deveyi...»** diye geçer.

٧٦٦ – حدثنا محمد بن رمح . أنبأنا ابن لهيعة . ح وحدثنا أبو كريب . ثنا حاتم بن إسماعيل ، جميعا عن ابن عجلان ، عن عمرو بن شعيب ، عن أبيه ، عن جده ؛ أن رسول الله ﷺ نهى عن إنشاد الضالة في المسجد .

T E R C E M E S İ

766) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **mescidde kayıp ilânından,** (veya) **târifinden nehiy buyurmuştur."**

٧٦٧ – حدثنا يعقوب بن حميد بن كاسب . ثنا عبد الله بن وهب . أخبرني حيوة ابن شريح ، عن محمد بن عبد الرحمن الأسدي ، أبي الأسود ، عن أبي عبد الله مولى

شَدَّادِ بْنِ الْهَادِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «مَنْ سَمِعَ رَجُلًا يَنْشُدُ ضَالَّةً فِي الْمَسْجِدِ فَلْيَقُلْ: لَا رَدَّ اللهُ عَلَيْكَ. فَإِنَّ الْمَسَاجِدَ لَمْ تُبْنَ لِهَذَا».

TERCEMESİ

767) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre kendisi : Resûlullah *(Sallallahü Aleyhive Sellem)*'i şöyle buyururken işittim, demiştir :

«Mescidde kayıp arayan adamı işiten kişi desin ki : 'Allah (onu) **sana geri vermesin.' Çünkü şüphesiz mescidler bunun için yapılmamıştır.»"**

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin: لَا رَدَّ اللهُ عَلَيْكَ = **«Allah sana geri vermesin!»** fıkrası Müslim'de: لَا رَدَّهَا اللهُ عَلَيْكَ = **«Allah onu sana geri vermesin.»** Nesâi'de; لَا وَجَدْتَ = **«Bulmayasın!»** ve Ebû Dâvûd'da; لَا أَدَّاهَا اللهُ إِلَيْكَ = **«Allah onu sana ulaştırmasın!»** diye geçer.

İbn-i Reslan: Bu fıkra, mescidde kayıp arayan kişiye aradığını bulmaması için beddüâ etmenin câizliğine delâlet eder, demiştir.

«... **Çünkü şüphesiz mescidler bunun için yapılmamıştır.»** fıkrasının mânâsı açıktır. Yâni mescidler, kayıp aramak için yapılmamış, Allah Teâlâ'yı anmak, namaz kılmak, ilim öğrenmek, öğretmek ve benzeri işler için yapılmıştır.

İbn-i Ebî Şeybe'nin hasen bir senetle rivâyet ettiğine göre Ömer (Radıyallâhü anh), bir grup tüccarın mescidde ticaretten ve dünya işlerinden bahsettiklerini işitince, onlara : Şüphesiz şu mescidler ancak Allah'ı anmak için yapılmıştır. Siz ticaretinizi ve dünyanızı anmak istediğiniz zaman bakîa çıkınız demiştir.

Bu bâbta geçen hadîsler, mescidde kayıp ilânının yasaklığına delâlet eder.

N e v e v î, benzer başlık altında açılan bâbta rivâyet olunan B ü r e y d e ve E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anhümâ)'nin hadîslerini açıklarken şöyle der: «Hadîsler mescidde kayıp ilânının yasaklığına delâlet ederler. Alışverişler, kiralar ve benzeri işlere âit akitleri mescidde yapmanın hükmü de budur.

K â d ı I y â z'ın dediğine göre İ m a m - ı M â li k ve âlimlerden bir cemâat, mescidde yüksek sesle ilmî ve benzerî çalışmayı mekrûh görmüşlerdir. E b û H a n î f e ve M â l i k'in arkadaşlarından M u h a m m e d b i n M e s l e m e, bunu câiz görmüşlerdir.

K â d ı I y â z: 'Bu hadîsler mescidde terzilik ve benzerî sanatlarla iştigal etmenin yasaklığına delâlet ederler. Bâzı âlimler mescidde çocuklara ders okutmayı menetmişler. Bâzı hocalarımız ise muayyen şahısların yararını hedef tutan sanatları mescidlerde sürdürmeyi menetmişlerdir. Ama İslâm toplumunun dinle ilgili menfaatlarını hedef alan ilmî çalışma, savaş âletlerini onarmak gibi mescidlerin kutsallığına ve yüceliğine gölge düşürmeyen çalışmaları sürdürmekte beis olmadığını söylemişlerdir.

Bâzı âlimler, mescidlerde çocuklara ders okutmanın câizliği husûsunda ihtilâf etmişlerdir,' demiştir.»

Dört mezheb âlimleri mescidlerde kayıp aramanın mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Bunlardan Ş â f i î âlimleri şöyle bir tafsilât yapmışlardır: Mescidlerde kayıp ilânı, orada uyuyanları veyâ namaz kılanları meşgul etmezse mekruhtur. Şâyet namaz kılanı şaşırtır ve uyandırılması sünnet olmayan uyuyanların uykularını kaçırırsa haramdır. Bu hükümler, M e s c i d - i H a r a m'dan başka mescidlere âittir. Çünkü M e s c i d - i H a r a m çok sayıda insanların toplandığı yer olduğu için mekruh değildir.

(١٢) باب الصلاة فى أعطان الإبل ومُراح الغنم

12 — SU KENARINDAKİ DEVE YATAKLARINDA VE KOYUN AĞILINDA NAMAZ KILMA BÂBI

٧٦٨ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ. ح وَحَدَّثنَا أَبُو بِشْرٍ،
بَكْرُ بْنُ خَلَفٍ. ثنا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ. قَالَا: ثنا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ،
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِنْ لَمْ تَجِدُوا إِلَّا مَرَابِضَ الْغَنَمِ وَأَعْطَانَ

الْإِبِلِ ، فَصَلُّوا فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ ، وَلَا تُصَلُّوا فِي أَعْطَانِ الْإِبِلِ » .

في الزوائد : إسناده صحيح .

T E R C E M E S İ

768) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Eğer siz (namaz kılmak için) **koyun ağıllarından ve deve yataklarından başka bir yer bulamazsınız, koyun ağıllarında namaz kılınız ve deve yataklarında namaz kılmayınız.»"**

Not: İsnadının sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

٧٦٩ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو نُعَيْمٍ ، عَنْ يُونُسَ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُغَفَّلٍ الْمُزَنِيِّ ؛ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « صَلُّوا فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ . وَلَا تُصَلُّوا فِي أَعْطَانِ الْإِبِلِ . فَإِنَّهَا خُلِقَتْ مِنَ الشَّيَاطِينِ » .

في الزوائد : إسناده المصنف فيه مقال. وأصل الحديث رواه النسائي مقتصرا على النهي عن أعطان الإبل.

T E R C E M E S İ

769) "... Abdullah bin el-Muğaffel el-Müzenî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Koyun ağıllarında namaz kılınız ve deve yataklarında namaz kılmayınız. Çünkü develer şeytanlardan yaratılmışlardır.»"

Not: Zevâid'de: Müellifin isnadı hakkında konuşulmuştur. Nesâî bu hadisin, 'deve yataklarında namaz kılmaktan nehiy' bülümünü rivâyet etmiş, koyun ağılında namaz kılmakla ilgili kısmı rivâyet etmemiş, denilmiştir.

٧٧٠ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ ابْنُ رَبِيعِ بْنِ سَبْرَةَ بْنِ مَعْبَدٍ الْجُهَنِيُّ . أَخْبَرَنِي أَبِي ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يُصَلَّى فِي أَعْطَانِ الْإِبِلِ ، وَيُصَلَّى فِي مُرَاحِ الْغَنَمِ » .

الحديث ذكره صاحب الزوائد ولم يتكلم على إسناده .

TERCEMESİ

770) "... Sebere bin Ma'bed el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûllulah *(Saalallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Deve yataklarında namaz kılınmaz ve koyun ağılında namaz kılınır.»"

Not : Zevâid sahibi bu hadisi zikretmiş de, onun isnadı hakkında konuşmamıştır.

BU BÂBTAKİ HADÎSLERİN İZAHI

Zevâid yazarının beyânına göre Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile Sebere (Radıyallâhü anh)'nin hadislerini Kütüb-i Sitte sahiblerinden yalnız müellifimiz rivâyet etmiştir.

Halbuki Tirmizi 'Koyun ağıllarında ve deve yataklarında namaz kılmak hakkında gelen hadîsler bâbı'nda Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak şu hadîsi rivâyet edip, hasen - sahîh olduğunu söylemiştir :

صَلُّوا فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ وَلَا تُصَلُّوا فِي أَعْطَانِ الْإِبِلِ

«Koyun ağıllarında namaz kılınız ve deve yataklarında namaz kılmayınız.»

Görüldüğü gibi Tirmizi'nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği hadis metni daha kısadır.

Nesâi'nin Abdullah bin Muğaffel'den merfu' olarak rivâyet ettiği hadîsin metni de şöyledir :

ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نَهَى عَنِ الصَّلَاةِ فِي أَعْطَانِ الْإِبِلِ

«Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) deve yataklarında namaz kılmaktan nehiy etmiştir.»

Müslim'de 'Deve etlerin(i yemek)den dolayı abdest almak bâbı'nda Câbir bin Semûre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği uzunca bir hadîste :

«Bir adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e : Ben, koyun ağıllarında namaz kılayım mı? diye sormuş; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Evet» buyurmuş; Adam bu defa : Deve

yataklarında namaz kılayım mı? diye sorunca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **«Hayır» diye cevab buyurmuştur.»** demektedir.

Ebû Dâvûd da Câbir bin Semûre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsine benzer bir hadîsi Berâ' bin Âzib (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir. Abdest bahsinde rivâyet ettiği hadîsin açıklamasını yaparken el-Menhel yazarı şöyle der:

«Hadîsin zâhirine göre deve yataklarında namaz kılmak haramdır. Ahmed bin Hanbel bununla hükmederek: Burada kılınan namaz katiyyen sahîh değildir. İâde edilmesi gerekir, demiştir.

Cumhûra göre burada namaz kılmak mekruhtur. Hadîste deve yataklarında namaz kılmanın yasaklığına gerekçe olarak develerin şeytanlardan yaratılmış oldukları gösterilmiştir. Gerekçenin zâhirine göre yasaklama hükmü, develerin orada bulunduğu zamana âittir. Develer orada yoksa ve necâsetten emin olunursa namaz kılmak yasak değildir. Çünkü Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Yeryüzü benim için temizleyici ve mescid kılınmıştır.» buyurmuştur.

Şâfiî, el-Ümm adlı kitabında: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:

«Deve yataklarında namaz kılmayın. Çünkü deve, cinden yaratılmış bir cindir.» hadîsi söz konusu yasağın, o yerin necâsetinden dolayı değil, devenin kendisinden dolayıdır...' demiştir.

Hadîsin: **«...çünkü şeytandan yaratılmıştır.»** fıkrasına gelince; Bu fıkra Ahmed bin Hanbel'in rivâyetinde meâlen şöyledir:

«... Çünkü deve cinden yaratılmıştır. Kaçtığı zaman gözlerini ve durumlarını görmüyor musun?»

Bu rivâyetlerin zâhirine göre deve şeytan neslinden türemedir. Hattâ kendileri de şeytanlar gibidir.

Fıkradan kasdedilen mânâ şu olabilir: Deve, şeytanlar gibi namaz kılanları meşgul eder. Çünkü develer rahat durmaz. İcâbında kişi namazda iken deve ürker veyâ kaçıp gider, sağı solu karıştırır ve bu davranışları ile, kişinin namazını yarıda bırakmasına sebebiyet verebilir. Kişinin, namazını şaşırması, karıştırması hattâ icâbın-

da kesmesi husûsunda develer şeytana benzetilmiş olur. **Bu** haller, koyunda yoktur.

Hadîsin: **«Koyun ağılında namaz kılın»** emri vücûb için değil, mübahlık içindir. Yâni bu yerde kılınabilir.»

Tuhfetü'l-Ahvezî'nin beyânına göre cumhur: **Deve** yataklarında necâset yokken namaz **kılmak** mekruhtur. Necâset varken haramdır, demiştir.

(١٣) باب الدعاء عند دخول المسجد

13 — MESCİDE GİRİLDİĞİ ZAMAN (OKUNAN) DUÂ BÂBI

٧٧١ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا إسماعيل بن إبراهيم ، وأبو معاوية ، عن ليث ، عن عبد الله بن الحسن ، عن أمه ، عن فاطمة بنت رسول الله ﷺ ؛ قالت : كان رسول الله ﷺ إذا دخل المسجد يقول « بسم الله . والسلام على رسول الله . اللهم اغفر لي ذنوبي وافتح لي أبواب رحمتك » . وإذا خرج قال « بسم الله . والسلام على رسول الله . اللهم اغفر لي ذنوبي وافتح لي أبواب فضلك » .

قال الترمذي بعد تخريج هذا الحديث، أي حديث فاطمة : حديث حسن ، وليس إسناده بمتصل . وفاطمة بنت الحسين لم تدرك فاطمة الكبرى . إذ عاشت فاطمة بعد النبي ﷺ أشهرا .

TERCEMESİ

771) "... Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in kızı Fâtime *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **mescide girdiği zaman şöyle derdi:**

Sebere bin Ma'bed (R.A.)'in Hâl Tercemesi

Bu zâta Sebere bin Avsece bin Harmele bin Sebere bin Hadic el-Cüheni de denmiştir. Fakat İbn-i Hibbân Rebî'in babası olan Sebere bin Ma'bed ile Sebere bin Avsece'nin ayrı ayrı şahıslar oldukları söylenmiştir. Resûlulah (S.A.V.)'dan ondokuz hadîsi vardır. Müslim, Onun bir hadîsini rivâyet etmiştir. Râvisi, oğlu Rebî'dir. Muâviye'nin hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî ve İbn-i Mâceh, Onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel, C. 4, Sah. 120)

بِسم الله والسلام على رسول الله اللهمّ اغفِرْلى ذُنُوبِى وَافْتَحْ لى اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

«Allah'ın adıyla. Selâm da Allah'ın Resûlüne olsun. Allahım! Benim günahlarımı mağfiret eyle ve rahmetinin kapılarını bana aç.»"

Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **mescidden çıktığı zaman şöyle derdi :**

بِسْمِ اللهِ والسَّلاَمُ عَلَى رَسُولِ اللهِ اَللّهُمَّ اغْفِرْلِى ذُنُوبِى وَافْتَحْ لى اَبْوَابَ فَضْلِكَ

«Allah'ın adıyla. Selâm da Allah'ın Resûlü'ne olsun. Allahım! Günahlarımı mağfiret eyle ve fadlının kapılarını bana aç.»"

Not : Tirmizi, Fâtime (R.A.)'nin hadîsini tahriç ettikten sonra : Hadis hasendir. İsnadı ise muttasıl değildir. Çünkü (Peygamber (S.A.V.)'in torunu) Hüseyin (R.A.)'in kızı olan Fâtime (R.A.), (nenesi olan) büyük Fâtime (R.A.)'ya yetişmemiştir. Zira büyük Fâtima (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'den sonra bir kaç ay yaşamıştır, demiştir.

Fâtimâ (R.A.)'nın Hâl Tercemesi

Hz. Fatimetü'z-Zehrâ (R.A.) Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in zevcesi Hz. Hadice (R.A.)'den doğma en küçük kızıdır. Hz. Ali (R.A.) ile evlenmiştir. Hasan, Hüseyin ve Muhsin isminde 3 oğlu ile Zeyneb ve Ümmü Gülsüm adında 2 kızı olmuştur. Peygamber (S.A.V.)'in diğer kızlarından bir kısmının çocuğu olmamış, olanların çocukları da küçük yaşta vefat etmişlerdir. Bu sebeple Peygamber (S.A.V.) mübârek nesli Fâtime (R.A.)'nın çocuklarından ve torunlarından ibâret kalmıştır.

Fâtime (R.A.)'nin fazileti ve Peygamber (S.A.V.)'in ona karşı beslediği sevgi ve değeri ifade eden hadislerden Buhârî'nin rivâyet ettiği bir - iki hadîsini nakletmekle yetinelim :

Peygamberimiz (S.A.V.) vefat hastalığında Fâtime (R.A.)'yı yanına çağırarak kulağına yavaşça bir şey söylemiş. Fâtime (R.A.) ağlamıştır. Tekrar çağırıp gizli bir şey daha söyleyince bu defa gülmüştü. Bilâhare Âişe (R.A.) ağlama ve gülme sebebini Fâtime (R.A.)'ye sormuş, Âişe (R.A.)'nin rivâyetine göre Fâtime (R.A.) kendisine şu açıklamada bulunmuştur :

«Resûlullah (S.A.V.)), bana önce vefat edeceğini söyledi. Ben de ağladım. Sonra bana : «Cennet kadınlarının büyüğü olmaktan hoşlanmaz mısın?» buyurdu ve : Ehl-i beyt içinde önce benim öleceğimi müjdeledi. Buna da güldü. Sevindim diye cevap verdi.

Bu hadîs dolayısıyla Buhârî, Fâtıma (R.A.)'nın menâkıbı için açtığı bahsin başlığında şunu yazmıştır :

فاطمة سَيِّدَةُ نِسَاءِ اَهْلِ الجَنَّةِ = **«Fâtıma cennet ehlinin kadınlarının büyüğüdür.»**

(Devamı 605.ci sahifede)

٧٧٢ – حدثنا عمرو بن عثمان بن سعيد بن كثير بن دينار الحمصي، وعبد الوهاب ابن الضحاك؛ قالا: ثنا إسماعيل بن عياش، عن عمارة بن غزية، عن ربيعة بن أبي عبد الرحمن، عن عبد الملك بن سعيد بن سويد الأنصاري، عن أبي حميد الساعدي؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إذا دخل أحدكم المسجد فليسلم على النبي ﷺ. ثم ليقل: اللهم افتح لي أبواب رحمتك. وإذا خرج فليقل: اللهم إني أسألك من فضلك».

TERCEMESİ

772) "... Ebû Hümeyd es-Sâidî (7) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhiv e Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Biriniz mescide girdiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **selâm etsin. Sonra şöyle desin:**

اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لِى اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ = **'Allahım! Bana rahmetinin kapılarını aç.' ve çıktığı zaman şöyle desin:**

اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَسْئَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ = **'Allahım! Senin fadlından sana dilekde bulunurum.'»"**

Fâtıma (R.A.) .... (Baştarafı 604.cü sahifede)

Buhârî'nin Misver İbn-i Mahrem'den rivâyet ettiğine göre Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur :

فَاطِمَةُ بِضْعَةٌ مِنِّى فَمَنْ اَغْضَبَهَا فَقَدْ اَغْضَبَنِى = «Fâtıma benden bir parçadır. Kim onu öfkelendirirse şüphesiz beni öfkelendirmiş sayılır.»

Fâtima (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'in vefatından sonra 6 aylık kısa bir süre yaşamış ve Peygamber (S.A.V.)'in de mûcize olarak önceden haber verdiği gibi ehl-i beyt'ten ilk olarak kendisi vefat etmiştir.

Fâtıma (R.A.)'dan 18 hadîs rivâyet edilmiş, birisini Buhârî ile Müslim müttefikan rivâyet etmişlerdir. Kendisinden eşi Ali (R.A.), oğlu Hüseyin, Âişe, Enes bin Mâlik ve sahâbîlerden bir cemâat rivâyet etmişlerdir, (Radıyallâhü anhüm).

(7) Adı Münzir veya Abdurrahman'dır. Babası Sa'd bin el-Münzir'dir. Dedesinin Mâlik bin Sa'd bin Hâlid bin Su'lebe bin Amr bin el-Hazreç olduğu söylenmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den 26 hadîsi vardır. Buhârî ve Müslim üç hadîsini beraber ve bir hadîsini münferiden rivâyet etmişlerdir. Râvileri Câbir bin Abdillah, Urve bin Zübeyr, Abbâs bin Sehl, Amr bin Selim, Abdülmelik bin Saîd ve başkalarıdır. Uhud savaşına ve ondan sonraki savaşlara katılmıştır. Kütüb-i Sitte sahipleri, Onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel, C. 4, Sah. 73)

٧٧٣ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ . ثنا الضَّحَّاكُ بْنُ عُثْمَانَ .
ثنى سَعِيدٌ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ
فَلْيُسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ . وَإِذَا خَرَجَ فَلْيُسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ
وَلْيَقُلْ : اللَّهُمَّ اعْصِمْنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ » .

في الزوائد : إسناده صحيح، ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

773) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhive Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Biriniz mescide girdiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e selâm etsin ve şöyle desin :

اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لِى اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ **= 'Allahım! Bana rahmetinin kapılarını aç.' Ve çıktığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e selâm etsin ve şöyle desin :**

اَللّٰهُمَّ اعْصِمْنِى مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ **='Allahım! Beni, şeytan-ı racim'den koru.'»"**

Not : Hadîsin isnadının sahîh ve ricalinin sıkalar olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Ebû Humeya (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim, Nesai, Ahmed ve Ebû Dâvûd'da rivâyet etmişlerdir.

Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini Tirmizi ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

Yalnız Müellif tarafından rivâyet edildiği Zevâid'de bildirilen Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinde, mescide girerken okunması emredilen duâ Ebû Hümeyd (Radıyallâhü anh)'in hadîsindeki duânın aynısıdır. Çıkarken okunması emredilen duânın benzeri Ebû Dâvûd tarafından Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anhüm)'tan merfu' olarak rivâyet olunan bir hadîste mescide girerken okunması emredilmiştir. El-Hâkim de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini rivâyet ederek sahîh olduğunu söylemiştir.

Üç hadîste geçen : «**Mescide girdiği zaman...**» fıkrasından maksad : 'Mescide girmek istediği zaman...» veyâhut : 'Mescide fiilen girdiği zaman...'dır.

Mescide girerken Allah'dan dilenen rahmet kapılarının açılmasından maksad, ihsan ve nimetlerine erişmek kolaylığını bahşetmektir.

El-Menhel yazarının beyan ettiği gibi mescide girerken rahmet kapılarının ve mescidden çıkarken fadl kapılarının açılması veyâ fadl dilenmesinin sırrı şudur : Mescide giren kimse, kendisini Rabb'ının sevabına ve cennetine yaklaştıracak olan şeylerle meşgul olur. Bu nedenle rahmet dilemek uygun olur. Rızık taleb etmek üzere mescidden çıktığı zaman fadl dilemek münasib olur. Nitekim Cenâb-ı Allah; فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ «**Cuma namazı kılınınca yer yüzüne dağılınız ve Allah'ın fadlından taleb ediniz**» (8) buyurmuştur.

Huccetü'llah el-Bâliğa'de : 'Mescide girenin rahmet ve çıkanın fadl dilemesinin hikmeti şudur : Rahmet, Kur'an-ı Kerim'de, velîlik ve Peygamberlik gibi uhrevî ve nefsânî ni'metler anlamında kullanılmıştır. وَرَحْمَةُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ

«**Ve Rabb'inin rahmeti** (Peygamberlik), **kâfirlerin** (mal ve mülk olarak) **topladıkları şeylerden daha hayırlıdır.**» (9) âyetinde olduğu gibi.

Fadl ise Dünya ni'metleri anlamında kullanılmıştır,' denilerek yukarıya aldığımız âyet misâl gösterilmiştir.

Son hadîste geçen «**Şeytân-ı Recîm...**» fıkrasındaki Şeytan-ı recîm kelimelerinin mânâlarına gelince :

Şeytan : İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın dediği gibi şeytân; İnsan, cin ve hayvanlardan azmış olan, demektir. Bu kelime **Şatana** = uzaklaştı.' fiilinden türeme olabilir. Bu takdirde 'Şeytan' kelimesinin mânâsı, Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmış olan demektir. 'Şeytan' kelimesi 'Şâta = yandı' fiilinden alınmış olabilir. Bu takdirde 'Şeytan' kelimesinin mânâsı; Allah'ın azâbıyla helâk edilmiş olan, demektir.

(8) Cum'a : 10
(9) Zuhruf : 32

Racîm: Taşlanmış olan demektir. Şeytan aleyhi'l-La'ne lânetlendiği ve yıldız alevlerine tutulageldiği için ona bu isim verilmiştir.

Fıkranın mânâsı şudur: Allah'ım! Rahmetten uzaklaştırılan, azâbınla helâk edilen azgın; lânet taşına ve yıldız alevine tutulmuş olan Şeytan'ın vesvesesinden, aldatmasından, sapıtmasından beni Sen koru.

Fıkradaki korumaktan maksad, şeytanın huyu olan hased, kibir, böbürlenme, aldanma, aldatma ve isyan gibi vasıflardan korumak olabilir.

El-Menhel, Mescide girerken ve oradan çıkarken okunması vârid olan zikirlerin toplamı şudur, der:

Mescide girerken okunacak zikir:

أَعُوذُ بِاللهِ الْعَظِيمِ وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ وَسَلِّمْ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي
ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ اَلسَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ

Mescidden çıkarken aynı zikir okunacak, ancak;

وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ yerine; اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْئَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ

duâsı okunacaktır.

El-Menhel yazarı, 773 nolu hadîste geçen ve mescidden çıkarken okunması emrolunan duâyı almamıştır. Yukarıdaki duâya bunun eklenmesi uygun olur.

(١٤) باب المشى إلى الصلاة

14 — NAMAZA YÜRÜ(YEREK GİT)MEK BÂBI

٧٧٤ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو معاوية ، عن الأعمش ، عن
أبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ « إذا توضأ أحدكم فأحسن الوضوء،
ثم أتى المسجد لا ينهزه إلا الصلاة ، لا يريد إلا الصلاة ، لم يخط خطوة إلا رفعه
الله بها درجة ، وحط عنه بها خطيئة . حتى يدخل المسجد . فإذا دخل المسجد
كان في صلاة ، ما كانت الصلاة تحبسه » .

T E R C E M E S İ

774) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhive Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sizden birisi güzelce abdest aldıktan sonra namazdan başka hiç bir maksadla evden çıkmayarak ve sırf namaz kılmak niyetini güderek mescide doğru yürüdüğü zaman, mescide girinceye kadar attığı her adımla Allah onu bir derece yükseltir ve kendisinden bir hata düşürür. Mescide girince de namaz onu alıkoyduğu sürece namaz içinde olmuş olur.»'

İ Z A H I

Bu hadîsi **Kütüb-i Sitte** sâhiplerinin hepsi, birbirine yakın lafızlarla rivâyet etmişlerdir. M â l i k, İ b n - i H i b b â n ve B e y - h a k î de buna yakın lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

E b û D â v û d 'un rivâyet ettiği metin daha uzundur. Onun rivâyet ettiği hadîsin baş kısmında, kişinin cemâatla kıldığı namazın, evinde ve çarşısında kıldığı namazdan yirmibeş derece fazla olduğu bildiriliyor. Hadîsin son kısmında da:

«Kişi namazı beklerken mescidde kimseye eziyet etmedikçe ve abdesti bozulmadıkça melekler onun için duâ ederek: 'Allahım ona mağfiret eyle, Allah'ım ona rahmet eyle, Allah'ım onun tevbesini kabul eyle; derler.'» ilâvesi vardır.

Hadîsteki «...namazdan **başka hiç** bir maksadla...» cümlesinden **anlaşılıyor ki; kişi sırf namaz için değil de, namaz kılmak niyetiyle beraber başka mülâhazalarla mescide vardığı takdirde, hadiste va'dolunan fazileti kazanamaz.**

Sırf namaz kılmak maksadıyla mescide giden kişi, attığı beher adım karşılığında hem bir hasene kazanır, hem de bir günahı silinir.

Kişi mescide girdikten sonra namaz için beklediği sürece sevab kazanması yönünden namazla meşgul olanın hükmündedir.

Yukarıda E b û D â v û d 'un süneninden naklen beyan ettiğimiz rivâyette belirtildiği gibi kişi orada kimseye söz veyâ fiil ile eziyet etmedikçe ve abdesti bozulmadıkça, namazdaymış gibi sevab kazanmış olur. Kimseye eziyet ettiği veyâ abdesti bozulduğu zaman, namazla meşgulmüş gibi süregelen sevabı son bulur.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Abdest alırken güzelce almalıdır. Yâni abdestin sünnetlerine ve âdâbına riâyet ederek, mükemmel olarak almalıdır.

2 — Abdest almadan mescide girilmemelidir.

3 — Mescide giderken ihlaslı bir niyetle gitmelidir. Namazdan başka hiç bir dünya menfaatını düşünmemelidir.

4 — Mescide girince huşû içinde namazı beklemeli, mescidin âdabına aykırı davranışlardan sakınmalı ve namazdaymış gibi edebli beklemelidir.

5 — Hadiste belirtilen şartlara riâyet edilerek namaz için mescide gidildiğinde atılan her adım bir sevabın kazanılmasına ve bir günahın bağışlanmasına vesile kılınmıştır.

٧٧٥ — حدثنا أبو مروان العثماني ، محمد بن عثمان . ثنا إبراهيم بن سعد ، عن ابن شهاب ، عن سعيد بن المسيب ، وأبي سلمة ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ قال « إذا أقيمت الصلاة فلا تأتوها وأنتم تسعون . وأتوها تمشون ، وعليكم السكينة . فما أدركتم فصلوا ، وما فاتكم فأتموا » .

TERCEMESİ

775) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Namaza ikamet getirildiği vakit sakın ona, koşarak gelmeyiniz, yürüyerek geliniz. Sükûnet ve vakârdan ayrılmayınız. Yetişebildiğiniz kadarını (imamla) kılınız. Yetişemediğinizi (kendiniz) tamamlayınız.»"

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve başkaları da rivâyet etmişlerdir.

Hadîste **«Namaza ikamet getirildiği vakit...»** buyurulmuştur. Buhârî'nin bir rivâyetinde: إذا سمعتم الإقامة = **«İkamet sesini işittiğiniz zaman...»**; başka bir rivâyette de:

إِذَا أَتَيْتُمُ الصَّلَاةَ = **«Namaza geldiğiniz zaman...»** buyurulmuştur.

«İkamet edildiği vakit koşarak namaza gitmeyin» buyurulurken: İkamet edilmeden önce namaza koşarak gidebilirsiniz, hükmü çıkarılamaz. Esâsen namaza başlarken imamla beraber niyet etmeye yetişebilmek için, ikamet edilirken koşmanın meşrûluğu düşünüldüğünden dolayı bu düşünüşün yanlışlığını belirtmek için özellikle ikametten bahsedilmiştir. İkamet getirilirken imamla beraber taharrum tekbirinin faziletine erişmek maksadıyla koşmak yasak iken ikametten önce koşmak hayda hay yasak olur. Şu halde gerek ikamet edildiği vakit ve gerekse başka zaman koşarak namaza gitmek, câiz değildir.

Ebû Dâvûd'un süneninin **'Namaza koşmak bâbı'nda** rivâyet olunan bu hadisin açıklanmasında **el-Menhel** yazarı şöyle der:

«Bâzı âlimler hadîsteki ikamet kaydını dikkate alarak 'İkamet getirilmeden önce koşmak câizdir. İkamet getirilirken câiz değildir. Câiz olmayışının sebebi de şudur: İkamet edildiği zaman koşarak gelip namaza duran kişi tam bir huşû ile kıraatini ve diğer vecîbeleri yerine getiremez. Fakat ikametten önce koşarak gelen şahıs, icabında dinlenir, sonra ikamet edilir ve huşû ile namaza başlar,' demişlerdir.

Nevevî: 'İkamet getirilmediği zamanlarda koşarak namaza gelmenin yasaklığına dikkati çekmek için hadiste: **«İkamet getirilirken...»** buyurulmuştur. Çünkü ikamet getirilirken cemâatla kılınan namazın bir kısmını kaçırmak endişesi bulunmasına rağmen koşmak yasak olduğuna göre, böyle bir endişe olmadığı yâni henüz ikamet edilmemişken koşmanın yasaklığı kendiliğinden anlaşılır. Koşmaya gerek olmadığına dâir Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in:

فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا كَانَ يَعْمِدُ إِلَى الصَّلَاةِ فَهُوَ فِي صَلَاةٍ

= **«Çünki biriniz namaza gitmeye kasdedip** (yürüyünce) **artık o kişi namazdadır.»** buyruğu ikametten önce de koşmanın mânâsız olduğuna delâlet eder. Ne zaman olursa olsun, namaz niyetiyle yola çıkan kişi, mademki namazda sayılır, ister ikamet edilirken, ister henüz ikamet edilmemişken koşmaya lüzum kalmamış olur. Hadisin sonundaki:

«Yetişebildiğiniz kadarını (imamla) **kılın, yetişemediğiniz kısmı** (kendiniz) **tamamlayın.»** buyruğu da bu görüşü te'yid eder.' demiştir.

Hadîs, namaza koşarak gitmenin yasaklığına delâlet eder. Bu husûsta Cumâ namazı ile vakit namazları arasında bir fark yoktur. Taharrüm tekbirini veyâ bâzı rek'atları, hattâ cemâatı kaçırma endişesi bulunsun bulunmasın hüküm aynıdır. Zeyd bin Sâbit, Enes, Ahmed ve Ebû Sevr'in mezhebi budur. İbnü'l-Münzir de bu görüşü seçmiştir. Âlimlerin ekserisinin buna hükmettikleri rivâyet olunmuştur.

İbn-i Mes'ud, İbn-i Ömer, el-Esved bin Yezîd, Abdurrahman bin Yezid ve İshak bin Rahaveyh (Radıyallâhü anhüm)'e göre taharrüm tekbirinin fazîletini kaçırma endişesi varsa koşulur.

Nevevî: Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet olunan mezkûr hadîs dolayısıyla birinci görüşün daha sıhhatlı olduğunu söylemiştir.

Tirmizî: Âlimlerin bir kısmı: Taharrüm tekbirinin fazîletini kaçırmak endişesi varsa koşulur, demişler hattâ bunlardan koşarcasına hızlı yürüyen olmuştur. Bir kısım âlimler ise, bu endişe olsa bile koşmayı mekruh saymış ve sükunetle, vakarla gitmeyi tercih etmişlerdir. Ahmed ve İshak bununla hükmederek: Uygulama, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsine göredir, demişlerdir. Bu arada İshak: Taharrüm tekbirinin fazîletini kaçırmaktan korkan kişinin hızlı yürümesinde beis yoktur, demiştir.

«Yetişebildiğiniz kadarını (imamla) **kılınız.»** fıkrasına gelince; Cemâatla namaz kılmanın fazîleti olan yirmiyedi derecelik üstünlük, namazın bir kısmında cemâata yetişen kimse için de vardır, diyen cumhur, bu hadîsi delîl göstermiştir. Onlara göre başından itibaren bütün namazı cemâatla kılmanın dereceleri daha mükemmel olmakla beraber, namazın en küçük bir parçasında, meselâ son oturuşta cemâata yetişen kişi de cemâatın fazîletine kavuşmuş olur.

Bâzı âlimlere göre cemâatın fazîletine kavuşmuş sayılabilmek için namazın en az bir rek'atının cemâatla kılınması gerekir.

«Yetişemediğinizi (kendiniz) **tamamlayınız.»** fıkrasının mânâsı şudur: İmamın sizden önce kılmış olduğu rek'atleri o selâm verince kılınız. Fıkradaki: **«...tamamlayınız»** lafzı, kişinin imamla kıldığı kıs-

mın, namazın baş kısmına mahsub edildiğine ve imam selâm verdikten sonra kılınacak kısmın, namazın son kısmına mahsub edildiğine delâlet eder. Bu husûsta âlimler arasında ihtilâf vardır:

Cumhûra göre geç kalan şahsın imama yetiştiği rek'atler, onun için namazın baş kısmıdır. Ali bin Ebî Talib, Saîd bin el-Müseyyeb, Hasan-ı Basrî, Mekhûl, Atâ', Zührî, Evzâî ve İshak (Radıyallâhü anhüm), bununla hükmetmişlerdir. Delîlleri Dârekutnî'nin Katâde'den rivâyet ettiği Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anhümâ)'in şu haberidir:

«İmamla beraber yetiştiğin miktar, senin namazının evvelidir. İmamın senden önce okuduğu Kur'an'ı sen tamamla.» Âlimlerin ikinci delîli, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin mezkûr hadîsidir. Bunların üçüncü delîli şudur: Akşam farzında imamla bir rek'at kılabilen kişi, imamın selâmından sonra kalkar, bir rek'at kıldıktan sonra teşehhüde oturur, sonra üçüncü rek'ate kalkar. Bu husûsta bütün âlimler müttefiktirler. Eğer imamın daha önce kıldığı rek'atler geç kalan şahsın namazının baş kısmına mahsub edilmiş olsaydı, imam selâm verdikten sonra ayağa kalkan bu şahıs, bir rek'at kıldıktan sonra oturmamalıydı. Çünkü akşam namazının ilk rek'atinden sonra oturmak yoktur.

Süfyân-ı Sevrî, Ebû Hanîfe, Ahmed, Mücâhid ve İbn-i Sîrîn'in dâhil olduğu bir cemâata göre **geç kalan şahsın imama yetiştiği rek'atlar, şahsın namazının son** kısmına mahsub edilir. Hattâ: İki rek'at kaçıran kişi, imam selâm verdikten sonra kalkıp bunları kılarken kıraatını açıktan okumalı, Fâtiha'ya sûre eklemelidir, demişlerdir. Bunların delîli ise Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin mezkûr hadîsinin bâzı rivâyetlerinde bu fıkradaki; فَأَتِمُّوا = **«tamamlayınız.»** emri yerine; فَاقْضُوا = **«kazâ ediniz.»** emrinin bulunuşudur. Onlar: kazâ, ancak kaçırılmış olan için kullanılır, demişlerdir.

Cumhûrun görüşü kuvvetlidir. Fıkradaki iki lafız arasında bir çelişki yoktur. Çünkü kazâ kelimesi, edâ vaktinde kılınmayan namazın sonradan kılınmasında kullanıldığı gibi, namazın asıl vaktinde kılınmasında da kullanılır. Yâni edâ ile eş anlamlıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in şu âyetlerinde 'Kazâ' kelimesi 'Edâ' mânâsında kullanılmıştır:

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ = «Namazı tamamladığınız zaman...» (10)

فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ = «Menâsikinizi tamamladığınız zaman...» (11)

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ = «Cumâ namazı edâ edilince...» (12)

Rivâyetlerin arasını bulmak için; فَأَتِمُّوا cümlesi ile; فَاقْضُوا cumlesi aynı mânâya yorumlanır. Ve kazâ kelimesi kalan rek'atları yapmak demektir. Esasen rivâyetlerin ekseri; فَأَتِمُّوا 'dur.

Beyhaki: فَأَتِمُّوا diyenler çoğunluktadır. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ye daha sıkı temasta bulunmuşlar ve hıfz yönünden daha kuvvetlidirler. Bu nedenle; فَأَتِمُّوا rivâyeti öncelik kazanır, demiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Namaza giderken koşmak yasaktır.
2 — Sükûnet ve vakarla namaza gidilmelidir.
3 — İmamla namazın bir parçasını kılmaya yetişen kişi için cemâat fazîleti vardır.
4 — İmam namazın neresinde olursa olsun ona uymak câizdir.
5 — İmamla beraber kılınan rek'atler, namazın baş kısmına mahsub edilir.

٧٧٦ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ . ثنا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا يُكَفِّرُ اللهُ بِهِ الْخَطَايَا وَيَزِيدُ بِهِ فِي الْحَسَنَاتِ ؟ » قَالُوا : بَلَى . يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عِنْدَ الْمَكَارِهِ ، وَكَثْرَةُ الْخُطَى إِلَى الْمَسَاجِدِ ، وَانْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ » .

في الزوائد : حديث أبي سعيد رواه ابن خزيمة وابن حبان في صحيحه . وله شاهد في صحيح مسلم وغيره.

(10) Nisâ : 103
11) Bakara : 200
(12) Cum'a : 10

TERCEMESİ

776) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre kendisi Resûlullah *(Sallallahü Aleyhive Sellem)*'den, şöyle buyurduğunu işitmiştir :

— **«Allah'ın, günahlara keffâret ve hasenatı artırmaya vesîle kıldığı şeyleri size göstereyim mi?» Sahâbîler :**

— **Göster, Yâ Resûlallah! dediler. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— **Güçlüklere rağmen abdesti tam olarak almak, mescidlere doğru çok adım atmak ve bir namazdan sonra diğer namazı beklemektir.» buyurdu."**

Not : Zevâid'de : Ebû Said (R.A.)'in hadîsini İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir. Sahîh-i Müslim'de ve başka hadîs kitablarında bu hadîsin şâhidi vardır, denilmiştir.
Müellif, 'Abdestte isbağ' bâbında bu hadîsi rivâyet etmiştir. 427 nolu olarak geçen bu hadîs ile gerekli izah, orada yapılmıştır. Geniş bilgi için oraya müracaat edilebilir.

٧٧٧ — حدثنا محمد بن بشار. ثنا محمد بن جعفر. ثنا شعبة، عن إبراهيم الهجري،
عن أبي الأحوص، عن عبد الله؛ قال: من سره أن يلقى الله غدا مسلما، فليحافظ
على هؤلاء الصلوات الخمس، حيث ينادى بهن. فإنهن من سنن الهدى. وإن الله
شرع لنبيكم ﷺ سنن الهدى. ولعمري. لو أن كلكم صلى في بيته، لتركتم
سنة نبيكم. ولو تركتم سنة نبيكم لضللتم. ولقد رأيتنا وما يتخلف عنها إلا
منافق، معلوم النفاق. ولقد رأيت الرجل يهادى بين الرجلين حتى يدخل في الصف.
وما من رجل يتطهر فيحسن الطهور، فيعمد إلى المسجد فيصلي فيه، فما يخطو خطوة
إلا رفع الله له بها درجة، وحط عنه بها خطيئة.

TERCEMESİ

777) "... Abdullah (bin Mes'ud) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Kim yarın müslüman olarak Allah'a kavuşmaktan sevinirse şu

beş vakit namazını ezan okunan yerde muhafaza etsin. Çünkü bu namazlar hidayet sünnetlerindendir ve şüphesiz Allah, Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **hüda** (= hidayet) **sünnetlerini meşrû kılmıştır. Andolsun ki, eğer her biriniz kendi evinde namaz kılmış olsaydı siz Peygamberiniz** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **sünnetini terketmiş olurdunuz. Ve Peygamberiniz** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **sünnetini terketmiş olsaydınız, şüphesiz dalâlete düşmüş olurdunuz. Vallahi ben, bizleri** (sahâbîleri) **bilirim ki münâfıklığı malûm olan münâfıklardan başka hiç kimse cemâattan geri kalmazdı. Vallahi safa girinceye kadar iki kişi arasında tutularak mescide getirileni bilirim. Hiç kimse yoktur ki tertemiz ve güzelce abdestini alıp mescide gider, içinde namaz kılar da attığı her adımla Allah onu bir derece yükseltmesin ve her adımla onun bir günahını affetmesin."**

İ Z A H I

Bu hadisi M ü s l i m, E b û D â v û d ve N e s â î de İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh)'a mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir.

«**Şu beş vakit namazları...**» fıkrasından maksad, beş vakit namazı, şartlarına, rükünlerine ve adâbına riâyet ederek mescidlerde cemâatla edâ etmektir.

Hadiste beş vakit namazın, hidâyet sünnetlerinden olduğu bildiriliyor. Sünnet, yol demektir. Hidâyet de hak ve doğru demektir. Hidâyet sünneti demek, hidâyetin ta kendisi olan yol demektir. Buna göre sünnetten maksad, farz ve vâcibten sonra yapılması istenilen ve fıkhî bir terim olan sünnet değildir.

İkinci ihtimâl, fıkhî terimdir. Yâni farz ve vâcibten sonra, yapılması istenen ibâdetler çeşidi anlamında kullanılmış oluyor. Fıkıh ve Usul-ü Fıkıh'ta sünnetler ikiye ayrılmıştır:

1 — Sünen-i Hüdâ,

2 — Sünen-i Zevâid.

Sünnet-i Hüdâ: Dini mükemmelleştirmek için devamlı olarak yapılması istenen sünnettir. Bu tür sünneti özürsüz olarak, sürekli sûrette terk etmek mekruhtur. Ve terk eden kişi, kınanmış olur. Cemâata devam etmek, ezan, ikamet ve benzeri ibâdetler bu tür sünnettendir.

Sünnet-i Zevâid: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âdet üzere yaptığı fiillerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kalkıp oturması, yiyip içmesi, uzanıp uyuması gibi durum ve davranışlarıdır. Bunları tutmak güzeldir, sevabı vardır. Terketmek ise mekruh değildir, kınanmayı gerektirmez.

İ b n - i Â b i d i n **Dürrü'l-Muhtar** hâşiyesinde şöyle der:

'Meşrû kılınan ibâdetler, farz, vâcib, sünnet ve nâfile olmak üzere dört kısma ayrılır:

Yapılması yapılmamasından evlâ olup, bırakılması yasak olan ibâdet kat'î bir delil ile sâbit olursa ona **'Farz'** denir.

Şâyet zanni bir delîl ile sâbit olursa ona **'Vâcib'** denir.

Yapılması yapılmamasından evlâ olan bir ibâdetin terkedilmesi yasak kılınmamışsa bakılır: Eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve ondan sonra H u l a f â - i R â ş i d î n'in devamlı sûrette yaptıkları ibâdetlerden ise ona **Sünnet** denir.

Devamlı yapmamışlarsa ona **Mendûb** ve **Nâfile** denir.

Sünnet iki çeşittir. Birisi **Sünnet-i Hüdâ**'dır. Bunun terki mekruhluk ve isâeyi gerektirir. Cemâat, ezan ve ikamet bu tür sünnettendir. Diğeri **Sünnet-i Zevâid**'dir. Bunun terki isâe veyâ kerâheti gerektirmez. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in giyim kuşamı, oturup kalkması bu tür sünnetlerdendir. Nâfile ve mendubun fâili sevab kazanır. Terk edeni kınanmaz. Bâzıları: Nâfile Zevâid sünnetlerinden değer bakımından geridir, demişlerdir.'

«Vallahi Ben bizleri (sahâbîleri) bilirim...» fıkrasının mânâsı şudur: Vallahi ben kendimin ve sahâbilerin bütün namazları cemâatla kılageldiğimizi bilirim ve münafıklıkları besbelli olan münafıklardan başka hiç kimse bu sürece cemâattan geri kalmazdı.

Münâfıklık, küfrü gizlemek ve îmanlı görünmektir. Münâfık da küfrünü gizleyen ve mü'min görünen kişidir.

«Vallahi safa yerleştirilinceye kadar...» fıkrasının mânâsı da şudur: Vallahi zayıflığından dolayı kendi başına mescide gelemeyecek durumda olan adamın; iki kişi tarafından tutularak ve bunlara dayanmak sûretiyle yürüyerek mescide geldiğini ve böylece safa yerleştirildiğini bilirim.

Bu fıkra, cemâatla namaz kılmanın önemine, cemâata gitmek uğrunda güçlüğe tahammül etmenin gerekliliğine ve hasta ile benze-

rinin imkân nisbetinde cemâata katılmasının müstahablığına delâlet eder.

Hadîsin: «**Eğer her biriniz kendi evinizde...**» fıkrasının mânâsı şudur: Eğer sizler beş vakit namazınızı evlerinizdeki namazgâhlarda kılmış olsaydınız Peygamberinizin (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yolunu bırakmış olurdunuz. Çünkü O, farz namazları umûmî mescidde edâ ederdi ve bir özür olmadıkça evinde kılmazdı ve eğer Peygamberinizin (Sallallahü Aleyhive Sellem) sünnetini terketmiş olsaydınız dalâlete düşerdiniz. E b û D â v û d'un rivâyetinde; لَضَلَلْتُمْ = «**dalâlete düşerdiniz.**» cümlesi yerine: لَكَفَرْتُمْ = «**küfre gitmiş olurdunuz.**» cümlesi bulunur.

Farz namazları cemâatla kılmak, Farz-ı Ayn'dır, diyenler bu fıkrayı delîl göstermişlerdir. Lâkin fıkra, namazın cemâatla kılınmasının Farz-ı Ayn olduğuna dalâlet etmez. Çünkü: «**...dalâlete düşerdiniz.**» veyâ «**...küfre giderdiniz.**» ifâdesi, cemâat namazını terketmeye âit tehdid ve teşdid anlamına yorumlanmış olur. Yâhut cemâatla namaz kılmayı küçümseyerek ve hakir görerek terketmeye yorumlanır.

H a t t â b î şöyle yorum yapmıştır: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetini terketmiş olsaydınız, bu hâliniz İslâmî emirleri tedricen terk ede ede maazallah bir gün küfre gitmiş olabilirdiniz.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Beş vakit namazın; şartlarına, rükünlerine ve âdâbına riâyet etmek kaydıyla cemâatla kılınmasına teşvik edilmiştir.

2 — Beş vakit namazın cemâatla ve mescidde kılınması, hüdâ sünnetlerinden ve hidâyet yollarındandır.

3 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetini terk etmek çok tehlikelidir.

4 — Cemâata gitmemek, münâfıkların kârıdır.

5 — Hasta adamın, imkân bulduğunda başkasının yardımıyla da olsa cemâata gitmesi arzulanır.

6 — Âdâb, şart ve rükünlerine riâyet ederek abdest alıp mescide giden ve orada cemâatla namaz kılan kimsenin, adım başına bir derecesi yükselir ve bir günahı bağışlanır.

٧٧٨ – حدثنا محمد بن سعيد بن يزيد بن إبراهيم التستري. ثنا الفضل بن الموفق أبو الجهم. ثنا فضيل بن مرزوق، عن عطية، عن أبي سعيد الخدري؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من خرج من بيته إلى الصلاة فقال: اللهم إني أسألك بحق السائلين عليك، وأسألك بحق ممشاى هذا. فإني لم أخرج أشرا ولا بطرا ولا رياء ولا سمعة. وخرجت اتقاء سخطك وابتغاء مرضاتك. فأسألك أن تعيذني من النار وأن تغفر لي ذنوبي. إنه لا يغفر الذنوب إلا أنت ـ أقبل الله عليه بوجهه، واستغفر له سبعون ألف ملك».

في الزوائد: هذا إسناد مسلسل بالضعفاء. عطية وهو العوفي، وفضيل بن مرزوق، والفضل بن الموفق كلهم ضعفاء. لكن رواه ابن خزيمة في صحيحه من طريق فضيل بن مرزوق، فهو صحيح عنده.

TERCEMESİ

778) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Salallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim namaza gitmek üzere evinden çıktıktan sonra şu duâyı okursa, Allah, rahmetiyle ona yönelir ve yetmiş bin melek, onun günahlarının bağışlanmasını (Allah'tan) diler:

اَللّهُمَّ اِنّي اَسْئَلُكَ بِحَقِّ السَّائِلِينَ عَلَيْكَ وَأَسْئَلُكَ بِحَقِّ مَمْشَايَ هٰذَا فَاِنّي لَمْ اَخْرُجْ اَشَرًا وَلاَ بَطَرًا وَلاَ رِيَاءً وَلاَ سُمْعَةً وَخَرَجْتُ اِتِّقَاءَ سَخَطِكَ وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِكَ فَأَسْئَلُكَ اَنْ تُعِيذَنِي مِنَ النَّارِ وَاَنْ تَغْفِرْ لِي ذُنُوبِي اِنَّهُ لاَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ اِلاَّ اَنْتَ

= 'Allahım! Senden istiyenlerin Senin katındaki hakkı için gerçekten Senden istiyorum. Ve şu yürüyüşüm hakkı için Senden istiyorum. Çünkü ben ne kibirlenmek ne de böbürlenmek için ve ne görsünler diye ne de duysunlar diye (evden) çıkmadım. Ve ben Senin kızmandan sakınmak ve Senin rızânı taleb etmek için çıktım. Bu sebeple Cehennem ateşinden beni korumanı ve günahlarımı örtmeni Senden istiyorum. Şüphesiz Senden başka hiç kimse günahları örtemez.'»"

Not : Zevâid'de : Bu hadîsin isnadı zayıf râviler zincirinden kuruludur. Atiyye el-Avfî, Fudayl bin Merzûk ve el-Fadl bin el-Muvaffak adlı râvilerin hepsi zayıftır. Lâkin İbn-i Huzeyme kendi sahîhinde bu hadîsi Fudayl bin Merzûk tarîkinden rivâyet etmiştir. Hadis İbn-i Huzeyme yanında sahîhtir, denilmiştir.

İ Z A H I

Hadîste geçen: «...Senden isteyenlerin Senin katındaki hakkı için...» ve «... Şu yürüyüşün hakkı için...» cümlelerinde geçen 'Hak' kelimesi, Allah tarafından kula ödenmesi gerekli kazanılmış bir istihkak demek değildir. Çünkü Allah, hiç bir şeyi yapmaya mecbur değildir. Fâili Muhtar'dır. Dilediğini yapar. Tam irâde sâhibidir. Hiç bir kulun ödenmesi gerekli herhangi bir hakkı Allah katında yoktur. Kulun hayat boyunca yaptığı tüm kulluk görevleri ve ibâdetleri başarması, Allah'ın inâyetiyledir. Ve bütün hayratı Allah'ın kendisine vermiş olduğu sayısız ni'metlerden meselâ bir akıl ni'metine denk gelemez. Bu şebeple hadîste geçen 'Hak'tan maksad; Allah'ın; dilekte bulunan mü'min kullarına lütuf ve ihsanı ile ve tamamen karşılıksız bir ikram mâhiyetinde olmak üzere vereceği va'd buyurduğu fazîlettir. Kişi, 'Hak' kelimesini kullanarak duâ ederken şunu demek istiyor: Allah'ım! İhtiyacımın giderilmesi ve dileğimin kabulü uğrunda ben Senden dilekte bulunanlar için va'dettiğin yüce katındaki fazîlete tevessül ederek Senden dilekte bulunuyorum.

'Hak' kelimesi bu mânâya yorumlanınca sakıncalı bir tarafı kalmamakla berâber, bu inceliklere aklı ermeyen kimselerin zihinlerinde yanlış mânâlara yer verileceği endişesiyle Hanefî âlimleri, «Şunun hakkı için...» gibi sözlerle duâ etmekten kaçınmışlar ve bu tür kelimeleri mutlak kullanmayı kerâhetten hâli görmemişlerdir.

٧٧٩ — حدّثنا راشد بن سعيد بن راشد الرملي. ثنا الوليد بن مسلم، عن أبي رافع،
إسماعيل بن رافع، عن سُمَيّ، مولى أبي بكر، عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال:
قال رسول الله ﷺ «المشّاؤون إلى المساجد في الظُّلَم، أولئك الخوّاضون في رحمة الله».

T E R C E M E S İ

779) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Karanlıklarda mescidlere çok (defa) yürüyenler, işte onlar Allah'ın rahmetine çokça dalanlardır.»"

٧٨٠ — حدّثنا إبراهيم بن محمد الحلبي. ثنا يحيى بن الحارث الشيرازي. ثنا زهير
ابن محمد التميمي، عن أبي حازم، عن سهل بن سعد الساعدي؛ قال: قال رسول الله ﷺ

لِيَبْشَرِ الْمَشَّاءُونَ فِي الظُّلَمِ بِنُورٍ تَامٍّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

TERCEMESİ

780) "... Sehl bin Sa'd es-Saîdi *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Gece karanlıklarında (mescidlere) çok (defa) yürüyenler, kıyâmet günündeki tam nurla sevinsinler.»"

Bu hadîsi Hâkim de rivâyet ederek sahîh olduğunu söylemiştir. İbn-i Huzeyme ve Beyhakî'de rivâyet etmişlerdir. Zevâid yazarı da isnadının hasen olduğunu söylemiştir.

٧٨١ – حَدَّثَنَا مُجَزَّأَةُ بْنُ سُفْيَانَ بْنِ أُسَيْدٍ ، مَوْلَى ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ ابْنُ دَاوُدَ الصَّائِغُ ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « بَشِّرِ الْمَشَّائِينَ فِي الظُّلَمِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالنُّورِ التَّامِّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

في الزوائد : إسناد حديث أنس ضعيف .

TERCEMESİ

781) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Salallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Karanlıklarda mescidlere çok (defa) yürüyenleri kıyâmet günündeki tam nurla müjdele.»"

Not : Zevâid'de Enes (R.A.)'ın hadîsine âit isnadın zayıf olduğu bildirilmiştir.

İZAHI

Müellifin Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ten rivâyet ettiği hadîs, metnini, Ebû Dâvûd başka bir senedle Büreyde (Radıyallâhü anh)'dan merfu' olarak rivâyet etmiştir. Tirmizî, el-Hâkim ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

«Karanlıklarda mescidlere çok (defa) yürüyenleri...» ifâdesinin mânâsı şudur: Gece karanlıklarında bir iki defa yürüyenleri değil de çok defa yürüyenleri ve gece karanlığında mescide gitmeyi itiyat hâline getirenleri kıyâmet günündeki dâimi ve ebedî nurla müjdele.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «...**müjdele.**» emrindeki hitâb umûmîdir. Müjdeleme durumunda olan âlimler ve benzerî yetkililerin hepsini kapsar. Bu hitabla muayyen bir kişi kasdedilmemiştir.

Kıyâmet günündeki tam nur, kıyâmet günü mü'minler için hâsıl olan ve Cennet'e girinceye kadar devam eden nurdur. Münâfıklar böyle değildir. Çünkü onlar Dünya'da iken tevhid kelimesini dilleriyle söyledikleri için kıyâmet günü başlangıçta onlar için de bir nur hâsıl olacak ve belirdikten hemen sonra sönüverecektir. Münâfıklar, mü'minlere: Bize doğru bakınız. Tâ ki sizin nûrunuzdan iktibas edelim, diyecekler. Münâfıklara istihza mâhiyetinde: Gerisin geriye dönün de nur taleb edin, denilecek; Münâfıklar geri dönecekler, bundan sonra kendileri ile mü'minler arasına kapılı bir sur konulacak. Sûrun mü'minler tarafında olan iç kısmında rahmet bulunacak ve münâfıklar tarafında olan dış kısmında azab olacaktır.

Gece karanlığında mescidlere gitmeye teşvik edici mâhiyette daha bir çok hadîs vardır. Onları buraya geçirmeye lüzum görmüyorum.

S i n d î ' nin beyânına göre bu hadîs, yatsı ve sabah namazında mescide gitmenin fazîletini ifâde eder. Sabah namazında tağlis yapıldığı takdirde ona şâmildir. İsfârda, yâni; ortalık aydınlanınca sabah farzını kılmak evlâdır, diyenlere göre hadîsin sabah namazına şümulü yoktur.

SON ÜÇ HADÎSİN FIKIH YÖNLERİ

1 — Hayır işleyeni müjdelemek meşrûdur.

2 — Gece karanlıklarında mescidlere çok adım atmak uhrevî saadete vesîle olur.

3 — Hadîsler sabah ve yatsı namazlarını mescidlerde kılmaya devam etmeye teşvik etmiştir. Çünkü gece karanlığında edâ edilen namazlar bunlardır.

4 — Sabah ve yatsı namazlarında mescidlere gitmeyi âdet hâline getirenlerin müjdelenmesine işâret vardır.

(١٥) باب الأبعد فالأبعد من المسجد أعظم أجرا

15— MESCİDDEN EN UZAK OLANLARIN (UZAKLIK DERECELERİNE GÖRE) SEVÂBI DAHA BÜYÜK BÂBI

٧٨٢ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا وكيع ، عن ابن أبي ذئب ، عن عبد الرحمن بن مهران ، عن عبد الرحمن بن سعد ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « الأبعد فالأبعد من المسجد أعظم أجراً » .

TERCEMESİ

782) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle demiştir : Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* buyurdu ki :

«Mescidden en uzak olanların (uzaklık derecesine göre) sevâbı daha büyüktür.»"

İZAHI

Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. El-Hâkim de rivâyet ederek sahîh olduğunu söylemiştir.

Hadîsten kasdedilen mânâ şudur : Kaldığı yer mescidden daha uzak olanın, cemâata gelişi dolayısıyla kazandığı sevâb, durduğu yer mescide o kadar uzak olmayanın cemâat sevâbından daha büyüktür. Böylece kişinin meskeni veyâ bulunduğu yer mescidden uzaklaştıkça sevâbı daha çok olur.

Müslim'in Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet ettiği bir hadîse göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

«Namaz hakkında sevâbı en büyük olan insan, namaz yolu en çok uzak olandır.»

Hadîsler, meskeni mescidden uzak olan kimseler için bir teselli kabilindendir. Çünkü meskeni mescide yakın olanın mescidde durması ve orada bol bol namaz kılması kolaydır, sevâbı da buna göre çoktur. Evi mescidden uzak olan kimse bunlardan mahrumdur. Ona teselli olsun diye mescide gelip gitmek için karşılaştığı meşakkat ve

çok adım atması karşılığında bol sevab kazanmakla müjdelenmiştir.

Hadîslerden maksad, meskenleri mescidlerden uzaklaştırmak değildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evi mescide çok yakındı. Bu nevî hadîsler: 'Oruçlu adamın ağız kokusunun Allah indinde misk kokusundan daha güzel olduğunu' bildiren hadîs gibidir. Çünkü o hadîste ağız kokusunu bozmaya teşvik etme anlamı yoktur. Maksad, oruçlunun, ağzına bir şey almaması nedeniyle bozulan ağız kokusu dolayısıyla teselli edilmesi ve çokca sevab kazanmakla müjdelenmesidir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Hadîs, mescidlere çok adım atmanın, sevâbı bol olan ibâdetlerden olduğuna delâlet eder.

٧٨٣ — حدثنا أحمد بن عبدة . ثنا عباد بن عباد المهلبي . ثنا عاصم الأحول ،
عن أبي عثمان النهدي ، عن أبي بن كعب ؛ قال : كان رجل من الأنصار ، بيته أقصى
بيت بالمدينة . وكان لا تخطئه الصلاة مع رسول الله ﷺ . قال ، فتوجعت له .
فقلت : يا فلان ! لو أنك اشتريت حمارا يقيك الرمض ، ويرفعك من الوقع ويقيك
هوام الأرض ! فقال : والله ، ما أحب أن بيتي بطنب بيت محمد ﷺ . قال ، فحملت به
حملا حتى أتيت بيت النبي ﷺ فذكرت ذلك له . فدعاه فسأله . فذكر له مثل ذلك .
وذكر أنه يرجو في أثره . فقال رسول الله ﷺ « إن لك ما احتسبت » .

T E R C E M E S İ

783) "... Übey bin Ka'b *(Radıyallâhü anh)*'den:

Şöyle demiştir: Ensardan bir adam vardı. Onun evi, Medîne'nin (mescidden) en uzak olan eviydi. Bununla beraber, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kılmayı hiç kaçırmazdı. Übeyy (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Ben, ona acıdım ve:

— Yâ Filan! Eğer sen bir merkep satın alsaydın, seni şiddetli sıcaktan korurdu. Ayağına taş değip incinmesinden yüksek tutardı ve yerin zehirli hayvanlarından korurdu, dedim. Adam:

— Vallahi evimin Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evinin bitişiğinde olmasından hoşlanmam, dedi. Übey demiştir ki: Ben adamın sözünü istiskal ederek alındım. Hatta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evine vararak, dediklerini Ona anlattım. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamı çağırtıp ona sordu. Adam da, bana dediğinin mislini Ona zikretti ve (attığı adımların) izinden sevab umduğunu anlattı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Ona:

«Gerçekten sana, saklayıp umduğun (sevab) vardır.» buyurdu."

İ Z A H I

Bu hadîsi M ü s l i m, E b û D â v û d ve B e y h a k î de az bir lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Ramad: Şiddetli sıcak ve kızgın yer üzerinde yürümek anlamlarına gelir.

Vak'a: Taşın ayağa değip incitmesi demektir.

Tunub: Çadır ipi demektir. Burada yakınlıktan kinâyedir.

İhtisâb: Hesaplamak, yetinmek, zannetmek, saymak, mükâfatını Allah'tan beklemek, saklamak, Allah'ın rızasını taleb etmek, sevab talebiyle bir şey yapmak gibi değişik mânâlara gelir. Bu mânâların bir kaçı buraya uygun düşer.

Hadîsin mânâsına gelince; Ü b e y y (Radıyallâhü anh)'in bahsettiği E n s â r î'nin ismini bilemedim. Bu zât M e d î n e'-deki müslümanlardan evi mescide en uzak olan kimse olmasına rağmen beş vakit namazı mescidde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında kılar. Ve cemâatı hiç kaçırmazdı. Ü b e y y (Radıyallâhü anh), onun bu hâline acıyarak bir merkep satın almasını söylemiş ve binerek gelip gitmesinin faydalarını anlatmış; gündüz geliş gidişlerinde, Güneş'in kızgın sıcağından ve kızgın kumlar üzerinde yürümekten kurtulacağını; gece, gündüz geliş ve gidişlerinde zehirli hayvanların şerrinden ve yollardaki taşların ayağını incitmesinden kurtulacağını hatırlatmıştır. Adam, anlatılan zorluklardan kurtuluşun diğer bir çâresinin mescide yakın bir yerde yerleşmek olduğunu, fakat uzak mesafeden yürüyerek gelip gitmekle daha çok sevab kazanma yolunu tercih ettiğini, söylemek istemiştir.

Ancak evinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evine yakın olmasından hoşlanmadığını kapalı bir ifadeyle söylediğinden dolayı, Ü b e y y (Radıyallâhü anh) bu sözü istiskal ederek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iletmiş ve nihayet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamı çağırtıp sarfettiği sözün mâhiyetini sorunca, adam maksadını açıklamış, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de niyetine göre karşılık bulacağını bildirmiştir.

Hadîsin «Gerçekten sana, saklayıp...» fıkrasından maksad şudur Adam riyakârlık ve gösteriş gibi süflî emelleri karıştırmadan tam bir ihlâsla amel ettiği zaman Allah Teâlâ yanında sevâba lâyık olacağını müjdelemektir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Sahâbîler, birbirlerine karşı fazlasıyla merhametliydiler.

2 — Dinî yönden görünüşte noksanlık arzeden bir hâl ve hareket görüldüğünde durumu kavmin büyüğüne iletmek gerekir.

3 — Kavmin büyüğü, etbâından birisinin uygunsuz harekette bulunduğunu haber aldığı zaman, hemen cezâ yoluna gitmemeli, önce durumu iyice tetkik ve tesbit etmelidir.

4 — Mescide çok yürümenin sevâbı fazladır.

5 — Amelde ihlâslı olmak esastır.

٧٨٤ – حدثنا أبو موسى، محمد بن المثنى. ثنا خالد بن الحرث. ثنا حميد، عن أنس ابن مالك؛ قال: أرادت بنو سلمة أن يتحولوا من ديارهم إلى قرب المسجد. فكره النبي ﷺ أن يعروا المدينة. فقال «يا بني سلمة، ألا تحتسبون آثاركم» فأقاموا.

T E R C E M E S İ

784) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

(Ensardan) **Benî Selîme kabîlesi,** (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidden uzak kalan) **evlerinden çıkarak mescidin yakınına gelmek istediler. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Medîne'yi muhâfaza eden bu evleri tahliye etmekle) **Medîne çevresini boş bırakmalarını arzu buyurmadı. Ve Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onlara:**

«Ey Benî Selîme! Sizler, (mescide gelip giderken) attığınız adımlarınızın izlerini hesaba katmayacak mısınız?» buyurdu. Bunun üzerine onlar, yerlerine ikamet ettiler."

İ Z A H I

Bu hadîsi B u h â r î de rivâyet etmiştir. M ü s l i m ise, aynı olayı anlatan bir hadîsi C â b i r b i n A b d i l l a h (Radıyallâhü anh)'tan, başka lafızlarla, müteaddit senedlerle rivâyet etmiştir.

S i n d î: 'Benî Selime kabîlesi, E n s a r - ı K i r a m'ın bir koludur. Araplardan bu isimli başka kabîle yoktur. Onların evleri M e s c i d - i N e b e v î'den bir hayli uzaktı. Mesâfenin uzaklığı, çok karanlık gecelerde, yağışlı havalarda ve şiddetli soğuklarda mescidlere gelmelerine mâni oluyordu. Bu nedenle M e d i n e'nin yakınına gelmek istediler. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), M e d î n e'nin etrafının boş kalmasını arzulamadığı için, bunlar bu istekten vaz geçtiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onların mesafe uzaklığı dolayısıyla mescide gelişlerinde attıkları adımların çokca sevâba vesîle olacağını bildirmiştir,' demiştir.

M ü s l i m'in bu kabîleden olan C â b i r b i n A b d i l l a h e l - E n s â r î (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bu konudaki hadîslerden birisinde C â b i r (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: **Evlerimiz mescidden uzaktı. Biz, evlerimizi satıp mescidin yakınına yerleşmek istedik. Fakat** Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **bizi men etti ve:** إِنَّ لَكُمْ بِكُلِّ خُطْوَةٍ دَرَجَةً = **«Şüphesiz attığınız her adıma karşılık size bir derece vardır.» buyurdu.**

٧٨٥ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ. ثنا إِسْرَائِيلُ، عَنْ سِمَاكٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: كَانَتِ الْأَنْصَارُ بَعِيدَةً مَنَازِلُهُمْ مِنَ الْمَسْجِدِ. فَأَرَادُوا أَنْ يَقْتَرِبُوا. فَنَزَلَتْ ـ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ ـ قَالَ، فَثَبَتُوا.

في الزوائد: هذا موقوف. فيه سماك، وهوابن حرب، وإن وثقه ابن معين وأبو حاتم فقد قال أحمد: مضطرب الحديث. وقال يعقوب بن شيبة: روايته عن عكرمة، خاصة، مضطربة. وروايته عن غيره صالحة.

TERCEMESİ

785) "... (Abdullah) İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle demiştir : Ensârın evleri mescidden uzaktaydı. Yakına gelmek istediler. Bunun üzerine; وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ = «Ve biz, onların önden gönderdiklerini ve eserlerini yazarız.» (13) âyeti nâzil oldu. İbn-i Abbas demiştir ki : Onlar da (evlerinde) kaldılar."

Not : Zevâid'de : Bu hadîs mevkuftur. Senedinde İbn-i Harb olan Simâk vardır. İbn-i Muîn ve Ebû Hâtim, onu sıka saymışlarsa da Ahmed : Onun hadîsleri mustaribtir, demiştir. Yâkub bin Şeybe de : Simâk'ın yalnız İkrimî'den olan rivâyeti mustarib olup, başkalarından olan rivâyeti yararlıdır, demiş diye bilgi verilmiştir.

Buhârî 'İhtisâbü'l-Âsâr bâbı'nda Enes (R.A.)'in (784 nolu) hadîsini rivâyet ederken şöyle der :

Mücâhid : وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ âyetinin tefsirinde 'Âsâr'dan maksad adımlardır, demiştir.

Buhârî, Enes (R.A.)'in mezkûr hadîsini rivâyet ettikten sonra da şöyle der :

Mücâhid, Âsâr kelimesini adımlar olarak açıklamış ve : Onların âsârı yerde ayakları ile yürümeleridir, demiştir.

Kastalânî : Müellif (Buhârî) bu ta'liki iki defa zikretmekle Benî Selime kabilesinin anılan kıssasının mezkûr âyetin iniş sebebine işaret etmiştir. İbn-i Mâceh, âyetin iniş sebebinin bu kıssa olduğunu kuvvetli bir sened ile rivâyet etmiştir. İbn-i Ebî Hatim de böyle rivâyet etmiştir, der.

(١٦) باب فضل الصلاة في جماعة

16 — CEMÂATLA NAMAZ KILMANIN FAZİLETİ BÂBI

٧٨٦ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو معاوية ، عن الأعمش ، عن أبي صالح ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « صلاة الرجل في جماعة ، تزيد على صلاته في بيته وصلاته في سوقه ، بضعا وعشرين درجة » .

TERCEMESİ

786) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhive Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

(13) Yâsin : 12

«Adamın (mescidde) cemâatla kıldığı namaz(ın sevabı, tek başına) **evinde kıldığı ve çarşısında kıldığı namaz**(ın sevâbın)**dan yirmi küsür derece fazladır.»**"

٧٨٧ — حدثنا أَبُو مَرْوَانَ ، مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ الْعُثْمَانِيُّ . ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « فَضْلُ الْجَمَاعَةِ عَلَى صَلَاةِ أَحَدِكُمْ وَحْدَهُ خَمْسٌ وَعِشْرُونَ جُزْءًا » .

T E R C E M E S İ

787) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* buyurdu, demiştir:

«Cemâatla kılınan namazın birinizin tek başına kıldığı namaza üstünlüğü yirmibeş cüz'dür.»"

İ Z A H I

Müellifin iki ayrı senedle rivâyet ettiği Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de uzun ve kısa metinler hâlinde ve az lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde: «**...yirmibeş derece...**»; bir kısım rivâyetlerde: «**...yirmibeş cüz...**» ve Müslim'in bir rivâyetinde: «**...yirmibeş namaz...**» ifadeleri bulunmaktadır. Bu nedenle 'derece' ve 'cüz' kelimeleri, namaz anlamına yorumlanmıştır. Ebû Dâvûd'un sünenindeki '**Namaza yürüyerek gitmenin fazîleti hakkında gelen hadîsler bâbı**'nda rivâyet olunan bu hadîsin açıklamasını yapan **el-Menhel** yazarı şöyle der:

«Rivâyetlerde: «**...yirmibeş derece...**», «**...yirmibeş cüz'...**» Ve «**...yirmibeş namaz...**» tâbirlerinin değişik oluşunun, râvilerin tasarrufundan ileri geldiği kanaâtındayım.

Hadîsin mânâsı şudur: Adamın mescidde cemâatla kıldıgı namazın sevâbı, onun evde ve çarşıda kendi başına kıldığı yirmibeş namazın sevâbından fazladır. Burada **'Adam'** tâbiriyle kadının bu hükümden istisna edilmesi kasdedilmemiştir. Çünkü kadının mescide gitmesi, bâzı şartlarla câiz olduğuna göre aynı sevab onun için de mevcuttur.

Hadîsin zâhirine göre evde ve çarşıda kılınan namaz, cemâatla da kılınmış olsa hüküm aynıdır. Lâkin, bu mânâ kasdedilmemiştir.

Maksad, mescidde cemâatla kılınan namazın, başka yerlerde tek başına kılınan namazdan üstünlüğünü ifade etmektir. Çünkü konu budur. Hadîste bu durumun açıkca belirtilmemesinin sebebi, mesciddeki cemâata girmiyenlerin ekseriyetle namazı tek başlarına kılmaları olabilir. Hâl böyle olunca mesciddeki cemâat ile ev ve çarşıdaki cemâatın fazîletinin eşit olması gerekmez. Bilâkis çarşıdan başka yerde kılınan namaz, çarşıda kılınan namazdan efdaldır. Çünkü çarşının, şeytanların yeri olduğuna dâir hadîs vardır. Bununla beraber evde ve çarşıda namazı cemâatla kılmak, tek başına kılmaktan evlâdır.

Bâzı rivâyetlerde bulunan '**Dereceler**' ve '**Cüz'ler**', '**Namazlar**' mânâsını taşır. Çünkü bâzı rivâyetlerde **Derece** ve **Cüz**' yerine '**Namaz**' kelimesi kullanılmıştır. Şu halde mescidde cemâatla kılınan namazın sevâbı, evde ve çarşıda kılınan yirmibeş namazın sevâbından fazladır.

İlk hadîsteki: «...**yirmibeş küsur**...» fıkrasında küsûr diye karşılık verdiğimiz '**Bıd**' kelimesi, birden veyâ üçten ona kadar olan sayılar için kullanılır. Diğer rivâyetlerde yirmibeş sayısı kesin olarak geçtiği için, buradaki küsûrdan maksad, beştir.

İkinci hadîsteki '**Cüz**' kelimesi ise, bir parça demektir. Başka rivâyetlerde bu kelime yerine derece veyâ namaz kelimeleri bulunduğu için '**Cüz**' kelimesi ile namaz kasdedilmiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Cemâatla kılınan namaz, tek başına kılınan namazlardan üstündür.

2 — Farz namazları evlerde ve çarşılarda kılmak câizdir.

3 — Farz namazların cemâatla kılınması şart değildir. Tek başına da kılınabilir.

٧٨٨ — حدثنا أَبُو كُرَيْبٍ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنْ هِلَالِ بْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ عَطَاءِ ابْنِ يَزِيدَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي جَمَاعَةٍ تَزِيدُ عَلَى صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ خَمْسًا وَعِشْرِينَ دَرَجَةً » .

TERCEMESİ

788) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radiyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Adamın (mescidde cemàatla kıldığı namaz'ın sevabı) evinde (tek başına) kıldığı namaz'ın sevâbından yirmibeş derece fazladır.»"

Buhârî'nin Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettiği hadisin lafzı şöyledir:

صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةَ [الْفَذِّ] بِخَمْسٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً.

=«Cemâat namazı, münferiden namazından yirmibeş derece ile efdal olur.»

Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki hadisin metni ise şöyledir:

الصلاة فى الجماعة تعدل خمسا وعشرين صلاة...

= «Cemâatla kılınan namaz, (münferiden) kılınan yirmibeş namaza denk gelir....

Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki önemli özellik, derece ve cüz' yerine namaz kelimesinin kullanılmasıdır.

٧٨٩ — حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُمَرَ رُسْتَهْ. ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ. ثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي جَمَاعَةٍ تَفْضُلُ عَلَى صَلَاةِ الرَّجُلِ وَحْدَهُ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً».

TERCEMESİ

789) "... Abdullah İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Adamın cemâatla kıldığı namaz, adamın kendi başına kıldığı namazdan yirmiyedi derece üstündür.»"

İZAHI

Buhârî, Müslim ve Tirmizî de, bu hadîsi az lafız farkıyla rivâyet etmişlerdir.

Tirmizî, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisinin sahîh-hasen olduğunu söyledikten sonra şöyle der: Cemâatla kılınan namazın tek başına kılınan namazdan üstünlüğüne dâir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadîsini rivâyet edenlerin hepsi: «...yirmibeş...» demişlerdir. Yalnız Ömer (Radıyallâhü anh): «...yirmiyedi...» demiştir.

El-Hâfız: Bu iki sayıdan hangisinin kuvvetli olduğu hususunda ihtilâf edilmiştir. «...yirmibeş...'in râvileri çok olduğu için bu rivâyet tercih edilir diyenler... olduğu gibi, «...yirmiyedi...» rivâyetinde âdil ve hâfız râvinin ilâvesi bulunduğu için bu rivâyet tercih edilmelidir, diyenler de olmuştur, demiştir.

Nevevî: 'İki rivâyetin arasını üç yönden bulmak mümkündür:

1 — İki rivâyet arasında bir çelişki yoktur. Az olan derecelerin zikredilmesi, çok dereceye mâni değildir. Usul âlimlerinin cumhuruna göre sayıların mefhum-i muhâlifi bâtıldır.

2 — Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), önce az olan dereceleri haber vermiştir. Bilâhere Allah Teâlâ fazilet derecesinin daha fazla olduğunu bildirince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu defa fazla olanı haber vermiştir.

3 — Derece sayısı, namaz kılanların hallerinin degişikligiyle ve namazın değişikliğiyle değişir. Namaz kılanların bâzılarına yirmibeş derece, diğer bir kısmına yirmiyedi derece verilir. Bu farklılık, namazın âdâbına riâyet etmek, huşû ve huzur şartlarına riâyet etmek, cemâatın çokluğu, cemâata katılanların üstünlüğü, namaz kılınan yerin daha kutsal oluşu gibi nedenlerden bu farklı dereceler meydana gelir.

Rivâyetler arasını bulmak için güvenilir cevablar bunlardır. Başka cevablar da verilmişse de bunları nakletmeye gerek yoktur.

Bizim arkadaşlarımız ve cumhur, bu hadisleri delil göstererek: Namazın sıhhatı için cemâat şart değildir, demişlerdir. Dâvûd-i Zahirî muhâlefet ederek: Şarttır, demiştir. Yine bu hadisler, cemâatın farz-ı ayn olmadığına delildir. Âlimlerden bir cemâat, buna muhâlif kalarak: Namazı cemâatla kılmak farz-ı ayn'dır, demişlerdir. Muhtâr hüküm, cemâatın farz-ı kifâye oluşudur. Sünnettir, diyenler de vardır. Ben, anılan görüşlerin delillerini açık olarak el-Mühezzeb şerhinde bildirmişimdir,' demiştir.

El-Hâfız, cemâatla kılınan namazın derecelerinin fazlalığına vesîle olan şu sebepleri ez-Zeyn bin el-Münîr'den nakletmiştir:

'1 — Cemâatla namaz kılmak maksadıyla müezzinin dâvetine icâbet etmek.

2 — Vaktin evvelinde namaza gitmek.

3 — Mescide vakarla yürümek.
4 — Mescide duâ ederek girmek.
5 — Mescide girildiği zaman tahiyye namazını kılmak. Bunların hepsi cemâatla namaz kılmak niyetiyle oluşur.

6 — Cemâatı beklemek.
7 — Cemâatı beklerken meleklerin ona salât okumaları, istiğfar etmeleri ve iyi şahâdet etmeleri.
8 — İkamete icabet etmek ve ikamet getirilirken kaçan şeytanın şerrinden korunmak.

9 — İmamın taharrüm tekbirini bekleyerek ayakta durmak, imamla beraber namaza girmek ve taharrüm tekbirinin fazîletine kavuşmak.

10 — Safları düzgün tutmak, aradaki boşlukları doldurmak.
11 — İmam **'Semiallahü limen hamideh'** derken ona cevab vermek.
12 — Genellikle yanılmaktan emin olmak ve imam yanıldığı zaman tesbih veyâ fetihle onu uyarmak.

13 — Huşû ve ekseriyetle meşgul edici şeylerden selâmette bulunmak.

14 — Cemâatın çevresinde meleklerin halka kurması.
15 — Kıraatı pekiştirmek, rükünleri ve sünnetleri öğrenip onlara riâyet etmek.

16 — İslâm şiârını açığa vurmak.
17 — İbâdet üzerinde toplanarak yardımlaşmakla şeytanı çileden çıkarmak.
18 — İbâdete karşı gevşekliği olanın canlanması.
19 — Münâfıklık vasfından ve sûizandan selâmette bulunmak.
20 — İmamın selâmını almak.

21 — Cemâatın duâ ve zikir üzerinde toplanmalarından yararlanmak.

22 — Cemâattaki kâmil zâtların bereketinin, noksanlığı olanlara ulaşması.

23 — Komşular arasında kaynaşma düzeninin kurulması.
24 — Namaz vakitlerinde semt sâkinlerinin buluşmaları.

25 — Müslümanlar arasında bulunması gerekli olan birlik ve berâberliğin örnek bir misâlini vermek ve pekiştirmek.

İşte cemâatla namaz kılmakta görülen yirmibeş haslet...

İki özellik daha vardır ki, bunlar cehrî namazlara mahsustur. Bunlardan birisi, imam okuduğu zaman susup dinlemek, diğeri de imam: 'Âmin' dediği zaman cemâatın: 'Âmin' diyerek meleklerin 'Âmin' demesiyle beraberlik sağlamak. Böylece yirmiyedi derecelik üstünlüğün cehrî namazlara mahsus oluşu ihtimâli kuvvet kazanır.'

T ı y b i, **Turbeştî**'den naklen beyan ettiğine göre cemâatın şu kadar derece üstünlüğünün hikmeti, re'y ile idrak edilemez. Bunun mercii, akıl sahiplerinin ilimlerinin idrâkinden âciz oldukları nübüvvet ilmidir.

٧٩٠ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ . ثنا أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ . ثنا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَصِيرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي جَمَاعَةٍ تَزِيدُ عَلَى صَلَاةِ الرَّجُلِ وَحْدَهُ أَرْبَعًا وَعِشْرِينَ أَوْ خَمْسًا وَعِشْرِينَ دَرَجَةً » .

TERCEMESİ

790) "... Übeyy bin Ka'b *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Adamın cemâatla kıldığı namaz, adamın tek başına kıldığı namazdan yirmidört veyâ yirmibeş derece üstündür.»"

Bu hadisi A h m e d, E b û D â v û d, N e s â î, İ b n - i H u z e y m e ve İ b n - i H i b b â n da rivâyet etmişlerdir. Y a h y â b i n M u i n ve Z ü h r î hadîsin sahih olduğunu belirtmişlerdir.

(١٧) باب التغليظ فى التخلف عن الجماعة

17 — CEMÂATTAN (ÖZÜRSÜZ) GERİ KALMAK HAKKINDAKİ TEŞDÎD BÂBI

٧٩١ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ آمُرَ بِالصَّلَاةِ فَتُقَامَ ، ثُمَّ آمُرَ رَجُلًا فَيُصَلِّيَ بِالنَّاسِ ، ثُمَّ أَنْطَلِقَ بِرِجَالٍ مَعَهُمْ حُزَمٌ مِنْ حَطَبٍ إِلَى قَوْمٍ لَا يَشْهَدُونَ الصَّلَاةَ ، فَأُحَرِّقَ عَلَيْهِمْ بُيُوتَهُمْ بِالنَّارِ » .

T E R C E M E S İ

791) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den :
Şöyle demiştir : Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* buyurdu ki :

«Vallahi içimden öyle arzu ettim ki namaza durulmasını emredeyim de ikamet getirilsin. Sonra bir adama emredeyim halka namaz kıldırsın. Bu emirden sonra beraberlerinde odundan demetler bulunan bir kaç adamı cemâata (özürsüz) gelmeyen güruha götürüp de üzerlerine evlerini ateşle cayır cayır yakayım.»"

İ Z A H I

Bu hadîsi B u h â r î, M ü s l i m, E b û D â v û d, N e s â î ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı, hadîsin mânâsı ile ilgili olarak şöyle der :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı müslümanları farz namaz cemâatlarının bâzısında bulmayınca bu hadîsi buyurmuştur. Nitekim M ü s l i m ' in bir rivâyetinde hadîs şöyle başlar : 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı namazlarda bir kısım insanları bulmayınca : «Vallahi içimden...» buyurmuştur.' B e y h a k i ' nin rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **«Münâfıklara en çok ağır gelen namaz yatsı ve sabah namazlarıdır. Eğer bu iki namazdaki sevâbı bilselerdi, emekliyerek de olsa bunlara gelirlerdi. Vallahi içimden...** buyurmuştur.

Cemâata özürsüz devam etmeyenlere, tam namaz kıldırılacağı esnada onların evine gidilmesi isteğinin sebebi, onların suçüstü yakalanmalarıdır. Özürsüz olarak cemâata gitmeyişleri tesbit edildikten sonra cezaya müstehak oldukları müşahede edilmiş olur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in : **«Sonra bir adama emredeyim...»** buyruğu, imamın; önemli bir işi çıktığı zaman, cemâata namaz kıldıracak birisini yerine vekil bırakabileceğine delâlet eder.

Hadîsteki namaz genel olup bütün farz namazları içine alır. Zâhir de budur.

Hadîsteki namaz ile yalnız yatsı namazının kasdedilmiş olması muhtemeldir. Çünkü A h m e d ' in E b û H ü r e y r e (Radıyallahü anh)'den rivâyet ettiği bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Eğer evlerdeki kadınlar ve çocuklar olmamış olsaydı, yatsı namazına başlardım. Ve evlerdekileri ateşle yaktırırdım.» buyurmuştur. İbn-i Huzeyme, Ahmed ve Hâkim'in İbn-i Ümmi Mektum (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadîs de yatsı namazına gelmeyenlerin başlarına evlerini yaktırma arzusunun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından izhar edildiğine delâlet eder.

Hadîsteki namazdan maksad akşam ve yatsı namazları olabilir. Çünkü Müslim, Nesâî, İbn-i Mâceh, Ebû Dâvûd ve Ahmed'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Münâfıklara en ağır gelen namazlar, yatsı ve sabah namazlarıdır...» buyurmuştur.

Hadîsteki namazla Cum'a namazının kasdedilmiş olması ihtimâli de vardır. Çünkü Müslim'in İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet ettiği bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) özürsüz Cum'a namazından geri kalan bir kavim için şöyle buyurmuştur:

«Vallahi içimden geçti ki bir adama emredeyim (Cum'a) namazını kıldırsın. Sonra Cum'a namazından özürsüz geri kalan adamların başlarına evlerini yakayım.»

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Taleb olmadan yemin etmek meşrûdur.

2 — Şer'î cezâ verilmeden önce suçlunun tehdidi câizdir. Bunun hikmeti ise, kötülük ehven bir cezâ ile önlenebildiği takdirde bununla yetinilmesidir.

3 — Meşrû işlerde başkasından yardım dilemek câizdir.

4 — Hadîsin zâhirine göre mal ile cezâlandırmak câizdir. Mâlikîler'den bir cemâatın görüşü budur. Fakat cumhur: Mal ile cezâlandırma, İslâmiyet'in ilk günlerinde vardı. Sonra neshedildi, demiştir.

5 — Borçlu veyâ suçlu olup hakkın yerine getirilmesine karşı çıkan kişinin, evinde saklandığı zaman, evinden isteği dışında dışarı çıkarılması câizdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem),

cemâata gitmeyen kimselerin, evlerini yakmakla dışarı çıkarılmalarını arzulamıştır.

6 — Namazın cemâatla kılınmasının ne kadar önemli olduğu belirtilmiştir.

٧٩٢ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ زَائِدَةَ ، عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ أَبِي رَزِينٍ ، عَنِ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ ؛ قَالَ : قُلْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ : إِنِّي كَبِيرٌ ، ضَرِيرٌ ، شَاسِعُ الدَّارِ . وَلَيْسَ لِي قَائِدٌ يُلَاوِمُنِي . فَهَلْ تَجِدُ مِنْ رُخْصَةٍ ؟ قَالَ « هَلْ تَسْمَعُ النِّدَاءَ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ « مَا أَجِدُ لَكَ رُخْصَةً » .

TERCEMESİ

792) "... (Abdullah) bin Ümmi Mektum *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedim ki : Ben yaşlı, âmâ, evi (mescidden) uzak bir kimseyim. Bana yardım edip mescide götürecek yedekçim de yoktur. (Cemâata gelmemem için) Bir ruhsat bulur musun? Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Sen ezan (sesini) işitiyor musun?» diye sordu. Ben : Evet, dedim. O :

«Ben senin için bir ruhsat bulamam.» buyurdu."

İZAHI

Bu hadîsi E b û D â v û d, A h m e d, e l-H â k i m ve İ b n-i H u z e y m e de rivâyet etmişlerdir.

Müellifin sünen nüshalarında ve E b û D â v û d'un sünenînin ekserisinde; لا يُلاوِمُنِي diye geçen cümlenin; لا يُلائِمُنِي olması gerekir. E b û D â v û d'un bâzı nüshalarında; لا يُلائِمُنِي cümlesinin bulunduğu, Menhel yazarı tarafından bildirilmiştir.

H a t t â b î : Doğru olanı; لا يُلائِمُنِي 'dir. Mânâsı : «Bana yardım etmez, bana muvafakat etmez.» demektir. لا يُلاوِمُنِي ise : «Beni

kınamaz, ben de onu kınamam.» mânâsını ifâde eder ki, konuyla bir münâsebeti yoktur, demiştir.

İbn-i Ümmi Mektum (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den mescidde cemâatla namaz kılmaktan geri kalıp namazını evde kılmak için ruhsat istemiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de: **«Ben senin için bir ruhsat bulamam.»** buyurarak, ezan sesini işittiği için namazını câmide cemâatla kılmasını istemiştir.

El-Menhel yazarı şöyle der:

«Hadîs, cemâatla namaz kılmak farz-ı ayn'dır diyenler için delîldir. Çünkü râvi ma'zeretini anlattığı halde ezan sesini işittiği için, cemâate gitmemesine ruhsat verilmemiştir.

Namazı cemâatla kılmak sünnettir, diyenler: Hadîsin mânâsı şudur, diye yorumda bulunmuşlardır.

'Cemâata katılmadan cemâatın fazîletini elde etmen için ben ruhsat bulamıyorum.' Hadîsin mânâsı, râvinin mescide gitmesinin vâcibliği değildir.'

Buhârî, Müslim ve (754 no'da) müellifimizin rivâyet ettikleri bir hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gözünden şikâyetçi olan ashabtan İtbân bin Mâlik'in kendi evinde vakit namazlarını kılmasına izin vermiştir.' Bu olay İbn-i Ümmî Mektûm (Radıyallâhü anh)'un mezkûr hadîsinin ikinci şekilde yorumlanmasını te'yid eder.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), İtbân (Radıyallâhü anh)'a ruhsat verdiği halde İbn-i Ümmî Mektûm (Radıyallâhü anh)'a ruhsat vermemesinin sebebi şu olabilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onun meşakkat çekmeden mescide gelebileceğini bildiği için ruhsat vermemiştir. Aslında körlük meşrû mâzerettir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Dînî problemi olan kişi, âlime müracaat etmelidir.

2 — Körlük, cemâattan geri kalmak için bâzen yeterli özür sayılmayabilir.

3 — Cemâatla namaz kılmak çok önemlidir.»

٧٩٣ – حدّثنا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ بَيَانٍ الْوَاسِطِيُّ . أَنْبَأَنَا هُشَيْمٌ ، عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ سَمِعَ النِّدَاءَ فَلَمْ يَأْتِهِ ، فَلَا صَلَاةَ لَهُ ، إِلَّا مِنْ عُذْرٍ » .

TERCEMESİ

793) "... (Abdullah) İbn-i Abbas *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle demiştir : **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki :**

«Ezan sesini işitip de oraya (özürsüz) **gitmeyenin namazı** (makbul) **olmaz.»**'

İZAHI

Bu hadîsi İbn-i Hibbân ve el-Hâkim de rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve Dârekutnî'nin İbn-i Abbâs'dan merfu olarak rivâyetleri şöyledir :

'**«Her kim ki namaza çağıranı işitir de her hangi bir özür gitmesine mâni olmazsa** (cemâata gitmeden) **kıldığı namaz, kendisinden kabul olmaz.» Sahâbîler : Özür nedir? dediler. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **«Korku veyâ hastalıktır.»** buyurdu.'

Hadîsin mânâsı şudur : Farz namaz için okunan ezan sesini duyan kimsenin, meşrû bir mâzereti bulunmadığı halde mescide gitmeyerek kıldığı namaz, kabul olunmaz.

Ezan sesini işitmek ve işitilen ezanın okunduğu mescide gitmek, ekseri haller dikkate alınarak buyurulmuştur. Çünkü insan genellikle ezan sesini duyduğu cemâata gider. Yoksa sanıldığı gibi cemâata gitmek yükümlülüğü, ezan sesini işitmeye bağlı değildir. İşitmese bile cemâata gitmesi matlubtur. Ezan sesini işitmemek, cemâata git-

---

İbn-i Ümmî Mektûm (R.A.)'un Hâl Tercemesi

İbn-i Ümmü Mektum'un adı Abdullah'tır. Amr bin Kays olduğu da söylenir. Annesinin adı Âtike bint-i Abdillah'tır. İlk zamanlarda müslümanlığı kabul edenlerden olup, ilk muhacirlerdendir. Peygamber (S.A.V.)'den önce Medîne'ye hicret etmiştir. Peygamber (S.A.V.), on üç defa savaşlara giderken, halka namaz kıldırmak için O'nu Medîne'de vekil bırakmıştır. Kâdisiye fethinde bulunan İbn-i Ümmü Mektûm, fetih günü elinde sancak bulunduğu halde şehid edilmiştir. 'Abese' sûresi, O'nun hakkında nâzil olmuştur. Peygamberimize (S.A.V.), âma olarak müezzinlik yapmıştır. (El-Menhel, C. 4, Sah. 217)

memek için meşru' sayılan özürlerden değildir. Kezâ kişi ezan sesini işittiği mescide gitmez de başka bir mescide giderse, kendisinden istenileni yapmış olur.

S i n d î: 'Ezan sesini işiten kişi, daha önce namaz kılmışsa tekrar mescide gitmesi gerekli değildir.

«...**Onun namazı (makbul) olmaz.**» cümlesinden maksad şudur: Ezan sesini işiten kişi, çağırılan namazı kılmamış ve mescide gitmesine engel hiç bir özrü yok iken mescide gitmez de başka yerde namaz kılarsa, namazı sahih değildir. Hadîsin zâhiri bu mânâya delâlet eder. Fakat bu mânâ, fıkıh ehlinin görüşlerine muhâlif düşer. Bunun için hadîsten maksad, böyle kılınan namazın noksan oluşudur.' demiştir.

E b û D â v û d ' un rivâyetinde hastalık ve korku özür sayılmıştır. Mal, can ve ırza âit korku çeşitleri buna girer. El-Menhel yazarı: Şiddetli yağmur ve soğuk ile fazla acıkma ve küçük veyâ büyük abdestin sıkışıklığı da özürlerden sayılır, demiş ve buna âit delîlleri nakletmiştir. Delîlleri buraya aktarmaya gerek görmüyorum.

Namazı cemâatla kılmak farz-ı ayn'dır, diyenler bu hadîsi de delîl göstermişlerdir. Lâkin hadîsten maksad, kişinin kıldığı namazın, tam olarak kabul olunmadığını belirtmektir.

E l - A y n î: Bu hadîs tehdid içindir.«... **Namazı kabul olunmaz.**» ifâdesi namazın fazîlet ve kemâlinin olmayışını bildirmek içindir. Bu hadîs; لَا صَلَاةَ لِجَارِ الْمَسْجِدِ إِلَّا فِى الْمَسْجِدِ = «**Mescidin komşusu için ancak mescidde namaz kılmak vardır.**» hadîsine benzer, demiştir.

N e v e v i de: **Namazın kabul olunmamasının mânâsı, namaz sâhibi için sevabın olmayışıdır. Ama kılınan namaz, farzın ifâsı için kâfidir. Gasbedilen evde kılınan namaz sahihtir.** Bununla beraber sahibine bir sevab kazandırmaz. Bu da onun gibidir, demiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Namazın cemâatla kılınmasının önemi belirtilmiştir.

2 — Cemâattan, özürsüz olarak geri kalan kişi, bol sevabdan mahrum kalmış olur.

3 — Özür nedeniyle cemâattan geri kalmak meşrûdur.

٧٩٤ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ هِشَامٍ الدَّسْتَوَائِيِّ ، عَنْ يَحْيَي ابْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ مِينَاءَ . أَخْبَرَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ ، وَابْنُ عُمَرَ ؛ أَنَّهُمَا سَمِعَا النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ ، عَلَى أَعْوَادِهِ « لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمُ الْجَمَاعَاتِ . أَوْ لَيَخْتِمَنَّ اللهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ ، ثُمَّ لَيَكُونُنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ » .

TERCEMESİ

794) "... İbn-i Abbas ve İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre kendileri Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'i minber ağaçları üzerinde şöyle buyururken işitmişlerdir :

«Vallahi bâzı kavimler cemâatları terketmekten vaz geçecekler ya da Allah onların kalblerini mühürleyecektir. Sonra da muhakkak gâfillerden olacaklardır.»"

İZAHI

Nesâî, bu hadîsi **'Cum'a'** bahsinde rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyette mezkûr tehdid Cum'a namazını terkedenler hakkında buyurulmuştur.

Câmiü's-Sağir yazarının beyânına göre Ahmed, Müslim, Nesâî ve İbn-i Mâceh bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Nesâî'nin rivâyetinde; عَلَى أَعْوَادِ مِنْبَرِهِ = **«... Minberinin ağaçları üzerinde...»** buyurulmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in minberi üç basamaklıydı. Üçüncü basamak üzerinde otururdu. Mübârek sırtını üç ağaca dayardı. Minberin iki tarafında da birer ağaç bulunurdu. Minberin yüksekliği, genişliği, uzunluğu v.s. özellikleri hakkında geniş malûmat inşâallah **'Cum'a namazı'** bahsinde verilecektir.

Sindî şöyle der : Kurtubî : Kalbi mühürlemek, Allah'ın, söz konusu kavimlerin kalblerinde yaratacağı cehâlet, kasvet ve cefâdır, demiştir. El-Kâdı da **Mesâbih** şerhinde : Hadîste buyurulan iki şeyden birisi mutlaka gerçekleşecektir. Ya cemâatları terketmekten vaz geçip cemâata devam edeceklerdir. Ya da Allah, on-

ların kalblerini mühürleyecektir. Çünkü cemâatları bırakmayı alışkanlık hâline getirmek, kalbi karartır ve insanı ibâdetten soğutur, demiştir.

٧٩٥ — حدّثنا عُثْمَانُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْهُذَلِيُّ الدِّمَشْقِيُّ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ ، عَنِ الزِّبْرِقَانِ بْنِ عَمْرٍو الضَّمْرِيِّ ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَيَنْتَهِيَنَّ رِجَالٌ عَنْ تَرْكِ الْجَمَاعَةِ ، أَوْ لَأُحَرِّقَنَّ بُيُوتَهُمْ » .

في الزوائد: في إسناده الوليد بن مسلم الدمشقي مدلّس. وعثمان لا يعرف حاله. والمعنى ثابت في الصحيحين وغيرهما.

TERCEMESİ

795) "... Üsâme bin Zeyd (15) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Vallahi bâzı adamlar cemâatı terketmekten vaz geçecekler. Yâhut şüphesiz Ben, onların evlerini yakacağım.»"

Not: Zevâid'de: Bu hadîsin isnadında tedlisçi olan el-Velid bin Müslim ed-Dımışki bulunur. Râvi Osman'ın hâli bilinmiyor. Hadîs metninin mânâsı Buhârî, Müslim ve başka kitablarda mevcuttur, deniliyor.

ÂLİMLERİN, NAMAZLARI CEMÂATLA KILMAK HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

1 — Vakit namazlarını cemâatla kılmak farz-ı ayn'dır. Atâ', Evzâî, İshak, Hanbeli'ler, Ebû Sevr, İbn-i Huzeyme, İbnü'l-Münzir, İbn-i Hibbân ve Zâhiriye mezhebi mensupları bu görüştedirler. Onların delilleri 791 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsi ve benzerî hadîslerdir. Namazın sıhhatı için cemâat şart mıdır? değil midir? diye bu gruptaki âlimler arasında da ihtilâf vardır:

(15) Üsame bin Zeyd bin Hârise el-Kelbî, Peygamber (S.A.V.)'in sevgisine mazhar olmuştur. 128 hadîsi vardır. Buhârî ve Müslim onbeş hadîsini müttefikan, ikişer hadîsini münferiden rivâyet etmişlerdir. Râvileri İbn-i Abbas İbrahim bin Sa'd bin Ebî Vakkas, Urve, Ebû Vâil ve çok zâtlardır. Ebû Bekir (R.A.) ve Ömer (R.A.)'in katıldıkları bir askerî kuvvetin başına Peygamber (S.A.V.) tarafından kumandan olarak atanmıştır. Mute savaşında bulunmuştur. Âişe (R.A.): Kim Allah ve Resûlünü seviyorduysa Üsâme (R.A.)'yi sevsin, demiştir. Hicretin 54. yılı 75 yaşındayken Vâ'di'l-Kura'da, bir rivâyete göre Medîne'de vefat etmiştir. (Hulâsa: 26)

Z â h i r i y e mezhebi İ m a m - ı D â v û d ve kendisine tâbi olanlar cemâatla kılmayı, namazın sıhhatının şartlarından saymışlardır.

İ b n - i H a z m : Ezan sesini işitebilen erkeklerin, namazlarını mescidde cemâatla kılmaları farzdır. Özürsüz olarak ve bile bile bunu terkedenin namazı sahîh değildir. Ezan sesini işitmeyecek durumdaysa, en az bir kişiyle cemâat kurup namaz kılması farzdır. Böyle yapmasa, kendi başına kılacağı namaz sahih değildir. Şâyet cemâat olacak hiç kimseyi bulamazsa münferiden namaz kılabilir. Şer'î mâzereti olanın kendi başına namaz kılması sahihtir, demiştir.

Bu gruptaki diğer âlimlere göre cemâat farz-ı ayn olmakla beraber kendi başına kılınan namaz sahihtir.

2 — Cemâat farz-ı kifâyedir. Bâzı Ş â f i î âlimleriyle M â l i k î l e r , bu görüşü benimsemişlerdir. H a n e f î âlimlerinden T a h a v î ve K e r h î de bunu seçmişlerdir.

Bunlar da birinci grubun delîllerine dayanmışlardır. Ancak bu hükmü farz-ı ayn'dan farz-ı kifâye'ye çevirici karîneler bulunduğu için : Farz-ı ayn'dır, dememişlerdir. Gösterdikleri karine :

«**Cemâatla kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmibeş derece efdaldır.**» meâlindeki hadistir. Çünkü bu hadîs, tek başına kılınan namazın sıhhatını ifâde eder. Şu halde delillerden çıkarılan vücub, kifâye içindir.

3 — Cemâat sünnet-i müekkededir. H a n e f i , Ş â f i î ve M â l i k î mezheblerinin meşhur görüşleri budur. Bunların delîlleri, cemâatla kılınan namazın, tekbaşına kılınan namazdan yirmibeş derece üstün olduğunu ifâde eden İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın (789 nolu) hadisi, E b û S a i d - i H u d r î (Radıyallâhü anh)'nin 788 nolu hadisi ve E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'nin (786 ve 787 nolu) hadîsleridir. Bu âlimler : Cemâat namazının münferid namazından efdal oluşu, münferid namazında da fazîletinin bulunduğuna delîldir, demişlerdir.

Cemâata gelmeyenlerin evlerinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından yakılması arzusuna âit 791 nolu hadîse gelince; buna müteaddit cevaplar verilmiştir.

El-Menhel yazarı cevapların bir kısmını şöyle sıralamıştır :

1 — Evlerin yakılmasıyla ilgili hadis, özürsüz olarak cemâattan geri kalan ve tek başlarına namaz kılan münâfıklar hakkındadır. Nitekim İ b n - i M e s ' u d (777 nolu) hadîste :

«Ben bilirim ki besbelli münâfıklardan başka hiç birimiz cemâattan geri kalmazdı,» demiştir.

2 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Cemâattan geri kalanların evlerini yakmak arzusu içinden gelir.» buyurmuş ama bunu gerçekleştirmemiştir. Eğer gerçekleşmesi vâcib olsaydı terketmezdi.

3 — Kâdı Iyaz: Namazı cemâatla kılmak ilk zamanlarda farz-ı ayn kılınmış. Tâ ki münâfıkların cemâattan geri durmaları önlensin. Sonra bu vücub neshedilmiştir, demiştir.

El-Fetih yazarı: Cemâat fazîleti hakkında vârid olan hadîsler, neshe delâlet eder. Çünkü efdaliyet tek başına kılınan namazda fazîletin aslının bulunmasını gerektirir. Fazîletin aslının oluşu, tek başına kılınan namazın cevâzına delâlet eder, demiştir.

Cemâatın sünnet olduğuna hükmeden cumhur'un görüşü, açık olan görüştür. Çünkü bu takdirde bütün delillerin arası bulunur. Hiç birisi ihmal edilmemiş olur.

(١٨) باب صلاة العشاء والفجر في جماعة

18 — YATSI VE SABAH NAMAZINI CEMÂATLA KILMAK BÂBI

٧٩٦ — حدثنا عبد الرحمن بن إبراهيم الدمشقي. ثنا الوليد بن مسلم. ثنا الأوزاعي. ثنا يحيى بن أبي كثير. حدثني محمد بن إبراهيم التيمي. حدثني عيسى بن طلحة. حدثتني عائشة؛ قالت: قال رسول الله ﷺ «لو يعلم الناس ما في صلاة العشاء وصلاة الفجر، لأتوهما ولو حبوا».

TERCEMESİ

796 "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan :

Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

«Eğer halk yatsı ve sabah namazları cemâatlarındaki fazîleti bilselerdi onlar (için mescid)e emekliye emekliye de olsa gelirlerdi.»"

٧٩٧ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . أنبأنا أبو معاوية ، عن الأعمش ، عن أبي صالح ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إن أثقل الصلاة على المنافقين صلاة العشاء وصلاة الفجر . ولو يعلمون ما فيهما لأتوهما ولو حبوا » .

TERCEMESİ

797) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den :

Şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) buyurdu ki:**

«Şüphesiz münâfıklara en çok ağır gelen namaz, yatsı ve sabah namazlarıdır. Eğer bunlardaki sevabı bilmiş olsaydılar bu iki namaz (için mescid)e **emekliye emekliye de olsa gelirlerdi.»**"

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini Buhârî az lafız farkıyla ve 791 nolu hadîs metni ile birlikte, Müslim'de buradaki metni aynen ve 791 nolu metni az lafız farkıyla ve bir metin hâlinde rivâyet etmişlerdir.

Ebû Dâvûd da benzer bir metni Ubeyy bin Ka'b'-dan rivâyet etmiştir.

El-Menhel yazarı: 'Yatsı ve sabah namazlarının faziletinin daha üstün olmasının sebebi, ikisinin de uyku vaktine rastlamasıdır. Uykusunun tatlı olduğu zamanda 'Allah Teâlâ için ancak takva sahibi mü'min yatağından kalkar. Münâfık adam lezzetli uykusunu bırakıp namaza durmaz. İşte bu sebeple yatsı ve sabah namazının fazîleti daha çoktur.

İkinci hikmet, bu iki namazın gece karanlığında oluşudur. Gösteriş için namaz kılan münâfıkların gayesi, bu iki namazda kolayca gerçekleşemez. Çünkü gece karanlığında pek az kişi onları görebilir. Münâfıkların dinî bir amacı bulunmuyor ki onları cemâata gitmeye zorlasın. Bu nedenle anılan iki namaza gitmekte münâfıkların ne dinî ne de dünyevî gayeleri bulunur' demiştir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinde geçen «... **münâfıklar...**» kelimesi ile zâhiren müslüman ve kalben kâfir

olan hakiki münâfıklar mı kasdedilmiştir? yoksa kalben de mü'min olup günah münâfıklığına düşenler mi kasdedilmiştir?

Kastalânî ve Aynî: Buradaki münâfık tâbiriyle küfür münâfıkları değil, günah münâfıkları kasdedilmiştir. Tehdîd ve teşdîd için mü'minlere münâfık denmiştir. Çünkü bu mü'minler, mescide gelmezler. Hiç bir özürleri olmadığı halde namazlarını evlerinde kılarlardı. Nitekim Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin Ebû Dâvûd'un süneninde rivâyet olunan hadisinde:

ثُمَّ اٰتِى قَوْمًا يُصَلُّونَ فِى بُيُوتِهِمْ لَيْسَتْ بِهِمْ عِلَّةٌ... = «... **Sonra hiç bir illeti olmadığı halde namazlarını evlerinde kılan kavme gideyim...»** buyurulmuştur. O halde bunlar, mü'min kimselerdir. Tehdîd için onlara münâfık ismi verilmiştir, demişlerdir.

«...Münafıklar...» tâbiriyle hakiki münâfıkların kasdedilmiş olması da muhtemeldir. Abdullah İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un 779 nolu hadîsi bu ihtimali te'yid eder. Çünkü İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh), o hadîste:

'Vallahi münâfıklığı besbelli olan münâfıklar hâriç hiç birimizin cemâattan geri kalmadığını bildim' demiştir.

Buna göre mü'minlerden özürsüz olarak cemâattan geri kalan olmamıştır.

Kanaatımca üçüncü bir ihtimal olarak **«... Münâfıklar...»** tâbiriyle daha geniş kapsamlı bir anlam kasdedilmiş olabilir. Yâni hem küfür münâfıkları hem günah münâfıkları kasdedilmiş olabilir. Kalben inanmayanlar mescide gitmekten geri kaldıkları gibi kalben inanıp cemâata özürsüz gitmeyenler de olmuş olabilir. Bu takdirde Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsi ile İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un hadîsinin araları bulunmuş olur. İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) hakiki münâfıklardan başkalarının cemâattan geri kaldıklarından haberi olmamış olabilir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) bundan haberdar olmuş olabilir.

İki gruba da, bilhassa yatsı ve sabah vakitlerinde mescide giderek bu namazları cemâatla kılmak çok ağır gelmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Eğer münâfıklar anılan iki namazı mescidde cemâatla kılmanın fazîletini şuurlu olarak bilselerdi emekliye emekliye bile olsaydı mescide giderek cemâatla kılarlardı.» buyurmak istenmiştir.

٧٩٨ – حدثنا عثمان بن أبى شيبة . ثنا إسماعيل بن عياش ، عن عمارة بن غزية ، عن أنس بن مالك ، عن عمر بن الخطاب ، عن النبى ﷺ ؛ أنه كان يقول « من صلى فى مسجد ، جماعة ، أربعين ليلة ، لا تفوته الركعة الأولى من صلاة العشاء ، كتب الله له بها عتقا من النار » .

فى الزوائد : فيه إرسال وضعف . قال الترمذى والداقطنى : لم يدرك عمارة أنسا ولم يلقه . وإسماعيل كان يدلس .

TERCEMESİ

798) "... Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyururdu, demiştir:

«Kim kırk gece mescidde cemâatla namaz kılar ve bu sürece yatsı namazının ilk rek'atini kaçırmazsa, Allah bununla o kimse için Cehennem ateşinden bir âzadlık yazar.»"

Not: Zevâid'de: Hadisin isnadında mürsellik ve zaaf vardır. Tirmizî ve Dârekutnî: Umâre, Enes (R.A.)'e yetişmemiş ve onunla buluşmamıştır. Diğer râvi İsmâil de tedlis ederdi, demişlerdir, denilir.

(١٩) باب لزوم المساجد وانتظار الصلاة

19 — MESCİDLERE DEVAMLI GİTMEK VE (ORADA CEMÂATLA) NAMAZ KILMAK İÇİN BEKLEMEK BÂBI

٧٩٩ – حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة . ثنا أبو معاوية ، عن الأعمش ، عن أبى صالح ، عن أبى هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إن أحدكم إذا دخل المسجد ، كان فى صلاة ، ما كانت الصلاة تحبسه . والملائكة يصلون على أحدكم ما دام فى مجلسه الذى صلى فيه . يقولون : اللهم اغفر له . اللهم ارحمه . اللهم تب عليه . ما لم يحدث فيه . ما لم يؤذ فيه » .

TERCEMESİ

799) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den:

Şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:**

«Şüphesiz biriniz mescide girdiği zaman, namaz onu alıkoyduğu müddetçe namazda (imiş gibi sevab kazanmış) **olur. Ve sizden birisi namaz kıldığı yerden ayrılmadığı, abdesti bozulmadığı ve kimseye eziyet etmediği müddetçe melekler: 'Allah'ım! Buna mağfiret eyle. Allah'ım! Buna rahmet eyle. Allah'ım! Bunun tevbesini kabul eyle' diyerek duâ ve istiğfar eylerler.»"**

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Beyhakî, uzun ve kısa metinler halinde rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, mescide giren adamın cemâatla kılınan namaz için mescidde beklediği sürece namazla meşgul olmuş gibi sevab kazandığına ve namaz kıldığı yerde oturduğu sürece meleklerin duâ ve istiğfarına mazhar olduğuna delâlet eder. **Tuhfetü'l-Ahvezî** yazarının beyânına göre duâ ve istiğfar eden melekler, hafaza melekleri veyâ gezici melekler yâhut umumî melekler olabilir. Meleklerin sürekli duâ ve istiğfar edişleri üç şarta bağlanmıştır: Birinci şart; Kişinin, namaz kıldığı yerden ayrılmamasıdır. Müellifin rivâyetinde olduğu gibi Buhârî ve Ebû Dâvûd'un rivâyetinde hadîsin zâhirine göre bu şart koşulmuştur. **El-Menhel** yazarı, bu hadîsi açıklarken: 'Namazdan sonra yerinden kalkmamak kaydı, ekseri haller itibariyledir. Yâni bu kayıt şart mahiyetinde değildir. Önemli olan, kişinin mescidden çıkmamasıdır. Namazdan sonra yerinden kalkıp yine mescid içinde başka bir yerde duran kişi için melekler duâ ve istiğfarlarını kesmeyip sürdürürler.' der.

Tirmizî'nin rivâyetinde bu kayıt;

= **«... Kişi mescidde kaldığı sürece...»** diye geçer. Bu ifade **El-Menhel'in** yorumunu te'yid eder.

Hulâsa, mescide namaz için giren kişi namaz kıldığı yerde beklesin veyâ mescidin başka bir yerine geçip orada beklesin mescidden çıkıncaya kadar melekler ona duâ ve istiğfar etmeye devam ederler.

Namaz kılınan yerde sabit durmak şart olmayınca iki şart kalmış olur:

Birisi, adamın abdestinin bozulmamasıdır. Tirmizî'nin rivâyetine göre Hadramût'lu bir adam Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ye:

«Abdestin bozulması nedir?» diye sormuş. E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) de: فُسَاءٌ أَوْضُرَاطٌ = **«Sessiz veyâ sesli yeldir.»** diye cevab vermiştir.

El-Menhel yazarının bildirdiğine göre İ b n ü ' l - M ü h e l l e b: Hadîsten anlaşılıyor ki mescidde abdestin bozulması hatadır. Sahibinin, meleklerin duâ ve istiğfarlarından mahrum kalmasına sebep olur, demiştir.

Diğer şart, söz veyâ fiil ile kimseye eziyet etmemektir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Cemâatla namaz kılmak için mescide giden kişi, namaz için beklediği sürece namazdaymış gibi sevab kazanır.

2 — Adam mescid içinde kimseye eziyet etmedikçe ve abdesti bozulmadıkça melekler, kendisine duâ ve istiğfar ederler.

3 — Mescidde eziyet etmek veyâ yellenmek meleklerin duâ ve istiğfarlarının kesilmesine sebep olur.

4 — Abdestsiz olarak mescidde durmak câizdir.

٨٠٠ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا شَبَابَةُ . ثنا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ ، عَنِ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ قَالَ « مَا تَوَطَّنَ رَجُلٌ مُسْلِمٌ الْمَسَاجِدَ لِلصَّلَاةِ وَالذِّكْرِ، إِلَّا تَبَشْبَشَ اللهُ لَهُ كَمَا يَتَبَشْبَشُ أَهْلُ الْغَائِبِ بِغَائِبِهِمْ، إِذَا قَدِمَ عَلَيْهِمْ » .

فى الزوائد : إسناده صحيح ، رجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

800) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Gurbetteki adam aile efradının yanına döndüğü zaman kendisinin dönüşüyle, onlar sevindikleri gibi; Allah, mescidleri namaz ve zikir için vatan edinen (buralara devamlı giden) **her müslüman adam**(ın bu hali) **için sevinir.»**"

Not: 'Zevâid'de isnadının sahih ve ricâlinin sıkalar olduğu bildirilmiştir.
Kütüb-i Sitte sahiplerinden yalnız müellifin rivâyet ettiği bu hadîsi el-Hâkim

de rivâyet etmiştir. Metinde geçen **'Tebeşbüş'**ün aslı iki dosttan birisinin gelişiyle diğerinin sevinmesi, yönelmesi, güleryüz göstermesidir. Câmi'üs-Sağîr'in şerhi es-Sirâcü'l-Münîr'de beyan edildiğine göre Zamahşerî : Burada **'Tebeşbüş'**ten maksad; kulun mescidlere gönül bağlayışından Allah'ın râzı olması ve bu güzel davranışının O'nun katında makbule geçmesidir, demiştir. Sindî de kelimenin lügat mânâsını naklettikten sonra : Burada kasdedilen mânâ Allah'ın o kulu zâtına yakınlaştırması, ikrâm ve in'amda bulunmasıdır, demiştir.

٨٠١ — حدّثنا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدِ الدَّارِمِيُّ . ثنا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ . ثنا حَمَّادٌ ، عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو ؛ قَالَ : صَلَّيْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ الْمَغْرِبَ . فَرَجَعَ مَنْ رَجَعَ . وَعَقَّبَ مَنْ عَقَّبَ . فَجَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مُسْرِعًا ، قَدْ حَفَزَهُ النَّفَسُ ، وَقَدْ حَسَرَ عَنْ رُكْبَتَيْهِ ، فَقَالَ « أَبْشِرُوا . هٰذَا رَبُّكُمْ قَدْ فَتَحَ بَابًا مِنْ أَبْوَابِ السَّمَاءِ ، يُبَاهِي بِكُمُ الْمَلَائِكَةَ . يَقُولُ : انْظُرُوا إِلَى عِبَادِي قَدْ قَضَوْا فَرِيضَةً ؛ وَهُمْ يَنْتَظِرُونَ أُخْرَى » .

في الزوائد : هذا إسناد صحيح . ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

801) "... Abdullah bin Amr *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan :

Şöyle demiştir : **Biz, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile beraber akşam namazını kıldıktan sonra** (evine) **dönen döndü ve bekliyen bekledi. Bir süre sonra Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **koşarak, hızlı nefes alarak ve diz kapakları açılmış bir halde geldi. Ve** (bize) **buyurdu ki :**

«Müjdeleniniz. İşte Rabbiniz gök kapılarından bir kapı açmış, meleklere karşı sizlerle övünerek (onlara) : **'Şu kullarıma bakınız. Bir farzı kılmışlar ve diğer farzı belkiyorlar,' buyuruyor.»"**

Not : Zevâid'de : Bu, sahih bir isnaddır. Ricâli sıkalardır, denmiştir.

Bu hadis de bundan önceki gibi Kütüb-i Sitte sahiblerinden yalnız müellif tarafından rivâyet edilmiştir.

Hadis, bir farz namazı cemâatla kıldıktan sonra mescidden çıkmayıp diğer farzı beklemenin üstün faziletini bildirmektedir. Hadiste geçen **'Akkaba'** fiili, **'Ta'kib'** masdarından alınmadır. Sindî'nin beyanına göre Suyûtî : Mescidlerde **'Ta'kib'** bir farz namazdan sonra mescid içinde diğeri için beklemektir, demiştir. Es-Sıhâh'ta ise : Namazda 'Ta'kib', namazı kıldıktan sonra duâ, dilek ve benzeri bir şey için oturmaktır, denilmiştir.

Hadisin sonundaki Allah'ın buyruğu, ta'kib kelimesi ile Suyûtî'nin târif ettiği mânânın kasdedildiğine delâlet eder.

٨٠٢ – حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . ثنا رِشْدِينُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ دَرَّاجٍ، عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَعْتَادُ الْمَسَاجِدَ ، فَاشْهَدُوا لَهُ بِالْإِيمَانِ . قَالَ اللهُ تَعَالَى : إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللهِ مَنْ آمَنَ بِاللهِ . الْآيَةَ » .

TERCEMESİ

802) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den:

Şöyle demiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki:**

«Siz, adamın mescidlere gidip gelmeyi itiyat hâline getirdiğini bildiğiniz (veyâ) gördüğünüz zaman, onun imanlı olduğuna şâhitlik ediniz. Allah Teâlâ; إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللهِ مَنْ آمَنَ بِاللهِ... **= «Şüphesiz Allah'ın mescidlerini** ancak Allah'a... **inananlar imâret ederler.'** (16) **buyurmuştur.»"**

İZAHI

Bu hadîsi Tirmizi de rivâyet ederek hasen olduğunu söylemiştir. Âyetteki 'İmâret' kelimesiyle kasdedilen mânâ husûsunda âlimler iki görüş rivâyet etmişlerdir: Bunlardan bir kısmı: İmâretten maksad, ma'lum olan mânâdır. Yâni mescidleri yapmak, binayı sağlamlaştırmak, onarmak, yıkıldığı zaman yeniden yapmaktır. Kâfir kişi bundan men edilir. Hattâ bir mescid yapılmasını vâsiyet etse bu vâsiyeti kabul edilmeyecektir, demişlerdir. İkinci kavle göre imâretten maksad mescide girmek ve orada oturmaktır.

İmâret, iki kavle göre de mü'minin şânıdır. Özellikle mescidleri ibâdetle ve kılınan cemâat namazlarıyla canlandırmak, en büyük mânevi imârettir. Mescidlere namaz için gidip gelmeyi itiyad hâline getirerek sık sık girip çıkan kimsenin bu hâli, mü'min olmasının alâmetidir. Bunun için de hadiste böyle adamın imanlı oluşuna şehâdet edilmesi emredilmiştir.

Şehâdetten maksad, böyle adamın mü'min olduğunu dille söylemek mi yoksa kalben itikad etmek midir?

(16) Tevbe : 18

S i n d i 'nin beyânına göre T ı y b î : '»...**Şehâdet ediniz...»** emrinin mânâsı : Adamın imanlı olduğuna kesinlikle hükmedin. Çünkü şehâdet, kalbteki kanâat ve inanca uygun olarak dille kesin söz söylemektir,' demiştir. S i n d î : T ı y b î 'nin yorumu, hadîsin sonunda, hadîsin hükmünü te'yid mâhiyetinde okunan âyette uygun olan yegâne yorumdur. Ancak şöyle bir sorun var : B u h â r î ve M ü s l i m 'in rivâyet ettikleri bir hadîse göre; Sa'd (Radıyallâhü anh) **bir adam hakkında : 'Şüphesiz bu adam mü'mindir.'** deyince **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«**Veyâ müslümandır.**» buyurmuştur. Bu hadis, kimsenin îmanlı olmasına kesinlikle hükmetmenin nehyine delâlet eder.

Bu soruna şöyle cevap verilebilir : S a ' d (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde bahsi geçen adam, mescidlere müdâvim değildi. Bu sebeple onun îmânına kesinlikle hükmedilmemesi arzulanmıştır. Mescide müdâvim kimsenin ise îmanlı olmasına E b û S a î d (Radıyallâhü anh)'in hadisi gereğince hükmedilmelidir.

Mezkûr problem şöyle de çözülebilir : E b û S a î d (Radıyallâhü anh)'ın hadisindeki îmandan maksad, İslâmiyettir, teslim olmaktır. Yâni mescidlere devam eden kimsenin müslüman olmasına hükmedilir. Ama içindeki inancın gerçek mâhiyetini ancak Allah bilir. Fakat bu çözüm şekline şöyle itiraz edilebilir : Kişinin müslümanlığına hükmetmek için mescidler, devam etmesine ihtiyaç yoktur. Çünkü mescidlere müdâvim olsun olmasın : 'Ben Müslümanım' diyen herkesin müslümanlığına hükmedilir.

En uygun yorum şekli, hadîsteki şehâdetten maksadın mescidlere müdâvim olan kişinin îmanlı olduğuna kanâat edip itikad etmek olduğuna dâir olan yorumdur.

İKİNCİ CİLD'İN SONU
ÜÇÜNCÜ CİLD NAMAZI LÂYIKI VEÇHİLE EDÂ ETMEK KİTABI İLE BAŞLAYACAKTIR.

KİTABIN SAHİFELERİNE GÖRE MEVZULARIN MÜCMEL FİHRİSTİ

Bab No.	Hadîs No.	Hadîsin Râvisi	Sahife No.

Bab No.	Hadîs No.	Hadîsin Râvisi	Sahife No.

Bab No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	619—	No.lu Sevbân (R.A.) hadîsi	305
		İZAHI	305
115		**Kanı devamlı gelen müstahaze kadın hakkında mezheblere göre aybaşı âdeti süresi**	306
		Müstahâzanın mezheblere göre aybaşı âdeti süresi	306
	620—	No.lu Urve b. Zübeyr (R.A.) hadîsi	308
	621—	No.lu Âişe (R.A.) hadîsi	309
		İZAHI	311
		Hayızın kesilmesinin alâmeti	312
		Hadisin fıkıh yönü	313
	622—	No.lu Ümmü Habîbe bint-i Cahş (R.A.) hadisi	314
		İZAHI	314
		Müstahaza her farz için abdest alır mı?	316
	623—	No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadisi	317
		İZAHI	318
	624—	No.lu Âişe (R.A.) hadîsi	319
		İZAHI	320
	625—	No.lu Adiy b. Sâbit (R.A.) hadîsi	321
		İZAHI	321
116		**Müstahazanın kanı karışık olup, hayız günlerini bilmediği zamandaki durumu hakkında gelen hadîsler bâbı**	322
	626—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	322
		İZAHI	323
117		**Kız, müstahaza olarak kan görmeye başladığı zaman**	327
	627—	No.lu Hamne bint-i Cahş (R.A.) hadîsi	327
		İZAHI	328
		Âlimlerin, eski âdetini unutup karışık kan gören müstahaza ile yeni kan gören müstahaza hakkındaki görüşleri	330
118		**Elbiseye dokunan hayız kanı hakkında gelen hadîsler bâbı**	332
	628—	No.lu Ümmü Kays (R.A.) hadisi	333
		İZAHI	333
	629—	No.lu Esmâ bint-i Ebî Bekir (R.A.) hadîsi	334
		İZAHI	334
		Hadisten çıkarılan fıkıh hükümleri	335
		Namaz için bağışlanan necâsetin miktarı	335
		Esmâ (R.A.)'ın hal tercemesi	336
	630—	No.lu Âişe (R.A.) hadîsi	337
119		**Hayızlı kadın namazı kazâ etmez, bâbı**	337
	631—	No.lu Âişe (R.A.) hadîsi	337
		İZAHI	338
120		**Hayızlı kadın mescidden bir şey alabilir, bâbı**	339
	632—	No.lu Âişe (A.Ş.) hadîsi	339
		İZAHI	339
		Hadîsin fıkıh yönü	342
	633—	No.lu Âişe (R.A.) hadîsi	342
		İZAHI	342
		Hadisten çıkarılan fıkıh hükümleri	343
	634—	No.lu Âişe (R.A.) hadîsi	343
		İZAHI	343
121		**Kadın hayızlı olduğu zaman kocası için helâl olan yaklaşma bâbı**	344

Bab No.	Hadîs No.	Hadîsin Râvisi	Sahife No.